

TENGEREKEN INNEN, TENGEREKEN TÚL

**TERMÉSZETI KÉPEK
MINDEN VILÁGRÉSZBŐL**

**IRTA:
DONÁSZY FERENCZ**

**HAT SZINNYOMATU, NYOLCZ FEKETE MELLÉKLETTEL
ÉS NEGYVENEGY SZÖVEGKÉPPEL**

**BUDAPEST,
LÉGRÁDY TESTVÉREK KIADÁSA**

A mű elektronikus változatára a Nevezd meg! - Így add tovább! 3.0 Unported (CC BY-SA 3.0) Creative Commons licenc feltételei érvényesek. További információk: <http://creativecommons.org/licenses/by-sa/3.0/deed.hu>

Elektronikus változat:
Budapest : Magyar Elektronikus Könyvtárért Egyesület, 2013
Készült az Internet Szolgáltatók Tanácsa támogatásával.
Készítette az Országos Széchényi Könyvtár E-könyvtári Szolgáltatások Osztálya
ISBN 978-615-5292-94-1 (online)
MEK-11740

TARTALOM

- Az őserdők lámpásai.
- Sivatagképek.
- A tenger fenekén.
- Az állatok társasélete és barátsága.
- A jó gólyamadár.
- A szárnyasvilág művészei.
- A sivatag királya.
- A búbos vöcsök.
- A tengerek tigrise.
- Az emberevő.
- Prémvadászat a magas északon.
- Az állati mérgek hatása.
- Állatpárbajok.
- Az őserdők ékszerei.
- A megsemmisülés lánczolata a létért való küzdelemben.
- Az erdők Machiavellije.
- Az őserdőtől a ketreczekig.
- A krák.
- A királytigris.
- A chinchilla és vadászata.
- A dámvad.
- A félelmes utitárs.
- Az emberevés.
- Szárnyas énekművészek.
- A vadász-gepárd.
- A magasban és mélységben.
- „Toujours perdrix!”
- Állatszeliidítők.
- A fürjek viadora.
- A tevepárducz.
- Az erdők haramiája.
- Az őserdőkben.
- Czoboly helyett párducz.
- A tengerek tűzijátéka.
- A Behemoth.
- Az állatvilág csudaszörnyei.
- A félelmes vesztegzár.
- A parányok hatalma.
- „Old Ephraim.”
- A tavak vampyrja.
- Kanári-kajdácsok.
- A koronás galamb.
- A kanadai lud.

Az őserdők lámpásai.

A napnak már utolsó sugarai is eltűntek és a jacu recsegő esti kiáltása harsog az őserdők visszhangos homályában...

A forró, tikkasztó nap után még néma csend uralg mindenfelé, midőn azonban a hűsítő éji szellő halk sóhajjal végigborzongatja a rengeteg lombsátorát az őserdő hallgatag nyugalma élni, és ébredezni kezd...

A vampyrok sötét árnyalakjai, nesztelen szárnyalással indulnak vérszopó éjjeli utjukra, a payerosok és marguayk nyávogására az éjjeli baglyok rákezdik kisérteties huhogásukat. A Criangok, Ibijáuk hörgő hangjaira az Ai sikoltása felel, erre pedig egyszerre felharsanik a bőgöncz-majmok pokoli kardala, a melytől minden zugában visszhangzik a rengeteg sűrű homálya, mert rőfögő, rikoltozó, sziszegő, hahotázó és jajgató zürzavar felel reá ezerszeresen...

Ott egy óriási Bertholletianak az ágain, melyekről a bejake folyondár karjai vastag kötelekként csüngnek alá a földre, legmagasabban ül a csapat vezére, a legvénebb him. Ez a karmester és hunyorgó szemeiket rámeresztve, körülötte kuporognak a többiek a jeladást lesve és midőn az borzas fejét magasra nyujtva, sikoltó bömböléssel megadja a hangot, a többiek is belebődülnek mélyen, vastagon, jajgató, hahotázó sivitással és mindegyik igyekezik tulordítani a másikat torkaszakadtából...

Egyszerre azonban, mintha elvágták volna, az egész chórusnak torkába reked a hang és riadtan menekülnek a fa kuszónövényektől összefont tetejébe, mert, mint a menydörgés ropogó dördülése, harsanik fel a zsákmányt kereső jaguár éhordítása.

Egyszer, kétszer, háromszor dörrenik fel ez a nyávogó hörgésbe fuló süket ordítás, melynek hallatára minden hang elnémul és mintha maga a sötétség is megborzongna reá, a halotti némaságban csak a falevelek zizegő reszketése hallik... és csak midőn az utolsó visszhangja is elhal ennek az ijesztő kurrogásnak... csak akkor mer hosszú időközöket tartva, felharsanni az elébbeni zürzavaros zshivajj...

Ezekben a szünetekben egyszerre félő sirás és zokogás hangjai törnek elő a pirosvirágu melostomáktól körített páfrányfák sűrűjéből...

- Légy csendesen, Nanny! Nem hallottad a jaguár ordítását? hallatszott a virágos sűrűség közül...

- Éppen attól félek, Junó! Bizonyosan egy Cebado¹ lesz és nyomainkra talál...

- Ha csendesen meghuzódunk a sűrűben, nem talál reánk... Ne sirj hát, Nanny, ha a holdvilág felkel, megkeressük a folyót s annak mentén a telepre visszatalálunk...

- Istenem, csak el ne tévedtünk volna... Én vagyok az oka, Junó! Én csaltalak le az ösvényről mejugát² keresni és beletévedtünk a rengetegbe.

- Pszt, légy csendesen, Nanny, mintha ágreccsét hallottam volna közelünkben. Ezzel a két eltévedt négerleányka félve simult egymáshoz a páfrányfák sűrűjében és a legkisebb ágzörrenésre rémülve meresztették szemeiket a sötétség homályába.

¹ Cebado, az a jaguár, mely emberhusra szokott. Ettől félnek legjobban.

² A mejuga egy eperféle ízes bogyo, mely csak az erdők mélyében terem.

- Olyan éhes és fáradt vagyok! - kezdett panaszkodni Nanny, miközben tüskéktől sebzett lábait az aroideák széles leveleivel hűsítgette, de midőn kezeivel véletlenül egy sikos, viczkánczó állatra tapintott, élesen elsikoltotta magát...

- Santa Virgen, egy kigyó! Egy szukuruku!

- Csak egy béka volt... mondotta Juno, de elhallgatott, mert fejük felett erős ágzörrenéstől kísért vékony sivitás és vertyogó nyávogás hallatszott.

Nanny ijedten vetette magát Juno keblére és mindkét karjával félösen belékapaszkodott.

- Egy payeros, bizonyára egy kis alvó sagouint fojtott meg - nyugtatá meg a bátorszivű Juno.

- Menjünk innen! Én itt félek a Cebadótól! - könyörgött Nanny, midőn az ágról-ágra ugró távozó vadmacskának a zörgése elhangzott.

Juno azonban nem mozdult.

- Majd, ha a holdvilág felkel. Ez jó hely itt, egészen rejtve vagyunk.

Nanny sóhajtva nyugodott bele és félösen összehuzva magát, kuporgott társnője mellett, kinek éles füleit a legkisebb zörej se kerülte el.

- Mikor jön fel a holdvilág? - kérdezte suttogva Nanny.

- Még egy jó félóra múlva. Addig itt kell maradnunk. A sötétben nem leljük meg a folyót és valami mérges kigyóra hághatunk.

Nanny összeborzadt és térdeire fektetett karjaira hajtotta le fejét, mert minden perczen attól félt, hogy a Cebadónak zöld tűzben karikázó szemeit látja megvillanni a sötétségben.

- Nem mult el még a félóra? - kérdezte minduntalan és midőn e közben felemelte a fejét, a rémülettől minden csepp vérét jegedni érezte, mert nem messze tőlük a bokrok sűrűjében zöldben villódzó szikrázás csillant meg.

- A cebado! A cebado! - nyöszörgé aléldozva.

A zöld fény mind erősebben villogott, s egyszerre páros sugárkévét lövellve, magasan a levegőbe szállt és mint valami repülő lámpás surrant, szállongott ide s tova a sötétségben...

- A luciernago!³ - kiáltá el magát Juno s ugyanakkor, mint a tűzijáték magasra lövellő csillagai, a bokrok közül mindenfelé párosan világló, zöldes sugárkévek szálltak felfelé, lefelé s ide-oda repkedve, az erdő homályát szinte megvilágították zöldesen fénylő sugaraikkal, midőn pedig le-levágódtak a bokrok közé, mintha hulló csillagok estek volna le páros sugárzással.

- A cucujok! A cucujok! Az őserdők lámpásai, az őserdők tűzijátékai ezek, Nanny! Hiszen láttál eleget, - korholta gyáva társnőjét Juno. - Most már indulhatunk holdvilág nélkül is! - tette hozzá örvendezve, mialatt felpattant helyéből és ügyes kapással kettőt elfogva a világító rovarok közül, azokat, mint az ottani benszülöttek szokták éjjeli utjukban tenni, az irikafa kifolyó gyantás nedvével a lába fejére ragasztotta.

A közeli irikafáról, a cucujo világánál Nanny is lekapart egy kevés mézgat és lábai fejére ragasztva kettőt az eleven lámpásokból, a két négerleányka bátran nekiindult az erdő sűrű tömegének.

³ Lámpáshordó.

A vad állatok által tört keskeny csapáson haladva, a cucujok fényénél legalább azt látták, hogy hová teszik a lábukat és midőn az előlhaladó Juno egy kigyót látott előlük sziszegve a sűrűbe surranni, egy vesszőt törve le, annak végére is néhány cucujot ragasztott és ezt maga elé tartotta.

E nélkül az elővigyázat nélkül csak akkor vették volna észre azt a rétesformán összekunkorodott nagy szukuruku kigyót, mely a szűk ösvény közepén hevert, midőn már későn lett volna, így azonban a bátor szívű Juno egy vastag husáanggal tovariasztotta a halálos mérgű hüllőt.

Nagy örömeikre az erdő nemsokára ritkulni kezdett. A fák összefonódott ágbogai között itt-ott már vékony pásztákban beszüremkedett a holdsugár és ennek téveteg fényénél nagy gyikokat és kalapnagyságu varangyokat láttak nagy zörgéssel tovariamodni, valahányszor Juno botjával a bokrokat megzörgette, hogy a kigyókat tovariaszsza.

A viharoktól és vénségtől egymásra düledezett korhadó fatörzsek torlaszain nagynehezen átvergődve, egy tisztásra jutottak, a melyet a holdfény egész teljében megezüstözött és midőn megkerülték az ennek végében szunnyadó, kövér vizirózsákkal borított tavat, az éles fülű Junónak úgy tetszett, mintha az Aleuták hahotázó bögésén és az erdőt betöltő hangzürzavaron keresztül távoli sistergő morajt hallana.

Ebben az irányban haladva, végre ráakadtak a keresett folyóra, a melynek homokos, iszapfedte partjait óriási fák árnyalták be, kimosva és össze-vissza döntögetve a gyakori áradástól.

- A telep befelé fekszik, tehát víz mentében kell haladnunk - szolt Junó.

- Lépteik zajára óriási teknősbékák vetették magukat lomha zuhanással a vízbe, amelyek tojásaikat kaparták a homokba, hogy a nap melege kiköltse őket, a nádas között pedig egy alligátor fészekre is akadtak, honnan kézenfogva egymást, sebesen a szakadékos partra kellett kapaszkodniok, mert a víz szélén vigyázó nőstény alligátor tátott torokkal bukkant fel közelítükre és bikabömböléshez hasonló fuvással készült megrohanni őket.

A tulpartról áthallatszott hozzájuk a nádasban tülekedő alligátorok bögése, egy helyütt pedig egész csapat legelésző capybarát riasztottak a vízbe és midőn lefelé haladtak, a fáradt Nanny egy nagy teknősbéka üres páncéljában botlott meg.

Az élesszemű Junó a holdnak majdnem nappali fényében hatalmas fogaknak a nyomait pillantotta meg a páncélon, de nem akarta amugy is félénk társnőjét még jobban megriasztani azzal, hogy a jaguár halászó tanyáján járnak, hanem csak nagyobb sietésre ösztökélte, de a fáradt Nanny újra sirni és panaszkodni kezdett, hogy az éhségtől és fáradtságtól nem bír tovább menni.

A homokon látszó barázdákról könnyű volt neki a teknőczök odarejtett tojásaira ráakadni és néhányat kikaparva belőlük, azon nyersen felhörpintették.

Az evés után Nanny egy keveset pihenni akart és addig makacskodott, míg Junó végre is engedett neki.

A hold már elérte a Zenithet s már hanyatlani kezdett, midőn tovább indultak, mennél jobban lefelé haladtak azonban az ártól kimosott fagyökerek tömkelegében, annál több teknőcz-maradványra találtak.

Rossz hely ez itt - gondolta magában Juno és miközben szemeivel keresőleg körülnézett, úgy tetszett neki, mintha annak a százados vén cyprusfának, amely felé tartottak, aláhajló óriási ágait a szél mozgatná, daczára annak, hogy a gyenge éjjeli szellő alig rezgette meg a leveleket.

A vizmosta szakadékok miatt nagy kerülővel tudtak csak a part szélére kerülni, melyet most már helyenként sűrű bozót borított s ezeket kerülgetve, éppen a mellett a vén cyprusfa mellett készültek elhaladni, midőn a bátorszivű Junónak is a földbe gyökereztek lábai a rémülettől, mert a szemközti bozótból egy hatalmas jaguár szökkent ki a tisztás homokjára és megállva, szikrázó szemeit rájuk meresztette.

Tarkán pettyezett bőre ragyogott a holdvilág ezüstjében és gyűrűzött farkát kigyóként kanyargatta a levegőben, miközben vastag fejét álnokul lesunyva, kurrogni kezdett...

A két leány ereiben a vér fagyni kezdett. A tarkabőrű szörnyeteg macskaszerű apró lépésekkel közeledett feléjük, miközben meg-megállva, nagyokat fujt és a levegőt szimatolta, zöld tűzben karikázó vérszomjas szemeit azonban egy pillanatra se vette le áldozatairól.

Junónak reszkető karjai Nannyt ölelték át, ki kétségbeesve kapaszkodott beléje, de azért rémülete daczára is észrevette, hogy a cyprusfa ágai koronként meg-megrázkódnak. A jaguár már a fa alatt állott és Junó látta, mint ereszkedik lassan hátsó lábaira, hogy ugráshoz készüljön...

Ebben a pillanatban önkénytelenül lehunyta szemeit és zugó fülei már hallani vélték felharsanó ordítását, amelylyel áldozataira szokott rohanni... ugyanakkor azonban a vén cyprus is gyökeréig megrázkódott, mert ágai közül egy óriási árny villámgyorsan csapott le a fa alatt álló ragadozóra és fogaival nyakon ragadva, átfonta hatalmas gyűrűivel.

A jaguár légrázkódtató bőrdülésére a Sukuriju⁴ haragos sziszegése felelt, s hiába szökellett, kapaszkodott, hiába szaggatta, tépte körmeivel, a viziboa szorító gyűrűit nem bírta lerázni, mert a kigyó harmincz láb hosszú, szálfavastag teste, ellenállhatatlan erővel vont a cyprusfa felé, hogy annak törzséhez odaszorítva, minden csontját apróra zuzza szorító öleléseivel.

A jaguár bordái és csontjai máris hallhatólag ropogtak s fájdalmas bőrdüléseitől az egész erdő visszhangzott, de a Sukuriju szemei is parázként villóztak a dühtől és sziszegése egyre vadabban hangzott, mert testéről rongyokban fityegett le a bőr és oldalaiba mély barázdák voltak hasogatva a jaguár körmeitől.

Ennek daczára ellenállhatlanul vontatta a cyprus felé és egyszerre nagyot kanyarodva, odarántotta a törzshöz.

A jaguár ordítása ezalatt egyre gyengébben, rekedtebben hangzott, melybe most már a csontok ropogása is vegyült. A kigyó tarkabőrű teste ivhurként feszült a rettentő szorítástól, mely alatt a kemény lábszár- és gerinczcsontok üvegként roppantak össze, úgy, hogy utoljára a ragadozó élettelen teste alaktalan tömeghez hasonlított.

Ekkor a Sukuriju eleresztette, de a hosszú küzdelemtől kifáradva, pihenésre kanyarodott az ágak közé, hogy új erőt gyűjtsön a zsákmány elnyeléséhez. Ezt azonban a két lány már nem várta meg, hanem a rémülettől sarkallva, menekült tova a folyó partján, hol hajnal táján egy pár halászó indusra találva, ezek csónakjukon hazavitték őket övéikhez.

* * *

A cucujo (Pyrophorus noctilucus) az elateridák családjába tartozó, 30-40 milliméter hosszú feketebarna rovar két sárga folttal a testén, a melyekből a világító sugarak törnek elő, melyeknek fényét, hasonlóan a mi Szent János bogarunkhoz, tetszése szerint, mérsékelni és erősíteni képes.

Brazília őslakói a spanyol hódítás előtt a cucujokat használták világító eszközüül kunyhóikban, miután ezeknek fénye oly erős, hogy mellette egészen jól lehet olvasni és irni.

⁴ A Sukuriju, vagyis Anakonda-kigyó a viziboák óriása.

Portorico szigetén él egy nagyobb fajta, melyet Cucubanonak neveznek és az ottani, valamint a braziliai hölgyek bálók és ünnepélyek alkalmával a cucujokat átlátszó gazeból készült zacskókba és csokrokba rejtve, ruhadiszül és fejdiszül használják. A hatás természetesen tündéri, midőn a ragyogó fekete szemü szépségek, mintegy tündéri zöld sugárglóriától övezve, lejtének és hollófekete fürteik között a szikrázó colibritollakból készült virágok, agraffok és koszorukon a ragyogó briliánsok mellett néhány cucujo is zöldtüzű sugarakat lövell, melyek a kolibritollak zománcos szivárványfényét és a gyémántok szikrázását százszorosán emelik és ragyogtatják.

E miatt a cucujok Portorico, Veracruz, sőt Mexicóban is igen jó kereseti forrását képezik az indiánoknak, kik úgy fogják őket, hogy egy parazsat vékony drótszállra kötve, ezt fejük felett forgatják, miután a parázs vörös villogása ezeket a rovarokat tömegesen odacsalogatja.

Viselik továbbá, mint melltüket és függőket is. Ilyenkor a cucujo egy parányi, arany vagy ezüst drótból font kalitba van zárva és a barna arcú szépségek pihegő keblét és rózsaszínű fülcimpáit árasztja el zöldes sugártüzeivel.

Hogy a cucujo el ne pusztuljon, apró kalitkákba zárva tartják és apróra vagdalt cukornád-szeletkével etetik és naponta kétszer megfürösztik, hogy estére annál élénkebben világítson.

Lárvája a cukornád gyökerein és a podvás fákban él és fejlődik rovarrá, ezért több ízben megtörtént, hogy a mahagoni és egyéb drága fanemekkel Európába is átkerült. Így 1766-ban Párisban a St. Autoine külvárosban óriás ribillió támadt, midőn egy ottani nagy asztalos műhelynek a félszeréből egy cucujo röppent fel és hosszú zöldes tűzsugarakat ontva, repült végig az utcákon és házak felett. Hamburgban szintén több ízben szállt ki a Braziliából hozott drága fanemekből több eleven rovar, melyhez még az a történelmi anekdota is fűződik, hogy megfuttatott egy egész angol hadsereget.

Ugyanis, midőn Candisius Tamás és Dudley Róbert lovag csapatjaik élén a nyugatindiai partvidékre hatoltak, az erdőség fái és bokrai között az előre küldött előőrscsapatok számtalan világító pontot láttak mozogni, mintha égő fáklyákkal szaladgálnának ide-oda.

Miután erről a két vezér maga is meggyőződött, csapatjaikkal együtt hirtelen hajókra szállva, tovavitorláztak, mert azt hitték, hogy az erdő bokrai között nagyszámu spanyol hadsereg tanyázik égő tábortüzeivel és egész ágyuparkjával.

Leirhatatlan tündéri látvány az, írják Humboldt, Azara, Bonpland és mások, midőn a tavak álmatag, sötét tükre felett ezer és ezernyi fénybogár szállong és az ide-oda villanó zöld fényű sugarakat a lágyan bodrosodó hullámok megsokszorozzák és a viz sötét mélye ragyogva visszaveri.

A cucujukon kívül van még Surinamban egy rovarálcza, mely nappal hasonlít egy hatalmas lisztkukaczhhoz, éjjel azonban, midőn az odvas fák odvából ki-kifurja magát, hátán két sorban tiz-tizennégy sötét smaragdzöld tűzben égő pont villog, vörös feje és rákonyai pedig az izzó rubinnak vérvörös szikrázó tüzeiben égnek.

A világító rovarokról beszélve, nem hagyhatom említés nélkül a *Surinami lámpahordót* (*Fulgora laternaria*) és a *chinai lámpapompályt* (*Fulgora candelaria*) sem. Ezek a *világító kabóczák* rendjébe tartoznak és kivált az első, egy pompásan színezett, nagy tarka lepkéhez hasonlít és bunkószerű kinövésben végződő fejére ráfógták, hogy az lámpásként világít a sötétben. Ezt azonban csak a sokat utazott Meriam asszony fogta rá mindakettőre és sokáig tartotta magát ez a tévhit a természet historiában, ma már azonban be van bizonyítva, hogy sem az első, sem a Chinában élő második lámpahordó nem lövell fényt magából a sötétben.

Sivatagképek.

Végtelenbevesző, fakósárga homoksivatag, néma és élettelen, mint az enyészet birodalma.

A lég forró, mint az érczemenczék lehellete és reszkető hullámzással lebegtetni a távolban a kékvizü hullámzó tavak, bókoló pálmacsoportok és kupolás csarnokok tündéri csalképeit - az „ördög játékát”, „a dsinek birodalmát”, mint a puszták lakói a fata morgánát nevezik... mikor aztán a tikkasztó tibbah vagy a kanyargó Samum mindent elperzselő tüzes homokfelhőivel szétzavarja ezeket a csalképeket, a kékvizü tavak, az üde pálmacsoportok és a kupolás paloták helyett fehéren szikrázó sziksótavak, aszu tevetüske és vigasztalan homokpuszta terül el mindenfelé halotti csendjével, kifehérlő csonthalmaival... és csak a messze láthatárt szegő vöröslő sziklagerincz mögött sejt a szem némi zöldet, egy távoli oázisnak ritka mimóza-ligetjét.

A homokdombok védettebb lejtőin, a sziklavölgyek és szakadékok fenekén itt-ott az érdes halfafü ütögeti fel szurós leveleit, odább pedig a tövises tevetüske csenevész bokrai sinlődnek a magas száru csipkéslevelü scorodozmák társaságában.

De ahol növényélet van, ott állatéletnek is kell lennie...

A lejtősen lefutó homokdombok oldalai sejtformán át vannak lyuggatva és a halfabokrok tövei s a szurós magvát hullató tevetüske árnyékában is megmozdul, elsurran valami, a lyukak szélén pedig csillogó homokszemek görögnek alá halk zizegéssel.

Egyik-másik lyuk szájában csillogó nagy fekete szemek villannak meg, majd pedig egy-egy apró fejecske dugja elő magát, azután egymásután bujnak elő és a kiröppenő madár sebességével iramodnak erre, arra a sivatag tősgyökeres lakói a *Djerboák*, vagyis az *ugróegérekék* (Haltomys egyptius).

Szinezetük csalódásig megegyez a homoktakaró fakó, vörössárga színével s alakjára nézve valamennyi egy-egy parányi kenguruh!... Rövidke lábaikat kecsesen mellükre kulcsolva, bojtos farkukat pedig körben kanyargatva, szökdécselnek, iramodnak széleseben ide-oda hosszú hátsó lábaikon. Ha nem mozognának, a legélesebb szem sem bírná a fakóveres homoktakarótól megkülönböztetni, éppen úgy, mint a társaságukba szegődő fakósárgás *pusztai talpastyukokat* (*Syrrhaptis arenarius*), melyek eddig egy homokgödör ritkás árnyékában vonták meg, pihegve, magukat a nap izzó sugarai elől - miután a jóságos anyatermészet, mely a legigénytelenebb teremtményéről is egyforma szeretettel gondoskodik, épp azért adta nekik a puszta homoktakarójához hasonló színü ruházatot, hogy azzal mintegy összeolvadva, ellenségeik szemei elől elrejtőzhessenek...

Az ugró egérekék a kilőtt nyíl gyorsaságával szökdécselve, a talpas tyukok pedig halk, szomorú pityegéssel keresgéltek sovány élelmük: a pusztai növények tüskés magvai és azután a kevés kiaszott rovar után, melyek a sivatagok vendégszeretetlen asztalát lakják és valóságos versenyfutást rögtönöztek minden falatért...

Nem messze a halfabokrok aszuszálaitól, páros túskehegy meredt ki a naptól átfült homokból, mintha csak a dagmi félig eltemetett tüskés magva hullott volna oda... csak hogy a tüskék alól parányi vöröslángolású szemek merednek fenyegetően és alattomosan a közlő djerboákra és talpas tyukokra.

Egér, madár, sőt még a felettük lebegő *pusztai pacsirta* (*Alauda deserti*) is versengve igyekezett egymás elől a jó falatot ígérő tüskés dagmi magot elkaparítani... A djerboák azonban a leggyorsabbak voltak... de alig, hogy odaszökött az egyik, a csillogó homokszemek megmoz-

dultak s a másik pillanatban sziszegve vágódott elő a *homoki szarvasvipera* (*Cerastes aegyptiacus*) feje tátott torkával s párosan villogó méregfogaival.

Villámgyorsan vágott fejével a djerboához és a mellette elsuhanó talpas tyuk felé, azután összekunorodva, uj támadásra készült és sziszegve szegte hátra a fejét...

A kalandóczok, egérek a rémület nyilgyors szárnyain rohantak szerteszt, míg a megmártak, a méreg gyorsan ható erejétől már csak szédelő vánszorgással igyekeztek a kigyó elől menekülni...

Ez azonban nem üldözte őket tovább!... Meg sem mozdulva helyéből, rétesformán összekunorodott és csak vadvillogásu szemeit szegezte mereven áldozataira, tudva, hogy a sebbe jutott mérgével se embernek, se állatnak nincs ideje tova menekülni...

Csakugyan alig pár másodperc múlva az ugró egér reszketeg rángások között hömpölyödött a homokra, a talpas kalandócz pedig leeresztett szárnyakkal vonszolta magát a gyér halfafü közé... és mindakettő mozdulatlaná meredt...

Csak akkor mozdult meg az alig másfélábnyi hosszú *szarvasvipera*. Homokszinü, barnásan foltozott pikkelyei zörögve horzsolták a homokot... A kalandócz nagy volt neki, azt tehát otthagya, az egérkéhez csuszva azonban, azt ide-oda huzta, forgatta mindaddig, míg megfelelő állásba rángatva, nagy lassan elnyelhetette. Midőn e nehéz munkájával készen lett, egy ideig megpihent a halfafü tövében, azután tovább kuszva, a megfelelő helyen lassu, rhytmikus ringással újra a forró homokba furta be magát, hogy csak felálló szarvacskái, a *halál tüskéi* álltak ki belőle...

E közben a nap már javarészen megtette lánoló utját és nyugovó felé kezdett hajlani...

A magányosan kóborló sakál árnyéka hosszúra nyulva rezg a homokon, a láthatár vöröses sziklái égni, izzani látszottak a tüzes alkonyfényben... a felvert homokfelhők pedig lánoló ködként hömpölyögnek s gomolyognak és közöttük fekete árnyékok suhannak cikázva a távoli gypszelek zöldje és üdítő forrásai felé...

Mélabus dalukat sirva, suhannak a magányos *pusztai- és homok pacstírták* (*Alauda deserti* és *A. cinctura*) feketén libegő árnyékokat rajzolva a sivó homoktengerre, a talpas tyukok csapatjai pityegve huznak az esti itatójukhoz, de pityegésük csakhamar elvesz abban a dobogásban, melyet a felkavart homokfelhőkből előbontakozó, párokra szakadozott struczcsapat dobogása okoz.

Legelől magasra szegett nyakkal az ébenfekete tollazatu himek vágtatnak bodrosan libegő hófehér szárnytollaikkal, utánuk tikkadt tátogással a jóval kisebb, fakó tollazatu nők és fiatalok és vihargyors száguldozással, mintha titáni ekékkel szántották volna fel, barázdálják végig a pusztá homokját.

E nyomokat szimatoló szaglálással, fűgén követte két macskanagyságu állatka, a sivatagi rókák legkisebbike (*Canis Zerda*), amelyet az arabok *fennek*-nek, a mórok pedig *Zerdá*-nak neveznek.

Valódi tőzgyökeres gyermekei a vendégszeretetlen, sivó pusztának...

Kicsi testükhöz képest aránytalanul nagy lapos füleik, melyeknek mozgatásával a puszták legmesszebről jövő és leghalkabb zörejét is képesek felfogni, bohókásan furcsa kifejezést adnak hegyesorru, agyafurt pofácskájuknak, melyet nagy, ravaszul villogó szempár világít meg. Selyemfinom bundájuk, lombos farkuk, teljesen homokszinü, s ékes lábcskáiknak még a talpa is ki van szőrökkel párnázva, hogy a forró homok meg ne égesse azokat, részben pedig azért, hogy árnyék-nesztelenül közelithessék meg a puszták alvó és hűsülő állatvilágát.

Különben egészen kicsinyített kiadásai a mi ravaszdinknak, a rókának, csak hogy ez a vadászatból, ravaszágból és a tolvajkodó torkosságából bátran leczkét vehetne tőlük.

Mert bizony a vendégszeretnélküli sivatag nagyon sovány menüvel szolgálna nekik és többet böjtölnének, mint ennének, ha nem lennének a világ legkitanultabb vadászai és legszemesebb tolvajai, kik még az óvatos kalandóczokat, a riadós homokpacsirtákat és a fürge ugró egérkéket is meg tudják lopni, noha ez a legnehezebb próbaköve a vadászatnak.

A sáskajárás idején sátoros ünnepjük van nekik, csak hogy az a baj, hogy a vándor sáskarajok is csak minden sátoros ünnepen, akkor is csak a véletlen széláramlatoktól ragadtatva, kerülnek a növényzetnélküli, sivó pusztára. A villámsebes djerboákra vadászni pedig keserves multság két ilyen jóévtágyu Nimródnak, mert azokból míg egyet elfoghatnak, halálra fárasztják magukat. Egy pedig meg se kotytyan nekik! Legalább egy tuczat. Igaz, hogy az oázis édes gyümölcsü datolyapálmáival csak egy jó versenyfutásnyira fekszik a pusztában, s el is látogatnak oda szorgalmasan, de hát az csak sovány gyümölcs, ha jó is, édes is, az ő gyomruk megkivánja amellet még a pecsenyét is, azért hát legszivesebben a talpas tyukokra s mellesleg a sivatagpacsirtákra is szeretnek vadászni...

A struczpárok szerteszakadó nyomainál a két ravaszdi egy ideig tanakodva megállapodott, majd pedig ide-oda szaladgált... Már most merre, hová e között a sok minden jót ígérő nyom között? Ezt kérdezték idegesen ide-oda billegetett füleikkel s várakozólag felemelt előlábukkal...

Majd ezt, majd a másik nyomot szaglászva, összenéztek, midőn az egyik egyszerre csak megállapodott és sajátságos fülbillegetéssel társának jeltadva, feszülten fülelni kezdett...

Az rögtön megállt, azután mindaketten lelapulva, kigyófürgén és kigyólassan csusztak a halfabokrok közé, ahonnan már az éjjeli tanyájukra telepedett kalandóczok halk gyügyögése hangzott.

Sárgás bundájuk annyira összeolvadt a homok színével, hogy a legélesebb szem se tudta volna megkülönböztetni és egy homokszem se nyiszszant, egy érdes halfalevél se zörrent meg alattuk...

Egyszerre mintha szobrokká dermedtek volna, megálltak... nagy szemeik sóváran villogtak, lapos fülük egyet-kettőt billent... azután egy villámgyors ugrás, melyet sivalkodó vergődés követett... és a másik pillanatban mindegyiknek a fogai között egy-egy kalandócz vergődött, a felriadt csapat pedig zajos szárnycsattogás s ijedt pityegés között menekült szerteszt a pusztasötétes mélyében...

A két tyukocskát hamarosan felhabzsolva, hogy csak a tépett tollak maradtak a szin helyén, újra tovább csapázták a strucznyomokat és hosszú keresés után végre egy mély barázdát kiválasztva, egyetértő csahintással rohantak benne előre...

Ez a mélyen felszántott barázda egy kerekdeden összekotort laposas halomhoz vezetett, amelyet árokforma mélyedés vett körül...

A zerdapár végre ráakadt a sóváron keresett prédára - a struczfészekre, mely körül egy rothadó sakállnak és egy hyénának csunya összeszabdalt hullája hevert a homokon...

A halom tetejére szökellve, egy-kettő alatt, mintha csak elseperték volna, kitakarva feküdt a tojások nagy része.

A gyermekfőnyi, érdes héju tojáskolosszusok sárgásan fehérlettek elő a fakó homokból, melynek izzó hevére volt bizva, hogy kiköltse huszonnégy tyuktojással vetekedő tartalmukat.

A belső körben heverő 25-30 tojás a kiköltésre, a külső kör szélén heverők pedig a kikelő fiókák első táplálékául voltak szánva és egy-egy ilyen fészekbe nemcsak egy, de néha két-három struczpár rakja le közösen a tojásait.

Ezek közül kapart ki egyet-egyét magának a torkos fennek pár, azután óvatos fülelés közt szétnézve, vajjon nem közeledik-e a fészket gondozó himek közül valamelyik, sebesen görgetni kezdték mellükkel és előlábaikkal a tojásokat maguk előtt...

Mert akármilyen éles foga is van ezeknek az apró sivatagtolvajoknak, a strucztojás érdes, vastag héját nem bírják beroppantani. Nem is vesződtek azzal egy perczig sem, hanem addig gurították, görgették a szerteheverő kődarabokhoz, míg csak be nem lyukadtak, akkor aztán siető lafátyolással kezdték felhabzsolni a kiömlő csemegét...

Java habzsolásuk között egyszerre tompa robaj veri fel a sivatag álmatag csendességét. A legelészve hazatérő struczpárok éles szemei már messziről észrevették a tolvajlást és a vágató mén robajával, bodros szárnyukkal a levegőt hasítva, rohannak fészük védelmére... Elől vágat csőrét dühösen tátogatva és dobolásszerű öblös hangokat hallatva a legvénebb him, mely nemcsak az ilyen apró tolvajokat, hanem a fészkére törő hyénákat és sakálokat is agyon-gázolja izmos lábaival, - de akkorra már, mire odaér, a fürge tolvajok jóllakva illannak tova és egy pillanat alatt eltűnnek, összeolvadnak a sivatagra ereszkedett éji homályban... mely egyre hollófeketebb fátyolt terít az álomba merülő sivatagra...

De még sem!... A távolban tompa robaj huzódik az oázisok mögött a látóhatár fakó szélén elterülő sykomor és mimóza erdő felé... A hőségől eltikkadt gazellanyáj siet szomját oltani a tó sekély vizében, mely nemcsak az erdő, hanem a sivatag és az azt körítő hegység vadainak ugyszólván az egyedüli itatója...

Még nem kelt fel a holdvilág! A sivatag mélyéből eredő éji szellő halk borzongással suhogtatja a mimóza- és oleánder-bozótok leveleit. Óriási denevérek libegik körül a virágzó fatetőket éjjeli lepkékre vadászva, a *zászlós lappantyu* (*Caprimulgus Spekei*) pedig megnyult szárnytollaival nesztelen phantomként vadászsza a szunyogokat... Még hallgat minden, csak a sivatag felől hangzik koronként egy-egy hyénának vagy sakálnak az üvöltése, melyekre a fészken örökdő strucz himek süket hangja felel... Minden szellőlebbenés más-más illatot hordoz szárnyain. Az aloek, jambák, ixiák, a narciss, liliom, asphodelák és Yucca-félék kábító illata telíti az éji levegőt a mangák, vadnarancsok, pitangák és pálmafélék illatával összevegyülve...

E közben nagylassan felvonul a holdvilág is és megezüstözi a mimozák és akáczoknak párosával álomra csukódott finom leveleit...

Az erdő rejtekében mindenfelől ágropogás és ágrecscsenés hallszik...

Lomhán kuszó, tappogó óriási árnyékok kezdenek mozogni a bozót között, lassan, óvatosan vonulva a tó ezüstpárát sugárzó tükre felé, mégegyszer akkorára növe a csalóka éjjeli világításban...

A gazellanyáját vezető him megtorpanva fülel, szaglál mindenfelé, zsiráfok, zebrák, gnuk, antilopok lihegő nyelvvel sietnek, szökellnek szomjukat oltani a tó vizében...

Ezalatt a rengeteg éjjeli élete mindjobban ébredezni kezd nappali álmából. Először csak, mint elhaló segélykiáltás hallik a maku kiáltása és mint gyermeksírás követi ezt a párducz rekedt jajgatása. A vizilovak komoran bömbölnek a nádasban és papyrusberkek között, az orrszarvu mérgesen rőfög, a fák tetejéről majmok visitoznak, közbe-közbe pedig beleharsog az elefántok trombitaszerű lármája...

Vágtató quaggalovak patái alatt dobog a föld, a gnu himek bikahangon bömbölnek, a csaholó hyénakutyák szemei villognak a bokrok között. A jövő-menő árnyaktól szinte hemzsegnek a tó partjai... Fújtató szuszogás, csobogás s bugyborékoló szivattyuzás hallatszik.

Mint óriási kolosszusok, állnak egy csordában az elefántok mesebeli nagysággá növe a fény és árnyak csalóka homályától. Mintha nagy szivattyuk működnének, szívják, fecskendezik orrmányaikkal a vizet, nem messze tőlük a zsiráfok hosszú nyaka óriási tarka kigyóként nyulik fel-alá. A szemközti partszél iszapjában lomha orrszarvuak hűtöznek. A fekete színű *Borele* és a *Keitloa*, két elálló szarvukkal turják az iszapot, míg a fehérszínűnek nevezett *Mutschotscho* és *Kobaoba* rinoczeroszoknak csak félöles szarvai állnak ki a vízből...

Egyszerre, mint a kitörő zivatar menydörgő csattogása dördül meg az oroszlán hangja az oázisok irányából...

Az állatkirály lakomáját bevégezve szintén szomját akarja oltani a közös itató vizénél...

Az ordítás minden hat-nyolcz perczben ismétlődött... Az első felharsanó hangokra a zsiráfok, antilopok, zebrák és gnuknak a csapatja eszeveszett rohanással száguldott szerteszt a szélrózsa minden irányában, az elefántok és kafferbivalyok csapatja ellenben a hang felé fordulva, fülelni kezdett...

Az elefántok boszusan rázogatták füleiket, hogy csak úgy csattogott s orrmányaikat az ég felé suhogtatták, az orrszarvuak pedig rőfögve tovább hengergöztek az iszapban.

A második ordításra a kafferbivalyok csapatja lassu czammogással szintén eltávozott és az elefántok is, boszusan bár, de az indulásra készülődtek, az orrszarvuak azonban fel se vették az állatkirály fenyegető ordítását, se a leopárdnak a bozótból felhangzó sikoltó hördüléseit, hanem kihívólag rőfögtek és egész iszapfelhőt kavartak maguk körül szarvaikkal.

A harmadik ordítás már a közelben bődült el... Erre a néhány elkésett hyéna és sakál sunyonyogva tünt el a bokrok között, az elefántok csapatja pedig nehéz csörtetéssel vonult az erdő felé... mire nemsokára a holdezüstözte erdőszélen megjelent az állatkirály. Nehéz talpai alatt recsegték a galyak és levelek s nője háta megett követte fiaival...

A him bozontos sörényét rázva, haragos hördüléssel szimatolta a levegőt és szemei, mint a parázs, sötét vérszínben izzottak. Nagy fejével arra felé nézett, hol az orrszarvuak pocskoltak és kihívón elordította magát... Ugy látszott, hogy egyenesen a lakomáról jönnek, mert nője koronként serczegve nyalogatta a szája széleit és midőn hörgő lélekzettel inni kezdtek, lefetyelésük messze elhallatszott a csendes éjszakában...

A him többször gyanakodva nézett az erdő felé, miközben az ajkairól lepergő vízcseppek hulló gyémántként szikráztak a holdvilágban. A rinoczeroszok rőfögése és pocskolása ugy látszik boszantotta, mert koronként el-elordította magát s ilyenkor vörös torkából kifehérlettek hatalmas fogai... de azok, mit se látszottak törődni az állatkirály haragjával, mely, ugy látszott, szintén nem mert kikezdeni velük, mert szomját lecsillapítva, családjával együtt visszatért az erdő felé...

Jó ideig néma csend uralkodott a tó partján, de midőn a leopárd rákezdte hörgő nyávogását, erre a jelre újra megzendült az erdő zürzavaros lármája és csakhamar megint az elébbi nyüzsgő éjjeli élet zajlott a tó habnyaldosta partjain...

A tenger fenekén.

A lég helyett víz, az aranyos, derült napsugár helyett pedig olyan zölden derengő félhomály, mint a napsütött erdőnek párázatos belseje... ez a tenger fenéke, mely éppen olyan változatos mutat hegyekben, völgyekben, sziklákban, homoksivatagokban, erdőkben és virányokban, mint földünknek a felülete...

Ahol a fenék finom sárgásfehér homokkal hintett lapályt mutat, ott épp úgy, mint a földfelület homoksivatagain, hiányzik minden növényélet és tenyészet...

Mert a lazán libegő homokfenéken nem terem meg semmi tengeri növény, vagy hinár, állat élete azonban a tengerfenék homokpusztáinak is van, még pedig változatos, mert ott hevernek az ehető cardium kagylók (*Cardium edule*) százai és százainak szépen barázdált, gyenge vöröses és fehér teknői és amint az egymásra zárult teknők megnyílnak, egy ujnyi hosszú, hegyeses spanyolviaszvörösszinű nyulvány dugja ki magát. Ez a kagylónak a lába. Egy van neki, de azzal jobban tud mozogni, mint némelyik kétlábu állat, mert térdben meghajtva, aszerint, amint kinyújtja és összehuzza, egyet lökve magán, gyorsan halad előre-hátra. Némelykor egy rőfnyire is ellöki magát és ugyancsak van dolguk apály idején a kagylógyűjtő halászoknak, mert ilyenkor a cardiumok a parti homokon százával és százával ugrálnak és lökik magukat vörös lábaikkal a víz felé...

A kikötővárosokban, kivált Hollandiában kosárszámra árulják a piacokon és nem egyszer megtörtént, hogy a cardiumok a csónakok fenekéről visszalökték magukat a tengerbe. Amilyen ügyes futó, épp olyan ügyes ásó is, mert veszély idején hegyesvégü lábával gyorsan felturja a homokot és magára hányva, elrejtja a teknőit...

A cardiumok mellett megszámlálhatlan mennyiségben lakják a bársonypuha homokot a *garneláknak* vagy *granátoknak* (*Crangon vulgaris*) nevezett apró rákocskák, melyek nagyszámú csapatokban uszkálnak, mászkálnak, s kavargatják a homokot maguk körül, mindamellett a legélesebb szem alig veszi őket észre, annyira összeolvad a homokszinűen sárgás, pontozott páncéljuk a talajjal, mások meg olyan kristály átlátszó testtel bírnak, hogy nem vetnek árnyékot, hanem egészen beleolvadnak a víz átlátszóságába. Farkukkal egyet csapva, lökik előre, hátra magukat, veszély esetén pedig hosszú lábaikkal gödröt kaparva, villámgyorsan eltűnnek a szem elől, mert csak egy kis kavargó homokfelleg támad a nyomukban, amely mindjárt el is takarja őket...

Fentfekvő szemekkel és tapintó szerveikkel mindent látnak és figyelmesen észlelnek, mert amilyen parányiak, éppen olyan kíváncsiak, torkosak, tolakodók és marakodók... Merészen odatolakodnak a lakmározó tengeri rákokhoz és felkapkodják az elhullatott morzsákat, ügyesen kikerülve a rákóriások utánuk kapkodó ollóit és együtt vendégeskednek a tengeri rózsákkal, kökörcsinékkel, mit sem törődve ezeknek csalláncsipésü csápjaival, sőt néha elébb felfalják őket az egész prédát, mint amazok...

Mindig nagyszámú társaságban portyázva, összetűznek azokkal a kis apró *homoki angolnákkal* (*Ammodytes tobianus*), melyeknek felső szája olyanformán van felhajtva, mint a lisztkereskedő meritő mércéje. Ez a furcsa száj szintén arra való, hogy apály idején vagy üldöztetve, gyorsan a homokba tudják ásni magukat és mikor az angolnák megsokalják a granátok ollóinak a csipkedését és tolakodó támadásait, ugyanazzal a taktikával menekülnek előlük a védő homok alá, mint a garnelák szokták...

Erre a gyors eltűnésre nagy kavargás támadt a garnelák között s kisebb-nagyobb csoportokban, keresőleg portyáztak mindenfelé...

Az első portyázó csoport azonban csakhamar fürgén rugta magát visszafelé, mert félig a homokba temetve, olyanformát vett észre, mintha ott valami nagyobb halmaradék képében, jó lakoma várakoznék rájuk. Erre a főcsapat is fürgén neki indult, de vendégség helyett ők lettek fellakmározva, mert ott a *tengeri sárkány* (*Trachinus draco*) félig a homokba ásva magát leskelődött préda után. Ezt az alig 30-50 centiméter halat a halászok hálójából rögtön visszafordítják a tengerbe, mert legyezőszerűen felmeresztett háti és hasi tüskéivel nehezen gyógyuló és igen fájdalmas sérüléseket okoz. Még jobban félnek a *tengeri viperának* (*Trachinus vipera*) nevezett rokonától, mert ennek tüskéi még mérgeesebb és veszedelmesebb sérüléseket szoktak okozni...

A szemes garnelacsoport riadtan menekült szerteszét, de óvatosan elkerülték a fenék sötétes iszapos részét, daczára, hogy ez az iszapad millióit és millióit rejti magában azoknak a górcsövi állatkáknak, amelyek azokból a maradékokból tengődnek, melyeket a nagyobbak meghagynak és elhullatnak...

Ezek a górcsövi állatkák viszont százait és ezreit csalják erre a részre a tengeri állatok különféle fajainak...

Az iszap tetején, mintha kisebb-nagyobb kék, sárga és pirosas színű, fényes, lapos kavicsok volnának elszórva. Ezek a *tengeri pókok*. Mikor rövid ollóikat és ollós lábaikat behúzzák páncéljaik alá, mozdulatlan kavicsoknak látszanak, de csakhamar egyik a másik után mozogni kezd és akkor a formáknak és színeknek mindenféle alakját mutatják. Egyik olyan, mint egy mászkáló halálfő, a másik hegyes tüskéivel, szőrös lábaival egy nagy madárpókhhoz, a harmadik meg varangyos békához hasonlít. Az iszapban egy nagyobb hálnak a maradványai hevernek. Oda siet lakmározni valamennyi s ollóikkal, lábaikkal serényen szabdalják, hasogatják, aprózzák mindenfelől és veszik szájukba a falatot. Egyik-másik még félig az iszapba ásva, ravaszul leskelődik, mert éppen feléje közeledik egy apró halrajocska, s néhány mezitelen csiga... A fészkelődő tengeri pók erre mozdulatlanul meglapul, ollóit, lábait bevonja, mintha kavics lenne, de mozgatható szemei élénken forognak mindenfelé és mikor a préda közelébe ér, ollójával egyszerre gyorsan elkapja... Ezek valóságos komikusai a tengernek, mert futni, buvócskát játszani, s az üldöző ellenségnek fittyet hányni, senki se tud jobban náluknál...

A hallakomázók között, melyekhez minden oldalról folyton újabbak és újabbak csatlakoztak, egyszerre nagy ribillió támad. Uszni nem igen jól tudnak, de nem is vesződnek most azzal, hanem fut mindegyik amerre lát, csakhogy későn, mert az a hatalmas dorád, mely fogaival az ő kőkemény páncéljukat is összeőröli, már a nyakukon van... Egy pillanat alatt valamennyi mozdulatlan kavicscsá változik tehát. A félelmes ellenség uszonyait rezegetve, megáll, merev szemei szinte kérdezni látszanak, hová lett innen az az egymás hátán nyüzsgő-mozgó csoport?... De azoknak csak a szemei mozognak és valamennyi a dorádra van függesztve, valamennyi csak ezt az ellenséget lesi, vigyázza...

Lassan odauszik az egyikhez, s mikor otromba szájával meg akarja érinteni, huss, mint a nyíl villant el előle! Egy rugással már a háta mögött fülel! Odasiklik a másikhoz. Midőn meg akarja érinteni, az is gyorsan odább vágódik, de azt már látja, hová nyilalt, utána siklik tehát, de mire odaért, már eltűnt előle, beleásta magát az iszapba, hogy csak hegyes tüskéi merednek elő, az a nagyobb ollóju pedig, midőn feléje uszott, merészen felágaskodott és ollóit kezdte fenyegetőleg nyitogatni és zörgetni, midőn azonban ez a fenyegetés nem használt, egyszerre csak minden lábát és ollóit behúzza, holtnak tetette magát és olyan lett, mint egy ott heverő kavics...

Prédát nem találva, a dorád tovább portyázott, mire a tengeri pókok nagy nyüzsgéssel újra nekifogtak a rothadó halmaradéknak, másik része pedig élő préda után kezdett vadászni.

Az iszapadnak egy része tengeri növényekkel volt borítva és ezek között a *Dormia* és a *Dorippa* nevű tengeri pókok ütötték fel tanyájukat.

Ezek a fajok örökké azon igyekeznek, hogy hogyan rejthetnék el legjobban magukat, ez okból a *dormia* kinézett magának egy világos narancssárga spongyafajt (*Suberites*) és azt lábaival ügyesen leválasztva a helyéről, a saját hátára telepítette. Ez az eleven pajzsul szolgáló *spongia* folyton nő a *dormia* hátán és így az egész állatot elrejtí ellenségei szemei elől. Ha egy másik *dormia* ezt megirigyli és le akarja lopni róla, akkor harcra kél vele és ha a másinak mégis sikerül elvennie, akkor mindenféle csellel és praktikával igyekezik visszaszerezni...

Spongia állatok hiányában a *dormiák* más ilyenféle mozdulatlan és helyhez kötött tengeri állatot telepítenek védőpajzsul a hátukra, a *dorippák* pedig phallusiákat, holothuriákat, lerágott halfejeket, holt vagy eleven társaikat veszik pajzsul a hátukra, sőt Martin azt állítja, hogy a nápolyi aquariumban látták, amint egy *dorippa* egy darabka üvegcserepet helyezett magára és ezeket a védőpajzsokat olyan ügyesen tartják háti lábakkal, hogy az teljesen elfedi őket és mindig azt fordítják támadó ellenségük felé, ha pedig az ellenség azt megragadja, ügyesen elmenekülnek alóla...

Egy ilyen csapat *dormiának* és *dorippának* nagyon felkeltette a figyelmét valami, mert egy helyet erősen kezdtek kerülgetni. Óvatos lappangással, rókaravasz kerülgetéssel mászkáltak, köröskörül, mindig kisebb köröket írva le, midőn azonban vagy három tátozó ollókkal nekirontott, az a lapos, gömbölyű, iszapfeketés színű test megmozdult, s lusta, szédelő uszással tovább imbolyogva, újra letelepedett az iszapba. Ez volt a *lapos félszeg uszóhal* (*Pleuronectes platessa*), mely monstruózus formájával éppen úgy néz ki, mintha oldalára lenne fordulva és mintha egész testét laposra nyomták volna szét.

Ezek a koboldok azonban onnan is felzavarták... tovább imbolygott tehát, de megint csak visszafordult, mert az iszapad ott már lejtősödni kezdett és véget ért, helyette újra homokos kő és szikladarabokkal és korallképződményekkel beszórt dombos-völgyes talaj terült el...

A víz színezete itt zöld helyett azurkékessé játszott és a tengeri növényeknek és moszatoknak mindenféle faja tenyészett a sziklákon és a talajon...

A fonálgák sokasága a legragyogóbb zöld színben pompázó rétnék a képét mutatta, hol a virágok helyett a sokszínű tengeri tulipánok és anemonák virágsziromhoz hasonló csápjaikkal, az őszirózsák, szegfűvek, georginák és százszorszépeknek a virágalakjait mimelték a legégyőbb és legragyogóbb tarka színekben.

Csakhogy ezeknek a pompás színű virágállatoknak közepén a szájnilyást rejtegető virágalaku csápjai, mint megannyi gyilkoló szerszámokként mozogtak s lebegtek, mert ha egy-egy halacska vagy puhány közük került, azt maró csallánégetésű nedveikkel azonnal megölték és a sok fonál és szíromalaku kar kiszívta és a szájon át az állat gyomrába temette.

Skarlátvörös, biborpiros és égő violaszínű tangok, algák, mint megannyi diszbokorként ültek a sziklák, kövek oldalain és a talaj kimagasló pontjain, odább óriási algák egész erdőket képezve, nyújtogatták hosszú, leveles karjaikat, minden hullámringsra más-más színben játszva, a rubinpirostól egészen a császárzöldig.

A lamináriák karminpiros gömbölyű szárai óriás kigyóként kusztak fel a sziklákra s a fehér és vörös koralltörzsek ágaira. A fekete *antipathes* ágain, mint egy pálma, vagy *pandanus* koronája, élénk zöld *fukusz*bokréták ültek, a kékespiros *Irideák* széles levelein pedig tarkaszínű csigák mászkáltak...

A talajon, a sziklák oldalain, a lejtőkön és mélyedésekben óriási szegfűvekként fehér-piros tarkázatu aktiniák ültek az echinák, holothuriák, cythiák és kagylók pedig fehér, piros, kék, rózsás, sötétzöld és viola színekben pompázva, alakjukban fodros vánkoscákhhoz, csillagokhoz,

kosárcákhoz és virágokhoz hasonlítva, a tenger fenekét egy mesebeli varázskerthez tették hasonlónvá, amelyben ott diszlett még fonálvékony kecses ágaival a pirosuló *korallin* és ott lebegtek az árvalányhajhoz hasonló *plumatellák* és *pennatulák* lehelletszerű finom szálaikkal.

Az algáknak erdőhöz hasonló tömkelegében uszkáltak: a *Diodon hystrix*, ez a pufók alakú hal, melynek teste, mint a tüskés borzé, tüskéktől meredezik; a tisztán csak fejből álló *Orthogoriscos* molának ormóttan alakja; a négyszarvu *Ostracion quadricornis*, és a pompásan színezett lepkehal (*Blennius ocellaris*).

Játszó viczkádozással kerülgeti és mulattatja a lamináriák közül előbukkanó him *tengeri nyul* (*Cyclopterus lumpus*) a nőtényét. Éppen nászuton vannak és alkalmas helyet keresnek az ikrakerülésre. A him ormóttan, vastag testével nagyokat szökik és bukfenchezik, majd a torka alatt fekvő kör alakú szívószervét mutogatja, mely olyan, mint egy mozaiktányér, majd hátára fordul, majd tótágast állt, míg egyszerre a fenékre ereszkedve, egy alkalmas helyen gödröt tur a homokba, mire nője is mellé ereszkedik és belerakja narancsszínű ikráját, amelyet a him attól a percztől fogva féltékenyen őriz. És midőn a fürge halivadék kikel a tojásból, az apa, mint egy jó kotlóstyuk viszi és vezeti őket mindenfelé. A fiatalok szüntelen körülötte rajzanak és szívószerveikkel százanként beleragadozva, vitetik magukat ide-oda a tengerfenék virányai felett...

Nászutjuk közben a himnek majdnem lovagias ügye akadt egy *fészeképítő túskehállal* (*Gasterosteus trachurus*), mert éppen afölött a hinárbokor felett vonultak el, ahol a tanyáját felütötte. A parányi tuskéshal azonban épp olyan rettenthetetlen vitéz és támadón heves természetű, mint amilyen kicsiny és amint megpillantotta a közeledő tengeri nyulhal párt, éles hátú tüskéit felmeresztve, nekik rohant. A him azonban száját kitátva, el akarta nyelni, de azonnal prüszkölve kiköpte parányi támadóját, mert az sebet hasított a torkában, azután pedig a hasuk alá kerülve, azokat kezdte éles tüskéivel hasogatni, míg csak odább nem vonultak...

Akkor a kis tuskéshal újra visszatért a hinárbokor szálai közé és nőtényével együtt újra továbbépítette mindenféle tengerifüvből és növényből álló gömbölyű fészket, mely a hinár ágai közé volt felfüggesztve és hogy eléggé tartós is legyen, a hinárszálakat és növényeket nyálkás váladékával és homokkal keverve szötte-fonta össze...

A gömbölyű fészkeknek két egymással szemben fekvő bejárója van és midőn az teljesen elkészül, a nőtény a fészkekbe rakja petéit, de többet aztán nem gondol velük, a him ellenben gondos apaként, a fészkekbe bujva, úgy, hogy egyik bejárón a fejét, a másikon pedig farkát dugja ki, őrizi, gondozza az ikrákat még saját falánk nőtényével szemben is mindaddig, míg a fiatal ivadék ki nem kel, amelynek jó ideig szintén a fészkek védő öble szolgál tanya és buvóhelyül...

A homokos fenéknek aktiniákkal teleült egyik sziklapadja mellett, amelyet állandóan apró halrajok szoktak környékezni, a homokban egy furcsa bojtalaku sallang lebeg, mintha apró férgek volnának egy csomóba gyűlve. A halak mohón rohannak a kínálkozó prédának, a másik perczben azonban a sallang alatt egy óriási száj nyilik meg hatalmas fogaival, vörös torkával és egymásután nyeli el az odatolakodó halakat, puhányokat és tengeri pókokat... Ez a tengeri ördögnek (*Lophius piscatorius*) nevezett rablóhal, mely hatalmas fejében szélesre nyílt szájával és örökké telhetetlen gyomrával egymaga több kárt okoz a halászatnak, mint tíz más rablóhal és a fején felmereszthető s minden irányban mozgatható hosszuszálú sallangjaival és csápjaival csalja magához a halak és puhányok egész tömegét...

A hullámok szelid ringása csak alig, hogy meglebbenti a *Iridaeák* széles kékes-vörös leveleit. De ez a csekély lebbentés is elég, hogy a levelek majd a legpompásabb égőpiros, majd pedig világító azurkék színben játszanak. Egyik levélen, mintha csak egy odaesett papirdarab lenne,

egy fehér folt látszik, mely, hogy még jobban hasonlítson egy darabka elhullatott újságpapiroshoz, még betük is, legalább olyanforma fekete rajzok - látszanak rajta...

Ez egy mezitelen csiga, mely az Iridaea leveleken legelészget... és tőle nem messze, egy kődarab mögül egy másik rokona nyújtogatja és billegteti nyulfejhez hasonló otromba alakját. Ez az emberektől, állatoktól egyformán félt tengeri nyul, a híres *Aplysia depilans*, mely ráfecscsentett mérges, büzös nedvével öli meg áldozatait. Ha valaki megérinti, haja, szakálla, szemöldöke kihull tőle és testén rosszindulatu kütegek támadnak és az ó-korban a híres méregkeverő: Locusta, ebből az undok alaku puhányból készítette méregitalait...

A hólyagos águ fukuszok és tengeri makkoknak száraz földi növényekhez hasonló olajzöldes bozótjai között, a gyepezöld fűmoszat, koromfekete villatang, a halványsárga caragheentang és skarlátpiros bokormoszatok sűrűiben kisebb-nagyobb polypok és növényállatok ezrei huzzák meg magukat.

Ott azonban, hol a lamináriákkal és moszatokkal benőtt sziklatömbök egy szorosforma völgyet képeznek és annak a fenekén, az algaerdőségek bozótjaitól elrejtve, egy nagy barlangforma üregnek a sötét odva ásítóz, ott laknak a polypoknak azok a rettegett óriási példányai, melyek emelőrud nagyságu nyolcz karjukkal magát a tengereknek rémét, az emberevő czápát megfojtják és agyonszipolyozzák...

Az a szikláról leszakított és a szoros közepén heverő ezeréves Iziztörzs is, melynek keménysége a vassal vetekedik, szintén két ily titáni szörny küzdelmében töretett le.

A szoros utba és a barlangjába merészkedő öt öles czápát, az óriás polyp megragadta karjaival és midőn ez a vergődő titán a küzdelem hevében kihurczolta a belékapaszkodó polypot a barlang sötétjéből, az két karjával a sziklákba és az azokra telepedett Iziz csompóba kapaszkodott.

Rettentő küzdelem folyhatott a két szörny között, mert a szoros ut telve van leszakított sziklatömbökkel és a czombvastag fukuszok, lamináriák és korallok ágaival, de mégis a polyp lett a győztes, mert ellenfelének emészthetlen porczai és maradványai ott hevernek a barlang előtt...

A szoros elejének dőlt asztalforma sziklatáblát a biborszínű *Vénuszkagylók* (*Cytherea Dione*) telepe foglalta el, amelyek onnan, mint valami páholyból nézhetik a *remete rákoknak* (*Pagurus Bernhardus*) egymás közti torzsalkodását és veszekedését...

Ezek a Bernát-rákok a tenger tolvajai és zsebmetszői, falánkok, telhetetlenek, merészek és szemtelenek. Nincs a tengerben egy döglött hal vagy akármiféle hulla, hogy azok körül a Bernát-rákok ne nyüzsögnének, apálykor pedig nehézkes alkatuk daczára, felmászálnak a part fáira, bokraira s onnan kémlelődnek hosszan kinyújtható csöves szemekkel mindenféle megehető préda után...

Ezeknek a rákoknak egyik ollója nagyobb és fejlettebb, a másik ellenben jóval kisebb, fejletlen és elnyomorodott formájú. Testük előrészt kemény pánczél borítja, farkuk pedig mezitelen és könnyen sérthető, azért ez a rákfaj, hogy ezt a sebezhető gyenge testrészt megvédje, addig jár-ke, míg a nagyságának megfelelő üres csigaházat talál, amibe farkát beledugva, azt bárhova megy is, mindenüvé magával hurczolja. Míg egy ilyen védő csigaházat nem talál, addig félénk, óvatos, rejtőzködő, mihelyt azonban farkát védve tudja a csigaház kemény pánczélja alatt, melyből csak erős ollói és pánczélal borított felső teste állnak ki, vakmerő, erőszakos és támadó rabló természete lép előtérbe...

Egy csapat ilyen kisebb-nagyobb remeterák veszekedett a vénuszcigák telepe előtt, mert éppen ott hullott el egy pompás rózsaszínű dorádhall a tengeri penésztől megölve...

Csigaházaikat zörgetve, ollóikat pedig magasra emelve, csusztak előre, hátra és birkóztak irigyen egymással a préda fölött... Egyiknek már nagyon kicsiny és szűk volt a farkán viselt csigaház, azért belekapaszkodott a szomszédjába, amelynek ellenben sokkal nagyobb háza volt, mint kellett volna.

Előre-hátra huzták, rángatták egymást, kiálló szemeiket mérgesen mozgatva, ollóikkal olyan ütésekkel mérték egymásra, csak úgy kopogott. Felbukfenczezték, egymásra ágaskodtak, míg végre a nagyobbak és erősebbnek sikerült a kisebbiket derékon kapni, mire addig huzkodta, ránczigálta és püfölte a másik ollójával, hogy az kétségbeesetten rugta le magáról a vitatott csigaházat...

A harcnak erre vége szakadt, a ház nélkül maradó, eszeveszett ijedtséggel menekült a moszatok sűrűségébe, hogy új házat keressen, a győző pedig szépen kimászva a magáéból, egy pillantás alatt belebujt az elhódított nagyobb csigaházba, azután ollóit és lábait a földnek feszítve, peczkes lökésekkel sietett ő is a lakmározók közé...

Ezt a harcot és lakmározást egy vénebb remeterák a szemközti fukuszbokor alól csak fél-szemmel figyelte, mert a másikkal a saját lakomájára kellett ügyelni. Neki is szűk volt már a háza és nagyobbakat keresett. Talált is egy pompás trombitakagylót, mely neki éppen jó lett volna, de az nem volt üres, mert még élt és benne volt a gazdája. A remeterák azt se bánta, sőt inkább örült neki, hogy a neki való csigaház terített asztallal várja. Nekirontott tehát és a husos, kövér tulajdonost megölve, már napok óta lakmározik rajta... Most már csak az utolsó tisztogatást végzi, hogy a legkisebb rostsál s homokszem se maradjon benne, mely lágy és gyöngye farkának kényelmetlen lenne. A nápolyi aquariumban ugyanis észlelték, hogy egyik-másik remeterák kibujva a házából, addig forgatta, boritgatta és veregette az ollóival, míg csak a benne levő homokszemek, melyek farkát nyomták, ki nem hullottak...

Eközben folyton új és újabb vendégek érkeztek a dorárhoz... és ezek között néhány pompásan viruló aktinia és egy-két terebélyes spongiaállat is közeledett koczogó mászkálással...

Ezek azonban nem a maguk lábán jöttek, hanem a remeterákok is, a tengeri pókok példájára, leszakítva őket a helyükről, a saját csigaházukra telepítették át, hogy ezeknek az ártani nem tudó állatoknak a czégére alatt odacsalogassák vagy látatlanul meglephessék prédájukat...

A tengeri penésznek nevezett halbetegség annyira szétbomlasztja a halak testét, hogy a legkisebb érintésre széjjelmállik... Az egyik vén remeterák, mely egy nagy és nehéz kürtkagylót czepelt, ollójával a lakmározók közé ütve, hogy ezek jobbra-balra gurultak, olyant rántott a dorád farkán, hogy abból egy jó darab az ollója között maradt, amivel nagykényelmesen tovább kezdett vonulni...

Egy-két irigy azonban rabló szándékkal utána eredt, de ez a veterán nem ijedt meg tőlük, hanem prédáját maga elé téve, ráhasalt és kihívólag felágaskodva, nagy ollóját fenyegetőleg emelgette és szemeit mérgesen hegyezte és meregette rájuk...

A támadók kis ideig viszonozták ezt a kihívó szemmeregetést, de azután óvatosan visszaretiráltak, mire az prédájával a *csöves polypok* (*Tubularia coronata*) felé tartott, amelyek nyálkájukkal kevert iszaprészekből, egymásba fonódott, jobbra-balra csavarodó csöveket építenek, melyeknek végéből az állat szárnyait lebegtető madárhoz hasonló, finoman tollazott biborpiros teste buvik elő. Egyes fajoknak egy tölcsérhez hasonló szervük is van, mely arra való, hogy ha az állatot veszély fenyegeti, az csövesházába huzódik, mire ez a tölcsérforma szerv a cső nyílását teljesen befedi.

Erre a védőfegyverre a csövespolypoknak nagy szüksége van, mert nemcsak közelükben, de sokszor csöves telepükre fonódva él egy majd harmincz láb hosszú fonálféregnek nevezett tengeri lakó, mely vékony, de annál szívósabb feketeszínű testével ezekre vadászik és lakásukba furakodva, kiszívja őket...

A sziklatömbök és heverő kövek alatt és magukban a sziklákban is kisebb-nagyobb gödrök, üregek, hasadékok és lyukak sötétlenek, a melyek előtt a ravasz tengeri pókok és remete-rákok óvatos kerülgetéssel surrannak el, mert tudják, hogy azokban rendszeren egy-egy hatalmas ollóju tengeri-rák ütött tanyát, a melynek félelmes fegyverétől nem védi meg őket a pánczéljuk.

Egyik lyukból csakugyan egy pár hatalmas olló buvik elő, utána pedig maga a természetes ráktest és hátráló lökésekkel megy előre a dorád felé és utána csakhamar innen és onnan is követik a többiek...

Gyanakodó hátrálással, fenyegető olló emelgetéssel és nyitogatással méregetik egymást és pálczás szemeiket kitolva-betolva, előbb egy kis dulakodással kezdik meg a lakmározást.

Java lakmározás közben azonban pár ökölnyi nagy kavics zuhan le közéjük a fölöttük levő szikla tetejéről, melyet két veszekedő *papagájhal* (*Scarus frondosus*) sodort le... a mire nagyot ijedve, széles farkukkal egyet csapnak a vízre és daczára, hogy legalább egy jó ölnyire volt mindegyik a lyukától, mégis ezzel az egy csapással, mintha puskából lőtték volna ki őket, olyan villámgyorsan visszalökték magukat hátrafelé a lyukaikba...

Ott, a hol pedig a *legyező-korall* (*Gorgonium flabellum*) terjeszti szét hajsza finoman szőtt ágbogait és a sziklák oldalain az emberi agyvelőhöz hasonlóan gerezdelt velőkorall (*Maeandrina cerebriiformis*) telepedett meg, nemcsak a sziklák lyukaiban, de a fenéken is a *tüskebőrűek* családjába tartozó közönséges *tengeri-sün* (*Echinus vulgaris*) százával mászkál apró lábain. Ökol és kisebb-nagyobb almanagságban, gömbölyü, laposra nyomott és gerezdelt alakban, hegyes tüskéktől meredező külsővel, a *tengeri csillagok* (*Solaster papposus*) és a *csillagkigyók* (*Ophiotrix fragilis*) társaságában.

Ellenben a sziklától öbölszerűen zárt csendes vizü fenéken százával és ezrével hevernek a drága gyöngyöt termelő gyöngykagylók (*Avicula margaritifera*) telepei, hosszú, hajsza-vékony szálatat eregetve, melyekkel a sziklákhöz kötik magukat, hogy a hullámok játéka tovább ne mossa őket.

A kagylók ezen hajszaforma fonalaikat byssusnak nevezik. A legszebb és leghosszabb szálu byssust a lapos, háromszögalakulag megnyult *Pinna squamosa* és a *Pinna nobilis* nevü kagylók termelik. Az első majd 70, a második csak 30 ctmr hosszú, gyönyörű, aranyszinben ragyogó ruganyos szálatat ereszt, melyeket déli Olaszországban selyemmel keverve, keztyűknek, galléroknak és csipkéknek dolgoznak fel. Orbán pápának egy pár tisztán byssusból szövött keztyűje volt, mely ragyogásban az arannyal, lágységban a selyemmel és bársonnyal vetekedett és 30.000 frankra becsülték, mint a legnagyobb ritkaságot.

A sziklák oldalain telepedik meg tündéri ágbogként a vérpiros és rózsaszínü nemes korall (*Isis nobilis*) a madreporáknak nevezett fehérszínü s csövesen épített fehér korall, melyeknek ágbogaira függesztik fel a czápák négyszögletes, szaruféle tokba zárt tojásaikat és közöttük vitorláznak el az argonautáknak, quáloknak, medusáknak és pelágiáknak tarka csoportjai, tündéri flotta gyanánt...

A tenger mérhetlen végtelenségében örökké egyforma lehet, de állatéletében mindig új s változatos és az is fog maradni az idők végéig, mert a tengerfenék volt a földnek és minden élőnek a szülőanyja és az őserő teremtő magvait magában rejtő iszapjában szakadatlanul folyik az ősképződés új és új fajokat teremtő lüktetése.

Az állatok társasélete és barátsága.

A teremtés koronája: az ember, az állatvilágtól leste el a társasélet hasznát és az államalkotás eszméjét...

Az ősember a bozótok és barlangok védő mélyében élve, odarejtette ellenségei elöl a párját és minden iját-fiját. Először csak éjjel mert kilopózni élelem után s midőn ilyenkor az egyik ősember összetalálkozott a másikkal, mindkettő vijjogva menekült egymástól...

Midőn azonban napközben a hangyáktól és vadméhektől elleste, hogy valamennyi egyért és egy valamennyiért, milyen sokat és hasznosat tehet, lassan-lassan felébredt benne a társulás vágya, az összetartozandóságnak az eszméje és az összetartás erősségének a létfontartó tudata... a melyből aztán megszületett a mai világ különböző országaival, jó és rossz államformáival és rendszereivel...

Az állatvilág tanította meg továbbá az embert még sok más mindenféle. Ettől leste el a ruházkodás, a hajózás, a téli élelemgyűjtés, a hajléképítés, a halászat, vadászat, a gátépités mesterségét, a sebek gyógyítását és midőn azután a tanítvány felülmulva mesterét, az ő ügyesebb kezeivel és gondolkozó eszével ezeket a mesterségeket őstanítómestereitől elérhetlen magasságu tőkélyre fejlesztette, akkor gögösen megtagad ezekkel minden közösséget, megtagad tőlük minden észet, értelmet és lelki megnyilvánulást és elbizakodottan azt mondja, hogy az embernek lelke, az állatnak pedig csak ösztöne van!...

Igaz, az állatoknak nincsen halhatatlan lelkük, de van nekik némi lelki világuk, a mely bizonyos érzelmnyilvánulásokra, minők a társasélet és barátság, igen is alkalmas!...

Ennek száz és száz példáját látjuk az állatok életében.

Kezdjük először a majmoknál, melyektől egy híres tudós az embert akarja leszármaztatni, csupán csak azért, mert alakja és szervezete hasonlít az emberéhez...

A majmok rendszerint társaságban élnek, mely társaság, leszámítva a kisebb-nagyobb czivódásokat, a legnagyobb összetartással intézi megrohanásait a benszülöttek gyümölcsös kertjei, kukoricza-, durrah- és egyéb veteményei ellen. Indiában pedig az elhagyatott városok pompás márványpalotáiban, a milyen a híres Ambeer király palotája⁵, nagyszámu majomcsapat tanyázik s ezt a palotát annyira jogos tulajdonuknak tartják, hogy a néha odatévedő vándor csak nehezen tud a felgerjedt majmok támadásai elöl menekülni.

Különben Indiában és Ceylonban, hol a benszülöttek a csinos és fürge hanuman-majmokat szentnek tartják, ezek annyira elbizakodottak és szemtelenek, hogy a lakásokból ellopkodnak mindent, a mihez hozzáférnek. Rousselet beszéli, hogy midőn a düledező és elhagyatott régi királyi palotának, melyet a langur, vagyis a hanuman-majmok csapatja foglalt el, a szomszédjában lévő angol vendéglőnek terraszán ismerőseivel ebédelt, az egész majomkolonia a párkányokra és tetőre telepedve, a legnagyobb figyelemmel nézte és bámulta, miként és miket esznek, isznak összevissza az emberek.

A legkényelmesebb helyen a vén vezér ült, körülötte telepedtek le fiai, unokái és kegyenczei, hátul pedig a nőstények üldögéltek, egy-egy kis majomcsecsemőt szorongatva karjaikban. Rousselet annyira furcsának találta a majmok komoly figyelemmel bámuló csoportját, hogy néhányszor le akarta fényképezni, de mihelyt a fényképező masinát rájuk irányozta, rettenetes riadalom és kavarodás támadt, mert a majmok azt hitték, hogy az valami puska és orditozva

⁵ Bővebb leírása a szerző: „Őserdőkön tengereken” című művében.

menekültek. A vén himek fogaikat csattogtatva, torzpofákat vágtak, kezeikkel, lábaikkal hadonázva, hátuljukat mutogatták, szóval mindenféle bolondsággal igyekeztek dühüket és megvetésüket kimutatni...

A Jáva szigetén élő majomfajok között szintén vannak ilyen rendezett kolóniák, a melyek, miután a benszülöttektől kimélve lesznek, alig félnek az emberektől s miután az átutazó idegenek és az ott lakó hollandi és angol családok meg is szokták vendégelni őket, azt annyira megszokták, hogy mindennap megjelennek egy bizonyos helyén az erdőnek, hogy nincs-e lerakva számukra a rizsből, cukorból, gyümölcsből, vagy mézből álló lakoma?

Junghuhn és Werder német utazók beszélnek, hogy midőn ők is meglátogatták ezt a nevezetes helyet, az egy óriási teack fáktól körülvelt kised tisztásból állott, egy buja erdővel benőtt hegymagaslatnak a tetején.

A tisztás közepén egy mohval borított lapos sziklatömb állott, körülötte pedig kisebb-nagyobb szikladarabok heverték...

Sem a közelben, sem a távolban egyetlen majmot sem lehetett látni, midőn a két utazó a kísérő malayok intésére a közeli bokrok mögé vonult, csak egy nagy borsevő-madár csattogott golyaforma kelepeléssel, hatalmas csőrével az egyik teackfán.

Ekkor a malayok egyike bambuszhusángjával háromszor egymásután erősen a lapos sziklatömbre ütött, melynek csattogása messze elhallatszott a visszhangos erdőben és a hozott nyalánkságokat a lapos sziklatömbre teregette...

Alig, hogy azután a bokrok mögé huzódott, mindenfelől ágrecsegés és a levelek zörgése hallatszott, mire csakhamar vagy harmadfél tucat kisebb-nagyobb vén és fiatal majom jelent meg az erdő szélén és ferge szökések közt rohantak a kitergetett csemegékre...

De rögtön meglakoltak e merészségükért, mert az erdőszélen megjelent a vén vezér, a csapat feje, egy pár korosabb majomtárs kíséretében és mint egy kigyó, olyan fürgén és alattomosan siklott a bokrok között a mohó lakmározásba merült banda felé s egy ugrással közöttük teremve, kettőt nyakon kapott ripacsos kezeivel, egyet pedig a lábával és úgy egymáshoz verte a fejüket, hogy csak úgy kopogott, azután a többieket kezdte pofozni, püfölni a kezeivel és lábával, a miért ő előtte hozzá mertek nyulni a hozott csemegékhez.

A vén patriarchát a pár korosabb adjutánson kívül egész serege követte a szoptató nőstényeknek és fiókáknak, kik erre valamennyien a nagy kő köré telepedtek és áhítatos sóvár figyelemmel néztek a vén vezérre, mely mint valami király a trónusán, egymagában terpeszkedett el a lapos kő közepén és fenyegető fogvicsorintással kísért bósz pillantásokat lövellt azokra az illetlenkedőkre, melyek a többieknél közelebb merészkedtek hozzá férközni.

Egyiknél se tett kivételt! Kegyencz, fiu, unoka, mind fenyegető fogcsattogással lett tovább riasztva, mialatt ő szorgos figyelemmel a kitergetett ajándékokat vizsgálta.

Majd egy marék rizskását tömött a pofájába, utána pedig egy jó darab cukrot rastogtatott hatalmas fogaival, közbe előre, hátra, jobbra-balra forgott s ujjait majd a szirupba dugva, nyalogatta tisztára, majd a mézet kóstolgatta, közbe-közbe pedig gyanakodó pofával piszkálgatta, forgatta, szagolgatta az ismeretlen süteményeket és étkeket... mert, mint a malayok beszéltek, egyik-másik utazó erősen megpaprikázott és borsozott csemegékkal tréfálta meg, a melyekkel a pofáját teletömve, ölnyi magasakat ugrált kinjában, midőn a paprika marni, égetni kezdte.

A többiek ezalatt sóvár pofával kísérték minden mozdulatát és ha egyik-másik mozdulni mert, vagy kezét nyujtogatta, egyetlen fogcsattintás elég volt, hogy valamennyi szobormozdulatlanul várokozzék...

Midőn a vén vezér jóllakott és minden ételt megkóstolva, mindenbe belenyalt és beleharapott, akkor kegyeltjeinek kezdte a csemegéket osztogatni... Ha másik nyult helyette oda, egy pofonnal vagy rugással lett regalizozva és csak midőn valamennyi választott kegyencze ki lett elégitve, akkor kelt fel nagy méltóságosan és a kő tulsó végére vonulva, ott telepedett le...

Ez volt a jeladás az általános lakomára, mire valamennyi nagy makogás és visitás között mohón az ételekre rohant és annyit kapkodott fel kezeivel, lábaival és pofáiba tömve, a mennyit csak birt. Ezek aztán villámgyorsan tovább ugrottak, hogy békén elfogyaszthassák, mert az öregebbek és torkosabbak a gyengébbeket lefülve, elszedték tőlük, sőt még a szájukat is szétfeszegették és pofazacskóikból piszkálták ki az odadugott falatokat.

A vén vezér azonban mindenre vigyázott. Az első visitásnál tüstént ott termett és az ütegek záporként hullottak az erőszakoskodók fejére, valamint a verekedők is pofonokkal lettek széjjel választva és midőn az utolsó morzsáig minden el lett fogyasztva, a méznek és szirupnak minden elhullatott csepje felnyalva, csak akkor kezdett a társaság a vén vezérrel az élén oszladozni és pár pillanat múlva már a teackfák magas ágai között surrantak tovább a rengeteg felé.

Csudálatos az a barátság is, melylyel a *csörgő-kigyó* és a *földi-bagoly*, az amerikai prairie-kutyának nevezett kis rágcsáló emlőssel él.

A prairie-kutya (*Cynomis Ludovicianus*) százak és ezrekből álló társaságban, Észak-Amerikának végtelen mezőségein földi lyukakban tanyázik. Száz és száz, ezer meg ezer apró dombocska sorakozik egymás mellé, melyeknek tövében van a bejáró-lyuk. Ezen domboknak a tetején - melyek a kiásott földből keletkeztek, - ha semmi se zavarja a lakók nyugalmát, két hátsó lábára gugolva, ül a tulajdonos és apró lábaival, kurta farkával a legfurcsább mozgásokat és billegetéseket művelve, ugató hangocskáján átbeszél a szomszédjaihoz, a melyek ugyanigy visszafelelnek neki, mintha csak a nap- és a telep eseményeit beszélnek meg egymással. A telep, melyet a benlakók *falunak* neveznek, csak úgy zug az ugató, füttyülő hangocskák zürzavarától és messziről úgy hangzik, mintha valami óriási méhkas zümmögne, mintha valami gyár zakatolna, csingő-csengő csattogásaival.

E közben egyik szomszéd átlátogat a másik dombjára és ott szembeülve egymással, folyik a társalgás, majd felkerekedve, ellátogatnak egy harmadikhoz, negyedikhez és ötödikhez. Minden lyuknál megállnak és beszélnek a kitekintő gazdához, a vándorló-csapat egyre nagyobb lesz, mert a szomszédok egymásután hozzá csatlakoznak, hogy látogatást tegyenek a falu tulsó végén.

Az elhagyott halmocskák és lyukak azonban nem maradnak üresen, mert alig, hogy a gazda eltávozott, a lyukak üregében megjelenik egy pár zöldesszürke szem, egy gömbölyű fejecske, utána pedig egy hosszulábu kis bagoly szökken fel a domb tetejére és figyelmes szemlét tart a végtelen messzeségek minden irányában. Ez a prairie-kutyák egyik barátja, a földi bagoly (*Speotyto hypogaea*), mely békésen együtt lakik velük földalatti lyukaikban és a szállásért figyelmes őrködéssel fizet, mert akár valami ragadozó állat, madár, vagy ember közeledik a falu felé, azonnal éles sivitással jelt ad gazdáinak, a mely jeladást azok a fellobbanó puskapor gyorsaságával lyukról-lyukra ismételve, egy pillanat alatt minden lakó eltűnik...

Midőn a veszély elvonult, ismét felhangzik a dombocskákon őrt álló baglyok jeltadó sivitása, mire a lyukak szájából egy-egy óvatos fejecske dugja ki magát és a jeladás lyukról-lyukra megint ismétlődik, mire a lakók újra előjönnek és megkezdődik az előbbi élénk csaholás, sipító ugatás és ide-oda való szaladgálás.

A harmadik lakója a békés kutyafalunak a veszélyesmérgű *csörgőkigyó* (*Crotalus horridus*), a mely szintén békében megfér lakó gazdáival, az azonban megesik, hogy néha-néha lakáspénz fejében gazdájuk fiaiból egyet-egyet felfalnak e hüllők, melyek a napos, meleg időben a

dombok között sütkéreznek és mérges voltuknál fogva veszedelmessé teszik a földi kutyák kiásását. Némiképp védelmezői és testőrei a telepnek, mert a vérszomjas menyéteket, prairie-macskákat s más efféle ragadozókat, melyek a lyukba merészkednek, elriasztja, vagy ha betolakodik, halálos marással megöli.

Megható az a vonzalom és ragaszkodás, melylyel egymás iránt viseltetnek. Ha egyet megelőnek közülök és midőn az sivitva felhemperedik, rögtön előrohan a legközelebbi lyuknak a lakója és résztvevő csaholás között gyorsan a lyukba vonszolja a sebesültet...

Még különösebb barátság az, mely a dél-amerikai *schapu* (*Cassicus persicus*) és vagy három nagy darázfaj között létezik. Ez a pompás énekű, varju nagy madár, 30-80 párból álló társaságokban szokott élni és zacskóalakulag szótt, hosszú fészkeiket egymás mellé függesztik fel a fák ágaira. Ezeknek a fészkeknek a hossza másfél méter, alsó szélessége pedig 14-17 centiméter szokott lenni, mindazonáltal a kigyók, mókusok és a majmok megrabolják tojásaiktól, ha nem volna olyan védő jóbarátja és testőrsége a Cassikáknak a mérges és támadó természetű Marabonseneknek nevezett hatalmas darazsak képében. Kappler A., ki negyvenhárom évig élt a holland-guyanai gyarmatokon, alaposan megfigyelte ezt a szövetséget.

A Cassikák fészke - ugymond - olyan közel volt felaggatva a darazsaknak szintén a fák galyaira épített telepeihez, hogy mikor a Cassikák fészkeikbe bujtak, szinte surolták a darazs-telepeket. Egyik nap nagy riadal támadt a Cassikák között, mert egy hatalmas kuszó-kigyó éppen az egyik fészkebe akart kuszni, hogy tojásaitól megrabolja, a másik pillanatban azonban, mintha villám sujtotta volna le, úgy esett le a magasból és kinjában farkával a földet korbácsolva, tekergett, vonaglott a fa tövében, mert két darázs a szemébe eresztette mérges fullánkjait.

Más esetben pedig a spondiás-fákon lakó Cassikák egy csapat evetmajommal (*Callitrix sciurea*) elegyedtek küzdelembe, mert a majmok rohamot roham után intéztek a fészkekre. Mind a két fél sivitott, berregett torkaszakadtából, midőn egyszerre csak megjelentek a küzdőtéren a szövetséges Marabonsen darazsak, mire a majmok fájdalmas visitással menekültek tova és mintha meg lettek volna vadulva, kinjukban a legféltelenebb ugrásokkal verték magukat a fák vastag ágaihoz és torkuk szakadtából visítózva, vakaróztak és tépték magukat.

Egy havrei franczia hajó Dél-Amerika partvidékén zátonyra került. Egyik utasnak volt egy kis majma, amelyet, midőn a hajótöröttek Punta-di-Arenasba kerültek, eladott egy ottani spanyol telepesnek.

A majom a tanyán szabadon járva-keelve, barátságot kötött a sertéskondával. Folyton a disznók között járt-kelt, de különös kedvencei a kis malaczkok voltak. Ezeknek nem győzött eléggé kedveskedni és hizelegni. Felix, így hívták a majmot, a kondát mindennap kikísérte a legelőre és minden alkalommal más-más sertésbarátjának a hátán ülve, lovagolt velük. Akár esett, akár szél fujt, nem maradt el a kondától, hanem az egész napot velük töltve, este hiven haza kísérte őket, mint a legjobb disznópásztor.

Ha úgy tettek, mintha az egyik sertést el akarnák lopni, Felix irtózatos dühbe jött és karmolva, harapva védte barátjait. Hiába csalogatták a legjobb csemegékkal, utóljára egy perczre se tágitott a nyájtól és még az éjjeket is a konda között töltötte, egyik-másik malacz kedvencét szorongatva a karjai között és ha bezárták, olyan keserves jajgatást és tombolást vitt véghez, hogy megsajnálva, rögtön kieresztették...

A gödények szintén társaságban élnek és nagyon ragaszkodnak egymáshoz. Az ilyen társaságok rendszeren közösen, együttesben szoktak halászni és kiválasztva egy-egy keskeny, sekélyes vizü öblöcskét, azt körbe fogják és szárnyaikkal a habokat verdesve, oda hajtják be a halakat, a mire megkezdődik a halászat és mindegyik annyi halat kapkod fel terjedelmes torozzacskójába, a mennyit csak tud és a mennyi csak befér.

Persze az ilyen dusan fizető halászatot irigy szemekkel nézik a parti sziklákon gubbaszkodó kormoránok és torkos, tolvaj természetüktől ösztönözve, nem állhatják meg, hogy nyilsebes szárnyukon le-lecsapódva, a sekély vízben viczkádozó halakból a legkövérebbeket el ne kapdossák az esetlen gödények orra elől.

Hiába lármáz, suhogtatja szárnyait a halászatot vezető vezérgödény, hiába hallatja mérges kör-kör szavát, a tolvajok, mintha csak gunyolni akarnák a serény halászokat, a lopott halakat a levegőbe hajigálva, szemük előtt nyeldesték el.

Midőn a sekély vízből minden odahajtott hal ki lett fogva, a gödények egy lapos homoktorlatra gyülekeztek, hol körbe állva, mindegyik a középbe okáda a zacskójába gyűjtött prédát. A melyik hal még viczkádozott, azt földhöz csapkodták és csőrükkel agyonverték, a legnagyobbakat pedig maga a vén halászmester szabdalta szét egyforma darabokra.

Mikor így fel volt terítve, megkezdődött a reggelizés. A vezér magasra nyujtotta ripacos, kopasz fejét s korgó rikkantással jelt adott, mire valamennyien egy-egy darabot felkapva, elnyelték. A második rikkantásra megint... szóval, így ment szép egyetértésben és rendben mindaddig, míg csak az utolsó kis halacska is el nem lett fogyasztva, mire nagy serényen a tisztálkodáshoz láttak, hogy rendbe hozzák összecsapzott tollazatukat.

Midőn ezzel is készen lettek, a vén falkavezér terpedt lábaira ágaskodva, szárnyait kezdte suhogtatni, azután egyet hörrentve, nagy z sivajgással a levegőbe emelkedtek, hogy reggeli tanyahelyükre visszatérve, egy kis szunyókálással fűszerezett reggeli sziesztát tartsanak.

Sausbury kapitány Utahban, a nagy Sóstón egy vén megvakult gödényt látott egy félreeső nádas öbölben tartózkodni, mely oly kövér volt, hogy alig tudott szuszogni. Ezt a vakot a többi gödények táplálták, ugyanezt állítja Blyth, ki Indiában varjúkat látott, melyek megvakult és elaggott társaikat ettették...

Egy ismerősömnek volt egy igen szelid nyulacskája, melyet fióka korában vadászat közben a vizslája fogott és ő felnevelte. Nyuszival rendkívül jó barátságban élt egy csóka, mely annyira ragaszkodott nyulbarátjához, hogy annak a kedvéért még a káposztalevéltre és torzsára is rászokott.

Egy alkalommal a Nyuszi valahogy oly közel talált menni a lánzcra kötött sas állójához, hogy az elkapta, s midőn kiszabadították a körmei közül, szegény Nyuszinak amellet, hogy csunyán össze volt tépve, mind a két szeme kifolyt, de azért meggyógyult. Érdekes és igazán megható volt látni, hogy a csóka, mely attól fogva elválhatlan társává szegődött, milyen szeretettel gondoskodott róla. Midőn Nyuszi orrát fintorgatva keresgélt, odahordta neki a káposztaleveleket, melyeket a többi nyul orra elől kapdosott el és minden levélnél olyanforma rövid kárálást hallatott, mintha azt mondta volna: „Nesze, egyél!”...

Brehm Alfrédnek a kutyái Abessyniában egy alkalommal vadászat közben a hegyekbe igyekező nagy csapat páviánra bukkantak, melyek közül az utolsókat körbe fogva, elszakították a csapatól. Ezek között volt egy nagyon fiatal is, mely félelmében egy szikladarabra mászott s onnan visitott, nyafogott nagy kétségbeeséssel a többiek után. A kutyák erre a nagyobbakat, melyek rettentő fogaikat mutogatták, szaladni hagyták és csak ezt a szikladarabot állták körül.

A fióka visitására nagy ordítás és kavarodás támadt a páviánseregben. A vén hímek visszafordultak és tigrishez hasonló rettenetes szemfogaikat mutogatva, fenyegető ordítással vicsorogtak a kutyákra, midőn egyszerre megjelent a többinél nagyobb és erősebb vén hím és felborzolt sörénnyel, szikrázó pillantással közeledett a kutyák felé és oly fenyegetően ordított, hogy azok meghátráltak előle. Erre a vén hím bátran odament a szikladarabhoz és karjaira

emelve a remegő fiókat, diadalmasan tért vissza a többiekhez, melyek örvendező orditással fogadták...

Másik esetben egy sas csapott le a fákon tanyázó majomseregére és egy fiatalabbat megragadott karmaival. Ez azonban kétségbeesetten kapaszkodott az ágakba és visitására odarohant az egész csapat és a szárnyaival csapkodó rablónak nekiesve, marokszám tépték ki a tollait és addig verték, püfölték ökleikkel, míg csak ott nem hagyta a prédáját...

A párducz nagyon szereti a majomhust és több izben szokott a hegyek és sziklák között tanyázó páviánokra vadászni, kik mihelyt a gyűlölt rablónak a közellétét megsejtik, egy csomóba gyűlve, bőszen és kihívó orditással adják neki tudtára, hogy résen állnak...

Mindazáltal sikerül e félelmes ragadozónak egy merész ugrással egyiket vagy másikat megragadni és elhurcolni és ilyenkor, ha a csapat számosabb, a vén hímek a párduczot megtámadják s nem ritkán meg is futamítják...

Egy izben a párducz egy fiatal, tapasztalatlan páviánt ragadott meg, midőn az egy kör alakú sziklamélyedés fenekén a kövek alatt férgek és rovarok után keresgélt. A többiek riadtan menekültek a mélyedést körítő sziklákra és onnan fogaikat csattogtatva, orditásaikkal igyekeztek a párduczot elriasztani...

Eközben egyik pávián véletlenül egy kődarabot letaszítva, az a párduczra esett, amely erre haragosan elordította magát... erre valamennyi majom, mintha csak összebeszéltek volna, követ ragadott s a mélyedésben ide-oda szökellő párduczot valósággal agyonkövezték... A párducz ordított, ágaskodott, de a majmok által körülfogott szűk mélyedésben nem tudott hová menekülni a legördülő szikladarabok elől, amelyek utoljára is agyonzúzták...

Szép példája van a barátságának és társaséletnek még az állatok egyik legparányibb fajtájánál, a hangyáknál is kifejlődve.

A híres Lubbock, ki egész életét a hangyák megfigyelésének szentelte, néhány hangyát alkoholizált, úgy hogy azok teljesen lerészegedtek és azután így visszahelyezte őket a bolyba.

Ottlevő társaik először csudálkoztak, azután aggályteljes rövid ide-oda futkosás után, ketten-hárman felemelve, nagy gonddal egy külön cellába vitték a részegeket, hol gondosan lefektették...

Egy hangyabolyban Lubbock egy csápok nélkül született, elnyomorodott hangyát vett észre, mely még sohse volt ki a fészekből, miután a hangyának a csápjára mindene. Ezzel hall, ezzel tapint, ezzel érez és érintkezik a többiekkel.

Egy izben ezt a nyomorékot Lubbock a fészken kívül találta, ahol nagy gyámoltalanul ide-oda keczmergett, mert nem tudta megtalálni a bolyba visszavezető utat, hanem egy másik boly közelébe tévelyedve, annak lakóival czivakodásba keveredett és azok úgy össze-vissza marták, hogy mozdulatlanul terült el, mire az idegen boly lakói a fészektől továbbhurcolva, otthagyták...

Rövid idő múlva egyik fészektársa arra járva, reá akadt és midőn megvizsgálta és össze-vissza tapogatta a sebesültet, a fészekhez vonszolta és beszaladva, két másik társával tért vissza, amelyek gyöngéden megnyaldosva és megczirógatva, bevitték a régi otthonba és annak egy külön cellájába helyezték el a legszeretetteljesebb gondoskodással...

A jó gólyamadár.

Hauffnak a gólyakirályról szóló meséje, midőn Chasid szultán és nagyvezére a „mutamur” szóra gólyákká változnak, mindenkinek kedvenc emléke a gyermekkorból, melyet még kedvesebbé tesz az, hogy a keletiek Adhebar madara nálunk a tavasz hirdetője és ugyanazon óvó kegyelettel becézett kedves vendége alföldi házainknak, mint akár a fecske, mert a milyen eszes, ép oly szabad és öntudatos természetű madár, mely az emberhez szoros bizalmassággal és bensőséggel vonzódik...

Európa csupán csak két fajt ismer magáénak a gólyák családjából és ezek egyike a fehér vagy házi gólya (*Ciconia alba*), melyek leírásával nagyon hamar végezhetünk, miután fekete váll- és evezőtollait kivéve, egészen hófehér, mennig piros csőrrel és lábakkal, barna, okos szemekkel...

A gólya, melynél a nő kisebb a hímnél, egyike a legpraegnansabb vándormadarainknak, néha már - kivált enyhe teleken - február közepén, leginkább azonban márczius végén érkezik, először a him, pár nappal azután a nőtény, néha azonban egyszerre is. Érkezését ritkán kísérheti figyelemmel. Rendesen egyszerre csak megpillantjuk régi fészken, melyet örvendező kelepeléssel üdvözöl, vagy pedig a magasból látjuk csavarmenetű repüléssel aláereszkedni a derülten kék, tiszta tavaszi levegőből. Ennek oka abban rejlik, hogy a lég legmagasában, hova a szem már nem hat, térnek vissza vándorutjokból és midőn a régi kedves fészkekre leereszkednek, mely vagy a ház üstökére, vagy pedig a gazda kegyeletes gondoskodásából a kéményre helyezett ócska kocsikerékre van rakva, először is helyszíni szemlét tartanak. Szorgosan megtekintik, minő állapotban van az őszi elhagyott családi hajlék, milyen károkat és dulást vittek benne véghez az elmúlt tél viharai?...

E szemlénél igen sokszor kemény harcokat vív a régi törzspár az ugynevezett „vadgólyákkal”, vagyis betolakodókkal, melyeknek hajléka még nincs és nem mindig lesz győztes a régi jogos tulajdonos, de akár mint forduljon a dolog, a régi pár, vagy az ököljog nyomán foglaló jövevények, szorgosan hozzákezdenek a faágakból, csalt, kórók- és gyepből ágasbogasan rakott fészkek kiigazításához. Az elkorhadt ágak helyébe újakat hordanak, a fészkek pereme minden évben rendesen egy sor új gyepprakással növekedik, a tojó-ág pedig ki lesz bélelve mindennel, mi puha és a mi meleget ad.

És ekkor ebbe a némelykor nyolcz-tíz lábnyi terjedelemre növelt és tatarozott fészkebe, melynek ágbogas oldalaiba viszont apróbb zsellérek, a tolakodó verébcsaládok rakják csiripoló fészkeiket, a nő 3-5 darab hófehér, sima tojást rak, melyekből 28-31 nap múlva a szürkés-fehér dunnás, hosszucsőrű fiókák kibujnak.

Ezek az öregektől a legpéldásabb gonddal és szeretettel lesznek gondozva. Egyikük szüntelen vigyáz, míg a másik élelemért jár, melyet a vízzel együtt vagy gégezacsakójában, vagy pedig csőrében hord haza. Kezdetben a fiókák, hogy úgy mondjam, tömve, vagyis etetve lesznek, azaz a szülők fiaik tátott szájába dugva csőrüket, az ételt és vizet begyükből, mintegy beleokádják, növekedésükkel azonban az élelmet az öregek egyszerűen a fészkek lapos szélére hányják ki, a kielégíthetetlen étvágyu fiókákat pedig megtanítják rá, miként öljék meg és kapkodják fel a még élő és viczkánczó táplálékot, melyekből néha a lakók rémületére egy-egy kunkorgó kigyó, vagy pöffedező, ronda varangy a háztetőről az udvarra potyog le, a sziszegő, panaszos hangokat hallató fiókák mohó kapkodásától. E sziszegő panaszos hang, néhány hét múlva a szülők kelepelő hangjává változik át, mikor is a fiókák lepegő ugrások és szárnycsattogtatások között majd a fészkek széleire, majd a háztetőre merészkednek, ezután pedig megkezdődnek a szárnypróbálgatások, míg végre egyik nap a megerősödött fiókák

szüleik társaságában megteszik első légi utjukat a közeli rét, vagy ingovány ismeretlen világába, vagy a nádasok és pocsolyák béke-eldorádóiba.

Ugy az öregek, miként a fiatalok táplálékát hal, béka, gyík, kigyó, egér, vakond, giliszta képezi, e mellett azonban kivált a fiókák idejében a gólya egyike a legnagyobb rablőgyilkosoknak.

Hosszu lábaival a rét vagy ingovány világát méregetve, éles vigyázó szemeit a legkisebb mozdulat, vagy levélzörrenés se kerüli ki. Nyul fiókákat, sármány-, pacsirtafészkeket, fűrj- vagy fogolycsirkéket egész rajokban pusztítja, csapkodja agyon hegyes csőrével, azután a levegőbe dobva, néha a még élő áldozatot feneketlen torkába temeti.

Minden mi él, el lesz kapva, nem kegyelmez ilyenkor semminek és nemcsak a fészke oldalában lakozó verébcsaládok csiripoló fiókáit habzsolja be, hanem az elszörnyedő gazdasszony szemei láttára nem egyszer egy-egy pelyhes csirke- és kacsafiókát is el-elkapdos, így komoly méltóságot, bölcselkedő magába mélyedést negélyező természete bizonyos időszakokban felébredő gyilkolási ösztönt is rejteget, a midőn minden mozgó lény áldozatul esik dárdahegyesen lecsapó piros csőrének.

Igy egy tavacskában, a hol egy gólyapár apró kárászhalacskákat szokott halásztatni, igen sok keresztes varangy is tartózkodott, melyet a gólya utálva mellőz és nem eszik meg. Egy ideig a varangyok békésen megvoltak a halászó gólyák szomszédságában, egy napon azonban vagy harmincz vonaglott felfordult hassal a tavacska felszínén, fél annyi pedig gyilkosul megcsonkítva, féldöglöttre csapdosva hevert a parti szárazon. A másik nap ugyanez a jelenség mutatkozott. A harmadik nap szintén. A varangyok között erre természetesen nagy pánik támadt és rejtőztek, a merre láttak, mire a gólyák gyilkolási dühe egyidőre csillapodni látszott, de csak addig, míg a varangyok a beálló nyugalom láttára, újra vérszemet nem kaptak és mutatkozni nem kezdtek; mert erre a betlehem-i gyermekgyilkolás újra megkezdődött.

Természetesen a vadászok között igen sok, nagy ellensége a gólyáknak, azért a pusztításért, melyet az apróvadban okoz. És ebben van is valami igaz, de ha párhuzamba állítjuk az okozott kárt a haszonnal, melyet a sokféle ártó csiga, kagyló, álcza-giliszta, rovar és csuszó-mászó elpusztítása által kivált fiókás időben okoz, akkor vadorzását könnyű szívvvel meg lehet neki bocsátani, az a haszon pedig, melyet szenvedélyes egérpusztító létére a természet háztartásában kifejt, meg éppen annyira nagyarányu, hogy e rokonszenves madárnak pusztítása egyenesen isten ellen való véték volna!

Tartózkodási helyének megválasztásában szintén kitűnik az emberekhez hajló, ragaszkodó természete, mert a hogy a lakatlan, terméketlen tájakat kerüli, ép úgy kerüli a hegységeket, sziklás helyeket, sűrű erdőséget és azokat a végtelen nádrengetegeket, a melyek ellenben a félénk és óvatos vízi vadaknak valóságos paradicsomai. Legkedvesebb választott helyei, a hol bővében és nagyobb számban található, művelt termékeny rónák, sikságok, honnan szabad és végtelen kilátás nyílik mindenfelé és az ezeken levő fűdus legelők, nedves rétek, fiatal vetések, törpe berkek, patakok, erek, lápok, egyes apró nád- és kákafoltokkal hintett mocsarak, állóvizek, lomha kanyargású folyóágak, holt vizek és csatornák és a mérsékelt égövek ilyen helyein mindenütt elég bőven található, kivéve Franciaországot, hol a sűrű üldözés és elfogdosás miatt nagyon megritkult, mert ott egyike a legkeresettebb és legkedveltebb park- és majorsági udvar-szárnyasnak, úgy, hogy Németországból igen sok gólyát importálnak évenként jó pénzért a frankok hazájába.

E nagy kedveltsége először is szépségében, másodsor pedig viselkedésében rejlik, úgy, hogy csak egy példát említek, öreganyám udvarának tizenegyéven keresztül állandó lakója volt a „Hanzi”, egy nőtény gólya. Télen a nap nagy részét a tüzhelyes konyhában töltötte és pár órára, ha kiment a szabad levegőre, akkor rendesen a meleg és gőzölgő ganéjdomb tetejére

állva, behuzott nyakkal álldogált ott. Hogy piros lábai meg ne fagyjanak, mind a kettőre posztónadrágot kapott, mely szárnya alatt lett miederformán átkötve és ezt igen jól eltűrte. A konyhában legkedvesebb helye volt a tüzhely szöglete, honnan okos, élénk szemével mindent észlelt, mindenre vigyázott. Kutya, macska között példás rendet tartott, ezek félték tőle, mint a tüztől, ő meg viszont gyűlölte minden erejéből Vili nagybátyám szelid gépárdját, a Rizlánt és rettenetes kelepelést csapott és felborzalt tollakkal, kinyújtott nyakkal rohant, futkosott ki-be a legnagyobb felgerjedésben, ha csak távolról is megpillantotta.

Hánzié volt a leölt csirkék, kacsák, ludak, pulykák bele, különben naponként kijárt neki a nyers marhatüdő. A halak fejét, farkát szintén ő kapta és egyszer besétálva a szobába, Lina nagynéném népes aquariumát az aranyhalaktól kezdve, az utolsó bogárig kipusztította. Ezenkívül megette a vízbe áztatott kenyeret, a főtt húst, sonka-szalonnát, sőt még a sertések korpával vegyített főtt krumplijából is néha napján jóllakott, a kamrába, istállóba pedig bejárt egerészni, ugyiszintén a granariumba is, és türelmesen várakozva a buzás és zabos zsákok között, macskaként elfogta az egeret, az istállóban pedig a kocsisok nagy boszuságára nem egy házi-nyulfiókat pusztított el, ha bejuthatott.

Tavaszi nyíltaival mindössze csak annyi változás mutatkozott természetében, hogy az idő nagy részét az udvaron és a kertben, a nagy mosótóka közelében töltötte, ősz kezdetén azonban, különösen a költözködési időben, komor, nyugtalan és ingerült volt. Helyét nem találva, ugrált, futkosott, lepegett, szüntelen kelepelés között, csonka szárnyait lengette, suhogtatta és szemei folytonosan az ég elvesző magasára voltak függesztve. Talán az ő éles szemei észrevették az emberi szemnek láthatatlan égi magasban tovahúzó gólyacsapatokat, vagy a természet által beléoltott ellenállhatatlan vándorlási ösztön ébredt fel bensejében, mely ösztön szabadban élő rokonainál rendszerint augusztus hóban nyilatkozik meg.

Ekkor csapatokba gyűlve, valóságos röpgyakorlatokat tartanak és néha egyes helyeken ezek is összeverődnek. Az ilyen gyülekezéseknél, már a régi rómaiak is állítólag észlelték, hogy a hosszú utra képtelen gyengéket, vagy csonkákat, társai halálra vagdossák. E tényt az öreg Plinius is megerősíti, sőt újabb buváraink, köztük Lenz is állítja. Igaz-e, nem-e, nem tudom! Kezességet nem merek vállalni érte, mert nem láttam, nem tapasztaltam!

De az tény, hogy néha 4-5000 darab is összeverődik egy csapatba. Naumann J. Fr. közép Németországban látott egy ilyen nagyszámu csapatot, dr. Shaw a Karmel-hegy lábánál három csapat gólyát látott, melyek Afrikából Ázsiába tértek vissza. Egy-egy csapat elvonulása három óráig tartott és a csapat szélessége pedig $\frac{1}{2}$ angol mértföldnyire huzódott, mely vonulásoknál azonban nem képeznek, mint a darvak vagy vadludak, rendszeres sorokat, hanem csapatokban huznak tova.

A mi a gólyák téli tartózkodási helyét illeti, dr. Brehm számtalant látott Szudánban, dr. Labouysse február végén és szeptember végén a Szahara északi részén, honnan Közép-Afrikába huzódtak, Sundewall Kelet-Indiában, Belon Egyiptomban látott oly nagyszámu csapatokat, hogy a síkság szinte fehérlett tőlük, mintha hó esett volna. Egyiptomban különösen nagy nemzetgazdasági jelentősége van a gólyák telelésének, hogy az iszonyu mennyiségű béka és csuszó-mászó szaporodásának a természet háztartásában egyensúlyt szabjanak, ép úgy Palestinában Belba és Gaza között, hol a gólyák nélkül a benlakók vetéseiket nem tudnák megőrizni a rémséges eger- és patkánysereg pusztításai elől.

Körülbelül még négy ennyit lehetne írni a gólyákról és még mindig nem lenne e kitűnő szárnyas háztartása és biographiája kimerítve, de még csak néhány érdekes adatot akarok arról elmondani, miként vadásznak vakondokra és kigyókra, mely utóbbiak a gyikokkal egyetemben, legkedvencebb táplálékát képezik.

E vadászatoknál, melyeknek jó részt magam is szemtanuja valék, az általam észlelt gólyapár mindig elsőséget adott a barnás gyepi-békának a zöld kecskebéka fölött, ha válogathatott. Ezekből ide-oda lépkedve, jobbra-balra kapkodva, egyfolytában 14-18 darabot is elnyeltek a legkomolyabb méltósággal. A közép nagyságukat különösen eleintén, míg éhesek voltak, elevenen nyelték el, úgy, hogy csak úgy izgett-mozgott a békák rugódozásaitól a nyakuk, két ízben pedig, még kuruttyolni is hallottam a begyükben az elnyelt áldozatokat.

Félóráig, óráig elálltak a mozgó vakandturás mellett, szobormozdulatlan, vigyázva és lecsapásra kész tartásban. Okos szemük feszült, vigyázó pislogással követte a föld minden mozgását és a másik pillanatban, villámgyors vágással, a hegyes csőr átdöfte a felszínre kerülő vakondot, melyet aztán jó étvágygyal és látható erőlködéssel magukba gyomroztak.

Kedvencz falatjaik: a kigyók, akár mérgesek, akár méregtelenek, egyforma étvágygyal lettek megtámadva. A közönséges középhosszu siklókat, párszor csőrükkel megroppantva, még félelevenen elnyelték, úgy hogy ezek vonaglása is látszott a begyükben. Egy jó nagy siklót, midőn vagy harmadát elnyelte, nagy méreggel újra kirázott torkából, mert a kunkorgó és csapdosó kigyó csőrére tekerődött. Midőn a kirázás nem akart menni, lábával segített kirángatni, kikarmolni, azután pedig néhány heves csőr csapás után, újra elnyelte, olyan formán kelepelve utánna, mintha azt akarta volna mondani: „Látod, mégis ez lett a vége!”

Egy szelid házi gólya elé egy közönséges viperát hajítva, ennek fejét iparkodott szétverni heves, ingerült csapásokkal, mindamelllett a kigyó lábszárát kétszer is megmarta méregfogaival. Erre még hevesebben csapkodott rá és midőn fejét a szó szoros értelmében szétverte, akkor nyelte el csak, de a méreg következtében négy napig gunnyasztott és látszott rajta, hogy beteg, mert semmit se evett, de annál többet ivott. Négy nap eltelte után azonban újra friss és egészséges lett és leirhatatlan étvágygyal esett a neki dobott ennivalónak.

Másfél hónap után ugyanezzel a gólyával még egy próbát tettem, még pedig egy homoki viperával, de ezt is minden ártalom nélkül elnyelte... a nélkül, hogy a méreg ártott volna neki... így feltehető az, hogy hazai mérges kigyóink harapását a gólyák ártalom nélkül elviselik, ellenben a kigyászó sas, tapasztalatom szerint, belevész a mérges kigyó harapásába.

A szárnyasvilág művészei.

Harun-al-Rasid szultán egy napon nagyvezérével, meg a tudományáról, de még inkább a jámborságáról híres Abu Omár nevű csillagvizsgáló bölcsessel sétálgatott bagdadi palotájának madárdaltól hangos, pompás kertjében és arról vitatkoztak, vajjon eléggé nyilvánul-e a teremtés célja és bölcsessége a természet egyes műveiben?...

- Ez nagy kérdés! - mondá a kalifa, ki maga is tudós férfiú volt és nagy hévvel védelmezte a maga állításait, melyeket a bölcs jóideig szótlanul és gondolkozva hallgatott. Midőn azonban egy fűzfától körített nagy tó elé értek, egyszerre csak felemelte karját és a legnagyobb elragadtatás hangján háromszor elkiáltotta magát: - Allah nagy!

Mikor a kalifa ennek okát kérdezte, rámutatott a tó tükre fölé hajló fűzfaágra. A függő czinke remekül szőtt fészke ringatózott ott, mint valami creolnak a lenge függőágya!...

- Láttál-e olyan emberi művet, mely annyira megfeleljen a szükségességnek és célszerűségnek, mint ez a fészek itt? - kérdezte...

A kalifa sokáig elmerülve szemlélte a fészket, azután megrendülve hajtotta le büszke fejét:

- Győztél, óh Abu Omár! Ez a fészek maga bizonyít és maga beszél a teremtés isteni bölcsességéről és tökéletességéről!...

A kalifa igazat mondott! Mert a fészek a madárnak az, mi az embernek a ház; csak hogy ennél sokszorosan jobb és tökéletesebb. A fészeknél minden szükséges megvan, ami a szaporodáshoz és a fiatal ivadék felneveléséhez szükséges. A fészekben nincs ártó légvonat, dohos levegő, nyavalyaszaporító nedvesség és több efféle átka házainknak és czipra palotáinknak, hanem maga a célszerűség, tökéletesség! és minden fészek úgy van megépítve, amint a környezet, a helyviszonyok, az időjárás, az éghajlat és faji sajátosságok megkívánják.

A függő czinke (*Parus pendulinus*) fészke pedig valóságos remekmű! Remeke a szövésnek, azaz inkább annak a művészetnek, ahogyan az ugynevezett kallózott nemezféleket készítik... Alakjára nézve majd hosszukás, majd gömbölyű s a legtöbbször a bejárólyuk egy előrenyúló csövet képez, sőt vannak olyanok is, melyeken ezzel szemközt egy másik kijárólyuk van hagyva. Ez a meleg és lágy madárpalota oly finoman van a víz fölé hajló fűzágak hegyére odakötözve, mint valami indiai szultánának lengekönnyű hintaágya. Különféle finom növényrostokból, de leginkább a fűzek, jegenyefák és egyéb növények pelyhes gyapjából oly erősen és művésziesen van összeszöve, mint valami kallózott nemez, hogy Gácsországban kereskedelmi cikket képez. Az ottani lakosok ugyanis egyik oldalát felhasítva, téli harisnya gyanánt viselik. Ugyanezt teszik nálunk is, mert ez a kis szövőmester hazánk fűzfákkal benőtt mocsaras vidékeinek és nádasainak állandó lakója és fészkeiből a mi öreg anyóink is jó meleg téli bocskort készítenek...

De nemcsak a függő czinke, hanem mondhatni majdnem valamennyi madár művész és mester a maga nemében a fészkepítés mesterségében és amint a különféle nemzeteknek megvolt a maga román, arab, góthikus, bizanczi stb. építkezési stíljé, ép úgy a különféle madárfajoknak a fészkelése is különböző és mindegyiknek megvan a saját jellemző építésmódja, mely úgy látszik, egyuttal némi összefüggésben van a madár természetével és karakterével...

Erre a legjellemzőbb példa a madárvilág cigánya, a tolakodó és szemtelen veréb! Ez a szárnyas szoczialista, ez a kóborló proletár, szemtelen természetéhez hasonló, rendetlenül össze-vissza hányt és lopkodott fészket hord össze, minden alaki csin és gondosság nélkül, mindenféle hozzá és hozzá nem való, durva és finom anyagból: sőt még azt is megteszi, hogy

erőszakos rablólovag módjára betolakodik más madarak, kiváltképpen a jámbor fecskék fészkebe és elfoglalja bitorul a maga számára.

A fészkeképítés módja szerint, akárcsak az emberek között, különféle mestereket találunk a szárnyas világban. Vannak fonók, szövők, azaz takácsok, kosárkötők, nemezkészítő kallósok, szabók, fazekasok, ácsok, kőművesek, bányászok és aknaásó munkások, amelyek fészkeiket és otthonukat életmódjuknak megfelelő helyeken építik.

A bokrok árnyas levélrejteke, a fák szellős lombátora, a káka és nádas zizegő birodalma, a gabonaföldek kalásztengere és a mezők, rétek zöld fűszőnyege, mind-mind alkalmas helyek a fák törzsével, odvaival, villaalaku ághegyeivel együtt. Emberi lakok, tanyák ereszei, templom-tornyok párkányai, sziklarepedések, földi lyukak, a folyók partoldalai, barlangok és üregek, aszerint, amint az építőművészek szokásai megkívánják és az anyag hozzájuk minden, amit a bőkezű természet csak szolgáltathat, a fák vastagabb ágaitól kezdve, le a legfinomabb gyökérostig, fűszálak, szalma, növényi gyapot, tüskétől kitépelt juhgyapju, lószőr, moh, toll, pehely, pókháló, fakéreg, sár, agyag, sőt még az embergyártotta elhullatott papirszeletké, czérna, spárgadarabkák, tépés, sőt megesik az is, hogy serényen dolgozó szárnyas művészeink a gazdasszony künn felejtett orsójáról, vagy fehéríteni a napra terített motringjaiból a len és kenderszálakat ellopkodják.

Mig a teremtés koronája, az ember, házait, palotáit, fonott és szövött kosarait, gyékényeit két kezével és a hozzávaló szerszámok és gépek ezerféle nemével készíti, addig szárnyasaink a két legegyszerűbb eszközzel: csőrükkel és lábaikkal készítik művészremekeiket.

A kosárfonás durvább munkáit a ragadozók végzik. Fészkeik építéséhez hozzájárulhatlan sziklaparkányokat, vagy magas fákat választanak ki és vastag faágakat raknak össze-vissza, hatalmas nagyságban és majdnem minden művészet nélkül. A kőszáli- és az aranysas (Aquila fulva és chrysaetos) vastag faágakból összeábdált fészke valóságos mészárszékhez hasonlít, mert párkánya tele van fogoly, nyul és másféle állatok véres tetemeivel, hogy a fiókák kedvük szerint lakmározhassanak.

A fehérfejű halászsas (Haliaeetus leucocephalus) és a mi csonttörő halászsasunk (Haliaeetus albicilla) már nagyobb művészek, mert ezeknek majdnem kisebb kazalnagyságu fészke valamely faóriás tetejére van építve és e rengeteg fészke oldalában sokszor albérlők is ütnek tanyát, a csókák és verebek képében, amelyek fészkeiket ebbe a faágakból erősen össze-vissza font óriási alkotmányba rakják.

Hanyag fészkeképítők vadgalambjaink is, mert a vékony ágacskákból ritkásan összerótt lapos fészkek olyan hanyagul és gondatlanul látszik építve lenni, hogy attól fél az ember, hogy minden szélfuvalom lerepíti a fák ágairól.

A zöldlábu vizityuk (Stagnicola chloropus) egyike a leggondosabb és hivatott művészeknek. Fészket sásból, közel a víz színe fölé hajló ágakra vagy gyökerekre építi gondos fonással és szépen kikerekített puha tojóágygyal úgy, hogy a fészkek szélétől a vizig egy meneteles lejáró vezet, hogy ő és kicsinyei kényelmesen föl és lejárhassanak.

A dél-amerikai kakuk nagyságu Anik-ból (Crotophaga Ani) rendszeren öt-hat szokott közösen egy nagy, lapos fészket építeni, amelyen egymás mellett a legegyszerűbb szomszédságban költi ki mindegyik a maga tojásait és ha fészkeiket elhagyják, tojásaikat falevelekkel takarják be, hogy ki ne hüljenek.

Fenyves erdőink tősgyökeres lakói: a *keresztcsőrök* (Loxiae) és rigóink szintén a leggondosabb fonással készítik fészkeiket, sőt a fekete és énekes rigók a tojóágyat agyag, marhaganéj és korhatag humuszkeveréssel szépen ki is tapasztják. Az *erdei pinty*, a *tengelicz*, a *csiz* és *posztáink* nagy része szintén művészies gonddal fonják fészkeiket, a bűbajos torku csalo-

gányunk pedig fészke oldalait, hogy lehetőleg megvédje a felfedezéstől, aszulevelekkel fonogatja be, hogy lehetőleg hasonlítson és összeolvadjon a környezettel. Hazai *ökörsemünk* mohból font fészke, amely egész kis fedeles kunyhónak nevezhető, valóságos műremek, ezt pedig jóval felülmulja az áfrikai *pinc-pinc* pinty (*Drymoica tetrax*) növényi gyapotból összefonott és összekallózott fészke, mely néha majd egy kis fedeles palotát mutat, majd pedig fedél helyett bejáróul egy csőforma nyulvány van reá alkalmazva.

A hazájabeli *tschitrek* (*Muscicapa cristata*) a mimózák és akácok tüskétől meredező villaalaku ágaira egészen a bőségszarvához hasonló fészket sző, a nádi zenérek, több nádszállra kötözve építik fészkeiket, a dél-amerikai csalogány vagy *Synallaxis* (*Synallaxis garrula*) ellenben szalmából és fűszálakból a fák ágaira majdnem egy öl hosszú csőszerű alkotmányt fon, hanyagul felakasztva, amelynek rendszeren a felső végében szokott a tojóágy lenni. Ennek a fészkeknek az oldalába, nem tudni mi okból, néha egy-egy tarkaszínű levedlett kigyóbőr, majd pedig más ilyen valami van befonva. Talán hogy elrettentse vele a fészkekrablókat?

Ugyanilyen talány az is, hogy a *kis gébics* (*Lanius minor*) és a róthátú gébics (*Lanius serrator*) miért fonják a levendula, achillea és a kakukfü illatos ágait fészkeik anyaga közé, s miért teszi ugyanezt egy ceyloni hasonló madárfaj is, mely a fahéj illatos kérgét vegyíti fészkebe?

Csodának nevezhető az ausztráliai *Plectrocyphus lanceolatus* mézszívó madárnak a banksiák és kazuárfák villaalaku ághegyeire függesztett fészke, mely olyan, mint egy függő bölcső, fonása pedig olyan sűrű és finom, hogy vizet lehetne merni vele, miután nem ereszti keresztül.

A madárvilág takácsai az áfrikai és indiai *szövő-madarak*. Ezek a pálmalevelek hosszú és szívós rostszálaiból, ruganyos fűszálakból lombik, retorta vagy kupalaku és gömbölyded fészkeket szőnek csöves bejárattal s magasra helyezett tojóágygyal, hogy a kigyók és más efféle ragadozók tojásaik és fiókáikhoz ne férhessenek. A szövés úgy történik, hogy midőn a hosszú rostszálat csőrükkel lehasítják a levelekről, lábaikkal nagyserényen hurokformán összegalyabitják és a szál végét csőrükkel rajta keresztül húzzák. Így megy az serényen, szem-szem után, csőrrel és lábbal, egyforma serényen munkálkodva. Egyes áfrikai szövőfajok, minők a *társas-szövőök* (*Ploceus socius*), az akácok és gummifák ágai közé középszerű boglyanagyságu csucos tetőt szőnek és ez alatt százanként, ezrenként költenek, békés egyetértésben. A fészkek a tető alatt egymás mellett vannak és népes méhkasként rajzik a munkás madársereg a tető alatt. Néha a fészkek, melyet évről-évre folyton tovább építenek, olyan sulyos lesz, hogy a fa letörik alatta. Az egyes szövőfajoknak zöld fűszálakból font fészke nagy, gömbölyű gyümölcsöshöz hasonlít. Ezek a fészkek annyira megtévesztették a középkorban a Marco Polo nevű híres velencei utazót, hogy azt írta, miszerint: „Indiában olyan csudálatos gyümölcsök lógnak a fákon, melyeket ha felnyitunk, hát tojásokat és eleven madárfiókákat találunk bennük.”

Az indiai *szabómadár* (*Orthotomus longicauda*) árhoz hasonló hegyes csőröcskéjével két nagy falevelet valósággal összevarr és ezt a szívós fűszálakkal szélein egymáshoz varrt levélüreggel béleli ki fészkeknek tojásai és fiókái számára.

A madárvilág ács mesterei, melyhez honi harkályfajaink tartoznak, vésőforma csőreikkel zacskóalaku üregeket kopácsolnak az odvas fák törzseibe; ezt az ács mesterséget azonban nemcsak a fészkeképítés, hanem élelemkeresés céljából is üzik; a bányászok pedig, minők: a *parti fecskék*, a *méhevő gyurgyókák* és *jegérek*, hosszú üregeket vájnak a folyók, patakok oldalaiba és ezeknek kemenczeformán kibővülő végében rakják le tojásaikat, melyeknek tojóágyát hazai *jegerünk* (*Alcedo ispida*) halszállakból gabalyítja össze. Az ausztráliai *Pardalotis punctatus* pedig valóságos kutszerű üreget váj mélyen le a földbe és fiókáit az ebből torkolló, puhán és melegen kibélelt sötét katlanban neveli nagyra.

Nem hiányoznak szárnyasaink közül a kőmivesmesterek sem. Fecskéink kisdud sárpalotája, melynek minden egyes göröngyét, hogy jól egymáshoz tapadjanak, nyálkájukkal gyurják össze, valóságos kis műalkotás. Az ausztráliai *Ariel fecskefaj* (*Chelidon Ariel*) sárból gyurt fészke a lefelé fordított hasas üveghez hasonlít. A belsejében két részre van osztva. Egyik a him alvó szobája, a másik pedig a nőcskéé és a fiataloké. Az áfrikai *árnyékmadár* (*Scops umbretta*) a fák villaalakú ágai közé, iszappal vert sásból és ágakból valóságos tágas házat épít magának, melyben a puha sáslevelekkel kibélelt költőszoba leghátul van. Ez előtt van az ebédlő, melynek talaján lakomájának maradványai: kigyók, békák és gyíkok hevernek; lefelől pedig van az örterem, amelynek bejárójánál a him állandóan örökdi... Az *afrikai toco* (*Rhampastos toco*) himje szintén mester a kőmivesmunkában. Hogy nőstényét az anyai kötelesség szorgos betartására szorítsa, a csőrében hordott sárral betapasztja a faodu nyílását és csak akkora lyukat hagy rajta, amelyen keresztül a bentülő párját és fiókáit ezek fel-növéséig táplálhassa...

A híres ehető fecskéfészkeknek, mely Chinában a gazdagok legkeresettebb nyalánkságai közé tartozik, a *Salangan-fecske* (*Hirundo esculenta*) fészke. Ez a híres csemege a chinaiakon kívül nemcsak Indiában és a malayoknál, hanem ma már Európa inyenceinél is keresett és igen nagy megbecsülésben részesül és évről-évre nagyobb mennyiségben kerül a piacra belőle.

Ez a kis kelet-indiai fészekművész, mely nem nagyobb a mi csizüknél, feketés-barna és fehér tollazatu és hátsó Indiának sziklás tengerpartjain a sziámi partvidéken, továbbá a borneoi és a philippini szigeteken található, a hol minden három hónapban, a leghozzáférhetlenebb tengeri barlangok, szakadékos sziklaüregek és megmászhatlan sziklaszorosoknak szédítő magasságu meredek falaira rakja csudálatos fészket, melyek közül a legbecsesebbnek tartott *tunkin-fészkek*, az ég birodalma urának az asztalára kerülnek, hol fontját, a mely legalább is száz darab fészekből áll, 160 koronával fizetik. Évenként átlag 500-600.000 darab fészkek kerül eladásra. Drága ára következtében tehát a benszülöttek a halálveszedelemmel dacolva, buzgón neki látnak a fészekszedés nyaktörő munkájának és szivós bambuszléczekből állítanak össze olyan szétszedhető és összerakható létraszerű, de veszedelmesen ingó alkotmányt, melylyel a barlangok mély üregeibe alá tudnak bocsátkozni, vagy pedig dayákmódra kötélén eresztetik le magukat a szédületes sziklapárkányokról és fáklyával kezükben kutatják át a sötét barlangok öbleit és falait, melyeknek fenekén bögve és harsogva törnek meg a tenger hullámai.

A fészkek egyik oldaluknál fogva erősen a sziklafalhoz vannak ragadva, úgy, hogy erővel kell lefejtetni és midőn az erre rendelt zacskó megtelik velük, egy zsinór segítségével felhúzzák. Néha megtörténik, hogy az, vagy azok, kik odafenn a kötelet tartják, a gazdag zsákmány láttára, a birvagytól elkápráztatva, elmetszik a kötelet, vagy pedig szerencsétlen társukat egyszerűen ott hagyják az ég és a tomboló hullámok között függve, a sziklafolyosók sötétjében. Mindkét esetben, a szerencsétlen össze-vissza zuzódva, a tenger zsákmányává lesz.

Kétféle ehető indiai fecskéfészkek léteznek, a fehér és a fekete, melyek közül az első, a legbecsesebb, úgy néz ki, mintha fehér, áttetsző vizahólyagból vagy gelatinból lenne készítve. Alakja kagylódad és alig valamivel nagyobb egy fél ludtojásnál. A benszülöttek azt tartják, hogy a fehér fészkek csak a legsötétebb barlangokban találhatóak, barnásak, feketések és a tollakkal, a fiatalok ürülékével és egyéb piszokkal fertőzöttek pedig a világos barlangokból kerülnek elő.

Ez azonban csak mende-monda, valamint az is, hogy kétféle salanganfaj készíti ezeket a különböző színű fészkeket. Ez utóbbit megengedem, de csak úgy, hogy a kétféle faj egyformán fehérszínű fészkeket készít, a különbségnek oka azonban abban rejlik, hogy a fehérszínűeket korábban, tehát építésük után, vagy akkor szedik, midőn még csak tojások vannak benne; a barnás színűeket pedig később, a fiókák felnevelése után és ezek a levegőn

való hosszú beszáradástól megbarnultak és a fiatalok tollaitól és mocskaitól be vannak piszkítva s különböző nagyságuk is abban leli magyarázatát, hogy a fehérek kevésbé, a barnák és feketeszínűek jobban össze vannak száradva és zsugorodva.

A fészkek anyagára nézve is igen sok ideig eltérők voltak a vélemények. Majd azt állították, hogy kocsonyaszerű tengeri puhányokból, a tenger tajtékjából vagy bizonyos halikrából és algafajból, sőt azt is ráfogták, hogy bizonyos fának a nedvéből készülnek, majd pedig azt, hogy a madár bizonyos kocsonyanemű nyulós váladékot termel begyében, mely a levegőre érve, gyorsan megszárad.

Ez utóbbi állítás jár legközelebb a valósághoz, mert a vegytan kiderítette, hogy a fészkekanyag nagyobb részben állati enyvből és nyálkából áll, melyben megemésztett parányi polypok és fejlábuak vagy pedig az *Usued plicatának* nevezett kocsonya állományu moszatnak maradványai találhatóak s továbbá, hogy a párzás és a fészkepítés ideje alatt a salanganok nyálmirigyei, és a zuzának és gyomornak különben is mirigyekkel dusan ellátott falai erősen megduzzadva s a mellett bizonyít még az is, hogy egy fészkeknek az építése egy hónapi időt vesz igénybe.

A mi e fészkeket annyira keresetté teszi, az nagy részben az emberi torkosság és az a hiedelem, hogy rendkívül erősítő és konserváló hatással vannak a gyomorra és az elernyedte idegekre. Különösen csudahatásnak nyilvánítják erős tyuk, vagy báránylevesben megfelelő fűszerekkel, továbbá egy tengeri algának a kifőtt levében kevés szerezsendió-virággal és curryval fűszerezve. *Si non vero, e bon trovato!*

A salangan fecskét is a madárvilág egyik kőművesének vagy építőmesterének nevezhetjük, de még tökéletesebb fazekasmesternek a braziliai őserdők egyik szárnyasát, a melyet a benszültöttek Joáo el barronak, azaz sárjankónak neveznek. Ennek természetrajzi neve *Furnarius rufus* és fészke egy vízszintes faágra helyezett kalaphoz hasonlít. Egészen agyagból van építve, oldalt nyíló bejáratral, belseje pedig egy közfallal kétrészre van osztva. Az első részben a him örökdi és kicsisége daczára vitézül megvédelmezi a második részben tojásokon ülő nőcskéjét a betolakodni akaró kigyók, patkányok és madárölő pókok támadásai ellen.

Ügyes fazekas és építőmester a mi tolvaj természetü szarkánk is, mert a kökény, akác és galagonya tüskéktől meredező ágaiból egész védőtetőt rak fészke fölé, a tojóagyat pedig olyan szépen és simán kiken, kisározza agyaggal, akárcsak egy kályhászmester...

A szárnyas művészek között kiváló helyet foglalnak el a műépítő- és diszítőmesterek és közöttük a legelső sorban az ausztráliai *atlasz-* és *galléros atlaszmadarak* (*Ptilonorhynchus holosericus* és *Chlamydodera maculata*) ezek a seregély és csókanagyságu madarak, melyek közül az első igen szép sötét aczélkék tollazattal ékeskedik, a másik ellenben barna alapon feketén csikozott tollruhát, nyaka körül pedig barackvirág színű tollgallért visel.

Ezeknél nem tudja az ember, hogy ügyességüket vagy műérzéküket bámulja-e jobban, mert ezek nem fészket, hanem a szó szoros értelmében kis mulató kunyhókat építenek az örökzöldlevelű illatos növények földbedugdosott ágaiból. Az egész építmény a mi csucsos alföldi csószkunyhóink alakjára emlékeztet. Belső oldalfalait azonban minden színben váltakozó magvakkal, csillogó kövecskékkel, ragyogó jegecsekkel, fénylő ércdarabkákkal, tarka madártollakkal, naptól fehéritett csontocskákkal és csigaházakkal diszítik föl s továbbá beleszővik a vadselyem fénylő szálait és az el nem hervadó virágok színes szirmait is. A kunyhó előtti teret pedig telerakják és földszítik, még pedig különféle alakokba formáltan, gyors és kitartó szállodogálásuk közben talált mindenféle színes és csillogó holmival, úgy hogy nem egyszer terméсарnydarabokat és gyémántot és más drágaköveket is találtak az ilyen fészkekunyhókban. Emiatt nemcsak a benszültött vadak, de a letelepült gyarmatosok is

keresve-keresik ezeket a kis mulatókákat, mert nem egyszer igen értékes tárgyakat, sőt elveszett ékszereket is találtak bennük, miután e szárnyasok, akárcsak a mi szarkáink és csókáink, a csillogó és fényes dolgokat nagy előszeretettel ellopkodják, hogy mulatókáikat földszítsék velük. Érdekes, hogy ezek a kunyhók csak játszadozásra épülnek. A tulajdonképeni fészkeket rendszeren egy közellévő kauri fának lombjai közé rejtik el...

Szárnyasaink közül számosan nem a bokrok és fatetők szellős lombátorát választják fészkelési helyül, hanem a faodukat, fali lyukakat és a sziklarepedéseket bélelik ki mohval, pehelylyel, növényrostokkal és más egyébvel jó puhára tojóágnak.

Füsti- és házi fecskéink kőmivesmesterek módjára saját nyálkájukkal átgyurt sárgömböcskékkel építik fészkeiket, mely, hogy tartós és szilárd legyen, apró szalmaszálakat s toklászokat kevernek bele. A *parti fecskék, méhevő gyurgyókák* bányász- és aknamesterek módjára hosszú lyukakat vájnak a partoldalba és ennek katlanszerűen kibővített vége szolgál tojóágyul. *Harkályaink*, akárcsak az ácsmesterek, kopogtatják a fák odvait és vésőalaku csőreikkel levagdossák, kisimitják, zacskóalakúra kibővítik ezeket az odvakat. Kopogásuktól szinte zug az erdő, mert az északamerikai *Picus principalis* hatalmas csőrével egy-egy csapásra olyan szilánkokat hasít le, hogy tüzelni lehetne vele s némelykor egész két karra való faforgács is hever az alatt a fa alatt, amelyen ez a szárnyas ácsmester dolgozott.

Bármily felületesen pillantson is be valaki a természet háztartásába, látni fogja, hogy abban a madárvilág nemcsak fontos, de egyenesen nélkülözhetetlen szerepre van hivatva. Az őseibert semmi más, csak a madárvilág munkája taníthatta meg a kertészkedésre és rovarirtásra!

Madaraink nélkül ugyanis nem teremne egy szál fü, egyetlen fa és egy folt gabona, vagy szem gyümölcs a föld színén. Nélkülük a lég tele volna legyekkel, szunyogokkal, a hernyók és rovarok milliárdjai pedig elpusztítanának, fölemésztenének minden zöldet és tenyészetet...

Hogy ehhez az állításhoz kétség nem férhet, azt elég szomorú példa bizonyítja kézzelfoghatóan. Csak azokat a vidékeket és környékeket kell megtekinteni, ahonnan az emberi tudatlansággal s kapzsisággal párosult torkosság, a madarak elfogdosásával, a fészkek pusztításával, a bokrok, erdők és ligetek kiirtásával elűzte a madárvilágot, különösen a rovar- és féregpusztító hasznos fajokat. Az ilyen vidékek képe valóban nagyon szomorú! A fák és bokrok satnyák, kopaszok, a gyümölcsösök terméketlenek s gyümölcs helyett hernyófészkek, lepkebábok rongyai csüngnek a fákon... és maga a vidék erdőivel, völgyeivel együtt kietlenül néma és hangtalan!... Csak egy pár rövid, de annál megdöbbentőbb példát sorolok föl! 1862-ben a trieri kormánykerületben hét község burgonyatermését tették tönkre a cserebogárpajorok. A kár 40.000 tallérra rugott. Ugyanabban az évben e kerületből 300 hordónál több bepáczolt sármány, czinke s egyéb apró madár küldetett inyenczfalatokként Olasz-, Angol- és Franciaországba.

Bern kantonban (Svájcban) 1864-ben 83.738 véka cserebogárpajort szedtek össze, mely a kormánynak 207.180 koronájába került, ellenben az ugyanezen évben összefogdosott és elszállított rigók, czinkék, seregélyek, zenérek és sármányok alig 6000 koronát jövedelmeztek.

1869-ben Pest környékén a *gyüriis pohók* (*Bombyx neustria*) - ez a legveszedelmesebb lepkefaj - milliószám lepte el a kerteket, gyümölcsösöket, sőt még a fűzfákat is csupaszra rágta, mert a dús gazdag és különöz természetű B... J... báró urnak az a kificzamodott ötlete támadt, hogy vendégeinek másfél héten át (mint valaha Lucullus, a hírhedt római dobzódó tette), madárnyelvekből és madárvelőkből készült pástétomokkal és ragout-kal kedveskedett. E „geniális” ötlet 60.000-nél több madárnak az életébe került, mert boldog-boldogtalan a madárfogással foglalkozott, miután a báró ur gazdagon fizetett érte... A báró urnak ez a ma-

dárfogás belekerült több száz forintjába, a vidék pedig ezt az ötletet ugyanannyi százezrekre rugó kárral fizette meg, mert minden termés a lábán veszett...

Hogy az emberi erő minő gyenge és tehetetlen a féregpusztítással szemben, mutatja az, hogy nálunk a breznói kincstári erdőekben 1870-ben a *betűző szu* (*Bostrychus typographus*) 50.000 ölnél nagyobb területű erdőt pusztított el. E rovar irtására a kormány 40.000 koronát költött, még se látszott semmi foganatja...

Állítsuk most ezzel szembe, hogy egy nyáron mennyi ártó férget vagy rovarot képes elpusztítani egyetlenegy *czinke-család!*

Egy czinkepárnak évenként 16-24 fiókája szokott lenni és egy czinkének napi táplálékul legalább is harmincz rovarra van szüksége, a mi naponként circa 800 rovarot tesz ki, 90 nap alatt pedig 70.000-et. Vegyük hozzá még azt is, hogy e rovarok között legalább 20.000 nőstény volt, amelyek mindegyike legalább is 100 petét rakott volna a nyár folyamán - ez kitenne tehát két millió darabot - és ezt a munkát egyetlenegy czinkepár és családja teljesítette!...

Mennyi temérdek ember kellene ennyi rovarnak az elpusztításához, ha ugyan képes lenne rá? A belőle eredő haszon bizonyára nem fedezné azt a horribilis költséget, amennyibe ez a pusztítás kerülne és még akkor is kérdés maradna, vajjon az a sok ember képes lenne-e a rábizott munkát úgy elvégezni, mint a czinkepár és kicsinyei?

Ez az egy példa is világosan mutatja, hogy az ember a féregpusztító madarak munkájával nem veheti fel a versenyt.

De hogy madaraink ezt az áldásos munkát végezhesék, arról az okszerű madárvédelemnek kell gondoskodnia...

Az okszerű madárvédelem nemcsak abban áll, hogy a féregpusztító hasznos madarainkat (minők a *zenérek*, a *szén-*, *kék-*, *bubos-*, *barát-* és *fenyves-czinke*, a *fakusz*, *légykapó*, *nyak-tekercs*, *csuszka* stb.) fészkelésükben megvédjük, pusztításukat meggátoljuk, hanem abból is, hogy őket környeinkre, vidékeinkre telepítve, megadjuk nekik a fészkelésre és szaporodásra való alkalmat és a tél zordon idején gondoskodjunk némileg táplálásukról is...

Hasznos madárfajainknak a megfogyatkozását főként az okozza, hogy az erdők rendezésénél és szabályozásánál az odvas fáknak irtó háborút üzen az újabb divatu erdőgazdálkodás. Valami igen bölcs német erdőprofesszor kisütötte, hogy az erdőben az odvas fák épp olyan ártalmasok a többi fákra, mint a szájban az odvas fogak a többi fogakra! És ezt elhitték neki! Ennek következtében a fészkelésre alkalmas faoduk is lassankint elpusztulnak. Arra azonban nem gondolnak, hogy mikor még rengeteg erdő borította a föld nagyobb részét, milyen vigan diszlett az erdő az odvas fákkal együtt, mert az a sok madár, mely az odukban otthont talált, az odvas fáknak megtelepülő fapusztító rovarok elszaporodásának gátat vetett, amint gátat vet ma is az őserdőben, melyek jobban diszlenek a gondosan ápolott erdőinknél!

Ezen a bajon azonban a mesterségesen készült és felaggatott fészkekodukkal és fészkekkel lehet segíteni.

Ilyeneket bárki maga is könnyen csinálhat, mert nem kell hozzájuk egyéb megfelelő vastagságu fatörzseknél. Az ilyen fatörzsön, hogy a természetes oduhoz mennél jobban hasonlítson, a kérget teljesen rajta kell hagyni. A fatörzs belül kivájandó, továbbá fődéllel és bejáró lyukkal kell ellátni. Ez a zárt odufészkek. Ezen kívül van a félig nyitott odufészkek, vannak zacskóalakuan kivájt harkály-odufészkek, melyeknél legjobb mintául egy természetes fészket venni.

A czinkék számára kertekben, gyümölcsösökben, ligetekben, erdőszéleken helyezük el az odufészkeket, olyformán, hogy a vastag fákra egyszerűen rászégezzük, a fiatal gyümölcsösökben pedig a fák mellé alacsony karókra erősítjük azokat, lehetőleg úgy, hogy a gyümölcsfák lombjai némileg fődjék azokat. Széljárta helyen, magányosan álló fiatal fákra ne helyezzünk fészekodukat, mert ezeket nem szeretik. Az oduk általában alacsonyan, fél-, másfél-, vagy két méter magasra függesztendők fel. Magasabbra nem, mert akkor verebek tolakodnak beléjük. Nyílásaik lehetőleg mindig délkelet vagy kelet felé, északnak azonban sohase nézzenek.

Hogy mennyi legyen az oduk száma, az a gyümölcs- és egyéb fának a mennyiségétől és a madártelepítés és a környék nagyságától függ. Ha minden tiz-tizenöt fára egy fészekodut akasztunk (és e mellett a cinkefélék számára, mivel ezek a nyár folyamán kétszer költenek és a második költésnél új odvat keresnek, néhány tartalékodut függesztünk föl), akkor a környék a természetes állapotnak megfelelő mennyiségű költőhelylyel rendelkezik. De, ha látjuk, hogy április közepéig, vagy végéig minden odu el van foglalva, úgy függesztünk föl még néhányat, a később érkező vándormadarak számára. Ilyenek például a kiválóan hasznos *nyaktekercs* és *rozsdafarku fülemile*.

Gondoskodnunk kell továbbá arról is, hogy ezekbe az odvakba görény, macska s más efféle ragadozó be ne hatolhasson, azért célszerű, ha azok bejáróit hegyes szögekkel verjük ki köröskörül, tartó póznáit pedig tüskés ágakkal kötözzük be.

A fészekodvak ne lötyögősen, hanem mindig szilárdul és függőleges, vagy kissé előredülő helyzetben függesztendők fel. Hanyatt nem szabad dűlniök, mert akkor beléjük ver az eső. Több hasznos féregpusztító madárfajtánk s ezek között egyes cinkefajok és a házi *rozsdafark*, *fakusz* és *szürke légykapó* szívesen költenek fali lyukakban is. Hogy ezeknél a megtelepülést elősegítsük, a fali lyukak elé bejárólyukkal ellátott deszkát és e fölé egy kis védőfedelelet erősítsük meg, vagy pedig az üreget sárral és cserépdarabokkal tapasztjuk be.

Ezzel azonban még nem tettünk meg mindent a madárvédelemre és telepítésre!...

Ugyanis a kitelelő rowarevő madaraink közül sokat az éhhalál pusztít el, miután télen a zordon hófúvások és ólmos esők idején, midőn jégkéreg borítja a fák ágait, hólepel takarja a földet, élelmet nem találnak. Ezeken segítenek az alkalmas helyeken felállított étető kunyhók, melyek nem egyebek négy szabadon álló oszlopra erősített tetőnél, mely alá az egyszerű deszkalapból álló étető asztal van állítva. Erre az esőtől, hótól védett deszkalapra szórjuk az eleséget, amely különféle magvakból, a ház- és konyhának mindenféle ételmaradékából vagy hulladékából állhat, melyet éhező és didergő szárnyasaink, bármily csekély és egyszerű legyen is, hálás szívvel fogadnak és hasznot hajtó munkásságuk mellett, szívet-lelket derítő dalaikkal hálálnak meg!

Hogy mennyire áldásos és hasznothajtó erdő- és mezőgazdaságunkra a madárvédelem és a madármegtelepítés munkája, mutatja az, hogy a külföldnek minden művelt nemzete törvényekkel védi s állami intézkedésekkel szerzi és honosítja meg államaiban. Az egyszerű svéd és norvég paraszt karácsony estéjén póznákra tűzött gabonakévékkel s egyéb magfélékkel vendégeli meg az éhező madársereget. Németországban a falvak és városok környéke csak úgy hemzseg a póznákra tűzött költőládikóktól. A belga, hollandi és a norvég földmivelő nép veteményes földjén aratás után egy kis részt az ég madarainak hagy meg táplálékul terményeiből, ezzel adván hálát a Mindenek Urának jószágáért, továbbá madárvédő, madártenyésztő egyleteket alakítanak, madárkiállításokat rendeznek, fölolvadásokat tartanak, az iskolában pedig az ugynevezett madárnapokon a tanító vagy egyik-másik ornithologus ismertető előadásokat tart a féregpusztító madarak fajairól és megtelepítésükről.

Hála Istennek, ebben sem vagyunk már a külföldtől egészen elmaradva. Állami segélylyel és intézménnyel létesített „Ornithológiai Központunk” élén olyan ügybuzgó és szakavatott férfiak állanak, kiknek kezében ezen hasznos intézmény a legáldásosabban virágzik és máris fényes eredményekkel dicsekedhetik, ép úgy, mint a Chernel István hirneves ornithológusunk által alapított „Kőszegi Madárvédő Egyesület”, mely az ottani vidék hasznothajtó madár létszámát háromszorosra szaporította, sőt van már állami támogatással létesült „Első magyar fészekodu gyárunk” is Baranya-Kárászon, hol mindenféle madárélelem, odufészkek, étető kunyhók, étető szekrények készülnek. Uj közoktatási miniszteriumunk pedig az iskolákban meghonosított „madárnapok”-kal a legszélesebb körben terjeszti és fejleszti a szárnyas világ megismeréséről, hasznosságáról, védelméről és megtelepítéséről szóló üdvös ismereteket.

A sivatag királya.

Nincs a földön ahhoz hasonlítható megrázón mély döngölő hang, mint mikor az éj süket, visszhangos csendjében a zsákmányra induló oroszlán elordítja magát.

Ehhez a megrázó hanghoz azonban korántsem hasonlítható a menageriák és az állatkertek oroszlánainak az ordítása, mert ahhoz, hogy azt a megrázó félelmes hatást tegye, szükségesek az áfrikai őserdők és vadonok rengetegei, a halálcsendes sivatag és a hollófekete éjszaka, vagy pedig zuhogó zápor és a villámok egymást érő cikázása...

Ilyen sceneriák mellett hat, s ilyenkor remeg a borzadálytól és réműlettől ember és állat.

„Háromszor jelenti jöttét az éj közepén, a sivatagok ura rettenetes ordításával, mondják az arabok és ez azt jelenti, hogy térjen ki ember és állat az utjából. A bátor beduin reszket sátorában, a négerkunyhók lakói remegnek. A csorda bikája kővé válik, a széllal versenyző nemes paripa pedig lomhább lesz a kuszó csigánál félelmében”...

És ez nem költői hasonlat vagy tulzás! Mert az Atlasz-hegységek harcias és bátor kabylnépei is suttogásra halkítják hangjukat, midőn bércezen és sivatagon megdörren ez a véregetző ordítás, mely szerintük így hangzik:

„Ana Seid - „Én az oroszlán
ou ouled el m'ra - fia a nőnek
ksir el ouidener - Kis füleim vannak!
Sultanats - királyok vagyunk
Hona kebar - ő a hatalmasabb
i eghketer ni - legyőz engemet
ou hanak - és elégeti
kalbi, kalbi, kalbi” - a szívemet! a szívemet! a szívemet!”

Ez a kabylok erőteljes hangzásu nyelvén és mély torokhangjain elmondva, hasonlít az oroszlánok éhordításához, de különben szentül meg vannak arról is győződve, hogy zsákmányra való indulásakor ezeket ordítja.

A sivatagok királya ordítását az éj beálltával 9-10 óra tájban kezdi, a lakatlan pusztá vadonokban azonban nappal is 9-10 óra táján. Borult és esős napokon majdnem a napnak minden órájában ordít, de nem olyan harsogó menydörgéssel, hanem tompábban, süketebben. Néha többen összegyűlve ordítanak, s ilyenkor a legvénebb him kezdi, a többi kettő, három vagy négy pedig egymásután folytatja, hogy csak úgy dörög és dübörög bele a tájék.

Ordítása legerősebb a hideg éjszakákon, valamint akkor, midőn kéthárom idegen him egy közös itatónál váratlanul találkozik egymással, továbbá párzás idején.

Ilyenkor mindegyik igyekszik a másikat tulordítani úgy, hogy a levegő is reszket bele...

Az ordítás először valami leirhatlan idegrázón sóhajtozó hördüléssel kezdődik, mely azután fokónként mindig mélyebb bömbölésbe szállva alá, éppen úgy, mintha egyszerre a magasból és a föld gyomrából dübörögne elő, harsogó tempóval egészen a mennydörgés csattogásáig fokozódik, azután megint egy mélyen bődulő ordításba taszítódva alá, a mennydörgés robajában végződik, legutólján pedig sóhajtozó hördülésekben hal el.

Micsoda tüdő, micsoda torok kell az ilyen idegrázó hanghoz, mely két-három mértföldnyi távolságban is, mint a mennydörgés gördül végig a tájon, az éjszaka és a sivatag rejtelmes csendjében.

Természetesen erről az állatseregletek és állatkertek elcsenevészett példányainál még csak fogalmat sem lehet alkotni, mert ezek szabadban élő, kifejlett rokonaikhoz képest csak vézna macskák és azoknak erőt, fenséget és hatalmat kifejező méltóságából még csak halavány árnyék sincs rajtuk.

Éppen azért tán egy állatról se regéltek annyit és alakját nem cziczomázták fel annyi mondával és mesével, sem az ó-, sem a jelenkorban, mint az oroszánét.

Azonban a természetrajz józan világa, a megfigyelések és kutatások fáklyájával az „Androclus” és „Keresztes lovag”-féle meséket, a „Lydia”-féle történetet egészen más világitásban mutatja be és a sokat emlegetett „hálát”, „nagylelkűséget”, „méltóságot” s „nemes-szivűséget” a maguk valódi értékére és igazságára szállítja alá...

Ugyanis azokból az egyes vakesetekből, hogy fegyvertelen emberek találkoztak világos nappal egyik-másik kóborló oroszánal, s arra merőn ránézve, az nem bírta ki az ember rámeredő tekintetét és lassan-lassan hátrálva, utóvégre elszaladt; vagy pedig az embert fel sem véve, elrohant mellette - ezekből a véletlen esetekből nagylelkűséget, hálát, meg a többi ilyenfélét következtetni nem hogy nem lehet, de kissé nagyon is merész dolog! Ennek világos magyarázata az, hogy az egész éjjeli zsákmánykeresésben - mikor nyolcz-tizenkét mértföldet is bebarangol - elfáradva és jóllakottan barlangja hűvös homályából, vagy a sűrűségből a legyek, szomjuság kizavarták, s álmosan, tele hassal, vagy más hűvös helyet, vagy forrást keresve, szomja csillapítására rohan, félig zárt szemekkel, elvakulva a nap fényes sugaraitól - persze ilyen állapotban - ha nem bántják - nem támad, mert természete nem a tigrisé, mely addig öl éhesen, jóllakottan, míg körülötte él, mozog valami... de bezzeg, ha valaki alkonyatkor, vagy éjjel találkozik az oroszánal - az ugyan nem beszél el kalandját senkinek ezen a világon - mert az nem menekül - kivált ha a *feketesörényű oroszánal* találkozik, mert ez meglesi a pásztort, a hazatérő utast, a vizért menőket és a nyáj meg a sátor közepéből ragadja ki... azért alkonyat felé az arab, még a szomszéd sátorba sem megy fegyver nélkül.

Vaddus vidékeken kevesebb ember esik áldozatul, lakatlan, ember nem járta helyeken ellenben veszélyesebb, támadóbb, vakmerőbb természetű, mint a lakottabb részek környékén, hol az embert és hatalmát ismerni és félni tanulta.

Az oroszán nem más, mint egy óriási macska - a macskafajnak minden rossz, de minden jó tulajdonaival, ép azért - természetéről, characteréről a már elmondottak értelmében hű képet adni nem lehet azért, mert az állatkirály is, hasonlóan az emberhez, a megszabott faji természet mellett, a hány, annyiféle karaktert mutat.

Lássuk először az oroszán faji természetét, azután pedig egyeseknek egyéni characterét, melyet az alább felsorolt példákban igyekszem vázolni.

Az oroszán a nappalt rendszerint bozótok, nádasok, sűrűségek vagy sziklabarlangokban rejtőzve, alvással, vagy pihenéssel tölti, napnyugta után és a sötét beálltával pedig zsákmányolásra indul. A nappal vadászó oroszánt rendszeren csak az éhség kényszeríti ragadozásra és ha bő zsákmányt ejtve, abból kedve szerint lakmározhatott, azon éjjelen egyetlen hangját se hallhatni, kivéve, ha nem zavarják.

Igen sötét és viharos éjszakákon a legbátrabb és legtámadóbb, az utazóknak ilyenkor kell legjobban félni magukat és állataikat.

A nőstény vadabb és fürgébb természetű a himnél, kivált, ha fiai vannak. Ilyenkor félelmet nem ismerve, a legnagyobb számú csapatokat is leirhatatlan dühvel támadja meg. Tanyája környéke még a távolból is veszedelmes, mert, ha a nőstény oroszán csak távolról is szimatot kap, fiait féltve, megrohanja a gyanutlanul közeledő lovast vagy gyalogembert, vagy bármely közeledő állatot.

Igy egy ízben, midőn Cumming 250 betschuána négerrel elefánt vadászatra indult, a sűrűség közül egy hatalmas him oroszlánt látott feléjük közeledni, lassu s méltóságteljes léptekkel. Az oroszlán szemei félelmesen szikráztak s farkával oldalait korbácsolva, hörgő morgással mutogatta iszonyu fogait, mire az egész betschuána-csapat fejvesztett ijedtséggel rohant a sűrűségbe. Egyet azonban a hatalmas állat leterített és magával hurczolt és mint később kiderült, attól a helytől vagy ezer lépésnyi távolságban a nő oroszlán fiait szoptatta egy barlangban. A nő helyett itt a him támadott, miután ez fiait szintén a legnagyobb szeretettel őrzi és gondozza, nem úgy, mint a tigris, mely a saját fiait fel szokta falni, azért a nő rendesen egy eldugott rejtet keres számukra és a him falánksága ellen önfeláldozóan védelmezi.

A párzásnál a hímek a nő birtokáért élet-halálra menő küzdelmet folytatnak, melynek végén a nő a győztesel távozik. Ha pedig mind a két vetélytárs a küzdőtéren marad, akkor a legnagyobb nyugalommal végig szaglássza az elesetteket és új hímnek a keresésére indul.

A vadaknak és a vándorló antilop, valamint más állatsordáknak állandó kísérete s néha öthar, sőt több oroszlán is kíséri a vándorló csapatokat vidékről-vidékre. Ezek rendszerint egy, vagy több családhoz tartoznak.

Eledelét illetőleg nem nagyon válogatós, mert a zebra-, gnu-, zsiráf-, antilop-csapatokat, valamint a marhacsordákat egyformán megtizedeli, legkedvesebb eledele azonban az emberhus. Ha abba egyszer belekóstol, mindig arra vadászik és ezek az oroszlánok a legfélelmesebbek, mert ravasz lappangással, orvul támadnak az emberre és jöttüket nem jelentik előre támadó ordítással, mint rendszerint tenni szokták.

A bivalyt, elefántot, orrszarvut és efféle nagyobb vadakat az állatkirály többedmagával társulva ejti el s nagyon gyakran kemény küzdelmet kell vívnia a csorda urával, a bikával. Egyes utazók pedig azt állítják, hogy az orrszarvut kerüli és csak kivételes kényszerítő esetekben támadja meg. Oswell és Badon annak az érdekes jelenetnek voltak tanúi, midőn három oroszlán egy halálosan megsebesített kaffer-bivalyt akart leteperni.

A bivalyt a Limpopo-folyó partján sebesítették meg és éppen feléje rugtattak, hogy a kegyelemdöfést megadják neki, midőn három oroszlán szökellt elő a sűrüből és a bivalyra vetették magukat. A bivaly haragos bögéssel fogadta támadóit és jó ideig futás közben védelmezte magát hatalmas szarvaival, a tulerő azonban mégis győzött és hosszas küzdelem után lerántva, mohón neki láttak a lakmározásnak. Oswell lövésére egyik hím szemén találva, a bivalyra zuhant, mire a második rövid ordítással a sűrűbe inalt, a harmadik azonban, mintha mi sem történt volna, csak egy pillanatra emelte fel a fejét, azután pedig a bivaly hasába furakodva, a gőzölgő beleket kezdte falni és marczangolni. Badon lövésére dörgő ordítással szökellt feléjük, de egy második golyó őt is leterítette.

Az oroszlánnak a gyávasága épp úgy, mint a vakmerősége, sok esetben tulozva van. Ez onnan származik, mert az északi részeken lakók egészen más életmódot folytatnak a déli részeken lakóknál. Ott a hol kevés a vad és marhákra, házi állatokra van utalva, gyanakodó és elővigyázó, az embert kerüli, a falvakhoz, tanyákhoz nem közeledik. Gyanakodása annyira megy, hogy a cselettől vagy csapdától való féltében a fához kötött vagy felszerszámozott lovat, és marhát nem rohanja meg, sőt megesett nem egyszer az is, hogy a karavánoknak kikötött állatai körül három-négy oroszlán is lappangott és egész éjjel hallották az ordításukat, a nélkül, hogy az ökrökre támadtak volna. A másik esetben egy angol tisztnek a lova megbokrosodván, tova száguldott, de futtában kantárszára egy fatörzsben megakadván, a ló fogva maradt. Két nap múlva akadtak rá és akkor látták, hogy körülötte a talaj tele volt oroszlánnyomokkal, a nélkül, hogy bántani merték volna.

Ereje rendkívüli! Talpának egyetlen csapásával beszakítja a bivaly koponyáját, melyen az ólomgolyó ellapul; letöri az ökör s teve gerinczét. Farkának egyetlen csapásával leteríti a

legerősebb embert a lábáról és állkapcsa között egy-egy fiatal tehénnel, vagy bikával 2-3 mértföldet képes befutni és ugyanezzel a teherrel négy méternyi magas, másfél méter széles túskefalat madárkönnyen átszökell.

Fentebb említve lett, hogy legkedvesebb eledele az ember. Erre nézve azonban egy ideig nagyon eltérők voltak a vélemények. Az utazók egy része azt állította, hogy az „emberevők” rendszeren olyan megvénült oroszlánok, melyek a gyorslábu és erős vadakat már nem képesek beérni és megejteni. Ez az állítás azonban ma már meg van czáfolva azzal a ténnyel, hogy vannak ilyenek is, de vannak fiatal, erőteljes emberevők is, melyek, mint a részeges ember a pálinkára, örökké embervérre, emberhusra szomjuhoznak!

A megvénült oroszlán sorsa nem éppen irigylésreméltó! Fogai elkopvák, kitöredezvék, körmei és inai rugékonyságukat veszítve, képtelenné teszik a vadászatra. Megrokkann, erőtlen-né lesz és az egykori félelmes zsarnok lesoványodott, kócos árnyéka lesz egykori félelmes alakjának. Ebben a nyomoruságos állapotában, mint állítják egerészésre, gyík és kigyó fogdosásra adja magát s az emberek iránti félelmet leküzdve, gyáva tolvajként, éjnek idején a faluk, tanyák és marharajok körül kóborol, egy-egy kecskét, juhot lopva, asszonyt, gyereket és öreg embereket rabolva. Ezen gyáva tolvajkodásban oly ravasz, elővigyázó és körmönfonttá válik, hogy rémévé lesz a falunak és környéknek.

Gordon Cummingnak egy ilyen vén emberevő falta fel az egyik legkedvesebb emberét. A Limpopo partján egy bakalahari falu közelében táborozva, egy este éppen lenyugváshoz készültek, midőn egyszerre dörgő bődülés rázkódtatta meg a levegőt és Cumming egy óriási fekete árnyat látott maga fölött elröpülni, mely a tűz mellett fekvő emberek egyikét nyakánál megragadva, egyetlen harapással megölte. A mellette fekvő néger egy lángoló hasábal akarta elriasztani, de hiába ütötte, sütögette, a vén emberevő haragos ordítás között magával hurczolta áldozatát és másnap a sűrűség szélén csak néhány véres ruhafoszlányt találtak a szerencsétlen irlandiból. Gordon azonban nem nyugodott, hanem felkutatván a vén emberevő tanyáját, még az nap leterítette a falu leirhatatlan örömére, mert annak is már jó ideje való-ságos réme volt ez a vén gonosztevő!

Ugyancsak Cumming beszéli, hogy utaztában a Nilus felső vidékén vagy tizenhat főből álló négercsapatra akadt, a melyek minden fegyver és élelmiszer nélkül, az éhenhaláshoz közel, már alig bírták vonszolni a nélkülözésektől csontváz soványságura lefogyott testüket.

Midőn jóllaktak, a legöregebb a következőket beszélte:

Egy távolabb lakó dinkatörzsből valók voltak és a szomszédtrzs megrohanva falujukat, mindnyájukat rabszolgaságba akarta hurczolni. Harmincz embernek azonban sikerült megszöknie és minden fegyver, meg élelem nélkül, hazájuk felé indultak.

Menekülésük harmadik napján rettentő kísérijük akadt egy óriási, vén him oroszlán képében, mely lassan követte csapatjukat. Estefelé azonban eltűnt, mire a négerök tüzet raktak és az éhségtől, fáradtságtól elcsigázva, félhalottként hevertek körülötte. Ekkor egyszerre egy meny-dörgő bögés harsant fel a fejük felett és a felettük levő tizennyolcz láb magas sziklatetón az oroszlánt látták heverészni, talpait nyalva, szeméit hunyorgatva, mintha a felszálló füst nem tetszene neki.

A megrettent négerök szoborrá merevültek a réműlettől! Egyszerre az oroszlán repülő farkbojtját látták a levegőben kigyózni, a másik pillanatban pedig nehéz dobbanással közéjük szökellve, egyet megragadott közülök és ott a szemük láttára szétszaggatta és felfalta, a nélkül, hogy a többiekkel valamit törődött volna.

Másnap este újra megjelent egy áldozatért, harmadnap, negyednap megint és így ment napról-napra idáig. A harmincz emberből csak tizenhatan maradtak. „Ki tudja, elérjük-e falunkat? Még hosszú az ut, az oroszlán pedig a sarkunkban van és ma este szintén meg fog jelenni,” - végezte tompa, megadásteli hangon az öreg dinkanéger...

Gordon Cumming azonban, midőn a vén emberevő napszállta után a tábor körül ólálkodott, rálesett és egy jól czélezott lövéssel megmentette a négereket rettentő kísérelőjüktől.

Livingstone azt állítja, hogy az oroszlán ép úgy, mint a többi vad, ösztönszerű félelemmel viseltetik az emberek iránt és ha nincs hajszolva, vagy ingerelve, hát baj nélkül találkozhatni vele nappal úgy, mint az éji holdfénynél. Ilyenkor rendesen megáll, pár pillanatig merőn az emberre tekint, azután lassan-lassan hátrálva, egyszerre csak sebesen tovarohan. Gordon Cumming ellenben tagadja ezt és minden tapasztalat arra mutat, hogy neki van igaza, mert egyes véletlen eseteket nem szabad általános számba venni. Annyi azonban igaz, hogy egy vagy több oroszlánt nagy lármával és zsvajgással el lehet kergetni, sőt prédájától is el lehet riasztani.

Erre nézve Anderson beszéli, hogy amint egy setét éjszaka a Damara tartományban fekvő Richterfeld missziótelepről táborába visszatért, a sűrűségben megrázó panaszhangokat hallott, mintha egy ember küzdene a vízbefulással. Mindjárt az ötlött eszébe, hátha valami benszülött vadász esett az oroszlán körmei közé, az itatónál való leshelyén.

A koromsötétben mitsem lehetett látni, de azért gyorsan a sűrű tamariszkbokrok közé törtetve, a szerencsétlen segítségére sietett, ahonnan már csak elhaló jajgatás hangzott feléje. A bokrok közé érve, ugyanakkor a másik oldalról siető léptek és emberi hangok zaja hallatszott, akik szintén arrafelé igyekeztek, mire nemsokára egy keskeny tisztás és az azon heverő sötét tömeg ötlött a szemébe, amelyen majd keresztül bukott, fülei mellett pedig egy nyilideg pattanását és egy nyilvessző sivitását hallotta elsuhanni...

Ebben a pillanatban alig 2-3 lépésre tőle egy feldühített oroszlán bődulése harsant fel, amelyet a benszülöttek hangos diadal ujjongása követett. Meglepetéséből magához térve, látta, hogy az a setét tömeg, a miben majdnem felbukott, egy benszülött néger volt, egy vonagló zebra fölé hajolva és azok a hörgő nyöszörgések nem embertől, hanem az oroszlántól levágott zebrától eredtek, amelyről kevéssel azelőtt riasztották el lármájukkal az oroszlánt, mely nem messze a bokrok között újra hallatni kezdte haragos ordítását. A négerek azonban nem sokat törődtek vele, hanem tüzet élesztve, mikor az javában lobogni kezdett, néhány lángoló üszköt hajítottak a haragos állatkirály felé, melyek elől az dühös csörtetéssel tova menekült...

Sajátságos az a makacsság, aminővel egyik-másik oroszlán kiszemelt prédáját követni szokta.

Egy hottentotta pásztor - napkelte után pár órával - egy hatalmas oroszlánt látott a cserjésben bujkálva, közeledni.

Nyája már elébb megérezve a veszedelmet, reszketve egy csomóba verődött - a pásztor pedig azt remélve, hogy megelégszik egy tehén vagy borjuval, a nyáj közepébe furta magát.

A megrémült állatsereg azonban, mikor a rettentő állatkirály a cserjésből farkával a levegőt korbácsolva kiszökött, egymás hegyén-hátán egy gombolyagban menekült vad rohanással - magával ragadva a csorda bikájának hátára kapaszkodott pásztor is.

A pásztor jól látta, hogy az oroszlán iszonyu szemei egyedül csak reá vannak irányozva, ezért lélekszakadva egy mimozafára kapaszkodott fel, s alig hogy a felső ágakat elérte, már ott termett az oroszlán is, mely pár perczig a futó csorda után bámult és csak azután rohant öles szökésekkel utánuk.

A fa alá érve, melynek ágai közt a pásztor meglapult, az oroszlán is megállt s oldalait farkával csapkodva, menydörgő hördülésekkel ordított... szikrázó szemait a remegő hottentottára emelve, le-lelapult, mintha ugrani készülne, a távolságot méregetve. Így mult egyik óra a másik után, de a rettentő ór nem mozdult a fa alól, emellett egy perczig sem vette le izzó tekintetét a pásztorról, ki a fát is remegni, rázkódni érezte maga alatt félelmében s szemei kápráztak, feje zugott az éhség és a szomjtól az óriási hőségben.

Végre egy csapat Bless-Antilop rohant a cserjésen keresztül... mire az oroszlán is... aprózó léptekkel a bokrok közé távozott...

Nyilgyorsan ereszkedett le erre a fáról s futott, amint csak lábai birták, a bokrok között faluja felé, mely körülbelül egy negyedmértföldnyi távolságban feküdt a cserjéstől...

Tán tiz perczig sem futhatott, midőn erős ropogás, ágrecsegés reszketteté meg minden csepp véré! Körül sem tekintve... újra egy mimozára mászott fel... és alig, hogy fel birt kapaszkodni, már az oroszlán újra a fa alatt volt, s majdnem elérte, mikor utána szökött...

E fa legvastagabb ágán a *szövő madarak* egy fajanak, a *társas szövők*nek tetőalaku óriási fészke állt, mely majdnem egy kunyhófedél nagyságával vetekedett és mint valami méhraj, százai repkedtek e madárkáknek a fészkek körül.

E fészkek mögött vonta meg magát, úgy hogy az oroszlán nem láthatta... de azért még sem tágitott, hanem iszonyu tekintetét a fészkekre szögezve, hevert le a fa alá...

Beállt a rövid alkonyat, beállt a minden átmenet nélküli tropicus éjszaka, de az oroszlán nem mozdult... néha-néha rövid hördüléssel körüljárta a fát, neki-neki ágaskodott... azután újra lehevert... szemei pedig, mint két vérpirban izzó vörös parázs, világítottak a vaksetét éjszakában...

Éjfél tájban ordított, hogy a föld rengett, s fel-alá járt a fa alatt, iszonyatos hördülések között... s így tartott ez egész napkeltéig... mikor végre, majdnem huszonnégy órai szívós kitartás után eltávozott a völgyben fakadó forráshoz... szomját oltandó...

A hottentotta, reszketve mászott le, s nyargalt a falu felé, s már közel volt kunyhójához, midőn háta megett dörgő ordítás hördült fel, s az oroszlán felborzadt serénynyel szökött ki a cserjés közül s négy-hatöles ugrásokkal rohant nyomába... de a pásztor minden erejét összeszedve, elérte kunyhóját, a menydörgő orditások pedig felverték az egész falut és az oroszlán csak a falubeliek lármájára és puska lövéseire vonult vissza bösz ordítás közt a cserjésbe.

A következő éjjel... a falu közepén levő králból egy hároméves bikát rabolt el, miután vagy másfél óra hosszat járt-kelt dühös morgás és orditással a pásztor kunyhója körül... úgy, hogy ez két hétig nem mert a faluból távozni, mert az oroszlán szívós dühvel és kitartással... folyton a környéken tartózkodott...

Ez idő alatt a csordát sem hajthatták ki s hiába égettek nagy tüzeket, az oroszlán hol itt, hol ott tört be a *seribákba*, néha egymásután, néha minden második éjjel, s az elhurczolt marhákat rendesen a közeli mimozaligetben falta fel és néha tiz, néha pedig tizenegy óra felé hallották hördüléseit zsákmánya megmaradt részei közelében.

A falubeliek valami oroszlánalakot öltött gonosz szellemnek tartották, - mert e hit nagyon el van terjedve a négerek közt - azért nem is mertek ellene lándzsáik és ócska kovás puskaikkal kivonulni - amikkel különben sem igen árthattak volna e félelmes vadnak - mert azt hitték, úgy sem ejthetik el, hanem máskép iparkodtak őt eltávolítani.

Ugyanis minden falunak, minden törzsnek megvan a maga varázslója, ezt hívták tehát meg a falu vénei, hogy engesztelje ki a kegyetlen szellemet és segítsen rajtuk, mert már az egész törzs kétségbe van esve a félelem és a sok veszteség miatt s el akar e pompás legelőjü vidékről költözködni, hogy megszabaduljon e félelmes pusztitótól.

Ez nagykomolyan meghallgatta az egész eseményt, sok hókusz-pókusz után a falu véneiből összeült titkos tanácskozásban kimondta, hogy ez a pusztító oroszlán igen is egy rossz szellem, ki megharagudott a törzsre s addig el nem hagyja a vidéket, míg csak a pásztort fel nem falhatja, mert ez volt, ki haragját felerősítette.

Ezzel a kijelentéssel a szegény pásztor halála a törzs javáért el lett határozva... e közben azonban az oroszlán mintegy három nap óta nem mutatta magát a vidéken, s nyomai sem voltak láthatók...

Azonban *Corróó* is - így hívták a pásztort - ismerte annyira törzsének az eszejárását, hogy semmi jót se következtetett magára nézve abból a sok görbe tekintetből és szidalomból, melylyel uton-utfélen elhalmozták, amiért a szellem haragját magára és a falura zudította, azért egyik nap szépen megszökött falujából, hogy egy szomszéd törzsnél próbáljon szerencsét.

Már a nap régen túlhaladt a zenithen és a horizont felé kezdett hajlani s *Corróó* vigyázva haladt előre a szakadékos, sziklás uton, mely egy feneketlen mélységű szakadék szélén vezetett párkányszerűen tova.

Ez az ösvény meglehetősen keskeny volt s egyik oldalán szédületes mélység átitott feketén, másikon pedig némely helyen magas, némely helyen oly alacsony sziklafal futott, hogy kényelmesen beláthatta a kopár vidéket, mely csak itt-ott volt gyéren kiaszott füvel s apró bokrokkal benöve. Egy fordulónál amint megint végigtekintett az egész vidéken, minden csepp vérét jegedni érezte a rémülettől, mert vele szemközt, alig két-háromszáz lépésnyire egy óriási oroszlánt pillantott meg, mely folyton kísérte és csak az estét várta, hogy megrohanja. Bár a rémülettől majdnem a mélységbe szédült - mégis megismerte - ugyanaz az óriási vén oroszlán volt, mely néhány nappal ezelőtt oly szivósan egészen kunyhójáig üldözte.

A nap már nagyon ferdén lövellte sugarait és a rövid alkony nem messze volt... ő pedig fegyvertelenül, minden menedék és buvóhely nélkül, mintegy maga futott a szörnyeteg torkába.

Lassan haladt tova, mintha semmit sem vett volna észre, mert ha megáll, vagy visszafordul, az oroszlán rögtön megrohanja, míg így folyton csak abban a távolban követte, hol aprózó szökellő lépésekkel, hol pedig kuszva, de rettentő tekintetét folyvást ráfüggesztette és ahol a magas sziklafal elfödte előtte, ott hatalmas szökésekkel rohant szimatolva előre...

Minden tagjában remegve, minden zöreijre összerázkódva, haladt mégis előre, de minden percben várta, hogy egyszer csak előbukkanik feje felett a rettentő sörényes fej szikrázó szemeivel, vagy előtte terem utját állva a szűk hegyi uton a rettentő ellenség, mely menekülésében már akkor nyomon követte, mikor a faluból kilépett.

Egymást üzték forrongó agyában a gondolatok, s görcsösen szoritá kezébe a hosszú ívét, mely gyenge, lehetetlen fegyver volt ez ökörnagyságu ragadozó ellenében.

Kétségbeejtő gyorsasággal multak eközben a percek, s mint a nap alább-alább hanyatlott, úgy az oroszlán is folyton közeledett, s a hottentotta éles füle jól hallá a nehéz talpak tompa dobaját, amint apró ugrásokkal nyomon követték...

Rettegve várta, nem kerül-e eléje a fordulónál, hol a sziklafal megint egész alacsonynyá mélyedt?... Nem! hanem megállt és lehasalva leste, a mint a pásztor a kigyózó ösvényen tovalépdelt és csak akkor rohant sebes ugrásokkal megint utána, midőn a magasodó sziklafal újra elfedte egész alakját.

Ezen a helyen a sziklafal alig volt Corróónál egy-két tenyérnyivel magasabb, az ösvény pedig aggasztóan keskenynyé vált, noha itt volt legmélyebb és legszélesebb a réműletes szakadék...

Amint *Corróó* tekintete szilaj kétségbeeséssel villant ide-oda, valami barlangot vagy efféle menedéket keresve, halvány arcán egyszerre örömteljes meglepetés villámlott végig...

Egészen a sziklafal tövébe lapulva gyorsan leveté *karroszát*, ezt a rövidujjas, gyapjas juh-bőrből készült hosszú ködmenformát, s ezt és ócska szalmakalapját botjára tűzte. Aztán pár pillanatig várt, s mikor feje felett dobogni kezdett a föld a közeledő oroszlántól, szép lassan felemelte és ide-oda lóbbálva a magasba nyujtotta a botját, mely a rátüzött kalap és ködmönnel némileg egy emberhez hasonlított.

E perczen tünt le a nap!... Az oroszlán, megpillantva a felemelkedő és ide-oda mozgó alakot, mint egy egérre leső macska lapult le, s kuszott lassan-lassan előre... majd aztán, mint a felpattanó aczélrugó, lökte fel magát s menydörgő hördüléssel a karroszra szökött... de ugrásában ezen átrepülve... iszonyu ordítással a feneketlen mélységbe zuhant, hol izzé-porrá zuzta magát... és még dörgött a hegyek és szakadékok visszhangja a rémitő bömböléstől, midőn felhangzott a néger győzelemittas, fülhasító örömrivallgása is, hogy rettentő ellenétől ily szerencsésen megszabadul... és most már nem is ment a szomszéd törzsekhez, hanem büszkén tért vissza falujába, hol örömrriadallal fogadták, mint a törzs megmentőjét.

Még számtalan hasonló esetet lehetne elbeszélni arról a szívós kitartásról és emlékező-tehetségről, melylyel az oroszlán kiválasztott zsákmányát napokig, sőt hetekig makacsul követi... és csak kivételes ritka esetben menekül az ilyen áldozat előle, mert ráismer száz, ezer között s nyomról-nyomra, még oly csekély szimat után is képes követni, melyet a menekülő vad röpke lábai hagynak a száraz sziklás talajon, hol nyom nem, sőt szimat is csak alig marad.

Vaddus vidékeken néha több oroszlán vagy oroszláncsalád egyesül közös vadászatra egy vén him vezetése alatt. *Gordon Cumming*, *Livingstone*, *Gérard* tiz-tizenöt tagból álló oroszlán-családot is láttak különösen zsiráfra és kafferbivalyra vadászni, s mint valami jól vezetett kopófalka, nem annyira látásuk, mint inkább finom szaglásuk által vezettetve, rohantak szédítő sebességgel a nyomon.

Anderson látta ezt a jelenetet Afrika nyugati partvidékén való utaztában, midőn egy előttevaló napon megsebzett oroszlánt nyomozott.

A sebesült oroszlán nyomain haladva, beszél, nemsokára egy egész csapat oroszlánnak a friss nyomaira akadtunk, mely nyomok között egy kifejlett zsiráf nyomain is látszottak...

Bushmann kísérem e látványtól valósággal elektrizálva lettek és oly sietséggel rohantak előre, hogy csakhamar elveszítettem őket a szemeim elől az erdő fái között.

Nemsokára azonban fülhasító örömrivallgásukat hallottam, s abban a hiszemben, hogy a keresett oroszlánra bukkantak, én is odasiettem, de legnagyobb megdöbbenésemre, a döglött oroszlán helyett öt eleven állatkirályra, két himre és három nőstényre akadtam.

A két him egy pompás zsiráfot marczangolva, igyekezett földre dönteni, a három nő pedig villogó szemekkel, bojtos farkukkal lihegő oldalait csapdosva, várták a küzdelem kimenetelét.

A bushmannok egyszerre fülsiketítő ordításban törve ki, fegyvereiket csóválva, a tisztásra rohantak, és erre a váratlan ordításra mind az öt oroszlán futva menekült tovább, a bushmannok prédájára hagyva a végvonaglóiban heverő zsiráfot.

Afrika legnagyobb részében jóformán mindenütt el volt terjedve az oroszlán, ma már azonban tetemes számban csak a belső tartományokban található; amely vidéken azonban honos, ott a bennszülött arabok és néger törzsek kivétel nélkül adófizetői e királyi vadnak, mindazonáltal csak ritkán merik megtámadni.. annyira félnek iszonyu erejétől és vadságától.

Ha már elviselhetlenül nagy pusztításokat tesz a nyájak és emberekben, inkább elköltözködnek a vidékről... egy-két hét múlva azonban az oroszlán új lakóhelyükön is egyszerre csak megjelenik... s újra kiveszi adóját a nyájak közül.

Igy egész falvak, egész vidékek lettek és lesznek még ma is lakatlanná, néptelenné, a törzsek elszegényednek, vagy éppen szétszűnnek az ide-oda költözködésben...

Igy a *Mabotsa* törzs népét annyira szétzavarták az oroszlánok éjjeli betörései, - hogy e hatalmas néptörzs... eltűnt... elfogyott, mint a homokpusztába futó csermely.

A legnépesebb falvak közepébe törtek be éjjelenként; széttépték a juhokat, teheneket, a kunyhókból s a tüzek mellől ragadozták el az embereket, és ha egy-egy tekintélyes csapat harcos nagynehezen kivonult is az oroszlánvadászatra, a nagy láрма és nagy garral megkezdett vadászat vége rendszeren az lett, hogy csufosan szétfutottak, mikor az oroszlán rettentően szikrázó szemekkel és felborzolt sörénnyel eléjük szökött... a bozótból.

Egy alkalommal negyvenkét lándzsával fegyverzett mabotsa tizenhét kutyával vonult ki egy oroszlán ellen.

Előre szegzett lándzsákkal, a pálmabor hatása alatt addig csak vitézül megállták helyüket - míg a felzavart oroszlán apró macskalépésekkel messziről feléjük közeledett, midőn azonban ugrásra készülve, leguggolt - egyik harcos ijedtében azt se tudva mit cselekszik - lándzsáját az oroszlánra hajítá, mire ez dühében három ölet szökött előre s szikrázó szemekkel és mennydörgő ordítással állt meg a csapat előtt. A mabotsák a hányan voltak, annyi felé futottak, a feldühödött vad pedig utánuk rohant, s azt, ki lándzsáját rá hajítá, veszett haragjában egyetlen harapással megölte, huszonegynek pedig futásközben úgy összemarta vállait, karjait, és lehasogatta a hust hátukról körmeivel, hogy tizenötén még az nap behaltak sebeikbe, azután még kettőt szétszagatva - öt menekülő után még a tóba is belerohant - s ezeknek is mind összehasgatá hátukat és karjaikat, midőn uszva akartak előle menekülni, a rá következő éjjel pedig iszonyu vérfürdőt rendezett a falu marháik között nősténye és kölykeivel.

Ilyen és hasonló esetek persze oly vak rémületet gerjesztenek - mihez még hozzájárulnak a különféle babonás vélelmek is - hogy nem merik ezt a hatalmas ragadozót megtámadni, vagy, ha megtámadják is és helytállnak, rendszeren több emberélet áldozatul esik.

Még a vitéz, harcias arab nép is csak csapatosan és akkor meri „*a vastag fejű urat*” megtámadni, midőn az jóllakottan tanyáján hüsel. Innen nagy lármával kutyákkal, kődobásokkal kizavarják, azután addig lödöznek rá hosszú puskáikkal, míg harmincz-negyven lövéstől találva, végre összeroskad. De míg ez megtörténik, addig dühében néhány vadászt darabokra szagat, vagy másfél tuczatot pedig csunyán össze-vissza szabdál. Ez azonban mindegy! A diadal és öröm megvan a vastagfejű ur fölött, amely marháikban és nyájaikban annyi kárt okozott.

Az Atlasz-hegység lakatlannak látszó kopár völgyei, kedvencz tanyái az oroszlánnak. Ez a kopárság és lakatlanság azonban csak látszólagos, mert azok a szabadságot és függetlenséget korlátlanul szerető arab törzsek, kik a francia fenhatóságot megszokni nem bírják, laknak e hegységek közt s hozzáférhetlen rejtkehelyeket találnak a számtalan szakadék és völgykeblek-

ben. De egyik rossz helyett a másikra találtak, mert itt meg az oroszlánok és párducok tizedelik a nyájukat...

De ez már egészen megszokott dolog náluk és a mohamedánok megingathatlan egykedvűségével a Kismet rendelkezésébe belenyugodva, körülbelül minden gazda így csinálja évi számadását: *„ennyi az oroszlánoké, ennyi illeti meg adóban az államot, ez pedig nekünk marad...”* és az oroszlánok adója *„tiszser”* többet tesz ki évenként, mint az államé!

Fajra nézve kétféle oroszlán létezik, de változat van hét, a melyek nagyság, erő, szín és alakra nézve meglehetősen különböznek egymástól, de valamennyinek kizárólag Afrika és Ázsia a hazája.

Az ó-korban Görögországban, sőt állítólag Sziciliában is élt egy oroszlán-faj, de ez még kisebb és gyengébb volt az Ázsiában élő sörénytelen oroszlánál.

Legnagyobb és legfenségesebb a dél-afrikai berber, a senegali és a capföldi oroszlánok. A perzsa-, indiai és a sörénytelen oroszlánok sokkal kisebbek és jóval gyengébbek.

A capföldi oroszlánok között a sárga és fekete sörényűek a legszebbek és köztük ezen utóbbiak a legvadabbak és legveszélyesebbek, mert majdnem a tigris féktelen vadsága, ravaszsága és vérszomjával ölnek, támadnak meg mindent, mi eléjük akad.

A fekete sörényű oroszlán ráles a hazatérő pásztorra s nyája vagy udvara közepéből ragadja magával, sőt egészen a tűz mellé merészkedik és onnan hurczolja el áldozatát... és amely vidéken honos, ott nincs bátorságban, kivált alkony közeledtével a hazatérő utas, a vizért menő asszony, gyerek, sőt nincs bátorságban a sátorából, vagy lakásából kilépő benlakó sem. Az oroszlán elől futással menekülni, még a leggyorsabb mén hátán is képtelenség...

Beéri a széllel versenyző zebrát, quaggát, antilopokat... s zsákmányát üldözve nem is fut, de három-négyöles szökésekkel repül... miközben hatalmas sörénye zászlóként lobog, bojtos farka pedig, mint egy repülő, kanyargó fekete fejű kigyó korbácsolja a levegőt... s egyetlen szökéssel terem zsákmányán, vagy leüti talpának egyetlen csapásával.

Mint már említettük, a nőstény oroszlán kölykeit féltve megtámad tanyájának környékén minden élő, legyen az ember vagy állat. Ezt egyrészből kölykeit féltve, azok iránti gyengéd szeretetből teszi, másrészt pedig, hogy ezeket zsákmánnyal tulbőven elláthassa.

A kölykek négy-öt hónapos korukban először az erdő, vagy a barlangjukat rejtő szakadék, vagy sűrűség széléig követik anyjukat, hová nekik az öregek a zsákmányt hordják. Féléves korukban, kiválasztva egy sötét éjszakát, az egész család - közösen megy rabolni - s ettől kezdve a fiatalok folyton kísérik az öregeket... s nyolcz-tiz hónapos korukban már kecske, juh és antilop nyájukat maguk is megtámadnak...

Csak két éves korukban fejlenek ki annyira, hogy egyetlen harapással megöljenek egy-egy lovat vagy tehenet és hat-nyolcz lábnyi kerítéseket könnyen átszökhetnek. Ez és az egy és két éves koruk közti idő a legnagyobb csapás a benlakókra, mert akkor valóságos vérfürdőket rendeznek a nyájak közt, hogy a fiatalok ölni tanuljanak...

Teljes kifejltségüket nyolcz éves korukban érik el... akkor már erejük teljében vannak, noha az erő, nagyság és sebesség még az évekkal folyton növekedik. A hímeknél hároméves korukban kezd az a szép hullámos sörény nőni, mely oly fenséges s méltóságos kifejezést ad e királyi vadnak, mely szintén nyolcz éves korukban éri el teljes gazdagságát.

Erről a fejedelmi méltóságot kölcsönző sörényről sokat vitatkoztak a természettudósok, hogy mi célra lett az teremve, miután a természet cél nélkül nem alkot semmit?

Egy német tudós végre kisütötte ezt a fejtörő kérdést azzal, hogy a sörény a hímeknek különösen a nász idején való élethalál párharczoknál vivó és védő álarczul szolgál, a melylyel a

karmokkal felfegyverzett talpcsapásokat háritja el fejről. A mikor az oroslán harczra készül, arcizmait összehuzza és srénye minden szála felberzenkedik. Az arcz ez által megkisebbedve, a védő srény által a szélein elfedetik. Az arczon egyuttal vastag bórdudorodások támadnak és ezek közé mélyednek a szemek és az orr, a merev szőrökkel borított felső ajk pedig kétoldalt magasan kipuposodik és az ütések róla, mint valami rugalmas vánkosról visszapattannak. *Si non e vero, e bon trovato!*

A szellemi életnek azt a szép vonását, hogy az oroslán mintegy házastársi viszonyban él nőtényével, tőle elvitatni nem lehet. Ez a vonás a macskafajoknál ritkaság, példa erre, ezen fajnak másik hatalmas képviselője: a tigris, amely ezen szép vonásból mit sem örökölt és míg az oroslánban a macskafajnak minden jó tulajdonságai megvannak, addig a tigrisben a macskafajnak minden rossz tulajdonsága van összpontosulva.

A búbos vöcsök.

Egyike a legszebb, legérdekesebb, de egyuttal a legfurább alkatu viziszárnyasainknak, kivált pompás színezetű nászruhájában, melynek tömött, vastag atlaszfényű tollazata, hátán, szárnyain és a nyak felső részén sötétesen hullámzott umbra-barna, hasán hófehér, oldalain sötétbarnásan csikolt élénk sárgásbarna színezetű, karélyosan szegett uszóhártás, nagy lábai zölden foltozott sárgák, szemei élénk pirosak, hosszú, hegyes csőre pedig erősen rózsaszínű. Arczát nagy gömbölyű tollgallér köríti, fekete, gesztenye-vörös és narancssárga színezettel, feje tetejét ellenben egy kétágu, bársony-fekete tollbóbita ékesíti.

Miután évenként két vedlésen megy keresztül, a pompás tavaszi és nyári nászruhán kívül, van neki egy egyszerűbb őszi ruházata is, mely nagyjában ugyan a nászruha főbb színezetének megfelel, de hiányzik a pompás tollgallér és élénk színezete, a kaczkíásan felmeredő kettős bóbita, mert ezek jóformán csak kicsi, suta maradvánnyá zsugorodnak össze.

A körülbelül vadrucza nagyságu szárnyas, a hideg északot kivéve, egész Európában, sőt Ázsiában, Észak-Afrikában és Amerikában is feltalálható, nálunk pedig a náddal, kákával s egyéb vízi növényekkel szegett álló belvizeinknek és nagyobb tavainknak rendes lakója, ellenben folyóvizeinken csak a költözködés idején tartózkodik, miután október végén vagy november elején a hideg elől délibb tartományokba költözködik, a honnan csak márciusban tér vissza hozzánk és ezen vándorutjain a nappalokat pihenéssel töltve, utját mindig az éj setét homályában folytatja...

Természetére nézve a vöcsök (*Podiceps cristatus*) a legtözsgyökeresebb vízi madarak egyike és souverain egyeduralkodója a hullámoknak és ezt a védő és éltető elemét csak a legvégső szükségben hagyja el, hogy a szárazra menjen, a hol nemcsak ügyetlenül és esetlenül mozog, de még felrepülni sem tud, ellenben a vízben nálánál gyorsabb és ügyesebb mesteruszót és bukót keresve sem lehet találni. A víz hátán eszik, pihen és alszik s eledele mindenféle vízi-rovar, álcza, apró halak, békák, békaporontyok és szitakötő-lárvák, melyeket alábukva, a víz fenekén keresgél össze és azután felbukva, a víz színén fogyaszt fel. Ezen táplálék mellett minden szál tollát, pelyhét, melyeket elhullat, vagy amelyek tisztogatás, rendezgetés közben csőrére tapadnak és kitépődnek, nagy mohósággal elnyeldesi. E különös szokása abban leli magyarázatát, hogy ezek a tollak valóságos védőburkot képeznek a gyomorfal körül, hogy ezt a keményhéju rovarok és a tüskés szitakötő-álczák sértései ellen megvédelmezzék...

Hogy mennyire kitűnő uszó és buvár, azt mutatja az, hogy a víz alatt gyorsabban képes uszni, mint a víz felett, úgy, hogy a parton tova futó ember a víz alatt tovasikló vöcsökkel nem képes lépést tartani, hanem hátramarad, mert ez pár másodperc alatt legalább ötven lépésnyire képes tovalökni magát és a milyen gyorsan bukik fel, ép oly villámgyorsan tűnik el a víz alá... Teljes biztonságban érezve magát, könnyedén és keccesen, mint valami parafadugó uszkál és hintálódik a vitzükron, megriadva azonban, oly mélyen alámerülve siklik tova, hogy csak feje, nyaka és háta közepe látszik ki a hullámokból...

A milyen sajtáságos az alkata, ép oly furcsa és groteszk járása van neki a szárazföldön, mivel lábai egészen hátul a testvégén állanak, ép azért járásközben a test egészen függélyesen áll. Daczára ennek egy-egy darabon elég gyorsan képes szaladni, de csakhamar kifáradva, kifelé meresztett lábakkal hasravágódik.

Mint már említettem, a szárazon nem tud felrepülni, ellenben a víz színén öt-hat lépést előre lökve magát, emelkedik gyors szárnycsapásokkal a levegőbe és midőn április végén, - vagy májusban náluk is elérkezik a szerelem búbájós korszaka, akkor az egymást gyengéden szerető és csakis szigoruan egymásnak élő párocska megkezdi a fészeképítés csodálatos

munkáját a nád, káka vagy más mocsári növények közelében. Ez az uszófészkek abban különbözik a más fészkektől, hogy egészen átázott anyagokból lesz építve és a tojások ugyyszólván egész nedvességben lesznek kiköltve. Ugyanis a him és nő néhány szál nádat vagy kákát a víz színe alatt letörnek és *ezekre a csonkokra* a víz hátán uszkáló, vagy a víz fenekéről felhozott különféle vizinövényeket, leveleket és nád cseretet raknak rá és mindezt egy circa 30 cm. széles és 15 cm. magas gomolylyá fonják össze, vagy pedig a víz ringó színén megépítve fészket, hogy a víz hullámozása el ne sodorja, néhány szál szívós füvel vagy szittyóval egyik-másik nádszálhoz vagy kákához hozzákötik. Itt eszembe jut, hogy minő jót nevettem F. M. Hellbornnak azon a leírásán, mely a „*Vom Fels zum Meer*” cz. folyóirat 1886. évfolyamában volt közölve. Ebben azt írta, hogy „ha a nőstényt költés közben veszély fenyegeti, akkor a mennyire csak lehet, fészkére lapul és egyik lábát gyorsan a vízbe eresztve, ezzel lassan és óvatosan evezni kezd és ez által fészket a nád és káka sűrű rejtekébe kormányozva, megmenti a veszedelemtől.” Hát ez igen szép volna, ha igaz lenne, mert, ha a fészkek, mondjuk, egy megfeneklett faághoz, kákacsomóhoz van kötve, vagy éppen a lecsikkantott nádtövekre van építve, hogyan hajókázik el vele a nád közé?? Erről Hellborn ur, ugy látszik, elfeledkezett!...

Ennek a fészkeknek tojóágya jóformán nincsen, majdnem egészen lapos, csakis a kotoló madár testsulya nyom belé egy kis sekély mélyedést és inkább a víz által odasodort és megfeneklett korhatag giz-gaz csomónak, mint fészkeknek látszik és ugyancsak avatott szemnek és tapasztalt észlelőnek kell lenni, ki a fészket felismeri benne. A másik csudálatos építészeti tulajdonsága a lengén libegő fészkeknek az, hogy a le- és felszálláskor a tojó aránylag nehéz testsulya folytán fel nem billen. Valóságos remeke az egyensúly problémájának! Május hó közepén a nőcske 3-6 tojást rak, melyeknek nagysága egy kisebbfajta tyuktojáséhoz hasonló és három hétig a himmel felváltva üli őket...

E tojások eredeti színezete piszkosan fehéres-sárgás-zöld, de a nedves és rohatag fészkek anyagától bepiszkolódnak és zöldesbarna foltok keletkeznek rajtuk, melyeket azonban langyos vízzel könnyen le lehet róluk mosni - és valahányszor a tojó fészkeről távozni akar, gyorsan a víz alá bukik és annak fenekéről annyi iszapos gizgast hoz fel, a mennyi csak csőrébe fér és ezzel takarja be tojásait, úgy, hogy az egész egy gazzal kevert iszapos sárkupaczhhoz hasonlít.

Mikor a fiatalok három hét múlva kibujnak a tojásból, ebből az érdekes szárnyasból a leggyöngédebben szerető és gondos madáranya válik, mely csakis kicsinyeinek és ezek nevelésének él és a leggyöngédebb szeretettel nekik szenteli minden idejét és erejét és őket minden veszély s rablótámadás ellen a kétségbeesés és a szülői szeretet szilaj bátorságával egészen körömszakadtig védelmezi, hegyes csőrével, erős szárnyacsapásaival, ellenben a him, a veszély idején gyáván kerekét old és cserben hagyva családját, csak biztos távolból, szájhösködő kiabálással és lármával adja tudtul feleségének, hogy ő is szeretne ám segíteni, csak volna hozzá bátorsága! Különösen a ragadozófélék fenyegetik a kicsinyeket, épp ezért a bátor és harcias tojó a vízből fel-felszökve, minden szárnyashoz - még a legártatlanabbhoz is hozzá vág, hosszú hegyes csőrével, ha ezek fészkének, vagy fiainak a közelébe merészkednek.

Ha veszély nincsen, akkor nagyobbrészt az apa veszi át az őrködést s ilyenkor bátorságát fitogtatva, be nem áll neki a szája, különben a kicsinyeket mind két szülő vezeti és gondozza, noha az oroszlánrészt ebből is az anya veszi ki magának. Kezdetben a kicsinyeknek a mindenféle rovarálczát csőrükben adják oda, később a víz színére helyezik nekik és egyuttal a bukásban, buvárkodásban is valóságos tanítást és leczkéket kapnak, hogy a kisebb-nagyobb halakat elkapni megtanulják. Érdekes elnézni, hogy ha a kicsinyek fáznak vagy elfáradnak, milyen gondos szeretettel veszi őket anyjuk a hátára és így uszkál velük ide s tova és mikor már elég volt nekik a pihenésből, akkor éppen csak annyira merül a víz alá, hogy kicsinyeit a ringatózó hullámok szépen leemeljék a hátáról.

A vöcsök husa, mint vadpecsenye, hal- és mocsárizé miatt ehetetlen, annál értékesebb azonban a bőre, melyekből - remek atlaszfényű és szép színezetű tollazata miatt, - pompás női karmantyuk, kalapdiszkek, gallérok és boák készülnek. Egy-egy ilyen bőrt 4-5 koronával is szívesen megfizetnek a szücsök és prémkereskedők. Csakhogy ember legyen a talpán az a vadász, ki ezt a nagyon óvatos, szemes, vigyázó és mindent megfigyelő, neszes szárnyast puskája végére tudja kapni... Mert, ha a szárazról akarja meglopni, akkor óvatosan a tó közepére lőtávolon kívül vonul, ha pedig ladikon akarja megközelíteni, egy villámgyors rövid perc alatt elrejtőzik a nád és káka közé, sőt, ha a szabad víz közepén lepi is meg, kevés esélye van, hogy eltalálja, mert oly villámsebessen bukik fel és alá, hogy a töltés csak a víz színét éri, a vöcsök pedig akkorra már meseszerű gyorsasággal messze löki magát a víz alatt.

Mint park-, tavi, vagy állatkerti diszszárnyas szintén egyike a legszebbeknek és legérdekebbeknek, mert igen könnyen megszeli a víz felületét apró halakkal és mesterséges táppal a fogságot igen jól és huzamosan kiállja, csakhogy bő bazinjának, vagy tavacsokájának kell lenni, hogy kedvére uszkálhasson, mert víz nélkül hamar elpusztul. A másik ok, a miért tartása nehézségekbe ütközik, az, hogy nem állja a hideget és télen legalább is 8-10 fok hőmérsékletű zárt helyen kell tartani és ott is bő vizű bukó- és uszóhelylyel ellátni... A harmadik nehézség pedig az, hogy megszerzésük a legtöbb esetben csak a véletlen ritka kedvezéséből sikerül, tudniillik, ha annak a tónak a vizét, a hol tartózkodnak, sikerül leereszteni, akkor az iszapból nem tudnak felrepülni, vagy ha bukdácsolás közben a zavaros vízben kirakott varsákba, halfogókba vagy hálókba belekeverednek, a kicsinyeket pedig azért nehéz megfogni, mert veszély esetén, anyjuk a szárnyai alá rejti őket és velük együtt bukik le a víz védő mélyébe...

A tengerek tigrise.

Méltán annak nevezhetni a czápát, a hajósoknak ezt a leggyülöltebb és legjobban rettegett rémét.

Ez az óriási szörny a porczos halak osztályába tartozik és majdnem féloldalaku szája nem elől ül a fejében, hanem testének alsó részén, hátul az orra mögött, azért a hátára kell fordulnia, ha martalékát meg akarja ragadni. Nyakának mindkét oldalán öt kopoltyuval és ugyanannyi nyílással rendelkezik, melyeken át a szájába tóduló vizet kilöveli.

A czápa-fajok közül többen eleveneket szülnek a világra, legtöbbször azonban lapos, négyszögletű tojásokat rak, mely tojások egy szarunemű kemény, sárgásszínű tokba vannak zárva, melyek egy hosszas, de egyik végükön nyitott bőrzacszkóhoz hasonlítanak.

E zacskók mindkét végükön zsinórszerűen megnyúlt szarunemű függelékkel vannak ellátva, a mely zsinórokkal a tengeri növények, vagy korallok ágaira vannak felfüggesztve.

Ezeket a czápatojásokat a természetrajzi gyűjteményekben „*tengeri egér*”-nek nevezik.

Eddig majdnem száz fajt ismerik, de évezredekkel azelőtt, midőn földünk nagyobb részét még tenger borította, sokkal több fajt számláltak és megkövesedett fogaik és lenyomataik után, némelyik őskori czápa a 70-80 lábnyi hosszúságot is elérte.

Ezzel az ijesztő nagysággal szemben a ma élő óriási czápanak (*Selaxe maxima*) néven ismert faja, majdnem felét, a harminczöt láb nagyságot eléri és négyezer foggal fegyverezett szája daczára az emberre nem veszedelmes.

Kalapácshalnak (*Zyaena malleus*) nevezett rokona falánk és vérszomjas természeténél fogva már sokkal veszedelmesebb. Ezt a nevet kalapácsszerű alakjától nyerte, mert tizennégy-tizenhat lábnyi testén keresztben ülő feje mindkét oldalon czölöpformán meg van hosszabbodva és ennek két végén ülnek gonoszvillogású, zöld tűzben szikrázó szemei. Legveszedelmesebb és legfalánkabb azonban valamennyi között az *emberevő czápa* (*Carcharias glaucus*)! Ez a tengereknek a tigrise és hyénája! Kegyetlen rablója és gyilkos hóhéra a vizek és mélységek minden lakójának.

Már alakja is rémületet és iszonyatot keltő! Apró csontszemcsékkel borított, érdes bőre barnásszürke színezetű. Huszonöt-harmincz lábnyi, sőt még hosszabb, óriási teste ötvenhatvan métermázsát is nyom s hegyes háti- és hasuszonyai nélkül alakja egy fokozatosan megnyúlt hengerhez volna hasonlítható. Hegyesorru fejében apró, álnoktekintetű szemek villognak és ő az egyedüli a halak között, mely szemeit forgatni képes.

Irtózatossága nyolcz-tíz láb területű és felső állkapcsa rendszerint hat, az alsó pedig négy sorban álló fogsorral van felfegyverezve. Ezek az egy-két hüvelyk nagyságú, aczélkemény fogak háromszögletes alakúak s szélükön fűrészesen vannak kicsipkézve, és egy ruganyos izom segítségével szükség szerint előre, hátra fektethetők.

Daczára ezen mindent összemorzsoló fogazatnak, a czápa nem rágja meg, hanem egészben nyeli el zsákmányát, miután fogai csakis a préda megragadására és széttagolására valók.

Ennek az iszonyatot gerjesztő külsőnek mindenben megfelel a természete. Kielégithetetlenül falánk, prédaéhes, vad és kitarító természeténél fogva, heteken át kíséri a hajókat, hogy ami a fedélzetről a tengerbe hull, legyen az halott, vagy eleven, elkaphassa. Éles szaglása és ugyanilyen finom hallása ebben nagy segítségére vannak, mert négy, sőt hat tengeri mértföldnyi messzeségből megérzi a hullámok mélyébe sülyesztett holtakat, vagy dögöt és ugyanilyen mélységében az Oczeánnak meghallja az emberi beszédet vagy lubiczkolást.

Társaságában rendesen két halfaj tartózkodik, melyek közül az egyiket jó barátjának, a másikat pedig ellenségének nevezhetjük.

Ez az elválaszthatlan jóbarát a *Pilot*-nak (Naucrates ductor) nevezett egy lábnyi hosszú ezüst fényű halacska, melyet a matrózok „*Czápavezetőnek*” neveznek, mivel azt hiszik róla, hogy ez mutatja meg neki az utat zsákmányához. Ez azonban csak naiv mese, mert ez a falánk rabló maga is elég legény ahhoz, hogy zsákmányára rátaláljon. Hogy micsoda ösztön vagy hajlam fűzi ezt a kis Dávidot a tengerek Góliáthjához, az még ma sincs felderítve, de annyi bebizonyított tény, hogy állandó kísérője neki és elválaszthatlan ragaszkodás fűzi a czápához.

A pilota rendesen a czápa feje körül uszkál, és ha a czápa a hajóhoz közeledik, akkor ez a kísérő állandóan a torka körül tartózkodik, vagy egyik uszonya alá huzódik, néha ellenben gyorsan jobbra vagy balra előre uszkál, mintha a környéket akarná kikémleni, de azután hűségesen visszatér hozzá. Egy ízben egy szalonnával ellátott czápahorgot eresztettek le a hajóról, melytől a czápa vagy husz ölnyi távolságban uszkált a hajó körül. A kis pilotahal villámgyorsan lökte magát oda és a csalétket minden oldalról körülnézve, visszatért a czápához és annak tátongó torkát többször körüluszkálva, farkával a vizet verdeste, a mire a czápa is megmozdult és néhány percz múlva horog és csalétek mindenestől eltűnt a torkában.

Egy másik esetben pedig egy pilota magányosan követte napokon keresztül a hajót, mire a matrózok azt mondták, hogy óriási társát elveszítve, most másikat keres helyette.

Az ellenségnek mondott másik kísérőjét *hajófogó* halnak (Echeneis naucrates) nevezik. Ritkán fognak czápát a nélkül, hogy két-három ilyen hal ne volna kolosszális testébe ragadva. Két faja ismeretes neki. Az egyik csak egy láb hosszú (Echeneis remora) és a Középtengerben él, a másik pedig, amely három-négy lábba is megnő, minden világtengerben található. Ezeknek ragaszkodása azonban már meg van magyarázva világosan.

Ugyanis uszóhólyagjuk nincsen és uszonyaik annyira kicsinyek, hogy e miatt szerfelett lassu uszók. Fejük teteje azonban egy ovális alaku, lapos tárcsával van ellátva, amelyen salugáder formán fekvő bőrlebbenyek vannak, amelyeknek segítségével oly erősen hozzátapadnak a hajók fenekéhez, a víz alatti sziklákhöz, nagyobb halakhoz és czápákhoz, hogy a legnagyobb erővel sem lehet őket leválasztani és mivel a nagyobb halak rendesen gyors uszók szoktak lenni, tehát ezekkel szállíttatják magukat a tengerek egyik részéről a másikra. E tulajdonságaik miatt a partvidékek lakói farkukba egy érczgyűrűt fűzve, az erre erősített fonál segítségével a tengerbe eresztik és teknősbékák fogására használják, miután oly erősen hozzátapadnak ezeknek a teknőjéhez, hogy általuk a teknőczöket a felszínre lehet vontatni.

A czápák legnagyobb számban a déli tengereket lakják, hol gyakran egészen a víz színéig feljönnek. A Földközi-tengerben ellenben leginkább a mélységekben tartózkodnak, mert a gyakori hajójáratok nyugalmukban zavarják őket.

Eledelük minden, a mi él! A fókák, tokok és tinhalaktól kezdve minden, a mi csak megehető, de legkedvesebb nekik az emberhus, kiválóan a négerké. Azért a régibb években, midőn a rabszolgakereskedés virágzott, a czápák seregestől kísérték a néger rabszolgákat vivő hajókat, mivel ezek a hajók a mindenféle ragályos betegségben elhalt négereket a tengerbe vetették.

Ez okból rémei minden hajósnak, kiváltképpen a hajótörötteknek, kik néha egy-egy gerendába kapaszkodva, vagy rozzant tutajra szorulva, igyekeznek menekülni.

A „Magpin” nevű angol hajó rémes történetet beszél el e szörnyek vérszomjáról és falánságáról:

A Magpin a cubai partok közelében sülyedt el és legénysége egy nagyobb csónakba menekült, a dühöngő vihar azonban csakhamar felfordította ezt a mentőcsónakot is.

A matrózok a halálveszedelem eme pillanataiban is betartva a fegyelmet és engedelmességet, Smith hajóhadnagy parancsára igyekeztek a csónakot felállítani, java munkájuk közepette azonban az egyik egyszerre csak elkiáltotta magát, hogy egy czápa hátuszonyát látja a hullámok közül felmerülni.

Ez a vészkiáltás olyan fejvesztett rémületet okozott, hogy mindenki csak a saját meneküléséről gondoskodott. Tudták ugyanis, hogy menthetetlenül veszve vannak, ha e szörnyek egyike jelenlétüket felfedezi.

Semmi fegyelem és parancsszó nem használt többé és a csónak, melyet fel akartak egyenesíteni, elébbi felborult állapotában maradt, midőn azonban a rettegett szörny nem mutatta magát, Smith hadnagy újra a csónak felállítására és az élelmiszerek egy részének a megmentésére kezdte buzditani a legénységet. De mivel tudta, hogy nem képes belőlük azt a hitet kiirtani, hogy a tengernek ezen a táján számos czápa tartózkodik, tehát, hogy bátorságot öntsön beléjük, megparancsolta mindazoknak, kik legszélről dolgoztak, hogy lábaikkal és karjaikkal zajosan verjék a vizet, hogy ezzel a lármaikkal a czápákat a környékről elriaszassák.

Ez a parancs a legénységet csakugyan megnyugtatta és felbátorította látszott és a csónak már pereméig kiemelkedett a zajló hullámokból, mert négy ember szakadatlanul merte kifelé belőle a vizet és ha még egy kevés ideig türelemmel és engedelmesen dolgoztak volna, hát mindnyájan megmenekülnek.

A vizet merők lázasan dolgoztak és már mindenkinek arczán a menekülés reménye derengett, midőn mögöttük egyszerre zajos sístergés és bugyborékolás között tizenöt czápát láttak a csónak felé közeledni.

Fejvesztett rémület fogott el újra mindenkit és hogy megmenekülhessenek, a csónakot eleresztették, mire az újra felfordult és megtellett vízzel, minek következtében a huszonkét főből álló legénységnek a veszte meg volt pecsételve.

Kezdetben a tenger félelmes szörnyei semmi kedvet se mutattak a támadásra, hanem a hullámok között bukdácsoló legénység között ide-oda uszkálva, játszadoztak, le-lebukva, fel-felmerülve óriási testükkel.

Ez a játék azonban nem soká tartott! Egy hajmeresztő fájdalomordítás jelentette, hogy egyik embernek a lábát töből leharapták és midőn a víz ennek következtében a vértől pirosítani kezdett, a czápák, mint a tigrisek, a megérett vérszagra, támadni kezdtek...

Egyik velőtrázó fájdalomordítás a másik után harsant fel, mert majd egy kéz, majd egy láb lett, mintha taglóval vágták volna le, töből leharapva. Néhányat a felfordult csónak gerinczéről rántottak alá, mások pedig a rémülettől aléltnak és féleszméletlenül sülyedtek alá a víz fenekére.

Smith hadnagy ezzel a hajmeresztő halálveszélylyel szemben is a legnagyobb hidegvérűséggel és körültekintéssel osztogatta a parancsait és tiszteletére legyen mondva a szerencsétleneknek, voltak, akik megfogadták és teljesíteni iparkodtak ezeket a parancsokat.

A csónakot újra oldalára billentve, két ember a vizet iparkodott kimerni. A hadnagy a csónak hátrészebe kapaszkodva, lelkes szavakkal bátorította és buzditotta embereit, a czápák azonban már vért kóstoltak és nem akarták a gazdag zsákmányt elereszteni.

Smith látni akarta, hogy még mennyi víz van a csónakban, e végett kissé feljebb kapaszkodott és ezalatt elfeledkezett a lubiczkolásról, mire egy czápa mind a két lábát térden felül leharapta...

Bámulatatos önuralma daczára, a rettenetes fájdalom metsző sikolyt facsart le ajkairól, de, hogy a legénységet el ne rémitse, el akarta azt titkolni. A legénység azonban a vereslő hullámokról bajt sejtve, parancsnokát a csónakba emelte és annak hátsó részére fektették.

A haldokló, rettenetes fájdalmai daczára, csak a többiek megmentésére gondolt, s röviden megmagyarázta nekik, mi módon menekülhetnek a halálveszélyből és meghagyta nekik, hogy azok, akik megmenekülnek, mondják meg az admirálnak, hogy kötelességét utolsó lehelletéig teljesítette.

Ebben a pillanatban a csónak két belekapaszkodó matróztól nagyot billent, mire a szerencsétlen hadnagy legurulva, a hullámok közé zuhant, hol azonnal két czápa rohant reája és valósággal kétfelé szakítva, tüntek el vele a vértől zavaros hullámok mélyében.

Este nyolcz óra felé már csak két ember maradt életben a huszonkettőből és noha halálosan ki voltak merülve a félelemtől és erőfeszítéstől, mégis a csónak elejére és hátuljára állva, mindaddig merték a vizet, míg csak a csónak annyira meg nem könnyebbedett, hogy nem kellett az újabb felborulástól félni.

Bár a tenger szörnyei folyton ott uszkáltak körülöttük, mégis pihenőre dőltek és csak akkor riadtak fel ólomsúlyu, nehéz álmaikból és folytatták a vízmerítést, midőn észrevették, hogy a falánk és telhetetlen szörnyek csónakjukat fel akarják borítani.

A csónak veszedelmesen billegett, mire a két kétségbeesett ember, hosszunyelű vizmerő vedreikkel a hullámokat kezdték nagy zajjal csapkodni és torkuk szakadtából ordítottak.

Ez használt! A prédaéhes szörnyek csapatjából egyik a másik után tünt el a mélyben és végre az utolsó is eltávozott, mert a milyen vérszomjasan falánk és vakmerő, épp olyan gyáva is tud lenni, a tengereknek ez a szörnyü Leviathánja.

Voltak esetek, midőn torkában a beletört horoggal, oldalában pedig két szigonydöféssel újra visszatért és beleharapott a leeresztett csalétekbe, máskor pedig a legkisebb lárma is elriasztja, miután a czápa ritkán támad arra, ki kezeivel és lábaival lubiczkolva, zajt üt maga körül, mihelyt azonban elcsendesedik, a kilőtt nyíl gyorsaságával támad reá.

Ezért a matrózok olthatatlan gyűlölettel üldözik és vadásznak rája.

Mihelyt egy czápa a hajó körül mutatkozik, azonnal megnépesül a fedélzet és az erős czápa-fogóhorgot vagy szigonyt, csalétekkel ellátva, mely vagy egy oldal szalonna, vagy pedig egy darab beszózott romlott hus szokott lenni, hosszú lánczra kötve, a hajó faránál a hullámok közé sülyesztik.

Alig, hogy a horog lemerül, a czápa villámgyorsan löki magát előre és a másik pillanatban már megfeszül és megcsörren a láncz a rettenetes állat bösz hánykolódásaitól.

- Fogva van! Fogva van! - ujjong a hajószemélyzet a tisztektől kezdve az utolsó hajósinasig és mindenki siet a kötél végét megragadni, hogy a viczkádozó szörnyeteget a fedélzetre vontassák.

Midőn az óriási test a vízből kiemelkedik, fejére és farkára hurkot vetve, a fedélzeten végig fektetik s a tapasztaltabb vén matrózok közül egyik egy jól irányzott bárdcsapással levágja a farkát, nehogy ide-oda csapkodásával veszedelmet okozzon, azután bárdcsapásaikkal a hánykolódó szörnyeteget elszédítve, késeikkel felhasítják.

A czápa gyomra valóságos tárháza szokott lenni a tengerbe hullott mindenféle tárgyknak. Így egy czápaóriásnak a gyomrában egy mosogatódézst, három borosüveget, egy ökörfejet, egy fél evezőlapátot, egy csorba tányért, egy réz teaüstöt, egy lószőr-vánkost és három sipkát találtak.

A czápa husa kemény, emészthetetlen és utálatos izü, óriási májából azonban több tonnára való kitünő minőségü halzsirt olvasztanak, bőre pedig *chagrin* név alatt, mint igen keresett dolog, diszműáruk, kardmarkolatok s egyéb tárgyak bevonására lesz felhasználva.

Afrikának és Indiának a partvidékén a benszülötteknek szintén kedvencz sportja a czápa-vadászat.

Egy kétélü yatagánnal vagy machétával felfegyverkezve, vetik magukat a hullámok közé és midőn a tengerek tigrise nyilgyors lökéssel feléjük sikamlík és hátára fordulva, elnyelésre tátja rettenetes torkát, akkor egy ügyes döféssel, egy rántással végighasítják. Sokszor megesik azonban, hogy a vakmerő vadász, a hullámok játéka miatt, döfését elhibázza, ilyenkor azután a vadászból üldözött lesz és igen sokszor a czápa gyomrába kerül.

Az emberevő.

Azzal az indiai pária-mesével kezdem, midőn két sakál csaholva felelget egymásnak a Ganges folyó partján elterülő dsungelban a holdfényes éjszakában:

- Hoho! Hoha! Kehah! Mi látszik a bambuszok és tamarindok sűrűjén át a folyó vizében fényesen bukdosni? Éppen olyan duzzadt és fényes, mint a vangou gyümölcse? Vagy tán maga a holdvilág?...

- Hoho! Hoha! Kehah! Egyik sem az! Egyik sem az!

- Hát mi? Talán egy nagy felfordított hasu teknős béka? Vagy a folyó vizén leuszó hulla a halottégető helyről?

- Hoho! Hoha! Kehah! Nem az! Egyik sem az!

- Akkor bizonyosan egy nagy felfújt hólyag vagy uritök, melyet ide-oda ringatnak a folyó hullámai?

- Hoho! Hoha! Kehah! Nem az! Hanem Aroussala brahmin tökkopaszra borotvált fejét s rizszsel szétpukkadásig telezabált pocszakját látod, a mint az éjszaka hűsében fürdőzik és a gurival⁶ vizet öntöget a kopasz feje bubjára!...

- Hoho! Hoha! Kehah! Nem látsz, nem hallasz a sűrűben surrogni, dorombolni valakit?

- Nem! Nem! Aroussala fujtat, horkol, tüsszköl, mint valami jóllakott krokodilus a folyóban...

- Hoho! Hoha! Kehah! Valami fénylik! Valami villog a bambuszok és tamarindok sötétségében...

- Nem! Nem! Aroussala zsiros hasa, hájas tagjai fénylenek!

- Hoho! Hoha! Kehah! Háznak, vérnek a szagát érzem! Vacsora szagát érzem! Hoho! Hoha! Kehah! Tigris van a közelben!

- Hoho! Hoha! Kehah! Igaz! Igaz! Tigris látok! Tigris érzek! Aroussala, a kövér brahmin lesz ma a vacsora!...

Csakugyan úgy is volt! A brahmin kövér teste kéjes jólesés közt fujtatott, lubiczkolt a hűsítő hullámok ölében... A gurival szünet nélkül locsolta, hűsítette kopasz fejét, hájas vállait... és a holdfény mindent pazarul megezüstöző sugárözönében észre sem vette, hogy a partot szegő bambuszok és tamarindok összefonódott sűrű rejtekéből két topáz-zöldben villódzó pont mered rá lángoló szikrázással, a sűrűség fátyolszerűen aláomló szövevénye pedig megrezdül, megrázkódik, mintha félne, összeborzongna valamitől...

Halk, álomszerű volt ez a lombsuttogás! De mégis felriasztotta a fa tetején alvó pávakakast, melynek vészthirdető rikkantásába egyszerre légregszkettető bőrdülés vegyült és a szétrepülő bambuszsálak közül egy feketén csikozott rőtörös árny veté magát a brahminra és rettentő torkával derékon ragadva, csörtetve szökött vele vissza a sűrűségbe.

A falu gyászt öltött a szent emberért! De az általános sirás és jajveszéklés mellett leverő rémület uralkodott az egész faluban és környékén, mert ez az emberevő tigris a környéken állandó tanyát ütött s nem egészen hat hónap alatt száznál több embert s ezek között huszonkét gyalogpostát falt fel és szaggatott szélylyel.

⁶ Guri, vörösrézből készült kis öntözöedény.

Senki se mert még világos nappal sem távozni a faluból, mert a melyik tigris egyszer emberhust kóstolt, az, mint a pálinkaivó, mindig csak ez után jár. Hiába legel előtte a csorda, hiában hemzseg az erdő és a dsungel a vadak mindenféle fajától, nem kell neki más, mint csak emberhús s vérszomját nem oltja más, mint embervér és még, ha éhezik is, akkor se vadász másra, hanem inkább koplal és éjjel-nappal addig bujkál, addig sunynyog rejtőzködve a falu és a földek körül, míg csak emberzsákmányra nem talál és utoljára még a faluba is bemerész-kedik és udvara közepéből, gunyhója ajtajából ragadja el áldozatát...

Még jóformán el se siratták szent emberüket, máris újabb rémhir és ijedelem verte fel a falu egész lakosságát! A bíró feleségét, hajnalban, midőn vizet meritett a folyóból, elhurcolta a vérszomjas bestia. Csak törött vizes korsóját s vértől ázott piros csikos fejkendőjét találták meg a folyóparton, más egyebet semmit, egyetlenegy vérnyomot sem!

A sirás és jajveszéklés erre még nagyobb mérvet öltött. Az áldozat férje és a helység vénjei a félelem és izgalomtól egészen fejüket vesztve, tanácstalanul lóttak, futottak ide-oda, midőn a skót származású Allan őrnagyot látták egyetlen szolgája kíséretében a falu felé közeledni...

Erre mindenki megváltva lélekzett fel és a falu szabadító angyalául üdvözölték a rettent-hetetlen vadászt, kit a kegyes Whisnu isten éppen a legnagyobb szükségben és veszedelemben küldött segítségükre...

- Miért nem küldtetek értem? Pirongatta a bírót és a falu véneit, midőn ezek a réműlettől sápadozva, elmondták neki a történeteket...

- Nem tudtuk, merre jársz, szahib! Választák nagy szánom-bánom között, mire az őrnagy egy szót se vesztegetve tovább, a nyomozáshoz látott...

A folyó partján látható nyomokat követve, észrevette, hogy a tigris zsákmányával egészen más uton távozott, mint a melyen jött... és mint nyomai világosan mutatták, egész éjjel a falu körül ólálkodott és a vizet meritő asszonyt napkeltével nyomon követte egészen a folyó partjáig és ott rohant rája vízmerítés közben... Előbb azonban rálesett és levágta a falu leg-szebb arni bikáját, midőn az a folyóba merülve, ivott és hűsítette magát, testét azonban ott hagyta, a nélkül, hogy egy falatot is evett volna belőle...

A nyomok onnan egy nem éppen nagyon sűrű bozóton keresztül, egy kiszáradt patakágnak a homokos medrében tisztán lenyomódva vezettek tova s daczára annak, hogy mindedig, egyetlen vércsepp se mutatkozott, az őrnagy mégis bizonyos volt, hogy a bíró feleségét szájá-ban hurcolta tovább, mert előlábai mélyebb nyomokat hagytak a hátulsóknál... Nem messze a patakágy ellaposodó fordulójától, lépteinek neszére a bokrokról egész sereg légykapó madár röppent fel, mire arra felé tartva, a homokban egy nagy beszáradt vértócsát látott sötétleni, mely lepve volt a legyeknek és bogaraknak minden fajtájától.. és a körülötte levő nyomok arra látszottak vallani, hogy a tigris zsákmányát itt vagy rövid pihenés céljából, vagy pedig azért letette, hogy jobban fogai közé vehesse...

Vizsgálódásai közben az őrnagy egyszerre halk csontropogást és lassu morgást hallott, nem messze a bokrok között, de hiába erőltette füleit és szemeit, a ritkás bokrok mögött nem birt semmit felfedezni. Erre egy kis kerülőt tett arra felé, honnan jobban beláthatott a bokrok közé, hol azonban a tigris helyett csak három marakodó sakált talált, melyek irigy morgás között huzkodták, rastogtatták a szerteszét heverő csontokat és agyarkodva cibálták, rágták le róluk a véres húscafatokat...

Ez a hely volt az emberevő véres áldozathelye és lakomázó asztala!... A homokon beszáradt, fekete vértócsák sötétlettek szerteszét és félig lerágott, összeroppantott koponyák rájuk szá-radt hajmaradványokkal heverték mindenfelé, egész halom kéz, lábszárcsont és oldalbordával

egyetemben, melyek között vértől ázott ruhadarabok, hajfonatok voltak elszórva, itt-ott pedig csillámló arany és ezüst amulétok ragyogtak, villantak meg a napsugárban...

Iszonyu, hajmeresztő kép volt ez! Egy véres utolsó ítéletnek, egy vérfürdőben uszó pokoli hekatombénak a velőtfagylaló képe!...

Legalább harminczöt, harminczhatra becsülte az őrnagy az itt fölemésztett áldozatok számát és mélyen megindulva tette tarisznyájába a két tömörezüstből készült, széles karkötőt, egy pár drágaköves fülbevalót és egy arany női mell-ékszert, a milyent csak a férjes asszonyoknak szabad viselniök...

A két karkötő és a mell-ékszer a hajnalban elhurczolt legutolsó áldozaté volt, mert rájuk ismert férjének, a birónak leírásából és a mint lehajolt értük, a bokrok között fényesen megvillant valami a másik oldalon is. De alig, hogy szétválasztotta a bokrokat, irtózva döbbsent vissza, mert ott is egy véres hekatombét talált, mely hajmeresztő iszonyatosságában hasonló volt a másikhöz...

Itt is széttépett s lerágott emberi tagok, naptól aszalt koponyák voltak szétszórva a száraz vértócsák között és a fényesség, mely az imént a szemébe ötlött, egy vörösréz markolatu késtől eredt, melynek közelében egy levélzacskó és egy bambuszbot hevert néhány zörgő rézgyűrűvel beaggatva, a milyent a telingák, vagyis a gyalogpostaküldönczök szoktak hordozni, hogy annak zörgő csilingelésével már messziről jelezzék közeledésüket.

Miután a tigris nem találta lakmározó helyein, a véletlen kereséssel pedig nem akart időt vesztegetni, az őrnagy visszatért a faluba, hol a karkötőkben csakugyan felismerték a bíró feleségének az ékszereit, a késben és a rézgyűrűs bambuszbotban pedig a mult héten eltűnt telinga tulajdonaira ismertek rá...

A faluban az őrnagy erre átöltözött telingának, kiket ez az embervérben telhetetlen bestia kiváló szenvedélylyel és előszeretettel szokott meglesni és megrohanni. Ebben az öltözetben egészen biztosra vette, hogy minden fáradtságos és hosszas keresés nélkül ráakad a tigrisre, melynek éles fülei már messziről megneszelik a telinga botján csüngő rézkarikáknak az ütemes csengését. Ezek a rézkarikák és egyéb csörgő apróságok továbbá még arravalók, hogy már messziről figyelmeztessék a szembejövőket, hogy térjenek ki a gyalogposták elől, kik különben a leveles zacskóikat szintén a hosszú bambuszbotra akasztva szokták hordani.

Az őrnagy tehát letörte a bambuszbot csörgős végét és övére erősítette, úgy, hogy minden lépésére zengett, csilingelt és így indult neki másodszor is rövidcsövű duplafegyverével a kezében, két pisztolylyal és egy hatalmas schikari késsel az övében, hogy az emberevőt rejtekéből előcsalja...

- Whisnu segítsen, szahib, hogy megtaláld! A tigris valami sűrű rejtekben hever! Így szokott tenni a melegben és ha torkig ette magát! Nehéz lesz előcsalnod! - szólott fontoskodva a falu vénjeinek egyike, mialatt a bíró összes rokonságával együtt, felesége ékszerei fölött jajgatott és kesergett...

- Ne félj, majd előcsalja ez a nagy csengés-bongás! Azt hiszi, hogy a telinga közeledik! - felelte az őrnagy - azzal sietve neki indult, mert a nap égi utjának már nagyobb részét átfutva, a lenyugvás felé közeledett...

Ünnepélyes csend, hangtalan némaság ült az egész tájon... Egyetlen fűszál, egyetlen falevél se mozdult, csak a kiszáradt patakágy csillogó homokszemei surlódtak az őrnagy lábai alatt, ki lépteit a már említett nyomokon újra a véres áldozathelyek felé irányozta...

A nyugváshoz készülő nap rézsutos sugarai oly sajátságos fénynyel öntötték el a vidéket, a rézgyűrűk pedig olyan kietlenül csengtek, bongtak ebben a hangtalan csendességben, hogy az

őrnagy bátor és félelmet nem ismerő szive hevesen dobogni kezdett és hideg veriték ütött ki a homlokán, midőn a kisérteties temetőhely felé közeledett, melyen annyi szerencsétlen vérzett el...

Egy pillanatig úgy tetszett neki, mintha azok véres árnyait látná a nap tüzes sugaraiban lebegni és vibrálni, a másik perczen azonban boszankodva rázta le magáról ezt a nyugtalanító érzést és megfeszített érzékekkel figyelt, hallgatódzott mindenfelé...

A nap bucsuzó sugaraire a tájék is lassan-lassan ébredezni kezdett... A patakágy bokrai között egy pár bülbül⁷ szállongott, bucsuzó esti dalát zengve, a távolban pedig a vöröshátú foglyok és a vadpávák éles hívogatói harsogtak bele a dsungel tyukok pityegő kárálásába és a pihenni készülő majmok veszekedő visitásaiba.

Bármily halkan, andalítóan zengett is a bülbülok esti dala, az őrnagy most pokolba kívánta őket a pávákkal, foglyokkal és minden lármával együtt, mert zavarták a figyelésben és hallgatóságban és nem bírta világosan kivenni, hogy csakugyan megzörrent-e az embermagas dsungelfü a háta mögött, midőn a szárazpatak medrén keresztül menve, az aszulevelek halk zörgését vélte hallani?...

Ebben a pillanatban egy sakált látott a patak ágyán keresztül surranni. Megállott tehát és hallgatódzni kezdett, de semmi se mozdult, mire az övére akasztott rézgyűrűket kezdte rázni, csörgetni, de midőn erre sem mozdult semmi, újra vigyázva tovább indult...

A nap e közben már egészen alászállott a hegyek mögé és a bokrok között félhomály kezdett terjengeni. Az őrnagy erre megállott és gondolkozni kezdett, tovább menjen-e, vagy pedig itt maradjon, mert első elhatározásához hiven a folyómeder fordulójánál akart lesbe állani.

A mint azonban a meder tulsó partjára lépett, úgy tetszett neki, mintha megint hallaná az előbbihez hasonló lassu, száraz levélzörgést, mire tüstént megállva, balfelé fordult, honnan a zajt hallani vélte... És csakugyan akkor világosan látta, hogy az embermagas, sűrű fü gyengén ide-oda hullámoz, mintha nemcsak az alkonyi szellő lebbegetné, hanem mintha benne lassan és óvatosan feléje kuszna valami... azután pedig erős duruzsoló fonást hallott, a mivel egy időben azt is észrevette, hogy a magas füvel kevert alacsony bozót mögött, nyolcz-tíz lépésnyire valami mozogni kezd...

Ebben a feszült, várakozásteljes pillanatban, hogy jobban odaláthasson, az őrnagy pár lépésnyire hátrább vonult... És ez a pár lépés mentette meg neki az életét! Mert ugyanebben a pillanatban a szétrepülő bozótból, egy óriási tigris szökött hörgő fujtatással elő és alig hat lépésnyi távolban bömbölő ordítással állott meg előtte...

Óriási vén állat volt... Csikos bőre fénylett, ragyogott a nap utolsó sugaraiban, mint valami velencei brokátköpeny s fejét lesunyva, gyűrűs farkával oldalait korbácsolta, éppen ugráshoz készült, midőn az őrnagy fegyverétől nyakszirten találva, a patakágy homokos medrébe hempergett, hol azután második golyójával megadta neki a kegyelemlövést...

Ugyancsak ezzel az Allan őrnagygyal történt, hogy egy déltájon a folyó partjain cserkészve, egy csapat arni bivalyt pillantott meg a folyó vizében hűsölve. A bokrok között csendesen meghuzódva, egyszerre csak a folyó felett áthajló kyrafának a törzsén két leleskedő tigris látott lelapulva, a melyek közül az egyiket abban a pillanatban lőtte le, midőn a bivalyokra készült vetni magát, a másik pedig a lövés durranására eltűnt a sűrűség között...

⁷ Pycnonotus Arsinoe.

Prémvadászat a magas északon.

Amint beköszönt a tél hullongó havával és szikrázó jégpánczéjával, előkerülnek a prémek, bundák és szörmegallérok különféle nemei a szücsök jól gondozott rejtekeiből és ugyancsak megbámulják azt a szerencsés halandót, ki kabátján egy kékesszürke sarki róka, vagy egy bársonypuhaságu remek tengeri vidragallért visel, mert nem mindenkinek adatott meg az a kivételes szerencse, hogy ilyen ritka és drága szörmet viselhessen, miután egy hibátlan kék rókabőrért 200-300, egy tengeri vidragereznáért pedig 2500-2600 koronát is fizetnek. Ezek a rémdrága prémek Szibéria, Grönland, a Spitzbergák és Észak-Amerika Jegestenger övezte, valamint a Behring-szoros örök hó- és jéghegyfedte tájairól kerülnek hozzánk, a szibériai és az orosz-amerikai nagy prémtársaságok útján.

Mert csak a magas észak az igazi prémes állatok hazája, hol a hótól roskadozó, komorzöld fenyvesek határtalan rengetegei, sivár hópuszták, kopár sziklahegységek s szakadékos völgykeblek váltogatják egymást és ahol éjszaka a tündéri aurora borealis ragyogtatja szivárványszínű sugárküllőit a sötét aczélkék égbolton.

A tenger harsogásán, a jéghegyek szakadozó ropogásán kívül nem hallatszanék más hang a fagynak, némaságnak és az élettelenységnek ebben a zordon birodalmában, ha csak az északi állatvilág mozgalmas életével meg nem élénkítené a tájat.

A halmok és lejtők törpe nyirfával és arbutuscserjével tarkázott oldalain a hófehér hölgymenyétek (*Mustela erminea*) játszadoznak egymással. Ezeknek a bőréből készül a királyi hermelinpalást fekete csikjaival. Játszadozva követik a törpe egerek (*Mus pygmeus*) apró nyomait és mélyen a hóba ásott alagutjait, közbe-közbe egy-egy félénk sarki nyulat (*Lepus glacialis*) ugratva fel fektéből, melynek hófehér bundája teljesen beleolvad a hótakaró szeplőtlen fehér színébe.

Játékuk közben észre sem veszik, hogy a fenyveserdők homályából egy barnaszőrü állatka szökken nagy óvatosan elő és a mespilus-cserjék mögé húzódva, éhvillogásu szemekkel, ugrásra készen, lesi minden mozdulatukat. Ez a barnaszőrü állat a drága bundájú czobolymenyét (*Mustela zibellinus*), amelynek gereznája annyira keresett és értékes, hogy azt a belőle készült téli bundát, melyet Miklós czár I. Napoleonnak ajándékozott, 150.000 koronára becsülték, egy párisi szépségnek pedig a bundája 30.000 frankba került ebből a szörméből.

A czoboly egy ugrással nyakonkapta az egyik hölgymenyétet és épen a lakmározáshoz készült fogni a vértől piros havon, midőn a bokrok közül két ujjal hivatlan kosztos jelentkezett a lakomához!... először óvatosan és sunynyogó lelapulással közeledtek a mit sem sejtő czobolyhoz, de midőn elég közelre meglophatták, vakmerő szemtelenséggel kurrogva, ugrottak melléje.

Mindkettő a mi rókánkhoz hasonlít, csak hogy kisebb. Az egyik tiszta hófehér, mint a legszüzebb hótakaró, a másik pedig a palához hasonló kékesszürke bundát visel. Ez a sarki, vagyis a szibériai róka (*Vulpes lagopus*) a prémes állatoknak egyik királya.

A czoboly rövid marakodás után mérges prüszköléssel kerekét oldott, nehogy őt is az erősebb jogánál fogva, felpecsenyézzék, mert a sarki róka épen nem válogatós az élelemben! Megeszik az mindent a világon, amit a tenger hullámai és a hómezők nyujtanak neki. Dög vagy friss hus, az neki mindegy, csak enivaló legyen!

Nyáron a környezetnek megfelelő föld- vagy sziklaszínű szürkésbarna bundát visel, amely télre átváltozik hófehérré vagy palakékessé. Ez a kékesszínű válfaj vagy színváltozat a legdrágább és legkeresettebb, s azért vadászszaak is serényen az osztják, jakut, tunguz és

szamojéd népek s a szibériai és az amerikai prémvadászok, vagyis a trapperek, kik egész életüket az északi rengetegek és végtelen hómezők lakatlan tájain vadászva töltik el.

A sarki rókát, mivel a golyó az értékes prémet átlyukasztva, megrontaná, a legtöbb esetben lesvermekben, hurkokban és csapdákkal fogják, amely csapdának azonban olyan ügyesen és annyi furfanggal kell elkészítve lenni, hogy a róka koma meg ne orrontsa és gyanut ne fogjon, különben bele nem megy, vagy legfeljebb a beletett csalétket lopja ki bámulatos ügyességgel belőle.

Bár, ha olyan kitanult okosnak nem is mondható, mint a mi rókánk, de ravaszságra, torkos-ságra és szemtelen tolakodásra nézve a miénk bátran leczkét vehetne ettől az északsarki rokonától. E tulajdonságairól az északi tájon járt utazók majdnem hihetetlen dolgokat és csodákat beszélnek...

A Behring-szigeten alig él rajtuk kívül más négylábu és midőn ott egy tudományos expedíció tanyát ütött, nemcsak éjjel, de nappal is a legnagyobb szemtelenséggel a kunyhókba tolakodtak és elloptak, elcsentek, elhurczoltak mindent, amit csak megmozdítani lehetett. A 15-25 kiló nehézségű beszózott husos hordókat kigörgették, s addig görgették, dobálták és harapdálták, míg a tartalmához nem férhettek; sőt vakmerő szemtelenségük annyira ment, hogy midőn az expedíció egyik-másik tagja valami állatot nyuzott, folytonosan körülte sűrögtek, forogtak és kilesve a kedvező pillanatot, a kezeik közül kirántották a prédát és fel se vette a többi, midőn a vadász e szemtelenségen nekidühödve, késével két-három körülötte szemtelenkedő rókát leszurta.

Az elásott élelmiszereket, bármilyen jól el voltak rejtve s ásva és nehéz kövekkel befedve, kikaparták és ellopták. A nehezebb köveket - kettő-három a vállát nekivetve, akárcsak az emberek - elgörgették, ha pedig a húst egy földbe ásott magas póznára akasztották, addig ásták, kaparták a pózna tövét, míg az ki nem dőlt; ha pedig így nem bírtak vele, egyik ravasz macskaügyesen felmászott rá és elrágva az akasztózsineget, a prédát ledobta a többieknek.

Az expedíciónak minden mozdulatát éberem megfigyelték. Ha vadászni mentek, egy kisebb csapat elválhatlanul nyomon követte őket tisztes távolságban és bármit lőttek is, azonnal ott termett a ravasz banda és részt követelve, lopni próbált a prédából.

Ha a tenger hullámai valami nagyobbfajta állatot: delfint, rozmárt vagy fókát kivetettek, rögtön ott termett ez a mindig éhes és örökké szaglálódó prédaéhes rókahad és hihetetlen gyorsasággal felfalta és eltüntette a csupasz csontokig. Amit nem tudtak felfalni, vagy ha munkájukban valaki megzavarta őket, azt gyors lőtás-futás között darabonként a hegyek és sziklák közé hurczolva, elrejtették a kövek, bokrok vagy a hó alá és a felturt havat farkukkal olyan ügyesen elegyengették, hogy a legélesebb szem se tudott reáakadni és ezt olyan gyors, ügyes és egyértelmű munkával végezték, hogy valóban bámulatraméltó volt.

Ugyanis az ilyen munkánál egy-két szemes ravasz mindig őrt állott valami kedvező helyen, honnan a környéket beláthatta és ha embert vagy valami nagyobbfajta ragadozót látott közeledni, rövid csahintással jelt adott, mire az egész csapat egyesült erővel nekiállva, a prédát olyan gyorsan és ügyesen beásta a homokba vagy hófúvásba, hogy nem lehetett még a nyomára se többé reáakadni.

Daczára ennek az egyetértő munkának, az egész banda örökké veszekedett és marakodott egymással, csak ha lopni kellett, akkor állott be közöttük a béke és egyetértés. Az expedíció tagjainak, midőn azok az enyhébb éjjeleken a füstös és szorult levegőjü kunyhók helyett a szabadban aludtak, tömérdek kellemetlenséget okoztak lármás lőtás-futásukkal s kurrogó marakodásukkal s e mellett lerángatták az alvók fejről a szörmesipkát, kezeiről a keztyüt s hideg orrukkal végig szaglászta az arcukat, továbbá lerágták, lehuzogatták róluk a hód- és

szarvasbőrtakarókat, lábaikról meg a rozmárbőrscizmákat. Néha pedig egy-egy alvó nagyot jajjintva arra riadt fel, hogy a hegyes rókafog a csizma mellett jól a lábába harapott.

Hiába próbáltak a lelőtt vadra ráfeküdni, nem használt az semmit! Olyan ügyesen kirágták, kiették az alvók alól a legnagyobb részét, hogy észre sem vették, sőt annyira szemtelenek és vakmerők voltak, hogy utóbb már az alvókat arczuktól kezdve le a lábukig végigszagolgatták, tapogatták és ha egyik-másik holtnak tetteve magát, lélekzetét visszatartva, várta, hogy vajjon mit csinál vele a róka koma, nagyon keservesen megbánta ezt a tréfát, mert biz az halottnak vélve a tréfálót, jól az arczába vagy a kezébe harapott neki.

Érdekes volt nézni, midőn reggelenként az egész rablóbanda a tengerparton portyázott, az ott szanaszét a napon heverő fókafajok között. Minden egyes alvó foka gyökeresen végig lett szaglálva és vizitálva, hogy nem akad-e döglött közöttük, mert kivált az oroszlánfókáknál gyakran megtörténik, hogy álmukban agyonnyomják a kicsinyeiket... Volt is nagy mozgás, ha néhány ilyenre találtak, de csak rövid ideig, mert néhány rövid percz alatt az agyonnyomott fókafiak nagy huzalkodás és csaholás között a rókagyomrokba vándoroltak. A fókavadászoknak, midőn a tengerpart füves sziklái között heverő fókacsapatra támadnak és azok nagyobb részét leölik, néha valóságos csatákat kell ezzel a vakmerő rókahaddal vívniok, nehogy az agyonvert fókák bőrét szétmarczangolják és tönkre tegyék...

A tengeröblöt kerítő magas sziklapárkányokon temérdek tengeri madár fészkel. E párkányok azonban olyan magasan és meredeken fekszenek, hogy egy macskának is nehéz dolgot adott volna oda felkuszni. A tojásokra és zsengehusu fiókákra éhező sarki rókákat ez azonban nem rettentette vissza, hanem kötél-tánczozhoz méltó ügyességgel megmászva a sziklafalakat, a tojásokat begyüknél feltörve, kiszörpölték, sőt az expedíció nem egy tagja látta, amint egy-egy alkatojást állával a melléhez szoritva, vagy pedig óvatosan a fogai közé véve, egyik-másik nőstény róka törés nélkül lehozta a legmeredekebb magasból, hogy fiókáinak vigye, amelyeknek száma néha 8-12-re is rug. Az anya fiókáit egész az önfeláldozásig szereti és dédelgeti és midőn a kölykezés ideje április vagy május hóban elérkezik, a hegy vagy partoldalba körülbelül tíz láb hosszú bejáratot kapar, melynek végét katlanszerűen kibővítve, melegen kipárnázza mohával és szőrökkel. E katlanból vagy nyolcz-tíz mellékkijáró vezet minden irányban és ha a rókaanya észreveszi, hogy a vaczkát felfedezték, fiókáit más, biztosabb helyre hordja, néha több órányi távolságra.

Szinte csodálatos, hogy minő cselt eszel ki akkor a róka koma, ha valami szárnyas pecsenyére éheznek. Kikeresi a dunnakacsák és az alkáktól legjobban látogatott helyeket és ott fejét és lábait elnyujtva, a hátára fekszik és teljesen mozdulatlan marad, de lombos farkának alig észrevehető gyenge csóváltatása jelzi, hogy lehunyt szempillái alól élesen kémlel mindenfelé... és midőn a mindenfelől rajzó szárnyasok mozdulatlan dögnék vélve, végre a közelébe merészkednek, egyszerre villámgyorsan felrugja magát és a másik pillanatban már a fogai között vergődő kövér falattal vidáman üget tanyája felé...

Amilyen örömmel keresik és vadászszák a trapperek és vadfogók egyrészt a sarki róka kékszinü változatát, annyira átkozzák és gyűlölik másfelől az egész rókanemzetséget és ezzel együtt a wolwerént, vagyis a torkosfalókat (*Gulo borealis*), amelynek kissé érdeesszerű, de azért nagyon szép bundája szintén a keresett szőrmék közé tartozik.

Mert jaj annak a vadásznak és vadfogónak, ha egy-egy kitanult vén sarki róka, vagy egy wolwerén a felállított csapdáira ráakad!

Ugyanis a prémvadász annyifajta és olyan nagyságu csapdákat állít fel, amilyen prémes vadat akar elejteni. Mert más csapda kell a hódnak, más a vidrának, a nyestféléknek és a rókáknak és ha czobolyt, hermelint vagy egyéb nyestféléket akar fogni, akkor szekerczével levág néhány fiatal fát s azokból egy csomó, körülbelül méternyi hosszú czövekeket farag s azokat

tojásdadon megnyult félkör alakban leveri a földbe. Ebbe a kerítésforma czövekelésbe - melynek hossza és szélessége mindig a vad nagyságához van mérve, annyira, hogy annak csak kétharmada férjen bele és ne tudjon benne megfordulni - a bejárónál keresztbe tesz egy hosszú husáanggal feltámasztott nehéz tuskót vagy fatörzset, amely viszont egy könnyen járó peczekkel van feltámasztva és amelyre a csalétek van reáerősítve. A csalétek rendszeren abból a vadból áll, amelyet az illető állat kedvel, ennek híján husból vagy piritott szalonnabőrkeből. A csapda azután a bejárón kívül, nehogy a vad gyanut orrontson, be lesz csalókán fedve galyakkal, fakéreggel vagy hóval. Ha most a vad félig a csapdába kuszva a csaléteket megrántja, a rázuhanó tuskó agyonüti. Nagyon egyszerű, de nagyon bevált és elmés szerkezetű csapda ez, amelylyel rókát és más minden vadat lehet fogni és egy ügyes, gyakorlott prémvadász napjában negyvenet-ötvenet is elkészít belőle a több mértföldnyi tágas vadászterületen.

A fiatalabb és tapasztalatlanabb rókák belemennek ezekbe és a másféle csapdába, a vén, ravasz kékrókák és wolwerének azonban óvatosabbak és úgy felcsufolják a szegény vadfogót, hogy sirva néz utánuk.

Ugyanis, midőn ez napkelte vagy napalkony táján csapdáit felkeresi, szomorú meglepetéssel látja, hogy azokból nemcsak a csalétek, de a benne volt és megfogott vad is gavallérosan ki van takarítva, mert a vén ravasz nem a csábitón invitáló nyílson bujt be, hanem szépen kiásta a csapda oldalát vagy hátulját és onnan lopta ki a csalétket, vagy a belé szorult vadat; a vascsapdánál pedig nem felülről, hanem alól kaparta el a havat és így hiába csappan el a vasfogó, a kitanult ravasz kaparászó talpát nem fogja meg. E kár után káromkodva bandukol az övig érő hóban a másik csapdához. Abból is, sőt kétségbeesve látja, hogy a többiből is ki van lopva, fel van falva a benne volt drága prémes zsákmány az utolsó darabig és mintegy kiáltó gunyból csak kevés vér, vagy a farkának ott maradt vége tanuskodik arról, hogy mi lenne benne, ha benne maradt volna!

Ami vadat ez a két rabló fel nem tud emészteni, azt elhurcolja és elrejt mindenfelé. Amit elhurcolni nem tud, mintha csak boszút akarna állani a vadászon, azt használhatatlanná tépi és marczangolja, sőt nemcsak a csapdákat rabolják ki, hanem, ha ráakadnak valamely faoduban vagy sziklaüregben a vadász eldugott rejtekére, ahol az fölösleges élelmiszereit és zsákmányolt bőreit tartogatja, ezt a rejteket is tisztára kirabolják és tovahurcolva, elássák a hóba, vagy elrejtik valamely hozzáférhetlen faoduba és sziklaüregbe.

Ilyen módon egy vagy több sarki róka tönkreteszi a prémvadász minden igyekezetét és fáradságát, mert, ha a vadásznak egyszer a nyomába szegődik, az másképp nem szabadulhat tőle, mintha egy másik, távolabb fekvő tájon próbál szerencsét. De még ez se biztos! Ez a drága bundájú lator, amilyen nagy kószáló kedve van, ha nyomaira ráakad, ezeken oda is utána vándorol, hogy dühbe hozza, kétségbeejtse és tönkretegye, sőt, mint Parry kapitány beszél, egy ilyen vén ravasz sarki róka napokig lóstatott fel-alá a folyóparton, hogy az előle a tulpartra és onnan másik tájra vándorló vadfogónak elveszett nyomaira rábukkanhasson és midőn hosszas keresés után a nyomokra reáakadt, a zajló jégtáblákon keresztül követte a folyó másik partjára és hangos csaholással, mintegy örömríadót fujva, vigan és serényen tovább követte az eltűnt vadász nyomait, hogy a csapdáit továbbra is kifosztogassa.

A kékrókánál, mely válfajt ma már az Aleuta-szigeteken szabad életmódjának megfelelő körülmények között, mesterségesen is tenyésztik, jobban fizet a drága gereznájú tengeri vidra (*Enhydria marina*) vadászata. Ez jóval ritkább az előbbinél, mert míg a kék rókabőrökből évenként 5000-6000 darab kerül ma már a piacra, mintegy 900.000 korona értékben, addig a tengeri vidráéból alig kerül 2500-3000 darab évenként vásárra, de 2-3 millió korona értékben...

A tengeri vidra, melynek hosszu, sűrű szőrű és leirhatlan selyemlágú és atlaszfényű bundája a legszebb feketebarna bársony színében ragyog, tősgyökeres tengeri lakó. Az Aleuti-sziget-

csoporttól a Behring-szigetekig, mindenütt található s eledelét: kagylók, rákok, héjanczok és apróbb halak képezik. Kitűnő uszó és bukó, amelyben nagy segítségére vannak uszonyformán ellaposodó széles hátsó lábai, amelyekkel azonban a szárazföldön is meglehetősen gyorsan és ügyesen mozog egy darabig, de csakhamar elfárad.

Mennél vénebb az állat, annál fényesebb, lágyabb és ragyogóbb fényű a bundája, sőt a nagyon véneknél a szőrök hegyei fehéres színben játszanak, mely az állat gereznájának, ragyogó ezüstszerű árnyalatot kölcsönöz. Az ilyen bőrök a legdrágábbak és ezeket különösen Chinában a főmandarinok kedvelik, akik a szőrök hegyeit még meg is szokták aranyoztatni, hogy fényét és színhatását még hatásosabban fokozzák...

Az Aleuti-szigetek lakói a tengeri vidrát *kalannak*, a félig felnőtt fiókákat: *koschlokinak*, a szopós kölykeket pedig: *medvekinak* nevezik és érdekes dolgokat beszélnek e hatalmas, majdnem borjunagy állat életmódjáról. Ez a hármas elnevezés mutatja, milyen becsben és tiszteletben áll az aleuták népénél ez az állat, melynek egész háztartását és életmódját úgy ismerik, mint a saját magukét.

A tengeri vidrák legjobban családi körben szeretnek tartózkodni. A him, a nő és a fiókáik órák hosszan át fáradhatlanul eljátszadognak egymással a lágyan ringó hullámok hátán, vagy a partok napfény aranyozta jégtábláin és puha fűvényén. A czirógatásoknak, kedveskedéseknek se hossza, se vége. Egymás mulattatására bohó bukfenczeket hánynak, merész bukó- és uszó-műveleteket végeznek, mialatt a szülők szemei szeretetteljes gondossággal ügyelik a fiókák minden mozdulatát. A szülők annyira önfeláldozólag szeretik kicsinyeiket, hogy saját életüket is feláldozzák, hogy azok a veszélyből menekülhessenek és ha fiókáikat elrabolják, a szülők gyermeksíráshoz hasonló hangon jajongnak és a fiaikat vivő csónakot messze elkisérik, a meddig csak láthatják. A kicsinyétől megfosztott anya nem eszik fájdalomában és csontjáig lesoványkodva, hetekig kóborol fel-alá azon a partokon, hol fiókáit elrabolták. Vonzó és megindító jelenet az is, midőn a szülők a kicsinyeknek uszóleczkéket adnak. Ilyenkor egyik gyöngéd és bohó tréfa a másikat éri. A kicsinyek fürge halként viczkádoznak a szülők körül, kik majd az egyiket, majd a másikat a levegőbe dobva, előlábaikkal labdaként felfogják; majd a hátukra veszik; majd pedig hanyatt fekvé, mint az anya gyermekét, előlábaikkal gyengéden magukhoz szorítva, ölelgetik, dédelgetik, kivált, ha elfáradnak, sőt emberformán kedveskedve, valósággal csókolgatják őket.

Szép napfényes és csendes időben, több család a tenger partjaira vonul ki pihenni és szunyókálni. Ilyenkor aztán a benszült vadászok szél ellenében óvatosan meglepve őket, rájuk rohannak és a fejükre s orrukra intézett bunkócsapásokkal ölik meg azokat, a melyek nem bírnak elég gyorsan a hullámok mentő mélyébe visszamenekülni. A menekülni nem tudó öregeknek ilyenkor valóságos köny potyog a szemeiből és előlábaikkal szemeiket eltakarva, kétségbeesett nyöszörgéssel várják a halálos bunkócsapást. Továbbá vadászszák őket csónakokra ülve, a melyeken hosszú sorba oszolva, bekerítik őket és midőn a fáradtra hajsolt kalan lélekzetvétel végett felbukik, golyóval vagy nyíllal szemén lövik őket, nehogy a drága prémet átlukasztva, megrontsák. Fogják őket még a part közelében kedvencz játszóhelyeiken, félállított hálókkal, vagy pedig a vadász másfél méter gömbölyded lyukakat vág a jégen s azok mellé hosszú sorban póznákat verve le, ezekre bőrből font kötelet függeszt. Ezen kötélről megfelelő csalétekkel ellátott hurok, vagy vidravas lóg a víz alá, melybe, ha a kalan beléakad, ezt a kötélre függesztett csengetyű azonnal jelzi és akkor a lesben álló vadász a vidrát késlekedés nélkül a felszínre rántja, nehogy az erős állat hanykolódásával a hurkot és kötelet elszakaszsa és elmeneküljön.

Sajátságos és megfejthetlen titka a természetnek az, hogy mennél értékesebb, szebb és tömöttebb bundát visel a kalan, annál vigyázóbb, éberebb és óvatosabb, mintha maga is tudná szőrméjének az értékét és keresettségét. Az ezüstfehérrel tarkázott vén vidrákat alig lehet

elejteni, annyira éberek és óvatosak, míg ellenben azok, a melyeknek a bőre fakó, ritka és fénytelen, mintha sejtenék, hogy rájuk úgy sem vadásznak, alig hogy óvakodnak a vadászoktól. Ez bebizonyított tény, a melyről Steller maga is több ízben meggyőződött. Egy ezüstfehér szőrű vén kalanra ugyanis másfél hónapig lesett és vadászott, míg végre nagy nehezen, mindenféle cselfogást kipróbálva, nagyobb részt a véletlen segítsége folytán elbirta ejteni, ellenben a kopott szőrű és fiatalabb példányok minden félelem nélkül csónakja körül bukdácsolnak órák hosszában keresztül, olyan közelben, hogy majdnem az evezőjével elérhette őket. Természetesen úgy ezeknek, mint a kékrókának és velük együtt az északi prémes vadaknak a vadászata nehéz fáradsalmakkal, nélkülözésekkel, sok esetben pedig életveszedelemmel van összekötve...

Eltekintve attól, hogy a vadásznak mértföldre és mértföldre terjedő jég- és hófedte sivatagokat és rengetegeket kell naponként széles hócipőin bebarangolnia, metsző fagyot és más egyéb nélkülözéseket túrnie, mindennap készen kell lennie arra is, hogy meglepi a legnagyobb és legfélelmesebb ellenség, az északi tájak réme: a hirtelen kitörő hózivatar és az utvesztő köd, mely sokszor hetekig megüli átláthatlan fátyolával a tájat...

Ilyenkor a magányos vadász el van veszve! Mert a sűrű ködben irányt és utat veszítve, nem talál vissza védő tanyájára és a hosszú ide-oda való bolyongásban vagy valami feneketlen hószakadékba zuhan, vagy pedig a hidegtől, fáradságtól és éhségtől kimerülve, végre is a fagy martaléka lesz...

A hózivatar ellenben még a ködnél is rettenetesebb! Mert az orvul és váratlanul támad a mit sem sejtő vadászra. A nap egyszerre koromsötét éjszakára változik és a feltámadó orkán, mely a száz éves fenyő óriásokat gyenge nádszálként tördeli össze, minden élőt elsöpör és magával ragad, vagy pedig az özönnel hulló hótömeg maga alá temeti. A meglepett prémvadász hiába akar menekülni! A koromsötétségben nem lát egy lépésnyire se, a harminczöt-negyven Celsius foknyi rettenetes hideg csontját-velejét fagylalja... A sivitó orkán labdaként ragadja a gomolygó hótömegek közé, melyek percenként két lábnyi magasan borítják a földet... és a mikor elbukik, olyan hótömeg zudul reá, mely alól nincs menekülés... a fagytól ellankadt embernek nincs ereje kivaczkolódni... és ott fagy, ott fullad meg a végtelen, fehér hótakaró alatt...

Ezekért a veszélyekért azonban kárpótolja a rengeteg erdő, az észak állatvilágának változatos képeivel s kárpótolja az emberhangtalan, fenséges magány, a melyet nem cserél fel semmivel a világon, a ki megszokta, mert csak annak magány az, a ki meg nem érti a természet örökké új és változatos képeit, a melyek mozgó panorámaként vonulnak el a prémvadász előtt, ki egyszerre félre kanyarodva megáll, széles hócipőin, mert a rengetegnek elcserjésedő szélénél a *mink-nyest*, vagyis a pékán (*Mustela canadensis*) csapázza a *viburnum* és *arbutus* bogyók után keresgélő hófajdok nyomait, közbe-közbe figyelve szemez és fülel a rengeteg buskomoran zugó mélye felé, honnan az erdei és fenyves foglyok fázó pityegése olvad belé a szél bus morájába.

Odább egy-egy hófedte tamarak-fenyőnek és a szomszédos kupresszus-fának busongva hajló ágairól szikrázva porlik alá a hótömeg... Egy karcsu királynyest szökik ágról-ágra a toronymagas Lambert-fenyők és czedrusok törzsén villámsebessen fel-alá rohanó *fekete-* és *szürke eveteket* üldözve...

Kigyóként surran át a lombok összefonódott labirintjain, madárként, mintha szárnya volna, szökell ágról-ágra és épp oly villámsebességgel cikázik fel-alá a mohos törzseken, mint a hajsolt mókusok és végre is egy remekül kiszámított nyilgyors szökéssel majdnem röptében kapja el a réműletében egészen fejétvesztett, fáradtan lihegő mókusok egyikét...

A vadász szemei villognak az igazi vadászhevtől és gyönyörtől, a mint a mókus vérét mohón szívó királynystre figyel, mert az egyszerre neszelni kezd és rövid előlábaival a fa mohos derekához támaszkodva, egész kigyószerű karcsúságában felegyenesedik.

A vörösbogyóju taxusfák irányában az erdő visszhangos ropogása hallszik. A fagyott hó csikorog, az ághegyekre fagyott jégcsapok csendülve összeverődnek...

Egy farka jávorszarvas töri át magát a hótól roskadozó cserje tömkelegen és az alatt a dőlt vörös czedrus alatt vonulnak el, mely 40-50 lábnyi hatalmas törzsével estében egy kanadai fenyőnek a főágára dőlt... melynek lombjai körül zöldesen szikrázó, vérszomjas szemek merednek a közeledő csapatra... s a másik pillanatban egy hatalmas test veti magát lezuzó szökéssel a vékony ághegyeket késedelmesen csipkedő jávortehénre...

A csorda riadtan menekül tova a felhörrenő nyávogó ordításra... s gőzölgő vér festi pirosra a felturt havat, a *sarki hiuz* (*Lynx borealis*) pedig győzelmes kurrogással szivja, kortyogatja az átharapott nyakütréből kiszökellő párolgó vérsugárt...

Egyszerre azonban riadtan kapja fel fejét és szemeit mérges szikrázással a szemközi boróka sűrűbe meresztve, vértől párolgó torkából haragos fuvás és vertyogás tör elő, mert a bokrok közül egy *carcajou* (*Gulo luscus*) dugja elő tömzsi, busa fejét és fogait vicsoritva, szimatol a friss vérszagra, mintha részt akarna követelni a még mindig vonagló prédából...

A carcajou azonban nem mer közeledni, hanem csak sunynyogva bujkál a bokrok között és éhvillogásu szemekkel lesi, mikor hagyja ott a hiuz az elejtett prédát... Jól tudja ő, hogy az az áldozatnak csak a vérével lakik jól, a többi nekik hagyja... s e közben lassan aláereszkedik a téli éjszaka ködfátyolos sűrű sötéttségével és visszhangverő néma csendjével, melyet csak a hóterhelte rengeteg fáinak a ropogása zavar meg, midőn egy-egy szétrepedő faóriás nagyot durran a fagytól...

Egyszerre azonban, mintha maga ez a ködfátyolos sötéttség is elkezdene süketen üvöltöni, olyan visszhangzó vonítás és csaholás veri fel a táj fagyos csendjét... Egy vadászó farkascapat üvöltő kardala ez, mely száguldva rohan a menekülő jávorcsapat nyomába, a melyet hóvárából sikerült kizavarnia... A fagyos hó csikorgása, a fel-felüvöltő vonítások egyre távolabb, egyre enyészetesebben hangzanak el az éjszakában... mire a rengetegből, mint a daemonok kinhahotája, mint a fojtogatott ember sikoltásba fult hörgése, harsanik fel az *óriási uhu* (*Strix virginiana*) hajmeresztő jajongása, mely borzalmas hangokra, mintha maga az éj is megrémült volna, szorongó, kietlen csendesség ereszkedik a tájra... csak a távolból... a messze távolból, éjszak felől, hangzik a partokon megtörő tengernek a tompa morajlása...

E zajló morajba virradat felé az észak felé húzó hattyuk, sarki ludak és jeges réczék mélabus hangja olvad belé a magasból... Még szürke minden... csak a jégtáblák csillognak a haragos zölden zajló hullámokon... A hullámok tetején egy-egy drága prémű *kalan*, vagyis *tengeri vidra* (*Enhydris maritima*) ringatódzik, odább pedig egész csapat foka kúszik fel lomhán az aszú tengeri füvel és jégtáblákkal borított magaslatra... Gyanutalan nyujtózkodnak el vagy esetlenül csuszna-mászna ide s tova, míg közöttük és felettük rikoltozva, szállongnak az ébredő sirályok és osztriganyitogatók reggeli után keresgélve... de ez a békés csendélet csak addig tart, míg az össze-visszadőlt jégbuczkák és hóhalmok mögül egy csapat fókavadász nem tör elő, kik az esetlen lassúsággal menekülő állatok nagy részét nehéz furkóikkal agyonbunkózva, valóságos vérfürdőt rögtönöznek a tenger eme keresett prémű lakói között...

November elején, mikor mindezek az állatok felöltötték már becses téli bundájukat, kezdődik a prémvadászat ideje és a híres Hudson-bay társaság, valamint az amerikai prémtelepek vadászai, trapperei, vadfogói és voyageurjei kezdenek utra és a vadászatra készülni a jeges tengerpartok, a hófödött lapályok és a téli mezt felöltött végtelen rengetegek mélye felé...

De, hogy is ne, mikor a végtelen területeken elszórt beváltó állomások, váracsok, telepek, bármily mennyiségben hozzák is a prémeket, készségesen átveszik, mert úgy az amerikai, mint az orosz, angol és német piacokon, a prémáru egyike a legkeresettebb cikkeknek. Egy-egy darab hibátlan tengeri vidrabőrért, mely különösen Chinában nagyon keresett cikk, 1800-3000 korona mesés árakat fizetnek, a ritka és szintén kevés számban vásárra kerülő kék- vagy ezüstróka-gereznáért pedig 1000-1500 koronát is elkérnek és hogy egy ezzel bélelt bunda minő rengeteg értéket képvisel, azt legjobban mutatja az orosz czárnak a londoni világkiállításon sokaktól megbámult és megirigyelt bundája, mely circa 68.000 koronára volt becsülve... Ellenben egy keresztes róka-bundáért 80-90 koronát, egy pékánért 28-40 koronát, a nyestéért 25-30 koronát, a fouterauért 15-20 koronát fizetnek, a vidrapréméért pedig, mely szintén igen keresett cikk, hüvelyenkint 1-2 koronát is adnak szépsége és minősége szerint. Egy szép hiuzbőr színe, rajza, tömörsége és nagysága szerint 8-25 koronát, egy kasztorbőr 3-10 koronát ér, ellenben a valamikor annyira keresett és drága hermelin-prém ma már az európai piacokon alig számít valamit, csakis Chinában veszik és kedvelik.

A mi magát a Hudson-bay társaságot illeti, ezt a társaságot Ruprecht herceg, a szerencsétlen Pfalzi Frigyes fia és I. Jakab angol király unokája alapította többedmagával... és sokáig féltelmetes versenytársa volt neki a Mackenzie által alapított Északnyugati társaság, a melylyel, sok versengés és valóságos harcok után, végre egy társasággá olvadt. Volt idő, mikor 60-80 ügynököt, 70-100 tolmácsot, 1250-1500 vadászt és trappert is tartott zsoldjában s voltak évek, mikor tiszta nyereségként 2,259.994, sőt 6,666.224 koronát fizetett ki részvényeseinek, hivatalnokai között pedig jutalékként 756.170 koronát osztott szét. Vadászai mellett, természetesen a territoriumán és az a körül lakó különböző indián törzsek is ennek a társaságnak 166 kereskedelmi telepén váltják be a prémkészletüket és midőn a beköszöntő tavasz megszabadítja a tavakat és folyamokat nehéz jégpáncéljuktól, akkor az összes prémkészlet nehéz fáradtsággal a Hudson-öböl melletti York-, vagy Moose-telepre, onnan pedig Montreálba vagy Vancouverbe és innen lesz aztán Londonba, Párisba, Lipszébe és Amsterdámba elszállítva...

Ez dióhéjba szorított története ennek az egész világot áthálózó, hatalmas prémtársaságnak, melynek kiterjedésével csak a szibériai prémkereskedés vetekedhetik és hogy mily fáradalmakkal és nehézségekkel jár a szállítás, azt mutatja az, hogy a legtávolabbi telepekről egy-egy szállítmánynak a főtelepre való szállítása sokszor két-három évig is eltart. Mert a szállítás az uttalan rengetegeken, lapályokon, fenyérekén, hegyeken és völgyeken át, hol lépten-nyomon óriási tavak, rohanó folyamok, zuhatagok gátolják a haladást, végtelen lassan megy, mikor pedig beköszönt a tél zordon fagyával és több méter magas hóleplevel, akkor minden utazásnak és szállításnak vége... és csak azok az edzett-testü és bátor szívü vadászok merészelnek skiffeken és hóczipőkön ennek a végtelen és iránytalan hó és jégmindenségnek merészen neki vágni, kik életük javarészét ennek veszélyeivel és fáradalmaival küzdve, ebben töltötték el.

A vadászatra és a hosszú utra készülődés a vadászoknak nem sok idejüket veszi igénybe, mert vastag gyapjutakarójukat kétrét összehajtva, beletesznek egy hétre való szárított húst, vagy indus módra készített pemmikánt, egy kis üstöt, egy czipoharat, teát, sőt, dohányt és néhány könnyű aczélcspadát, azután a takaró négy sarkát összecsomózva, átkötik és vállaikra vetik. A puskán és töltéseken kívül magával visz újabb időben egy zacskó gyújtószert és aczélt, kovát, taplót s késével és szekerczéjével övében, hóczipőin neki indulva, egyik a rengetegeknek, másik a hegyeknek tart, a harmadik, negyedik pedig a mocsaras ingoványokat, folyókat vagy tengerpartokat keresi fel egyesben, vagy többedmagával, a szerint, a mint azt az egyes vadak természete, vagy a vadászat módjai kívánják.

Hóczipőin egyes helyeken szélgyorsan siklik tova a magas hórétegeken, más helyeken csendesen ballagva, a havat kutatja éles szemével, hogy nem akad-e valahol valami vadnak a

nyomára? A folyók s tavak partjain, hol a hódoknak gátjai és galyakból font kunyhói állanak, csalétekkel ellátott s fából ácsolt hódfogókat állít fel, a csuszkálóknál pedig ráles a vidrákra, de bármi vadra fogja is a fegyverét, rendszeresen szemén lövi a vadat, hogy prémjében kár ne essék, azután bőrét lerántva, saját egyszerű és gyors módja szerint, kikészíti és ha az állat husa ehető, hát estéli tanyahelyén azt is elfogyasztja...

Ha nyestnek, pékánnak vagy efféle szörmésnek akad a hóban nyomaira, szekerczével levág néhány fiatal fát és azokból egy csomó, körülbelül méternyi hosszú czövekeket farag és azokat hosszukásan tojásdad félköralakban leveri a földbe. Ebbe a kerítésforma czövekelésbe - mely mindig az illető vad nagyságához van mérve - ennek körülbelül csak kétharmada fér bele, hogy ne tudjon benne megfordulni és a nyílásban keresztbe tesz rajta egy rövid tuskót, azután pedig levág egy fát és letisztítja róla az ágakat, ezt vele feltámasztja. A csalétek, mely többnyire szárított husból, bőrkés szalonnából, egy-egy mókusból, vagy a nyestfélék által kiválóan kedvelt fogoly, vagy hófajd fejből áll, egy botocska alaku fapeczek végére van erősítve, a melylyel a nyílás nehéz tuskója olyanformán van megtámasztva, hogy ha a csalétket a vad megrántja, hát a rajta nyugvó fatörzs ráesik és agyonüti. A csapdát aztán végül a vadász befedi fakéreggel, galyakkal vagy hóval; csak a nyílást, vagyis a bejárót hagyja szabadon, azután tovább ballag és egy új nyomnál ugyanezt ismétli, úgy, hogy egy gyakorlott vadász napjában negyvenöt-ötven ilyenforma csapdát is elkészít...

Ellenben, ha kettős rugóju, fognélküli s a mi patkányvasunkhoz hasonló acélcspadait akarja használni, ezeket a havon feszíti ki s csalétekkel bőven ellátva, hóval betakarja és a csapda lánczára valami nehéz czölönköt, vagy tuskót akasztva, minden nyomot elsimit körülötte, hogy a vadak meg ne érezzék. A csapda rendszerint a vadnak lábait fogja meg, midőn ki akarja a csalétket a hóból szabadítani és ha magával czeveli is a könnyű vasat, messzire nem hurczolhatja, mert a kölöncz nehéz s a hóban megfeneklik, vagy pedig a fák, bokrok és gyökerek közt mihamar fennakad. E csapdák könnyűségük daczára oly erős rugókkal vannak ellátva, hogy nemcsak a farkast és rókát, hanem a wolwerént és a hiuzt is megfogják és egy erős ember csak nagy erőfeszítéssel bírja kétfelé nyitani...

Az ilyenformán felállított csapdákat a vadász rendszerint vagy még az nap alkonyat tájban, vagy másnap reggel keresi fel, hogy zsákmányát összeszedje. Néha azonban nagyon szomorú meglepetés éri, mi akkor történik, ha egy ravasz wolwerén akad a nyomába, ez és a sarki rókák, mint már elmondtuk, kilopkodják csapdáiból a vadat...

A prémvadászok élete nagyon nehéz és fáradtságos volta mellett, igen gyakran keserves csalódásokkal jár, de másrészt, mivel a szabad természetet testtel-lélekké szeretik, ez fenséges nagyszerűségével bő kárpótlást nyújt nekik a kiállott fáradalmakért. Hosszu, fáradtságos utakat kell nekik tenni, nyakig érő hóban, uttalan rengetegeken, hótól roskadozó, sűrű bokorszövevények között; nagy batyuval a hátukon hegyeken, völgyeken, jégbuczkák között, össze-visszadőlt fatörzseken vastag ruházatban, fegyverét, mindenét magával czipelve, mikor aztán nyomra lel, neki kell állnia a fadóntásnak és csapdakészítésnek és midőn ebben rogyásig kifáradva, meglepi a közelgő est homálya, alkalmas éjjeli tanyahely után kell néznie és újra nehéz munkával pihenésre kell készülődnie...

De mindezekért kárpótolja őket a rengeteg... a leirhatlanul szép, hallgatag és téli mezében annyira fenséges rengeteg!... A kétszáz lábnyira felnyuló, hatalmas fenyőkolosszusok, cziprusok, taxineák hótól roskadozó, sötétzöld ágaikkal, melyeknek komor homályában sajátságos bus morajjal panaszol a szél és midőn elhallgat, a beálló mély csendet csak a fagytól repedező fák ropogása, a jégcsapok csengése és néha-néha egy-egy mókusz fütyülő kiáltása töri meg...

Ez az élettelen magány, ennek hangtalan és szivszorító csendje, a rengeteg zordon, fagyos nyugalma, az elhagyatottság és a teljesen önmagára utaltság érzetével, oly nyomasztón és különösen hat a lélekre, hogy egyik-másik vadász nem is bírja ki soká, ellenben La Ronde,

Florimont, Cheadle, Rits, Rosesbois és a többi híres prémvadászok annyira vágyódtak utána, hogy alig várhatták már a mindent betakaró hólepel és a vadászidény kezdetét... és midőn leszáll az éj... egy óriási fenyőnek védő ágai alatt, vastag takarójába burkolódzva, a vadász illatos fenyőágakból rakott nyugalmas fekhelyére telepszik. Lábainál hatalmas máglya ég, jól megrakva, hogy egész éjjel lobogjon és lángoljon... A fényesen lobogó lángokba merengve, kurta pipáját sziva, hallgatja, míg csak el nem alszik, a tűz ropogását és az éj rejtelmes hangjait,... melyekbe koronként a farkasok távoli éhüvöltése, a hiuz vertyogása és az uhuknak borzalmasan hahotázó jajongása bődül bele... De ezek az ismert hangok mind nem zavarják őt... csendesen elalszik fekhelyén... lábainál fényesen lángolva ropog a tűz, feje fölött pedig kavargó füstoszlop és az olvadó hó párás gőze emelkedik a hófelleges sötét éjszakai égboltozat felé csendesen, altatóan és fenségesen...

Az állati mérgek hatása.

Ha Lollia Paulina, Locusta, Messalina, Cleopátra, Toffana, a Borgiák, a Ferrarák, Listius László, Brinvilliers marquise, szóval a régi és újabb koroknak ezek a hírhedt mérgekeverői, ha csak tizedrésznnyire úgy ismerték volna a kigyó és egyéb állati mérgek hatását, mint azok ma ismerve vannak, úgy meglehetősen számú áldozataiknak a száma bizonyára megszázsorozódott volna!...

Toffana asszony nem készítette volna a híres Aqua Toffanát, a melyet gyengéd hangzatosággal Aqua di Perugiának, vagy Manna di San Nicolao di Barinak is neveztek, Ozanari szerint arsenicumból vagy körisbogár kivonatból, továbbá Brinvilliers marquise se fordult volna az arsenicum, rézsulfid és higanysókhhoz, ezekhez az otromba ásványi mérgekhez, melyeket áldozatai testéből, még az akkori nagyon simplatudásu vegyészek is a legegyszerűbb chemiai experimentumok segélyével kanálszám szedegettek elő...

Az ó-kor bürökitala, a mostoha anyák aconituma, az olasz szépségeknek megunt szeretőiket másvilágra küldő belladonnája és mandragórája nem mindig öltek biztosan. Locusta, Lollia Paulina és Messalina már kissé jobb nyomon haladtak, midőn az állati mérgekhez fordultak, csak hogy az *Aplysia depilans* nevű tengeri kagylóból szürlézett mérgük még nem elég raffinált módon lehetett elkészítve, vagy talán kellően adagolni nem tudták, mert nem mindig hatott kedvük szerint, vagy ha hatott is, hát az áldozatoknak hosszú kinlódása, rettenetes fájdalom ordítása a félvárosnak tudtára adta, hogy meg vannak mérgezve és megfelelő ellenszerekkel ki lehetett ragadni őket a halál torkából...

Állítólag Borgia Caesar és hozzá mindenben méltó hatalmas pártfogója, egy indiai orvostól nehéz aranyak árán vásároltak egy olyan gyorsan ölő és biztos hatású mérget, mely az áldozat testében semmi látható és kideríthető nyomot nem hagyott maga után. Ezt a mérget nem kellett beadni, hanem a vérre hatott. Egy véletlen csekély kis karczolás, akkora csak, mint egy jó balhacsipés... és az illető menthetetlenül veszte volt.

Ezt a véletlent Borgia Caesar és pártfogó apja nagyon ügyesen tudták irányítani, mert Borgia Caesarnak volt az a történelmi nevezetességű oroszlánfejű gyűrűje, melylyel lekötelező mosolygással „barátságos” kézszorításokat osztogatott.

Ez a gyűrű egy tátottszájú oroszlánfőt ábrázolt smaragd szemekkel, rubin nyelvvel, a főnek azonban olyan hegyes és finom fogai voltak, hogy kézszorítás közben az illető kezét „véletlenül” megsértették, a nélkül, hogy észrevette volna. De ez a parányi kis karczolás menthetetlen utlevél volt a másvilágra!...

Nagyhatalmu pártfogójának, a közhit szerint apjának, pedig a Vatikán egyik vendégfogadó termében volt egy híres szekrénye, mely tömve volt művészi ritkaságokkal és más efféle unikumokkal, melyeket vendégei, köztük azok a „nem szeretem”, vagy „alkalmatlan” személyek is, a kiktől szabadulni akart, midőn kellőképp megcsudáltak, a házi gazda, vagy Borgia Caesar felszólította az illetőket, hogy nyissák ki a szekrényt és nézzék meg közelről az illető műremeket...

A milyen ritka munkája volt a szekrény, szintén olyan művészileg volt készítve fantasztikus alaku kulcsa is, csak hogy azon „*a lakatos hanyagságából*” egy le nem reszelt, hegyesen kiálló szilánkocská maradt, mely a kulcs elfordítása közben az illető tenyerét könnyedén megsértette, de ez a jelentéktelen kis karcz elég volt arra, hogy az illető mihamarább, minden gyanus tünet nélkül, a másvilág lakója legyen...

Hanem: „quis quid peccat, in eo punitur!” Borgia Caesart is elérte a Nemezis, mert őt is egy ismeretlen, de rettenetes hatású méreggel mérgezték meg. Egy Carneval-féle ünnepély alkalmával - ellenségei, ismerve a szépnem iránti féktelen szenvedélyét, egy feltűnő szépségű nőt juttattak látkörébe, kinek oly hevesen kezdett udvarolni, hogy az, midőn egy kisé merészen ölelte meg a szokottnál, erényes felháborodásában a hajából kirántott tűjével karjába szúrta.

Hanem hát Borgia Caesar nem hiába járta ki a világ legnagyobb méregkeverőinek az iskoláit, mert karjának a jelentéktelen szurásból eredő heves fájdalmaiból s egyéb más jelekből, még elég korán megsejtette, hogy megmérgezték. A gyors segély és nagy tudománya dacára a mérgek és ellenmérgekben, mégis csak annyira vitte, hogy életét megmenthette ugyan, de tíz évig pokolbeli kínok közt nyomta az ágyat s évenként a mérgezés forduló napján kinjában tajtékozott és őrzöngött. Ezen 10 év alatt bőre ötször hámlott le - azaz megvedlett, mint a kígyóké - és egész teste épp olyan foltos lett és maradt örökre, akár a párduczé s a délczeg, hódító lovagból, egy támolygó, rokkant aggastyán lett.⁸

Az a menthetetlen halálos méreg, mely az oroszlánfő fogaira és a kulcs hegyes szilánkjára volt edzve, nem lehetett más, mint valami tropicus kígyóméreg. Mert ez és az egyéb fajta állati mérgek, minden mérgeknek a királyai! Más méreg nem hathat oly parányi mennyiségben annyira halálosan, mint ezek! Továbbá a kígyómérgek 10-15 évig is megtartják teljesen öldöklő hatásukat, azért a hottentották és több amerikai- és afrikai-, indus- és néger törzsek megszáritva teszik el a kígyók mérgegyekeit s alkalomadtán feloldva, a nyíl és lándzsa hegyeknek a bekenésére, vagy pedig az ugynevezett nyilmérgeknek a készítéséhez használják, mely mérgeknek főható anyagát szintén a kígyóméreg képezi.

Már maga a természet is az óvakodás visszaretentő Kain jegyével bélyegezte meg alakjukat, mert a mérges kígyók pillantása ijesztő vad és alattomos, szembogaruk függélyesen metszett, mint a macskáé, lapos fejüket a mérgegyegek szivalakura duzzasztják, farkuk pedig nem fokozatosan, hanem a vastag testhez aránytalanul egyszerre vékonyul el s legtöbnyire rétesformán összekunkorodva, emelik fejüket támadásra, miközben tátott szájukból kivillanik a hosszú, párosan görbült mérgefog. A Cobra di Capello kígyónál pedig a nyaktáji bordák a többinél hosszabbra vannak fejlődve s midőn ezen bordákat felemelik, nyakuk ennek következtében pajzsformán kiszélesedik, miért is a görögök az ilyeneket pajzs-kígyónak (aspis) nevezték.

Ezek az ismertető jelek azonban koránt sem megbízhatók, mert vannak fajok, a melyek alakjukra nézve egészen a mérgetlen kígyókhoz hasonlítanak. Ezt a leczkét Jávában életével fizette meg egy hajóskapitány, ki egy ártatlannak látszó kígyót megmarkolva, annak marásába tíz perc alatt belehalt, Dumeril pedig, ki egész életét a kígyók tanulmányozásának szentelte, egy viperafajnál szintén tévedett és majdnem életével fizette meg ő is tévedését.

A mérget a felső állkapocs két oldalán fekvő ágas-bogas alakú mirigyek termelik, melyek egy-egy csatornácskával összeköttetésben vannak a felső állkapocs végébe ékelt két tűhegyes, szintén csatornás, vagy lyukas mérgefoggal. Ezek a fogak mozgékonyak s a nyugvás pillanatában zsebkésnek a pengéi formán fekszenek az inyhús között, a harapásnál azonban rugógyorsan kiegyenesednek. Ezen mozgás szülte feszülés és nyomás, valamint a kígyó akarata következtében a harapás pillanatában a mirigyekben levő méreg a csatornába és innen a fogak csatornáin, vagy lyukain át a sebbe lövellődik...

A kígyóméreg Bollinger, Albertoni, Fontana, Fayrers, Taylor, Pravy, Dumeril, Wilson, Christison, Gauthier és Halfold vizsgálatai szerint egyes fajknál tiszta és átlátszó, másoknál

⁸ Hope dr. Toxicologia animal.

kissé zavaros, de valamennyinél nyúlós, kissé zsíros tapintatú, fehéres, sárgás, vagy gyengén zöldes folyadék, összetételét és alkotórészeit azonban teljesen nem sikerült kideríteni, mert daczol minden kémiai tudománnyal. A fentnevezett tudósok szerint valami fejrnyemű, valami savas és még *valami öldöklő* alkotórészből áll, mely beszárítva, hatását még évek múltán is megtartja és újra feloldva, a belemártott tü, nyílhegy vagy törnek a legcsekélyebb karcza is menthetetlen *passee partout* a másvilágra!...

Mitschell, Gibbs, Armstrong, Reichert újabb vizsgálatai szintén megerősítették, hogy a kigyóméreg kémhatása savas és hatóanyagát a globulinhoz és peptonokhoz közel álló fehérnyemű anyagok, minők az echidnin, viperin, crotalin, acantophin és hoplocephalin, stb. alkotják, melyek Briegel és Fränkel szerint ugyanolyan mérges toxalbuminok, vagyis ptomainok, mint a milyeneket némely pathogen bakteriumok készítenek...

Helyes! Ez a megfejtés nagyon kielégítene mindenkit, ha még megfejténé azt is, hogy miből állanak azok az echidninnek, viperinnek, crotalinak stb.-nek nevezett részek is, melyeknek elképzelhetlen kis mennyiségű paránya képes egy embernek minden csep véréát halálosan felbomlasztani?!...

Ezt a mérget, éppen mivel oly parányi mennyiségben is öldöklőleg hat, a kigyók aránylag igen csekély mértékben termelik, mert egy 6-7 lábnyi hosszú csörgő-, vagy lándzsa-kigyónak és a hatalmas Lachesis mutá-nak a méregmirigyei sem tartalmaznak belőle öt-hét cseppnél többet, de ezzel ugyanannyi száz embert meg lehetne halálosan mérgezni...

Indiában és Ázsiában évenként 10-20.000-re, Dél- és Észak-Amerikában 7-8000-re, Ausztráliában 4000-re, Afrikában 6-7000-re és Európában pár százra lehet átlagosan, az ismert és ismeretlen esetekkel együtt a kigyómarás s egyéb állati mérgek következtében elhaltak számát tenni.

E megdöbentő nagy számok már ősidőktől kezdve kényszerítették az emberiséget, hogy e mérgek, kivált a kigyóméreg ellen hathatós ellenszereket keressenek.

A vegytan elméletileg meg is találta ezt az ellenszert, mert a görebekben és eprovettákban a szemüveges, a bungarus, a lachesis kigyó mérget a Kalium hyperoxyd vizes oldata megsemmisíti, de ez egészen hatástalan marad még akkor is, ha mindjárt közvetlen a marás után a sebbe öntik!

A Kalium hypermanganicum 5%-os, az Acidum chromicum 1%-os oldata, továbbá a salétromsav, az ammoniák, a brom- és jódsók oldatai azonnal a sebbe öntve, több esetben segítettek, de nem mindegyiknél, - így tehát megbizhatlanok, - e szerint érvényben marad az a régi igazság, hogy a kigyómarás ellen egészen biztos szerünk, még mai nap sincsen!

Az indusok, négerek, indiánok, creolok és az ültetvényesek által dicsért és használt Aristolochia serpentária, Polygala senega, Mikania Huaco, Argemone mexicana, Euphorbia prostata, Cephaëlis Ipecacuanha, Bignonia és Jacaranda-fajok s nálunk a Ruta graveolens, Dictamnus albus, a Gentiana lutea nedve, vagy főzete nem mindig megbizható, részint azért, mert mire ezt a növényeket megszerzik, nedvét kipréselik, vagy megfőzik, addig a kigyóméreg már erősen a vérbe hatolt, részint pedig azért, mert mindenféle más körülmények és jelenségek állhatnak be, melyek ezek hatását megsemmisítik.

A kigyókövek⁹, melyeknek hatásáról annyi csodás mese forog közszájon, Blyth szerint, porozításuknál fogva hatnak, azaz ezen tulajdonságuknál fogva gyorsan magukba szivják a sebbe hatolt mérget, nem egyebek megszentesített szarvasaggancs, csont és krétából készült mészkemény lyukacsos külemű keveréknél. Ebben az állításában azonban Blyth téved, mert Indiában vannak majdnem a türkizkőhöz hasonló kék- és zöldszinű kigyókövek, sőt vannak

⁹ Bővebb leírásuk a szerzőnek: „Őserdőkön tengereken” című művében.

vörösesbarna színezetűek is. A kékek és zöldek a legritkébbak és hatásuk minden esetben biztos!...

Afrikában vannak az úgynevezett kígyóméreg doktorok¹⁰, akik szavahihető utazók és tudósok állításai szerint, valóságos csudákat művelnek gyógyításaikkal és a legkétségbeesettebb esetekben is mindig segítenek. Ezek, ép úgy, mint egyes afrikai négertörzsek, magukat és gyermekeiket először csak nagyon gyenge mérgű, azután fokozatosan mindig erősebb mérgű kígyókkal maratják meg, vagy oltatják be magukat ezek mérgével és egy titkos összetételű nedvvel, hogy a kígyóharapások ellen magukat immunissá tegyék és az így beoltott emberek-nél nem volt rá eset, hogy a legerősebb mérgű kígyó harapásától elpusztultak volna.

G. A. Farini említi és a londoni természettudományi társaság előtt be is mutatta a Kalahari pusztában tenyésztő N'aubu nevű gyíknak a fejét, (többet nem tudott belőle szerezni), hogy annak megszáritott pora a sebbe hintve, minden kígyómarást meggyógyít. Több esetben maga is szemtanúja volt és valamennyi néger mind megerősítette azt, hogy a N'aubu pora minden kígyómarást meggyógyít; miután maga is oly mérges, hogy marásával embert és állatot megöl.

Ezek volnának a kígyóméreg eddig ismert ellenszerei, mely alkalommal felvethető méltán az a kérdés, ha az előbb említett Kalium hyperoxyd a görebekben és eprovettákban megsemmisíti a kígyómérget, miért nem semmisíti meg ugyanakkor annak romboló erejét az emberi szervezetben is?...

Itt áll meg minden vegytani tudomány s szerintem ez a kígyóméreg Achilles sarka és rejtélye!

Mert, ha a vegytan a mai, mondhatni majdnem a tökély fokán álló tudományával nem tudja a mérgek alkatrészeit s ennek megfelelőleg ellenszereit is kideríteni, akkor erre talán századok folytán sem lesz képes és ez is egyike marad azoknak a megfejtetlen titkoknak, melyeknek rejtélyét a természet magának akarja megtartani!

Ezt a rejtélyt növeli még az is, hogy a kígyóméreg nemcsak a vérre, de a gyomorra is hat, mert bevéve csak úgy halált okoz, mintha külső sérülés útján a vérbe jut... Egy ideig azt hitték, hogy a gyomorra nem ártalmas, mert Blyth azt állította, hogy Indiában látott egyes kígyószelidítőket, kik a szemüveges-kígyó méregcseppjeit egész élvezettel felszürcsölték...

Ez lehet! Oka azonban abban rejlik, hogy a felszürcsölt méregadag nem volt a gyomorra halálos mennyiségű, vagy pedig az illető hozzá szokott már, mint a morhium evő a morhiumhoz.

Hitték továbbá azt is, hogy egyes faj melegvérű és gerinczes állatoknak, mint szorgalmas kígyópusztítóknak, a szervezete ellentáll a kígyómérgeknek, mint az európai sündisznó, a görény, a kígyászó sas, továbbá a Kapföldi titkár madár (*Gypogeranus serpentarius*) és egyes Mungo-, Viverra- és Ichneuman-fajok.

Ez a hit azonban téves, mert ezek valamennyien ép úgy belevesznek a mérges kígyók harapásába, mint más állatok, hanem mivel a természet ezeknek a pusztítására rendelte őket, hát adott nekik olyan ügyességet, gyorsaságot, olyan védő toll-, szőr- vagy tüskemezt, hogy a mérges kígyók ördögien gyors támadása ellen sikeresen tudnak védekezni.

Én magam láttam egy sündisznót és egy kígyászósast¹¹ a viperamarásba belepusztulni, De Molle pedig Martinique szigetén egy odatelepített titkármadarat látott, mely rettenetes görcsök és rángatózások között mult ki egy lándzsakígyó marásától.

¹⁰ Szerzőnek: „Őserdőkön tengereken” című művében. A „Kígyóméreg és doktorai” cím alatt kimerítően vannak ismertetve.

¹¹ Szerzőnek: „Őserdőkön tengereken” című művében a „Kígyók és sasok küzdelme” cím alatt részletesen van egy ilyen párharc leírva.

Nemcsak a melegvérű, hanem a hidegvérű kigyók, békák s halak is elpusztulnak, sőt, még a gerincstelen, vagyis a fehérvérű állatokra is halálos a kigyóméreg hatása, csak hogy ezeknél lassabb vérkeringésüknel fogva, hosszabb idő letelte után állnak be a halálos tünetek.

Az a kérdés pedig régen meg van oldva, hogy az erősebb mérgű kigyó harapása a gyengébb mérgűt megöli, sőt vak dühében a saját testét véletlenül megmaró kigyó is belepusztulna a saját mérgebe - ha mérge a testébe jutna, de ez azért nem történik meg, mert a mérge sebbe jutásához a kigyónak a nyomás mellé, még a saját akarata is szükséges, és bármilyen vak dühvel vagdal is maga körül, mihelyt a saját testébe érzi a fogait, rögtön visszarántja a fejét s a mérget nem lövelli a sebbe...

Európának circa huszonöt kigyófaja közül hét faj mérges s ezek közül két faj a Vipera-félékhez, kettő pedig a Halysok- és Coelopeltisekhez tartozik. Ezeknek mérge sok esetben nem okoz halált, de annyi mindenféle fájdalmas tünet lép fel és ujul meg időnként a gyógyulás után, hogy az illetők keservesen szenvednek bele...

A kigyóméreg hatását fokozzák a megmárt egyén szenvedélyes véralkata, a forró napok, felhevült állapot, a kigyó vénsége s a méregmirigyek tellettsége, ellenben szelidítik a phlegmaticus véralkat, hideg időjárás, a kigyó fiatal volta, vagy, ha előzőleg méregmirigyei a marás következtében kiürültek és végre a segély és ellenszerek gyors alkalmazása.

Fájdalom, ezek a körülmények a tropicus égövek alatt alig használnak valamit és csak az európai mérges kigyóknál jöhetnek tekintetbe, s mindezek dacára mégis számos haláleset fordul elő, ahol nem segít semmiféle ellenszer és tudomány, mint a következő esetből láthatni:

„Egy Hörzelmann nevezetű kapa-kaszakerülő csavargó, több ízben kérkedett Lenz, a híres német ophiológ előtt azzal, hogy apjától olyan erőt és varázsmondatokat örökölt, hogy a mérges kigyók nemcsak messze elkerülik, de csipésük reá nézve teljesen ártalmatlan. Egy ízben meglátogatta Lenzet, ki jól berendezett viváriumában mindig nagyobb számú kigyót tartott észlelés céljából, s midőn a tudós megmutatta neki kigyóit, hogy ő is megmutassa mennyire nem fél azoktól, mielőtt Lenz megakadályozhatta volna, belenyúlt a viperák szekrényébe s az ott csendesen fekvő homoki viperák közül egyet derekánál fogva kikapott s magasra emelte, miközben néhány zagyva, érthetetlen szót - szerinte varázsigét - mormogott. Lenz ijedtében egészen megmerevedett, mert a kigyó erősen tekergett, sziszegett, s ádáz, dühös pillantással meredt Hörzelmannra. De ez, mindegyre nem ügyelve, a kigyó fejét szájába kapta és úgy tett, mintha a kigyót nyálával itatná. Azonban pár másodperc múlva gyorsan kikapta szájából s elkáromkodva magát, visszadobta helyére, miközben párszor véreset köpött. Néhány pillanat múlva azonban arcza rohamosan égni, vörösödni kezdett, szemei pedig mint egy dühöngőnek szikráztak s forogtak és rekedt hangon dadogta: „Az egész tudományom nem ér egy fagarast. Varázskönyvemmel csunyán megjártam!!!” Lenz először komédiának, majd hányavetiségnek vette a dolgot, mert Hörzelmann nem akarta a marás helyét megmutatni és minden segélyt konokul visszautasított, de majd erős fájdalomról panaszkodva, kijelentette, hogy a kigyó nyelvét egészen hátul harapta meg, s azt mondta, hogy haza megy, hol biztos szere van a kigyóméreg ellen, s a kínált olajat visszautasítva, szilárd léptekkel kalapjáért a fogas felé ment, de egyszerre tántorogni, ingadozni kezdett és összeesett. Esméletét azonban nem vesztette el, mert bár igen halkán, nehezen, de egészen értelmesen beszélt, hanem arcza egészen a kicsattanásig izzó pirban égett, tekintete pedig mindinkább törtebb és bágyadtabb lett. Halkán, töredezve egy vánkost kért a feje alá, mert ugymond: feje nagyon nehéz és erősen szédül. Egy kényelmes karosszékbe fektették tehát, hol megtámaszkodhatott, s e helyzetben, csendesen maradt pár perczig. Miután aznap szilárd táplálékot nem evett, először mardosó éhségről, majd kínzó szomjúságról panaszkodott, de midőn vízzel kínálták, irtózva fordult el attól, s kérte a körülállókat, hogy kössék fejét jó szoroson a szék támlájához, mert úgy érzi, hogy darabokra fog szerteszét szakadni; majd

setétségről, s ebben szemhasogató zöld villanásokról panaszkodott, miközben feje egyszerre csak lehanyatlott, hörögni kezdett, azután vége volt. E jelenet tanui megrendülve s megdermedve álltak, mert e rémjelenet alig tartott 15 perczig s noha a halál után minimum 4-6 óra kell, hogy a test kihüljön, Hörzelmann teste 10 percz múlva kőmerev és jéghideg lett s a következő reggelen (az eset délután 4-5 óra között történt) a testen nagyfoku feloszlás s puffadás jelei mutatkoztak, a homlok, szem, orr, jobb kar és czomb erősen zöldes-kék, a nyelv pedig óriásilag kidagadva a szájból, egészen fekete színű volt.”

Ez a leirt borzalmas eset egy európai kigyó mérgének a hatása volt s noha a sebbe és a vérbe a méregből nem juthatott több, mint amennyit átlag két finom tü hegyével fel lehet valami nyulós folyadékból egyszerre mártani, mert az európai kigyók mérgefogai átlag 3-5 milliméter hosszúak, s a harapás szintén alig 3-6 milliméter hosszú páros karczot okoz, tehát a hajszálnál is vékonyabb csatornán a mérgek jóformán alig látható paránya kerül csak a vérbe!

Mennyivel rettenetesebb s bomlasztóbb a hatás a *tropicus* kigyóknál, melyeknek mérgefogai 1-2, sőt 3 centiméter hosszúak, élesek, hegyesek, mint a legfinomabb angol varrótü, kemények, mint az acél, s méregcsatornájuk is tehát jóval bővebb, s így a nagyobb sebbe nagyobb mennyiségű méreg ömlik, mely azután az áldozat egész vérét rémesen rövid idő alatt teljesen szétbomlasztja, elerjeszti! Aki látott valaha vérmérgezést és ennek symptomáit, az megközelítőleg - de csak megközelítőleg - némi fogalmat tud alkotni arról a leirhatlan kin és szenvedésről, mely az áldozatnak még csontját s velejét is megrázza, mert a fent leirt eset kivételes módon, kinok, görcsök és vonaglások nélkül ment végbe...

A kigyókon kívül vannak még gyikok, békák, halak, férgek, pókok, rovarok, csigák, kagylók és puhányok, amelyek méregtartalmu fogazatuk, fulánkjai, tüskéik, váladékuk, vagy husuk élvezete által halált, hosszantartó betegségeket, rosszulletet vagy heves gyulladásokat okoznak.

Már a régi egyiptomiak a *sarvas viperát* (*Cerastes comutus*) és az *Ureusnak* nevezett cobrát (*Naja haje*) halálos mérgük miatt szentnek tartották és a hieroglyphákban képével a hatalmat jelezték, mivel ezeknek is, mint a királyoknak, hatalmuk volt az ölésre. Ugyancsak a virágok között belopott Ureusz kigyóval mérgezte meg magát Cleopatra királyné is.

Afrikának halálos mérgü kigyói közé tartozik az alig egy láb hosszú *Efah vipera* (*Vipera efah*), a puffogó *vipera* (*Echidna arietans*) és még számos mérges kigyó, amelyek között két-három méter hosszú, kar- és czombvastagságu félelmes példányok is vannak...

Indiában és Ceylonban a szemüveges kigyót (*Naja tripudians*), melyet a portugallok *Cobra di capellonak* neveznek, a tumril (sipféle) hangjai mellett tánczra tanítják, egy fekete színű fajtája pedig, Ceylon szigetén, mint házörző csuszkál, mászkál éjszaka a ház körül, éles, kotkodálásszerűen káráló sziszegésével messze riasztva a tolvajokat.

Közeli rokonát, a hatalmas nagyságu *Suncherchor kigyót* (*Naja bungarus*), melyet a ben-szülöttek *Gnauboknak*, azaz kigyókirálynak neveznek, az indiaiak képzelete a kigyók uralkodójának tette meg s azt hiszik róla, hogy minden kigyó engedelmesen hódol neki, az engedetlenkedőket pedig felfalja. Ezt meg is cselekszi, mert főtáplálékát a mérges és méregtelen kigyók képezik, melyeket ugy hatalmas nagyságával, mint erejével könnyen hatalmába kerít. Különb en ez is egyike a leghalálosabb mérgü kigyóknak, mint: a *fái vipera*, a *Budru-pam* (*Bothrops viridis*), a *szikla kigyó* (*Bungarus coeruleus*) és a *gyűrűzött vipera* (*Bungarus annularis*), melytől azért rettegnek, mivel kiválóan szereti magát az emberi lakásokba befészkelni s innen kapta *Bungarus pama* nevét is, mely annyit tesz, mint látogató halál. Észak-Amerika és Dél-Amerika csörgő- és más számos fajta mérges kigyóiról hires. Ezek között legfélelmesebb az *erdőmester* (*Lachesis muta*), ez a majdnem czombvastag, két öles óriás, két

centiméternyi méregfogakkal és olyan támadó, dühös természettel, hogy embert, állatot megrohan, ha csak messziről a pihenő helye felé közelednek. Martinique szigetén rémletesen elszaporodott a *Lándzsa kigyó* (*Bothrops lanceolatus*), mely az emberi lakásokba való befurakodásával egész csapásává vált a gazdag és paradicsomi szépségű szigetnek.

Ausztrália, a milyen szegény emlős állatokban, olyan gazdag a mérges kigyókban, mert csak a *Furia-félékből* (*Hoplocephalus*) 25 faja van, melyek közül a *porphir kigyó* (*Pseudoechis porphyraceus*) és a *tüskés farku halálkigyó* (*Acantophis antarcticus*) a legrettegettebb és évenként nemcsak számtalan mennyiségű juh és szarvasmarha, hanem a gyarmatokról megszökött feyencz is esik méregfogaiknak áldozatul.

Az európai *homoki viperát* (*Vipera ammodytes*), *Echidna* és *Echis* név alatt már Aristoteles is ismerte. Ez és a *kurta kigyó*, vagy *keresztes vipera* (*Pelias berus*), az *Aspis* (*Pelias Redi*), a spanyol félszigetet lakó *Letest-viperája* (*Vipera Letesti*), a Cyprus szigetén és az Euphrat vidékén honos *eufrateszi vipera* (*Vipera euphratica*), a Volga és Ural között Ázsiából ide származó *Hálisz kigyóval* (*Trigonocephalus halys*) és a *gyikász kigyóval* (*Coelopeltis monspessulána*) együtt - Európának a mérges kigyói.

Nem panaszkodhatik tehát Európa sem, mert eléggé el van a mérges hullókból látva és nem panaszkodhatik hazánk sem, mert a kurtakigyónak egy fekete változata a *fekete vipera* (*Pelias berus* var. *prester*) a Rákoson és a budai hegyekben gyakori, a homoki vipera pedig a Bánságban, Hunyadmegyében, Mehádia és Déva körül annyira nagyszámban fordul elő, hogy - mint Tömösváry Ödön állítja - Déva mellett 1880-ban egy ujonnan nyitott kőbánya üregében, mintegy 30 m² területen több száz, sőt majdnem egy szekérre való homoki viperát találtak mély téli álomba merülve.

Mexicoban a benszülöttek nagyon félnek egy 60 czmternyi gyiknak, a *Heloderma horridum-nak* a marásától. A kreolok gilatniának, a spanyolok escorpionnak, a régi törzslakó aztékok pedig *tola-chininek*, azaz a király büntető karjának nevezték, mert a halálraitélt gonosztevőket az inkák parancsára a nap temploma mellett tartott *Heloderma* gyikokkal halálra maratták. A halál rettenetes görcsök, tajtékozó vonaglások és görcsös rángások között állott be, s állítólag az áldozat teste egészen megfeketedett a vérbe jutott méregtől...

A. G. Farini a Kalahari pusztán való átutaztában, a benszülött négerektől egy *N'aubu* nevezetű gyikról hallott beszélni, melytől halálos mérge miatt nagyon félnek, de viszont nagyon keresték és drágán megfizették, mert megszáritva és porrátörve, még a leghalálosabb mérgű kigyómarást is meggyógyította, ha porából a késsel felhasított marás helyére egy keveset ráhintettek.

Ez a világos sárgásszinű, alig tizenhencz centiméter hosszú gyikocska elhagyatott néger kunyhókban, száraz giz-gaz között tartózkodik, s nagyon nehéz megfogni, mert nagyon fürge és apró lábai daczára széleseben tud szaladni és fogásánál nagyon kell vigyázni, mert megriasztva és felbőszítve, az emberre ugrik és megmarja. Mérge menthetetlenül halálos, azért jobban félnek tőle, mint a legnagyobb mérges kigyótól. Farini a legnagyobb jutalom ígérete mellett sem birt egyhez hozzájutni, noha minden család tartogat belőle egy-egy darabkát és csak hosszas alkudozás után tudott egy száraz N'aubu fejet kapni, a melyet a londoni tudós-társaságnak be is mutatott. Ő maga szemtanuja volt, midőn egy *Echidna arietans* által megmarta és már majdnem végvonaglásban lévő ökör, pár óra alatt jobban lett, két nap mulva pedig teljesen felgyógyult, midőn egy kevés N'aubu port hintettek a marás helyére, továbbá egy vipera által megmarta szürke ló is helyreállott, sőt, hogy Farinit teljesen meggyőzze: huszonöt darab töltényért egy James nevű benszülött szemé láttára megmaratta magát a lábán és kezén egy hatalmas fekete cobrával (*Naja haje*). Farininak a haja szálai ágaskodtak rémületében, de a néger csak nevetett és késével kissé megnagyobbítva a marások helyeit, egy

kevés port hintett és egy darabka antilopbőrrel bekötötte. A marás után szédült egy keveset és a láz borzongatta, de reggelre kelve, semmi baja se volt neki.

Ennél még mérgesebbnek tartják és jobban félnek a Kalahari lakók egy *Kamerunak* nevezett kis féregtől, melyet a bushmanok K'ugaanak (marhahalál) neveznek. Ez a fű között, közel a talajhoz ragadós nyálkája segítségével, apró kavicszemekből olyanforma házat épít magának, mint a csiga - és ha a ló vagy ökör a füvel együtt felfalja, menthetetlenül belevész. Midőn a sarjadzó fű még rövid, százai és százai pusztulnak el tőle a szarvasmarháknak és lovaknak.

Hazai varasbékáink között: a *közönséges varangy* (*Bufo vulgaris*), a *foghagymaszagu varangy* (*Pelobates fuscus*), a *tüzeshasu varangy* (*Bombinator igneus*), valamint a *foltos szalamandra* (*Salamandra maculata*) és a göte-félékből a Triton taeniatus, a T. cristatus, a T. alpestris és a T. Montaudoni szintén mérgesek, csak hogy ez a mérgek kisebb mértékben nem halálos és ha a gyomorba kerül, legfeljebb erős hányást, fájdalmas görcsöket s véres hasmenést, a felbőrön pedig pár napig tartó heves gyulladásokat okoz. Ezt a mérget többnyire fehéres nedv alakjában, a felbőr szemölcssein nyíló kisebb-nagyobb gömbölyded mirigyek választják ki, a melyek a varasbékáknál a halántéktájon a fültőmirigynek (parotis) nevezett félhold-, vagy babszemalaku kérges kinövésén csoportokat alkotnak.

Ennek a különben igen mérges váladéknak, mely megfelelő adagokban a vérbe vagy gyomorba oltva, szintén öl, a hatóanyaga a leukomain. A váladékból előállított békamérgek phyrnin, a götemérgek pedig *salamandrin* név alatt ismeretes a toxicológiában.

Egy új-granadai (Dél-Amerika) békának, a *Phyllobates melanorrhinus*nak a váladéka a leg-halálosabb kigyómérgekkel vetekedik. A bensülöttek ebbe mártják nyilaik és töreik hegyét. Szemtanuk beszélik, hogy a hatása rettenetes, mert a legkisebb karczolásra az áldozatnak egész teste mondhatatlan kínok között, rövid perczek múlva, kőkeményre megmered és azután villámsujtottként összeesik és, ha ilyen békát kutya, macska a szájába vesz, nyelve akkorára dagad, hogy majd szétfeszíti állkapcsaikat és megfullasztja őket. A mocsári madarak és gázlók ezeket a békákat ösztönszerűleg kerülnek, és, ha véletlenül egyet elnyelnek, azt rögtön kiadják és beledöglenek...

Legtökéletesebb mérgezőszerve a békahalak (*Batrachidae*) családjába tartozó *tengeri varangynak*, a *Thalassophryné*nek van. Ez Közép-Amerika partjain él és tüskés háttaraja van. Kopoltyuján a mérgek kigyókéhoz teljesen hasonló berendezésű csatornás fogaival lövelli mérgek váladékát a sebekbe, s legtöbb esetben halált okoz. A kigyógyultak évek során át fájdalmas, genyesedő daganatokban, tagmerevedés és szaggasításokban szenvednek és rendszeren rövid életűek szoktak lenni.

A halak közül az európai tengerekben élő *nyilfarku rája* (*Trygon pastinacea*) bőrváladéka mérgek, mely, ha a farkán levő csonttüske hasítása folytán a sebbe kerül, hosszantartó fájdalmas gyulladást, a kar, vagy lábnak napokig tartó bénulását okozza; a hollandi tengerben lakó *Szentpéter hala* (*Trachinus draco* és a *Tr. vivipara*) pedig háttarajának és kopoltyujának éles tüskéivel oltja a sebekbe bőrének szintén igen mérgek váladékát, ha a halász vigyázatlanul találja megfogni.

Kifejlett mérgek mirigyekkel birnak, a melyek háttarajuk hegyes tüskéi alatt vannak szétágazva, a *Scorpaena porcus* és a *Sc. scrofa* nevű tengeri halak, úgy, hogy a halászok ijedve fordítják ki mindenestül hálójukat, ha beléjük kerülnek és nemcsak az emberek, de még a halak is ismerik e tulajdonságukat, mert még a hálókban is menekülni igyekeznek a közelükből...

Még félelmesebb ezeknél a Maláyi-tengerben az ottani halászoktól a *Nou*-nak nevezett hal (*Synanceia verrucosa*). Háttarajának tizenhárom mozgatható tüskéje alatt egy-egy zacskóalaku mérgezőmlője van és a tejhez hasonló mérgek nedvnek a vezetésére ezeknek a tüskéknek mindegyike megfelelő csatornával van ellátva.

Veszedelemes fegyverének a tudatában, bátran nekitámad minden feléje közeledőnek és minden oldalra mereszthető tüskéivel megfelelőleg védeni is tudja magát. Wyart Gill a Sunda-szigeteken való jártában, érdekléssel nézte, a mint egy csinos malay-i leány bódítót szórva a tengerbe, halászni kezdett. A sekély vizü sziklás öböl csak úgy hemzsegett a mindenféle haltól, melyek mohón kapdosták egy borsféle és szabadillanemü növény megtört magvaiból és a lisztből készült bódítót, csakhamar szédelegve kezdtek csapdosni farkukkal a vizet...

A lány egymásután dobálta a partra a halakat, de midőn egy különösen szép és jóízű pitahal után kapott, az egy korallhasadékba menekült és midőn oda benyult érte, egy odahuzódott Nou erősen megsebezte a karját. A lányka rögtön félbehagyta a halászatot és jajgatva sietett hazafelé és midőn ott Wyart felkereste, már akkor karja tűzveresre gyulladva, idomtalanul fel volt dagadva és a lányka kinjában haját tépve fetrengett fekhelyén. Hiába raktak rá mindent, hiába próbálta rajta végig Wyart is a tudományát, a lányka 24 óra múlva meghalt a legnagyobb tetanusban.

A tengerekben élő Clupea humeralis, Diodon, Tetrodon, Sphyaena-félék és a tinhal (Thynnus vulgaris), továbbá az *édesvizi tokfélék*, a *márna* (Barbus fluviatilis), a *sügér* (Perca fluviatilis), a *menyhal* (Lota vulgaris) bizonyos testrésze mérges hatásu, de nem mindig, hanem csak bizonyos időben, különösen az ivás idején.

A Sphrynaeának, Scorpaenának, a sügérnek, a tinhalnak a mája mérges, a Diodon, Tetrodon, márna- és csukaféléknek ellenben az ikrája és a petefészke mérges tartalmu, úgy, hogy heves rosszulletet, hányást, szédülést és hasmenést okoznak.

A Clupea humeralis csak a Quadeloupe-sziget körüli vizeken mérges, San-Domingo körül már nem - és megtörtént, hogy a Toulon nevü francia hajón öten meghaltak typhusszerű tünetek között ennek a halnak az élvezetétől és a többi pedig, a ki evett belőle, súlyosan megbetegedett...

Ezt mondhatni számos tengeri és folyami rákról, a Mytilus edulisnak és a Cardium edule-nak nevezett szivkagylókról és osztrigákról, melyeknek élvezetébe nemcsak typhusszerűleg belebetegedtek, de bele is haltak. Ezekben is a mérges hatásu anyag: valamely pathogen bakteriümüket fejlesztő ptomain, azaz a mytilotoxin, mely szintén halálosan ölü mérge a szervezetre.

A *tengerinyul-csiga* (Aplysia depilans), mely Pliniusnál Ossa is formis név alatt van felemlítve, a Földközi-tengerben mindenütt közönséges és utált jószág. A halászok átkozódva és undorodva lökik ki hálóikból, mert undorító nyálkájával a halakat mind élvezhetetlenné teszi, mérges volta miatt pedig félnek tőle.

Undorító, émelyítő szagu, vörösszínü nyálkát választ el, mely annyira mérges, hogy a szervezetbe jutva, haj, szakáll, bajusz és a szemszőrök kihullanak tőle, innen ered a neve: *depilans*, azaz szőrirtó.

Neronak híres udvari méregkeverőnöje: Locusta ebből szűrlézte halálos italait, Domitián ennek a nedvével mérgezte meg testvérét: Titust, mert az ó-kor méregkeverői, úgy látszik, szintén jól értettek a chemiához, miután ebből az undokszagu nedvből teljesen szintelen, szagtalan és izetlen nedvet voltak képesek előállítani...

A meduzákat, aktiniákat, pelagiákat, Physalisokat, ezeket a pompás virág-, csillag- s fejkötő-alaku, ragyogó színü puhányokat, maró nedvük után, tengeri csallánnak, urtica di mare nevezik a partok lakói. Mert, ha kézzel hozzájuk nyulnak, csipnek, égetnek, mint a tűz. A bőr megvörösödik, fájó hólyagok keletkeznek rajta, sőt az érzékenyebb szervezetü embereknél még heves lázakat is idéznek elő...

Bates írja, hogy az Amazon- és az Orinoco-folyók menti őserdőségekben, olyan maró nedvvel telt szőrü hernyók élnek, melyeknek legcsekélyebb érintése tüzként éget... Ha valakinek nya-

kába vagy kezére hullnak, azt hiszi, izzó parázs esett rájuk... Az erdőket lakó vad topinamba-törzsek négy elfogott katonát ezekkel kioztak halálra akképpen, hogy mezitelenre levetkőztetve őket, testüket telerakták ilyen hernyókkal. Egy fogoly katona, ki a törzsfőnök kegyeit megnyerve, életben maradt és később sikerült neki megszökni, beszéli, hogy a szerencsétleneknek hajmeresztő kinordításától az egész erdő visszhangzott...

Méregnek nevezhetjük a méhek és darazsak fullánkainak edző nedvét is, miután ötven méhnek a csipése képes egy nyulat megölni, ellenben a békának nem árt. Állítják, hogy nagy lódarazsainkból tizenkettő szintén képes egy lovat megölni. Ezt nem tudom, de láttam azt, hogy egy gyermekkori jó pajtásom majd belehalt ezeknek a csipésébe és csak hosszú betegeskedés után tudták lábra állítani, a mikor majdnem az egész bőre lehámlott a testéről...

A nagy Humboldt Sándor írja, hogy az Amazon- és Orinoco-folyókon, valamint ezek partvidékén az utazást nem a mérges kigyók, kaimánok, jaguárok és a vad botokud törzsek teszik veszélyessé, hanem ezeknek a vidékeknek az egyiptomi hétcsapásokhoz méltó átkai, a mérges csipésű mosquitók!

Ezeknek az ördögi állatoknak minden szurása egy-egy adag égető mérge, a mely majdnem megbolondítja az embert, olyan türethetetlen fájdalmat, égető viszketést és lázakat okoz...

A *scorpioféléknek* és *százlábuaknak* a tropicus tartományokban élő fajai szintén halálosan ölé mérget rejtegetnek mirigyeikben, mely sok esetben az emberre is halálössá válik, kisebb állatokat azonban menthetlenül megöl. A Kalahari-puszták lakói a fekete scorpio csipését úgy gyógyítják, hogy ha egy megszúrta valamelyiket, rögtön keres egy másik scorpio-t és azzal lehetőleg a sebzett hely közelében újra megszúrta magát, hogy egyiknek a mérge előlje a másiknak a hatását és Farini állítása szerint ez a „*similia similibus*”-féle gyógymód minden esetben hatásosnak bizonyult...

A scorpiofélék rokonai közül a pókok számos faja szintén bir méregmirigyekkel, mely csöves méregmirigyek egészen az állkapocs közelében a sarlóalaku méregkarmok tövében fekszenek, maga a pókmérge pedig viztisza, olajszerű, de rendkívül keserű és erősen savas hatású nedv.

Oroszországnak Don- és Volgavidéki rónáin a Kara-kurtnak (fekete farkas) nevezett pókfaj él és teszi veszedelmessé a legelőket, mert csipésétől ember, állat egyformán elhull.

Olaszországban pedig a *Malmignattonak* nevezett *Lacrodectes tredecimguttatus* nevű nagy póknak a marása még veszedelmesebb a Tarantellánál (*Lycosa tarantula*), mert emezénél még hevesebb lázakkal, ájulásokkal, félrebeszéléssel és görcsökkel párosult choleraszerű tüneteket okoz, a marás helyén pedig igen fájdalmas és tüzes daganat marad hátra...

Nem hagyhatom végül megemlítés nélkül hazánknak egy ritkaságát és nevezetességét, az óriási százlábut (*Julus hungaricus*), mely a déli hegyvidéken a régi Bánságban, Hunyad, Szeben és Fogaras vidékén található... Ez a ránézésre irtózatot keltő óriás százlábu nem valami mérges ugyan, de marni tud és az érintésre erősen jódszagu büzös váladékot izzad ki testén, mely, ha a bőrrel érintkezik, azt megvörösíti és mulékony égetésszerű érzést okoz.

Állatpárbajok.

Az állatvilágtól, kivált ennek magasabbrendű egyedeitől az észet, értelmet és öntudatot, valamint a lelki élet megnyilvánulásait megtagadni nem lehet!...

Hiába nevezte Descartes automatáknak, Buffon csupán ösztöneik után indulóknak az állatokat s hiába tagadtak meg tőlük minden szellemi tulajdont, az akarat szabadságát!... az igazságot nem lehetett véka alá rejteni, mert az kitört és eget kért!...

Legujabban Lacassagnac és Flourens tettek e tekintetben igen mélyreható észleleteket és különösen Lacassagnac, a lyoni egyetem tanára mondja szerfelett fontosnak az állatok szellemi életét az emberekre nézve, mert e kettőnek az összehasonlításából lehet csak kideríteni azt, hogy a magasabbrendű állatvilágnak egyes cselekedeteiben öntudatos akarat és értelem-e, vagy pedig az ösztönnek nevezett inkább anyagi, mint szellemi megnyilvánulás jut kifejezésre?...

Az észet, értelmet, az érzelmek kifejezését, az akarat öntudatos nyilvánulását, a bűnök és szenvedélyek egyes nemeit a lelki élet megnyilvánulásának nevezik az embereknél... és ha ugyanezek nyilvánulnak meg az állatvilág cselekedeteiben, akkor ezek az ösztön megnyilvánulásának nevezhetők-e csak azért, mert nem *kétlábu*, hanem *négylábu* teremtésektől, vagy madaraktól erednek?!

Az ösztön veleszületik az állattal és ellenállhatatlan erő képében kényszeríti arra, anélkül, hogy abban az akaratnak, vagy értelemnek csak parányi része is lenne. Ezt teszi az állat, mert tennie kell, mert benne és vele születik és teszi azt valamennyi állat a maga életszükségleteihez és viszonyaihoz *egyformán*, ámbár külalakja és formája a különböző állatfajoknál különböző lehet, de alapjában mindig egy és ugyanaz, azaz általánosan kötelező.

Ellenben az akarat, vagy egyéb szellemi megnyilvánulás nem kötelező állapot az állatoknál, hanem azoknál a magasabbrendű fajoknál és egyedeknél nyilatkozik meg, a melyeknél, mint az embernél, azokra kedvező, vagy legalább is azt megközelítő szervileg és szellemileg fejlett állapotot talál...

Ezen értelmi megnyilvánulás egyikének mondhatjuk az állatpárbajokat, a melyek okaikban, lefolyásukban néha megdöbbenően hasonlítanak az emberek közt lefolyt párbajhoz, természetesen a segédek, párbajorvosok és az utána következő diadalmi lakomákat bele nem értve.

Igy Münzl beszéli, hogy Abessziniában több hónapon keresztül a sziklahegyekben tanyázó páviánokat figyelve, észrevette, hogy közöttük egy vézna, betegesnek látszó fiatal hím volt az egész csapatnak a bűnbakja.

Akár a forrásnál ittak, akár midőn a gumós növények hagymáit keresgették, ha ez a bűnbak egy jó falatra talált, elvették tőle, s mellé ütötték, karmolták s harapták folytonosan, midőn pedig a kövek alatt férgek, rovarokra vadásztak, kettő, három is reárohant, ha valami kukacot vagy rovarfélét talált, azután nagy püfölés között lefogták és még a szájából is kiszedték a kövér falatot. Ez a szegény kiközösített jószág, mindig a csapat hátulján kullogott, a vén vezérre még rá sem mert nézni, nemhogy a közelébe merészkedett volna és míg a többiek a kiálló sziklapárkányokon melegedtek és egymást bogarászták, ez szomorúan és félénken egymagában félrehúzódott és bus szemekkel nézett a többi boldogokra, a melyek vigan hanczuroztak és melegedtek.

Különösen egy ravasz pofájú vén hím acsarkodott rá legjobban - és ha ez csak messziről ránézett is, mindjárt szűkülve, vinnyogva alázatosan akart tovacsuszni, de az rögtön rajta termett és ütötte, püfölte, mint a kétfenekű dobot...

Egyik nap azonban, Münzl legnagyobb bámulatára, ezt a bünbakot egy vén nösténynek a társaságában találta, melynek bőrét a legnagyobb szorgalommal bogarásztta és midőn a ravasz pofájú vén, szokása szerint püfölni kezdte, a vén nöstény vitézül neki támadt.

Valóságos párbajt vívtak érte, mely jó tíz perczig tartott és az lett a vége, hogy a nöstény annyira helybenhagyta a vén verekedőt, hogy az orditva megfutott előle és a többi napokon is, ha valamelyik bántani akarta, mindig a vén nöstény vette fel helyette a harcz keztyűjét és megvédelmezte támadói ellen...

A másik eset a londoni állatkertben történt.

Egy vén rhesus majom barátságot kötött egy gonosz, harapós természetű páviánnal és csodálatos, de egyuttal megható is volt látni azt a vonzalmat és szeretetet, a melylyel iránta viseltetett. Ha az ápoló valamiért meg akarta fenyeíteni a páviánt, a rhesus majom olyan keserves nyöszörgést, olyan kétségbeesett ugrándozást, szökellést vitt véghez kalitjában, hogy az örnek legtöbbször megesett a szive rajta és nem bántotta, ha pedig a korbácsával ráhuzogatt, a rhesus majom jajgatott, nyöszörgött helyette.

Egyizben azonban a kalit tisztogatását végző őrt minden ok nélkül a pávián olyan veszedelmesen megharapta a kézcsuklóján, hogy majdnem elvérzett bele - és e miatt, valamint javithatatlan gonosz természete miatt, az igazgatóság a páviánt agyonlövésre ítélte. De mi történt! A harapás után, a rhesus, mintha csak megsejtette volna, hogy mi vár a pajtására, egy lépést se tágitott oldala mellől. Mindenkiel szemben, a ki csak a kalit felé közeledett, mérges, ellenséges állást foglalt és mikor az őr bejött a kalitba, hogy a páviánt a szomszéd ketreczbe hajtva, elválaszsa a rhesustól, ez a szelid, békés jószág, reátámadt az őrré és karmolni, harapni kezdte, a pávián pedig a büntetéstől való féltében, gyáván bebujt az alvó házikóba és nem lehetett semmivel sem előcsalni.

Az ételt oda hordta barátjának a házikóba és a bejáró lyukat testével elfödte, midőn az őrt puskával látta közeledni, a melyet különben jól ismertek, mivel azzal szokták a parkba betolakodó tolvaj szarkákat, héjakat és ölyveket lelődzni...

Igy ment ez vagy egy hétig, amikor az igazgató a nagy odaadó barátság láttára nemcsak megkegyelmezett a bünösnek, hanem még egy harmadik társat is, egy nöstény páviánt zárt hozzájuk.

Ettől a naptól kezdve azonban keserves napjai voltak a hűséges rhesusnak! A háládatlan pávián minden idejét a jövevény nösténynek szentelte és, ha a rhesus is melléjük akart telepedni, azt püfölésekkel és harapásokkal zavarta el maguktól. A rhesus egy ideig csak türt és szomorkodott, egyszer azonban, midőn a nöstény pávián az elpártolt barátot balházni kezdte, a mi eddig mindig a rhesus foglalkozása volt, ez rárohant a nöstényre és azt a ketrecz másik végébe kergetve, leirhatlan dühvel kezdte tépni és harapni... Erre a hím pávián is beleelegyedett a küzdelembe, a rhesus azonban, bármint marta is a volt jóbarát, azt nem bántotta, hanem csak a nővel folytatta a párharcot, míg az örök szét nem választották őket.

Az elefántok, mint társaságkedvelő állatok, rendszeren kisebb-nagyobb számú csordákban szoktak élni és minden ilyen csordát a legvénebb és legtapasztaltabb hím vezet és kísér mindenfelé...

Ez vigyáz és örködik mindenre, támadás esetén pedig ő veszi fel a harcz keztyűjét és a többiek csak akkor elegyednek a harczba, ha a vezér egyedül nem bír megküzdeni az ellenséggel...

Viszont azonban ez a vezér feltétlen engedelmisséget követel és minden legkisebb kihágást, ellenszegülést, vagy rendetlenséget szigorúan meg szokott torolni és hatalmas orrmányával vagy agyaraival súlyos csapásokat és döféseket osztogatva, zavarja szét a czivakodókat és verekedőket...

Különösen a csordában levő mogorva természetű vénebb hímek, irigységből, tülekedési kedvből minduntalan összeakaszkoznak egymással, sőt a rendet csináló vezért is megtámadják, a mely ilyenkor legelőször is a rendet állítja helyre, azután az ilyen megférhetetlen és rossz természetű himet kiközösíti és elkergeti a csordából...

Előbb azonban a vezérrel párbajt kell neki vivnia, hogy ki az erősebb, ki a hatalmasabb?

A csorda ilyenkor félre áll és füleit rázva, felemelt orrmányokkal szemléli a viadalt.

A két kolosszus orrmányát suhogtatva, előre szegzett agyarakkal és földetrengető robajjal rohan egymásnak...

Egy-egy súlyosabb ormánycsapásra a gyengébb térdre roskad, a kolosszális fej lökésére pedig megtántorodik vagy oldalára esik. A föld reng, a kar, czomb, derék vastagságu törzsek nád-szálként törnek, zuzódnak össze a küzdelemben, dühös trombitálás, fujtató szuszogás hallatszik, melybe ziháló fájdalom-bödülés recscsen bele, midőn a hegyes agyar czombjába vagy oldalába furódik az egyiknek és hegyomlásként belerendül a föld, midőn a legyőzött óriás test végig zuhan a földön..

Az ilyen párbajoknak rendszeren akkor szokott vége szakadni, midőn a küzdők egyike kimerülve, vagy megsebesülve, elmenekül a harctérről vagy pedig, ha egyik agyara beletörik a küzdelemben, a mi szintén gyakorta meg szokott történni...

A győztest a csorda fülsiketítő trombitahangokkal üdvözli, mely egyuttal a futónak kinzó gunyriadalként harsog a fülébe...

A legyőzött és megfutott elefánt attól a percztől fogva, nemcsak a saját csordájából, hanem minden más idegen csordából is ki van közösítve. Megfejtetetlen dolog, de való tény, hogy az ilyen elefántot egyetlen egy csorda se ereszti magához, hanem rátámadnak, elüzik, sőt, ha nem tágit, meg is ölik... Miről tudják meg, miről ismernek rá a távoli messzebb vidéken lakó idegen csordák a kiközösítettre, még csak sejteni se lehet, de tény az, hogy ráismernek és elzavarják maguk közül, úgy, hogy egyedül és társ nélkül kell neki leélni napjait a rengetegekben...

Az ilyen kiközösített, magánosan kóborló elefántokat Indiában és Ceylonban *remetének*, Afrikában *hahdschillnak*, azaz *csavargónak*, ha pedig csak egy agyara van neki, azt *ghunes-nak* nevezik.

Ezektől félnek a vadászok és benlakók a legjobban!... Mert az ilyen kiközösített elefántban szünet nélkül forr és tombol a düh... Az elefántok nyugodt, méltóságos járása helyett rohanva, száguldozva járja az erdőt és rétségeket, pozdorjává törve, zuzva az útjába eső fákat és bokrokat, mintha azokon akarná a benne tomboló dühöt kitölteni... Jaj minden élőnek, mely útjába kerül! Irgalom nélkül neki támad, feldöfi és kásává gázolja. Ember, állat nincs előtte biztonságban! Rátámad a szembejövő erdei vadakra, neki rohan a legelésző szarvasmarhának, szétkergeti a csordát, párharcot viv a neki támadó bikával. Utána ered a lovas embereknek, szétkergeti a dolgozókat a mezőről, szóval nem kegyelmez senkinek és semminek!...

Skinner őrnagyot csak a véletlen szerencse mentette meg, midőn az erdőszélen elvágatva, egy ghunes lovastól együtt több ölnyire felhajtotta a levegőbe. Az őrnagy estében a bokrok sűrűje közé zuhant, mely elrejtette a dühöngő elefánt szemét elől, felhasított ágyéku paripáját azonban addig paskolta orrmányával s gázolta talpaival, míg csak egyet mozdult...

A másik esetben egy ghunes a gyakorlótérrel kergette szét a katonákat és vagy egy fél tucat embert halálra gázolt, míg végre agyonlőtték.

A bambuszból épített rizspajtákát, görékat, vandáli dühvel rombolja, döntögeti halomra, a csorda bikáját pedig Putah falunak a közepéig kergette a legelőről, mire az egész falu népe az erdőbe menekült előle.

Wilson őrnagyot ceyloni útja alatt szintén csak egy hajsza mentette meg az agyongázoltástól...

Hordszékében ülve, épen szunyókálni kezdett, midőn kísérete nagy zsvajjal menekült szerte szét a szélrózsa minden irányában, őt magát pedig a hordszékkel együtt ott hagyták az út közepén.

Kitekintett hordszékéből és egy csavargó elefántot látott fölemelt orrmánnyal, bőgő trombitálás között, földet rengető dobajjal az erdőből feléje rohanni.

Épen csak annyi ideje maradt, hogy hordszékéből kiugorva, egy közeli fára felmászatott. Ha egy pillanatot késik, a dühöngő kolosszus beérte volna, így is majdnem csizmája sarkát érintette felemelt orrmányával...

Az őrnagy a biztos fatetőről nem éppen a legkellemesebb érzések között nézte, mint rohan, kurta farkát ostorszerűen pöndörgetve, tőle a gyaloghintóhoz, mely iszonyu fejének a lökésére recsegve felbukott, azután agyarával és faderékvastag talpaival nekiesve, azt rapittyává törte, gázolta és hasogatta, míg csak egy darab maradt belőle...

Még érdekesebb ennél egy ilyen kóborló *hahdschillnak* egy vizilóval történt párbaja.

Két szudáni vadásznak éppen csak annyi ideje maradt, hogy a nekidühödött csavargó elől a folyó partján álló villámütött fára menekülhetett.

A villámütött, sudaravesztett fán azonban csak az egyiknek akadt helye, a másiknak pedig a fa vízszintes ágára kellett menekülni, mely egészen a folyó közepéig nyult be...

Az ág azonban annyira alacsonyan feküdt, hogy egészen a végére kellett kuszni, hogy az elefánt ormányával el ne érhesse és ott a víz színe fölött némileg biztos helyen érezte magát.

A félelmesen bömbölő elefánt először vak dühében a fának esett és midőn azt hiába döngette, feszegette az agyarával, félelmes orrmányát az ág végében görcsösen megkapaszkodó vadász után kezdte nyujtogatni, de midőn így se érte el, orrmányát az ág köré csavarva, olyanokat rántott rajta, hogy a korhadt ág recsegve letörött, minek következtében a súlyegyent vesztett elefánt a sikos partról a folyóba zuhant, magasra felkavarva az iszapos hullámokat...

A másik pillanatban mindjárt felbukott ugyan, de vele együtt felbukott egy másik szörnyeteg is: egy hatalmas viziló, a melyet az alázuhanó elefánt érzékenyen megdöfött az agyarával...

A vizek hatalmas Behemothja óriási torkát tátogatva, rontott a nyugalma háborító betörőre és a két félelmes kolosszus bömbölve, prüszkölve támadt egymásra. Egész hullámhegyeket, iszapzuhatagot verve maguk körül, küzdött a két Leviathán a víz fölött és víz alatt... A harcnak azonban hamar vége szakadt, mert abban a pillanatban, midőn a hahdschill félágyarát a viziló bordái közé döfte, ez rettenetes fogaival tőből leharapta az elefánt kanyargó orrmányát... és iszonyu testével rádölvé, annak vértokádó fejét egészen a víz alá nyomta...

A két vadász bámulva szemlélte a gigászi harcot, mert abban a pillanatban, midőn az elefánt az ágot ormányával megrázta, a rajta lógó szudáni, mintha parittyából lökték volna ki, a folyó közepére repült, a honnan egy kis kerülővel szerencsésen a partra uszva, tanuja lehetett a küzdelemnek, melynek következtében nemcsak egy fél elefánt agyarrá, hanem még az annál

jóval becsesebb vizilófogakra is szert tehetek, miután úgy az elefánt, mint a viziló halálra sebesítve egymást, a küzdőterén maradtak...

Gyakoriabbak ennél az elefánt és orrszarvu közötti párbajok. Ez a két hatalmas gigász ereje tudatában ugyan kerüli egymást, de midőn a fürdésnél vagy itatónál véletlenül egymásra bukkannak, egyik se tér ki a másik elől...

A tó sekélyes hullámait fodrozza a hűvös reggeli szellő... Busa fejét lehajtva, messzire hangzó szürcsöléssel kortyogatja üde vizét a *kobaoba*. Ez az orrszarvuak között is óriásnak nevezhető rhinocerosfaj, négy láb hosszú szarvat hordoz rengeteg fején, mely rettenetes fegyverrel, minden vágásra öles hosszú barázdákat képes hasítani a földre, ereje pedig olyan óriási, hogy fejének a lóditásával egy lovasembert könnyedén a levegőbe hajít...

Rengeteg testével elnyújtózva a vízben, észre sem vette, hogy az aranysárgába hajló ég alján élesen válik el egy fekete árnyék és lassan közeledik a tó felé... és csak akkor kapta fel nagyot horkantva a fejét, s ugrott szuszogva lábaira, midőn a parti bokrok recsegve szétváltak és egy óriási árnyék vetődött a vízszinre...

Mind a ketten meglepődve a váratlan találkozástól, a kobaoba haragos röfögést, az elefánt pedig kihívó trombitarecsegést hallatott, azután, mielőtt a rhinocerosz még jól megvethette volna a lábait... az elefánt kardalakulag meggömbült, hatalmas agyaraival a vállának szegezve, egy rohanó gőzmozdonynak az erejével hanyatt lökte a vízbe...

A rhinocerosz dühösen fujt, röfögött és esetlen alakjától nem várt sebességgel talpon terelve, ugyancsak dolgot adott az elefántnak, hogy szarvának a döféseit agyaraival félreüthesse.

A tó partjára egy keskeny sziklaszoros nyilott és a dühösen támadó kobaoba elől az elefánt lassu hátrálással abba húzódott befelé, hogy oldalai fedezve legyenek, azonban elszámította magát, mert a szoros falai olyan alacsonyok voltak, hogy korántsem fedezték, s hozzá még a keskeny szorosban se szabadon mozogni, se megfordulni nem tudott... és az utána kapaszkodó rhinocerosz pedig nem előlről, hanem oldalt rontott reá és négy láb hosszú szarvát kiálló oldalába merítette...

A súlyosan megsebesített elefánt légreszkettetőn elbődült és nagy robajjal térdig a tó vizébe rohant, hol ormányát telesziva, vastag vizsugárt lövellt vértől bugyogó oldalára, azután pedig a partra törtetve, ormányát suhogtatva, kereste ellenfelét... A rhinocerosz azonban eltűnt, mire az elefánt újra a tóba gázolva, jó ideig hűsítő vizsugárral fecskendezte az oldalán tátongó sebet, azután tántorgó nehéz léptekkel az erdő sűrűjébe távozott...

A következő állatpárbaj az óriás Góliátnak a törpe Dáviddal való küzdelmét mutatja:

A cincinnati állatkertben a kigyók rendszeren eleven állatokkal lettek etetve. Így egy két méternél jóval hosszabb csörgőkigyónak a kalitjába egy szürke mókust eresztettek. A kigyó már fél éve mult, hogy mit sem evett, mihelyt tehát az evet kalitjába szökött, erősen zörögni kezdett csörgős farkával, melylyel ébredezni kezdő étvágyát és támadó szándékát jelezte.

A mókus először ijedten szökdelt fel-alá a kalitban, egyszerre azonban a kigyó zörgő farkára ugrott, mókus észszel talán azt vélve, hogy az a zörgő valami az, amitől neki félnie kell és amint ráugrott, éles fogaival a kigyónak két pikkelyét leharapta, midőn azonban tovább szökött, a csörgőkigyó mérges fogaival a czombjába harapott.

A seb erősen vérzett és az égető fájdalom a különben félnék evetet annyira felbőszítette, hogy mérges füttyüléssel a kigyó hátára szökött és fogait olyan erővel mélyesztette a kigyó nyakába, hogy hátgerinczét teljesen átharapta, úgy, hogy a kigyó rövid, görcsös vonaglás után dögölve maradt a küzdőterén, a mókus pedig daczára a méregfogak harapásának, túlélte a küzdelmet...

Érdekes a *kaliforniai földi kakuknak* (*Geococcyx californicus*) párharcza a csörgőkigyóval!... Ez a körülbelül szarka nagy, egyszerű barnásszinezetű madár leginkább a kaktuszbokrokkal benőtt homokos, sivó helyeket szereti, a melyek egyuttal kedvencz tanyái a csörgőkigyóknak is, amelyek kedvtelve sütkörésznek a naptól átfűtött izzó homokban.

A földi kakuk azonban annyira engesztelhetlen ellensége ezeknek a mérges hüllőknek, hogy mihelyt egy ilyen csuszó-mászót megpillant, izgatott rikácsolással kíséri, zavarja és ezen viselkedésével rávezeti a disznókat és a többi kigyópusztító állatokat, mivel maga gyenge lévén hatalmas ellenségével megküzdeni.

Ha azonban a homokban, vagy valamelyik kaktuszbokor alatt alva találja ezt a félelmes hüllőt, akkor a legszurósabb tövisekkel ellátott kaktuszbokrok leveleit letörve, azokkal az alvó kigyót egészen körülsáncolja és mikor a kigyó így szorosán körül van véve a tüskétől meredező kaktuszágakkal, akkor néhányat összekunorodott testére dob...

A tüskeszurásokra felriadó kigyó hánykolódni, tekeregni kezd, azonban mennél bőszebben sziszeg, mennél dühösebben hányja-veti magát, annál jobban belekeveredik és össze-vissza szurkáltatja magát a tüskéktől. Szárnyas ellensége pedig szünet nélkül dobálja rá tüskés lövegeit, úgy hogy végtére is a fájdalomtól és vérvesztéstől elgyengülve, a tüskék halálosan felnyársalják...

Ennél azonban még érdekesebb egy nőstény oroszlánnak és egy spanyol szamárnak a párba, mert komoly volta mellett még multságos humorral is párosul.

Ugyanis a cincinnati állatkertnek egyik pártfogója egy spanyol származású szamarat ajándékozott és midőn munkáját végezve, szokás szerint istállójába baktatott vissza, egy alig hároméves nőstény oroszlánnak a kalitja előtt kellett mindennap elhaladnia.

Egy napon azonban az oroszlán annyira dühbe jött, hogy olyan erővel szökött kalitja rácsához, hogy a vaspálczák kitöredeztek és a másik pillanatban már az oroszlán a szamárra vetve magát, annak jobb czombjába harapott...

A fiu, ki a szamarat vezette, megfutott, hogy fellármázza az állatkert személyzetét, egy ott levő látogató pedig a városba sietett, hogy az éppen ott tartózkodó Robinson-féle állatseregletből segítséget hozzon az oroszlán befogatásához...

Eközben dühös küzdelem folyt az oroszlán és a szamár között, melyet a nézők a 200 méternyire fekvő gazdasági épületek tetejéről szemléltek.

Az oroszlán többször ráugrott a szamárra, de ez patáival olyan vitézül védekezett, hogy mindannyiszor ledobta és midőn vagy félóráig így folyt a küzdelem, mely alatt az oroszlán a szamarat többször földre terítette, ez azonban ügyes rugásaival mindannyiszor kiszabadítva magát, talpra ugrott, végre olyan hatalmas rugást mért az oroszlán veséinek a tájékára, hogy az félkábultan felhemperedett és fájdalmában nyögve, néhány lépésre hátrakuszott...

A küzdelemtől és a kapott sebektől nekivadult szamárban azonban úgy felpezsdült a büszke és gőgös spanyol vér, hogy most már ő kezdett támadni!... Száját tátogatva, harsogó orditással rohant a földre hasalt oroszlánra s jókat rugva rajta, hátát megragadta a fogaival és beleharapott, azután dühében felrántva, megrázta, mint a macska a patkányt és úgy ellődította, hogy csak úgy bukfenczezett bele...

Az oroszlánt a szamárnak ez a váratlan támadása olyan zavarba hozta, hogy riadtan kuszott hátrafelé, mire a fülesmester újra nekirentva, úgy oldalba rugdosta, hogy elbődült bele, azután a czombjába harapott neki, mire az oroszlán bemenekülve az istállóba, a jászol alá húzódott...

A nekibőszült füles oda is utána rontott és fogaival a lábát megragadva, vonszolni, rángatni kezdte, mire a megriadt oroszlán egy hatalmas ugrással átrepülve rajta, a szabadba menekült,

hol először is a fák kérget hasogatta le a leveretése fölötti dühében, azután pedig a hálókkaal és pokróczokkal elősiető személyzetet támadta meg, úgy hogy utóljára is le kellett löni, hogy valami halálos veszedelmet ne okozzon...

A hős számárnak a sebeit pedig azalatt bekötözték. A szegény füles bár csunyán helyben volt hagyva, mégis - midőn az esetnek hire ment a városban - valóságos népvándorlás támadt! Ezeren és ezeren siettek nézni és megbámulni... Nála is bebizonyult az a közmondás „...és mindenki a szamarat akarta látni...” Az állatkertnek sohasem volt olyan dus bevétele, mert reggeltől késő estig valóságos ostrom alá vették a pénztárt!... A lapok naponként hasábos bulletineket adtak ki a „*magas szenvedő*” állapotáról, s nemcsak a neves állatorvosok, de emberoperateurök is ajánlkoztak a *hires beteg* gyógyítására, „ki” feldiszített istállójában szőnyeggel leterített almon heverészett, mely aranyos korláttal volt elválasztva a közönségtől, az oroszlán bőre pedig előtte volt leterítve...

A lapok egy nap komoly megrovást intéztek a közönséghez, hogy a drága beteg nyugalját ne zavarják, miután egy ur hangosan viczelődni kezdett az istenített szamár fölött, a közönség egy része pedig nevetett rajta...

De hiába volt minden! A hires számárnak összezuzott térdét kétszer is operálni kellett és mindennek daczára az állatkerti igazgatóság nagy bánatára és keserüségére, a homéri harcz után egy hét mulva vérmérgezésben megdőglött...

Az őserdők ékszerei.

Áthatolhatlan sűrű chaosza a fáknak, bokroknak, leveleknek és az egymásra dőlt korhadó faóriásoknak, melyek úgy össze-vissza vannak fonva-szöve a folyondároknek és kuszó növényeknek ezerkaru szálaitól, hogy helyenként a nap egyetlen parányi sugara se hatol be soha! Ez az őserdő!

Ebben a zöld levélrengetegben, melynek végtelen levélboltozata alatt olyan zöldes félhomály dereng, mint a tenger fenekén, minden lépésnek, minden mozdulatnak fejszével kell utat nyitani. Maga a talaj a korhadó fák és levéltömegek rohájától annyira kövér és televény, hogy minden atomja egy-egy csirát és életet rejteget magában, a nehéz fojtó levegő pedig forró és paradus, mint a tulfütött üvegházakban, úgy, hogy az erdő minden levele párát izzad és gyöngyözik a nedvességtől...

Az őserdőknek eme örökös félhomályt rejtegető mélyében siri csend és halotti mozdulatlan némaság uralg. A hallgatás örök országai ezek, a hol egyetlen madárhang s leghalkabb rovarzümögés nem hallik, csak a természet zajtalan keze munkálódik szünet nélkül és hihetetlen bujasággal kelti életre az ezerféle növényzetet.

Az évszázadokon át egymásra dőlt korhadó faóriások és az egymásra halmozódott aszu levéltömeg fölött lépten-nyomon új élet virul. Itt nem az élő szüli az élő, hanem a halálból és enyészetből támad új élet. A láb bokáig süllyed a kövér és gőzölgő rohába, melynek penészes és erjedő lehellete halálos lázaknak és egyéb vérmérgező nyavalyáknak a tenyésztő fészke, kivált az európai emberekre...

Ellenben az őserdőknek a szélein és tisztásain, hová szabadon süthet be a napsugár és akadálytalanul járhatja át a levegő és a szelek áramlata... ezer színben égő virágtenger, lüktető, zajgó állatélet tárja elő szindus és mozgalmas pompáját a legkáprázatosabb változatosságban.

Egy ilyen napfényben fürdő őserdőrésztletet nemcsak leírni, de még lefesteni is lehetetlen!

Leírhatlan bujasága a természetnek, szemkápráztató pompája a legégőbb színeknek van tündéri tarkaságban egymásba fonódva, egymásba szöve...

A bársonyos levélzöld százféle árnyalata közül majd égő vörös virágkelyhek lángolnak elő, majd a számtalan felfutó lián, kuszónövény, folyondár és iszalag sárga, vörös, fehér, kék, rózsaszín és égő violaszínű virágzárporba öltöztet minden bokrot és fát egészen a sudaráig, sőt onnan meg aláomolva átkapaszkodik egy másikra, harmadikra, tizedikre, huszadikra, virágos hidakat, tündéri lugasokat alkotva, melyek körül töméntelen sokaságban aranyos fényű rovarok, drágakő ragyogású lepkék zümögnek, szállongnak, megittasulva, az egész környezetet betöltő vad-narancsfák, ibolyafák részegítő illatától...

A napfényes tisztásokon a grummijama és paulinia fák árnyékában széles levelű calladiumok és arumok bólogatnak tölcéses virágaikkal, az Eupatoriák sűrű gesztjei között a tulipántok, jáczintok, fritilláriák és geraniumok diszlenek az égővirágu amaryllisekkel egyetemben, odább pedig puskadörgésszerű ropogással a pálmák virágfüzérei fakadoznak fel, termékenyítő himporukat minden irányban szétlövellve...

Az ilyen helyeken, a hol amugy is a természet minden szépsége és gazdagsága van összezsúfolva, virulnak az őserdők királyai: a Yuccák és az őserdők ékszerei: az Orchideák, melyeket, mint valami ragyogó, fényes udvar, vesz körül a virágok sokasága...

A *Yucca gloriosa*, mint valami többágu fenséges kandelaber, emeli virágfüzéreit a magasba, melynek ágain buja sokaságban vörössel csikozott bágyadt fehér színben csillognak harangalaku virágai, ellenben a *Yucca aloifolia* virágai hosszú füzekben nyulnak fel, kívül vörös, belül pedig ezüstösen fehér szirmokkal.

A Yuccák álmatag éjjeli növények. Nappal, még az árnyékban is, leveleik bágyadtan hanyatlanak alá s pompás virágaik bezáródva alusznak át a napot... midőn azonban a hold ezüstös fénye önti el a tájat s a csillagok miriádjai fénylenek a magasban, akkor leveleik, mintegy varázsütésre merészen kiegyenesednek s virágharangjaik kinyilva, árasztják kábitó illatukat...

Az Orchideák ezekkel ellentétben, az erdők legmélyén virulnak, hová a napsugár nem hat. Ezek a nap tüzes csókjára ellankadnának, azért hát az erdő mélyének páradus, nedvességtől gőzölgő árnyékában tárják ki csudás színompáikat.

E királyi virágok legtöbbje nem a talajból, hanem, mint az élősdű növények, korhadó fatörzseken, vén faóriások ágain, mohos sziklapárkányokon telepednek meg és majd ezekbe furva gyökereiket, majd pedig hosszú, vékony légi gyökereket eresztve, a korhadó fából és magából a páradus levegőből szivják táplálékukat.

Az orchideák virágai alig hat-hét sziromból állanak, de ezekből mégis annyiféle alak és változat fejlődik, hogy a leghevesebb képzelet sem tudna változatosabbakat előállítani. Szépségükről és illatukról azonban az üvegházak orchidea gyűjteményeiben alig lehet fogalmat szerezni, mert azok csak halvány kisértetei az őserdők mélyében élő rokonaiknak.

Egyesek drágakövekkel kirakott ékes kis papucskához hasonlítanak lengő szalagkötőkkel, vagy csokrokkal diszítve, mint a *Cypripedium caudatum*, másik tarkaszárnyu pillangóhoz, mint az *Oncidium papilio*, majd pedig mintha kiterjesztett szárnyu kolibri himbálódznék a hajlós zöld száron. A *Stanhopea* virágai közepén, mintha rózsaszínű galambok üldögélnének, az *Odontoglossum crispum* gyémántos rendcsillagot mimel virágaival, a *Cattleya gigas* pompás színes legyezőhöz hasonlít, a *Lycaste Skinneri* pedig tovaszállni készülő rovarnak az alakját mutatja.

Az *Oncidium amplicatum* majus szárait, mintha aranypénzek volnának felfűzve, a *Masdevallia* fajoktól pedig az első pillanatra visszaretten az ember, mert mintha hosszú csudalábu, feketepiros, sárgahasu pókok, hasastestű szunyogok üldögélnének, leselkednének a zöld levelek fölött, szóval, mintha csak Flórának, a virágok Istenasszonyának pipereasztalkáját fosztották volna meg kincseitől, mert egyes fajok apró ampolnákat, gyöngyfüzereket, korsócskákat, mások pedig kosárcskákat, rezgőket, csokrokat, forgókat látszanak ábrázolni mindenféle színben, a bársony lágyságával, a selyem és atlasz ragyogásával.

Az Orchideák családja rendkívül gazdag és kiterjedt, mert eddig körülbelül 400 fajt és vagy 10.000 változatát ismerjük, a melyből a tropikus zónákra cirka 340 faj 8500 változattal esik.

A virágok történetében a legérdekesebb fejezetet a tropikus orchideáknak az európai üvegházakba való meghonosítása képezi és körülbelül vagy száz évvel ezelőtt lett az első tropikus orchidea Európába importálva és általános csodálatot keltett szépségével és remek illatával, de mivel a gondozásához az akkori kertészek nem nagyon értettek, az első kísérlet nem sikerült és fel is hagytak vele egészen a negyvenes évek elejéig, a mikor a nagyobbhirű üvegházak és növénykertek birtokosai, újra megpróbálkoztak a tenyésztéssel.

Mint valaha Hollandiában a tulipánszedelgés idejében, midőn egy *Semper Augustus* hagamáért 3000 aranyat fizettek és mindenki a tulipánok után bolondult, épp olyan orchidea-láz fogta el a virágkedvelőket, midőn tenyésztését ujabban felkarolva, ez a virágfaj a piacra került.

Mert az orchideák a disznővényeknek azon fajtáihoz tartoznak, melyeket a kertészek és kedvelők sem természetes, sem mesterséges úton nem bírnak a keresletnek megfelelő mennyiségben szaporítani, azért tehát, hogy a rohamosan növekedő keresletnek megfelelhessenek, a nagyobb tenyésztők és kereskedőházak, fiatal kertészeket, mint gyűjtőket küldtek ki a tengerentuli világrészekre, hogy új fajokat és tenészképes példányokat gyűjtsenek számukra. Egészségüket és életüket kockára téve, a gyűjtőknek be kell hatolniuk az őserdők mélyébe, hogy az orchidea-fajok tenészhelyeit, alakját és virágzását tanulmányozzák és elvirágzásuk után néhány hónapra, mikor a növény tulajdonképeni nyugvó ideje elkövetkezik, akkor kell hozzáfogniuk a gyűjtéshez...

Kosarakkal, zsákokkal és ha lehet öszvérek kíséretében keresi fel a már kijelölt helyeket, azután egy benszülött négert vagy indus kulit felmászatra a fákra, vagy sziklagerinczekre, a növényt óvatosan leszedeti, azután kosarakba vagy zsákokba csomagolva, megmászhatlan hegylánczokon, lázokat lehellő maláriás mocsárokon utnak indul, hogy több heti küzdelmes vándorlás után elérhesse a kikötőt, hogy kincseit hajóra rakhassa.

Azzal azonban, hogy elkerülte a bennlakók gyilkos fegyvereit, a vadállatok fogait és a kigyók halálos mérge marását, még nem szakadt vége a bajoknak és kellemetlenségeknek, mert előtte áll még a legnagyobb baj, mely fáradságosan gyűjtött orchidea fajokat tönkretetheti, mert tönkre mennek biztosan, ha a hónapokig tartó tengeri ut alatt a dohos és penészes hajófenék megfertőzött levegőjének lesznek kitéve, ha pedig a fedélzetre helyezi őket az átcsapkodó hullámok sós vize egytől egyig megöli növényeit.

El lehet képzelni, minő rengeteg pénzbe kerül egy ilyen kiküldetés és mennyi veszélyt kell az illetőnek kiállania, nem lehet tehát csodálkozni azon, ha egy ritka és újabb faj orchideáért mesés árakat kell fizetni. Sok faj természetesen ezrekre, százezrekre menő példányban kerül Európába, úgy hogy termőhelyein e miatt ritkasággá válik és talán az az idő sincs messze, hogy a kimeríthetlen bujaságu és termékenységu tropikus orchidea termőhelyeket a divatozó orchidea-láz teljesen kipusztítja, úgy hogy majd az orchideák gyűjtését is, mint egykoron a havasi gyopárt Svájcban, állami intézkedésekkel kell megvédelmezni.

Ennek daczára még igen sok hely van a tengerentuli országokban, hová gyűjtő még be nem tehetette a lábát és ahol még igen sok újfajta orchidea várja a felfedeztetést.

Igy legutóbb a német Forstermann Borneóban hatvanféle új fajt fedezett fel s természetesen, midőn ezek piacra kerültek, olyan óriási feltűnést és izgalmat okoztak, hogy egyért-egyért egész vagyont fizettek a gyűjtők és kedvelők. Előfordul az is, hogy a gyűjtők kiküldőiktől parancsot kapnak, hogy azokat a ritka fajokat, melyeket nem képesek Európába szállítani, semmisítsék meg, hogy elmondhassák azt, mint egy brüsszeli cég tette, hogy az ő példányain kívül ez és ez a fajta sehol se található.

Vannak egyes fajok, melyek drágaságban a gyémánttal vetekesznek, így Amerikában egy dús gazdag magángyűjtőnél van egy tő, mely egy millió koronát ér, ezenkívül kincseket érő példányai vannak a londoni Rothschild háznak, Schröder bárónak, a zürichi botanikus kertnek és a berlini Borsig háznak.

Természetesen egyes fajok értékét nem a szépségük, hanem a ritkaságuk határozza meg, így megtörténik, hogy egy olyan faj, melyért a gyűjtő 5-6000 koronát fizet, virágjában alig különbözik egy 2-3 koronástól és ritkaságát csakis a gyűjtő éles szeme tudja felismerni és megbecsülni.

E miatt igen sokszor fordulnak elő olyan tévedések is, hogy háját tépi miatta az illető. Így pár évvel ezelőtt egy orchidea, melyet közönséges *Cypripedium*-nak, azaz Mária cipőcskének tartottak, Londonban lett néhány koronáért eladva, midőn ott azonban kivirágzott, egy olyan ritka példányt fedeztek fel benne, hogy egy gazdag gyűjtő 15000 koronát fizetett ki érte.

Időközben azonban egy szemes gyűjtő ennek a ritka fajnak a tenyészhelyét felfedezte a Kalkutta és Manipor közötti sziklás helyeken és pár ezer példányt gyűjtve belőle, azokat Londonba küldötte. Természetesen óriási lett a meglepetés és az elámulás, midőn az a ritka példány, melyért még januárban 15.000 koronát fizettek, ugyanazon év június havában 3 koronáért lett kapható. Ma már minden gyűjteményben látható *Cypripedium Spicerianum* név alatt.

De nemcsak ilyen meglepetések, hanem mindenféle furfanggal párosult lefőzések, csalások fordulnak elő a gyűjtők között, hogy mindegyik a maga firmája számára szerezhesse meg a ritkább fajokat.

Egyik híres londoni tenyészdének egy szemes, de annál nagyobb gazember gyűjtője, midőn észrevette, hogy riválisa, egy német gyűjtő, ritkább fajokra talált, mint ő, mivel másképp nem tudta levenni lábáról a borneoi vad főnököt, fogta magát, elvette feleségül egyik kifurt orru leányát, mire az após uram lágy lett, mint a viasz és veje óhajára a németet a tartomány határára hordatta és elkobozta tőle a fáradságosan szerzett egész gyűjteményt persze a fia ura számára, a kit aztán többet nem látott se az após, se a felesége.

Ugyanez a jómadár megtette azt a tréfát Indiában egy kollégájával, hogy éjszaka kinyitotta annak a félszernek az ajtaját, a melyben az orchidea fajtáit tartotta és beeresztette rájuk a ház kecskéit, melyek reggelre valamennyit tövig lerágták.

Másik esetben pedig egy közönséges *Lycaste* fajnak fehér husos szirmaiba kék festéket fecskendezett és, mint enormis ritkaságot egy hamburgi gyűjtővel elcserélte, három más olyan ritka fajjal, a melyekkel czége hirneve még egyszer akkorára emelkedett, mivel a hamburgi gyűjtőnek megmaradt példányai utközben tönkrementek - és az a három volt egyedüli egész Európában.

Nem egyszer megtette azt is, hogy ha hozzáférhetett egy-egy riválisának a gyűjteményéhez, hát annak ritka példányait megsemmisítve, helyettük hasonló közönséges fajtákat csempészett a kosaraikba.

Egyszer azonban czudarul megjárta ő is, mert hasonló pénzzel fizettek neki is vissza, midőn Madagaszkárból hazafelé utazott. Gazdag gyűjteménye a fődélzeten volt egy nagy lapos kosárban erősen a padlóhoz kötve. Egy hirtelen támadt viharból azonban, azzal a rettentő hiradással ugratták fel reggelije mellől, hogy kosara az ingó hajóról a hullámokba zuhant, de nagynehezen kihalászták. Midőn felvágatott a fedélzetre, látta, hogy a zsinegek el vannak vágva és mivel kivüle még három orchidea-gyűjtő utazott vele a hajón, magáról ítélve, ezeket vette gyanuba, de nem mert beléjük kötni, mivel egyikre se tudott volna rábizonyítani semmit.

A megsemmisülés láncolata a létért való küzdelemben.

A nap már felkelt és tüzes csókjaival felszivta a harmat könyeit az erdő fáiról és leveleiről.

Az erdő át van fülve a vadnarancsfák és myrthusok illatától... a levegőben zománczos szárnyu pillangósereg tánczol ringó szárnyalással, aranyos szárnyu rovarok zümmögnek és tarka tollu madár csapat szökdel zajos csiripolással a vörös bogyóju bokrok ágbogain...

Két óriási Tupelofa között (*Nissa candicans*) áttörhetlen sűrű levélfalat szóttek a passiflora virágaival és aranylósárga gyümölcszeivel átszótt kuszónövények, melyekre, mintha biborpalástot borítottak volna, úgy beterítette a gobeá égőveres tölcséres virágaival...

Két rubin kolibri (*Trochilus colubris*) szállong drágakőszerű csillogással a virágok körül. Akkorák, mint egy cserebogár. A him nyaka égő rubinként szikrázik a gyémánt szintjátzó sziporkázásával, többi része pedig aranyzöld smaragdként csillog. Dongószerű zümmögéssel surrannak virágról virágra. A passiflora virágairól, melynek himporszájai a kinszenvedés kinzóeszközeit: a szögeket, kalapácsot, harapófogót és tövisszorosut mimelik, a gobeák tölcséres virágaihoz surrannak döngicsélő szárnyalással, hogy azokból a mézet és a benne tanyázó apró rovarokat kiszürsöljék.

Minden szál tollacsakáját mérgesen felborzolva, sivitó czirpeléssel rontott a bátor himecske a háromszorta nagyobb lepkékre és rovarokra, melyek közelébe és a levelek közé rejtett fészke felé közeledtek és nem nyugodott addig, míg csak messze nem kergette a tolakodókat...

A legélesebb szem sem birta volna a gobeá indájára kötözött olasz diónagyságu fészket felfedezni, annyira összhangzott és egybeolvadt annak színe és anyaga a környezettel. Az egész fészkek a tillandziák hajszálvékony szálaiból volt fonva, féldiőnagy tojóágya pedig az anemonák lehelletfinom selyemszöröcskéivel volt lágyan és melegen kipárnázva.

Diadalmas czirpeléssel szállt azután nőcskéjét követve a fészkek szélére, s azt kezdték csöröcskékkel igazgatni, rendezgetni, midőn fölöttük egyszerre csak halkan megzörrent a levelek sűrűje és egy undok, szőrös pók ereszkedett alá, levélről-levéltre ugrálva, hosszú szőrös lábával...

Minden levélnél leselkedve, megállt és gonosztekinetű, tüzes szemeit fenyegetőleg meregetve, ollóalaku görbe rákonyait nyitogatta, miközben vörösbarna szőrökkel fedett teste, mint az ugrásra készülő tigris, alattomosan meglapult a virágok és levelek mögött.

Valahányszor a him kolibri virágról-virágra rebbent, a madárölő pók (*Mygale avicularia*) óvatosan elrejtette magát, azután pedig ugráló szökésekkel közeledett a fészkek felé és midőn annak föléje ért, ugráskészen meghuzta magát a gobeá virágai mögött és csak azt várta, hogy a him újra a fészkekre szálljon...

Midőn ez megtörtént, ráugrott és átkapta karmos lábaival. A him kolibri élesen felsivitott, de hiába vergődött, csapkodott szárnyaival, támadója hosszú szálakat eregetve, csakhamar úgy össze-vissza kötözte, hogy mozdulatlanul csüngött a levelek között, mialatt nősténye fájdalmas czirpeléssel keringett a fa körül...

A madárölő pók ekkor felfelé szökellve, a levelek sűrűjébe rejtett hálójához, annak gömbölyűre szövött nyílásánál megállt és a kolibrit a rákötözött szálaknál fogva lassan felfelé kezdte vontatni, hogy gyilkos barlangjában kedve szerint fellakmározhassa. Zöld lencséjű szemeit áldozatára szegezve, észre sem vette, hogy a levelek és indák között szivárványos fényesség villan meg és a levelek közül egy aranyzöld gyikfejecské, az *Anolis*, dugja ki magát és gyémántként fénylő szemeivel kutatva, kémlelődvé néz mindenfelé... Egész teste kékesen

fénylő smaragdzöldben játszik, toroka ellenben égővörös-czinóber színben lángol, tehát sokkal szebb és tarkább színű mint színváltoztató rokonai, a közönséges chamäleonok...

Fürge keresgéeléssel szaladozik fel-alá a kuszó növények indáin tapadósvégű ujjacskáival, midőn egyszerre megpillantotta a mozdulatlanul meglapuló Mygale, de az is őtet, mert most már nemcsak a nyolcz, de mind a tizenhat gonoszul forgó szemét alattomosan rámereszti. Az Anolis erre egyszerre nyom nélkül eltűnik a nélkül, hogy helyéből megmozdult, vagy csak egy levél is megzörrent volna.

Az óriáspók szemeit mindenfelé meregetve, keres és kutat utána, azután nagy óvatosan szőrös lábaira ágaskodva, forgatja szemeit mindenfelé... de nem látja seholsem. Ellensége bizonyára megfutott, mire görbe rákonyait párszor fenyegetőleg összecsapantva, újra a vontatás munkájába mélyedt...

Az Anolis azonban nem tűnt el, hanem a helyén maradt és, mint a chamäleonok családjához tartozó gyíkok, úgy ő is csak a színét változtatta el, hogy ellenfelét törbe csalja. A ragyogó zöld test és a lángoló színű torok eltűnt és egész teste annak a kuszónövény kérgének a piszkosbarnába játszó szürke színét vette fel, a melyen mozdulatlanul meglapult, hogy a legélesebb szem sem fedezhette volna fel, hanem a kuszónövény megvastagodott kérgének tartotta...

A Mygale lábait serényen mozgatva a kolibrit már majdnem félig a hálójáig vontatta, midőn a vontatószálak belekeveredtek a passiflóra csillagos virágaiba és megakadtak...

A Mygale erre gyorsan leszaladt, hogy a szálakat kibogozza és míg azzal vesződött, az Anolis felhasználva a jó alkalmat, a kuszónövények másik oldalán a pók hálójáig surranva, annak közelében lesbe állott... és midőn az visszatért, reárohant és megragadta...

A Mygale ijedtében a magasból levetette magát, de az Anolis oda is utána rohant, a hol azonban a küzdelemnek hamarosan vége szakadt, mert bármily dühvel védekezett is mérges rákonyaival, az Anolis egymás után harapdálta le a szőrös lábait, azután fejét összeroppantva, megindult vele az egyik Tupelofán levő oduja felé, hogy ott békén elkölthesse...

Ugyanazon fának a törzsén jó magasan egy gömbölyű lyuk sötétlett, melyben valaha a bibormellű harkály fészkelhetett.

Utána azonban más lakó foglalta el, mert időnként egy hegyes orru, szikrázószemű fej ütögette ki magát, prédátleső, vad pillantással és megpillantva a fölfelé törekvő Anolist, villámgyorsan pattant ki és szaladt lefelé...

A törzs elágazásánál egy ideig meglapulva leleskedett, azután szélesre felfújt sziszegő torokkal vetette magát a mit sem sejtő Anolira, mely az első pillanatban az ijedtségtől megdermedve, zsákmányát elejtette, de azután látva, hogy ellenfele, az undok alaku Skorpio Lizard csak alig valamivel nagyobb nálánál, bátran felvette a harcz keztyűjét.

Pompás színezetét rohamosan változtatva, ő is felfújta a tokáját és nekiágaskodva, mérges sziszegéssel nézett farkaszemet ellenfelével...

Néhány pillanatig nyelvüket öltögetve, méregették egymást gonoszul szikrázó szemeikkel, azután vállukat emelgetve, fujtak, sziszegtek és hosszú farkukat ostorként suhogtatták a levegőben... azután egyszerre olyan vak dühvel ugrottak egymásnak, hogy mindkettő súlyegyent veszítve, a földre hemperedett, de azonnal talpraszökve, újra szembeálltak egymással...

A fésüs farku, tüskéshátú Skorpio Lizard ellenfele gyengéit ismerve, mindenáron a hasa alá és a farkához igyekezett férni, de mily ravaszul ugrált, mesterkedett is, a fürge Anolis farkcsapásaival mindannyiszor félrelődította és mindig szembe állva vele, fogait mutatta neki...

Igy ment a harcz jó darabig, míg végre a düh mindkettőn annyira erőt vett, hogy egymásba kapaszkodva, marták, körmölték egymást...

A Skorpio Lizard azonban mégis erősebb volt. Az Anolis ragyogó szinezete fakószürkére kezdett változni, mely erejének kimerültségét jelentette és midőn ennek következtében mozdulatai is lassubbakká lettek, a Lizard egyszerre csak a hátára szökött, és az Anolis farkát nagy mérgesen leharapta, mire az feladva a küzdelmet, a legközelebbi bozót védő sűrűségbe menekült.

A Lizard ura maradván a csatatérnek, először egy kissé kipihente magát a fárasztó küzdelem után, azután szájába kapva zsákmányát, éppen azon gondolkozott, hogy azt a földön, vagy pedig oduja magasában költse-e el, midőn a harczteret beárnyaló sárgászöld szömörcebokor vízszintesen kinyuló ágáról egy rézvörös test ereszkedett alá, melynek láttára a Lizard a rémülettől szinezetét rohamosan változtatva, recsegő brekegést hallatott... azután egészen fejét vesztve az ijedségtől, nem a fára menekült, melynek összefonódott sűrűségében megmenekülhetett volna, hanem futott, ugrált a merre látott, vakon, eszeveszetten...

A biborkigyó villámgyorsan levágva magát, szélesre tátott torokkal siklott utána s közbe-közbe féltelen szökésekkel lökve magát előre, csakhamar beérte a halálrafaradt skorpió gyíkot és horgas fogaival megragadva, kétszer-háromszor átgyűrűzte a testét és erős szorításával megfojtotta...

A Lizard tompán nyögött és vonaglott a kigyó érczesen fénylő rézvörös gyűrűi között és midőn már nem mozdult, a rézkigyó pikkelyes testét egész hosszában kinyújtva, rángó mozdulatok között lassan-lassan elnyelte, a mitől teste kétszer olyan vastagra dagadt...

A bő lakoma után, alkalmas helyet keresve a pihenésre, lassan tovakuszott és éppen nagy kényelmesen rétesformán akart összekunkorodni a meleg napfényen, midőn egy fölötte elvillanó fekete árnyék és a magasból alásivító rekedt vijjogás felriasztotta.

Alig, hogy támadó állásba vágta magát, máris suhogó zugással vágódott alá légi honából a héjaformán tarkázott kigyászóölyv és mindig szűkebb köröket huzva, kerengte körül a magasra ágaskodó biborkigyót, mely szintén köröskörül forogva, szikrázó szemekkel leste szárnyas támadójának minden mozdulatát...

Mindig lejjebb-lejjebb ereszkedve, az ölyv egyszerre csak összekapta a szárnyait és lehulló kőként villámsebessen csapott alá a kigyóra és annak méregfogait pajzsként előremeresztett szárnyaival félreacsapkodva, rövid küzdelem után derékon kapta hosszú karmaival és görbe csőrével olyan csapásokat mért a sziszegő hulló fejére, hogy az kábultan nyult végig a földön... mire körmei közé kapva, diadalmas vijjogással emelkedett vele fölfelé a napfényes magasba...

Alig emelkedett azonban a fák koronája fölé, biztos, erőteljes repülése egyszerre bukdosó, tétovázó vergődéssé változott és bármint erőlködött, nem birt magasabbra emelkedni, a hosszan lecsüngő kigyó pedig mintha eltűnt volna karmai közül...

Tán leesett? Nem!... A napfényes magasban az ölyv fehér teste, mintha csillogó biborvörös övvel lenne átszorítva! Aggodalmas, rekedt vijjogás sivit alá a magasból, mert a kábulásából felocsudott rézkigyó az ölyv testére csavarodva, egyik szárnyát is átszorította rugalmas gyűrűivel, úgy, hogy az most bukdosó vergődéssel hull lefelé a földre, hol tovább folyik az elkezeredett élet-halál küzdelem...

Az ölyv vad vijjogással csapkod, vergődik, tépett tollak szállongnak szerteszét a levegőben, el-elbukik, megint lábra áll, de a testét szorító gyűrűket nem bírja letépni magáról. A végsőkéig ingerelt hulló ellenben minduntalan szélesre tátogatja a torkát, hogy hegyes méregfogait a

mellébe vágassa, az ölyv azonban tud vigyázni magára és vissza-visszavág és e közben elkapja a kigyó állkapcsát a csőrével...

Most már övé a győzelem! Dühös roppantással zuzza össze a kigyó lapos fejét, mire a testét szoritó gyűrűk reszkető vonaglással lehullanak róla...

Pihegve rázkódik össze, azután szárnyait kezdi suhogtatni, mintha épségüket próbálná... a másik pillanatban aztán körme között a fáradtsággal kiküzdött kigyóval, suhogva felfelé emelkedik, miközben diadalmas vijjogása győzelmesen és merészen visszhangzik az erdő felett...

Ezekre a kihívó vijjogásokra még élesebb, még áthatóbb vijjogás felel neki a magasból, melyeknek hallatára a kigyászó ölyv megsuhogtatja a szárnyait és sebes repüléssel igyekezik tovamenekülni.

Ellenfele a fehérfejű halászsas azonban vihargyorsasággal közeledik másfélöles hosszú szárnyain... Fehér feje deresen villanik meg a napfényes magasban és sárga szemei a harc és támadás tüzében égnek.

Egy-két szárnylebbentéssel a kigyászó ölyv fölé emelkedik, hogy reácsaphasson, ez azonban szintén fölébe emelkedik, vagy oldalvást csap el a hatalmas szárnyak mellett... A kigyó karikázva hull le körmei közül, de a hatalmas légi király nem vágódik le utána, hanem vijjogva tovább üldözi. Keringve folyik a légi harc tovább... A hatalmas karmok már egyszer megragadták és tépett tollak, piros vércseppek szállongnak, a kigyászó ölyv sebessége lankadni kezd és mindenáron az erdő védő sűrűségét akarja elérni és éppen szárnyait készül összekapni, hogy lefelé suhanhasson, midőn a fehér fejű sas utóléri és győzelmes rikoltással beléje vágja körmeit...

Egyetlen csőrccsapással megölve, zsákmányával a folyó tulpartján levő őrhelyére, egy villám-ütött hyckorifa felé evez öles szárnyaival... és éppen, midőn annak egyik kinyuló ágára akar vele leereszkedni, egy lövés durranása hangzik a sűrüből és a lég hatalmas királya átlőtt fejével bukik le zsákmányával együtt a minden állatok urának: az embernek a lábai elé...

Igy folytatódik ez tovább és tovább szakadatlanul a természet háztartásában a kicsinytől kezdve a nagyig a létérti küzdelem nagy munkájában, a melyben az erőse a jog és a hatalom, a gyengébbé a halál és elmulás!... A természet öröktörvénye ez, a melynek változatos forrongásában az élet és halál, a születés és megsemmisülés fokozatos lánczolatán alapszik az az egyensúly, mely teremt, éltet, fentart és határt szab minden fajnak és egyednek a szaporodásában úgy, mint a megsemmisülésében...

Az erdők Machiavellije.

A közeli fajrokonság daczára, mely a rókat (*Canis vulpes*) a föld leghűbb és legegyszerűsebb természetű állatához: a kutyához fűzi, ennek merő és legkiáltóbb ellentéte, mert a milyen hűséges a kutya, épp oly kitanult ravaszsága; épp oly hamis és kétszínű természetű emez és a mennyire védi amaz gazdája tulajdonát, olyan tolvaj és rabló természet szorult ebbe a rőtveres bundájú latorba, melyet méltán nevezhetünk honi állatvilágunk Machiavellijének és erdőink Mefisztotelesz-ének.

Nincs állata hazánknak, mely karakterének sokoldalúsága és érdekességére nézve rengetegek ezen rablólovagját felülmulná, épp ezért a legrégebb időktől kezdve napjainkig százféle mesében, mondában, versben, prózában meg van örökítve és fel van dicsérve, ki van szidva körmönfont ravaszsága, kitanult tolvajlása és az az élelmes ügyessége, melylyel nemcsak minden helyzetet és alkalmat ki tud kellően aknázni, hanem a veszély legkritikusabb pillanataiban, melyben más állat rendszerint a félelemtől megzavarodik, ugyszólván eszt veszti, ez a vöröscsuhás bravó, valami geniális mesterfogással, mindig tovább viszi és megmenti az irháját.

Ugy-e bár, azt gondolná az ember, hogy az ilyen százfélékép megénekelte, a napi élet fázisaiban ezerszer emlegetett állatnak, még a gondolatait is ismerik? Dehogyan ismerik kérem! Ha ez a ravasz Csalavér-koma olvasni tudna, megpukkadna nevetében attól a sok mesétől és ráfogástól, melyeket azok a híres, neves szaktekintélyeknek kikiáltott, akadémiai levelező tagoknak választott, de erdőt és eleven állatot sohase látott tudós urak nagyképűsködő opusaikban a világba kürtölnek. Ezeknél a jó uraknál - kik tizenkét természet történetéből fabrikálnak egy tizenharmadikat - a synonyma és a rendszer a fő! Patvar vigye az állat karakterét, biológiáját! Hanem egy kazal synonymát összeharácsolni, egy legeslegújabb rendszerrel lefőzni a világot az ordok, genusok, familiák, subordok, subgenusok, stb. összevissza cseréléséből. Ez a tudós munka! No meg a szórszálhasogatás! Karaktere, biológiája, családi élete, háztartása az állatoknak - laikus munka, melyeket a synonymafalók spanyol göggel lenéznek; épp azért azt a sok mesét, képtelenséget, melyek a tizenkét természet-történetében benne vannak, hűségesen készpénznek véve, változatlanul belerakják az ő tizenharmadik gyártmányukba, a ki azonban igen nagy tudósnek van kikiáltva - az néha még hozzá is álmodik valamit.

Ki hinné továbbá, hogy ennek a tyuk- és libáltartó gazdától százszor elátkozott, erdészektől, vadászoktól agyonszidott állatnak életmódjára és karakterére vonatkozó igen sok markans és jellegző sajátossága még mai nap is ismeretlen.

Az erdészek, vadászok, a kiknek, ugyszólván ismerniök kellene a róka faj életmódját és háztartását, mint a magukéit, ezeket nagy részben a mesék és a vadászlóditások csalóka szemüvegén keresztül nézik s nemcsak elhiszik, de még maguk is tóditják azoknak a vadász-íróknak légből kapott állításait, kik tapasztalataikat szintén a fentemlített módon gyarapítják.

Ennek példájára üssük fel egy nagy és igen híres természetrajzi munkának a rókaról szóló részét. A nevét nem akarom megmondani, de azért mindenki rá fog ismerni a nélkül is, mert ebben a híres műben a rókának családélete és apai örömeiről, olyan ideális kép van rajzolva, mely igen szép és megindító ugyan, de a valósággal homlokegyenest ellenkezik; így:

„A nőtény tavasszal nagy körülátással kiválasztott s önmaga által ásott katlanban vagy egy odvas fában és sziklaüregben megkölykezik. Ettől a perctől kezdve példaszerű és valóban megragadó családi élet veszi kezdetét, mely némely párnál az egész életen keresztül tart. A hü

férj nejét a legválogatottabb falatokkal látja el, melyeket naponkint vagy a katlan elé vagy pedig egyenesen nősténye elé rak stb.”...

Csak ennyit idézek, nem többet! De ennyi is elég tulon-tul, mert a him rókánál önzőbb, hűtlenebb és az egoizmusnak a legvégső határáig hódolóbb családapa nincs a föld kerekiségén. Nem törődik ez nőstényével, fiaival, hanem magukra hagyva, nőstényére bizza egészen a nevelés gondjait, ő maga pedig az alatt ravasz fejében betörést, kalandokat s prédaszerző terveket koholva, óvatosan leskelődő léptekkel járja be az erdőt és vidéket, fürkésző szemével mindent meglátva, éles füleivel a leghalkabb zörejt és hangot fölfogva, csodafinom szaglásával a szimatnak legkisebb parányát is megérezve.

Alakja és színezete annyira ismeretes mindenki előtt, hogy szószaporítás volna azt ismételni, mindamelllett, mivel, hogy színezete a vidék és égálji viszonyok következtében, változásnak van alávetve, a két főbb és ismertebb árnyalatot röviden felemlitem. Az egyiket szörméjének világosabb alaptónusa miatt: sárga, arany, nyires, szücs vagy homoki rókának nevezik. Ennél szürkés-fehérral derezett hát, sárgás-vörös vállak, ugyanilyen felsőnyak, fehér has és torok s fekete lábak az irányadók, karakterisztikus ismertető jele azonban farkának hegyén a fehér csillag vagy rózsa, mely a fekete, kormos, füstös, hegyi, erdei rókánál legtöbbször hiányzik. Ennek a gereznája olyan, mintha hamuval vagy korommal lenne befuvallva, farka feketés, torka és hasa hamvas vagy kékesszürkén van árnyalva.

Saját tapasztalataira támaszkodva, már az öreg Brehm meggyőződött arról, hogy a legtöbb madár kivételével, minden állatnál nem a párházasság, hanem a szabadszerelem: a venus vulgivaga az uralkodó és a legtöbb apa, mitsem törődik az ivadékaival. Hanem hát ez az alapjában és nagyjában igaz állítás észrevétlenül és elfeledve maradt!... ellenben a rókapár monogamicus - és családi élete - bizonyos zoológiai orthodoxiává fejlődött és állandó megdönthetetlen hagyományként ez a hiedelem gyökeret vert a természetrajz körében. Persze nem könnyű volt ezt a megrögzött hitet, melyre a hagyományok régi fátyla, ugyszólván rászövődött, megdönteni. Ezt szobai elmélettel, mikroskoppal és synonymákkal széttegni nem lehetett, hanem a rejtek és sűrűségek csendes árnyában, a rengeteg magányában, az erdők éjjeli csendjében órák, napok és heteken át szemfüllé válva, ki kellett lesni, meg kellett lopni, a karakter, a családélet mindama titkos vonásait, melyeket az állatvilág biztonságérzetének teljében csupán az erdő magányának szokott mutogatni...

Ekkor aztán kitűnt, hogy a „kan róka” nem él monogamiában a nőstényével... és, hogy a páros együttélésnek még csak nyoma sem létezik közöttük, hanem a nemi ösztön kielégítése után megy mindegyik ivar a maga útján és a hűséges és gondos családapának kikiáltott kan róka, a szó teljes értelmében valóságos vagabund a szerelemben is és több hiteles szemtanu látta, hogy a nőstény azt a kant ajándékozta meg szerelmével, a melyik győztesen került ki az udvarló kanok marakodásából.

A bagzás, vagyis a párzás ideje egész február hóban tart. Ezen idő alatt a nőstény nappal rendszeren egy vagy több udvarlóval a vaczkába rejtőzködik, mely idő alatt sajátságos, de átható erős bűz áramlik ki belőlük és ennek a bűznek nyomán követik a bagzó himek a nőstényeket, még nappal is azt a sajátságos, páva rikácsoláshoz hasonló csaholásukat hallatva, melyeket betűkkel: „grauu vagy griauu” formán közelíthetünk meg. Ezenkívül van még egy másik, a hollókároghoz hasonló csaholásuk is, mely a „gock”, vagy „grock” szókkal fejezhető ki, mely hívásokra a kereső kanok rendszeren felelni szoktak, úgy hogy ezek utánzásával aztán puskavégre is lehet csalni őket.

A párzási idő multával a nőstény magában, sohasem a kan társaságában, keresi ki és választja ki kölykező helyét és épp ilyen eldugott rejtekben tartja kölykeit a him és a többi atyafiség előtt. A rókapárra nézve nem létezik család és nem léteznek családi örömök!... Ezt kézzel-

foghatólag bizonyítja a himeknek teljes és hibátlan nyári bundája, ellenben a nőstényeké a szoptatástól és heveréstől koszlott, tépett, csapzott s helyenként le van kopva.

A párzási hely kiválasztására nézve is tulzottak, valótlanok a legtöbb leírások. A mely helyet alkalmasnak talál azt elfoglalja, legyen az lyuk, sziklahasadék, faüreg vagy száraz galyhalom, sőt még a talaj eldugott mélyedését is elfoglalja és ha egyszer kiválasztotta kölykező tanyáját, nem törődik vele, mély vagy sekély-e az, arra se tekint, hogy az rendes katlan, nyári lakás, vagy szükségből vájt menedék-e, erdőben van-e, vagy azon kívül, hanem arra van legtöbb figyelemmel és ott üt tanyát, hol a környék kiadó és kényelmes vadászterülettel kínálja és hol elegendő prédára talál...

Vadászataiban ellentmond mindazoknak, kik azt állítják, hogy ezt tanyájától messze cselekszi. Vadász biz az egészen tanyájához közel, kivált midőn kölykei még kicsinyek, csakhogy kétszeres elővigyázattal és éberséggel, a mint azonban kölykei növekednek és erősödnek, akkép változnak meg a rókaanya természete és szokásai is.

Kezdetben állandó kísérői a kettőzött éberség és elővigyázat, a kölykek növekedésével ezek iránti szeretetből aztán ezeket nemcsak levetkezi, de bátor és támadó természetűvé is válik, így nem egyszer történt meg, hogy a lyuka közelébe tévedő borzebet megrohanta és elkergette, sőt megtörtént az is, hogy egy nőstény róka kölykeit távol fekvő lyukából egy egészen a falu közelében levő levágott galyhalom alá hordta és onnan a legvakmerőbb rablóbetöréseket intézte a falu baromfi-ólaiba.

Bizonyára kevesen láttak ujszülött, vagy egy-két napos rókakölykeket! Ezek 14-15 centiméter testhosszal bírnak és vastag, tömzsi, szélesorru fejük, feltűnő vastag nyelvet rejt magában. Rövid, a nyak és fejhez szorosan odalapuló, háromszögű fülecskéik zárva, szemeik be vannak ragadva, bundájuk pedig a szülésnek első stádiumában rövid, sima és füstszinben játszó barnás-szürke, homlokukon fakóbb árnyalattal, ellenben farkuk hegyén és mellükön már mutatkozik egy piczinyke, fehér foltocskák... Néhány nappal később a szőrözet hegyei erősebbé, alapja gyapjassá kezd változni, színezete pedig élénkebb szürkébe hajlik. Testük és tagjaik erőteljes fejlődésnek indulnak, hanem a tömzsi fej és széles lapos orr, még nem hasonlít anyjukéhoz, valamint a szemek sem állanak a jellegzetes ferde állásban és hiányzik belőlük az öregek sárgás-zöld csillogása, miután az övékéi még egészen szürkés-kék, egyenes vágású, ravaszság nélküli, vidor, fiatal szemecskék...

A harmadik héten azonban a metsző-, szem- és tépőfogak fejlődése után, a rókafaj jellegzetes hegyes orru, felálló füle typusa, annak élénk, fürge temperamentumával előtérbe kezd helyezkedni és az előbbi a kutyatypushoz közelálló hasonlóság végkép eltűnik és a mindinkább sárgássá világosodó szemekből a rókafaj ébredező, eszes ravaszága villog elő a fiatalság gondatlan pajzanságával egyesülten.

A fiatal kor vig és gondtalan játékaival és hanczurozó enyelgés között nő és fejlődik az ivadék tovább; ebben a stádiumban, az erdő csendes magányában, egyik-másik kíváncsi fejecske a lyuk széléig, sőt még azon túl is kimerészkedik. Mindenki ismeri, legalább képből, azt a jelenetet, midőn az anya egy fogolylyal, egérrel, nyulsüldővel vagy más egyéb zsákmánnyal tér haza és a fiatal ivadék azon fogait és öldöklő ügyességét próbálgatja, míg nem a serény és gondos anya által mindig nagyobb és nagyobb területen, az erdő és virány védő rejtjeibe és bokrosaiba lesznek vezetve, hogy megtanítsa őket az élet és létérti küzdelem feladataira.

Ekkor már félig kinőtt rókakölykek miniatúr másai anyjuknak, ugyanaz a hegyes, mozgékony orr, felálló fülek, lombos farkacskák, az öregéhez hasonló fakó gerezna - csakhogy kicsinyben, ellenben apró, tolvaj-hegyes mefisztofeleszi hamisságu pofácskáikból, a ferdén álló, ravasz villogású szemekből, egészen anyjuknak és a rókafajnak kitanult fondorravaszágu tüze pislog és csillámlik elő egészen az ősi fajerőben...

Nagyon sokszor megtörténik, midőn a szemes és óvatos anya gyanus, ivadékai biztonságát veszélyeztető jelenségeket vesz észre a katlan táján, már zsenge korokban megismerteti őket a költözködéssel és egyiket a másik után a szájába fogva, oda, arra a messzebb fekvő s biztosabb tanyára hordja, melyet vándorlásaiban már jó előre kiszemelt kicsinyei részére, melyeket egész őszi gondos anyaként kísér, vezet, oktat és védelmez, ősszel azonban már a kicsinyek saját szárnyukra lesznek bocsátva, de azért még együtt tartózkodnak valami sűrűség védő rejtekében, hanem ekkor már annyira előtérbe lép a testvérekben is az önállóság és az önzés érzete, hogy majd egyik, majd a másik marad el a közös tanyáról, úgy, hogy midőn az első hó leesik, akkor már mindegyik, mint teljesen kifejlett és önálló egyed kóborol és tolvajkodik választott lakhelyén.

A minő sajátos és egyéni a karaktere, épp olyanok a rókának a nyomai is. Nem kell hozzá éles, gyakorlott vadászszem, hogy a fehér hóleplen felismerhesse, mert aki egyszer látta, az azonnal újra felismeri az első látásra.

Akár lépésben, akár koczogásban kullog, egyik lábát a másik után egyenletesen szedegetve, nyomódik lábfej lábfej után egyenes vonalban a hóba, melyet a vadásznyelv zsinórnak vagy füzérnek nevez, ellenben a lyukából való gyors és egyenetlen kiugrás következtében, nyomai rendetlenek és könnyen megkülönböztethetők, a lassu és meggondolt lépésekkel kikecsmegő borzétól.

Katlana biztos rejtekéből kilépve, előleges szemlét tart a vidéken, mielőtt megindulna és csak ezután tart koczogó futásban az erdő felé, melynek szélén ujlag megáll és a kutyához hasonlóan, hátsó lábaira ereszkedik, hogy így ülve, rablóterveit kikoholja. A falu tyukólaiban próbáljon-e szerencsét vagy a szántások hófedte barázdáiban rejtőző nyulat, a gyepek, vágások és a cserjések mögött, a metsző szél ellen védelmet kereső fogolycsapatot lopja-e meg?

E felett még nem határozott, azért hát nyomai sem zsinóregyenesen, hanem czikk-czakkosan, mint ravasz fejében kóválygó tervei, vezetnek tova, midőn egyszerre futását zsinóregyenesen a hóból kisötétlő bokros felé irányozza... és óvatosan szél alatt (a szélnek ellenében) haladva, egyszerre csak megáll s egyik első lábát felemelve, sunyorgatva, megfontolva, olyanformán néz a bokrok mögül felreppenő fogolycsapat felé, mint aki az ilyent jövőre nézve jól megjegyzi magának, hogy egy másik alkalomkor hasznára fordithassa.

Azután fülelve, nézdelődve bandukol tovább, mignem egy fajrokonának az övéhez hasonló zsinóregyenes csapájára bukkan a hóban. Ez a csapa egy vén körtefának alacsonyán fekvő odvához látszik vezetni, mely alatt a mezei verebeknek elszórt, széthullongatott tollazata azt látszik bizonyítani, hogy a szemes rabló meglehetősen megtizedelte a körtefa odvában a hideg és szél ellen alvótanyát kereső verébcsapatot.

Mindent tud és mindenre gondol, valamint mindent megjegyez magának, mert most ama repczeföld felé fordul, hogy ott vadászó ügyességét, de egyuttal a földművelésre és erdőkultúrára való hasznosságát bebizonyítsa egyik-másik barázdában az egérfogással.

Azok a karakterisztikus nyomok a hóban, melyek a serény vadásznak a barázda hosszában tett ugrásait dokumentálják, dokumentálják egyuttal azt is, hogy rövid pillanat alatt, a hó alatt futkározó egeret rántott ki a fagyos felvilágra és mohó falással éhező gyomrába temette. E nyomok tovább vezetnek s minden ugrással egy vagy két egér vesztét jelöli, mely vadászatot nemcsak télen üzi éjjel-nappal nagy passzióval, hanem nyáron is, nemcsak a szántás barázdáiban, de a mezőn, erdőn, réteken is, így némelykor meg lehet bocsátani neki egy-egy kakas vagy liba elrablását, mert egérpusztításaival igen nagy és számottevő hasznot okoz a földművesnek, miután ő is, mint a macska, menyét és más efféle állatok, nem pusztán éhségből, hanem passzióból, még pedig szenvedélyes passzióból, egész gyönyörűséggel és fáradhatatlanul vadász az egerekre.

De nem mindig sikerdusak e rőtvrös bravónak éjjeli és nappali vadászkirándulásai; kivált erős, fagyos teleken, midőn vastag hótakaró borítja be hideg palástjával a szunnyadó természetet és a veséket átjáró északi szél szomoruan zörgeti az aszúfüvek szárait a pusztá, élettelen és magányos avarokon...

Ilyenkor éhségtől beeső horpaszokkal, farkát leeresztve morózusan kullog előre-hátra a vendégszeretetlen pusztá földeken és morózus kedélyhangulatát, gyomrát korgató éhségét üvöltéssel végződő, rövid, ugatásszerű csaholással hirdeti a ködös nappali tájnak s valamivel ingerültebben a holdvilágos téli éjnek.

Mindezeknek daczára, egykönnyen nem esik kétségbe, mert miként fajrokonai: a kutyafélék, úgy ő is szívósan és soká el tud tűrni fagyot, éhséget és minden nélkülözést. Ha az erdők, mezők nem teritenek asztalt részére, ellátogat a falvakba, tanyákra és majorságokra, melyek ez időben válnak legtöbbször hőstettei és rablóbetörései színhelyévé.

A legközelebbi magaslaton vagy buvhelyen kiválasztja magának a betörésre legalkalmasabb udvart vagy portát, melyeknek állományáról és körülményeiről előleges kémutjai és csatángolásai közben tudomást szerzett és mindaddig ott rejtőzködik fülelve, vigyázva, míg csak az éjfél csendes órája el nem érkezik, amikor is a legmélyebb álom ónsulya zárja le a gyüölt komondorok és lánczos kutyák szeméit a majorságokon. Ekkor aztán árnyéklissan, árnyékgyorsan hussan a háztól az udvarig, az udvaron a baromfiólig, melynek minden lyukát, gyengeségét még nyári rekognoszcirozásaiban megjegyezte. Ekkor aztán jaj azoknak a baromfiaknak, melyeknek istállója nem ép és nincs gondosan bezárva! A gazdasszony és a cselédek legkisebb gondatlansága, hanyagsága drágán lesz megbüntetve, mert szagláló, keresgélő orra, éles, figyelmes szemei, feltaláló esze, no meg serény és körmös előlábai segítségével megtalálja a hanyagul foltozott rést, kitágítja a hasadást, befejegeti a rosszul zárt ajtót, a til-tul berakott nyilást és szelelő lyukakat, mire aztán nemsokára a nyakon kapott liba, pulyka vagy kakasnak a végső sikoltása ugratja ki a gazdát vagy cselédet az ágyából, de már akkor csak bottal üthetik a vörös rabló nyomait. Néha olyan vakmerően intézi ostromát, kivált ott, hol a házőrző kutya lánczra van kötve, hogy a felriadt gazda, méregtől átkozódva, villát, seprőt hajíthat utánna a mellette villámként elsuhanó rablónak, ami persze nem sokat árt neki és fittyet hány úgy ennek, mint a torkaszakadtából ugató lánczrakötött kutyának és szerzett zsákmányát elrejtve, elkaparva vagy uj betörő terveket eszel ki, vagy pedig haza vive a mesékben megénekelt „*Malepartus*” nevezetű várába, ott jó étvágygyal elkölti és nagyot s hosszut alszik utána kényelmes katlanában.

Ad vocem Malepartus vára! Ennél megint alkalom nyílik, hogy egy közkézen forgó, kardinális valótlaniságról fellebbentsük a fátyolt.

Ugyanis az is százfélékép meg lett a természetbuvárok által írva, a vadászok és erdészek által igazságnak esküdve, hogy ez a rőtbundájú Mefisztofelesz a tisztaságra kényes és finnyás borzot úgy üzi el nagy fáradtsággal készített földalatti barlangjából, hogy ezt nem éppen Ylang-ylangként illatozó gonoszbüzü vizeletével befecskendezi, szagos és kompaktabb minőségű látogatójegyeit pedig egyenesen katlanja torkába rakja le és azután a gazdátlan lakot magának foglalja el, sőt állítják még azt is, hogy ezen bosszantásokon kívül a remete természetü borzot harapásokkal és az erősebb jogán üzi el jogos lakából.

Ezek ellenében az igazság az, hogy a borz a rókának sem büzével, sem penetrans szagu váladékával nem sokat törődik, sem szaglászati, sem tisztasági szempontból és igen sokszor megtörténik, hogy ősszel téli szállását ő üti fel a rókakoma lakásában, még pedig elfoglalja a legalsó legkényelmesebb katlant, úgy hogy a jogos tulajdonosnak a felső etázzsal kell megelégednie és ez meg is elégszik és békén meglaknak mind a ketten, ő fölül, a borz alul egy lyukban, mert a rókakoma nem igen mer kikezdeni a morózus természetü, harapós és nála jóval erősebb erdők remetéjével.

Egy másik, még megrovandóbb balhit és téves felfogás, mely már sok szerencsétlenségnek lett okozója az, hogy a rókára, mint a kutya közeli rokonára, ráfogták, hogy épp úgy megvesz, mint az, szerencsére azonban az ez irányban megejtett vizsgálatok és anatómiai kutatások kiderítették, hogy a rókáknál a veszettségnek tartott járvány nem egyéb, mint ideges dühkitörés, azaz egy neme a dühkórnak, de nem a fenti értelemben.

E kísérleteket legbehatóbban a württembergi Salgau mellett ejtették meg és a veszeteknek híresztelt rókák által megmárt kutyákon, háziállatokon, erdei vadakon és embereken az „ebdüh”-nek nyoma sem mutatkozott. És ennek ellentmond még az is, hogy a veszeteknek híresztelt rókák ellenkezőleg a veszett kutyákkal, mind jó husban voltak, teljes hibátlan gereznával birtak és tekintetük sem mutatta azt a zavart, téveteg foszforeszkáló szemcsillóságát a veszettségnek.

Megemlítésre és további észlelésreméltó még az a körülmény is, melylyel ezek a rókák magukat elemésztették. Egy jó részük vízbe fojtotta, más részük pedig felakasztotta magát, mely két tény aktaszerűleg és hivatalosan is meg lett erősítve. A hivatalosan felvett tényállás a következő: „A róka egy és fél lábnyi magasan függött a földtől, fogaival egy vizirányosan kinyuló fenyőágba oly erősen beleharapva, hogy az ágat le kellett vágni, mert a fogakat és állkapcsot másképp nem lehetett kifeszíteni. A többi mellékágak, valamint a fa törzse számtalan helyen, de mindig a vízszintes ággal egyenlő magasságban össze-vissza volt marva, harapdálva, a föld pedig alatta széttiporva s fölrugdalva volt, ahogy a dühkóros róka mindaddig harapva fel-felugrált, míg fogai annyira bele nem vágódtak az ágba, hogy végre nem tudta kirántani. A fán nem volt, mondjuk, huros rigó vagy efféle madárfogó hurok vagy egyéb oly csalétek, ami rókát az ugrálásra és harapdálásra csábíthatta volna, hanem felakasztotta, respektive beleharapta magát a saját jószántából és akaratából a dühkór zavart és fölgerjedt állapotában. Ezen erdei zsvány álma, büntudatos természetének megfelelőleg nagyon éber, de ennek daczára megtörténik némelykor, hogy a cserkésző vadász álmában pörköl rá, sőt, néha még a hajtásokon is föbe kólintja egyik-másik hajtónak a botja - de csak akkor, midőn zsákmánytalan, hosszú téli kóborlásaiban, végre a fáradtságtól és éhségtől elgyötörve, legalább az álom feledtető karjaiban próbál enyhülést keresni vagy pedig annyira torkig ette magát, hogy valósággal eltompul bele.

Sokat zaklatott, vadszegény területen nem egyszer vándorutra kél és a hegységből a síkságra, északról pedig délre költözködik, attól a helyes ösztöntől vezetve, mely compass- és helyismeret nélkül, természetének és életmódjának megfelelő lakhelyre vezérli, amikor is a különben barátságatlan és magányosságot kedvelő természetét levetkőzve, több fajbelijével összeállnak közös vadászatra. E barátság azonban csak az izes zsákmány elejtéséig tart, azontul nem, mert már az első falatnál összemarakodnak és felmondják egymásnak a társas barátságot, mely barátság sokszor már hajtás közben is marakodássá és szétoszlássá fajul, igazat adva annak a régi közmondásnak: rókának róka a barátsága.

Nem éppen csudálatos az sem, midőn a hosszú téli évad után, a rügyfakasztó tavasz öltöztetni kezdi virághimes palástjába a mezőket és erdőket, a sok vidéket bekószált róka komát négy helyett három lábon látjuk szokott vadászkirándulásaira indulni. E gonosz amputációt a csalétkes rókavas okozta, melybe a téli szükségtől korgó gyomorral, szokott gyanakodó óvatosságát feledve, beleszorult, de aztán Mucius Scaevolaként beleragadt lábát hőiesen lerágva, egy lábbal szegényebben, de tapasztalásban gazdagabban, tovairamlott.

Az ilyen rókát többé aztán meg nem fogják még egyszer semmiféle csapdában, akármilyen furfangosan legyen is az szerkesztve, valamint hogy az a róka is mindig idejében ki fog bujni a hajtók gyűrűjéből, a melyiknek bundáját ilyen alkalommal egy adag göbecscsel már megzörgették.

Tapasztalatai gazdag tárházában egy vén rókának annyi emlék s átélt élmény és adat van feljegyezve, hogy ezeknek alkalomadtán mindig hasznát veszi és így egész bátorsággal lakmározza fel a vadfogónak kirakott tőreibe és egyéb furfangos kelepccének látszó madárfogó eszközeibe került hurosszárókat; a hurokba akadt nyulat, a halászok haltartóiban rejlő halakat, sőt néha napján maga is halászni és rókászni próbál, nem ugyan azzal a mesés móddal, a hogy ráfogják, hogy lombos farkát ereszti a lékbe csalétkül, hanem a jégbe vágott léknél hasra feküdvén, a friss levegőt élvező és a lék nyílásánál nyüzsgő halcsapat közül a lábával egyiket-másikat kirántja védő eleméből... Ezekről az eszközökről - noha finom orrával megérzi az emberszagot rajtok, még sem fél, mert kitapasztalta, hogy rája nézve nem veszélyesek és ezek nem csaptatók...

Csatangolásai és vadászkirándulásai közben nemcsak a vadászok leshányásaival, hanem sokszor magához méltó ellenféllel is meg kell küzdenie, midőn erejét tulbecsülve, sokkal nagyobb falatra veti a szemét, mint a melyet legyőzni képes. Így az alább leírt küzdelmet egy uhuval, Scholtz V. jó barátomtól, mint szemtanutól, hallottam elbeszélni:

„Egy meredek, felülről azonban megközelíthető sziklaszálon egy nagy suholy, (Bubo maximus) ütötte fel fészket, egy tölgynek gyökerei és fattyuhajtásai között és szorgalmasan ülte tojásait, midőn a márcziusi hajnal derengésében hazatérő róka szimatot fogott róla...

Mintha elevenítő villanyfolyam futotta volna át renyhe fülét, farkát, eleresztett tartását, mert sunyorgó szemei egyszerre nagyra nyilva, tüzelni, villogni kezdtek és fejét szimatolva magasra emelte, hogy szobormereven megállva, fülelni, fontolgtatni kezdjen, mialatt prédavágytól egyre tüzebben lángoló, mongolvágású szemei a környéket és távolságot méregették, kémlelték, azután tisztába jöve a csatateranggal, ugrásra lapult és mintha rugók lökték volna fel, szökelt le a látszólag mit sem sejtő uhura...

Csakhogy ennek éleshallású fülei szintén jó előre megneszelték az arra kullogó vöröskabátos haramiát és midőn ez támadásra szökelt, a suholy villámgyorsan hátára vetette magát és előre meresztett, gyermekkéz nagyságú, karmos lábaival úgy beleragaszkodott támadója orrába, mintha présbe szoritották volna... E fogadtatásra éppen nem számító róka, mintha oldalba kapták volna, neki ágaskodott és mindenképp igyekezett egyetlen fegyverét, éles fogaikkal felfegyverzett orrát a csunya csavarból kiszabadítani, de hiába ugrált, tánczolt, kapálódzott, a vaskörmökből nem birt szabadulni, e mellett a füles sziklalakó, hatalmas csőrével és erős szárnyaival vágta, pofozta, szabdalta irgalmatlanul a bundáját, hogy csak úgy repült, szállongott a szőre csomóstól az uhu tollaival együtt...

Lehemperedett s farkát hasa alá kapva, olyan bukfeneczeket hányt, mint egy bajazzo, majd tótágast állva, ide-oda hemperegtek, egyszer egyik, másszor másik kerülve felül... A gonosz kelepccébe került rőt kabátos erdőfosztogató fujt és prüszkölt dühében, meg fájdalmában, de hiába! Lábaival bár hogy karmolta, rugta ellenfelét, nem szabadult tőle, pedig egész marsokat dobolt velük az uhu oldalain, hogy csak úgy repültek a tollak bele... Így ment ez a késhegyig menő berserker párharcz jó darabig! A róka mindent megpróbált, mindent megkísérlet, hogy szabaduljon; a leghetlenebb erőlködéseket tette, lábaival, farkával dolgozott, hánytavetette magát, majd gombolyagba gurult, majd csukaegyenesen kivágódva, méternyi magasságra rugdosta fel magát a levegőbe, de mindhiába, a szájkosártól nem birt szabadulni s fogait nem használhatta... míg végre ravasz esze megsugta neki, hogy a düh vak szenvedélyét félretéve, többet észszel, mint erővel...

Erre a tervekben és fondorlatokban gazdag készlettel rendelkező rókafej, a nyers erőn diadalmaskodva, kifőzött egy mentő eszmét és a másik pillanatban talpra pattanva, minden erejével nekirontott annak a sűrű és tüskés bozótnak, mely küzdterüknek egyik oldalán végig huzódott és ennek tömkelegébe betörve és belegázolva, az orrába ragadt ellenséget szépen leseperete magáról, mely csőrét diadalmasan csattogtatva, szállt vissza fészke peremére, a

négylábu rabló pedig megtépve, megcsufolva, lába közé huzott farkkal, prüszkölve kullogott tovább, hogy katlanja védő rejtekében a sebeket és vereséget kiheverje...

Kölyök korában befogva, mint a kutyafajok legtöbbje, könnyen megszelidül és könnyen felnevelhető, miután mindenféle étekre rá lehet szoktatni...

Igy boldogult Péchy Imre min. tanácsostól hallottam, - ki nagy állat- és természetbarát lévén - falusi jószágán mindenféle állatot és szárnyast nevelve, többi között fiatal rókák is voltak, melyek annyira megszelidültek, hogy kutyakölykeként szaladgáltak utána a kertbe, házba s mindenfelé. Minden négylábu állattal, a kutyákkal különösen nagy barátságban voltak, kivéve a macskákat és egy fiatal farkast, mely az udvar másik részében volt elzárva. A kutyák ételéből csak úgy ettek, mint ők és egy izben tejbe főtt rizskása készülvén ebédre, a szakácsné valahogy vaját kevert belé, minek következtében nem került az asztra, hanem a kutyák elé lett téve. A két róka ebből az édes csokoládéval meghintett kásából becsületesen belakmározott, sőt annyira izlett nekik, hogy egy részét a faapritó tőke mellett a földet felkaparva, oda elásták és este felé újra delektálták belőle magukat.

A két róka fölnevelkedve, egyikük végleg megszökött egyik nap, mert az erdő nem messze volt a háztól, a másik pedig éjjelenként kihuzva fejét a nyaklóból, megszökött és a távoli udvarok baromfiát kezdte tizedelni, de hajnalhasadásra mindig otthon termett és fejét visszadugva a nyaklóba, olyan ártatlan pofát vágott, mintha vizet se tudna zavarni.

Az otthoni majorságot - pedig volt mindenféle - nem bántotta. Szemei ugyan fel-felvillantak, ha egy kacska vagy tyúk közelebb merészkedett hozzá és néha-néha elfeledkezve magáról nekik is ugrott, a mennyire láncza engedte, de azután, mintha egyszerre eszébe jutott volna a „nem szabad”, visszahúzódott tőlük és éhvillogásu szemei, megint azt a vizet zavarni nem tudó, sunyin ártatlan kifejezést vették fel, mintha eszébe se jutna neki baromfihusra éhezni...

A faluban azonban egyre nagyobb riadalom és consternatio támadt. Minden éjjel eltűnt egy-két darab baromfi, hol itt, hol ott... Először a megszökött rókára kezdtek gyanakodni, hogy az téreget vissza nevelési helyére, de nyomát se tudták neki felfedezni... Hiába lestek rá, nem birták a látatlan tolvaj létét felfedezni és midőn már majdnem általános lett minden háznál az örködés, akkor a közvetlen szomszédságban lakó zsidó árendásnak sabeszre leölt és megkoppasztott két hizott libája tünt el a kamrából, a két hatalmas libamájjal együtt...

E libamájak egyikét aztán egyik vizsla kaparta ki a ház oldalánál, közel a rókaházhoz, maga a róka pedig csendesen szunyókálva házában, olyan tele hassal hevert, hogy majd kipukkadt. E felfedezésről mit sem szólva, ura lesbe állott és éjfél táján, midőn a kakasok kukorítani kezdtek, látta ám, hogy a fiatal ravaszdi hegyes orrával minden szöglet felé szimatolgatva néz, felül és vizsgálódik, azután egy riszszantásra kihuzva nyakát a szijörvből, egy pillanatig hegyezett fülekkel megállva az udvar közepén, árnyékként tünt el a szürkület homályában... hajnalra kelve azonban jámbor pofával ismét házában hasalt, a harmadik szomszéd természetes kakasának azonban az éjszaka folyamán teljesen nyoma veszett...

Most már meg volt fejtve a rejtély! Csicska, ez volt a neve, új nyaklót kapott, melyből minden mestersége daczára sem birt kiszabadulni... E miatt nem is állta a dicsőséget sokáig! Egy éjszakán lánczostól, nyaklóstól együtt eltűnt a házból és bucsu fejében egy hizóba tett libának harapta el a fejét, de csak ezt és nyakának azt a részét tudta megenni, a meddig a ketrecz lécei közül ki tudta ránczigálni, szabadulása pedig akként történt, hogy a láncz vége madzaggal lévén a rókaház vaskarikájához kötve, ezt elrágta és a lánczot a nyaklóval együtt emlékül magával vitte...

Az Alföldön való tartózkodásom alatt egyik barátomtól, az Andrassy uradalom gazdatisztjétől egy rókakölyköt kaptam ajándékba, melyet ő ásott ki és nevelt fel öt hónapos koráig.

Ez is a kezességig szelid és jámbor volt, jól táplált testtel, gyönyörű bundával, vitorlája pedig a legszebbek közül való volt, melyet valaha csak láttam... Új helyén nagyon hamar megszokott, sőt észre sem lehetett venni rajta, hogy érzi a helyváltozást, mert az első naptól kezdve, midőn helyére kötve, megvendégeltem, közeledtemre hizelgő farkcsóválgatással és örömet mutató felugrással fogadott, még legédesebb sziesztája közben is...

Bármivel kínálom, elfogadta és megette. Megette a fűgét, szentjánoskenyeret, a cukorsüteményt, főtt krumplit, a nyers és főtt tojást, a kenyeret minden alakban. Csirke-, lud- és efféle csontokat tisztára feltakarította, a beleket felhabzsolta; sőt nemcsak az édes tejet lefetyülte a legnagyobb deliciaival, de az aludttejet, turót, sajtthajat, almát, körtét, a levesben főtt zöldséget, de még a savanyu káposztát és füstölthust is megette, egy sonkacsonton pedig három nap is elragódott...

A házi kutyákkal a szerint - a mint kedélye hozta magával - barátkozott és el-eljátszadozott, sőt néha-néha egész békességgel egy tálból ebédelték, de a macskákat, ha csak a háztetőn látta is meg, láncza daczára akkorákat szökellt, ugrott, hogy szinte felbukott bele.

Minthogy hátul az istállók közvetlen szomszédságában levő, luczernás talaju pajtás-kert elején volt a menageria, ő is ott székelt és az istállóból ki-kijáró tengeri nyulak ott szaladgáltak és majszolták a zöldséget a közelében...

Egy délután láttam ám, hogy egy fehér-fekete házi nyulacskával iparkodik barátságot kötni, mely közelében legelészve, csak akkor-akkor ugrott egyet, midőn lombos farkát meglóbbálta, vagy első lábaival feléje kapott. Észrevétlen félreállva, nézni kezdtem ezt a játékot. Miska, ez volt rókámnak a neve, lehasalt s fejét, lábaira nyugtatva, sunyorgott a tapsikára, majd farkával a földet veregetve, hanyatt vágta magát és elnyujtotta lábait a nyul felé, majd meg hason kuszva, iparkodott megkaparintani. Így ment ez a játék mindenféle változatban napokon keresztül, míg végre a negyedik napon mit láttam!

A fehér-tarka nyulsüldő Miskának egyenesen az orra előtt legelt, ez pedig szemeit el nem véve róla, hevert ott, mintha a megevett fűszálakat akarná olvasni. A nyul ide-oda csuszka, keresztül ugrált rajta, és eltúrta, hogy lábaival magához huzza, lombos farkával felfordítsa és ide-oda kergetősdít játszszer vele. Bement Miskának az óljába, ott felturta a szalmát s végtére olyan nagy barátságot kötöttek, hogy ha a nyul valamitől megrezzent, nem a többiek után az istállóba, hanem Miska házába menekült be egyenesen.

Már három hétig tartott ez a benső barátság, a Muczi belekóstolt a Miskától félrerugdalt kenyérdarabokba, körülzaglászta ételes vályuját, sőt magát Miskát is orrától a farkáig, midőn egyszerre Miska másik jóbarátja, egy kicsiny, egérszinű olasz agaram középük ugrott, mitől a nyul annyira megijedt, hogy nem Miska házába, de az istállóba menekült vissza, honnan vagy három napig még orrát se dugta ki...

Ez idő alatt Miska szemei egy percze se fordultak el az istálló ajtajától. Kedvtelenül, mogorván lézengett háza körül, a kutyákat elmarta közeléből. Ha én mentem feléje, furcsa, szükölés forma hangot hallatott, mintha kérne valamit és ha egy nyul kisurrant az istállóajtón, füleit meregetve, nyugtalanul lótt-futott, a hogy csak láncza engedte... Végre a harmadik nap multával, a fehér-fekete nyul újra kimerészkedett. Miska pedig azt sem tudta, hogy mit csináljon örömeiben. Valósággal meg volt kavarodva és majd eltépte lánczát az ide-oda való szökellésben. Az ismerkedést és barátságot azonban egészen újra kellett neki kezdenie. A háladatlan nyul egészen elfeledkezett vöröscsuhás barátjáról, a mely pedig majd megbomlott utánna és mindent elkövetett, hogy újra magához édesgesse... Végre megint szent lett a barátság és Miska egészen boldog lett bele, mignem egyik nap, a szürke kandurmacska szintén a pajtáskertbe tévedt verebészni, vagy káposztapillékre vadászni. A nyul Miska közelében legelészett, midőn a kandurt is a közelébe vitte a büne, mire Miska, mint a kit

puskából lőnek, támadt rá és nyakon kapta. A macska rettenetesen nyávogott, vertyogott és körmeit belevágta a róka pofájába, mely morogva marta, szabdalta és tán megfojtotta volna, ha még jókor ki nem szabadulhat a fogai közül. A nagy dulakodás és vertyogás zajára a nyul természetesen mindjárt kerekét oldott és szokása szerint, most megint Miska házában keresett menedéket és midőn minden elcsendesült, nagy vigyázva újra előjött...

Miska vérző pofáit nyalogatva és törülgetve, hason feküdt, de szikrázó szemei mindenfelé a macska után nézdelődtek és meg se mozdult, midőn nyulpajtása feléje közeledett... De csak addig, míg közelébe nem ért. Ekkor azonban, mint a macskánál, épp oly gyorsan egyet rugott magán és derékon kapva a dédelgetett játszótársat, szemmel nem követhető gyorsasággal három, négy darabra szaggatva, mohón befalta, úgy hogy csak a farka és feje maradt meg belőle, azután megint hasra feküdvé, egyet-egyet nyalt összekarmolt pofáján...

Ez időtől fogva, a melyik nyulat elkaphatta, annak tüstént néhai lett a neve és ha csak messziről látott egyet, már nyugtalanul, idegesen rángott minden porcikája, szemei pedig éhsóvár villogással követték és lesték minden mozdulatát... Így tehát Miskánál is bebizonyult, hogy „a rókának róka a barátsága”, és az egyszer élvezett nyulpecsenye sirját ásta minden további barátságnak”...

Az őserdőktől a ketreczekig.

(Állatkereskedelem.)

Ez a czim olyan, mint az Atlaszhegységi Asthall-gyümölcs. Kivülről érdes, egy cseppet sem étvágygerjesztő, de a belseje annál izesebb! Ez is unalmasnak ígérkezik, de igen sok érdekes és vonzó dolgot rejt magában.

Az első római császárok idejében az állatkereskedés akkora lendületet vett, hogy a mostanival össze sem lehet hasonlítani.

A római circus maximusban százával hemzsegett az oroszlán, tigris, párducz, a hyena, medve, bölény, a vadak más mindenféle nemeivel, a győzelmes diadalmenetek alatt pedig a meghódított országok kincsei mellett, a triumphator diadalkocsija körül ezeknek állatvilágát is elvonultatták a rómaiak kíváncsi szemei előtt.

Azután következtek a nagyszerű állatviadalok!

Plinius beszéli, hogy Pompejus 600, Caesar 400 oroszlánt áldozott e célra, Augustus 3500 párduczot és oroszlánt, Nero 400 medvét és 300 oroszlánt nyilaztatott le testőrseregeivel a római nép multságára, Severus császár alatt pedig az amphitheatrum nézői előtt egy óriási hajó jelent meg, melynek oldalai, midőn egyszerre szétváltak, szárai és szárai gomolyogtak elő a tigriseknek, párduczoknak, medvéknek, oroszlánoknak, struczczoknak, bölényeknek és vadzamaraknak, amelyek aztán vad marakodással egymásra támadtak.

Krokodilusok, giráfok, vizilovak, rhinoceroszok nem voltak ismeretlenek a rómaiak előtt, mert midőn Augustus az egész circust viz alá merítette, az uszkáló hajók vadászai 36 krokodilust öltek le.

E nagyarányu forgalom mellett természetesen az állatszelistés és idomítás se lehetett idegen előttük, mert a Bacchus ünnepélyeken az isten kocsiját szelidített párduczok huzták, Aurelian diadalkocsiját 200 szelid oroszlán kísérte, Heliogobál pedig egy oroszlánok, tigrisek és szarvasok által vont kocsiban bámultatta magát s vendégségeinél szelid oroszlánok, tigrisek s medvék jelentek meg a vendégek rémületére, sőt azt a tréfát is megtette velük, hogy holt-részeg lakomázó társai az oroszlánokkal egy szobába zárva, aludták ki mámorukat.

Az állatviadalok, a keresztények üldözése és más efféle látványosságok természetesen tömérdek állatot igényeltek, melyeket részben a meghódított provinciák helytartói, részben a hivatásos vadfogók szállították, legnagyobb részben pedig a római állatkereskedők, melyekhez a mostani Jamrach, Hagenbeck, Cross stbbi nagykereskedők csak szatócsoknak bizonyulnak, mert a római Vitruvius Rufus Gordianus császár állatseregletébe egyszerre 42 elefántot, 19 orrszarvut, 72 oroszlánt, 194 párduczot, 86 tigrist, 90 hyenát, 200 antilopot, 40 vadlovat, 40 vadzamarat, 22 medvét stbbi szállított és ezeknek nagy része szelidített volt.

Mit emésztett fel ezeknek a szállítása, tartása és személyzete, az elképzelhető.

Az egyiptomi II. Ptolomäos állatokkal is kereskedett és különösen elefántvadászai voltak nagy számmal és gazdagon megjutalmazta azokat az állatfogókat, akik valami ritka állatot keritettek meg állatkertjei és seregletei részére.

A császár ismert bőkezűségétől elkápráztatva, néhány vadfogó és elefántvadász elhatározta, hogy egy akkora kigyót fognak a részére szállítani, a milyent még nemcsak Alexandriában, de a világon sem láttak, mert egyikük kalandozásai közben a belvidék mocsarai közt egy 20 méter hosszú szörnyetegre bukkant.

Ez a rémes nagyságu kigyó, mely a mesék sárkányaihoz teljesen méltó vala, rendesen karikába csavarodva sütkérezett a vízparton az ivó állatokra leleszkedve és ezeket rettenetes tépő fogaival megragadta s iszonyu gyűrűivel átszorítva, összemorzsolta és elnyelte.

A vadászok úgy okoskodtak, hogy hosszú testénél s a természettől lomha mozdulatainál fogva, lánczokkal és hurkokkal könnyen lefülelhetik, kivált ha jóllakva hever a vízparton.

Ezzel a tervükkel azonban keservesen megjárták!...

Hurkaikat és lánczaikat készen tartva, alig, hogy a kigyó felé közeledtek, ez felemelte a fejét! A bikanagy fejben forgó tüzes szemeknek rettenetes pillantása, a ki-belövellő kétágu nyelv, s az a rémes zaj, melyet érdes pikkelyzete a bokrokhoz való surlódásában okozott, s testének hatalmas méretei, annyira megrémítették őket, hogy nem a legbiztosabb kézzel vetették farkára hurkaikat. De alig hogy a hurok érintette, torkát kitátva, süketítő sziszegés között, nyilként lökte magát előre s egy vadászt fogaival megragadva, egy másikat pedig testével átgűrűzve egy-kettőre végzett velük, mire a többiek vad futásban kerestek menedéket.

Ennek daczára nem adták fel tervüket, hanem amit erővel nem tudtak elérni, csellel akarták megpróbálni és e végből egy óriási gömbalaku kosarat fontak egy rotang-féle növénynek elszakíthatatlanul szivós rostjaiból, amelynek kerek nyílását könnyen el lehetett zárni és midőn a kigyó barlangját kifürkészték, megvárták, míg az zsákmányt lesni távozik, akkor pedig ásókkal, kapákkal nekiesve, a barlang elejét kivájták, úgy hogy a kosarat nyílásával kifelé belé lehessen állítani... Alig, hogy készen voltak, már hallották a szörnyeteg zajos közeledését, mire trombitáikkal nagy zenebonát csapva, a biztos távolból kövekkel dobálták, égő nyilakkal lövöldöztek rá, hogy megriasztva, minél gyorsabban barlangjába meneküljön.

A kigyó a szokatlan lármától és az égő nyilaktól megriadva, nem tétovázott, hanem rengeteg testével eltűnt a nyílásban, mire két lovas ember sebes vágatva odanyargalt és a kosár nyílását összerántották.

A kigyó mindaddig csendesen meghuzódott rejtekében, míg a köveket elszedve, a fonott alkotmányt gerendákkal és emelő rudakkal a veremből ki nem emelték. A szűk helyre szorított hulló szerencsésükre nem tudta teljes erejét kifejteni, mindazáltal olyan rémes és sohse hallott hangokon fújt és sziszegett, s olyan veszett dühvel rágta, szaggatta fogaival börtöne fonadékát, hogy kétszer is elszaladtak mellőle. Hogy a kosarat fogaival át ne rághassa, egy ember a lándzsájával ott bökdöste és szurkálta, ahol érte, mire az fejével a fájós helyhez kapkodva, békét hagyott a fonadékknak.

Hihetetlen fáradalmak és nehézségek árán végre szerencsésen Alexandriába szállították, hol Ptolomäos császár fejedelmileg megjutalmazta őket és egyik idomitójával rendszeres éhez-tetés és dresszurával annyira megszelidítette, hogy a messze földről odasereglett nézők és vendégek kedvük szerint megcsudálhatták.

Ilyen nehézségekkel ment a régi korban egy-egy nagyobb és ritkább állatnak a fogása és szállítása és ezzel kapcsolatban *elmondhatjuk, hogy ez ma sem megy könnyebben*, mert azokon a vidékeken és országrészekben, ahol a vadállatok élnek, e tekintetben még ma is azok a viszonyok és nehézségek uralkodnak, mint a régi időben, s addig, míg az illető állat-transzport valamelyik kikötőbe nem ér, temérdek nehézséggel, fáradalmakkal és mindenféle bajjal kell a szállítóknak megküzdeni.

Mielőtt azonban ezeknek vázolásába fognék, leirom Európa egyik legnagyobb állatkereskedőjének: Hagenbeck Károlynak az állatseregletét és kereskedését Hamburgban, melynek története szintén nem nélkülözi az érdekességet.

Ez a nagy kereskedelmi menageria Hamburg Szt.-Pauli elővárosában az uj lóvásártér 13. sz. alatt van.

Először is egy tágas, boltozatos helyiségbe vezettek, melynek falai egészen a boltozatig kalitokkal voltak telerakva, amelyekben százai és százai repkedtek, csicseregtek a legpompásabb tollu *exoticus* madaraknak. Több szelid kakadu és vörös, kék és sárga tollazatu Arara fényes érczkarikákon himbálódzott, egy szelid majom - úgy látszik a személyzet kiválasztott kedvencze - szabadon mászkált, nyargalászott fel-alá. Itt találtam magát Hagenbeck Károly tulajdonost is, ki a legszivesebben fogadott és maga vezetett tovább tágas birodalmában.

A madarakra nézve megjegyezte, hogy ő tulajdonképp csak állatkertek és menageriák részére szállít. A magánosok számára testvére, Hagenbeck Krisztinának a madárkereskedése szállítja az *exoticus* madarak mindenféle fajtáját.

Innen a tágas udvarra jutottunk, mely telve volt kisebb-nagyobb, vassal, plével kivert nagy ketreczekkel, ládával és *verschlagokkal*. Itt történik az állatok csomagolása és elszállítása. Éppen egy szelidített farkast expedáltak egy kisebb állatsereglet részére. Egy jávai medve pedig egy oszlophoz kötve várta az elszállítást. Ebből az udvarból nyitak a részben nyit, részben pedig zárt félszerek és helyiségek, melyeknek hatalmas ketreceiből döngő bögés, harsogó ordítás fogadott.

Mindjárt a bejáratnál két hatalmas ketreczben egy pár berberoroszlán bögött, ordított, egy királytigris pedig fel-alá szökellve, alattomos, szikrázó szemekkel kereste a szabadulás útját. Azután a kalitoknak hosszú, egymásra rakott sorai következtek, melyekben hyenák, párduczok, leopárdok, gépárdok, csitáhk, medvék, farkasok voltak. Néhány óriási kenguruh vakaródzva bámult meg bennünket, a majmok serege fülhasító visitással, torzpfákkal és a gyümölcshéjak egész záporával üdvözölt. Vadpulykák, indiai és jávai pávák, amerikai hokkok, penelope tyukok, odább áfrikai struczok, egy indiai kazuár, két ausztráliai emu mozogtak, pityegtek különféle nagyságu rekeszeikben. A külföldi fürjek, foglyok és fáczánok fényes csapatja egy egész oldalt foglalt el.

Itt Hagenbeck üléssel kínált meg, mire ő maga is egy lánán foglalt helyet, amelyben egy 16 lábnyi *boa constrictor* heverészett a vízzel melegített bádogedényre rakott pokróczok között.

Éppen legjobbkor jöttem, mert egy óriási dézsában a krokodilokat és kaimánokat fürösztötték és etették nyers hussal, hallal, odább néhány fókát csomagoltak be elszállítás végett, egy gondozó fiu pedig vállán két kisebbfajta páviánnal, egy jávai majmot pedig kézen vezetve, vitte őket át egy másik helyiségbe szintén elszállítás végett, mialatt egy érczesen fénylő, remek tollazatu *Lophophor*- és *chinquina*-fáczán szabadon sétáltak a kalitok tetején, elhullott szemek után keresgélve, egy kis pekari disznó pedig mérges rőfögéssel vágott a felügyelő mopszlija felé.

- Most éppen nem a legnagyobb készletem van - kezdé Hagenbeck, - hanem néhány hét múlva egy nagy szállitmányom érkezik Suezból. Ez, fájdalom, szintén nem lesz elég nagy, hogy a beérkezett megrendeléseket fedezné, miután a szállítás alatt nagyon sok elhull, úgy, hogy ha ügynökeinktől és szállítóinktól megkapom az értesítést, hogy ennyi állatot indítottak utnak, örülök ha annak fele érkezik meg.

A mi üzletünk nagyon kockázatos és nagyon kétséges vállalat, mert annyi mindenféle esélynek, kárnak és véletlennek van kitéve, hogy nem a mi akaratunk irányítja az üzletet, hanem a jó szerencse és véletlen! Így Norvégiából 15 jegesmedvét rendeltem meg - és megérkezett belőlük - egy darab! Ez a királytigris az amsterdami állatkertnek van eladva 4500 márkáért, de van még két megrendelésem, a melyet jelenleg nem tudok foganatosítani. Ezt a pár oroszlánt 5400 márkáért adtam el és három nap múlva szállítva lesznek. Egész fiatal párt adok 1800 márkáért, de ott az az öt esztendő pompás him maga 10.500 márkát ér.

- Hát annak az óriási kigyónak, mi az ára, a melyen ül? - kérdém.

- Ez ritka szép nagy példány, tehát 650 márka, de adhatok 150 márkáért egyet, krokodilokat, kaimánokat pedig nagyságuk szerint 18 márkától 30-ig és 80-300-400 márkáig, mert ezek a dögök olcsók. Ellenben az a perui ezüst oroszlán 650, az az óriási kenguruh 750, az a him strucz pedig 1500 márka.

- Hát ennek a majompárnak mi az ára?

- Oh, az két gyönyörűen kifejlett kék pofájú Mandrill! Elsőrangú ritkaságok! A himnek ára 900, a nőstényé 600 márka. Egy pár hyenának az ára 900 márka, azé az indiai ajkas medvéé 210, a jávai Bruané 300, azé az európai barna medvéé 180, de ezt az amerikai Grizzly medvét nem adom 8900 márkán alól.

Természetesen a *fűevők* jóval drágábbak a husevőknél, mert többet fogyasztanak. Mi állatkereskedők, e szerint becsüljük az állatokat.

A legfiatalabb elefánt se adható 6000 márkán alól, egy fiatal rhinoczerosz pedig 18.000 márka és ugyanennyibe kerül egy pár zsiráff is, mert most nagyon ritkák és minden szorgalmazásom dacára, sem bírnak vadászaim, fogóim és ügynökeim szállítani.

Ezelőtt két évvel olcsóbbak voltak, mert akkor egyszerre 33 darabot kaptam; köztük egy négy méter magas pompás példányt; az *ahlfeldi Reiche* cég pedig, mely inkább madarakkal kereskedik, ugyanekkor 25 darabot kapott szintén egy szállitmánynyal. Ilyenkor 6000-8000 márka között ingadozik az áruk nagyság és szépség szerint. Néha ilyen szerencsésen beüt a szállitmányunk és rendesen az ilyen szerencsés esélyek rántanak ki bennünket a nagyobb veszteségekből. Én jó áron adtam el zsiráffjaimat. Maga Amerika vett 15 darabot, négyet pedig Renz circusigazgató.

- És mennyibe kerül az állatok élelmezése?

- Nem számítva azt a veszteséget, midőn egy-egy ritka és drága példány eldöglik - mi szintén elég gyakran fordul elő - nagyon sokba. Épp ezért, annál drágább egy-egy állat, mennél tovább van raktáramon. Például egy 3½ méter magas elefánt naponként 50 klgram szénát, 46 klgram korpát és kenyeret kap, de még ez sem elég neki, mert az alomul alászórt szalmát egy szálig minden nap felcsemegézi. A ragadozók - a husevők - naponként átlag elfogyasztanak nálam 1½-2 lovat, még pedig az utolsó darab csontocskáig, mert az oroszlánok tigrisek, hyenák, párduczok a legkeményebb csontokat is péppé morzsolják. Ezenkívül marha- és borjúhús, kenyér, zsemlye, piskóta, gyümölcs, méz, zöldség, saláta, cukor, mindenféle mag-nemű és gabona, hangyatojás, lisztféreg, tojás, hal, répa, burgonya, csirke, tyuk, nyul, tej, vaj, szalonna fogyasztatik el a mindenféle állat által nagy mennyiségben, mi télen, midőn a zöldség és efféle drága, igen nagy kiadást ró reám.

- Nem lenne szives elmondani, hogyan keletkezett a Hagenbeck-féle állatkereskedés?

- Szivesen, de elébb tekintse meg a zebrák, antilopok és elefántok istállót.

Ide érkezve, egy orrszarvut, két elefántot, tevéket, 11 kaffer-bivalyt láttam a tágas ólakban egymástól rácsokkal elválasztva és midőn megnéztük a többi állatokat, visszatérőben Hagenbeck így folytatta:

- Vagy negyvenöt évvel ezelőtt atyám vetette meg az alapját. Nagy tokhalászatunk volt s egy izben egyik hajónk egy eleven jegesmedvét hozott északról magával, a melyet atyám, mint látványosságot csekély díjért mutogatott a hamburgiaknak. Ettől kedvet kapva, nemsokára néhány fókát, sarki rókát s barna medvét hoztak hajósaink, úgy, hogy egész kis menageria lett belőle.

Ezeket az állatokat atyám igen jó áron eladva, belátta ennek az üzletnek a jövedelmezőségét, így aztán mindig többet, többet szerezve és rendszeresebb alapokra fektetve, üzletünk annyira

megnagyobbodott, hogy már minden világrészben vannak ügynökeim és szállítóim, minek példájául felhozom, hogy a napokban várok Tibetből 6 Yakbivalyt, a Spitzbergákról 4 pézsmacskát, Indiából 4 tigrist, Afrikából 2 elefántot, 4 oroszlánt, 3 leopárdot, 1 genett macskát, 2 foltos hyenát és 20 darab különféle antilopot és Sumatrából 2 rhinoceroszt.

- Körülbelül mennyi állatot adott el eddig az utolsó hat évben?

- Azt megmondhatom pontosan! Könyveim szerint 61 elefánt, 42 giraff, 6 rhinoceros, 110 oroszlán, 18 királytigris, 80 különféle egyéb macskafaj, 106 különféle medve, 111 hyena, 332 teve, zebra, vadszamár, bivaly, antilop, quagga, szarvas, stbi, 342 nagyfajta kígyó, 252 krokodil és 3900 különféle majomfajta és vagy 800 kisebb fajta kígyó, gyík és csuszó-mászó szállított el az állatkertek, menageriák és magánosok részére.

Ezenkívül el lettek adva nagyszámu strucz, kazuár, emu, sas, keselyű, daru, kacsa, lud, bagoly, ölyv és sólyomféle madarak. Nem számítom darabszám a kisebb fajta ragadozókat és más állatokat, valamint a papagájokat és egyéb apróbbfajta diszmadarakat, mert ezeknek darabszámát lehetetlen megadni, miután százazrekre rugnának!

- Igen, uram! Évenként számos vadászt, fogót, ügynököt és ápolót küldök az észak zordon tájékaira úgy, mint a tropikus zónák rengetegeibe, kik kimondhatatlan veszélyek, fáradtságok és nélkülözések mellett fogják, szállítják nekem az állatokat, vízhiánnyal, élelmi és szállítási zavarokkal küzdve, az időjárás viszontagságai, a vadnépek és vad állatok ellen harcolva, így nem csoda, hogy ha az állatok fele eldöglik, míg a kikötőkbe érnek vele.

Mily fáradtságba kerül egyes állatfajoknak a megszerzése és elszállítása, mutatja a következő eset:

Az első vizilovat (*Hippopotamus amphibius*) 1850-ben hozták Londonba az egyiptomi alkirály szíveségéből, még pedig úgy, hogy egy udvari ebéd alkalmával Murray kairói angol követ sajnálkozva felemlítette, miszerint a londoni állatkert nem bír egy vizilovat szerezni.

- Jó, szólott Abbas pasa, az alkirály, majd gondoskodom róla! Erre mindjárt sürgős parancs lett küldve, hogy a nubiai kormányzó azonnal jöjjön Kairóba. Mikor a kormányzó kíséretével együtt lovakon, dromedárokon megtette a 150 mértföldnyi utat, a basa ezzel fogadta:

- Vannak vízi lovak kormányzóságodban?

- Parancsára, fenség!

- Jól van, elmehetsz! De a nubiai sereg hadparancsnoka jöjjön azonnal!

A kormányzó visszautazott, a parancsnok pedig azonnal utnak indult egész táborkarával Kairóba és midőn megérkezett a pasa őt is azzal fogadta:

- Parancsnok, vannak vízi lovak országodban?

- Parancsodra, fenség... de...

- Mit, de?! Szerezz nekem egy eleven vízi lovat, érted? Egy fiatal és mielőbb! Salaam!

Tovább egy szó sem lett vesztegetve, a parancsnok mihelyt visszaérkezett, rögtön kiadta a parancsot erre nézve. Ezt azonban könnyebb volt megparancsolni, mint megtenni, mert a fiatal vízi lovat féltékenyen őrködő anyja egy perczre se hagyja magára - egy ilyent kellett tehát elejteni, hogy borjához jussanak, ami júliusban, a fehér Nilus Obaysch nevű szigeténél, több száz mértföldnyire Kairótól végre sikerült is. Az anyát negyven vadász hosszú küzdelem után, elejtette, borjunagy pár hetes fiát pedig elfogták. Midőn egyik vadász a viczkádozó kis szörnnyeteket a csónakba akarta emelni, ez kicsuszott a kezei közül, mert olyan sikos és nyálkás volt a bőre, mint valami halnak.

A fiatal hippopotamust két egyenlő lépésre szoktatott tevére vitte egy bivalybőrből készült tömlőben, mely egyúttal fürdőkádjául szolgált, miután a mindennapi fürdő nélkül elveszett volna. Tíz tevé szállította részére tömlőkben a vizet, tizenkét kecske kísérte útjában. Ezek voltak a szoptatós dajkái. Novemberben érkezett Kairóba, ahol kitelelt és tavasszal egy gőzhajón Southamptonba indult. A gőzhajón olyan kalit volt számára készítve, mely egy fürdőbazinba nyílt, melynek vizét minden két nap megújították. Southamptonból külön vonat vitte Londonba és csudálatos volt az a ragaszkodás, melylyel ápolója, egy nubiai iránt viseltetett. Ha ez nem volt mellette, olyan tombolást vitt végbe, hogy azonnal vissza kellett térnie. Az ottani állatkertben igen szépen fejlődött és 1854-ben egy himet szereztek melléje.

Londonban a nőstény háromszor borjazott, de belőle csak egyet tudtak felnevelni. Midőn a harmadik fiók a világra jött, a hippopotamus házat mindenki elől elzárták. A két ápoló az anyát és gyermekét csak egy kis elfüggönyözött ablakon át szemlélhette, mert az anya annyira féltette fiát, hogy a legkisebb zaj és lárma kimondhatatlan dühbe hozta. A kicsi, mint valami parafadugó olyan vigan és könnyedén uszkált a megfelelő fokra felmelegített vizü tavacs-kában köröskörül és usztában szopott, azután pedig pihenni tért és befurta magát a szénába és szalmába. Házukat alig lehetett tisztítani az anya dühössége miatt, idegent pedig a tájára se eresztettek. Maguk az ápolók is csak suttogó hangon beszélgettek, lábujjhegyen jártak a leterített szőnyegeken, a melyekkel a szomszédos folyosók padlója s falai be voltak aggatva. Igazán, egy herczegnőnek a betegágyas szobáját nem gondozták annyira.

A viczekirály 1855-ben a párisi Jardin de plantesnek szintén ajándékozott egy pár hippopotamust, az amsterdami állatkert pedig Cassanova állatkereskedőtől vett egy párt 12.000 aranyforinton.

Ugyanilyen nagyértékű és keresett az állatpiacon az orrszarvuaknak minden fajtája, melyeknek Európába való szállítása körül Cassanova, a londoni Jamrach czég és Hagenbeck K. szereztek érdemeket és hogy minő esélyeknek van egy ilyen állatnál kitéve az állatsereglet tulajdonosa, láthatjuk a következő esetből.

A régiek azt tartották, hogy a rhinoceros csak akkor lesz szelid, ha egy tiszta szüzlány szoptatja és szelidíti, de akkor se lehet benne bizni soha!

Ez az utóbbi állítás teljesen igaz! Ugyanis Illinois városban 1872-ben a Warner et C. circus egy szelidített rhinocerossal akart productiókat tartani. A rhinoceroszt az orrába fűzött karikánál fogva huszonnégy ember vezette drótkötélen a porondra. Ez a vastagbőrű csuda egész csendesen hagyta magát a porondra vezetni, ott azonban nagy dühvel jobbra-balra vágva fejével, a huszonnégy embert széjjelzavarta maga mellől, aztán nekiment a sátnak. Első áldozata egy szolga volt, kit fejével felöklelve, lábával halálosan a mellére gázolt, a másíknak pedig szarvával a hasát felhasítva, a beleit ontotta ki, azután nekiment az ülőhelyeknek, honnan a közönség esze nélkül menekült kifelé. Az ülő padokat egy perc alatt rapittyává törte rettenetes szarvával, azután a menekülő pénztárnoknak vállát kificzamitva, egy ápolónak a karját törte el. Mindig vadabb dühbe jöve, nekiesett a kalitoknak és összetörte a párduczok és a tigrisnek a kalitkáját, azután betört a szomszédos muzeumsátorba és ott minden ritkaságot összegázoltva, kitört az utcára és ott is egy féltuczat embert felöklelve, végre egy üres házba rohant be, melynek ajtaját nyitva találta és a hol végre az utána eredő személyzet nagy nehezen lefűlelte. Az általa okozott kárt 15.000 dollárra becsűlték.

Az állatkereskedés megalapítója és rendszeres szervezője az olasz származású Cassanova volt, ki 1868-ban egész váratlanul levelet intézett Cassalából (Nubia) Hagenbeckhez, hogy Afrika belsejéből egy nagy állatszállitmánynyal odaérkezett, a mire Hagenbeck odaküldte George nevű ügyvivőjét, hogy vele a vásárt megkötvé, az állatok elszállitásáról intézkedjék.

Hogy hogyan lesz egy ilyen karaván szervezve és hogyan történik az elszállítás, arról az alábbiakban igyekszem megfelelő képet adni.

Cassanova legelőször egy majomszínháznak a directora volt, midőn azonban színháza leégett, szenvedélyes vadász létére Abessziniába, majd pedig Nubiába ment, hol mindenféle vadállatokat összeszedve, azokat Európában eladta. Ebben segítségére volt Marno Erneszt, a bécsi állatkert volt vezetője, ki társul szegődött melléje.

Egy ilyen expeditió 10-12 hónapot vesz igénybe és legalkalmasabb novemberben, mindjárt az esős évszak után kezdeni, mert ilyenkor van kilátás a legtöbb fiatal állatra.

Cassanova és Marno kiindulási ponttul Suakimot, a Vörös-tengernek ezt a déli Nubiában fekvő kikötőjét választották. Az Európában vásárolt utikészlet itt lett kiegészítve s itt lettek bérelve a szállításhoz szükséges dromedárok, hajtsárok és nemcsak a szükséges élelmiszerekről, fegyverekről, hálók, kötelek és vasrudakról kellett gondoskodniok, hanem a cserekereskedéshez szükséges tárgyakról, minők: cukor, rizs, só, pálinka, üveggyöngyök és szövetek stb., a melyekkel a bensülött vadászokat fizették. E mellett gondoskodnia kellett néhány tele zacskó Mária Terézia tallérról is, mert más pénzt a bensülöttek Afrikában el nem fogadnak.

Tizennégy napi készülődés után 30 tevével megindultak a Tackaföld fővárosa: Cassala felé, hová 18 napi fáradtságos menet után - a sivár, puszta és vízszegényes tájakon át - megérkezve, rövid pihenő után az Atbara és Serith folyók tájékán lakó homr-arabok törzséhez igyekeztek, kik a legjobb vadászoknak vannak elismerve az egész déli részen.

Cassanova és Marno a homr-arabok seikjével hosszú huza-vona és megfelelő ajándékok után végre megkötötték az egyezséget, hogy minden 1-3 éves elefántért 100 Mária Terézia tallért fizetnek és a vadászoknak kiadva a megfelelő előleget, a csapatok kivonultak elefánt-vadászatra.

A homrok apró, de kitartó lovaikon, egész mezitelenül, nehogy a tüskéktől meredező növényzet között fennakadjanak, mihelyt egy elefánt-csordát megpillantottak, üzőbe vették és a hamarabb kifáradó fiatalokat az öregektől elszakították s olyanformán kötözték meg, hogy csapatjukat követniök kellett.

Ha valamelyik elefánt borjának a segítségére sietett, egyik homr az állat elé ugratva, igyekezett figyelmét lekötni, mialatt a másik hátulról lováról leugorva, borotvaéles kétélű kardjával a lába végén levő Achilles inat vágta el egyetlen csapással... A dühvel hátraforduló elefánt elől a homr azonban már nyeregbe szökött, mire újra az elébbi játék ismétlődött, hogy második lábán is átvághassák az Achilles inat. Mikor ez megtörtént, az elefánt teljesen béna lett, mire lándzsáikkal könnyen végeznek vele.

Felnőtt elefánt elfogásával nem vesződnek, mert elszállítása csaknem lehetetlen, miután a fiataloké is hihetetlen nehézségekkel és fáradtsággal van összekötve. Az alig egy méter magas, egy éves elefántborjut három ember alig tudja megfékezni.

Utjukban néha több ezer darabból álló antilopnyájakkal találkoztak, melyek riadt szökellések között menekültek tova a füves lapályokon, nyomon követve a kisebb-nagyobb ragadozók csapatjaitól, amelyek bőven kivették a tizedet a nyáj hátramaradó csoportjaiból...

Tizennégy nap mulva tért vissza az első csapat a fiókelefántokkal, tüskétől össze-vissza karczolván és négy ló hiányával, a melyek tönkre mentek, néhány nap mulva aztán visszatértek a többiek is, úgy hogy Cassanova 11 elefánttal tért vissza Cassalába. Itt egy kiszáradt folyó melletti tamarisk erdőben ütött tanyát, mire a bensülöttek közéről és távolról körül sereglették, állataikat eladásra kínálva. Itt még öt fiatal elefántot vett, darabját 25 Mária Terézia tallérért, több giraffot 20-30 tallérért, néhány fiatal oroszlánt 2-4 tallérért, hyénákat 1 tallérért, sőt még olcsóbban is darabját, mert ebből annyi volt a vidéken, hogy éjszaka táborukat

csapatostól kullogták körül, de a legkisebb neszre tovairamodtak. Ha néhányat agyonlőttek közülök, társai még elevenen felfalták, több izben pedig a prédára induló oroszlán menydörgő ordítása harsogott nem messze tőlük.

Nem csak fiatalabb, de vénebb ragadozók is lettek elfogva a következő módon:

Midőn kifürkészték a barlangját vagy buvóhelyét, a bejárat elé egy ketrecz lett helyezve felhuzott ajtóval, hátulról pedig dárdával és bunkókkal fegyverzett emberek tüzes üszköket, lobogó hasábokat dobáltak buvóhelyére. Ha hátulról akart kitörni, tüzzel, bunkóval és lándzsáikkal visszaverték, mire a megriadt vad a kalitkába szökött, melynek ajtaja azonnal le lett eresztve.

Ezeket a ketreczeket teveháton szállították tova, míg az elefántok, giraffok, antilopfajták és struczcok, szóval a szelidebb természetű állatok fiókái gyalogszerrel követték a menetet, a melyet a víz és élelemhordó tevék, öszvérek csapatja, a szoptatós dajkáknak fogadott kecskék és a ragadozók etetésére, valamint a személyzet táplálására szolgáló juhok, kecskék vagy borjuk serege követett.

A fiatal struczcokat nagy számmal hordták a bensülöttek. Ezeknek darabját fél és negyed tallérért vették meg. Leírhatatlan ezeknek a fiókáknak a falánksága! Megettek ezek mindent az elejtett és levágott állatok beleitől kezdve a saját ürülékükig!...

Ennek a nagy csomó állatnak jó fele része elhullott, míg Suakimba s onnan Európába értek.

1868. tavaszán Cassanova ismét Afrikába indult és ezen utjában a 32 elefánt mellett, egy fiatal orrszarvut is vásárolt, a mely addig még élve nem került Európába. Azonkívül 7 zsiráf, 12 teljesen kinőtt strucz, nagyszámu oroszlán, hyéna és antilop követte a transportot.

Meglepően tarka és változatos képet nyujt egy ilyen induló és vándorló állatkaraván! Az ügynökök tevéiken ülve, osztogatják a parancsokat, a többi dromedárok hátán mindenféle alaku ketreczek, kalitkák vannak. A giraffok, antilopok, elefántok porázra fűzve lépkednek, körülöttük a fekete személyzet sürgölődik, igazgatva, rendezgetve. Az élelem, víz, szintén dromedárok hátán követi a menetet, a melyet ökrök, juhok, kecskék csapata zár be, a melyek a kíséret és a ragadozók élelmét képezik.

Ez volt az a szállitmány, a melyet Hagenbeck megvásárolt és ennél is nagy veszteséggel kellett a hosszú utnak és fáradalomnak adóznia.

Daczára, hogy Cassanova több csapatra osztotta fel a szállitmányt és a forró napokat pihe-nésre használva, csak az éj hűvös óraiban mentek állomásról-állomásra, továbbá csak azok az állatok lettek lábön hajtva, melyek a gyaloglást kibirták, a vadállatok és gyengébbek ketre-czekben, teve háton lettek szállitva, mégis 13 elefánt, 2 giraff, 8 strucz és 22 antilop hullott el, mire Suakimba értek.

Suakimban Hagenbeck ügyvivője átvette és hajóra rakta a szállitmányt, a mi megint végtelen nehézségekkel volt összekötve.

Ugyanis a gőzös, a sekély vizállás miatt nem közelíthetett a parthoz, hanem az állatokat bárkákra és talpakra rakva, kellett a hajóhoz szállítani. A ketreczbe zárt állatoknál ez még könnyedén ment, de az elefántoknál és a többieknél keserves munkát okozott, mert övet kellett kötni a derekukra és elsőlábukra s így kellett felhuzni őket a hajóra, mely a giráffoknál még nehezebben ment azért, mert nehéz volt az egyensúlyt náluk eltalálni, minek következtében hosszú nyakukat könnyen kitörhették. El lehet képzelni azt a ficzánkolást, rugkapálást és azt az orditást, bögést és visitozást, a mit ez alatt az állatok véghez vittek.

A hajón eleintén meghuzták magukat. A hajónak sajátóságos himbálódzása, az emberek járás-ke-lése, minden vadságukat megtörte; de annál gonoszabb jelenetek játszódtak le a vihar kitö-

résekor, minek következtében némelykor az egész szállítmány tönkre megy. A suezi-csatorna még nem volt megnyitva, ott tehát újra ki kellett szállítani és vasutra rakni valamennyit s mivel itt a tenger még sekélyebb, mint Suakimnál, a bárkákkal és talpakkal órák hosszat kellett hajózáni, míg szárazföldre jutottak. Ennél a kihajózásnál egy bárka felfordult és öt elefánt megint elpusztult. A másik szállítmány minden baj nélkül megérkezett Kairon át Alexandriába, a hol újra megkezdődött a hajóra szállítás munkája.

Triesztbe szerencsésen megérkezve, maga Hagenbeck vette át a drága szállítmányt és onnan Hamburgba szállította. Természetesen a vasutnak megfelelő berendezést kellett az állatok számára teremtenie. A kocsik falai szalmával és vászonnal lettek kibélelve, a giraffok részére a kocsik tetejét le kellett emelni, hogy lehető kényelemmel és biztonságban utazzanak.

Daczára, hogy a 32 elefántból csak 11 érkezett meg Hamburgba, Hagenbeck mégis boldognak érezte magát; mert a ritkaságok ritkasága: a fiatal rhinoceros vigan és egészségesen érkezett oda és csakhamar 1500 font sterlingért eladta a londoni állatkertnek.

Afrikának csudás és változatos állatvilága egyike ugyan a kiapadhatlan forrásoknak, de sajnos, az állatseregletek egyik legfőbb vonzó erejét, a tigrist nem termeli. Ennek egyedül Ázsia a hazája.

A tigrisek legtöbbször Kelet-Indiából, angol kézen, a londoni híres Jamrach állatkereskedő cég révén kerülnek Európába.

Teljesen kinőtt, vén tigrist nem igen szeretnek fogni, mert ennek a szállítása szerfelett nehéz és túl sokba kerül és ritkán szokott vevője akadni, miután ezeket nem lehet megszelidíteni és mivel mindig a szabaduláson jár az eszük, szétrágják a kalitok farészeit s a napvilágot kerülve, fujva, horkolva, mindig a legsötétebb szögletekbe húzódnak, minek következtében felülük és felfekszik egyes testrészeit, miáltal kelevények támadnak, szőrük lekopik és hátuk meggömbül, szóval csunyák és koszlottak lesznek.

Legjobban kerestetnek a 4-6 hónapos kölykek. Midőn egy-egy tigrispár tanyát üt valamely vidéken, a chikarik, (fogók, vadászok) a nőtényről egy szempillantás alatt megmondják, mikor fog megkölykezni? Ekkor megvárják ezt az időt, mit arról tudnak meg, hogy a him nőténye nélkül kóborol, ekkor rálesnek az itatónál, vagy csalétket kötve ki és elejtik. Fejéért az angol kormány rendszeren 50 rupiát (100 márkát) fizet.

A nőtényt ellenben kölykeivel együtt gondosan figyelik és midőn a chikarik észreveszik, hogy a kölykek már anyjuk nélkül is ellehetnek, a mit az anyatigris közönyös viselkedéséből könnyű meglátni, elejtik az anyát is és a kölykeket könnyű szerrel megfogják, mert ezek anyjuk holtteste mellett maradván, keservesen nyávognak. Feje ennek is a kormányépületbe, a fiókák ellenben Kalkuttába lesznek szállítva, mely utazás a belső részekből rendszeren két-három hónapot vesz igénybe, a mely alatt a kölykek elérik a négy vagy hat hónapos életkort.

A fogzás a tigrisnél, mint minden macskafajnál, a legveszedelmesebb szokott lenni. Ebben igen sok belepusztul, azért erre való tekintettel Kalkuttában különös gonddal lesznek ápolva, azután ketrecekbe zárva, Európába lesznek szállítva. Jamrach 120 tigrisből csak 75-öt szállított Európába, a többi mind a fogzásban pusztult el.

A tigrist fogják továbbá vermekben is. Miután a vadászok meglesték, merre jár az itatóra, - mert ehhez mindig egy uton szokott járni - alkalmas helyen mély gödröt ásna, melynek tetejét csálókán és könnyedén füvel és gazzal fedik be, közepére pedig egy eleven kecskét kötnek ki, melynek egyik lábára hosszú zsinag van kötve, melyet koronkint a lesben ülő vadász erősen meg-megrángat, hogy hangosan mekegjen. A tigris éles füleivel és még élesebb szaglásával már messziről megneszeli a prédát és villámgyorsan ott terelve, a kecskére

szökik, mire a verem teteje beszakad alatta és a fenekén levő 1½ méter hosszú, élesre kihegyezett teakfa czölöpökön felnyársalja magát.

Ha a fiatal tigris egyszer az emberekhez szokott, úgy mindig szelid marad, csak etetés idején nem szabad hozzá soha közel menni. Jamrach egy ápolója, Engelke Ágost, egy két éves tigrist hozott magával Kalkuttából, mely csak éjjelre lett ketreczébe zárva. Nappal a hajón mindenkivel nyájasan barátkozott, de legkedvesebb barátja egy kis patkányfogó kutya volt. Jamrach több ízben megkísérelte a tigrist más állatokkal együtt nevelni fel és ez legjobban sikerült neki a közönséges indiai sakállal. Ugy látszik, hogy ennek a szagát nem szívelhette s azért nem is kapott kedvet a marakodásra és vérontásra.

Sajátságos, hogy az emberen kívül a tigrisnek a majom a legnagyobb ellensége és csudálatos az a düh és bátorság, a mivel a tigrist megtámadja, midőn nem tud előle menekülni, beszéli Jamrach, ki egy nagy sörényes Hamadryas páviánt egy fiatalon fogott, de teljesen kinőtt tigris kalitjába zárt be.

A Hamadryas rettenetes erővel szökött a tigris hátára és fogait oly erővel vágta beléje, hogy a tigris semmiképp se tudta magáról lerázni és a személyzetnek ugyancsak meleg munkájába került, míg széjjel tudták őket választani. De a pávián még akkor sem nyugodott, hanem kívülről a rácsnak esve, azon keresztül kezdte tépni, czibálni, mialatt dühét a vaspálczákon tölté ki, a melyek csak úgy ropogtak a fogai alatt.

1865-1867-ig csak a legnagyobb nehézségek árán lehetett eleven tigriseket szerezni, miután ez időben az indiai ékszerészek a tigris körmöket ékszereknek és amulétoknak dolgozva fel, 6-7 rupiát fizettek egy körömért, úgy hogy a vadászó chikárik sokkal jobb kerestetnek tekintették a tigris vadászatot, a fogásnál, azonkívül a bőrét is jól értékesíthették, kivált a szépeket, mert azoknak még ma is darabjéért 180-300 rupiát fizetnek.

Hajmeresztő azoknak az embereknek száma, kik Indiában évenként a tigrisek zsákmányává lesznek. Ha a tigris egyszer emberhust kóstol, attól fogva, mindig arra vadászik és ez rendszeren a vadszegényebb vidékeken szokott előfordulni, úgy hogy egész biztosan lehet állítani, hogy Singapur szigetén valamennyi tigris emberevő, mert vadban ott nem igen válogathat, azért rendszeren mindennap egy chinai favágó munkás esik nekik áldozatul.

Jamrach sok singapuri tigrist látott, vénet, fiatal, de szelidet egyet sem! Ezek a legrosszabbak. Így Madrasban a „Birds Eye” nevű postahajó egyik alkalmazottja arra riadt fel álmaiból, hogy egy tigris ágya felett átrágt a kajütje falát. Ez is egy singapuri volt!

Mielőtt a Suez-csatornát megnyitották, nagy nehézségekkel járt a tigrisek szállítása. Így például a részére szállított 7 tigrisnek 32 ökröt kellett élelmül a hajóra venni, a melyek közül nyolcz nap alatt valami járványban tizenhat elhullott, a mi miatt a tigriseknek csak hogy éppen éhen fel ne forduljanak, naponként egy kilogramnyi hus-adaggal kellett megelégedniök, míg a Capfokon ki lehetett a huskészletet egészíteni.

Az eddig vázolt szállítási nehézségeken kívül gyakran még szerencsétlenség és egyéb más veszedelem is szokott elő fordulni az utazás és a szállítás közben.

Igy Cassanovával történt, hogy java szállítás közben egy pompás himoroszlán ketreczének podvás oldalát kirugva, egyenesen a tevékre vetette magát és hamarjában azokból hármat levágva, egy zsiráffnak a hátán termett és annak nyaküterét átharapva, neki esett az elefántborjúknak és egy párt azokból is halálra sebezve, földhöz vágta két emberét és azokat is rutul össze-vissza szabdalta, azután neki esett egy zebrának és annak oldalát kihatva, akkor tudták csak agyonlőni, midőn az antilopok között nagy vérengzést vitt véghez.

Ugyancsak Jamrachnak is megugrott szállítás közben Kalkutta utczáin egy tigrise. Ugyanis a kalit feneke el volt törve és midőn azt az ápolók észrevették, ijedtükben földre ejtették a

kalitot, mire a tigris a legszebb galoppban a legnépesebb utcán vágatott végig, de egy szemközt jövő utcai gözsimitóhengernek a pöfögésétől megijedve, a legközelebbi házba rohant, a hol éppen négy személy a reggelinél ült és asztaluk felett egy ugrással átrepülve, a konyhába bukkott be és ott egy szegletbe huzódott. A szakács majd ónos lett ijedtében, de mégis volt annyi esze, hogy kiugrott és az ajtót bezárta maga után, mire alig egy óra múlva egy fiatal kecske segítségével sikerült egy ketreczbe csalogatni, a nélkül, hogy legkisebb szerencsétlenséget okozott volna.

Sokkal czifrábban folyt le egy ehhez hasonló eset a sik tengeren, egy hajó fedélzetén.

Batávia kikötőjében utolsó rakományul egy ketreczben két fekete párducz és egy csomó hosszulábu keletindiai juh lett a fedélzetre véve, ezek eleségül.

A ketrecz erős fából volt készítve, de elején a rácsozat szokás szerint, nem vasból, hanem bambuszból volt összeróva, mi ugyan a kormányosnak aggodalmat okozott, de a kapitány azzal nyugtatta meg, hogy Kelet-Indiában még a tigriseket is ezen a módon szállítják, mert a vadállatok kimondhatatlan respektussal viseltetnek a bambusz iránt és nem mernek hozzá nyulni, mivel tudják, hogy hamar szétpattan és megsebesíti őket.

A kalitot tehát vastag kötelekkel a fedélzetre erősítették és vizhatlan ponyvával jól leborították, hogy a fedélzetre csapkodó hullámok a ketreczbe be ne ömöljenek.

A hajó utnak indult s már egy hónapja, hogy a tengeren voltak, a nélkül, hogy valami előadta volna magát. A párduczok, mindennap megkapva a maguk részét a juhhusból, annyira nyugodtan viselték magukat, hogy szinte elfeledkezett róla mindenki, milyen veszedelmes pasasirok utaznak a hajón.

Egy nap azonban, midőn a legénység napkelte táján a fedélzet mosásához látott és midőn e miatt egyik a ketreczről leemelte a kátrányozott vitorlaponyvát, meglepetve látta, hogy a ketrecz üres és a párduczok az éjszaka áttörték a bambuszrostélyt.

E rémhírre a legénység nagy része a magasba, a vitorla-kötélzetre menekült, a kapitány és a kormányos pedig revolverekkel és puskákkal felfegyverkezve, a bátrabbakkal együtt megkezdte a vadászatot, de megparancsolta, hogy a párduczokat lehetőleg elevenen kell elfogni, a mihez azonban a legénység nem valami nagy kedvet mutatott!

A legnagyobb vigyázattal és óvatossággal láttak a kutatáshoz és először is a juhok rekeszébe mentek, remélve, hogy a párduczokat ott találják. A juhok azonban csendesen kérődzve heverték, mire aztán a fedélzetet, a kajütöket, a matrózok kamráját vették sorra, de a két szökevénynek sehol semmi nyoma sem mutatkozott és midőn a fedélközt és fenékrészeket is minden eredmény nélkül átkutatták, arra a gondolatra jöttek, hogy a két szökevény valószínűleg a tengerbe ugorva, a hullámokba veszett.

Ebbe megnyugodva, abbanhagyták a kutatást és a fedélzet mosásához láttak. A kormányos erre parancsot adott az egyiknek, hogy a hajó elejét, hol a szakács a konyhahulladékot a tengerbe szokta hányni, szintén mossák le, mire a matróz a korláton áthajolva, az azon alól kiálló vaspálczákra készült ereszkedni, de abban a pillanatban rémült ordítással pattant vissza:

- A párducz! A párducz!

Csakugyan az egyik párducz ott volt, de annyira beleszorult fejével és lábaival a vaspálczák közé, hogy legnagyobb erőlködése daczára, se tudott kiszabadulni.

A kapitány erre megparancsolta, hogy a három legerősebb legény szabadítsa ki a beleszorult bestiát és dugják vissza a ketreczébe, de midőn erre senki sem akart vállalkozni, busás jutalom ígéretésével ösztönözte a többieket. De hiába! A böszülten hörgő, araszos karmait

mutogató ördögi pofájú bestiához senki se mert nyulni és végre is, miután másképp nem lehetett segíteni, a kapitány agyonlőtte...

A másikat hosszas keresés után, a fő árbocz tövében összegöngyölt kötélcsomók és vitorlák alatt találták meg. Midőn az egyik matróz a vitorlát felemelte, hörgő ordítással szökelt a fedélzetre és ott ugrásra lapulva, az egyik matrózra szökött és vállába véste a körmeit.

A matróz ijedtében hanyatt vágódott és ez mentette meg a halálveszedelemtől, mire a kapitány rálőtt, de csak egyik első lábát találta. Erre a kormányosra vetette magát, de összezuzott lábaival nem bírta magát fentartani és újra a fedélzetre hemperedett, a hol egy jól célzott lövéssel a kapitánynak végre sikerült leteríteni...

A krák.

A tengerek elérhetetlen mélye a csudák egész világát és az ismeretlen állatfajok egész tömegét rejtegeti magában, a melyekből, sajnos, hogy csak a véletlen játéka folytán ritkán és elvétve kerül egy-egy a tengerek mélyéből fel a napvilágra.

Ilyen állat a *krák* is, a hogy a régiek azokat az óriási nagyságúra nőtt polypokat nevezték, melyek hordó nagy testükkel és szálfanagyságu, szívóköpölyökkel ellátott nyolcz karjukkal, rémei voltak a tengereknek.

A tudomány ezeknek a kolosszális nagyságu szörnyeknek a létezését jó ideig tagadta, ma már azonban létezésük kézzelfoghatólag be van bizonyítva és *Monfort Denis*, ki egész életét a polypok megfigyelésére szentelte, igen érdekes dolgokat ír ezeknek a szörnyeknek az életmódjáról.

Már alakjuk és kinézésük is oly félelmes és visszariasztó, mintha a természet nem a teremtés gyönyörétől áthatott inspirációjában, hanem a szörnyalakoktól gomolygó lázalmok örvongó deliriumában teremtette volna meg!

Mert zsákalaku bibircsós testükön, gömbölyü szívóköpölyökkel végigrakott nyolcz kigyóformán terjengő fogókar ül egy ormótlan fej társaságában, melynek kidülledő dudorain két mozdulatlan nagy szem villog, borzalmat és irtózatot gerjesztő, hideg, álnok kifejezéssel.

Szinezete szürkés, mint azoké a szikláké, melyek tartózkodási helyein: a Földközi- és Atlanti-tenger és az Ind-oczeán partvidékének a fenékén található, de ez a szín haragjában és fölgerjedésében élénk téglavörössé, sötétbarnává és violaszinné változik rohamos gyorsasággal...

A sziklák hasadékai, barlangjai és a fenék homokja egyformán kedvenc tartózkodási helyei, valamint azok a krátterszerűen mélyedő lyukak, a melyeket terjengő karjaival összehordott kövekből maga készít magának.

Ezekbe rejtőzködik és szívóköpölyökkel ellátott karjaival a kövekbe kapaszkodva, les zsákmányára: a halakra, rákokra, csigákra és mindenféle puhányokra, melyeket fogókarjaival magához ránt és papagálycsőr görbe szájával összeőröl s magába temet. Megtámad és rárohan mindenre, a mi él, a mi mozog és közelébe kerül! Álnok szemeit, fenyegető merevséggel a közeledő prédára szegezve, hátrafelé vágódó lökéssel indul feléje, azután villámgyorsan megfordulva, tigris ügyességgel veti rá magát. Nagysága különböző. A kis dió nagyságtól, ököl, vagy kisebb tök nagyságuig változik, de vannak olyan colosszális óriások is, melyeknek nyálkás, kautschukszívós teste 2000 kilogrammot is nyom!

Ezeket a kicsinyeket Olaszországban, Chinában, Indiában csemegeként eszik s azt mondják, hogy fiatal korukban nagyon izletesek, vén korukban ellenben rágósak, szívósak és ehetetlenek. Sőt a régi görögök és rómaiak is olyan nagyra becsülték, hogy Plautus nagy csudálattal említi, hogy Viternius lakomáján egész hekatombé volt a fűszerekkel töltött polypokból. Hogy mennyire drága és inyenczfalatnak tekintették, mutatja Philoreniusnak, a híres evőnek és nyalánk tobzódónak az esete, ki Syrakusában egy három láb nagyságu polypot egymaga megevett. Ettől a nehéz emésztetü nyalánkságtól azonban oly rosszul lett, hogy orvosai a halálát várták. Erre behozatta a polypnak még megmaradt fejét és azt is megette, mondván:

- Most már készen vagyok az alvilági útra, mert nem hagyok itt semmit, a mit sajnálhatnék...

Ereje, szívóssága és támadó dühe még a legkisebbnek is bámulatos.

Monfort szokásos sétáját végezte a tengerparton egy nagy dognak a társaságában, mely különösen a puhányok felkutatására volt betanítva, midőn egyszerre annak ugatása riasztotta fel gondolataiból.

Oda sietve, látta, hogy egy polypot kerülget, mely háromláb hosszú karjaival, mint valami ostorral védekezett s a kutya hiába igyekezett egyiket vagy a másikat a fölötte suhogó karoknak elkapni. Néhány perczig érdeklődve nézte ezt a furcsa párharczot, mert a kutya olyan hatalmas és erős állat volt, hogy egy izben egy éhes farkast terített le rövid küzdelem után. Ennek daczára a polyp nem akart menekülni, sőt inkább dühe perczről-perczre fokozódni látszott, midőn azonban a tudóst megpillantotta, taktikát változtatott és lassan a mélyebb víz felé kezdett vonulni. Ezt a kutya felhasználta és egyik kevésbé gyorsan suhogó karját megragadta fogaival, mire a polyp négy karjával villámgyorsan belekapaszkodott. A kutya hiába védekezett minden erejéből, a szivós ölelésből nem birt szabadulni és utoljára félelmében és fájdalomában panaszosan üvölni kezdett, a polyp pedig, melynek szemei dühös villámokat szórtak és szinezete a sötét violából vörösbe s ebből vörösbarnára változott, ellenállhatatlan erővel a mély víz felé hurczolta, hempergette az üvöltő és rugkapálódzó ebet.

Ekkor már neki is közbe kellett lépni, ha kutyáját elveszíteni nem akarta. Neki vetve hátát a sziklafalnak, sikerült is egy erős rántással a polyp két karját leválasztani. A felbőszített bestia erre olyan hangot hallatott, mely hasonlított egy harapós kutyának a morgásához és karjaival dühösen csapkodva, Monfort is megragadta a két karjával olyan erősen, hogy a fájdalomtól felordított, mire a kutyája is ujult dühvel kezdte tépni és marni a polypot, míg végre kettőjük erőlködésének nagy nehezen sikerült a félelmes dögöt ártalmatlanná tenni, de ettől kezdve Monfort megfogadta, hogy megfelelő fegyver nélkül többé nem fog polypvadászatra indulni és hasonló nagyságu polyppal kikezdeni, pedig ennek a teste sem volt nagyobb egy kisebb-fajta tőknél.

Beale hajóorvos pedig a következőket beszéli el a polypok veszedelmességéről:

Midőn hajójuk a Bonin-szigeteknél horgonyzott, apály idején a partra sétált, kagylókat és moszatokat gyűjteni.

A kövek és sziklák között keresgélve, egyszerre egy ökölnagyságu, különös alaku állatot vett észre, mely hátráló lökésekkel, a tovább huzódó hullámok felé lökte magát mind a nyolcz karjával.

Megismerte a polypot, mely, midőn feléje közeledett, riadtan igyekezett a mentő hullámokat elérni. Természeténél fogva undorodott ugyan az efféle állatoktól, de ennél nem tudott ellenállni a kísértésnek, hogy egyik lábával annak 1½-2 lábnyi hosszú tekergő karjára ne hágjon, az azonban oly erővel hánytavetette magát, hogy a nedves homokon minduntalan kicsuszott a talpa alól és midőn undorodását legyőzve, egyik karját kezeivel ragadta meg, a polyp a többivel úgy belekapaszkodott a közelben álló sziklába, hogy minden erejével se birta onnan lerántani.

Hiába huzta, rángatta mindenfelé, nem engedett; egyszerre azonban fejét felemelve, egy pillanatig rámeredt dühtől izzó szemeivel, a másik pillanatban pedig a sziklát eleresztve, villámgyorsan mezitelen jobb karjára tekerődött, amelyről a ruhát csigakeresés közben a válláig felgyűrte.

Azonnal érezni kezdte, mint mélyednek szivóköpölyei erősen a karjába és látta, mint kattogatja görbecsőrü száját, hogy husába haraphasson.

Az orvost az undortól és irtózatától az ájulás kerülgette és önkénytelenül elkiáltotta magát és ezt a kiáltását szerencséjére a sziklák tulsó részén a szintén kagylókereséssel foglalkozó kapitány meghallotta és gyorsan segítségére sietett, azután a kikötött csónakhoz vezetve,

mialatt az orvos másik kezével a dög fejét rángatta félre, hogy ne haraphasson, a kapitány darabonként metélte le róla a ráfonódott szivókarokat és késével felhasította az undok dög testét.

Monfort beszéli, hogy egy izben neki egy polyp az oldalába harapott. A seb nagyon fájdalmas volt és hasonlított egy éles ollónak a vágásához, a szivóköpölyöknek a helyén pedig napokig kék véraláfutások voltak láthatók és azoknak helye is szerfelett fájdalmas maradt jó ideig.

Az indiai-oczeán partvidékén a fürdőknek és buvároknak állandó rémei, mert a tengerfenék minden mélyedése és sziklaürege polypoktól van lakva. A madagaszkári partok sziklás helyein senki se merészkedik a hullámok közé, mert majd mindegyik benszülött tud olyan esetet, hogy a polypok a fürdőzőket a víz alá rántották. A Közép-tengerben ritkán nőnek akkorára, hogy az emberekre nézve veszélyessé válhatnak, mégis nemrégiben az olasz partokon bebizonyult annak a közmondásnak az igazsága, hogy: „az elővigyázatot mindig jó szem előtt tartani”.

Egy hajóskapitány több barátja társaságában fürdött a parti sziklák közelében és szerteszét uszkálva, egyszerre csak a kapitány segélykiáltását hallották felharsanni. Vetekedve siettek mindannyian a segítségére, de még mielőtt elérhették volna, hajmeresztő sikoltás között valami láthatatlan erő a víz alá rántotta. Az utána bukók jó ideig hiába keresték a fenéken, úgy három óra múlva azonban rátaláltak egy sziklaüregnek a torkában. Egy polyp tartotta átfonva rettenetes karjaival és már akkor testének egy részét fel is emésztette. A kik a kapitány kétségbeesett halálküzdelmét látták, úgy vélekednek, hogy a polyp először a lábainál, azután pedig a jobb karjánál fogva ragadta meg a szivóköpölyeivel, midőn azzal ki akarta magát szabadítani és midőn a baljával lefelé nyult, a szörnyeteg azt is elkapva, a víz alá rántotta. Másként nem lehetett, mert azon a helyen a víz nem volt mélyebb öt lábnál!

A czethalászatról hazatérő hajósok újabb időben megint emlegetni kezdték a mesének tartott óriási polypok létezését, mert midőn az egyik-másik *busa-szöketőt* (*Physeter macrocephalus*) megszigonyozták, ez kinjában gyomrának egész tartalmát kiadta.

Ennek tartalma nagyjából kedvencz eledeléből, a molhuszkák mindenféle fajából állott, de voltak közöttük olyan polypkarmaradványok, melyeknek vastagsága egy ember vastagságát megütötte.¹²

Egy ehhez hasonló darabot hoztak nemrégiben Angliába, melynek hossza hat láb, átmérője pedig két lábat tett ki és szivóköpölyei akkorák voltak, mint egy csemegetányér.

Ez az eset akkoriban nagy zajt ütött a tudós világban és midőn az angol alsóházban Coffin kapitányt az ambra keletkezése felől megkérdezték, többek közt elmondta, hogy egy általa elejtett cachelotnak, azaz busa-szöketőnek a torkában egy nagy kigyóhoz hasonló testet talált, midőn azonban kivették, kiderült, hogy az egy polypkarnak a maradéka volt.

Ez a maradék huszonnyolcz láb hosszú volt és szivóköpölyei pedig tányérnagyságúak voltak, e mellett látszott, hogy az a maradék nem közvetlen a fejnél volt leharapva, hanem feljebb és a vége is hiányzott. Mekkora testnek kell lennie, mely nyolcz ilyen 28 lábnyi hosszú karnak megfelel és mekkora szörnynek, mely ilyen testből és óriási karokból áll?

¹² A busaszöketőnek, a bálnával, vagyis a czethallal ellentétben, olyan bő torka van, hogy akkora falatokat kényelmesen elnyelhet, ellenben a czethal szűk torka miatt csak apró ázalagfélét képes elnyelni.

Az egész világ által ismert „nantucketi Ben Johnson, a vén czethalász” egy cachelot torkából 35 láb hosszú polypkart emeltetett ki, mely vastagságában vetekedett hajójának legvastagabb árboczával, Reynolds kapitány ellenben 45 lábnyi darabot 2½ láb átmérővel, de mivel egy csepp olajat se birt belőle kisajtolatni, a tengerbe visszalökte.

Fries A. norvégiai lelkész az eklézsia évkönyveibe 1680-ban feljegyezte, hogy a vihartól korbácsolt dagály hullámai egy óriási krákot a tengerszorosok egyikébe sodortak, mely a szűk szorosnak sziklacsucsai között megfenekelve, nem birt szabadulni. A parton álló fákat belekapaszkodott karjaival gyökerestől kitépte, és midőn óriási teste rothadni kezdett, másfél óra járásnyira pestissé tette a levegőt undok büzével heteken keresztül.

Pennant kapitány és testvére, a hajóorvos beszéli, hogy az indiai-oczeán óriási krákokat rejteget mélyében s azt állítják, hogy szavahihető egyének erősítik, miszerint olyan gigánticus példányok is léteznek, a melyek kiterjesztett karjukkal 120 lábnyi hosszúak.

Az indiai-archipelagus benszülöttei valahányszor csónakjaikban a tengerre szállnak, egy éles bárdot visznek magukkal, hogy a csónakjukba kapaszkodó polypkarokat menten elvágassák, különben veszve lennének, mert az óriási karok a könnyű csónakot a mélybe rántanák alá.

Deus Magnus John, egy dünkirchenei hajóskapitány az afrikai partvidék közelében a szélcsendtől meglepetve, vesztegelt hajójával és ezt az időt arra használta fel, hogy a hajó oldalait a reátapadt tengeri hinártól, moszatoktól és kagylóktól letisztogattassa.

E czélból több matróz kaparókésekkel ellátva, a lebocsátott kötélhágcsókon majdnem a víz színéig leereszkedett és midőn javában dolgoztak, egyszerre a víz színén egy óriási polyp jelent meg és egyik karjával két embert átkapva, a másikat egy harmadik után nyujtotta, ki éppen akkor a fedélzet kötélzetén a nagy árboczra készült mászni.

Szerencsére a polyp tekerő karja annyira belebonyolult a kötélzet közé, hogy egyhamar nem birta kiszabadítani, így az átfogott matrónak ideje maradt segélyért kiáltani, mire néhány bátor társa éles bárdjaikkal az óriási kart darabokra vagdalva, kiszabadították, néhányan pedig a szörnyeteg óriási testébe hajigálták szigonyaikat, hogy két társukat is kimenthessék a halálos ölelésből...

Ez azonban nem sikerült, mert a szörny a két szerencsétlen hajmeresztő sikoltozásai között lassan a víz alá merült. Hiába eresztette utána egy darabig a kapitány a szigonyok köteleit, mert midőn huzni kezdtek, a szörnyeteg egy pillanatra újra megjelent ugyan a víz színén, de mindjárt reá oly gyorsan alámerült, hogy a megfeszült kötelek egymásután elszakadtak.

A st. maloi kikötőben a Szent Tamásnak szentelt kápolnában egy hasonló eseményt ábrázoló fogadalmi kép van a főoltár fölé akasztva.

A háromárbczos „Aigle” éppen horgonyait készült felvonatni a nyugat-afrikai partok közelében, midőn a tenger csendes hullámai egyszerre nagy háborgással kétfelé nyitak és egy kolosszális polyp rettentő karjait suhogtatva, jelent meg a víz színén és egyikkel két matrót megragadva, magasan a levegőbe kapta, a többiekkel pedig oly erővel kapaszkodott a kötélzetbe és az árboczokba, hogy a hajó majdnem féloldalra dőlt.

Szerencsére a legénység a jegesztő rémület daczára sem vesztette el a fejét, hanem tengerészbárdokat ragadva, először két társukat szabadították ki, azután pedig a polyp többi karjainak esve, addig vagdalták, míg a szörnyeteg a hajót eleresztve, visszamerült a hullámok mélységébe.

Midőn a hajó Szt. Malo kikötőjébe szerencsésen bevitörázott, a hajószemélyzet lefestette a szörnyü jelenetet és azután a képet ünnepélyes körmenetben védőszentjének a kápolnájába vitte, hol a hálaadó szent mise után, fogadalmi képül a főoltár fölé akasztották, a hol a mai nap is látható.

A cachelotokban gyakran talált polypkar-maradványokból méltán lehet következtetni, hogy ez az óriási tengeri emlős nemcsak ellensége, hanem méltó ellenfele is a krákoknak.

A cachelot fogakkal fegyverzett s hegyesen megnyult alaku, óriási alsó állkapcsával hatalmas fegyverrel bír ez ellen az óriási fejlábu ellen, mely a tengerek kikutathatlan mélyeit és alga-erdőkkel benőtt sziklavölgyeit lakja, hol óriási karjaival az aczélkemény koralltörzsek, vagy sziklacsompók ormaiba kapaszkodva, tányérnagyságu mozdulatlan szemével leskelődik préda és martalék után...

Midőn a cachelot gőzhajónagyságu teste megjelenik, a rettentő karok a hullámokat paskolva, csapnak le rája, ez azonban nem sokat törődik vele, hanem hegyes alsó állkapcsával a kráknak testét, mint valami lándzsával átdöfve, rettentő állkapcsaival egymásután harapdálja le a fogai közé került tekergő karokat, azután egy-kettőt lökve magán, óriási testsúlyának a lóditásától a sziklákhöz és korallcsompókhoz tapadt karok lefoszladozva, a vonagló test óriási falatokban eltűnik a cachelot szobanagyságu gyomrában, mely állítólag a polypokban lévő szépiától termeli a mesés drágaságu ambrát, a régi keleti bölcseknek és bűvészeknek ezt az örökifjító és halottébresztő gyógyszerét.

A királytigris.

Álmosan hömpölyögnek a folyó hullámai, mintha az olvasztó hőségtől azok is el lennének tikkadva... Egy szellőcske se leng, egyetlen hang se hallatszik, a dsungelők állatvilága tikkadtan vonja meg magát a lombok és bozótok legsűrűbb rejtekeiben...

A tarkán csíkozott bambusz és rotangbozót aranyos zöld félhomályában a vad pávák sátoroznak, s időnként neszelve emelik fel bokrétás fejüket, melyeknek forgói ragyogó drágakövekként csillognak és figyelve néznek a corinthafák sűrűje felé, melyeknek földig hajló ágai átláthatlan sűrű menyezetet képeznek...

Az altingia fákon hűselő majomcsapat szemei szintén a corinthabokrok sűrűségére vannak változatlanul szegezve, melyeknek lombjai időnként megmozdulva... egyszerre szétrnyilanak... és ebben a pillanatban a majomcsapat fáról-fára menekülve, riadó lármaival, a felreppenő pávasereg pedig éles kiáltozással jelzi a dsungelők és erdők állatvilágának, hogy a királytigris elhagyta fekhelyét...

Valóban a corinthafák földighajló lombosátora alól egy királytigris pár bukkant elő.

Tarkán csíkozott bőrük velencei brokátköpenyként ragyog, midőn a jóllakottságtól lustán nyújtózkodva, álmosan pislognak zöldben villódzó szemeikkel a vakító napvilágba, azután nagyot ásítva, lesunyt fejjel czammognak a folyó felé égő szomszédjukat oltani...

Elöl megy a him a széles levelű sások és vizililiomok között gázolt csapán, a nő kissé hátramaradozva követi, mert a ríkoltozó pávasereg röptét kíséri zöldben karikázó szemeivel...

A him már térdig a hullámokban állva, hangos lefetyüléssel szürcsöli a vizet, egyszerre azonban légreszkettetően elbődíti magát, mert a hullámok mélyéből egy pánczélos krokodilfej (*Crocodilus biporcatus*) emelkedett ki és fejénél fogva megragadta iszonyu fogáival...

Más koponyát péppé zuzott volna talpának rettentő csapásával, de a pánczélos krokodilfejnek aczélos körmei mitsem ártnak... Nősténye ijedt ordítással szökdel fel-alá a parti bozót között és a halálos düh és az ijedtség szikráival szemeiben nézi himjének rémes erőlködéseit, melyet a husz lábnyi krokodil egyre mélyebben vonszol a vízbe... míg végre egy hörgésbe fuló ordítással mindkettő eltűnik a vértől vöröslő vízforgatag alatt...

De nem mindig így történik! Néha a tigris iszonyu erejű talpaival a krokodil állkapcsáját széthasítja, mint a kesztyűt, mert rettentő erejénél és vérszomjánál fogva épp oly zsarnokilag és korlátlanul uralkodik Indiának állatvilága felett, mint a kincsekben gazdag Bengáliának hatalmas Maharadszája...

A tigris mindenben a ragadozók ideálja! Jóval vakmerőbb, telhetetlenebb, vérszomjasabb és kegyetlenebb az oroszlánnál és zsákmányát, még a nála jóval gyengébbet is, nem nyílt támadással, hanem alattomos, kigyószerűen lappangó orvtámadással rohanja meg és ha az éhség gyöttri, nálánál nincsen félelmesebb ellenfél, megsebesítve pedig a düh valóságos veszett paroxizmusával konczol és öldököl...

Az oroszlán és a tigris karakterét összehasonlítva, fajegységük daczára, nagy a különbség! Az oroszlán a legtöbb esetben nyíltan támad... Éhségét ordításával jelezve, áldozatát nem csellel, hanem erejére támaszkodva, iparkodik elejteni és nem öl többet, mint amennyivel éhségét csillapíthatja. A tigris ellenben kigyószerű lappangással, orvul és alattomosan támad és a nyáj közé kerülve, mintha megrészegednék a vérszagtól, addig öl és marczangol, míg bele nem fárad. Barnászörös feketén csíkozott bőre annyira hasonlít a dsungelők és erdei tisztások rőtvereses árnyalatához, hogy a legtapasztaltabb vadász szeme sem veszi észre a bozótok és a

bambuszszalak tarka szövevényében, az oroszlán szinezete ellenben a puszták homokjának fakósárgás színét viseli...

A tigris sokkal jobban vágyik az emberhusra, mint a puszták királya. Rémesnek mondható azoknak az áldozatoknak a száma, melyekről az indiai kormány Kékkönyve beszámol.

1875-ben egyetlen egy nősténytigris miatt 13 falu lett néptelenné és 260 négyzetmérföldnyi táj lakatlan pusztasággá. 1869-ben egyetlen egy nőtigris 267 embert falt fel, Alsó-Bengáliában pedig hat év alatt 13.500 ember lett a tigrisek prédájává és e között a nagyszámu áldozat között jóformán alig akad európai ember, mert bebizonyított tény az, hogy mint az oroszlán a négereket, úgy a tigris is inkább a benszülötteket rohanja meg, mint a fehéreket. Támadásainak Indiában különösen az ültetvényeken dolgozó kulik és chinaiak vannak kitéve. Hiába védik magukat nád és bambuszfalakkal. A tigris észrevétlenül hátulról támad rájuk és talpának ütésével koponyájukat beszakítva, elhurczolja őket.

Megtörtént, hogy egy ültetvényes lovát a fához kötve, egyik chinai munkásának éppen a kávébokrok között magyarázott valamit, midőn egy tigris a kétméteres nádfalat átszökve, az ültetvényesnek közvetlenül az oldala mellől ragadta el a chinai munkást, miután a legnagyobb könnyedséggel és biztossággal 16-20 lábnyira szökik, ha azonban áldozatát elhibázza, nem üldözi tovább, hanem a sűrűbe szökve, elsompolyog.

India, Jáva és Sumátra erdeiben a bőségben tenyésző vaddisznók, szarvasok, zebuk és bivalyok bőséges táplálékot nyújtanak neki, mert jóformán nincs az az erős állat, mely le ne roskadna, midőn a dsungelök fűvében feléje kuszva, egyetlen lezuzó szökéssel a hátán terem és talpának a csapásával nyakát vagy a gerinczét töri le... A kemény koponyájú bivalyok között azonban sok esetben félelmes ellenfélre talál, mert azok szarvaikkal vagy a levegőbe hajítják, vagy pedig homlokukkal a fák derekához szorítva, összezuzzák...

Amilyen kitünő ugró, ép olyan ügyesen kuszik a fákra és kitartóan uszik, sőt még a nagyobb folyóktól és széles tengerszorosoktól sem riad vissza.

Midőn az angolok a Malakkai-félsziget déli csucsán fekvő Szingapore szigetét elfoglalták, az időben hire-hamva se volt ott a tigriseknek, de alig, hogy a bors- és a gambirültetvények megmunkálására nagyszámu chinai munkást telepítettek a szigetre, ezek közül mindennap felfaltak egyet-kettőt a tigrisek, kivált azok közül, kik az erdő és a dsungelök irtásánál dolgoztak. Hiába vadásztak rájuk, hiába tüzött ki a kormány egy-egy tigrisfejre 100 dollárt, a tigrisek száma folyton szaporodott, mert a Malakkai-félszigetről - dacára, hogy egy mérföldnyi széles tengerszoros választotta el, éjjelenként átusztak a Szingapore szigetre, - sőt egy reggel a szigetet körülvevő hálókba, félig megfulladva, egy tigrist találtak, amely lábaival és karmaival annyira beleakadt a háló bogaiba, hogy nem tudott szabadulni.

Gondwana tartománynak egyes részeiben a tigrisek annyira elszaporodtak, hogy a Gangesz alsó részeit lakó szegény Molunghi népnek, kik a sófőzők kasztjához tartozva, ott sőt főznek, a folyó alacsony homokszigeteire kellett menekülnie. De hiába! A tigrisek ott is valóságos ostromzár alá vették őket és átuszva a Gangeszt, csónakjaikból és földbe ásott kunyhóikból ragadozták ki az embereket. Ezeknek a szerencsétleneknek nem lehet erről a somoru helyről menekülniök, mert nemcsak a Sunderbund járatlan rengetegei, a tigrisek és vámhivatalnokok nem engedik, de kasztjuknak szigorú törvényei is odakötik őket elválhatlanul.

Erejét tekintve, minden izma, minden szál idege aczélból látszik lenni. Nemcsak egy embert, szarvast, vagy egy fiatal bivalyt, hanem még egy lovat is képes könnyedén elhurczolni.

Hasskarl beszéli, hogy Bantámnak déli partvidékén, az ottani törzsnek a főnöke egy lovat vásárolva, azt négy fegyveres őrizetére bizta. Ezek, hogy a tigriseket elriaszassák, az éjszaka beálltával az istálló mind a négy sarkán nagy tüzet gyújtottak... Egyszerre azonban hatalmas

ordítás rázta meg a levegőt és a tigris a három méter magas bambuszkerítésen átszökve, az örökön keresztül az ágaskodó paripára vetette magát és azt egy csapással leterítette és mielőtt a fejüket vesztett harcosok magukhoz tértek volna, szájában a lóval újra átszökött a kerítésen és eltűnt a sötétségben...

Igaz, hogy a jávai lovak nem nagyobbak az orosz kozáklóvaknál, mindazonáltal egy majdnem tíz láb magas bambus-sövényen egy ilyen lóval is átszökni - óriási izomerőre mutat!...

A tüzzel és lármával el lehet ugyan riasztani, de, ha éhes vagy ha fel van dühösítve, akkor tüznek, lángnak és mindennek vakon neki rohan, mint Mékongban történt, hol nyolcz rizsmivelő ült és hevert kunyhójuknak a lobogó tüzhelye körül, midőn egy éhes tigris a kunyhó tetejét beszakítva, egyet megragadott közülök és egyetlen harapással megölve, a többi hétnek lármája és orditozása daczára, a tetőnyíláson át magával hurczolta.

Forbes, ki sokáig tartózkodott Indiában, hajmeresztő részleteket közöl arról a fejvesztett réműletről, melyet egy-egy betörő tigris a falvak és kisebb városkák lakói közt képes gerjeszteni. Mindenki fut és menekül, az anya gyermekét, a család a betegeit cserben hagyja, csak-hogy a saját életét megmenthesse.

De nem is csoda! Guwrathban egy éjjel három fegyveres őrt faltak fel, a postaküldönczök pedig fáklavivők, dobverők és fegyveres kísérők nélkül nem mertek éjjel kimozdulni.

Guzerat tartományban a Gunea folyó gázlójánál két héten keresztül minden nap egy levélhordót hurczoltak el, a tizenötödik napon pedig az ember helyett a bőrpostaszákot ragadta el a tigris, mert a küldöncz azt eldobva, a nem messze legelésző bivalyok közé menekült, melyek az utána eredő tigrist hatalmas szarvaikkal tovariasztották.

A Kutkum-Sandi sziklaszorosban egy nőtigris ütötte fel leshelyét és hét hónapon keresztül minden nap egy embert falt fel, melyek között tizenhét levélhordó volt. Ez a falánk szörnyeteg minden összeköttetést megszakított a kormányzóság és a felső tartományok között, miután ez a szoros volt az egyetlen közlekedő út. Hiába tüzött ki a kormány magas vérdíjat a fejére, egyetlen vadász se merészkedett ez ellen az épp annyira ravasz és óvatos, mint vakmerő és vérszomjas ragadozó ellen sikra szállani.

Végre Hodgson kapitány, a híres tigrisvadász elejtette ugyan, de fél karjával és majdnem életével fizette meg ezt az utolsó tigrisét.

Elliot őrnagy és Rice hadnagy társaságában indult utnak és három héten keresztül hiába keresték, csapázták, nem tudtak nyomára akadni - és ennek daczára mégis minden nap eltűnt egy-egy utas vagy küldöncz, kiknek véres maradványait majd itt, majd amott lelték meg.

Három heti sikertelen hajsza után, Rice és Elliot a szorosutnak erdős lejtőit kutatták, Hodgson kapitány pedig egymagában a szoros alsó részénél, a Thuga folyó körüli dsungelben néhány foglyot akart lőni reggelire s úgy beszéltek meg, hogy tíz óra táján a folyó gázlójánál találkoznak.

Reggel hat óra felé járhatott az idő. A kapitány a foglyok hívó hangjaira figyelve, gázolt a tisztások magas füve között és hogy jobban szétnézessen, a folyó magas partja felé indult. A sárga és vörös virágu gambi-bokrok körül azonban egész sereg tarka lepkét látott szállongani, amelyekből néhányat széles peremű kalapjával nagy nehezen elfogva, Elliot barátjának akart velük kedveskedni, aki szenvedélyes lepkegyűjtő volt.

A lepkéket kalapja széles peremére tűzve, veritékben ázva érkezett a folyóhoz, amelynek partján egy ideig vízmentén haladva, a tulsó parton álló corintha-fa alatt egyszerre csak egy óriási tigrist vett észre, mely a szétszagotott véres emberi maradványok mellett aludni látszott...

A kapitány örömteljes borzongást érzett! Ez az! A Kutkum-Sandi rettegett emberevője! Végre, hosszú keresés után reáakadt!

Szemeit a tigrisre függesztve, óvatosan lépdelt tovább, midőn egy száraz galy megroppant a talpa alatt.

E roppanásra a tigris villámként szökött fel fektéből, s vadul szikrázó szemeit a kapitányra meresztve, morgó hördülés közt oldalait csapkodta gyűrűzött farkával...

A kapitány lövésére felordítva, ugrásra guggolt, a második lövésre pedig magasan a levegőbe szökve, hanyatt vágódott és oldalára fordulva, mind a négy lábát görcsösen elmeresztette.

A kapitány látva, hogy halálosan van találva, gázlót keresett, de előbb, régi jó vadászszokás szerint, újra meg akarta tölteni fegyverét. De hiába kutatott táskájában golyók után... azokat a sátorban feledte és csak a farkasok számára való két vágott ólommal töltött patront talált az apróbb szárnyasvadakra való töltények mellett a táskájában...

- Szerencsémre a tigris halálosan van találva! - gondolá a mozdulatlanul elterülő vadra pillantva, miközben a két vágott ólommal töltött patront a puskájába tolta, azután a legsekélyesebb helyet kikeresve, lefelé a folyóba gázolt, míg végre egy aláhajló fának a galyát megragadva, felkapaszkodott a tulsó part meredek tetejére...

A hatalmas ragadozó vagy negyven méternyire hevert tőle, mind a négy lábát mozdulatlanul elnyujtva... Majdnem két méternél hosszabb, óriási vén állat volt, ragyogó vörösbarna szőrmével, melynek fekete csikjai bársonyként fénylettek, hasa és hatalmas pofaszakála pedig fehér volt, mint a hó...

Már épp a lábát emelte, hogy közletről is megszemlélje, midőn a tigris, melyet a golyó csak erősen megszedített, talpra szökve, hörgő ordítással szökött feléje...

A kapitánynak alig volt annyi ideje, hogy célba vegye, midőn azonban látta, hogy a dühöngő bestia érezni se látszik a testébe furódó ólomdarabokat, gyorsan a földre vetette magát s lélekzetét visszatartva, halottként, mozdulatlanul feküdt ott...

Ez az utolsó gyenge reménye maradt a menekülésre. Futással nem menekülhetett volna, mert a tigris pár pillanat alatt beéri és leteríti, más fegyvere nem volt, azt azonban tudta, hogy a halottakat csak a végső szükségben szaggatja szét és falja fel...

A másik pillanatban a tigris már mellette állott. Érezte forró, büzös fujtatását és szive görcsösen összeszorult, midőn a hatalmas talpak tollkönnyűséggel ide-oda forgatva, dobálták. Mikor ezt meguntá, lehasalt melléje és széles talpát a kapitány szájára fektette, kinek álla majd betörött, lélekzete pedig akadozni kezdett a rettenetes nyomástól...

Egy ideig reménykedve várta, hogy visszahuzza a talpát, midőn azonban fulladozni kezdett, fogaival oly erősen beleharapott a tigris egyik ujjába, hogy az rögtön visszarántotta a talpát, de eközben karmaival a kapitány orrát betörve, az állát úgy összeroncsolta, hogy majd elalélt a fájdalomtól.

Ennek daczára megtartotta egész lélekjelenlétét s halott-mozdulatlanul maradt és mialatt egyik örökkévalóságnak tetsző pillanat a másik után mult el, azon gondolkozott, mikép menekülhetne rettentő helyzetéből?...

De csak barátai segítségére számíthatott, kik bizonyára keresni fogják és erre kell elhaladniok, hogy a gázlóhoz jussanak... és noha a sebeit nyalogató bestia folyvást rászegezte zöld karikákban villódzó szemeit, időnként egy-egy lopott pillantást vetett lezárt szemhéjjai alól a tájra...

Igy multak a rettentő perczek egymás után, midőn egyszerre a távolban Ricet és Elliotot pillantotta meg, kik lassan közeledtek a folyó felé...

A fölötti örömeiben, hogy segítségükkel tán megmenekülhet, ő, a tapasztalt és óvatos vadász, annyira elfeledkezett magáról, hogy félig felemelkedve, harsány segélykiáltást hallatott...

Ezt a vigyázatlanságát azonban majdnem az életével fizette meg! Mert a tigris rövid düh-ordítást hallatva, szökött fel fektéből, hogy torkon ragadja, mi ellen a kapitány karját ösztönszerűleg az ágaskodó tigris torkába taszítva, azt visszalökni igyekezett...

A tigris hátrált is, de a kapitány karját rettentő fogaival egy harapással összeroppantotta, úgy, hogy egy pillanatra az irtózatos fájdalomtól az ájulás kerülgette és félig eszméletlenül hevert a vadállat fogai között és midőn az eleresztette, végigzuhant a földön...

Eszmélete ugyanekkor visszatért és rettentő fájdalmi daczára újra mereven és mozdulatlanul maradt, mire a tigris fujtató morgás közt macskaként körülkerülgetve, érdes, tüskés nyelvvel az arczából és állából patakzó vért kezdte nyalogatni, közbe-közbe pedig vadul villódzó szemekkel figyelte, hogy áldozata nem lélezkedik-e?...

Hodgson kapitány zárt szemekkel, mozdulatlanul feküdt, csak halálfélelemtől szorongó szive vert görcsösen. Erre a tigris kis idő múlva felállt, szélylyel nézett, azután vagy tíz lépésnyire lehasalt, de pár perc múlva egyetlen szökéssel újra mellette termett és körmeit belevágva, egyik oldaláról a másikra hengergetve, nézte, szimatolta, hogy van-e még élet benne?...

Valahányszor melléje szökött, a kapitány rögtön visszafojtotta lélekzetét és így ment ez majdnem egy teljes óráig, mialatt a kapitány oly rettentő kinokat állott ki, hogy már-már a halált kívánta enyhülésképpen, de az élethezi ragaszkodás és az a remény, hogy ennek a rettenetes játéknak tán nemsokára vége szakad - mindannyiszor visszatartotta attól, hogy szétszaggattassa magát a tigristől.

Megint egy hosszú negyedóra múlt el, mely alatt a tigris nem mozdult, mire a kapitány szempillái alól óvatosan szétekintve, látta, hogy vagy tíz lépésnyire tőle, a tigris sebeiből erősen patakszik a vér és midőn felakarna tápázkodni, reszkető lábai nem bírják, hanem mindannyiszor visszahasal, de vérben forgó szemei azért mereven ő reá vannak szegezve...

Megkönnyebbülve lélekzett fel és most már remélni kezdte, hogy megmenekül. Mozdulni azonban nem mert, mert a tigris újra rettentő erőfeszítéseket tett, hogy feltápázkodhassék. Nagynehezen fel is állott reszkető lábaira, de mindjárt rá szédelegve felbukott és tompa ordítás között vonalozva tépte, szaggatta kimeresztett körmeivel a harasztot... azután néhány rángás után nem mozdult többet...

Hodgson kapitány azonban még jó ideig várt, azután nagy nehezen felegyenesedve, a folyó partjához vánszorgott... Ott azonban elhagyta az ereje és midőn Rice és Elliot rátaláltak, inkább halottnak, mint élőnek lehetett tartani.

Hosszu szenvedés és az orvosok gondos ápolása folytán kiheverte ugyan sebeit, de egyik karját amputálni kellett, arcza és álla pedig a mély lyukaktól és az irtózatosságból örökre el lett éktelenítve...

A tigris a legfélelmesebb ragadozó, azért vadászata is a legveszedelmesebb. Az angol kormány ez okból mindent elkövet ennek a félelmes duvadnak a pusztítására és van is eredménye, mert a Dekhani hegyvidék Kandesch nevű tartományában öt év alatt 1032 darab tigrist ejtettek el.

Hodgson után Rice hadnagy vadászott nagy szerencsével a tigrisekre, utána pedig Elliot őrnagynak az öcsse: Elliot Richárd, a zászlótartó.

Jó duplacsövű fegyverrel, hajtókkal és megfelelőleg idomított kutyákkal Rice merészen hatolt be a bozótok és dsungelők mélyére a felzavart tigris után, s pár esetben majd otthagya a fogát, mert a ravasz duvad, míg Rice a nyomait csapázta, oldalt került és hátulról rohanta meg.

Egy izben az mentette meg, hogy egy pocsolya viziútrében pillantotta meg a háta mögött ugrásra készülő tigris, pár esetben pedig a pávák és a majmok tették rá figyelmessé.

A hajtók lármája elől a tigris rendszeren a bozótok járhatatlan mélyébe húzza meg magát és sohse meri a nagy lármával közeledő hajtók seregét megtámadni, kik ötféle nagyságu dobjaikkal, kürtjeikkel és különféle hangszereikkel és ócska pisztolyaikat durrogatva, pokoli lármával törtetnek be a bozótba. Ezeket a hajtókat kardokkal és lándzsákkal fegyverzett emberek kísérik, leghátul pedig a parittyások hada zárja be a menetet, kik nagy köveket hajigálnak a bozótba, hogy a tigris felriaszszák...

Néhány hajtó időnként a fák tetejére kuszik, hogy a tigris hollétét és menekülési irányát jelezze - és midőn azt a legnagyobb lármával sem bírják felverni fektéből, égő fáklyákat és szalmakoszorukat hajigálnak rejtekhelyére, amelyek aztán rendszeren ki is ugratják a rejtekből.

Egy izben Rice és Elliot negyven hajtóval egy dsungelt kutattak át és az embermagas fü miatt mind a ketten egy-egy alacsonyabb fának az ágai között foglalták el leshelyüket...

Mindjárt a hajtás kezdetén egy hatalmas tigris szökkent ki a nádasból és a magas fü között kigyószzerű kuszással egyenesen a leshelyük felé tartott. A fa alatt őrtálló hajtó azonban a tigris közeledtére megrémülve, elordította magát, mire a tigris neszt fogva, villámgyorsan visszaugrott, Ricenek azonban mégis volt annyi ideje, hogy célba vehette és mielőtt még eltűnt volna a bambuszszálak tömkelegében, rálőtt...

A felharsanó bődülés tudatta, hogy találva van, mire a két vadász, sokkal több vadászshévvvel, mint elővigyázattal, utána eredt és csapatjuk élén a vérnyomokat egy tisztásig követték, ahol azonban minden további nyomnak vége szakadt.

Néhány hajtót a fákra küldve, ezek sem vettek észre semmit a fü és bokrok között, erre Rice és Elliot kíséretük élén újra a magas fü között a nyomozáshoz láttak, de alig haladtak husz lépésnyire, midőn hatalmas bődülés között a megsebesített tigris egy mélyedésből előszökve, Ricere vetette magát...

Ennek éppen csak annyi ideje maradt, hogy fegyvere mindkét csövét a tigrisre süsse, mely tán a füsttől, durranástól vagy golyóktól megriadva, egy óriási szökéssel, Elliotra rohant...

Mindez egy villámgyors pillanat alatt történt és midőn Rice a tigris után rohant, már barátját a tigris karmai között a földön fetrengeni látta.

Szerencséjére a főhajtó ép annyira dicsérendő bátorsággal, mint hidegvérrel oldala mellett maradva, egy töltött fegyvert nyújtott át neki...

Rice lőtt, de hibázott... és midőn másodszer el akarta nyomni a ravaszt, a tigris az alatta fekvő Elliotot karjánál fogva megragadva, afelé a mélyedés felé kezdte hurczolni, a melyből oly váratlanul előrohant.

Ricen hideg borzadály futott végig! Ha a tigris halálosan nem találja, a feldühített vad, barátját darabokra szaggatja... Célzásra emelt fegyverrel követte tehát a szökellő bestiát, hogy az alkalmas pillanatot kileshesse... de mindig remegve habozott... mig végre egy szerencsés lövéssel fejen találva, a tigris az eszméletlen Elliotra hemperedett, mire egy másik lövéssel teljesen szétzúzták a vonagló bestia agyát...

Midőn a tigris Elliotra rohant, talpával a fejére sujtott, mit az szerencsére célzásra emelt fegyverével fogott fel, de mégis elalélt bele, miután az ütés oly erős volt, hogy a fegyver keményfa agya letörött, kakasa pedig egészen laposra volt görbülve... s maga Elliot törött karral és mély sebekkel menekült a halálveszélyből...

Az indiai fejedelmek rendszeresen elefánthátról vadászzák a tigriseket. Az elefántok erre a célra vannak idomítva, mindazáltal sokszor megtörténi, dacára ezen óriási állatok okosságának és erejének, hogy a vadászat nagyon szerencsétlen fordulatot vesz.

Ha a ráugró tigris az elefánt orrmányával elkaphatja, akkor vége neki, miután a földre sujtva, kolosszális lábaival agyontiporja, vagy agyarával a földhöz szegezi. Ha azonban a tigris az elefánt hátára szökhetik, vagy homlokára ugorva, éppen legkényesebb részét, orrmányát ragadja meg, akkor a legjobban idomított elefánt is megvadul félelmében és a hátán ülökkel a földre hemperedik, hogy a tigris agyonnyomja, vagy pedig megvadulva az erdőbe rohan, hogy a beléragadt vadat a fák ágai lesöpörjék, vagy valamelyik fa törzsén összezuzza.

Ilyen esetekben a rajta ülők többszörös életveszélyben forognak. A neki vadult elefánt őket is agyonnyomhatja, a fák ágai közt halálra zúzódhatnak vagy pedig a felkapaszkodó tigris rohanja meg őket, ha még idejében egy jól célzott golyóval le nem terítik. Ilyen esetek több ízben megtörténtek és két angol tiszt közül az egyiket az elefánt hátára szökött megsebesített tigris marcangolta halálra, a másikat pedig az ülőtoronnyal együtt, a közeli erdő fái zúzták össze, midőn a nekivadult elefánt a fák közé rohant...

Midőn egy-egy uralkodó rajah, vagy maharadzsa tigrisvadászatra kivonul, az ezeregyéjszakai mesékbe illő tarka és fényes kíséret követi lóháton, elefántokon és apró zebu vonta szekereken...

Az elefántok hátára a haodah-nak nevezett diszes vagy egyszerű ülőtorony van csatolva, az óriási állat nyakán pedig a mahaut, az elefánt vezetője és gondozója ül, ki egy rövidnyelű szigonyforma hegyes vasösztökével az elefántot igazgatja.

Ezek az óriási orrmányosok egész rendszeresen lesznek a tigrisvadászatra idomítva. Rendszeresen a bátor és tüzes természetűeket szokták erre a célra kiválogatni és először szarvas vagy őzhajszákon lesznek a vadászathoz és a puskadörrenésekhez szoktatva és midőn ezeken már jól be lettek gyakorolva, akkor vaddisznókra vadásznak velük...

Az elefánt minden állat között a vaddisznók iránt érez legnagyobb ellenszenvet és ezektől tán jobban fél, mint a tigrisektől - úgy, hogy amelyik elefánt nyugodtan viselkedik a vadkanvadászaton, azzal már egész bátran lehet tigrisre vadászni, de hogy az elefánt mégis tökéletesen be legyen dresszírozva, a lelőtt tigrisek hulláival, vagy fogságban tartott tigrisek mutogatásával szoktatják a ragadozó látásához és büzéhez...

Manners őrnagy szintén egyike volt a nevesebb tigrisvadászoknak és midőn Gwalliorban a szentnek tartott Rungi Bas brahmint egy tigris fürdés közben elhurcolta, a benszülöttek hozzá folyamodtak segítségért.

Az őrnagy néhány barátjával három elefánton indult a tigris elejtésére és Schur-Kani, egy benszülött vadász, a hajtók élén már a Dschumma folyó partján várt reájuk...

Virradat táján elérték azt a vad sziklavölgyet, hol Schur-Kani előtte való nap a tigris nyomait csapázta és midőn Manners elefántjáról leszállva, megtekintette a patak partján látható hatalmas nyomokat, Schur-Kani azt erősítette, hogy a tigris nem a bozótban, hanem a szakadékos sziklaszorosban kell keresniök.

- Miből gondolod ezt? - kérde az őrnagy.

Schur-Kani büszkén felegyenesedett:

- Sahib (Uram!) Nem hiába neveznek engem Bagh-Marnak (tigrisölő), ismerem én a cheetah (tigris) természetét. Amelyik tigris emberhust kóstolt, az előtt a legkövérebb szarvasok legelhetnek, mert az csak emberhus után vágyik... Az emberevő mindig a sziklaszorosokban üti fel tanyáját...

Az őrnagy azonban mégis meghajtatta a völgynek mindkét oldalán elterülő füves és bozotos lapályt, ő maga pedig elefántjaival keresztül-kasul kereste a völgy fenekét, de a tigrisnek nem akadtak még csak a nyomára sem.

Egy mangofa felé közeledve, annak ágai között néhány majmot láttak ugrándozni, egyszerre azonban a majmok félbehagyták ugrándozásukat és meglapulva az ágak között, mereven a völgszoros vége felé néztek, hol a magas fű gyengén hullámozott, ugyanabban a pillanatban pedig az őrnagy elefántja felemelte az orrmányát és rövid trombitaszerű harsogást hallatott.

- Sahib! A tigris nyoma! Egészen friss nyom! - kiáltá az elefánt nyakán ülő mahaut (vezető), miközben a fű közötti csapára mutatott.

Az őrnagy azonban nem ért rá a nyomokat vizsgálgatni, mert a hajtók ebben a pillanatban rémitő zajjal a völgyből nyiló szoros felé mutogattak, melynek meredek oldalán, lőtávolon kívül - a tigris lassu léptekkel törtetett fölfelé...

A mahautok ösztökélésére az elefántok harsogó trombitálással eredtek utána, mire a tigris is megfordult és gözölgő torkát kitátva, haragos bödüléssel néhányat ordított, azután eltűnt a bokrok és sziklacsompók között...

A csapat nemsokára elért a völgyet és szorost környező magaslatra, a hol egy gránitcsompón ülő pásztor őrizete alatt egy kecskenyáj, távolabb pedig egy csorda bivaly legelészett a terebélyes fák alatt...

Az elefántok, középen az őrnagygyal, három oldalról kezdtek leereszkedni a meredélyen, mire a pásztor felállva a gránitcsompóra, egy erythryna bozót felé kezdett mutogatni, amely mögött a tigrist látta eltűnni...

Az őrnagy elefántja orrmányával a bozótot hajlitgatta félre, midőn a bivalyok egyszerre nyugtalan bömbölés és fujtatás között a földet kezdték hasogatni szarvaikkal, utána pedig földtrengető robajjal rohantak a rémülten összebuvó kecskék felé, mert a pásztor háta mögött lévő sziklacsompók közül a tigris szökellt hatalmas ugrásokkal elő...

A pásztor ijedt ordítással vetette le magát a gránitcövekről és a bivalycsorda közé akart menekülni, mire az őrnagy célba vette a tigrist...

Lövésére menydörgő bödülés felelt s abban a pillanatban a tigris megfordulva, három öles szökésekkel Tresdeale kapitány elefántjára vetette magát s annak nyakába kapaszkodva, körmeit az ott ülő mahaut czombjába vágva, azt a földre rántotta és mindenáron a haodahba igyekezett vetni magát...

A megvadult elefánt orrmányát suhogtatva, rémült trombitálással rohant a magaslatnak és mindenáron le akarva a nyakát marcangoló tigrist rázni magáról, annyira hánytavetette magát, hogy Tresdeale mind a két lövésével hibázott, a mellette ülő vadász pedig ijedtében a másik fegyvert kiejtve kezéből, meredten bámult a fogait vicsorgató bestia dühtől karikázó szemeibe...

A lövésekre a tigris talpának egy csapásával bezuzta a haodah vékony oldalát és az elefánt homlokára kapaszkodva, éppen a bentülőkre készült vetni magát, midőn az elefánt homlokával egy fának rohanva, Tresdeale és kísérője a haodahhal együtt a földre zuhanva, eszméletlenül kerültek el... a tigris pedig kettétört derékkal fordult le az elefánt homlokáról, mely dühös böngés között hatalmas talpaival és agyaraival agyongázolta és a földhöz szegezte a vonagló bestiát...

Ekkor érkeztek oda Manners őrnagy és Loftus kapitány elefántjaikkal, amelyek az agyongázolt tigrist orrmányaikkal ide-oda forgatva, zajos fujtatással és recsegő trombitálással nyilvánították örömeiket...

A kapitány és kísérője csakhamar magukhoz tértek az esés okozta kábultságból, a mahaut és az elefánt azonban csunyán össze-vissza voltak szabdalva a tigris körmöktől...

Schur-Kani meglepetve kiáltotta el magát:

- Ez nem a Bagh (emberevő), hanem a nősténye! A Baghnak még itt a szorosban kell rejtőzködni!...

Manners őrnagy, kit nagyon rossz kedvre hangoltak a történetek, ennek hallatára kissé jobb kedvre derült és a sebesülteket pár hajtóval együtt a bivalyok mellett hagyva, Schur-Kanival a rejtőzködő tigris felhajtásához látott...

Schur-Kani jól jövendült, mert alig félórai hajtás után, egy hatalmas himtigrist zavartak ki a hajtók gongjai és tülkei a bozótból, amely azonban egyszerre megint úgy eltűnt a szemek elől, mintha a föld nyelte volna el...

Az erythryna bokrok közül felreppenő vadpávák és dsungeltyukok intő rikoltozása azonban rávezette őket a rejtekre, mely a völgyteknő keleti részén levő sekélyes patakágy felé húzódott és innen kizavarva, Manners lövésére dühösen felordított és újra a bozót mélyébe húzódott...

- Találva van! Találva van! - ujjongott Schur-Kani... - Egy félóra múlva elvérezik! Várj, sahib (uram), egy félórát!...

Az őrnagy azonban nem akart várni, hanem midőn a sebesült tigris a hajtók kódobálásaira csak menydörgő bődulésekkel felelt és nem akart kitörni, a magával hozott röppentyűvel akarta a bozótot felgyújtani...

Az aloe- és kaktusz-féle növények husos levelei és a bambuszok nyers szálai azonban nem fogtak tüzet... A röppentyűk sivitó sistergéssel pattogtak, sziszegtek, a tigris nagyokat hördülve bögött, ordított, de nem mozdult...

Az őrnagy káromkodott és pár hajtót a fák tetejére küldött, hogy kémleljék ki a tigris fekvését, de midőn azok se bírtak az összeboruló bozótnak a mélyébe belátni, elefántjának az okosságába bizva, betörtetett a bozótba, hogy a mögötte levő lejtős hegyoldal tetejére jusson...

Schur-Kani mindenáron le akarta beszélni e vakmerő vállalkozásról, de az őrnagy nem hallgatott rá, mire a hajtókat visszaparancsolva, az őrnagy mellé ő is felkapaszkodott az elefántra...

Manners elefántja, a vén Baby, nagy füleit minden neszre kémlelőleg hegyezve, apró szemével a bozót mélyét fürkészte, mely majdnem összeborult a fejük felett... Lassan lépdelt s időnként meg-megállva, orrmányával a levegőt szimatolta.

- Baby érzi a tigrist... - mondá az őrnagy csendesen, Schur-Kani pedig ugyanekkor hátrafordult, hogy jelt adjon az utánuk törtető elefánt mahautjának, hogy kerüljön melléjük...

Ez volt a szerencséjük, mert alig hogy az elefánt Baby mellé törtetett, a mögöttük levő bozótból egy harmadik tigris egyetlen egy szökéssel az elefánt hátán termett, de Schur-Kani golyójától a szeme között találva, lefordult onnan...

A dörrenésre haragos bődulés harsant fel előttük, melyre Baby dörgő trombitálással felelt, s ugyanekkor az előttük feltáruló kis tisztáson, egy cytibus bokor tövében a megsebesített himtigrist pillantották meg, mely ugyanabban a pillanatban dörgő ordítással Baby fejének szökött...

Az őrnagy fegyvere eldőrdült, de Baby is készen várta, mert a feléje szökő tigris orrmányával a levegőben elkapva, lábai elé sujtotta és óriási talpaival pár pillanat alatt kigázolta belőle a párát és azután társával együtt recsegő trombitálással hirdették győzelmüket...

Most értek csak rá megbámulni az őrnagy és a kapitány a Schur-Kani által elejtett tigris, melynek itt lappangását még csak nem is sejtették, miután olyan csendesen meghuzta magát a hajtók lármája alatt...

- Három tigris egyszerre Gwalliorban, ez sok a jóból! - mondá az őrnagy. - A nőtényt és himet értem, de honnan kerül ide a harmadik?

- Ez a cheetah valami kóborló lehet, sahib! - felelte Schur-Kani az általa lelőtt ragadozó fogait és talpait vizsgálva... - Nem régen lehet a vidéken! Nézzed csak, fiatal, alig négy éves állat! Gwallior vidékén nem terem a churaunt nevű tüskés növény. Ennek a hasa pedig tele van a churaunt tüskéivel. Amelyik tigrisnek a bőrébe heverés közben ezek a tüskék beletörnek, az elhagyja az erdőt és más vidékre költözködik, hogy kinzó fájdalmaitól szabaduljon...

- Fiatal, négy éves tigris és meg merte támadni elefántunkat? - kérdezte az őrnagy kétkezdőleg...

Schur-Kani fölényesen mosolygott:

- Ez a tigris a fájdalomtól meg volt vadulva és dühödve. Nemcsak a churaunt tüskéi ingerelték, hanem nézzed csak, a jobbik lába egészen meg van dagadva és gyenesedve, mert nemrégiben egy tüskés disznót üthetett le, melynek a tüskéi a talpába törtek és gyulladásba hozták. Ha én le nem lövöm, hát amugy is beledöglött volna!

- Mit? Ebbe a talpgyulladásba! Ez a szivós életű bestia, melyik néha tiz-tizenöt golyót is elvisz?

Schur-Kani komolyan bölintott:

- A tigris vére a nagy forróságtól és az örökös husevéstől folytonosan bomlásra és gyulladásra kész állapotban van, úgy, hogy a legcsekélyebbnek látszó seb előbb-utóbb megöli, mert gyulladásba jó és elgenyesedik... Ezt elhíheted nekem. Midőn a Vynthiasz-rengetegeit jártam, nem egy tigris láttam épp ilyen csekélynek látszó sebekben megdögölve... Kérdezd csak Johnson sahibot, a doktort! Amilyen könnyen megdöglik az emberektől megsebesített tigris, épp úgy a tigrisektől megsebesített ember is ritkán épül ki sebeiből, mert a sebek rendszeren elmérgesednek!...

Egy öreg mohamedán pap, fiával, egy herkulesi termetű és erejű fiatalemberrel Chittrahtól alig két mértföldnyire, egyszerre csak hatalmas tigrisbögést hallottak a közeli bozótban. Az öreg lóháton ült, a fia pedig mellette gyalogolt.

Midőn a tigrisordítást hallották, a fiu sietésre ösztönözte apját, ez azonban a mohamedánok fatalizmusával meg volt győződve arról, hogy Allah, ha akarja megmenti őket, akár elfutnak, akár helyben maradnak és hangosan imádkozni kezdett.

A tigris azonban minden imádság daczára kirentott a sűrüből és az öreget lováról lerántva, el akarta hurczolni, fia azonban kardot rántva, a tigrisre támadt, mire az apját eleresztve, őt ragadta meg és a bozót mélyébe hurczolta. Kevéssel a történetek után, az arra járók ráakadtak az öregre és Chittrahba szállították, hol még aznap meghalt, noha sebei nem voltak halálosak...

Ugy az indiai, mint a jávai fejedelmek és nagy urak nagyon kedvelik az állatviadalokat és minden nagyobb ünnepélynél az elefántnak az orrszarvúval, a tigrisnek az elefánttal vagy a bivalylyal való küzdelme szokott az ünnepély fénypontja lenni!

Különösen a jávai nagy uraknak nagyon kedvelt mulatsága a tigris bivalylyal vagy lándzsás harcosokkal viaskodtatni.

Már az ünnepélyt megelőző nap, azt az utcát, melyben a „Rompok”, vagyis a tigris és bivalyviadal tartatik, a lándzsások sorai állják két sorban végig, a fejedelem, a kormányzó és az ott tartózkodó európaiak részére pedig egy bambuszsálakból összeállított pavillon van fentartva.

A küzdelem színhelyén áll a hat méter magas, tágas, hengerded alaku bambuszkalit, melyben a viadal hőse, a koszorukkal és szalagokkal felczifrázott bivaly jár-kel a lármától és zajgástól a lehető legrosszabb kedvben fel és alá...

Ehhez a kalithoz egy kisebb kalit van csatolva, melynek ajtaja amabba nyilik. Ebben rejtőzködik a tigris. A fejedelem intésére felhuzzák a kalit ajtaját, de a tigris jó ideig nem akar rejtekebből előbujni, csak midőn lobogó fáklyákkal ingerlik és sütögetik, akkor kuszik át a nagy kalitba, de legkisebb kedvet se mutat a viadalra. Aggodalmasan kuszik, szaladgál köröskörül a kalitban, míg végre a bivaly, mely minden mozdulatát öklelésre hajtott fejével és koronként tompa, kihívó böggéssel kíséri, egyet dőf rajta, mire a tigris a kalit oldalára kapaszkodik.

A kalit tetején álló lándzsások erre forró vízzel, maró bors- és paprikalével addig öntözik és lándzsaszurásokkal addig ingerlik a küzdelemre mind a kettőt, míg végre a tigris egy szökéssel a bivaly jobb fülébe csimpeszkedve, karmait a nyakába vágja...

A bivaly a fájdalomtól bömbölve rohan fel, alá és minden áron le akarja rázni magáról s majd a földön hurcolja, majd a levegőbe hányja a nyakába csimpeszkedő fenevadat, míg végre sikerül a levegőbe dobni és midőn a földre hull, szarvaival olyanokat dőf rajta, hogy az mozdulatlanul terül el a porondon.

A bivaly erre körülszaglászsa, midőn azonban a tigris utána kap fogaival vagy karmaival, a hatalmas szarvak ujjal olyanokat dőfnek rajta, hogy mind a négy lábát elnyujtva, holtnak tettei magát és nem mozdul. Hiába minden ingerlés! Hiába öntözik maró bors- és paprikafőzettel, hiába büzös asafetida és foghagyma oldatokkal, minden lándzsaszurás és fáklya-sütögetés dacára, nem mozdul, nem akar támadni, mire kinyitják neki a kisebb kalit ajtaját, hová behuzott farkkal és tompa bömböléssel bemenekül.

Délután a másik Rompok a fejedelmi palota előtt játszódik le.

A nagy négyszögletű térség több sor lándzsással van körülvéve. Lehetnek vagy kétezren.

A tér közepén két szalmával behintett kisebb bambuszkalit és egy tetőformán készült nagyobb harmadik kalit áll. A lándzsások sorait ezernyi néptömeg állja körül. A két kisebb kalitban egy-egy tigris rejtőzködik és midőn a fejedelem intésére, az egyik kalitra halmozott szalmát meggyújtják, ugyanaz a tigris, mely délelőtt a bivalylyal viaskodott - semmi áron sem akar előbujni. Már attól félnek, hogy megég, vagy ott fullad a füstben, midőn tompa böggés között hátuljával kifelé kuszik, de a fegyveres tömeg láttára, újra visszamenekül égő kalitjába, ahonnan csak nagy nehezen lehet lándzsaszurásokkal, forró borsfőzetekkel újra kiüzni...

Midőn végre haragos bömböléssel kiszökik, akkor a földre veti magát és lehajtott fejével valami rejtek és menekülés után kémlel. Hiába uszítják, hiába dobálják, nem akar mozdulni!...

Ekkor a tetőforma kalit alatt rejtőzködő fegyveresek lándzsáikat minden oldalról kidugva, a kalitot előre görgetve, támadták meg a tigrist, mire az felszökve, nagy ugrásokkal menekülni próbált.

A tigris rendesen mindig szél ellenében szokott haladni, most azonban, mivel ebben az irányban sok fegyverest látott, a fejedelmi pavillon kevéssé elállt szögleténél akart kitörni, de az ott álló lándzsások ugrása közben át és átsegeztek lándzsáikkal.

Ezután a második kalit lett lángbaboritva. Az ebben rejtőzködő tigris a láng fellobbanásakor rögtön nagy orditással kiszökött és a nagyszámu fegyveres láttára fogcsattogtatva igyekezett a

szél mentén levő oldalon kitörni, de az eléje szegeződő lándzsáktól visszariadva, hatalmas szökésekkel a másik oldalra támadt. Midőn ott is feléje meredő lándzsákkal fogadták, pár ölet hátrafelé kuszva, lekuporodott, azután mintha aczélrugók lökték volna fel, ugrott a fegyverek sorainak, hol azonban a testébe furódó lándzsák csakhamar leterítették...

A tigrisnek több válfaját különböztetik meg. Legszebb és leghatalmasabb közöttük az *indiai* vagy *bengáli* tigris. Ez a királytigris, melynek hazája India nagy része. Itt él és korlátlan egyeduralkodó zsarnoka a buja őserdőknek úgy, mint a bozótos és mocsaras dsungelőknek és magas hegységeknek... Legjobban szeret a corinthafák földig aláhajló lombsátora alatt rejtőzködni, melyeknek lombja olyan buja sűrűségű, hogy a napot és világosságot nem ereszti át levelei között, azért vadászatánál először ezeket a rejtekeket kutatják át.

A *jávai*- vagy *Sunda*-tigris Jáva, Borneo és Sumatrának szigetvilágán él. Valamivel kisebb a bengáliai királytigrisnél, nyakán a szőr sörényszerűleg meg van hosszabbodva, de fejének vad zordonságát emelő szakálla hosszabb, farka ellenben rövidebb és vékonyabb.

A *szibériai tigris északi* hazájának megfelelően halványabb színezetű. Ez a válfaj már nyári és téli bundát visel, sőt Tibetben, Chinában és Mongol országban akadnak egészen halvány, majdnem fehér színezetű változatok is...

Nem hiába nevezik a jávai költők az „*utak és ösvények egyedurának és az állatok királyának*”, valóban ez a királyi vad az, zsarnok, kegyetlen, hatalmas és vérszomjban telhetetlen...

Az annami, cochinchinai és jávai benszülöttek a setétség beálltával már nem mernek pallizádokkal körített kunyhóikból kimozdulni és vékony bambusznádfalaik mögött hallgatják a rengeteg urának süket üvöltését, mikor fekhelyét elhagyva, zsákmánykeresésre indul.

Yunghuhn német utazó azt állítja, hogy „el van veszve az az ember, kit egy tigris megragad, vagy maga alá teper és kár egy másodíknak életét kockáztatni azért, hogy azt megszabadítsa, mert amugy is belehal sebeibe.”

Hát ez lehet igen okos, de valójában nagyon önző és szivtelen állítás! Igaz ugyan, ha valakit a tigris megragad, rendesen csak halálra marcangoltan lehet kiszabadítani karmai közül, de ez nem elég ok arra, hogy embertársát valaki felfalni engedje.

A halált sok esetben nem a sebek, hanem a nagy felindulás és ijedtség okozta izgalom és a súlyos vérveszteség idézi elő, mely a forró klíma alatt rendesen halált okoz, továbbá a forró klímának a sebeket elmérgező és a vért felbomlasztó hatása okozza.

Voltak esetek, hogy egy benszülött, midőn a tigrist társára szökni látta, ijedtében őrjöngeni kezdett és másnap reggelre meghalt, egy cochinchinai francia katona pedig midőn őrmesterét az erdőben egy tigristől szétszaggattatni látta, az ijedtségtől egész életére megőrült...

Dr. Morice beszéli, hogy Cochinchinában egy nagyobb hajtóvadászaton a rendőrtiszttel és egy francia katonával egy elhagyatott csatornahálózat mellett fekvő temetőben a sirhalmok között foglalt állást...

Midőn a tigris a sűrűből kitört, mind a hárman rálöttek és megsebesítették, mire az egyenesen a katonának rohant...

Ez a sirdombra állva, töltött fegyverrel várta, mire a rendőrtisztviselő egy lövéssel újra megsebesítette, de ez a tigris nem térítette el utjából, hanem a sirdomb tövébe érve, levegőt rázó ordítással két lábára felágaskodott...

Ekkor lehetett látni, hogy néha a legbátrabb ember is mennyire fejt veszti, ha szemközt áll ezzel a rettenetes vadállattal...

A katona már több tigrisvadászaton vett részt, el is ejtett kettőt, bátor, sőt vakmerő ember hírében állott, mégis, midőn a tigris két lábára állott és fehér mellét a legjobb célponttul mintegy odakinálta neki, ahelyett, hogy rálőtt volna, zavarában és ijedtségében néhány másodpercig a tigris feléje csapkodó talpait puskatusütésekkel igyekezett elhárítani, mire a tigris megragadta rettentő karmaival és egyik lábánál fogva, nagy ugrásokkal magával hurcolta...

Dr. Morice és a rendőrtisztviselő utána rohantak és sikerült is nekik két jól célzott lövéssel a tigrist örökre megállítani, mely hatalmas, de nem életveszélyes sebeket ejtett a katonán, mindazáltal másnap reggelre, midőn a doktor amputálni akarta, meghalt - a nagy vérvesztés, vagy a még nagyobb ijedtség következtében...

A chinchilla és vadászata.

A chinchilla - vagy ahogy a hölgyek a divat mindent elferditő nyelvéen nevezik: a dzsindzsulaprém - egyike a legkeresettebb és legszebb prémeknek.

Már a régi inkák korában is annyira becsülték, hogy csak magának a királynak és a főnemeseknek volt szabad ezt a prémet viselni és a belőle készült szövetek, amelyek selyemfényben és lágyságban versenyeznek a híres cashmir-sálókkal, Peru ősiparában a legjobban keresett és legdrágábban fizetett cikkek voltak; a spanyol udvarnál és az ország szépei között, mint Acosta és Molina írják, valóságos forradalmat idéztek elő azok a chinchilla-prémek, de különösen a szövetek, amelyeket Pizzaro és Almagro az udvarnak és szívük választott hölgyeinek küldtek a mesés aranyországból!

A chinchilla (*Eriomys lanigera*) a rágók rendjébe, a nyulegerek családjába tartozó, majdnem hörcsögnagy állatka. Színezete: felül sötéten fuvallt, gyengén kékesbe játszó fényes ezüst-szürke, alul fehér és bundája fényben, lágyságban és puhaságban vetekedik a legfinomabb selyembársonnyal... Hazája a délamerikai Cordillerák nyugoti része, hol Peruban, Chileben és Bolíviában van legjobban elterjedve.

Ott, ahol a növényzet már csak szórványosan van képviselve, a hegység 2000-3000 m. magasan fekvő részén, a legvadabb szakadékok, kopár hegylejtők, sziklacsompókkal beszórt zord magaslatokon van az ő igazi hazája és ő az, mely ennek a zord, vad és elhagyatott hegyi tájéknak derűs életet és karaktert ad a szó szoros értelmében.

A tiszta és derült napokon, kivált a reggeli és hajnali órákban, midőn még a természet is szunyadni látszik, kiülnek lyukaik elé és életteljes, nagy, fekete szemekkel kíváncsian figyelnek mindenre, mi körülöttük történik. A legkisebb zaj, mozgás, vagy valamely idegen-szerű tárgy rögtön fölkelte figyelmüket és a legcsekélyebb gyanut orrontva, valódi szemfényvesztő gyorsasággal tűnnek el a lyukak, hasadékok és sziklák tömkelegében. Ahol az elébb még százak és százak játszottak, futkároztak tarka összevisszaságban, az a hely egy szempillantás alatt élettelené, üressé változik; mert egy állat sem érti jobban náluknál, mint kell minden legkisebb esővájta lyukat, odut, repedést felhasználva, egy kilencz-tíz méter magas, egészen függélyes és sima sziklafalon felmászni, a legelső üregben eltűnni, azért is a hegységnek mindig az a része a legkedvenczebb tartózkodási helyük, amely legjobban összevissza van furva mindenféle üreggel és hasadékkal. Ez okból szereti az árnyékot is, amelybe szinte beleolvad ködszürke bundájával és kerüli a napsütötte oldalakat.

Természetére nézve a kényességig tiszta és mosakodó. Lyukában és magán semmiféle piszkot meg nem tűr, hanem lombos farkát elnyujtva, evetként a hátsó lábaira ül és így tisztogatja, fésülgeti bársonypuha bundájának minden legkisebb szőrszálát. Szaporodását még eddig nem igen sikerült alaposan megfigyelni, de a chinchilla-vadászok véleménye szerint a párzás nincs időhöz kötve és a nőstény 2-4, vagy 3-6 kölyköt vet, amelyeket vakon hoz a világra és nem valami nagy anyai szeretetet tanúsít irántuk, mert mihelyt a kicsinyek a lyukból kijönnek, attól a percztől fogva magukra hagyja őket, ha pedig megtámadják, fiait minden aggály nélkül magukra hagyva, elmenekül.

Eledelét szintén evetként, első lábával viszi a szájába. Ez az eledel a sziklahegységek kopár kebelén tenyésző füvek, mohfajták és különféle gyökerekből áll, azért jófajta szénával, minden különösebb gondozás nélkül, a fogságban könnyen el lehet tartani.

Félénk és minden neszre megriadó természete daczára, hamar és könnyen megszeli, úgy, hogy szabadon lehet futkározni hagyni a szobákban és a ház körül. Észtehetség dolgában

nagyon korlátolt, körülbelül egy fokon áll a tengeri malacokkal és nyulakkal és ápolója iránt se hálát, se ragaszkodást nem mutat, de bármi kedves legyen is fürge és mozgékony természetével, kíváncsisága és tolakodása néha szinte terhessé válik, miután minden utjába kerülő tárgyat megvizsgál, megforgat, székekre, asztalokra, ágyakra felmászkal, sőt nem ritkán gazdájának vagy vendégeinek még a nyaka közé is ugrik, szóval egészen a tolakodásig barátságos, de ezt nem ragaszkodásból, hanem kíváncsiságból és nyughatatlan természeténél fogva teszi.

Természetesen, keresett szőrméje miatt annyira vadászszák, hogy azokon a helyeken, hol nemrégiben még bőven volt található, ma már csak szórványosan mutatkozik és innen is mindinkább magasabba, a legrejtettebb és leghozzáférhetlenebb sziklarégiókba vonul vissza, ahová csak a legtapasztaltabb és legedzettebb benszülött indián vadászok merészkednek.

Ezek, hogy ez a keresett és drága prém be ne véreződjék és ez által értékét ne veszítse, vagy veszendőbe ne menjen, nem puskával lövik, mint a tapasztalatlan európai vadászok vagy telepesek, hanem nyíllal. De még ily módon is sok prém megy veszendőbe, mert a megsebesített chinchilla, hacsak ott nem marad, utolsó erejével a legközelebbi üregbe vonszolja magát és ekkor elveszett a vadászra nézve, ha pedig ott marad, a széles vas- vagy kovanyilvessző oly nagy lyukat üt a bőrön, hogy e miatt tetemesen veszít az értékéből..

Ez okból vagy menyéttel szokták vadászni, vagy pedig hurokkal fogják a chinchillákat.

Az elsőhöz a benszülött vadászok rendszeren egy perui menyétfajt (*Mustela agilis*) szoktak használni, amelynek betanításához remekül értenek. Ez amilyen fürge és eszes, épp olyan vérszomjas állatka, valóságos szenvedélylyel kutatja a chinchilla nyomait és követi a lyukába. Ez előtt nincs oly meredek sziklafal, amelyre fel ne kusznék; nincs olyan tekervényes és szűk üreg, amelybe karcsu és kigyóformán elnyuló, hajlékony testével fürge gyikmódjára be ne furná magát, sőt még a halálosan sebesült, vagy a lyukában megdöglött chinchillákat is kihozza a gazdájának és legfeljebb a vérét szopja ki, alig észrevehető lyukat harapva a nyaküteri táján. Ezt azonban egy jól iskolázott *cobenteros*-nak vagy *hurón*-nak - így nevezik e menyéteket - nem szabad tenni, mert ellustul s hanyaggá és megbizhatlanná válik.

A chinchillavadászat másik módja a hurokkal, vagy a csaptatóval való fogás. A hurkokat agave rostokból, de leginkább lószőrből fonják és kora hajnalban, vagy napszállat után azok elé a repedések, lyukak vagy sziklahasadékok elé rakják le, amelyekben a chinchillák tanyáznak. Másnapra kelve azután, az indián hurokvetőnek nincs egyéb dolga, mint a beléjük akadt állatkákat összeszedni és az orrukra mért ütésekkkel megölni.

A csaptatóval való fogás még egyszerűbb, mert ez nem áll egyébből, mint egy darab kővel sulyosított és olyan könnyedén feltámasztott deszka- vagy fadarabból, mely a leggyengébb érintésre is azonnal összeomlik és az alája kerülő állatkát agyoncsapja. Sok esetben csaptatóul csak egy ilyen módon feltámasztott szikladarabot használnak, mely épp olyan jól beválik, mint a fadarab.

Az indián vadászok a chinchillák természetére számítva, a hurkokat és csaptatókat együttesen helyezik el. Mert ez az ezüstös prémű állatka egészen a butaságig kíváncsi. Minden idegen-szerű tárgy, furcsán elhelyezett kődarab, rögtön feltűnik neki és akkor aztán addig vizsgálja, lökdösi, tapogatja és járkál körülötte, míg beléje nem akad.

Persze, a vadászatnak ehhez a módjához indián kitartás, türelem és szívósság szükséges. Mert amilyen kíváncsi természetű a chinchilla, éppen olyan félnék, ijedős és óvatos is és sokszor megesik, ha megriasztják, vagy, ha a vadász közeledtét megsejti, 2-3 napig, oda se nézve a koplalásnak, se buvik elő a lyukából, valamint a lyukában marad a borult, ködös és szeles napokon is és ilyen esetekben azután a hurokvető nem tehet egyebet, mint buvóhelyén

türelmesen várakozni, amit a Cordillerák zord és változékony időjárásu szakadékaiban csakis egy edzett indián vadász tud vasnyugalommal és edzettséggel kitartani.

Vége, van még a chinchillavadászatnak egy másik módja is, amelyet a benszüllött indián vadászok használnak és ez a fuvócsóval való vadászat.

A vadászatnak ezt a módját leginkább a gran-cachobeli indiántörzsek és a rengetegeket lakó tupis-, tupinamba-, botokud-, borore-, marali- és a cheistörzsek gyakorolják...

Ez a fuvócsó egyszerű, vagy mondjuk ártatlan kinézése daczára a legfélelmesebb fegyverek egyike, mert az a kis szálla- vagy tüskeszerű löveg, mely belőle kirepül és alig okoz nagyobb sebet, mint egy tüskekarcolás, menthetlenül halált okoz, miután hegye méreggel van bekenve. Ez a méreg a Curara vagy Urare és egyes liánfajták nedvéből és kigyómérgekből van összefőzve.

Maga a fuvócsó egy méter hosszú vagy valamivel hosszabb csőből áll. Ezt a csövet rendszeren egy fiatal és egyenes miritipálmából készítik úgy, hogy a belét kifurva, a cső oldalát addig csiszolják, míg tükörsima lesz. Ekkor ezt a csövet egy hasonló módon kifurt másik csőbe szorítják bele és egyik végére célzógomb gyanánt a pakának a szemfogát illesztik, a másikra pedig a klarinétéhoz hasonló fuvószopókát illesztenek. A beleváló lövegek egy-két centiméter hosszú tüskéből vagy kemény vasfából faragott faszálkából készülnek, melyeknek végére vad selyemből, vagy gyapotból gömbölyített akkora kis csomócska van illesztve, hogy a csőből a legkisebb fúvásra kiröppenessen. A löveg vége az említett méregbe van mártva, mely méreg az állat nagysága szerint másodperczek, vagy perczek alatt menthetetlenül öl.

Ezzel a zajtalan és könnyű fegyverrel a vadász alkalmas rejtekből halomra löheti a legszeme- sebb és legvigyázóbb vadakat. Mert a löveg nem okoz nagyobb fájdalmat egy bolhacsipésnél, úgy hogy az állat jóformán meg sem érzi, hanem néhány pillanat múlva egyszerre csak kábulni, tántorogni kezd, azután rángatódzva összeesik és vége van... Ezen a módon tehát egymás után lövik le a legelésző és játszadozó chinchilla-csapatokat, anélkül, hogy megriasz- tanák vagy megfélemlitenék őket.

Mint már fentebb említettük, a nagy kereslet következtében a chinchillák nagyon megfogytak, ennél fogva a prémbehozatal évről-évre kevesbedik. Csak a legutóbbi tiz esztendő óta véve alapul, 1890-ben az évenkénti behozatal átlag 1500 tuczatot tett, 1900-ban pedig ez a mennyi- ség már 600 tuczat prémmre szállott alá, ami megint évről-évre kevesbedik. A chinchilla- prémkereskedés főszékhelye a La-Plata államok nyugoti részén fekvő Molinas városban van, valami Jacinto de Tenebrados nevű kereskedő kezében, aki a benszüllött indián vadászoktól a chinchilla-prémek tuczatját csekély 6-7 pezósért, azaz a mi pénzünk szerint 24-29 koronáért vásárolja össze és mikor ezek a prémek a londoni és lipcsei híres prémvásárokon eladatnak, egy darabért majdnem elkérik ezt a tuczatárt, vagy ennek kétszeresét.

A dámvad.

Legtipikusabb vadja parkjainknak, állat- és vadaskertjeinknek, mert európai gímfajaink közül ez diszlik és szaporodik legállandóbban a fogság tágra vagy szűkebbre szabott korlátai között.

Királyi rokonához: a nemes szarvashoz csak általánosságban hasonlít, mivel természetére jóval kisebb és egészen nélkülözi ennek délczegen nemes alkatát, fejedelmi kevély tartását, továbbá, mert fara magasabb állásu lévén vállainál, ennélfogva előrésze sülyedtebb, alacsonyabb, mi okból előre nyújtott és a kecskére emlékeztető konyán hajlott tartással mozog, melyhez különben még sok más tekintetben is hasonlatos tulajdonságai vannak.

Feje, fülei és aránylagosan tömzsibb teste a nemes gím karcsu, megnyult alkatánál jóval rövidebb, ép ezért lábai is rövidebbek s vaskosabbak és ennek formás idomaitól elütő szögletes testállását pedig csontszerkezetének a kecskéhez hasonlatosan előtérbe lépő fejlettsége okozza...

Egy teljesen kifejlett dámszarvas, melynek, szintén a kecskére emlékeztető, hosszú farka félszer nagyobb a szarvasénál, általában 100 kilogrammot nyom, mely súly azonban nagyon ritkán haladja meg a 125-130 kilogrammot. A tehén kisebb a bikánál.

Nyári takarója, - melyet április vagy májustól számíthatunk - a fej-, nyak- és gerinczhosszat kivéve - vöröses-barna alapon álló fehér foltokból áll, hasa, ennek oldalai és a lábak fehéresek, ugyszintén sötétes farkán is visel egy feketével szegett fehér foltocskát, mely fekete szegély továbbá szeméit és száját is köríti...

Október végétől vagy később fellépő téli szőrméje a fej, nyak és füleken vörösbarnásan lehellet pizkosszürke, mely szín a háton és oldalakon feketés árnyalatot mutat, de hasa és hasoldalai, valamint lábai világosabb, sokszor vörösesen lehellet szürkék.

E leirt szinezet azonban majd sötétebb, majd világosabb árnyalatokban változik, mert egy gímfajunknál sem változik annyira a szín, mint éppen a dámvadnál, miután található köztük gyakran egész fehéreket, sárgásakat, szürkéket, sőt feketébe hajló egyedeket is. E fehér változók azonban, ép úgy, mint a nemes gímnél, nem mindig kakerlakok, (legalább a vadonélőknél nem) hanem legtöbbször fejletlen albinok, melyet a különböző küljelekből mindig meg lehet biztosan állapítani.

A mi természetét illeti, az kóborló és nyughatatlan, mindazáltal mégis jobban megtartja tartózkodási helyét és váltóit, mint a nemes gím és ezénél nagyobb falkákban is jár. Kedvelt tartózkodási helyei rétekkel és ligetekkel szagatott erdők, mérsékelt klimájú előhegyek; a barátságatlan, zord, magas hegyi rengetegeket azonban, hol még a szarvas tanyázni szokott, kerüli, ép ezért hazánk mérsékelt égalju és szántókkal, ligetekkel és rétekkel szagatott erdősegei megbámulni való pompás dámvadállományokat rejtegetnek árnyas méhükben.

A mi természetét és életmódját illeti, azok a szarvaséval jóformán egyeznek, csak hogy nem annyira vad, szilaj, óvakodó és gyanakodó természetü, mint ez, mozdulatai azonban bármennyire könnyedek és tetszetősek, mégis nélkülözi büszke rokonának fejedelmileg nemes, méltóságos tartását, öntudatos mozdulatait és délczeg járását. Iramjának gyorsasága, valamint ugróképesége, szintén nem marad a szarvasé mögött, csak hogy míg a szarvas behuzott farkkal, egyöntetű és folytonos irammal indul futásnak, ez farkát és mind a négy lábát egyszerre a levegőbe szedve, nagy szökellések között iramlik tova és valósággal átrepüli a bozótokat, a 1.5-2 méter magas sövényeket, árkokat és patakokat, minden nehézség nélkül, az uszásban meg éppen mesternek nevezhető.

A harmadik év végén kezdenek a him szarvai ütközni néhány tompa hegygyel és az ötödik évben fejlődnek lapátalakulag szélessé, hátrészükön a szemekkel és a hatodik évben a bika eléri teljes kifejlődését, mi a tehénnél már a harmadik évben bekövetkezik. Az agancsok elhanyása azonban később áll be, mint a szarvasnál és dus, kövér legelőjű helyeken, ezen agancsok sokszor 5-6, sőt ennél több kilogrammnyi súlylyal is birnak, míg átlag a dámvad-agancsok sulya rendszeren 3 és 4 kilogramm közt szokott váltakozni.

A 18 cm. széles, sőt ennél is szélesebb, lapátalaku agancsok szinezete világosabb a szarvasénál és rendszeren sárgásszürke vagy sárgásbarna szinezettel birnak, mely szín nagyritkán megközelíti a szarvasok agancsainak sötét feketésbarna szinezetét. E szín azonban nem természetes, hanem rendszeren azon fáknek a kérgében rejlő cserző festanyagtól származik, mely fák kérgéhez ugy a dámvadak, mint az őzek és szarvasok agancsaikat hozzádörzsölik és köszörülik, hogy a reászáradt és elhalt bőryanagtól megszabaduljanak. A dámvad azonban nem képes lapátalaku agancsainak minden részét olyan egyenletesen és jól a fák kérgéhez köszörülni, mint a gímszarvas az ő egyformán gömbölyü alkatu agancsait, vagy mint az őz, az ő szintén gömbölyü és hoporjásan gyöngyös szarvait, innen ered tehát, hogy a dámvadak agancsai világosabbak és nem oly egyenletesen szinezettek, mint fentemlitett rokonaié.

A gím-szarvas és dámvad tápláléka egy és ugyanaz, csakhogy a dámvad mohó előszeretettel csipegeti le a fák és bokrok rügyeit és gyenge hajtásait és a gím-szarvasnál sokkal mohóbban és telhetetlenebbül pusztítja a fák kérgeit, miáltal ennél sokkal érzékenyebb károkat okoz, kivált a fiatalabb erdőkben és vágásokban.

Bögése, azaz párzási ideje október közepére, vagy végére esik, tehát egy hónappal később lép fel, mint a gímszarvasé és mig szeptemberben jól felhizva, a dámszarvas annyira ellustul és renyhélkedik, hogy közvetlen fektéből engedi csak magát felriasztani, addig, október végén vagy november elején valóságos veszekedő krakélerré változik át és vetélytársait kihívó, rekedt bögése nemcsak este, éjjel, hanem még délutánonkint is nap-nap után felveri az erdők álmatag nyugalmát.

Falkáját folytonosan körös-körüljárva, minden pillanatban készen áll a harczra és tülekedésre. A falkája körül kotnyeleskedő fiatal bikákat könnyü szerrel veri el a közelből, de, ha egy magához méltó vetélytárs dobja oda neki a harcz keztyűjét, akkor feszülésig kidagadó nyakkal és hangos, emberi horkolásra emlékeztető bögéssel ront neki és mindent legázoló, vak dühvel egész a rogyásig folytatja a küzdelmet.

Ezen tülekedést kereső, fékezhetlen ingerlékenysége és mindenre könnyen fellobbanó vad dühe miatt, a két-három hétig tartó bögési időre, az erőteljesen és jól kifejlett bikák nem valók a parkokba és vadaskertekbe, hanem e célra a gyengébb és fejletlenebb himek válogatandók ki, nehogy kárt tegyenek az állományban és az eredményes szaporodásra való tekintettel, egy bikára átlag tiz tehenet lehet számítani.

Természetesen a bögés ideje alatt, midőn lázongó, felgerjedt vérrel kóborolják be a rengeteget, husuk - feltünően erős bakszaguk miatt - teljesen élvezhetlen és a tehén körülbelül junius végén, julius elején, rendszeren egy, ritkábban két borjut ellik, mely borjacskák kezdetben szerfelett gyengék és gyámoltalanok, miért is az anya által húségesen és kiváló szeretettel lesznek szoptatva és minden ellenségtől vitézül megvédelmezve. Két-három hét mulva azonban anyjuk kivezeti őket a védő sűrűségből, hol ellésük óta rejtve voltak - a legelőre és ha a közelben ember, kutya vagy más fenyegető ellenség mutatkozik, akkor a gondos anya kezdetben késlekedő, maradozó csörtetéssel, azután mindinkább sebesedő futással távozik és különféle csselfogásokkal, minők: kitérések, oldalugrások, saját csapásán való vissza-visszatérés - igyekszik az ellenséget fiai buvóhelyétől eltávolítani, mely cselvetéseket különben a dámvadak vadászat közben is előveszik, hogy a kutyákat csapáikról eltávolítsák, sőt nem

egyszer megteszik azt is, hogy a hajtóvadászat hevében a sűrűség közé szöknek és ott meg-lapulva, a kutyákat, hajtókat vakon elrohanni engedik rejtekhelyük előtt.

Sajátságos és karakterisztikusan jellemző e gímfajnál a vidám, játszi kedélyállapot mellett jelentkező bizonyos nyughatatlanság és a tréfára és játékra való kedv és hajlandóság, mely nemcsak a borjaknál, de a teheneknél és a fiatalabb bikáknál is mutatkozik. E játszi kedélyesség a borjaknál és teheneknél kecses ugrádozás és szökellésekben nyilvánul, miközben hátsó lábaikra ágaskodva, előlábaikkal, nyulak módjára hadonásznak, a villások és fiatalabb bikák pedig ferdére hajtott nyakkal, magasra szökellve, szarvaikkal a bokrokat és mohot döfölik, barázdálják vagy pedig egymásnak rohanva, gyengén összeütögetik ütköző szarvaikat. Tréfára és játékra való hajlandóságuk úgy látszik rokonságban áll, az erős ének, fütty és kürt-harsogás iránti előszeretetükkel, mely előszeretetük még a kíváncsisággal is párosulva, teszi lehetővé a vadásznak, hogy a különben éber és óvakodó vadat lőtávolságra csalja, sőt, ha egyik vadász hangos énekszóval jó előre megy, bizonyos távolságban hátramaradó társa, a bokrok vagy sűrűség rejtekéből könnyen lövésre kaphatja a legszebb bikát, mert a távolodó énekszó annyira lebilincseli és elvonja a falka figyelmét, hogy az ügyes vadász, minden nehézség nélkül kiválaszthatja belőlük a legcizimeresebb agancsost.

A megsebesített dām vad a szarvashoz hasonlóan, szintén nagyot ugrik, futásnak ered vagy pedig a lövésre összerezve, hátsó lábaival kivág; karakterisztikus jellege azonban a dām vad betegségének vagy sebesülésének az, hogy farkát iramja közben bekunkorítja, a halálos lövésnél pedig a bekunkorítás mellett görcsösen ide-oda csóválja.

Hogy e rövidre összevont alak- és életrajz némiképp teljes legyen, még megemlítem, hogy a dām vad bőre sokkal lágyabb, nyújthatóbb és kikészítésre még alkalmasabb, mint a szarvasé; azt pedig, hogy szebb és tetszetősebb, a vöröses alaptól elütő fehér foltokkal, azt nem is kell bizonyítani, valamint azt is minden vadászember tudja, hogy husa is sokkal izletesebb, leve-sesebb, porhanyóbb, mint a szarvasé és augusztus meg szeptember hónapokban valósággal át van hálózva a kövérségtől, mi e becses vadpecsenyét sokak előtt még kívánatosabbá teszi.

Mint minden rokona, úgy ez is sokat szenved a gímfajok ősi ellenségeitől: az *Oeustrus bovis*, *Oeustrus auribarbis* és a *Gastrus nasalis* nevű bögöly- és szunyog-féléktől, melyek bőre alá rakva petéiket, az azokból kikelő lárvák mélyen aláfurakodva, fájós daganatokat, kelevénye-ket és kütegeket idéznek elő, melyek aztán a szegény vadnak kinos viszketegséget és fájdalmas feltöréseket okoznak. Különösen az *Oeustrus auribarbis Meigenii* által vannak a gímfajok molestálva. Ez az élősdű légy a bőr alatt él és az orr nyákhártyái között és a *Gastrus nasalis*-sal egyetemben, egészen a nyeldekklőig elvándorol és nem peteként, hanem kis, eleven álczaként születve az anyalégy által, bizonyos folyadékkal az állat orrába lövelltetik. A virgoncz és eleven lárvák a fejgyűrűiken levő tapadó kampócskákkal és horgokkal azonnal a husba furódnak és akaszkodnak, mi által egészen megvadítják az állatot, mely folytonosan nyughatatlanul tipródik, fejét rázza, fujtat és tüsszköl, valamint tüsszköl akkor is, ha egy-egy bögöly szunyog-raj zümmög feje körül, mely különben a falkát futásra is kényszeríti.

Néha sikerül a folytonos tüsszkölés, fuvás vagy köhögés által az állatnak a lárváktól szabadulni, azok azonban, melyek az orrüregbe ragadnak, ott megfészkelik magukat, hogy aztán harmadik életévükig kampóikkal a toroküregbe furakodva, ott nagymérvű és fájdalmas gyulladásokat okoznak, mely gyulladások sokszor magát az állatot is megölik.

Természetesen a bőr alatt élő álczák a bőrt keresztül-kasul lyuggatva, ezt részben értéktelenné teszik, miért is tavasszal ennek kevés becse szokott lenni; később azonban e csomók feltörnek, a lyukak behegednek, mi által aztán a bőr újra egészszé válik.

Ezen élősdieken kívül - melyeknek kártékony életfolyamát a nagynevű *Brauer* oly behatóan tanulmányozta - nem kevés nyughatatlanságot okoz a *Lipoptenák*-hoz tartozó, szarvastetűnek nevezett élősd, mely a gímfajok bőrén, a szőr között él, miután szárnyait levedlette magáról és csipése, szipolyozása által kinozza a szarvast és dámvadakat.

Nem tudom mennyiben igaz, de némely öreg vadász azt állítja, hogy a szarvas és dámvad, hogy a nagyon elszaporodott szárnyas tetvek csipéseitől szabaduljon, az erős illatu erdei menta közé hengergőzik, vagy pedig a füstike (*Fumaria*) csipős nedvével üzi el a fenti módon a tetveket magáról. Ez az állítás a szarvasoknál tán még hihető lenne, mert ezek néha vigan hengergőznek az erdőszél vagy fekvésük gyepes talaján, a dámvadnál azonban ezt már nehéz lenne elhinni, mert ez nem szokott a fűben vagy mohon hemperegni soha.

Mielőtt e közleményt bezárnám, nem lesz tán érdektelen, ha feljegyzéseimből egyet-mást boldogult nagyanyám kedvencz dámvadjairól elmondok.

„Kati” a tehén és „Patkó” a bika, jóformán még gyenge szopós borju korukban kerültek nagyanyámhoz, ki nagy állatbarát lévén, nagy gazdaságában egész menageria vette körül - és a kis dámborjukat a novai főerdésztől kapta és egyideig egy Miczi nevű kecske szoptatta őket gidáival együtt...

Konyha-lovainak öreg kocsisa, ki olyan ezermester-féle volt, midőn a dámborjak megerősödtek, Patkót állítólag kiherélte és igaz, hogy majd öt évig békésen megvolt a nélkül, hogy a párzási ösztön megnyilatkozott volna nála. Rendes tartózkodási helyük a gyümölcsösből nyíló pajtás kert volt, a gyümölcsfák között bő kaszálóval - és a téli hidegekben különösen éjjelre, a nagy szénapajtába vonultak, hol nyáron a gabonát csépelni szokták. Miczi, a kecske hűséges társuk volt és ez kapatta rá őket a zöld dohányra, melyet az öreg kocsis vetett magának, a melyet aztán le is legeltek egész a gyökeréig. Miczi mellett igen jó barátságban éltek egy vén czirmos kandurral, melynek - a sok egér miatt - a szénapajta szintén kedvencz tartózkodási helye volt; de délelőtt, délután az óra pontosságával megjelentek a konyha előtt a sós kenyérért, melyet kiválólag szerettek. Ha a kert rácsajtói be voltak csukva, addig döfödték, ágaskodtak, míg valaki ki nem nyitotta. Kati rendesen hallgatott, de Patkó néha fujtatva el-elbődült, ha jóideig senki se jelentkezett. Midőn a télire való káposztát eltették, akkor mind a három ott lebzsel az udvaron és megették a káposztalevél mellett a szeletekre szelt belevaló birsalmát, sőt még a fekete borsot is, melyre szintén a nyalánk Miczi tanította őket, mert ez kóstolt bele mindenbe legelőször.

Az istállóba azért szerettek bejárni, hogy a falon kivirágzó salétromot nyalogathassák, különben Miczivel egyetemben megették a lehullott körtét, almát; ha a rózsafákhoz férhettek, tüskéi daczára, lelegelték; megették azután a rezedát, sárga violát, árvácskát nagyanyám boszuságára ha nem vigyáztak rájuk, pláne Patkó még a száraz korpát is szerette, melybe Kati alig hogy belekóstolt; a nyers krumplit, répát, minden fajta zöldséget kiváló izes falatként kedvelték - és akár kenyérrel, réteszel vagy pogácsával kínálta őket az ember, ha tészta volt, akár édes, akár sós, akár zsíros, akár nem, azt jóízűen megették. Szelidségük páratlan volt a maga nemében, miután nagyanyám minden szavát jóformán értették. Mihelyt meglátták, lépésről-lépésre kísérték és el nem maradtak tőle semmiféle édesgetéssel sem. Hozzá dörgölődtek, fejüket tartották, különösen fiatalabb korukban a legbohóbb ugrándozások és capriolok között szokelltek őt körül és a mikor leült, békésen köréje telepedtek és értelmes szemük folytonosan az ő jóságos arczára volt függesztve. A nagy házi kutyát semmibe se vették, de a vizslák és kopók láttára Patkó tüstént nyugtalan és ingerült lett. Kati nem, de ez fejét leütve, minden mozdulatukat szarvait szegezve ellenük, kísérté és ha közelébe jöttek, fujva feléjük döfött és lábait emelgette türelmetlen, izgékony tipródással.

Miczi volt közöttük a minden rosszra rávevő *diabolus rotae*; Patkó a mindenre rávehető, csinytevő társ, Kati ellenben a mindentől óvakodó, pajkos csinyeket kerülő jó gyerek. Így,

midőn Vili bátyám indiai gyékényeit és a papir eperfa háncsából készült, czifrára festett chinai gyékényét megmosva, száradni kiterítették, Miczi elkezdte, Patkó folytatta, és megettek egy jódarabot mindegyikből, sőt a torkos Miczi Patkót még a pinczegádor tetejére is felsalogatta volna, ha ez is úgy tudott volna mászni, mint ő, hogy a cseréptetőn nőtt husos levelű takács fülfüvet vagy kőrózsát, a hogy így is nevezik a *Sempervivum tectorum*-ot, feltorkoskodhassák - e helyett azonban Patkó kárpótolta magát nagyanyámnak az árnyékba száradni széttergetett hársfavirágjával, melyet egy szálig megevett.

Sokat tudnék még e három jó pajtás csinyjeiről beszélni, mert Kati a „jó” szintén csak kivételesen volt jó, mert abból sohse vonta ki magát, midőn a ravasz Miczi valami megrohanást tervezett a konyhakert ellen. Ebbe bejutni és a bejutásra valami ravaszságot kifundálni, ebben Kati is mester volt, valamint abban is, hogy rövid félóra alatt egy egész czukorborsó-ágyat lelegelt, vagy a karalábét és káposztát pusztították ki, vagy pedig egy-két saláta-ágyban csináltak olyan tabula rasát, hogy egyetlen ép fő sem maradt, mert Kati csak abból vonta ki magát, midőn Miczi a saláta vagy karalábé után, csemegéül, vagy a nagyon is illatos izsop- és zsályabokrokot pusztította, vagy az utakat szegélyző puszpángbokrok bőrszerű leveleit csemegézte.

Circa vagy öt évig voltak meg a legnagyobb békében és egyetértésben, mialatt nem lehetett észre venni, hogy Patkóban a párzási ösztön felébredt volna és a kutyákat kivéve, szelid és jámbor volt mindenki és minden iránt, midőn azonban Miczi ismeretlen okból megdöglött, e szelid és jámbor természetének egy részét levetkezte és azok iránt, kiket nem ismert, neszes és bizalmatlan lett. Azelőtt mindenkitől meghagyta magát simogatni, sőt szerette, ha becéztek, most az idegenek, különösen a lobogó női ruhák előtt futott és félretért, rosszabb kedvében pedig, ha valaki ismeretlen simogatni akarta, feléje vágott, vagy fejét leütve, öklelő állást vett.

Miczi halála után rövid időre érkezett haza Vili bátyám, a hajóskapitány, hogy végleg megtelepedjék otthon és midőn egy izben szelidített gépárdja, a „Rizlán”, Patkóra támadt, ettől kezdve annyira megvadult, hogy nem lehetett vele birni. Most már mindenki iránt neszes, bizalmatlan és alattomos lett. Még azok is, kiket azelőtt nagyon szeretett, félhettek tőle, mert természete annyira ingerlékeny és kiszámíthatatlan lett, hogy nem lehetett tudni, melyik perczen ökleli fel az illetőt. Még nagyanyám sem volt biztos előtte; a szolgálót pedig, ki rendesen etetni szokta őket és mindenféle inyencz-falatokkal dugta, traktálta kedvenceit, kétszer felöklelte, másodszor pláne a kocsisoknak kellett elverni róla, nehogy veszedelmessé válják. De nemcsak az emberek, hanem saját huga, Kati is sokat szenvedett tőle s alig múlt el nap, hogy meg ne öklelte volna. E miatt szigoruan a fáskertbe lettek internálva, honnan nem volt szabad többé, mint azelőtt, az udvarra jönniök és midőn az öreg kocsis egy izben a lovakkal hajtott a fáskertbe, Patkó ezekre is olyan dühvel rájuk támadt, hogy majd fölfordították a szekeret és kicsi hija volt csak, hogy valami nagyobb szerencsétlenség nem történt, ekkor a fáskert végében egy elkülönített helyre lettek internálva, honnan éjszakánként gyakran hallatszott Patkónak ingerült, fujtató bögése, pedig azelőtt alig lehetett hangját hallani...

Alig egy hétre a szűkebb helyre történt internálás után egy késő délután, az öreg kocsis roppant indignált és alarmirozott arcczal rohant nagyanyámhoz és azt ujságolta, hogy Patkóban „nemének ösztöne és tudata” a legnagyobb mértékben felébredt és a mindenkép védekező Katit dühös fujtatás és szagगतott bögés közt ostromolja. „Pedig Isten bizony, kiheréltem!” bizonyozta az öreg kocsis esküdözve, és ugyancsak csóválta, rázta a fejét, hogy nem érti a dolgot, másnapra kelve azonban, szegény Kati a végét járta, mert a szó szoros értelmében annyira össze-vissza volt döfösve, hasogatva, hogy két napra rá megdöglött, Patkó pedig annyira meg volt szilajodva, hogy utoljára is le kellett lőni, mert mindenkép ki akart törni a kerítés mögül...

A félelmes utitárs.

Ez az eset Bickmoore angol természettudóssal történt és kicsi hiján mult, hogy életével nem lakolt érte.

Szingaporeból Saigonon keresztül éppen Hongkongba készült és a hajó is már egészen utra készen állva, már-már horgonyait készült felszedni, midőn a Cambodiából visszatért Saint-Martin nevű barátjának a kíséretéből négy ember egy meglehetősen nagy deszkaládát hozott a részére, uruknak azzal a tréfás üzenetével, hogy abban az ő számára „*egy kiválóan érdekes valami*” van, de csak akkor szabad megnéznie, hogy mi az, ha már a hajó utnak indult.

Bickmoore azonban, kinek tudvalevőleg a kíváncsiság a gyenge oldalai közé tartozott, nem várta meg a hajó elindulását, hanem felszakítva a ládát burkoló gyékény egy részét, ki-mondhatatlan meglepetésére a láda rácsozatán át egy olyan óriási python-kigyót pillantott meg, a milyent még sohasem látott.

Ezt a szörnyet Bangkok táján fogták camphorgyűjtés közben a bennlakók, midőn valami állatot elnyelve, torkig jóllakott és tehetetlenül hevert a folyó partján, de mivel azóta már hetek és hónapok teltek el, most újra éhesen és olyan fenyegető mozdulatokkal forgolódott szűk ketreczében és olyan ördögi pillantással meredt szörnyü szemeivel Bickmoore-ra, hogy az ijedten csapta vissza rá a gyékényt és nem a legszivesebben köszönte meg barátja ajándékát, de mivel a kigyó eddig nem látott ritka nagy és fajú példány volt, a hajóra szállította, miután alkohollal telt tartályai már a fedélzeten voltak és elhatározta, hogy a kigyót rövidesen a ládájában öli meg és csak aztán teszi el alkoholba.

A kis gömbölyű, bőbeszédű francia kapitány válogatott udvariassággal fogadta, midőn a fedélzetre lépett s ő maga mutatta meg a legnagyobb készséggel kabinját a fedélzet hátsó részén. Erre a matrózok is málhái után nyultak és éppen a kigyót rejtő szekrényt akarták leg-először a kabinba czipelni.

Bickmoore ezt a fedélzeten hagyatta és a kapitánynak bizalmasan megsugta, hogy mi van benne...

A kis francia szörnyüködve csapta össze a kezeit, a matrózok pedig nagyon ijedt pofát vágtak és olyan félelemmel kerültk a tudóst és a kabinja táját, mintha az az ördöggel állott volna cimboraságba és kabinja pedig a kigyóktól és sárkányoktól hemzsegett volna.

Bickmoore azonban megnyugtatta őket és a kigyót rejtő ládát négy matrózzal a hajó oldalán levő vasoszlopokra akasztott nagy mentőcsónakba helyeztette a főárboczczal szemben és megígérte, hogy másnap ezt a *félelmes utitársat* meg fogja ölni.

Másnap a hajó már napfelkelte táján kifeszítette vitorlát és Bickmoore csak addig akart várni a kigyó megölésével, míg a kikötőből a sik tengerre érnek, de mivel a Monsun szelek változása folytán majdnem szélcsend állott be, újra horgonyt kellett vetniök.

Bickmoore a sánczkorlátnak dőlve, az első hadnagygyal beszélgetett, midőn az egyik matróz a mentő-csónakba mászva, valamit nagy ijedten a kigyóról kiabált társainak. Bickmoore nem értette a szavakat, de látva a legénység féltő és ellenséges pillantásait, hogy végét vesse minden további kellemetlenkedésnek és aggodalomnak, sajnálkozva bár, felugrott a mentőcsónakba és a deszkaládát egy lökéssel a tengerbe lódtította.

Csak akkor bámult el, midőn már megtörtént, hogy a láda olyan könnyű volt, mintha semmi se lett volna benne, és csak akkor gondolt arra, hogyan bírta ő maga a ládát a tengerbe lódtítani, midőn annak megemeléséhez legalább is két ember volt szükséges?

Ezt a talányt azonban megfejtette az előbbi matróz azzal, hogy ő látta, miszerint a láda üres volt.

Erre mindenki a sánczkorláthoz tódult és lenéztek a ládára, mely csakugyan üresen és könnyedén lebegett a hajótól szántott hullámok hátán.

A kapitány és legénység kérdőleg meredt rá: Hová lett a kigyó? De Bickmoore nem tudott rá megfelelni, arról azonban biztosította a kapitányt, hogy midőn a ládát a mentő-csónakba helyezték, a szörnyeteg még benne volt a maga egész rettenetes nagyságában.

- Akkor a hajón, vagy a fedélzeten van! - kiáltották valamennyien és erre neki látva a keresésnek, tüvé tették az egész hajót a fenéktől kezdve a tetejéig, de semmi nyomára se akadtak és midőn a keresésből nagy diadallal visszatértek, mindenki meg volt győződve arról, hogy a kigyó már nem is volt a ládában, midőn azt a fedélzetre hozták.

A tudós azonban bizonyos volt a maga dolgáról, mert látta a kigyót. Jól emlékezett rá, hogy a láda hat és félláb hosszú, majdnem kétláb magas és háromláb széles volt és teteje rácsozatszerűen léczekkel volt leszegezve, a melyek mindegyikét egyetlen szög tartotta és ezenfölül gyékénnyel volt leboritva.

Semmikép se tudott tehát a dologban megnyugodni, hanem kikérdezte azt a bizonyos matrózt, ki erre azt válaszolta, hogy ő határozottan látta, hogy a ládának a tetején két vagy három szál lécz fel volt szakítva.

Bickmoore erre odament a kapitányhoz:

- A kigyónak okvetlenül a hajón kell rejtőznie! - mondá határozottan. - Én voltam, aki a fedélzetre hozta, az én kötelességem tehát felkutatni és megölni!

A kapitány nem éppen rózsás kedvvel vette a hiradást és teljesen a tudósra bizta, hogy tegyen, a mit jónak lát. Ha valakinek a legénység közül kedve van hozzá, hát vegyen részt a hajzában. Neki a feje fáj. Mindjárt a kabinjába megy és lefekszik...

A rakományon kívül még egy tehén borjastól és négy ló volt a hajón, melyeknek részére a szükséges széna a hajó közepében volt felhalmozva. Bickmoore tehát azt hitte, hogy a python bizonyára a széna között keresett magának buvóhelyet, de mielőtt a kereséshez látott volna, mivel nagyon sütött a nap, újra felmászott a fedélzet végén levő háromszögletes tetejű deszka-rekeszre, hol széles peremű szalmakalapját hagyta.

A mint felmászott, észrevette, hogy a tetőzet egyik deszkája meg van lazulva s a vége felé gyengén ide-oda mozdul.

Vigyázva felemelte tehát a szélét és a legnagyobb rémületére ott látta a kigyót szorosan összekunkorodva, mert a háromszögű rekesz annyira kicsiny volt rengeteg testének, hogy az egészet szétfeszítette és a levált deszka a kigyó testén feküdt.

Bickmoore a forró éghajlatnak megfelelő könnyen volt öltözve, azaz egy vékony félselyem-szövetből készült nadrág, ugyanilyen szellős chinai baju (bluz) és kanavászvászon cipők, de azért a kalapját újra lehajította, hogy annál könnyebben mozoghasson és megküzdhessen a szörnnyel.

Először is egy nagy és éles késért kiáltott, hogy a deszkák hasadékán keresztül olyan vágást mérhessen reá, a mivel a derekát megbéníthassa. A deszkákat felemelni nem lehetett, mert akkor horgas fogaival könnyen megragadhatta volna, mely esetben a tudós menthetetlenül el lett volna veszve, mert a szörnyeteg hatalmas testével egy lovat, vagy bikát agyon tudott volna morzsolni.

A szakács legélesebb szelőkését kereste elő. Egy lábnál hosszabb borotvaéles, nehéz kés volt ez, mely egy kisebbszerű kardnak is beillett volna.

Bickmoore erre teljes erejéből ránehezdedve a tetőre, a benyújtott késsel a kigyó gerinczét igyekezett átvágni, a másik pillanatban azonban rettenetes sziszegés között Bickmoore a deszkatető egy részével a fedélzetre repült, a kést pedig a kigyó magával befelé ragadva, áttörte a rekesz válaszfalát és behuzódott annak a tulsó tágasabb részébe.

A legénység rémült ordítással menekült a fedélzet tulsó végére, mire a nagy lármára a fejfájós kapitány is előjött egészen krétafehér ábrázattal és mindkét kezében egy-egy töltött pisztolyt szorongatva, nagy gyorsan a vezénylőhidra mászott.

A tudós szemrehányó szavaira, a matrózok lassan visszasompolyogtak ugyan, de egyik a másik után, a mentő-csónakokba és a kötélzetre menekült.

Csak ketten maradtak mellette, a hajóhadnagy és a kormányos.

Bickmoore fájó oldalait tapogatta s ha a kigyó ütése nem a deszkát éri, minden bordája bezuzódott volna s mialatt ő kissé kifujta magát, a kormányos felmászott a rekesz tulsó végére s a deszkák nyílásán át pisztolyával ráczélzott a sziszegő szörnyetegre.

A lövés dörrenésére a kigyó nyilgyorsan vágott kifelé a fejével és a közel álló Bickmoore bluzát fogaival megragadva, a rekeszbe akarta rántani, hogy átgyűrűzhesse és összezuzza. A hajó egész legénysége rémülten ordított fel, mert mindenki elveszettnek hitte, a mi meg is történt volna, ha a könnyű bluz a rettentő fogak alatt el nem szakad. Így is az iszonyu rántástól a tudós ugy odavágódott a deszkafalhoz, hogy majd beleszédült.

A hajó bátor hadnagya és a kormányos nyomban segítségére rohantak és mivel most már a szörnyeteget késsel megtámadni nem lehetett, mert elég helye volt a védekezésre és a kirohánásra, Bickmoore elhajította az odanyújtott másik kést és helyette egy nehéz vasfából készült dorongot kapott fel, azután a leszakadt deszkák helyét egy kabin ajtóval betámasztva, két társának intett, hogy a rekesz tetejét csak annyira emeljék fel, hogy a python derekára sujt-hasson...

A mint a tetőt felemelték, a szörnyeteg Bickmooretől alig félölnyre feküdt gömbölyűen összekunkorodva. Derekán mély seb tátongott, melybe még benne fészkelte a kés és rettentő fájdalmat okozhatott neki, mert óriási teste minden ízében vonaglott és reszketett. A zörgésre felemelte testén nyugvó fejét és vérvörös torkát szélesre tárva, dühtől szikrázó szemei lángoló parázsként izzottak.

Bickmoore a vérét érezte megfagyni, midőn egy pillantásra szembe nézett vele. Az óriási hulló lángoló szemei azt látszottak mondani: „Te vagy én, de egyikünknek veszni kell”... S a másik pillanatban kilőtt nyilként a keskeny nyíláson át lábai felé kapott fogaival, Bickmoore azonban husángjával olyant vágott a feje hátuljára, hogy szédülten huzódott vissza a tető alá.

A tető másodszeri felemelésére azonban már nem volt idejük, mert a python, alig hogy összeszedte magát, ijesztő sziszegést hallatva, farkának egy ütésével leröpítette a tető egyik deszkáját és azon kivágódva, támadt Bickmoorera, ki husángjával védekezett és midőn így már vagy tiz-tizenöt perczig védekezett, érezte, hogy az ereje fogyni kezd, ellenben a szörnyetegnek fokozódó dühével az ereje is mintegy fokozódni látszott. Egyszer-kétszer el-eltalálta ugyan husángjával, de az nem sokat látszott ártani neki, ellenben a szörnyeteg vagy kétszer majd megragadta iszonyu fogaival és bluzát, meg nadrágját egészen rongyokká tépte.

Bickmoore arczáról a veriték patakzott és husángját éppen csapásra akarta emelni, midőn a kormányosnak az a mentő gondolat ötlött az eszébe, hogy egy hosszunyelű széles hajósbárdot nyújtson fel neki.

Bickmoore szikrázó szemekkel ragadta meg ezt az utolsó mentőeszközt és midőn a szédültségből felocsudó python újra támadásra tátva a torkát, reá vetette magát, olyan szerencsésen találta bárdjával, hogy fejtől két lábnyira majdnem teljesen kétfelé szelte hatalmas testét, egy második vágással pedig teljesen elválasztotta törzsétől...

A vonagló óriás test ropogva zuzta szét a rekesz maradékát és a levágott fej vérében uszva, még akkor is görcsösen tátogatta a torkát s aczélos fogai ropogva mélyedtek a deszkákba... Bickmoore bár az erőfeszítéstől szédelgett egy kissé, nem tudott nyugodni addig, míg egy heverő kötelet nem kerített és azt a szörnyeteg véres testére hurkolva, a hajókorláton át a tengerbe vetette, hogy még emléke se maradjon meg ennek a *félelmes vendégnek* és az átélt rettenetes küzdelemnek.

Az emberevés.

A legrégebbi korok művelt népei is a legszörnyűbb és legundokabb véteknek tartották az emberevést és ma pedig, ha az elvadulás és elállatiasodás legfelsőbb fokát akarjuk jellemezni, azt mondjuk róla, hogy „*kannibáli*”...

A határtalan elvetemültségnek, minden jobb és emberi érzésnek abszolút megtagadása és az emberi léleknek a legirtózatossá eltévelyedése ez a kannibalizmus, mely minden jobb érzésű ember előtt annyira irtózatossá és hihetetlennek látszik, hogy az emberevést sok ideig tulszának és az utazók fantasztikus meséjének tartották és még a távoli őserdők mélyében, a tengerentúli országok ismeretlen helyein lakó vad néptörzsekről se akarták elhinni, hogy az antropophagia undok bűnének hódolnak.

Pedig hát be kell vallanunk, hogy az emberevés volt, van és tán lesz is!...

A régebbi korok homályából az emberáldozatok tévelygése mellett az emberevés bűne is felbukkanik. A tatárjárás idején hazánk is színhelye volt ennek és nincsen kor, nincsen ország, a melyben ez a rettenetes eltévelyedés szórványosan ne mutatkozott volna.

Az emberevés bűne tehát régi, de tanulmányozása e bűnnek, az legujabb keletű dolog és a modern tudósok között Letourneau, Schaaffhausen és Vogt foglalkoztak e kérdéssel és kutatták azt, mi indíthatja az embert a kannibalizmusra, mikor ez a természetellenes, undok szokás még az állatvilágban is csak szórványosan fordul elő, miután ritka állat az, mely a saját fajtáját megeszi?...

Hudri, a persa bölcs, vágta szemébe Tamerlánnak a teheráni koponyahalom előtt ezt a szertelen mondatot: „*Az isten képeire teremtett ember a legféltelenebb állat!...*”

Valóban az, a melyik az emberevés bűnébe esik, mert, szerintem nem lehet arra mentséget találni, bármilyen indító okokból cselekedte is azt!...

Erről persze úgy mellette, mint ellene, a humanizmus köpenyébe burkolózva, kötetnyit lehetne írni, de e helyett inkább térjünk át arra, mi indíthatja az embert az antropophágiára?

Egyes népek *vallási mysticismusból* dogmává avatták az emberevést. Így a régi peruiak gyermekek vérével sütötték a napistennek áldozatul felajánlott lepényeket, melyeket egy harmatkása-féle növénynek a lisztes magvaiból gyurtak. Továbbá Perez Antonio atyja írja, hogy az áldozó papok a napistennek bemutatott emberi sziveket megsütve, megették.

A babona és balhiedelem, a melyek különben is melegágyai minden efféle tévelygéseknek, szintén szülő okai a kannibalizmusnak.

Egyes tizenöt-tizenhatodik századbeli orvosi könyvek tanítják, hogy az emberi agyvelőből szürlézett elixírium az életet meghosszabbítja, a sült emberhus meggyógyítja a sorvadást, főve pedig hathatós hideglelés elleni medicina. Németországban a múlt században végeztek ki egy embert, ki azt hitte, hogy ha kilencz szüznak a szívét eszi meg, repülni fog, mint a madár, Csehországban pedig a hatvanas évek közepén egy ember hét embernek a szívét ette meg, mivel szerinte egy hang folyton azt sugdosta a fülébe, hogyha azt megteszi, minden rejtett dolgot meglát a föld alatt, víz alatt és mindenfelé.

Livius írja, hogy Hannibál katonáival szintén emberi sziveket étetett, hogy bátrak legyenek, egyes négtörzseknél, valamint az új seelandi maoriknál még ma is fennáll az a hit, hogy ha ellenségeiknek szemét, agyvelejét és szívét megeszik, akkor azoknak vitézségét, bátorságát és okosságát örökölni fogják.

A híres Pomare királynőnek: „Aimata” volt a neve, a mi annyit tesz, hogy „szemet eszem.” A karaibok az emberi tarkót és nyakat, az uj-kaledóniaiak a szemeket tartják minden erőt és vitézséget magában rejtő varázseledelnek.

Gyülölségből szintén támadhat emberevés. A párisiak XIII. Lajos király tábornagyát a híres d’Ancre-t annyira gyűlölték, hogy eltemetett holttestét másnap kiásva, darabokra vagdalták és eladták, hogy mennél több ellenségének jusson belőle. Alambert nevű nemes vérébe mártotta ujját és lenyalta, Prioux de Syr pedig a szívét nyilvánosan megsütve, eczettel, olajjal és borssal fogyasztotta el.

A híres De Witt János kancellárt annyira gyűlölték, hogy szívét a hollandiaiak megették Hágában, Sziciliában pedig annyira gyűlölték a csendőröket, hogy szívüket nyilvánosan árulták a mészárszékekben megkoszorúzott tányérokra téve.

Az éhség nagy kerítő és ez rákényszerítheti az embereket a kannibalizmusra. Ennek példáit különösen nagy éhínségek és ostromok idejében láthatni. Jeruzsálem ostroma alatt egy anya a fiát ölte meg és fölve, sülve megette. 1590-ben, negyedik Henrik alatt, az ostromzár alatt álló kiéhezett párisiak nagyon sokan emberhuson éltek. Ferrault-Bois gazdag urnó két meghalt gyermekét besóztatva, egész házi népével azokból táplálkozott. Az 1030-iki három éves nagy éhínség alatt valóságosan vadászták az embereket Franciaországban, nem egyet ítéltek máglyára, mert emberhus mészárszéket nyitott. A szomorú emlékü tatárjárás alatt hazánkban is voltak efféle emberhus-kereskedők, kik áldozataikat különféle ürügyek alatt magukhoz csalva, leölték és husukat kimérték. A harmincz éves háború alatt a szászok, Thiers szerint pedig 1826-ban az éhínséggel küzdő francziák megették az elesetteket.

A hajótörések történetében kötetre menő esetei vannak az emberevés borzalmas bűneinek felsorolva. Midőn az elsüllyedő hajó legénysége az Océán végtelenjén minden élelmiszeréből kifogy, akkor „*tengerész ebédet*” rendeznek. Sorsot huznak s akire a sors esik, leölik és elfogyasztják. Alig két évtizeddel ezelőtt a Mignonette nevezetű hajó legénysége leölte és megette a matróz fiút. A londoni törvényszék pro forma halálra ítélte ugyan őket, de a királyné megkegyelmezett nekik, egy matróz azonban beleőrült ebbe a lakomába, mert folyton azt érezte, hogy a hajóinas husa izzó parázként sütögeti és átégeti a gyomrát.

A legundokabb neme azonban az emberevésnek a *nyalánkság és torkosság*. A polynéziai szigetek lakói, valamint a szumatrai batta törzsbeliek azt állítják, hogy az emberhus ize a disznóéhoz hasonlít. Az afrikai fan- és spórnégerek hadifoglyaik, ellenségeik s rabszolgáik husát mészárszékekben árulják. A Viti szigeteken a rabszolgák és hadi foglyok tömve lesznek mindenféle jóval, hogy minél előbb meghizzanak. Egy fidzsi szigeti törzsfőnök egy egész embert fel tudott falni együltő helyében, a másik pedig kilencszáz embert fogyasztott el uralkodása alatt. Ugyancsak e szigetek a marai-nak nevezett áldozó templomában az emberhusfőzésre külön készített fazekak, ékesen faragott forgató-villák és trancsirozó-kécek vannak őrizve. Az emberhus-szakácsok kiváló nagy tiszteletnek örvendenek és az ingyencz törzsfőnökök részére az egészben sült hadi foglyok krumplival, batatával és egyéb fűszerekkel lesznek megtöltve és hogy az inycsiklandozó disz se hiányozzék, az ilyen egészben megsült hadifogoly teljes fejdiszével, fegyvereivel és egyéb hadi ékességeivel diszitetten lesz feltálalva.

Egy jámbor hittérítő misszionárius Uj-Seelandban egy megkeresztelt és áttért maori anyóknak feladva az utolsó kenetet, azt kérdezte tőle, nem kíván-e valamit? Az öreg először a fejét rázta, azután azt mondá, hogy a mit ő kívánna, azt a misszionárius nem tudja neki megszerezni. Ez azonban addig erősködött, míg az anyóka kirukkolt vele és azt mondá: „Az én gyomrom már nem kíván semmit, de egy tízéves gyermek kezét mégis megenném, és talán meg is gyógyulnék tőle, ha apró csontjait édesdeden szopogathatnám.”

Ennek méltó pendantja a következő:

A Sagitt angol expedíció orvosa: Goddie doktor Nohoat néger királynak gyengéd szemrehányásokat tett, hogy miért türi országában az emberevést és miért eszik különösen ő emberhúst, mikor a disznóhús sokkal jobb és ízletesebb?...

A feketebőrű felséget azonban ez a szemrehányás annyira dühbe hozta, hogy menydörgő hangon ráordított az emberszerető doktorra:

- Hát nem vagyok én király? - kiáltá mellét verve. - Az emberhús nekem dukál! Ti fehérek csak faljátok a disznóhúst! Nektek elég jó az is!...

Ezek után a vázaltszerűen odavetett rövid visszapillantások után a kannibalizmusnak egy nem rég történt véres esetét beszélem el, az emberi elvetemültségnek és a baromi eldurvultságnak kiáltó képe gyanánt:

Cayennében a Comté folyó partján elterülő őserdőnek a tisztásán, egy régi elhagyatott indián tanyán, 1855. január 3-án két ember suttogott halkán egymással nyugtalan és óvatos tekintettel nézve mindenfelé.

Az egyik egy félig elégett fatörzsön ült, a másik pedig előtte állott s mind a kettő durva vászonból készült inget, nadrágot, nehéz faczipóket és széles peremű szalmakalapot viselt és több társukkal együtt pár hete, hogy megszőktek a Comté folyó jobb partján fekvő Szent-Mária nevű fegyencgyarmatról¹³ és azóta az őserdők mélyében kóborolnak...

Az egyiket Perroznak, a másikat Voirinnak hívták.

A megszőkött fegyenczek az indiánusoktól a több hóval azelőtt elhagyott carbetnek nevezett levelesgunyhót, az ott maradt kezdetleges konyhaeszközökkel együtt birtokukba vették és a carbet egyik szögletében néhány rongyos ruhadarab, a másikban pedig egy véres teknősbéka medence szomszédságában hagyma, szalonna és mandioka liszt hevert rendetlenül összevissza hányva.

- Hol van Benoit? - kérdezte Voirin Perroztól, miközben néhány hasábot hajított a füstölgő tüzrakásra...

- A többiekkel együtt a rengetegbe ment pálmakelért - felelte rá a másik...

- Te, Perroz, - kérdezte ismét kis idő múlva Voirin, - nem untad még meg ezt a nyomorult életet? Már husz napja kóborlunk itt a vadonban, de én már torkig vagyok vele! Jobb szeretnék a fegyencgyarmaton lenni!

- Én is! De hát mit tegyünk? Ha visszatérünk a gyarmatra, Raissegnier, a hóhér ötven korbácsütése vár ránk. Ennyi dukál az első szökésért!...

Voirin vállát vont.

- Eh, mit, nem halnánk bele! Ellenben itt ebben a vég- és ösvénynélküli rengetegben a halál és nyomorúság vár reánk. Gazember volt, a ki mondta, hogy a vadtól és mindenféle gyümölcstől csak úgy hemzseg az erdő! Hazudott! Élelmiszereink a végét járják, hurkainkat és csapdáinkat pedig kerülük a vadak!...

- Hát a tegnapi őz, a mit ettünk?

¹³ Franciaország 1854-ben Cayennében a Comté folyó jobb partján két fegyencgyarmatot: A Szent-Ágoston és Szent-Mária nevű coloniákat alapította, hová az anyaország legveszedelmesebb gyilkosai és banditái lettek deportálva.

- Perroz, mondok néked valamit... - suttogá egészen annak a füléhez hajolva. - Nem vetted észre, hogy milyen különös íze volt annak az őzhusnak? Se te, se én nem láttuk az őzet, se azt a helyet, a hol elejtették és megnyuzták!... és ugyanazon napon tünt el egyik társunk, a Lussac is... Azóta rettenetes gyanu fészkelte magát belém... Félek és borzadok! Etienne rettenetes pillantásokat lövell mindnyájunkra, Vivien és Logé-tól, ettől a két kebelbaráttól pedig borzadok!... Hidd el, jobb volna, ha szépen itt hagynánk őket és visszatérnénk a Szent-Mária gyarmatra...

- De hát ki mondta neked, hogy társunk Lussac...

- Lussacot ép úgy meggyilkolták, mint most Benoit-t... - szólalt meg mögöttük egy reszketeg hang és a bokrok mögül egy harmadik fegyencz szökevény lépett elő...

- Irgalmas egek! Benoit-t meggyilkolták. Honnan tudod ezt, Gallois? - kérdezte mind a kettő elborzadva...

A jövevény halotthalvány volt és minden ízében remegett. Látszott rajta, hogy valami rettenetes jelenetnek lehetett a tanuja, mert alig tudott beszélni és sebesült lábát, mely piszkos rongyokba volt burkolva, alig tudta maga után vonszolni.

- Ott voltam... láttam... - susogá összerázkódva. - Az erdőben teknősbékák után keresgélve, éppen egy óriási Cimarouba fa mögött állottam, melynek lehullott virágait az erdei teknőczök nagyon kedvelik, midőn a tisztáson Etienne-t, Logé-t, Vivien-t és Benoit-t láttam megjelenni.

Alig hogy a tisztásra léptek, mind a hárman Benoit-ra vetették magukat. Etienne kardjával sujtott rá, Logé mellébe döfte kését, Vivien pedig hátulról szurta le. A szegény Benoit rémesen felsikoltott és összeroskadott.

- Tudjátok, hogy Vivien valaha mészároslegény volt. Neki esett tehát, mint egy ürünek és rövid idő alatt a husos részeket a májjal és szívvvel együtt lemetélte. Ebben az undok munkában Logé is segített neki és melléje még undokabb tréfákat mondott, Etienne pedig némán és sötéten nézte őket.

- A gazemberek! Gyilkosok! Egyik nap mi velünk is így fognak tenni!... - kiáltá Voirin elborzadva...

- Gondolhatjátok rémületemet... - folytatá Gallois. - Ha meglátnak, én is Benoit sorsára jutok. Lehuzódtam tehát a fák és bokrok közé és midőn Vivien rettenetes munkáját végezve, Benoit maradványait a sűrűség közé lökték, négykézláb a bokrok közé mászva, hozzátok siettem, hogy figyelmeztesselek benneteket! Mindnyájunknak résen kell lennünk!...

- De mit tehetünk mi? Védekezésről, ellenkezésről szó sem lehet, hiszen mind a hárman gyengék, kimerültek és betegesek vagyunk!... - mondá Voirin csüggetegen...

- Mit? Rá kell szednünk ezt a három gyilkos gazembert és szökni, mihelyt csak lehet... De csitt! Itt jönnek!... - susogta Perroz, miközben a tüzet kezdte piszkálni, mintha azzal foglalatzkodott volna.

Ebben a pillanatban Etienne, Logé és Vivien a carbetbe léptek.

Etienne magas, vállas, javakorbéli ember volt, sötét arczzszinnel, fekete szakállal. Lapos arcza hátrahajló homlokával, előre álló arczsontjaival és vérrel aláfutott vad, könnyörtelen pillantásu szemével, egy tigrishez hasonlított s nyitott inge alól kilátszó szőrös melle hatalmas izomerőre mutatott...

Logé és Vivien mellette két alárendelt gazembernek a típusát mutatták a legelvetemültebb orgyilkosok és banditák cinikus és vérszomjas fajtájából... Két sakál a tigris mellett!...

Viviennek az ingujjai fel voltak gyürve s kezei a könyökéig véresek voltak. Ő és Logé hozták a véres hust Benoit ingébe és nadrágjába göngyölve...

- Mit sugtok-bugtok így összebujva, héj? Nem tudjátok, hogy az tilos? Ugorjatok hát, lusta lajhárok, itt az ebéd! - rivallt rájuk Logé harsányan...

- Még pedig pompás pecsenye, fiacskáim. A legfrissebben ejtett pompás vadszeletek! Logé barátunk érti a mesterségét s olyan szakácművészettel fogja elkészíteni, hogy a szátokat is megnyaljátok utána, - tette hozzá cinikus röhögéssel. De mivel a három fegyencz még erre se mozdult, összehuzta merev, kigyóhideg szemeit és rájuk ordított:

- Mit, hát megnémultatok vagy megsüketültetek? Egy, kettő! Szaporán elő az edényekkel, különben Etienne apó haragudni fog! Nézzétek csak, amugy sincs ma valami rózsás kedvében...

Etienne, ki némán állott ott, erre zordon és vad pillantást vetett rájuk, mire mind a hárman siettek, a két gazember cinikus tréfái és csipkelődései között, a szükséges edényeket Logé keze ügyébe készíteni.

Midőn megsült a hus, Logé elrémítő hidegvérrel és étvágygyal látott két társával az evéshez, Voirin, Perroz, Gallois ellenben krétafehérek lettek az utálattól és félelemtől, de enniök kellett, nehogy gyanut keltsenek maguk iránt.

Etienne, bár farkasétvágygyal falt, a szokottnál zordonabb és hallgatagabb volt. Vivien és Logé ellenben egyik cinikusabb tréfát a másik után eregették.

- Milyen kitünő falatok! - kiáltá Logé...

- Ujra éled tőle az ember! - kontrázott neki Vivien...

- Milyen kár, hogy a mi drága Benoit barátunk nem vehet részt ebben az izletes lakomában! - mondá Vivien hypokrita pofával.

- Benoit barátunk nem éppen rossz! - felelte rá Logé és a két szörnyeteg erre olyan hahotára fakadt, hogy a könyeik csurogtak bele...

- Hohó! Van még három ökör, kiket hasonló módon levághatunk... és e szavaknál a három bandita baljóslatu pillantással a másik háromra nézett...

- Ez a mi tartalékunk s elég lesz, míg Braziliába érünk! - röhögte Vivien, a fogait piszkálva...

- De vajjon eljutunk-e odáig? - kérdezte Etienne mogorván, ki az egész idő alatt most szólalt meg először.

- Minden bizonynyal! A három ökör eltart odáig - erősíté Vivien...

- Ezek mi vagyunk! - gondolá magában a halálsápadt Voirin, lopva Galloisra és Perrozra kacsintva...

Etienne azonban a fejét rázta.

- Ne beszélj vadakat! Ezekben az átkozott végnélküli rengetegekben az európai embert halálos lázak, vadállatok és mérges kigyók környékezik lépten-nyomon. Brazília határa még messze van... Daczára, hogy ezer állat mozog körülöttünk, mégis éhen halhatunk. Hány társunknak, akik a fegyenczgyarmatokról elszöktek, eltűnt, nyomaveszett ezekben a járhatatlan rengetegekben.

- Nekünk van még három ökrünk! - röhögte újból Vivien...

Másnap reggelre azonban Vivient és Logét Etienne haragos káromkodása riasztotta fel álmaiból, mert Voirin, Perroz és Gallois nemcsak elszöktek, eltűntek, hanem magukkal vitték a szalonna és mandioca liszt maradványait is.

Utánuk eredni, üldözőbe venni őket az őserdő összefonódott sűrűjében, határos volt a lehetetlenséggel s ezért Etienne és Logé vad átkokban és káromkodásokban fujták ki dühüket, Vivien, a cinikus gazember azonban elröhögte magát...

- Ökreink visszatértek a jászolhoz!

- Tartok tőle! - mormogta Etienne. - Bizonyára bünbánólag visszatérnek a fegyencgyarmatra és az őrséget a nyomunkba uszítják! Jó lesz erről a tájról eltisztulnunk!

A Comté folyó partján folytatták tehát tovább útjukat és két napra rá, egy régi elpusztult ültetvény romjai között ütötték fel tanyájukat, miután az eső erősen esett és térdig kellett gázolniuk az erdő felázott latyakos talajában.

Etienne és Vivien magukban voltak és aguti hurkokat fontak a kuszónövények szivós indáiból. Logé nevét emlegették, ki a folyó partjára rakott hurkai után nézett...

A két bandita összedugott fejvel suttogott, midőn Logé egyszerre csak riadt pofával előttük termett:

- Föl! - kiáltá a sietségtől fulladozó hangon. - Pajtások és fegyencztársak vannak a folyónál...

- Hányan? - kérdezte Vivien.

- Öten vagy hatan! Megláttak és nyomomban vannak!

- Ha bagnoszökevények is, azért nem jó barátok! - mondá sötéten Etienne... - Különben majd meglátjuk és később mélyebben övébe nyomva, az érkezők elé siettek.

Az ujon jött szökevény fegyenczbanda hat tagból állott.

Az első, ki vezérüknek látszott, középtermetű ember volt, de széles vállai és hatalmasan fejlett izmai rendkívüli izomerőre látszottak mutatni és rövidre nyírt haja, szakállja, valamint erélyre és elhatározottságra mutató arcvonásai, katonás külsőt kölcsönöztek alakjának.

Ez volt Raissegnier, a Szent-Mária fegyenczgyarmat megszökött hóhérja.

Mellette állott egy valóságos Herkules emberi alakban. Robinnak hívták s valamikor vásári erőművész volt s 150 kilogrammos súlyokkal dobálódzott. Ez övig mezitelen volt, nagy fejét bozontos vörös haj körítette és ijesztő vastagságú karjai, valamint melle tele voltak rikitő színű tetoválásokkal. Egyik karjára ez volt tetoválva: „Halál a hűtelenre!”, a másikra „Mindent Hillyért” és egy olyan súlyos füttykösre támaszkodott, hogy más megemelni alig bírta volna.

Ez a Hilly egy vézna termetű, csupasz arcú fiatal ember volt. Fejére egy nagyvirágú zseb-kendő volt kötve, derekáról pedig rojtos öv fityegett alá és a vásári komédiások mosolygó pózolásával nézett a közeledők felé.

A többi három barnabőrű arab szökevény volt.

A találkozás a két csapat között nem valami szívélyes volt.

A két vezér, ki még a bagnoból ismerte és ott sem igen szenvedhette egymást, igen hideg köszöntést váltott: - Hát ti is megszöktetek? - kérdezte Etienne Raissegniertől.

- A mint látod! Nem állhattam ki tovább a négy fal között! Felvigyázót, zsandárt, a dobszóra való felkelést, lefekvést nem bírta ki tovább a természetem...

- Hogyan akadtatok ránk ebben az istentelen vadonban?

- Négy napja, hogy véletlenül ráakadtunk a folyó partján a nyomaitokra. Tudod, ha az arab egyszer nyomra akad, hát azt többé el nem veszíti... Hanem hol vannak a többi társaitok? Hiszen nyolczan szöktetek meg ti is a bagnoból?

- A többiek... a többiek... - ismétlé kissé tétovázóan Etienne, azután odahajolva annak füléhez, halkán odasugta neki: - A többiek bizony utközben ott maradtak... Nem találtatok annak nyomaira? A holtaknak kellett az élöket fentartani...

Raissegnier összerázkódott és önkénytelenül hátra lépve, olyan lesujtó pillantással nézett a banditára, hogy az minden elvetemültsége daczára is kénytelen volt lesütni a szemeit.

- Mit? Megöltétek őket?...

- Nos, hát igen! - válaszoló szemtelenül Etienne... A mint látom, ti is három fekete birkát hoztatok magatokkal e célra, - szólt az arabokra mutatva.

- Elég! - mondá Raissegnier visszautasító hangon. - Értelek! Hóhér voltam, az igaz, de annyira még nem aljasodtam le, hogy gyáva orgyilkos legyek!... És míg én köztetek leszek, ez nem fog történni többet! Értetted! Jaj neked, ha társaim valamelyikéhez mersz nyulni!... Akkor hóhérod leszek!...

A két vezér, fenyegető pillantása, czikázó kardokként keresztezte egymást... A harcz meg volt üzenve közöttük... de Etienne a tulerő láttára, okosan hallgatott... és forrongó dühét elnyelve, boszuját alkalmasabb időre halasztotta...

- Ne heveskedj annyira, pajtás, hiszen csak tréfáltam! - mondá Etienne tettetett vidorsággal.

- Tréfáltál? No, elég ocsmány, vérkeverő tréfa volt... Én azonban nem tréfálok! Emlékezz szavaimra! - szólott fenyegető hangon Raissegnier, azután mindnyájan bevonultak a romok közé és az evéshez láttak.

Az ujonjötteknek még volt némi kétszersültjük és azt megosztották ezekkel, az arabok azonban, mint tősgyökeres vadonlakók, hamarosan tudtak a sovány konyhán segíteni, mert egyikük a pálmafákon egy jókora Leguán gyikot fogott, a másik pedig ehető bogyókkal, pálmakelével és igen jóízű lisztes gyökerekkel tért vissza, úgy hogy olyan bőséges vacsorát csaphattak, a miben már régen nem volt részük...

Miután az ültetvény romjai csak úgy hemzsegték az undorító százlábuak, a mérges scorpíók, mosquitók, pókok és a még veszélyesebb mérges kigyók seregétől, egy nagy carbetnak az építéséhez fogtak s ez a munka, valamint az élelembeszerzés gondjai egyidőre elaltattak minden személyes haragot és gyűlölséget.

Mindennek daczára tűz lappangott a hamu alatt...

Etienne csak a kedvező alkalmat várta, hogy boszúterveit közölhesse társaival. A három bandita hamar megértette egymást és arról kezdtek tanácskozni, mint lehetne az utból félretenni Robint, Raissegniernek ezt a herculesi erejű testőrét? Míg az vele tart, nem lehet kezdeni semmit, különben mindnyájukat pozdorjává törí.

A ravasz Vivien lett tehát megbizva, hogy Robin hangulatát ebben az irányban ügyesen kikémlélje...

Ez meg is történt nemsokára és várakozásukon felül sikerült.

Ugyanis vannak emberek, kikkel az áruulás ellenállhatlan ösztönként velük születik és vannak olyan elvetemült természetek, kiket egyetlen szóval, minden gonosztetre és áruulásra rá lehet venni. Ilyen volt a Herkules is.

- Rendben van a dolog! - mondá Vivien sugárzó pofával, midőn visszatért. Robin beleegyezett, de kikötötte, hogy Hillynek még a hajaszálát sem szabad meggörbiteni.

- Nem, az ő kedves Hillyjét nem eszszük meg! - röhögte Logé ocsmány tréfával.

- No, majd meglátjuk. Ennek a fiatal ficzkónak olyan ropogós, finom husa lehet, mint a mandula. Hillyt legutoljára eszszük meg. Ünnepi falatnak tartogatjuk! - mondá Vivien.

Mig a három gazember boszúterveit koholta, Raissegnier a carbeten dolgozott s ennél a nehéz munkánál olyan erőt fejtett ki s erdei vágókését olyan energiával kezelte, hogy nem merték nyíltan megtámadni, annál inkább nem, mert még a herkulesi erejű Robin is vigyázatra és óvatosságra intette őket.

Cselhez folyamodtak tehát és egy nagy fatörzset négyen felemelve, azt mintegy véletlenül rá akarták ejteni, hogy azzal földrezuzva és megsebesítve, ne tudja magát védeni, Raissegnier azonban egy ügyes oldalgrással kikerülte a veszedelmet...

Hogy ez nem sikerült, Logé és Vivien, midőn a miritipálmák vágásában kifáradt, a legnyájasabb pofával, nagy bozótívágó kését akarták kölcsön kérni tőle, de Raissegnier, mintha sejtett volna valamit, vigyázott magára és nem adta ki egyetlen fegyverét a kezéből...

Midőn Robin bejelentette Etiennének, hogy minden cselvetésük dugába dőlt, ez sötéten csak annyit felelt neki:

- Tudom már! Majd az éjszaka végezőnk velem!...

Midőn a sapu madár éles kiáltásaival az éjszaka közeledtét jelentette, csakhamar le is ereszkedett a fekete sötétség sűrű, csillagtalán fátyolával a rengetegre, mire a fegyenczek nagy tüzeket gyújtottak, hogy a mosquitokat és a vadállatokat elriaszassák.

Raissegnier ki volt fáradva és merülve a nehéz munkától és minden porcikája kívánta az álmot és pihenést, de bár szemei majd leragadtak a fáradságtól, mintha megérezte volna a veszedelmet, nem mert elaludni.

- Robin! - kérte ezt. - Majd eldülök a fáradságtól, de valami fenyegető, sötét előérzet, nem enged aludni. Egy-két óra egészen fel fog üdíteni. Örökj felettem, mig alszom!

- Alhatsz bátran! Én örökdom! Egy légy se fog feléd közeledni... Jó éjt!...

- Köszönöm, pajtás! Egyedül csak benned bízom! - szólott, megszorítva az áruló jobbját és a másik perczben már horkolva elaludt...

Az orvtámadás már előre meg lévén beszélve, a szerepek ki voltak osztva... Etienne karddal, Vivien, Logé késsel fognak Raissegnierre támadni, midőn Robin herculesi erejével az alvó kezeit és lábait leszorítja...

Robin jeladására a három bandita ólálkodó tigris gyanánt surrant a carbet felé és mint a kigyók csuszak az alvó fekhelyéhez. Vivien kését az áldozat torkába döfte, Etienne mellét és fejét vagdalta kardjával, Logé pedig nehéz fustélyütésekkel a karjait bénította meg, mialatt Robin minden erejéből ránehezdedve, a földre nyomta...

Raissegnier álmából felriadva, bár emberfeletti erőfeszítéssel rázta le magáról orgyilkos támadóit, de félig átvágott torkával, a szemébe omló vértől megvakítva, béna karjával nem tudott védekezni, hanem kirohanva a carbetből, az erdő sűrűjébe menekült... A vérszomjas gyilkos banda üvöltve rohant utána...

Hollófekete sötétség borított mindent, csak a világító cucujok és más fénybogarak repdestek keringő csillagok gyanánt a fák sűrűje között... így Raissegnier találmra az első ösvényen menekült tova, Etienne azonban nyomon követte és még néhány szurást adva neki kardjával,

midőn azonban ezt egy végső, halálos csapásra emelte, a lesújtó kard csak az üres levegőt érte... Raissegnier pedig eltűnt előle, mintha a föld nyelte volna el...

Etienne dühösen felordított, de hiába kutatták át vele együtt odasiető czimborái a bokrokat, a sűrűséget és a fák alját, áldozatuknak egészen a nyoma veszett.

Egyik a másikat halmozta el szemrehányásokkal, de legjobban dühöngött Robin, kit Etienne utoljára azzal csillapított le, hogy Raissegnier halálos sebeivel nem menekülhetett messzire és másnap reggel bizonyára rá fognak a holttestére akadni.

Egy rettenetes felhőszakadásszerű zápor, aminő csak Guyanában szokott előfordulni, véget vetett a további keresésnek és a carbetba kergette őket vissza, másnap azonban, midőn újra a kereséshez fogtak, hiába tették tüvé az egész környéket, nem akadtak áldozatuk holttestére.

Robin és Etienne borzadályát az a titkos félelem növelte, hogy Raissegnier nem halt meg és megmenekülve, a csendőröket nyomukba fogja uszítani.

E gondolatra a dühnek valóságos paroxizmusa vett mind a kettőn erőt.

- Logé az oka, hogy megmenekült! - ordította Etienne tajtékzó ajakkal... - Miért nem találta jobban!... Majd én megmutatom, hogy lehet egy embert megölni... Én nem hibázlak el, mint te Raissegniért... és ezzel egy vadállati ordítással Logéra rohanva, a földre teperte, mialatt Robin és Vivien a kezeit és lábait szoritották a földre...

E pillanatban Hilly lépett a carbetba.

- Ide az öveddel! - acsarkodott rá Vivien és midőn Hilly azt szokott bókoló mosolyával odanyújtotta, Etienne ráharkolta azt hörgő, ordító czimborájának a torkára és pár perc alatt megfojtotta vele... Így pusztítják és falják fel egymást a fenevadak!

Vivien, a volt mészáros, éppen úgy, mint Benoit-t, a karddal felhasította és műértően széttagolva, a legjobb részeket megsütötte és ebben az emberevő lakomában a szép Hillynek is részt kellett vennie. A három arab azonban nem volt erre az undok kannibalizmusra rávehető, hanem még az nap este felhasználva a sötét éji homályt, megszöktek és inkább visszatértek a fegyencztelepre, mint az emberevők társaságába...

Mi történt azonban Raissegnierrel? Abban a pillanatban, midőn Etienne kardjával feléje sujtott, félreugrott, de ugyanakkor érezte, hogy a föld eltűnik lábai alól és egy mélyedésbe zuhanva, eszméletlenül terült el annak fenekén...

A zuhogó eső nemsokára eszméletre térítette, a nagy vérveszteségtől azonban alig birt megmozdulni, de mégis volt annyi ereje, hogy tátongó sebeit iszappal betömje, hogy a vérzést elállítsa.

Rettenetes perczeket élt át és minden perczben gyilkosai visszatértét várva, lelkét Isten kezeibe ajánlotta. Így töltötte az egész éjszakát! Midőn a regg szürkülni kezdett, látta, hogy a folyó partján fekszik és hogy a hullámokon egy nagy tömeg össze-visszafonódott uszófa közeledik feléje.

A gondviselés itt is feléje nyújtotta segítő kezét.

Ugyanis a partomlás folytán kidőlt fák egészen a folyó fölé hajoltak és a rájuk fonódó kuszó növényekkel együtt valóságos hidat képeztek a folyó közepéig. Ez alatt a hid alatt kellett az uszófatömegnek elusznia...

Minden erejét és bátorságát összeszedve, a félhalott és törött karu Raissegnier kimondhatlan nehézséggel erre a víz fölé hajló hidra vonszolta magát és ott az alálógó kuszónövényekbe kapaszkodva, midőn az uszófatömeg alája ért, ráeresztette magát és elterült rajta, mint valami tutajon.

Az uszófatömeg szép lassan tovavitte a félhalott embert és estefelé elérte rajta a Bellane nevű ültetvényt és ott partra mászva, az ültetvényen segélyben és ápolásban részesült... midőn sebeit bekötve, étellel-itallal felüdítették, kérésére az ültetvényes a Szent-Mária fegyencgyarmatra szállította.

Raissegnier esete és a kannibálok szörnyetei nemcsak a gyarmaton, de még a néger és indián lakosság között is a legnagyobb felháborodást és szörnyűködést keltették és mindent elkövettek, hogy a banditákat csellel, vagy erővel kézrekerithessék...

Erre a bátor tette egy derék belakó indián vállalkozott.

Csónakját megrakva füstölt hallal és más egyéb élelmiszerekkel, Raissegnier leírása nyomán levezett a folyón odáig, hol a banditáknak őt okvetlen észre kellett venniök. Meg is látták csakhamar és mindenféle jelekkel igyekeztek magukhoz édesgetni.

Az indián először úgy tette magát, mintha nagyon meg lenne rémülve, csak lassan engedett a hívogatásnak és midőn halait élelmiszereivel eléjük rakta, Vivien röhögve veregette meg a vállait:

- Megveszem a halaidat és élelmiszereidet, te derék vörös ficzkó, te, de lásd, most nincs pénzem! Hanem tudod mit, egy utalványt adok a jegyzőmhöz, az majd kifizeti!...

Robin és Hilly majd megpukkadtak e tréfára a nevetéstől és ők is tódítani kezdtek:

- Persze, kifizetjük, mihelyt a tőkéink megérkeznek... De honnan jössz, te derék ficzkó, te?

- A Bellane ültetvényről!

- Hol van az? Messze van innen? - kérdezte Robin a füleit hegyezve...

- Nincs messze innen!

- Hát aztán sok cseléd és ember van-e az ültetvényen? - kérdezte tovább.

- Csak egy kis néger, egy öreg ur, egy öreg asszony és még két ember!...

- Etienne, Robin és Vivien összenéztek.

- Ugy! Hát aztán van-e sok élelmiszer ott? Ruha, vászon, talán még arany is, hé?

Az indián szemei ragyogtak és mosolyogva biczczentett fejével:

- Oh, sok, sok arany! Az ur igen gazdag... Sok arany onza van aládájában...

- Az ördögbe is! Nem volna jó, ha azon az ültetvényen egy látogatást tennénk, companeros? - mondá Robin halkán Viviennek.

- Én nem bizom benne! Hátha csapdába csal és elárul bennünket! - szólott közbe Etienne gyanakodólag.

- Legyen eszed! Ez a rézsinü birkapofa? Száz lépcsőről leri arczáról a jámborság és együgyűség! Mióta Raissegnier eltűnt, valóságos nyulfi lett belőled... Mindenben veszélyt és árulást látsz!... - mondá Vivien korholó hangon...

- Raissegnier fogja vesztünket okozni! - felelte Etienne sötéten...

- Raissegniernek vége! Punktum! A folyóba esett, azért nem találtuk és ott felfalták a kaimánok. Szavazzunk! Én a látogatásra szavazok! Szeretném az ültetvényes kisasszonynál tiszteletemet tenni!...

Robin és Hilly kaczagtak..

- Én is! Én is! Menjünk mindjárt. Előre! - kiáltá Vivien és fenyegető pillantást vetve az indián nyugodtan mosolygó arczára, parancsoló hangon rárivallt:

- Ficzkó, te bennünket az ültetvényig viszel csónakodon, érted? és ha valami rosszban töröd a fejedet, lakolni fogsz, - mondá kését félig kihuzva a hüvelyéből...

Az indián csak egykedvűen mosolygott e fenyegetésre, mire a többiekkel együtt Etienne is nagy mogorván a csónakba szállott, mely csaknem a párkányáig alámerült a tulteher alatt, azért a szokottnál lassabban haladhattak...

Már sötét éjszaka volt, midőn a Bellane ültetvény közvetlen közelében partra szálltak... Minden csendes volt és az álomba merült ültetvényen a legkisebb nesz sem zavarta az éj csendjét, mindazáltal Vivien előre ment a környéket kikémleni, de csakhamar azzal a megnyugtató értesítéssel tért vissza, hogy az ültetvényen minden lélek álomba van merülve és halálcsendesség uralkodik az egész környéken...

- Éppen ez a nagy csendesség nem tetszik nekem... Árulást érzek! - dörmögte Etienne...

- Ostoba, gyáva! - gunyolódott Vivien szemtelenül... - Maradj hát a csónaknál, mi majd elvégezzük a dolgot, de egy fillért sem kapsz a zsákmányból... - tette hozzá megvetőleg.

Etienne késéhez kapva, elfojtott szitkokat mormogott, de Robin csendre intette őket...

Az ültetvény kapujáig egy mind a két oldalán Cujava és palaczkfákkal beültetett hosszú, de szűk ösvény vezetett, amelyen a banditák óvatos léptekkel haladtak előre. Etienne és Robin az indiánt maguk közé véve, szorosán annak oldala mellett haladtak, hogy az árulás legcsekélyebb jelére azonnal leszurhassák. Az indián azonban olyan hűnek és odaadónak mutatkozott, hogy Vivien csak nevette és gunyolta Etienne gyanuját, mert hiszen éppen az indián volt az, ki lépten-nyomon a legnagyobb csendre intette őket...

- Messze vagyunk még? - kérdezte Robin halk suttogással...

- Éppen fele utján vagyunk! - válaszolá az indián, - mire Hilly megérintette Robinnak és Viviennak a vállát.

- És ha a lakók közül valaki felébred és lármát üt?

- Hadd lármázzon! Ez a kis szerszám majd elhallgattatja, - felelte a két bandita és vészjósló mosolylyal mutatták késeiket...

Az ültetvény kapujának a közelében egyszerre éles kigyósziszegést hallottak közvetlenül a lábaik alatt, mire Etienne és Robin önkénytelenül félreugrottak, az indián pedig, ki cselből utánozta a sziszegést, felhasználva ezt a kedvező pillanatot, zajtalanul eltűnt a bokrok között...

Ez a sziszegés azonban egyuttal jeladás is volt, mert ugyanabban a pillanatban a négy bandita szuronyos zsandároktól és katonáktól volt körülfogva és bármilyen kétségbeesetten védekeztek is, csakhamar összekötözve heverték a földön.

A vizsgálat során Benoit-nak és még néhány áldozatnak a maradványait megtalálták, mire a pör gyorsan befejezést nyerve, Hilly életfogytiglani kényszermunkára, Etienne, Robin és Vivien pedig nyaktiló általi halálra ítéltettek.

A minden emberi érzésből kivetkőzött banditák a vizsgálat folyama alatt a legundorítóbb cynizmust tanusították.

Midőn a bíró azt kérdezte tőlük, hogy Benoitnak a fejével és agyvelejével mit csináltak? Vivien durván elröhögte magát:

- Milyen kár, hogy erre nem gondoltunk. A velő pompás eledel!...

Ez a három halálítélet azonban nem rettentette vissza a többieket, mert ugyanazon év őszén egy megszökött fegyenczcsapatból hetet gyilkoltak le és faltak fel társaik, az 1866. év ember-evői pedig négyet és ezeknek a borzalmas lakomáknak a hajmeresztő maradványait mind a két esetben a vizsgálóbizottság a helyszínén találta...

Hát még hány ilyen kannibáli eset történhetett, amelyekről nincs tudomása senkinek!...

Sok fegyencz szökött meg évenként a Szent-Ágoston és a Szent-Mária fegyenczgyarmatokról, akiknek teljesen nyoma veszett a Comté-folyó partján elterülő őserdők rejtelmes mélyében...

A vadon veszélyeinek estek-e áldozatul, vagy az emberevők falták fel őket, azt csak a vadon mélye és a százados faóriások tudnák megmondani...

Szárnyas énekművészek.

Az erdők szive, az erdők lelke a madárének!...

Sok jeles mesternek adott ihletet, több fenséges művet inspirált a zenében és irodalomban a madárdal!...

Berliozt „A trójaiak” című operájának a megírására a madárének lelkesítette és azokhoz a megrázó hangokhoz, midőn Dido és Aeneas menhelyet keresve, futnak az elhagyott erdők és sivatagok szellemeinek jajgató hahotája elől, madárének, madárzsivaj adta a dallamot és hangszerelést...

Liszt Ferencnek: „Szent Ferencz” művében madárhangok vannak utánozva, Beethoven hatodik Symphonia pastorálisába szőtt adagióban a fürjnek pitypalattya, a kakuk édes kukukkolása, a fülemile búbajos panasza szólal meg és az csattog kesereg Liszt Mephisztó keringőjében, Davidow románczában és Schumannak: „A madár, mint proféta” című felséges művében...

De nem mindegyik madár énekel!... Az eddig ismert tizezernél több faj között nincs ugyan egyetlen egy se, a melyik hangot nem adna, de ebben az óriási nagy számban csak vagy százötven fajnak van megadva az éneklés művészete...

A mérsékelt égöveknek egyszerű ruházatu tollasai között sokkal több az éneklő faj, mint a tropikus zónák ragyogó tollazatu szindus madarai között, mintha a természet ezzel az isteni adománnyal akarta volna kárpótolni Európa szárnyasait egyszerű, fakó ruházatukért és menél fakóbb, egyszerűbb tollruhát ajándékozott nekik, annál édesebb és andalítóbb dallamot adott nekik a torkukba.

Igy a búbajos hangu fekete és vörös fülemile, az énekes és fekete rigó, a változatos édes dallamu barátka zenér, a poszáták, kenderikék, mind-mind fakó-szürkés, fakó-barnás s egyszerű fekete ruhát viselnek, mely alig van élénkitve valami más színnel...

Az éneklő madaraknak az a tehetsége, hogy hangjukat zengzetes dallamossággal rezegetve, melodikusan változtatják, hangszerüknek a szervezetében rejlik.

Erről a régi természettudósoknak nem volt tudomásuk, miután akkor még az összehasonlító boncztan még hét pecséttel lezárt titok volt előttük.

Arisztotelesztől s Pliniustól kezdve, valamennyien abban a hitben voltak, hogy a madár éneke nyelvének az alakjától, hosszúságától és érzékenységétől függ. Ez a tévedésük onnan eredt, hogy azt hitték, miszerint a madár éneke is a gégeének azon a részén keletkezik, melyet az embernél és az emlősöknél gégefőnek nevezünk, pedig a madárnál a gégefő alsó része a hangadó szerv és ez ott fekszik, hol a gége két részre oszolva, a jobb és bal tüdőbe nyulik lefelé.

Ugyanis a madarak két gégefővel birnak: alsóval és felsővel. A felső a tulajdonképpeni igazi gégefő, mely a nyelv mögött fekszik és a nyelv- és lélekzés munkáját végzi; az alsó gégefő a syrinx az tehát, mely a hangszer szerepét játszva, az éneklés művészetére alkalmas.

Rendszerint a gége két hörgágának az eloszlási pontján fekszik, nagyon ritkán a gége végén, vagy valamelyik ágában. A két ág felső porczgyűrűinek a gégevel összenőtt karimája szabadon mozog, mellette az igen komplikált szerkezetű, szerfelett véredénydus izomkészülék, a szabályozó szerepét teljesíti, miután a dobhártyaszerű, rezgérzékeny külső és belső hanghártyáknak feszülését és petyhüdését szabályozza. E szervek mellett még a gégeének a vége egy felfújt hólyagszerű zacskóval megfelelően át van alakulva bizonyos fajknál. Ez a dobnak

nevezett rész, különösen a vízi madarak géégében van pregnansul kifejlődve és a hangnak trombitaszerű vagy recsegőn öblösítő erősítésére szolgál.

A dobnak egy csontos nyelvcskével kétfelé osztott alsó nyílása a hörgőkbe vezet s ennek a nyelvcskének mind a két végén két-két lefelé görbülő nyulványkája van, a melyekre a rezgő hanghártyának nagyobb része, mint egy keretre van kifeszítve.

A tulajdonképeni éneklő madarak géégében ehhez a nyelvcskéhez még egy félhold alaku lebbenye van hozzánöve, mely azonban nem egyéb, mint a hanghártyának a folytatása, a mely mellékesnek látszó létére, nagyon is fontos szerepre van hivatva, miután a hanghártyánál azt a szerepet játssza, mint a gőzgépen a biztosító szelep, azaz ennek tulságos feszültségét van hivatva enyhíteni.

A madár hangja leginkább a belső hanghártyák rezgéséből keletkezik, a melyek akkor jönnek rezgésbe, midőn a kilehelt levegő a félhold alaku lebbenkét rezgésbe hozza, a melyhez hozzájárulnak a külső hanghártyák széleinek a rezgései is - és a szerint, a mint a hanghártyák egyik vagy másik része rezg, a hogy azok meg vannak feszülve, keletkezik a hang lágysága, mélysége, változatossága, ércze és karaktere, vagyis az a sokféle dallam és hangárnyalat a melyet énekes madarainknál méltán csudálhatunk!...

A madarak énekében, valamint hangjában rejllő tömérdek változatot a bennük kifejezett érzések, körülmények és befolyások okozzák. Ezekkel fejezi ki vágyait, örömeit és szükségleteit és bármit fejessen is ki, a hang természetszerűleg mindig más és más csengéssel vagy modulatioval bír.

A vadászok ismerik a fekete rigó figyelmeztető sivitását, a melylyel előlük a vadakat elriogatja, de ismerik az erdő tollas és négylábás állatai is, pedig állítólag hangjának csak hét vagy nyolcz-féle modulatiója van.

Éneke akkor legszebb és lehangzatosabb, midőn nőcskéje szerelmét igyekszik megnyerni és a násznak abban a boldog szakában, midőn fészket építi. Mihelyt a nő tojásait üli, a bájos ének szakadozott, éles rikácsolássá változik át. A nőnek hangja rendszerint dallamtalan, kotyogó kerregés, midőn azonban fiókái kikelnek, lágú és dallamos csicsergéssel nyugtatja meg őket és tanítja a repülés és élelemkeresés munkájára.

Az anya figyelmeztető, intő szava szintén éles csettegésben nyilvánul és ha fiainak egyike-másika nem figyel vagy engedetlenkedik, lágú dalából egyszerre abba az éles, szakadozott kerregésben tör ki, mintha haragját, türelmetlenségét akarná kifejezni vele.

Ezek a változatok többé-kevésbbé valamennyi fajnál nyilvánulnak és ezen sajátóságukat már az éles megfigyelésü Arisztotelesz is ismerte ugyannyira, hogy egyes megfigyeléseit, melyeket egy időben, mint meséket elvetettek - ma igazaknak ismeri el és méltó elismeréssel honorálja a tudomány.

A madarak természetes énekét nem csak ma, de már a régi időkben is, kellemesebbé, változatosabbá és hangzatosabbá iparkodtak változtatni az által, hogy egyes fajokat jobb énekü fajokkal párosítottak, az egyes énekeseket pedig énekes madarakkal, zenészekkel, füttyszóval vagy másféle mesterfogásokkal strófákra és dallamokra tanították.

Ehhez természetesen a madaraknak azok a fajai kivántattak, a melyek az éneklés mellett utánzó tehetséggel is bírnak.

A Thüningiai erdőkben és a Harz-hegységben a kanáriknak, erdei pintyeknek és pirókoknak énekre és dallamokra való tanítása ma már számtalan falunak egyedüli kereseti forrását képezi. Évenként 60-80.000, sőt több kanári lesz a világ minden részébe szétküldve, úgy, hogy a harzi kanári ma már Ausztrália és Amerika legtávolabbi telepein is feltalálható és

maga az alföldi Reiche-czég évente 40-50,000 darab énekest szállít az amerikai, ausztráliai és az angol piacokra, a kisebb tenyésztők pedig mihelyt a fiatal kanári nemzedék már teljesen ki van képezve, az énekeseket fából faragott apró kalitokba helyezve, sorjában és egymás fölé egy könnyű háti állványra helyezik és görcsös botjukat kezükbe véve, megindulnak a távolibb falvakba és városokba házalni és a merre elhaladnak, erdőn, mezőn és hegyháton át az erdő madarai is csattogó chórussal kísérik vándorló énekes társaik zengő seregét.

A madarak énekének ez az ismertetése bevezetése akar lenni annak a minden oldalról hozzám intézett felszólításnak, hogy valamelyik könyvemben ismertessem a tengerentuli tropikus zónák legjobb énekeseit...

Ennek most eleget teszek és kezdem a tengerentuli énekesek királyával, a *Sháma rigóval*. Természetrajzi neve: *Kittocincla macruora*.

Ez a felső részén fényes kékes-fekete, alsó részén pedig szép vörösbarna, rigónagyságu madár Indiának a lakója, hol remek énekéért szintén a legjobban keresett és becsült énekesek közé tartozik. A fogságot jól kiállja, nem kényes és dala a legváltozatosabb modulációkkal és dallamokkal átszótt, hangos üvegtiszta csattogás, mely majd a fülemile epedő verésével, majd a rigó fuvolázó dalával váltakozik és ezüstösen csengő diadalmos fanfárszerű ütemekkel végződik. Éneke közben hosszú farkát le s fel billegteti, mintha dalához a taktust verné. Könnyen megszelidül, igen okos, figyelmes és e mellett nagy utánzó tehetségénél fogva dallamokra tanítható. Eledele száraz vagy friss hangyatojással, reszelt sárgarépával, zsemlyemorzsával egyenlő részekben kevert vegyíték, melyhez kevés reszelt nyers, vagy főtt marhasziv is keverendő és naponként az étel tetejére 6-8 drb lisztféreg. Édes szőlő, körte vagy egyéb levesgyümölcsért legcsattogóbb dalával fizet, melyet különben a két-három heti vedlési időt leszámítva, egész éven át a nap legnagyobb részében szorgalmasan hallat. Ára a hibátlan énekeseknek még kissé magas, miután ritka és értékes dalos, de 30-45 koronáért, sőt néha jóval olcsóbban is kapható.

A schámával vetekedik az énekművészet pálmájáért, utánzótehetségben pedig messze felülmulja az új-seelandi *Poë* vagy *Pásztormadár* (*Prothemadera Novae Zeelandiae*), amelyet a benszülöttek Tuinak és Mokaynak is neveznek.

Ez a seregélynagy, zöldes érczfényben játszó feketetollazatu madár toroka alatt, mintha papi nyakkendője lenne, fehér tollbokrétát visel, nyaka körül pedig, mintha megőszült volna, hajszálvékony, borzolt tollgallér ékeskedik. Leginkább a vörösvirágu Phormium tenaxnak a mézével él, de amellet rovarokkal és édes levesgyümölcsökkel is táplálkozik. Éneke valóságos tüneménye a legtisztább csengésű csudafinom üvegharang- és flótahangoknak, melynek ezüsttiszta futamai leirhatatlan finom timbreje, a sárgarigóra emlékeztető gördüléssel zengenek. Más madarak énekét, dalokat, zenedarabokat eltanul és ezeket a saját dalával összeszöve, összefonva, gyönyörű dallamokat variál belőlük, sőt nagyszerű utánzótehetségénél fogva emberi szavakat, egész mondatokat tisztán és igen gyorsan megtanul. E tehetsége és csodás éneke miatt még a hazájabeli emberevő vad maorik is vesszőből fonott kalitokban kunyhóik diszhelyén tartják és nagyon megbecsülik és kedvelik annyira, hogy még a maoripapok, a tohongák, egyes nagyon kiváló énekművészeket és beszélőket szentmadárként a szent helynek nevezett ware-utáiban tartják és ápolják.

Nyelve végén ecetszerű nyulványnyal bír, amelylyel a virágok kelyhéből a mézet kinyalogatja. Mihelyt a nap első sugara kivillanik, rögtön megcsendül tündéri dala a haraszt és gummi-fák tetején, azután a virágdus berkekbe és földekre vonul mézet szivni és rovarokra vadászni s a nap nagy részét énekléssel, élelemkereséssel és szállodogálással töltik.

A kalitban nagyon fürge és mozgékony madár és gondos ápolás, megfelelő élelmezés mellett igen jól kitart. Aki a madáréneket kedveli, annak a legmelegebben ajánlhatom. Nekem volt öt

és mondhatom, hogy egy énekesben sem találtam annyi gyönyörűséget, mint bennük, mert rendkívül fürge és mozgékony voltuk mellett, az utánzásra s tréfára rendkívüli hajlammal bírnak. Így az enyéme néha a legjava és legszebb ének közepette, olyan komikus hangbeszövést, kiáltást, rikkantást, kukorékolást, macskanyávogást, harangozást vagy berregést műveltek, hogy a legelsavanyodottabb kedély is jóízű kaczagásra fakadt s e mellett olyan komikus fejforgatást, groteszk ugrásokat és bókolásokat tettek, hogy az ember könnyei csorogtak a nevetéstől, miután a Tuik minden hangot utánoznak, amit körülöttük hallanak.

Az időben szomszédomban egy örökösen krákogó öreg ur lakott, ki néha jól be-beszokott csipegetni. Ilyenkor olyan vad, reszelős hangon énekelt, hogy az ember haja szála felállott bele. Az én Poëim ezt eltanulták és borizü danáit, rikkantásait s rekedt krákogását a saját izlésük szerint variálták. Aki azt hallotta, amint ez az öt madár az öreg mormikálását, prüszkölését, danározását különböző hangokon utánozta és cifrázta, kaczagógörcsöt kapott a nevetéstől.

E mellett végtelen hamar szelidülnek és oly kezesek lesznek, mint egy kis cicca. De ismétlem, nagyon gondos ápolást és élelmezést kívánnak, de meg is érdemlik ezt.

Először is egyenesen kell őket tartani - lehet ugyan párszám is, mert a nő is egyformán tanulékony, de éneke mégsem egészen oly tiszta és változatos, mint a himé - egy nagyon tágas seregély vagy rigónak való kalitban. Minden nap tiszta, bő homokot, friss ivóvizet és tágas fürdőt kívánnak, mert többször szeretnek fürödni és igen tisztálkodók.

Eledelül egyenlő részekben: reszelt nyers sárgarépa, lisztes főtt krumpli, édes, de fűszernélküli kétszersült vagy piskóta, (szükség esetében lehet a piskóta vagy kétszersült helyett zsemlyemorzsát, vagy friss és édes kukoriczalisztet adni), száraz hangyatojás (ezt forró vizgőzön kissé meg kell előzőleg lágyítani) vagy hangyatojás helyett főtt marhasziv megreszelve. Ezek jól összekeverendők és finom porcukorral jól be kell hinteni, azután tetejére fejenként öt-hat agyonnyomott lisztférget tenni, melyek szintén cukorral hintendők be, mert mézevő madár lévén, édesség nélkül nem eszi. Én cukor helyett ezen étkekeverékre és a lisztférgekre tiszta friss mézet csorgattam, nem tulbőven - és a méztartás mellett 6-9 évig vígan és egészségesen kitarítottak, míg ellenben a cukorral tartott Poëk rendszeren görcsökben pusztulnak el. Ezen keverék mellett édes levesgyümölcsöt, idény szerint ami volt, dugtam a kalit drójtjai közé. Egy-egy szem szőlőt, cseresznyét, leves császárkörte szeletet, ringlót, barackot stbbi, télen pedig egy-egy fél fügét vagy datolyát.

A meleg időjárásnál nagyon ügyelni kell, hogy a fenti étkekeverék meg ne savanyodjék s a gyümölcs rothadt vagy romlott, savanyu ne legyen, valamint a kukoriczaliszt kesernyés dohosságára, a hangyatojás penészségére is nagyon kell vigyázni, mert a megsavanyodott és felforrt étektől elpusztulnak az ausztráliai és új-seelandi madarak ismert betegségében, a görcsökben. A főtt és cukrozott rizst étükbe keverni nem ajánlom, valamint a cukros tejbe mártott kétszersült étetést se. Az ilyen értékes madár megérdemli, hogy részére az ember otthon házilag készíttessen könnyű és egész szárazra kisütött tojáskenyeret vagy kétszersültet és ezt kell megreszelni. Ha kissé erőfogyottan érkeznek meg az utról, például a vételnél, hozatalnál, akkor a fent leírt étkekeverékbe még keményre főtt tojás is reszelendő és néha változatosság okáért a krumpli helyett ez keverhető étükbe.

Én példányaimat ezelőtt 15 évvel még nagyon drágán, párját 80 márkával fizettem, ma már azonban egyes kitűnő énekesek 30-35 koronáért kaphatók s talán olcsóbban is, de mondhatom, hogy ezt az árt nagyon megérik!

A poë után, mint kitűnő utánzót és énekest a csufoló rigót (Minus polyglottus) emlitem fel, melynek bő ismertetését és leírását „Öserdőkön - tengereken” című művemben már megadtam.

Ezek után a *Klarino madár* (*Myadestes Townsendi*), mint az énekesek királynője érdemli ki az érdeklődést. Körülbelül rigónagy ez a fakón kékes palaszürke színű észak-amerikai szárnyas, mely a Colorado vidék sziklahegységei, cyprusfákkal benőtt szakadécai között meglehetősen számban él és az éneklő légykapó madarak családjához tartozik.

Éneke olyan sajátságos, érczesen csengő timbrerrel bír, hogy megközelítőleg sem tudom valami hanghoz hasonlítani, valamint sajátságosan vonzó és andalító melódikusságát sem. Mintha nem is madár, hanem valami ismeretlen hangszer játéka és hangja lenne. Egyszerűen mesésen szép, elragadó és csudálatos, kivált éjjel, napfelkeltekor és napszállatkor. Tisztán, andalítón csendül meg, leirhatlan lágysággal, mélységgel és tiszta érczes zengéssel fonódik egyik különös és sajátságos melódia a másikba. Majd pedig mint a klarinét hangja, emelkedik felfelé és lépcsőzetesen alámélyedő oktávokban ringva, csengve, busong, panaszkodik, csattog, zönög és füttyürész valami leirhatatlan hatású, de harmonikusan egymásba fonódó hangegyvelegben...

Tartása, gondozása megfelelő kalitot és olyan gondos táplálást kíván, mint a fülemile, közbe azonban nyáron friss, télen pedig eltett, megszáritott, de forró vízzel újra felpuhított bogyófélék is vegyitendők. E célra az érett földi bodza, fái bodza, madárcseresznye és galagonya bogyói és a földiszeder, áfonya, stbbi a legalkalmasabbak és lisztféreg. Az enyéim a csufoló rigó étkekeverékét kapták és igen jól kitartottak mellette. A kalitban csendes, megfontolt viselkedésű. Nappal sokat ül, csak este és éjjel mozog, de akkor is nesztelen, alig hallható ugrándozással, szóval természetében nincs meg a fülemile és a zenérfajok vergődő, neszes, riadós ugrálása és repkedése. A poëval együtt évenként csak egyszer kerül piacra és vele együtt ritkaságszámba megy. Ára a hozatal nagysága szerint majd egyáru a poëval, vagy öthat koronával olcsóbb.

A dél-amerikai *Schapu* (*Cassicus cristatus*) szintén méltán nevezhető az énekesek királyának. Ez a varjunagy madár majdnem egészen fekete, farka azonban, a két középső toll kivételével, szép citromsárga színű. A társaságot nagyon kedveli, mert 30-80 párszám fészkel az őserdők legmagasabb fáin, hosszan lelógó zacskóalakú fészkeket szöve. Éneke csudálatos és elragadó varázsszal van a hallgatóra s tisztaságban, érczben, elbűvölő lágyságban felülmúlja az üveg-harmonika zenéjét, midőn egy teljes accordnak minden oktávján keresztül bűbájosan cseng, vibrál és flótázik. Igen könnyen megszelidül és szerfelett tanulékony és jó utánzó. Eledele reszelt nyers sárgarépa, ugyanannyi finoman vagdalt nyershus, vízbe áztatott és jól kicsavart kemény zsemlye és hangyatojás összekeverve - szóval ugyanaz, mint a fuvola madaré, de ezenkívül bőven mindenféle gyümölcs és bogyó, idény szerint. Ára ritkaságánál fogva eddig 25-30 márka volt, de legutóbb már 18-20 márkáért is lehetett elsőrangú énekeseket kapni.

Az ausztráliai erdők hangosszavu dalnoka a *Fuvola madár* (*Barita tibicen* és a *Barita organica*). Varjunagy, fényes fekete és fehér tollazatu impozáns madarak, hatalmas, fuvola-szerűen hangzó énekkel. Terjedelmes és erős hangjuk miatt, mely a fuvola lágy futamai mellett, ezüstösen zengő érczczel párosul, inkább parkokba és terraszokra, mint szobába való énekesek, viszont azonban könnyű szelidülésük, nagy tanulékonyosságuk miatt, mint szobamadarak is igen ajánlhatók, mert énekük habár erős is, nem kellemetlen és fülsértő, hanem az orgona hatalmas zugásaként tölti el a fület. Igen erős és kitartó természetűek s eledelük egyenlő részekben reszelt sárgarépa, friss vagy főtt hus, sziv, zsemlyemorzsa, édes turó s főtt krumpli jól összekeverve. E mellett nyáron minden megfogható sáska, sváb, cserebogár, szöcske s földi giliszta. Ajánlatos részükre nyáron a bő cserebogár idényben ezekből nagy mennyiséget összegyűjtve, forró vízzel megölni, azután napon jól megszáritva lisztté összetörni vagy megőrölni. Ez a cserebogárliszt a legkitünőbb madarélelem! Nyersen reszelt sárgarépával keverve, rendkívül tápláló és mindenfajta lágycüki madár szívesen veszi. Még a legdrágább és legkényesebb madarak étkébe is belekeverhető. A fuvolás, ha nem is nagy

számban, de minden évben rendes vendége a madárpiacznak és 25-30 koronáért, sőt olcsóbban is kapható.

A *baltimor troupiál* (*Icterus baltimorensis*) és a *jamaikai Troupiál* (*Icterus jamaicensis*) remek színezetű éneklők. Testük a legragyogóbb narancsvörös és fénylő kékesfekete színben ragyog, szárnyaikon világos övekkel. A baltimorei kisebb, a jamaikai jó seregély nagyságu. Énekük melódiákban gazdag és változatos, andalító fuvolázás, lágy és tiszta hangokkal. Igen szorgalmas énekesek, erős természetű madarak, diszei a szobának és kalitoknak. Könnyen szelidülnek, dallamokra taníthatók. Eledelük és tartásuk ugyanaz, mint a csufoló rigóé. Az elsőt 10-12 márkáért, a másodikat 20-24 márkáért meglehet kapni.

Az Indiában élő *aranyhomloku czukormadár* (Goldstirnige Blattvogel, *Phyllornis aurifrons*), a leggyönyörűbb tollazatu és a legkellemesebb halk énekű madarak közé tartozik. Azért emlitem meg német nevét is, miután elfogadott és ismert magyar neve után a német és külföldi árjegyzékekben a t. olvasó nem találja meg s latin tudományos nevét pedig csakis a nagy czégek szokták jelezni. Ez rigó nagy, vékony, görbe csőrrel, gyönyörűen ragyogó aranyos levélzöld tollazattal, mely homlokán s mellén narancsszínben tündöklük s a melle közepén levő sárgán szegett sötét folt pedig a világosság szerint ultramarin, türkiz és égbék színben játszik. Éneke halk, andalító és változatosan gazdag csergedező melódiákban s valamelyest hasonlít a magányos rigó (*Turdus solitarius*) énekéhez. Igen könnyen szelidül és azzal az étekkel és gondozással, melylyel a Poét tartjuk, ez is könnyen és sokáig kitart a fogságban. Ritkaságánál fogva ára is magas, mert rendszeren 50 márka szokott lenni, de néha 36 márkáért is kapható. Ezt az árt azonban szépsége, éneke és érdekes volta miatt az igazi kedvelőnek nagyon is megéri.

A szajkó rigók családjába tartozó *fehértülű* vagy *chinai szajkó rigó* (*weissohrige* (chinesische) Heherdrossel) (*Garrulax auritus* vagy *chinensis*) és a *barnaszemsávós szajkó rigó* (*Singheherdrossel*, chinesische Spottdrossel, *Garrulax canorus*) az énekes madarak fejedelmei! Éneküket változatosságban, melódia gazdagságban, tiszta lágyságban, üvegtiszta érczben, egy madaré se mulja felül, mert majd a fuvola édes lágy hangján ringat, majd az üvegharang gyöngyöző tisztaságában cseng, rezeg, csattog, trilláz, gyöngyözik, cseveg, szóval leirhatlanul változatos, szép és elragadó. Emellett elsőrangú utánzó mind a kettő! Színezetük szerény s nem tarkák vagy szindusak, nagyságuk azonban imponáló, mert a rigó és a mi mátyasunk nagysága között ingadozik. Könnyen szelidülnek, a fogságban jól kitartanak és igen tanulékony és intelligens természetűek. Eledelük: szárított hangyatojás, nyersen reszelt sárgarépa, főtt keménytojás, nyers vagy főtt marhasziv, friss és édes kukoriczaliszt, zsemlyemorzsa vagy cserebogár liszt egyenlő mennyiségben jól összekeverve, naponként 6-8 lisztféreggel. (A főtt tojás helyett cserebogárliszt adható). A fenti keverékhez másfél kávéskanál apróra tört kendermag keverendő hozzá. Édesleves gyümölcs kedvencz csemegéjük.

Ezen énekes fejedelmekből bármelyiket melegen ajánlom bárkinek, mert elmondhatom, hogy nekem madárének nagyobb gyönyörűséget nem okozott, mint ezeké.

Órákig elültem kalitjaik mellett, hallgatva és ámulva a változatok gazdagságán, édességén és dallamain, mindig más és más melódiával, csengéssel, fuvolázással és az üvegharangok andalító zenéjével variálva, összeszöve, álmatagon, csattogón, erősen, halkan, mélyen és magasan, de mindig más-más, mindig szebb és szebb ütemekben...

Az első, főszíne kékszürke, torca, nyaka, homloka és szemtája fekete; a másodiké pedig felül sötét, alól világosabb barna, szemei körül fehér gyűrűvel és megnyult sávval. Hazájuk China, hol a legkeresettebb és legkedveltebb kalitmadarak közé tartoznak. Mind a kettő a szelidség netovábbja volt. Egy szem szőlővel vagy körteszelettel kezemben, ha kalitjukat kinyitottam, a vállaimra szálltak, fejüket nyujtogatták a kaparára és mindenféle mód hizelegtek, kedveskedtek. Ha egyiket egyik kezem, másikat a másik mutató ujjamra vettem, mind

a kettő harsogva reá kezdte a dalát és egyik a másikat iparkodott felülmulni énekben és változatosságban. E mellett igen jó utánzó is voltak és a többi madarak énekéből a megfelelő strófákat a magukéba szöve, a saját hangterjedelmük és hangárnyalatukhoz idomitották. Áruk, becsükhöz képest, nem drága, mert 25-30 márkáért, sőt ennél jóval olcsóbban is kaphatók, ha kissé nagyobb számban kerülnek piacra.

Kedves énekes, vidor, mozgékony és fürge jószág a *chinai fülemile, napmadár* (Chinesische Nachtigall, Sonnenvogel, *Leiothrix luteus*), mely korallpiros csőrével, barátságos, okos tekintetű, ragyogó nagy barna szemével, olajzöld hátával, cseresznyepirosas sárgával övezett szárnyával és narancsszín mellével a legszebb szárnyasok közé tartozik. Egész nap fürge kecscesel, mozgékony vidorsággal ugrál, szökell kalitjában és szorgalmasan hallatja hangos csattogású, rövid, de igen kellemes és eléggé változatos rigó karakterű dalait, melybe a flóta lágysága igen harmonikusan vegyül bele a csengő csattogással füttyült trillákba. Hazája, daczára, hogy chinai, fülemilének hívják, India s a Hymalája hegyvidék rhododendron bokrokkal benőtt oldalai és erdői. A czinke-rigók családjába tartozik és évenként annyira nagyszámban kerül piacra, hogy minden időben kapható 4-6 korona potom árban, sőt olcsóbban is. Hamar szelidül és megszokik az ő merész, vörösbecgyhez hasonló kandi, figyelő természetével és egy kevés tört kendermaggal és kevés bogyófélével vegyített fülemile éték mellett hálásan kitart a fogságban és majdnem az egész éven keresztül hallatja énekét.

Mint énekeseket felemlitem még a perzsa és török költők dalosát, az édesszavu bülbült is, mely alatt igazában a csalogányt kell érteni. Mert az indiai és afrikai bülbülfajok között, a *bubos bülbül* (Schopfbülbül, *Otocampra jocosa*) és a *sárgafarku bülbül* (*Pycnonotus Arsinöe*) érdemelnek említést, de csak mint középszerű dalosok. Ugyan ilyen az északamerikai *kékzenér* (blaue Hüttensänger, *Sylvia sialis*), a mi vörösbecgyünk fajrokona, mely remek ultramarinkék felső és vörösbarna alsó színével a legszebb kalitmadarak egyike ugyan, de dala csak halk, busongó rövid és egyforma strófákból áll. Eledele ugyanaz, mint a napmadaré, ára pedig 1-2 koronával drágább szokott lenni.

Pompás dalos a majdnem rigó nagy *vörös kardinál* (*Cardinalus virginianus*). Dala erős, csattogó, strófáival, nyögdecselő futamaival és változatos szövésével a fülemilére emlékeztet. Kár, hogy ez a pompás, tiszta vérpiros, fején merész bubot viselő madár nem jön többé piacra, vagy ha jön is, csak alig pár példányban, miután az északamerikai kormány a madárvédelmet célzó törvényeivel, ennek, mint féregpusztító hasznos madárnak a fogását és kivitelét szigorúan eltiltotta. Továbbá tilalmat vetett a ragyogó szép *pápa pintyre* (*Fringilla ciris*), mely violakék fejével, aranyzöld hátával s szárnyaival és karminpiros hasával versenyez a legszindusabb tollasokkal és az egészen aranykéken fénylő tollazatu *indigo pintyre* (*Fringilla coerulea*).

Ellenben évenként sok ezer párban kerül piacra a fűszerek hazájából: Indiából, a *tigris pintynek* (Tigerfink, *Estrela amandava*) nevezett kis énekes. A him vöröses tollazatu, fehér pettyekkel behintve, csőre korallpiros, a nőcske ellenben fakóbb színezetű. Nagyságra az iczipiczi ökörszemhez hasonlítanak. A kalitban párosan kell tartani őket és a magkereskedésekben kapható tiszta fehér köles mellett, mely igen kevés fénymaggal és senegal kölessel legyen keverve, (legjobb ezt a keveréket a madár vagy magkereskedésekben készen venni), igen jól és hálásan éveig élnek. Nemcsak szemre szép kalitdiszek ezek a parányi kis szárnyasok, hanem kedves éneklők is, mert a himnek van egy rövid, de végtelen kedves és fülbe-mászó dalocskája, a melyet szorgalmasan énekel, melléje pedig nőcskéje serényen szekundál neki és ennek a csöppségnek az éneke oly hangos, hogy az egész szobát betölti.

Fel lehetne még sorolni több exotikus énekest is, de mivel a javát, az énekesek kitünőségeit felsoroltam, többet ismertetni feleslegesnek tartom, mivel ezeknek az éneke nem versenyezhet a mi dalosaink énekével.

Volna még egy exotikus dalár, a melynek éneke valóságos csudának nevezhető bűbajos és kimondhatatlan édes melódiájáért, de ez még nem került élve s valószínűleg nem is fog Európába kerülni egyhamar!...

Ez az amerikai őserdők lakója, melyeknek áthatolhatlan túske bozótjaiba rejtőzködve, csak bűbajos és csudaszerű dalát hallatja. Maga nem látható, mert örökké a legsűrűbb levél rejtekben és szövevényekben bujkál, a legkisebb zörejre pedig azok legmélyébe surranva, vonja meg magát. Énekét napkeltekor és napnyugtakor hallatja. Azok az utazók és benszülöttek, a kik hallották, azt mondják, hogy olyan csudaszerű, finoman csengő, üvegtiszta, lágy és kimondhatatlan andalító szépségű hangot és dallamot még semmiféle hangszerből vagy madár-torokból nem hallottak. Ez a kis tollas Orpheus, az *éneklő ökörszem* (Troglodytes cantans) s dalával, úgy mondják, épp úgy megindítja és elbájolja a sziveket és hallgatókat, mint a görög mythológiának köveket és vadállatokat elbűvölő lantosa...

A vadász-gepárd.

Bőre pettyes, mint a párduczé s felületes rátekintésre alakja is párduczszerű ragadozóra vall, mindazonáltal a gépárdok nem félelmes macskafajú ragadozók, melyeknek alattomos, támadó vadság, ragadozó vérszomj a főtermészetük, hanem a macska és kutyafaj között álló közép származékok és fajtájuk mintegy összekötő kapcsot képez e kettő között...

A ragadozók (Carnivora) rendjében a macskák (Felinae) nagy családjában egészen külön álló alcsaládot képeznek, miként görög származásu nevük: Cynailurus (kutyamacska) mutatja. És e név jellegzetesen találó.

Mert fejük és hosszú farkuk és duruzsoló fonásuk macskaszerű, de már hosszú lábaik, vaskosabb alakjuk a kutyára vallanak s erre vallanak be nem huzódó, elkopott, kifityegő körmeik is, mert ezek mozgatható idegei oly erőtlenek, hogy a körmök folyton kitólulnak, míg a macskafajoknál az idegek ruganyos feszültsége folytán, a hosszú hegyes körmök behuzhatók.

Továbbá gömbölyű pupillájú szemeiknek nyílt, okos, a macskafajok álnok hunyorgását és hasított pupilláját nélkülöző tekintete, szintén a kutyák hűséges, ragaszkodó nézését juttatja a vizsgálódó eszébe s ezeknek ragaszkodó, barátságos s könnyen szelidülő természetéből is jóval több van bennük, mint a macskáéból, úgy, hogy egy szelidített gépárdtól se gazdája, se az idegen nem félhet jobban, mint egy kutyától és vad állapotban sincs rá egyetlen eset se, hogy valaha embert megtámadott volna és az is tény, hogy minden vadon fogott gépárd hihetetlen rövid idő alatt megszelidíthető és vadászatra beoktatható, mely szintén a kutyához jobban hajló természetét dokumentálja...

E csupán Ázsiát és Afrikát lakó pompás állatoknak négy fajt ismerjük, ugymint: az Indiákat, Turkesztánt, Persiát és Turkomániát lakó *Tschitát*, vagyis *Sörényes gépárdot* (*Gueparda jubata*) és az Afrikában élő *Fahhad*-ot vagy *Vadász-gépárdot* (*G. venatica*), a *Pettyezett gépárdot* (*G. Soemmeringi*-i) és végül a *Gyapjas-gépárdot* (*G. lanea*).

Több szaktudós e négy fajt egynek tartja ugyan, de a köztük lévő fajalkotó jellegek sokkal éleesebbek és határozottabbak, semhogy csupán változatoknak lehetne tartani őket és ez állításunk mellett eléggé bizonyítanak a következők:

Az ázsiai *Tschiták* fülei rövidek és szélesek, szemcsillagai gömbölyűek, szőre kivált a háton és nyakon göndördeden hullámos s alapszinezete igen világos sárgásszürke, egész testén fekete és barna foltokkal tarkítva, melyek farka végén olvadnak néhány gyűrűbe össze.

Az afrikai *Fahhad* ellenben sörénynyel nem bír, szőre sima, alapszine majdnem narancssárga, hasa fehér és nincs foltokkal tarkítva, melyek farkát gyűrűdeden élénkitik; fej- és hátfoltjai azonban nagyobbak, élénkebbek a *Tschitahéinál*; a *pettyezett gépárd* alapszine ezénél sötétebb, foltjai sokkal kisebbek s faji jellege a fejlett sörény; a *gyapjas gépárd*-nak pedig nehézkes, tömött alkata és vaskos tagjai, egyszínű feje, világos izabella sárgás alapszínén sötétfakó foltjai hirdetik a faji különbséget...

A mi a légi vadászatoknál a nemes sólyom, ugyanaz a gépárd a négylábuak között, a parforce vadászatoknál pedig betanított gépárdokkal hajtani és ejteni meg a könnyülábu vadat, ez az indus, arab, persa és abessyniai fejedelmeknek ma is a legkedveltebb mulatsága és miként mindenben, a keletiek ebben is végsőkig tudják fokozni és kimeríteni a vadászat hevélyét és nemes izgalmu gyönyöreit...

Mert csakugyan lehet-e annál gyönyörűbb, hevélyesebb látvány; midőn a kopó- vagy agár-falka helyett egy vagy több gépárd, e remekül színezett, hajlékony testű állat, a talaj minden bokrát, gödrét fedezetül használva, kiszámított mozdulatokkal, bámulni való ügyességgel és fortélylyal megközelíti és zsákmányul ejti a kiszemelt vadat?...

Nem - ennél érdekesebb s a vadász minden idegét lázba hozó látványt nem képzelhetünk, az pedig meg éppen már az „Ezeregyéj” varázsfényű meséibe való jelenet, midőn egy-egy sah vagy indus-maharadzsa, tollbokkrétás arabs lovain, palankin hordó elefántokon, arany- és drágakövektől szikrázó kíséretével, egy-egy ilyen vadászatra kivonul... A vadász gépárdok vagy egy könnyű, oldal nélküli bambuszszekerecskén vagy kalitokba zárva, követik a menetet... s tarka szőrméjük fénylik, ragyog az exotikus napsugár vakító özönében. Minden tagjuk remeg; fujnak, horkolnak a szemüket fedő bőrsapkák alatt s a vadászláz, a vadászhevély rajtuk is részegítő módon gyakorolja hatalmát...

Ugy-e szép kép ez?... És e szép képet nálunk is meglehetne honosítani és hogy mennyire érdekessé, keresetté tenné a mi parforce vadászatainkat, az az alábbi eset leírásából ki fog tűnni, melyet a híres *Rousselet* után közlünk:

Mindenki tudja, hogy még a legneszesebb vadak is jobban bevárják a dobogó lovat, a nyikorgó kocsit, mint a csendesen haladó gyalog embert, így én is, két kísérővel, egy könnyű négykerekű talyigára ültem, melyet ökrök húztak. A talyigán három betanított gépárd volt velünk, nyakörveiknél fogva a talyigához kötve, szemekre pedig könnyű bőrsapkák voltak huzva, hogy a távol legelő vad láttára, vadászszenvedélyük idő előtt ki ne törjön.

Rövid keresés után, egy gyapotföld szélénél, a távolban legelésző gazellákat láttunk s kissé oldalt kitérve, vagy ezer lépésnyire megközelítettük a bivalyok fedezete alatt e neszes-természetű, óvatos állatkákat, mire gyengéd simogatás és hizelgő szólongatások között levéve az egyik gépárd sapkáját, a távolban legelésző vadakra figyelmeztettük...

Az okos, intelligens jószág már értette, miről van szó, mert mihelyt sapkáját levettük, keresőleg szétnézett és megpillantva a gazellákat, vadász szenvedélye abban a pillanatban felébredt benne s oly kigyófürgén, olyan lepkekönnyen csuszszant le a talyigáról, hogy még csak egy pattanás se hallatszott.

Erre kezdetét vette azon látványok egyike, mely a vadászok minden csepp vérért forrongásba hozza!

A gépárd karcsu testét kigyószerűen elnyujtva, egészen a földhöz lapulva, kuszott a gazellák felé... Szemét mereven a nyájra irányozva, gyorsan és nesztelenül közeledett feléjük, a talaj minden bokrát, minden mélyedését és fücsomóit felhasználva, hogy magát elrejtse és fedezze... a mi annyira sikerült is neki, hogy a szemes állatok, még a ritkásabb helyen se vették észre kigyóügyesen kuszó alakját.

Midőn vagy negyven-ötven lépésnyire megközelítette a nyáját, egy pillanatig megállt és heves fuvással szivta be a feléje lengő vadbüzt, a másik pillanatban aztán, kivágódó rugóként felszökve, villámgyors irammal a nyáj között termett, megragadta az előre kiszemelt nőtényt, de ez valahogy kitépve magát fogai közül, a megriadt száguldó nyájjal együtt szélesebb futásnak eredt...

A gépárd gyönyörű szökésekkel közvetlen az elszalasztott nőtény mellett rohant és négyszáz lépésnyi viharsebes iram után, talpával leütötte s mindjárt nyakon ragadva, mohón, hosszú kortyokban szivta a kiömlő vért, mire mi is lovainkra szöktünk és oda vágatva, szolgálaink egyike felvágta a zsákmány nyakerét és a kiömlő vért egy nyeles kanálba fogva, megitta a Tschitáht és sapkáját megint szemekre huzva, újra előbbi helyére kötötte...

Egy mimoza liget szélén, melyet beláthatlan, táblaegyenes, füves lapály keretezett, nemsokára egy másik gazella-csapatra bukkantunk, mely a dus legelőn egyes párokra szakadozva, legelt és játszadozott. Ez alkalommal mind a három gépártnak levettük a sapkait.

Leirhatatlan szép volt, midőn a pettyesbőrű Tschitah egyik a másik után vadászévtől szikrázó szemekkel, csuszszant le a talyigáról... mindegyik kiválasztotta a maga zsákmányát és azt se tudtam, melyiknek az ügyességét, meglepő fortélyait, vagy mesterien rejtőző mozdulatait bámuljam a három közül, midőn a gazellák egyszerre neszt fogtak valamitől és futásnak iramodtak...

A három Tschitah erre szintén száguldásba kezdett, a mire mi is utánuk eredve, hangos rivallással biztattuk őket...

A legelső Tschitah egy hatalmas szökéssel a csapat közepébe vetette magát, mire a nyáj szétriadt, de a kiszemelt erős bakot torkon ragadva, ettől egy darabig hurczoltatta magát, de talpának csapásai alatt, a szép vad csakhamar felbukott...

A második gépárd szintén csakhamar a csapat közepébe szökött, de az amugy is megriadt gazellák erre oly kétségbeesett oldalugrást tettek s oly egyszerre szaladtak szerteszét, hogy e váratlan mozdulat a Tschitah is zavarba hozta. Tétovázva szökellt majd ide, majd oda, mi által elhibázva a rohamot, a menekülő nyáj oly nagy térelőnyt nyert, hogy felhagyva az üldözéssel, haragos duruzsolás közt, rosszkedvűen kullogott vissza a talyigához. A harmadik irama azonban festőin gyönyörű volt! Széleseben, orsóvá nyult testtel, rohant a futók nyomában s kigyóként csapkodó farka, égő lángolásu szemei, tetőpontra hágó vadászszendélyét jelezte, melyet a mi buzdító rivallásaink még jobban fokoztak... Minő izgalmas vágatás volt ez, e gyönyörű vad nyomában! Mennyire felülmulta gyönyörre, vadászizgalomra, azokat a szarvas-, nyul- és rókahajszakat, melyekben otthon Európában résztvettem! Végre miután remek iramával kellőleg kigyönyörködtetett bennünket, egy mesteri szökkenéssel a csapat közé vetette magát és talpcsapásával megszédítve egy bakot, torkánál fogva a földre rántotta...

Rousselet e szép leírása újra kimondani késztet, hogy e vadászatot nálunk is sikerrel meg lehetne honosítani, mert ez kitűnik azokból a próbákból, melyeket e célból tettek: Így I. *Lipót* egy pár gépárdot kapott a török szultántól ajándékba, melyek a Bécs határában és a császári vadaskertek környékén tartott vadászpróbákon annyi ügyességet és szépséget fejtettek ki, hogy a főuri vadásztársaság egész extazisba esett; a további próbákat azonban az akkori háborúk izgalmai elfeledtették, de legjobban elfeledtette az, hogy a híres *Ocskay*-nak egész Bécsig portyázó kuruczai, a császári vadaskertbe törve, a két gépárdot, több más ritka exotikus vaddal egyetemben paprikásnak főzték meg és jóízűen megették...

1842-ben *Waldemár* porosz herczeg Spandau környékén vadászott nagy sikerrel és gyönyörűséggel két Fahhaddal; a legujabb kísérletekből pedig felemlítem azt, hogy *Vicomte D'Abray*-nak jelenleg is van egy Tschitahja, mely hü kutyaként kíséri mindenhova és vierzoni birtokain ezzel vadász nyulakra, *Esquire Collary* és *Doumont Coll*, e két dús gazdag skót mágnás 1882-ben igen szép sikerű parforce vadászatot rendezett gépárdokkal és ugyanezt sikeresen művelte a belga *Grammont-Qumeer* gróf és Perpignanban *Clossy Mendé marquis*...

Hogy minő becsült, értékes és keresett vadászati tényezők a gépárdok s minő festői, élvezet-dus a velük való vadászat, azt a legrégebb korból nyert adatok is tömegesen bizonyítják, melyek szerint a mongol fejedelmek néha 500, de 1000 darab gépárddal is vadásztak egyesült vadászataikon; *Barbaro József* utazó 1474-ben egy örmény fejedelem udvarában százat látott e nemes állatokból, palotaszerű diszes házaikban tartva s nagyszámu, fényes szolgaszemélyzet által gondozva; az öreg *Gessner Konrád* két gépárdot ír le művében, melyekkel az akkori francia király nagyon szeretett vadászni. Abessiniában, Maroccoban, Nubiában szintén a

legnagyobb becsben állnak a legrégebb időktől fogva, ép úgy, mint Elő- és Hátsó-Indiában, Persiában s Afrika egyéb részeiben napjainkban, hol a vadászatnak eme nemét nemcsak a gazdagok, hanem a legszegényebb pusztai beduin seykek is a legnemesebb passzióval üzik, kik minden hosszas czeremonia nélkül kedvencz gépárdjukat egyszerűen maguk elé emelik a nyeregbe s úgy vágtatnak el, míg csak vadat nem találnak a puszták és steppék végtelenjén... Az eddig elmondottakból látható, hogy a szelidített gépárd ép oly megbízható és ártalmatlan, mint akármely házi kutya és semmiféle koczkázattal, veszélylyel nem jár a tartása és attól se lehet náluk tartani - mint a szelidített macskafajú fenevadaknál, hogy szelidségük csak bizonyos korig és határig és csak bizonyos, ismert személyiségekkel szemben tart - és e határokon túl, fölébred bennük a félelmes ragadozó természet és vadság...

A gépárdoknál ez nem áll be soha, mert a jó indulatu, szelid és ragaszkodó kutyatermészet mind a négy fajnak a legfőbb jellemvonása... Erre vall az, hogy az egész vén korokban fogott gépárdok is, feltűnő hamar szelidülnek és minden vadságukat teljesen levetkezik. Rendesen csapdákból, lesvermekben és hurkokban fogják, vagy pedig kölyök koruktól nevelik fel őket. Hogy mily könnyű és veszélytelen a velük való bánás, legjobban mutatja az, hogy a lábaival, vagy egyéb részével hurokba került gépárdot egyetlen ember is könnyen lefűleli, csak arra vigyázzon, hogy meg ne harapja, miközben a haragosan duruzsoló, fogait vicsorgató ide-oda hánykolódó állatra egyszerűen rádobnak egy pokróczot és így lefűelve, egy ketreczbe zárják. A szelidítés első módja abban áll, hogy nap-nap után egész csapat asszony és gyermek gyülekezik kalitja köré és itt fecsegnek-locsognak, nevetgélnek, hogy mielőbb hozzászokják a zajhoz és emberekhez; 3-4 hónap után szelid szavak, etetés és ápolás által vad természetét teljesen levetkezi, úgy, hogy vadászatra lehet használni, melyre nem sokat kell idomítani, miután a vadászati ösztön, neki is, miként a nemes sólyomnak, már véreben van, és a mondott 3-4 hónapi szelidítés után többé nem zárják kalitba, hanem egyszerűen kikötik, mint a kutyát, valami vékony szíjjal vagy madzaggal, a melynek csak a neve madzag - még ezt se rágja avagy szakítja el, annyira békés, jóindulatúvá válik, sőt még akkor se, ha valami szárnyas apró-jószág, kutya vagy macska téved közelébe. Noha ezekre rárohan és megfojtja, ha eléri őket - különösen, ha ingerlik - de csak addig, míg a kötél engedi és ezt még a nőstény gépárd is csak kivételes ritka esetben szakítja el egy felgerjedtebb, felbőszítettebb állapotában - miután a nőstény a himnél jóval szilajabb, konokabb és ingerlékenyebb természetű és szelidítése pár héttel rendszeren tovább is tart a himénél.

Már utaltunk arra, hogy nálunk is meglehetne minden koczkázat és veszély nélkül honosítani a vadászatnak eme érdekes hevélyben és szépségben felül multhatatlan nemét, miután a gépárdok tartása - akár a *Tschitah*-é, akár a *Fahhad*-é - alig igényel több gondot, fáradtságot és költséget, mint drága vadászebeinké, természetesen leszámítva a gépárdok beszerzését, miután egy szelid vadász gépárd ára rendszeren 400-900 márka között ingadozik, de volt eset, hogy 350 márkáért is lehetett kapni, midőn nagyobb számban került piacra és előjegyzett kínálatok voltak az állatnagyerkeskedők listáin.

Gondozása a nagyon tágas, kényességig tiszta és erősen fűtött helyiségen kívül, egyéb különösebb gondot alig igényel, miután tejjel, főtt hussal és tejbe áztatott fehér kenyérral megelégszik, mert nem nagy evő és nem válogatós.

Ez a tartás megfelelő az állatkerti példányoknál is és az a sokat hangoztatott panasz, hogy a gépárdok nem tartanak ki nálunk fogságban, egyes egyedül azon alapszik, mert az állatkerti ketreczek rendszeren szűkek, büzös levegőjűek, légvonatosak és hidegek... Egyes egyedül ezek az okai a gépárdok korai pusztulásának és gyors elbetegedésének; ha tetszés szerint kifutathatják és kiugrálhatják magukat naponként, tiszta, jó levegőjű és legalább 18-19 fok melege fűtött helyiségben, (nyáron pedig kinn a szabadban) csak oly jól kitartanak, mint bármely más exotikus jövevény. Ezt saját tapasztalásból állithatom.

Ugyanis atyai nagyanyám legifjabb öccse nyugalmazott hajóskapitány volt és egyuttal szenvedélyes természetbuvár is, s nálunk a vidéken megtelepedve, egész menageriával vette magát körül... Neki volt egy Fahhadja, mely nekem legkedvesebb gyermekkori játszópajtásom volt.

Rizlán, így hívták a gépárdot, nagybátyámat szelid kutyaként mindenhová követte s nemcsak szavának, de legkisebb intésének és tekintetének példásan engedelmeskedett. Télen-nyáron egyaránt nagybátyám szobájában időzött, a hűvösebb időkben rendszeren a nagy cserépkályhához közel, hol a szőnyegen sokszor egész délutánonként eljátszadotunk... Boldogult édes anyám ugyan először még nagybátyám biztatásai daczára is halálos rettegéssel nézte ezt a játékot, de midőn látta, hogy Rizlán milyen ártatlanul hengerbóczázik a vastag szőnyegen, milyen komikusan ölelget hosszú lábaival, sutafüli fejét majd ölembe, majd vállam fölé furva, s milyen ravasz jókedvvel ugrik fel az asztalra és a nagy cserépkályha tetejére, hogy onnan aztán villámgyorsan többször egymásután le- és felszökelljen az én multságomra, mint türi el, hogy én nyakába kapaszkodva, hurczoltassam vele magamat köröskörül a szobában, lassanként megnyugodott... és e megnyugvását nem is bánta meg, mert se hűvösebb időben a szobákban, se nyári melegekben a gyümölcsös kert fűvében rendezett pajzán játékokból nem származott a legkisebb baj sem soha!

Rizlán a kényességig tiszta volt; fürdeni ugyan nem szeretett és midőn néha langyos vízbe mártott kefékkel megmosták, még ettől is megborzongott és komikus borzongással rázta, szárította magát. A szobákban nem csinált absolute semmi piszkot, hanem szükségleteit a folyosó végére készített homokos ládában végezte. Ha az ajtó csukva volt, ez elé heveredve várt, míg ki nem nyitották... Szabadon járt-kelt a háznál mindenfelé... Nem volt torkos, nem volt tolvaj. Nem rágott, nem tépett össze semmit; poros vagy nedves helyre le nem feküdt volna egy világért se és midőn megtörtént, hogy az eperfa alatt beleheveredett ennek lehullott gyümölcseibe és a fekete-vörös lé bemocskolta szőrméjét, nem nyugodott addig, míg csak utolsó parányát le nem nyalogatta és többé az eperfának feléje se ment...

Ha nagybátyám néha távozva, nem vitte magával és hosszú madzagon kikötötte az udvar parkirozott részébe vagy a gyümölcsös fái alá, nem volt eset, hogy a madzagot elszakította volna. Órákig elnéztem, a mint erős, macskaszerű duruzsolással a távolba merengett, hol a bogarászó fecskéket nézte, hol pedig a galambok röptét követte okos, szelid szemével.

Vagy pedig szelid, ragaszkodó pillantásu szemeit egy pontra szegezve, ilyenkor nem törődött a pillangókra vadászó macskával, a filagória árnyékában horkoló vén vizslával és az ide-oda suhogó galambokkal... de, ha vadászni volt kedve, akkor utána ugrott mindennek, ide-oda hajszolta a megrémült kandurt, a vén vizslát, kigyóként elnyulva kuszott a földön szemelgető verebek és galambok után, sőt kétizben tanuja voltam, midőn nagy ügyesen a kapargáló tyukok közül választott magának áldozatot; két ölnél hosszabb remek ugrással szökkenve rájuk, de ezeket is, mint a megtámadott kutyákat és macskákat, néhány könnyü rázogató, vagy harapás után ott hagyta.

Fára nem mászott, hanem ugrani remekül tudott... Mintha szárnyai lettek volna, olyan kecses és az aczélrugó gyors pattanásához hasonlóan, ugrott fel a filagória tetejére, a kert kőfalára vagy a méhesre, ellenben körmeit gyakran élesítette az alma és cseresznyefák oldalain...

Dorombolása erős és már távolról hallható volt, sőt néha-néha, hosszas, elnyújtott füttyszerü csahintást hallatott, mely egyformán fejezte ki örömét vagy bosszuságát... Mert akkor is hallottam tőle, midőn simogatták, becéztek, melyet rendkívül szeretett és akkor is, midőn egy vendégünk kamasz fia, Rizlánt ingerelte és bosszantotta, a mivel a gépárdok csak elronthatók és harapóssá, megbizhatlanná tehetők, mint akár a legszelidebb házi ebek.

Vili nagybátyám kitartó szenvedélyességgel járt vele nyulászni és foglyászni és esténként mindig elragadtatástól csillogó szemekkel beszélte el és mutogatta, hogy Rizlán minő remek mozdulatokkal, ügyes kuszással, kiszámított helyismével fogta el a kukoricza közt vagy a barázdákban meghuzódó nyulat s minő remek kerülgetéssel férközött a foglyokhoz és kapta el egyikét vagy másikat... és ilyenkor Rizlán, mintha csak értette volna, hogy ő róla van szó, szónyegén kényelmesen elnyulva, elégedett dorombolás között hunyorgatta szemeit, egyikünkről a másikra nézve...

Midőn nyulászni indultak, nagybátyám a kertek alatt távozott s miután ez uton ritkán találkoztak valakivel, Rizlán mellette vagy előtte szökellt és ugrált szabadon, csak ha a városon ment keresztül, vezette pórázon, részint a lakosság nevetséges és tulzott félelme, részint pedig a csavargó kutyák miatt, melyek közül néhányat párszor csunyán megtépett, különösen, ha rámorogtak vagy ugatásukkal felbőszítették...

Nagybátyám kedvenczét (mondhatom az egész ház kedvenczét) a szükségesen tul válogottan tartotta. Minden héten kétszer pár főtt galambot vagy csirkét kapott; tejben főtt köles, rizskása, levesbe vagy tejbe aprított fehér buzakenyér vagy tejbe főtt buza- és zabdara tették változatossá menüjét. A frissen fejt meleg tejet nagyon szerette, valamint a friss tojást is, melyből hármat-négyet élvezettel felhörpölt. A földről azonban nem nyalta föl, csak, ha edényébe tették, akkor roppantotta fel mindig csucsos hegyüknél fogva a tojásokat... Néha egy-egy falat kalácsot vagy kugelhupfot megevett a kezemből, még akkor is, ha kávéba mártottam, de azt nem igen szerette. Legjobban szerette a főtt borju- és tehénhust, a disznóhushoz, szalonnához ellenben hozzá se szagolt, sőt jóízűen evett a kocsisok hajdinakásájából és tejeles kukoricza-gániczájából is...

Öt és fél évig volt Rizlán nekem játszótársam, nagybátyám birtokában pedig összesen majdnem kilencz évig volt, midőn az orrán támadt kelevénytől betegeskedni kezdett és ebben három és fél hónapi szenvedés után el is pusztult. A gyógyítására hívott állatorvos azt állította, hogy valami rovar vagy hullalégy csiphette meg, s ettől eredt volna az az egész vérét halálosan megmérgező genyes daganat...

A magasban és mélységben.

Dél-Amerika gerinczének: az Andesz-hegységnek szárnyas királya a *Kondor* (*Sarcorhamphus gryphus*) az európai Alpeseknek pedig a szakállas saskeselyű (*Gypaëtus barbatus*).

Mind a kettő a légnak és magasságnak határtalan ura és korlátlan fejedelme, mert szárnyainak három méteres röpterjével 8-10.000 lábnyi szédítő magasságban szeli át méltóságosan uszó repüléssel a lég birodalmát. Sőt, mint Humboldt állítja, a Cotopaxi tüzhányó felett 20.000 lábnyi magasban is látta a kondorokat parányi elvesző pontként lebegni.

Ebből a szédítő magasból kémlelnek alá messzelátó, éles szemeikkel préda után és ha a bérczek kimagasló csucsain, az ásitó mélységek párkányain egy-egy lámát, vicunnát, vagy zergét vesznek észre, a feldobott kő visszaeső sebességével ereszkednek alá és hatalmas szárnyaiknak suhogó ütésével, kampós csőrük csapásaival, igyekeznek kiszemelt áldozatukat a mélységbe alázudítani.

Az Andesz-hegység szédítő hegyi ösvényein, szorosain és a feneketlen mélységek fölött vezető párkányokon láma és öszvérháton szállítják az árukat és terményeket. Hosszu sorokban, egymás után lépdelnek ezek; az okos és vigyázó állatok a szédítő mélységek fölött, mégis nem egyszer megesik, hogy egy tovagördülő kőben megcsuszva, málha, állat a sötétben ásitó mélységbe hull és alig hogy annak fenekére ért, karmin-pirosan égő szemeivel máris észrevette és fehéröves suhogó szárnyain utána ereszkedik a fekete tollu griffmadár, hogy fellakmározza, sőt megtörtént az is, hogy közelben fekvő fészket féltve, vagy pusztán vakmerő támadási vágyból lecsapott a lámákra és öszvérekre s azokat lezuhanó testsúlyával, nagyerejű szárnycsapásaival a mélységbe zudította.

Ugyanezt megcselekszi az Alpeseket és erdélyi bérceinket lakó szakállas-saskeselyű is, kivált, ha fészket félti, néha pedig valóságos harcztot viv a gödölyéjét védő zergeanyával vagy legelő bakokkal...

Azok a mesék azonban, hogy a kondor vagy a szakállas keselyű karmaival a gyermekeket a levegőbe kapva, fészkébe vitte, költött valótlanságok, mert egyiknek sincsenek úgy alkotva a lábai és nincsenek olyan hatalmas körmeik, hogy azokkal prédájukat megragadva, a lég magasában tova vigyék.

Azokat a gyermek-, kecske- és juhbrablasokat, melyek a szakállas-keselyű rovására vannak írva, mind a kőszáli sas (*Aquila fulva*), ez a vakmerő, erős és hatalmas légi rabló cselekedte, mert ez kifejlett karmaival egy csecsemőt vagy kisebb gyermeket könnyen tova tud vinni.

A spanyolok a szakállas-saskeselyűt „Quebrantahuesos”-nak, azaz csonttörőnek nevezik. Ez a hatalmas szárnyas ugyanis nemcsak a hus, hanem a csontok iránt is kiváló előszeretettel viseltetik, miután gyomra olyan maró és erős nedvet választ el, mely a legvastagabb csontokat is rövid idő alatt feloldja és elemészt. Azokat a nagy csontokat, melyeket nem bír lenyelni, magasban a levegőbe vive, valami lapos sziklára ejti le, hogy szétzúzódjanak...

Fent a lég mérhetlen magasában és a felhőket hasító bérzczsucsok birodalmában, hová rajtuk kívül más nem igen jut, olyan korlátlan egyeduralmodóknak érzik magukat, hogy rácsapnak és megtámadják azokat a vakmerőket, kik oda behatolni merészkednek. Így több esetben megtörtént, hogy Dél-Amerikában a *Harpiák* (*Harpya destructor*) és a *Kondorok*, Afrikában a keselyűk megtámadták és rácsaptak a léghajókra, az Alpesek közt ellenben a szakállas-saskeselyűk a zergevadászokat támadták meg és a mélységekbe igyekeztek zudítani.

A limai egyetemnek a tanára: Olivarez, egy barátjának a társaságában tudományos kísérletek megejtése végett, a dél-amerikai Cordillerák egyik kis falujából léghajón készült felszállani a magasba.

A ballon minden felszerelésével együtt, mint: a kosár, háló, homokzsákok, már a felszállásra készen állott a helyszínén és midőn a szükséges műszereket, a kevés élelemmel és ivóvízzel együtt belerakták, délelőtt 11 órakor jelt adtak a köteleket tartó indusoknak a felszállásra.

A hely egy tágas hegykatlan volt 2000 méter magas bérczsucokkal körülvéve és a léghajó csakhamar ezek felé közeledett. A magasságmérő barometer ellenben csak 570 méternyi magasságot mutatott, így, ha nem akarták, hogy a heves déli szél, léghajójukat a sziklához sodorja, a homokzsákokat ki kellett üríteniök, minek megtörténtével, a léghajó széditő sebesen emelkedni kezdett, úgy, hogy a barometer rövid idő múlva 2500 méter magasságot jelzett...

Mélyen alattuk a táj felséges panorámaként kezdett kibontakozni... A messze távolban délen és északon a Cordillerák hatalmas hegyláncza feketéllett, a nyugati látóhatár szélén pedig a Csendes-occeán partvidéke olvadt bele széles szalagként a távolság kékes ködébe...

Céljuk az volt, hogy a hegység fölött keresztül-kasul hőméreti, légnyomási és nedvességméréseket eszközölve, két-három óra múlva, valamely alkalmas helyen leszállnak. Csakhogy egészen másként történt, mint gondolták, mert alig egy óra múlva olyan hideg légréteg közé jutottak, hogy a foguk is vaczogni kezdett, minek következtében a ballont feszítő gáz is annyira lehült, hogy az pár száz méternyire aláereszkedett.

Két homokzsáknak a kiürítésével a ballon újra nyilegyenesen a magasba szállott és a barometer 4100 métert mutatott, de ennél még jóval feljebb kellett szállniok, mert az itt uralkodó nyugati széláramlat a tenger felé ragadta volna őket.

Ujra két homokzsákot ürítettek tehát ki, mire a ballon 4800, - majd 5000, hat percz múlva pedig 5200 métert szökött felfelé... A föld teljesen eltűnt szemeik elől és könnyü ködfátyol lebegett alattuk és felettük, a ballon pedig egyre emelkedett fölfelé...

A hőmérő zérus alatt 6 Celsius fokot mutatott és észrevették, hogy a levegő mindinkább ritkulni kezd körülöttük, de még nem érezték semmi nyomasztó hatását. Könnyen lélekzettek, tisztán láttak és hallottak...

Jó ideig az 5000 méter magasnak tiszta, csendes légrégiójában egy helyben lebegve, Olivarez tanár kissé oldalvást, fölöttük egy mozdulatlan fekete pontot látott lebegni az elvesző magasban...

Mi lehet az? Felhő? Annak nagyon kicsiny, ponszerű és mozdulatlan...

Figyelmeztette rá barátját is, de az is hiába nézte, nem tudta kitalálni, hogy mi lehet!

Följebb tehát! Minden áron meg akarták tudni, hogy az a rejtélyes pont mi lehet?

Megfelelő mennyiségü homokot kiszórva, a ballon sivitva suhant felfelé, mire az a sötét pont is valamivel nagyobbnak látszott és úgy tetszett nekik, mintha az is mozogni kezdene... és majdnem úgy látszott, mintha az is egy léghajó lenne...

Erre a lehetetlen gondolatra, most jutott csak eszükbe, hogy a távcső után nyuljanak és midőn azt a rejtélyes pontra irányozták, egy könnyü légáramlat ballonjukat kissé odább lendítette, úgy hogy éppen függélyes irányban jutottak a pont alá és nem láthattak semmit, mert a ballon teste egészen elfedte a szemeik elől...

A barometer ekkor már 5650 métert mutatott, de ők még ennél is magasabbra igyekeztek...

Hogy ezt elérhessék, Olivarez a nyolczadik, tehát az utolsó előtti homokzsák tartalmát szórta ki... A ballon erre nyilegyenesen hasított felfelé, a pont azonban mégsem volt látható, mert még mindig függélyesen fölöttük lebegett... Hiába hajolt ki, majd az egyik, majd a másik oldalán a kosárnak, a ballon hatalmas gömbjétől nem láthatott semmit...

Körülbelül öt-hat perczig szállhattak a legnagyobb gyorsasággal felfelé, midőn egyszerre oly erős lökést éreztek, hogy az egész ballon megrázkódva, jobbra-balra inogni kezdett...

Mind a ketten ijedten néztek egymásra. Mi lehet a lökés oka? Tán gázömlés vagy repedés történt?...

Olivarez éppen szólni akart, de barátja: Pellejo abban a pillanatban elkiáltotta magát:

- Egy óriási sas!... Egy kondor támadta meg ballonunkat!...

Csakugyan, a ballon kissé az oldalára dőlve himbálódzott, mert egy eddig nem látott óriási nagyságu kondor körmeivel és lábaival a ballon hálózatába beleakadva, hatalmas szárnyaival vadul csapkodott, csőrével pedig dühös rikoltozással vagdalt mindent, amit csak ért maga körül...

Mind a ketten megrémültek, mert attól lehetett tartani, hogy a nekibőszült ragadozó beszakítja a ballon burkolatát és azután őket támadja meg.

Pár perczig tanácstalanul meredtek a csapkodó szárnyasra, melynek végre sikerült lábait a háló közül kiszabadítani, mire harsogó rikoltással csapott a magasba, de rögtön aláereszkedve, dühösen szállongott a ballon körül és mindig kisebb köröket szelve, támadólag suhogott feléjük hatalmas szárnyain... valószínűleg a léghajóban valami eddig nem látott ellenséget sejtve, mely az ő légi birodalmába betörni merészkedett...

Ilyen támadásra távolról sem számítva, semmiféle fegyverként használható eszköz nem volt velük... de, hogy valamivel mégis védelmezhessék magukat, mindegyikük egy-egy hosszú sárgarézcsovét kapott a kezébe, amelyet egyik műszerről feszítettek le...

Pellejo azonban ijedtében mindjárt ki is ejtette kezéből, mert a kondor ugyanabban a pillanatban a kosárra csapva, kabátjának a gallérját csőrével megragadta és olyant rántott rajta, hogy majd hanyatt esett bele... mire Olivarez olyant ütött reá, hogy a gallért leszakítva, rekedt visitással tovaszállott, de azután még vadabb dühvel újra támadni kezdett...

Pellejo erre lefeküdt a kosár fenekére, a kondor pedig taktikát változtatva, a kosarat tartó kötelek egyikét ragadta meg csőrével és olyan erőseket rántott, lóditott rajta, hogy mind a ketten abban a veszélyben forogtak, hogy kifordulnak belőle...

Olivarez a végső szükségben az utolsó homokzsákot is kidobta, remélve, hogy a gyorsan felszálló ballont a kondor nem fogja követni...

De nagyon csalódott! Amint a léghajó emelkedett, utána szállott a kondor is és vadul körülsuhogva, majd erről, majd amarról újította meg támadásait...

Olivareznek már a karja kezdett zsibbadozni, a folytonos csapkodásban... a barometer pedig rohamos gyorsasággal 6500-6700, majd pedig 7000 méter magasságot jelzett, de hiába, a kondor nem tágitott, sőt inkább ebben a szörnyü magasságban érezte magát igazán elemében, mert kétszeres dühvel és erővel folytatta támadásait...

Most már Pellejonak is segíteni kellett a védekezésben minden erejéből, de a kondor ügyesen kikerülte csapásaikat... Ők már fáradni, lankadni kezdtek, mert a megritkult levegő nehézségeit már érezni kezdték... az pedig egyre vadabb és bőszültebb lett. Fejük szédült, füleik csengtek, ajkaik és orrukából pedig a vér szivárgott...

Ha a felszállás nem segített, tán segíteni fog, ha lefelé szállnak... gondolta Olivarez és meg-rántotta a ballon szellentyűjét...

A gáz sivitva ömlött kifelé, mire a léghajó lassan, majd gyorsabban süllyedni kezdett, de ellenségük nem maradt el tőlük egy nyomnyira sem... hanem a gáz süvöltésére még vadabb rikoltással válaszolva, folytatta támadásait...

Kezdték kétségbeesni! Amint Pellejo kabátgallérját képes volt leszakítani, úgy a ballon borítékát is képes hatalmas csőrével végighasítani... és akkor hanyatt-homlok alázuhannak mindenestől... Irtóztató gondolat!

Olivareznek hideg futott a hátán végig, Pellejo pedig belesápadt, mert a kondor szárnycsapása a sapkáját repítette le fejről. Olivarez káromkodva sujtott feléje és ez egyszer el is találta, mert a kondor sivitva röppent felfelé, de nem rájuk csapott le újra, hanem lábaival a kötélzetbe kapaszkodva, a ballonnak támadt csőrével és szárnyaival...

- Irgalmas Isten! Ez az ördögi dög beszakítja a burkolatot! Üsd, Pellejo a lábait és ahol éred! Inkább ránk támadjon, mint a ballontra!... - ordította Olivarez és a kötélzetbe kapaszkodva, mind a ketten nekitámadtak...

Szerencséjükre az erős kötélhálózat némiképp védte a burkolatot, de még mindig 4200 méter magasban lebegtek, mégegyszer meg kellett tehát rántani a szelepet...

Amint ez megtörtént, a süllyedő ballont ujjabb heves lökés és rázkódás érte, miközben hol erre, hol arra az oldalára feküdt...

- A burkolat! - ordította sápadtan Pellejo...

- A kondor a hálózatba akadt karmaival!... - kiáltá kétségbeesetten Olivarez és a szelepet nyitva hagyva, újra a kondor ellen fordult, mely szárnyaival hevesen csapkodva, a süllyedő ballont magával a magasba igyekezett emelni...

A magasságmérő 3200 métert mutatott...

- Agyon kell ütnünk mindenáron vagy elvesztünk... - kiáltá Olivarez és ezuttal úgy fején találta félelmes ellenfelüket, hogy annak csapkodó szárnyai és vöröstarajos mezitelen feje reszketegen hanyatlottak lefelé és utánna esett volna a hatalmas test is, ha a hálózatba akadt lábainál fogva fenn nem akad...

Ebből megint az a baj származott, hogy a nehéz test a ballont egészen oldalára billentette, s e mellett egy felhőrétegbe jutva, sűrű köd vette őket körül, a nekitámadó szél pedig egyenesen nyugat felé vitte a léghajót... úgy hogy nem bírták magukat tájékozni, hogy hol és merre vannak?

Bárhogy igyekeztek, a kötélhálózatba akadt karmokat és ujjakat nem bírták kiszabadítani, a ferdére billent léghajót pedig döcögve, ingadozva vitte a széláramlat nyugat felé, midőn egyszerre nagy zökkenéssel újra süllyedni kezdett és nemsokára nagy örömeikre, kijutva a sűrű felhőtömegből, látták, hogy a barometer 1600 méter magasságot mutat és léghajójuk a hegység tulsó oldalán egy nyílt mezőség felé viszi őket, ahol végre épkézláb szerencsésen leereszkedtek a földre...

* * *

A lég magasában lefolyt harc ellenképeül, a következő küzdelem egy négyszáz lábnyi mélyen ásító mélységnek a keskeny párkányán folyt le egy zergevadász és egy *szakállas keselyű* között.

A zergevadászok között már ősidőktől fogva az a hit van elterjedve, hogy ha egy zergebagnak a friss meleg véréből isznak, akkor a szédülés és szemkáprázás - a zergevadászoknak ez a két legveszedelmesebb megrontója - nem vesz rajtuk erőt. Az a szerencsés vadász pedig, aki a

zergekirály meleg véréből ihatik, nemcsak le nem szédül soha, hanem épp oly merészen és könnyedén szöki át a mélységeket és szakadékokat, mint a bérczlakó hegyivad aczélos rugékonyságu lábaival...

Zergekirálynak nevezik ugyanis azokat a tapasztalt, vén zergebakokat, melyeknek a szőre fehér színű, vagy pedig, amelyeknek kampós szarvait a tövükön messziről észrevehető apró szarvforma kidudorodások koronaként övezik. Természetesen ilyenek csak ritkán fordulnak elő és mivel tapasztaltságuk, erejük és ügyességük miatt csakis a véletlen különös segítségével ejthetők el, egy-egy ilyen zergekirály körül egész mondakör él a vadászok ajkain és természetfölötti erővel hiszik felruházva és azt tartják, hogy az a vadász, ki a zergekirályt elejti, szerencsétlenül jár, mert összezuzott holtteste rendszeren ott hever a lelőtt zergekirály mellett a mélység fenekén.

Zingel Ulrick volt a messze környék legügyesebb és legmerészebb zergevadásza. Ha valakinek zergegödölye, sas vagy keselyűfiók kellett, Ulrick mester megszerezte azt, mert előtte nem volt mélység és nem volt olyan magas és keskeny sziklapárkány, amelyet merészen meg nem mászott volna, vagy amelybe kötéllel le nem ereszkedett volna...

Ulrick mester egy idő óta nagyon mogorván és kedvetlenül mászta a bérczetet, mert közmondásossá vált vadászszerencséje cserben látszott hagyni, miután már egy hónapja járt-kelt éjjel-nappal mindenfelé, a legjáratlanabb szakadékok, hegyi legelők és bérczsucok között, az óhajtott zergekirályt nemcsak elejteni nem bírta, de még nem is látta...

Pedig hányszor talált nyomaira, amelyek jóval nagyobbak, szélesebbek és csipkésebbek voltak a többi zergéinél, azokon a fűszeres növényekből álló, szédítően meredek havasi legelőkön, hová még a zerge is csak nehezen bír eljutni; hányszor lesett rá a váltókon éjszakákon keresztül, küzdve köddel, hógörgetegekkel és jégomlásokkal, a zergevadászoknak ezekkel a legveszedelmesebb ellenségeivel...

Elhatározta, hogy Bertalan napján újra lesre indul és addig nem tér vissza kunyhójába, míg a zergekirályt el nem ejti és alig pirkadt a hajnal, már utban volt a havasok hótól szikrázó ormai felé.

Utja szédítő párkányokon, a jeges szorosok és hófedett mezők tömkelegén vezetett keresztül, melyeket minden oldalról feketén ásitó mélységek környeztek és midőn biborpirban kezdtek izzani a hótakart ormok s kibukkant a nap aranyos arczával, fenn az átlátszó magasban egy fekete pontot látott mozdulatlanul lebegni...

Ulrick mester szemei megvillantak! Megismerte a szakállas saskeselyűt és tudta, hogy ahol az lebeg, ott legelésző zergéknek kell lenni...

Egy kissé megpihent a kék gentiánákkal és a pompás havasi szegfűvekkel benőtt hegyhátan, hogy kellőleg tájékozassa magát, azután neki indult az „ördög szarvak” felé vezető keskeny szoros utnak.

Az „ördög szarvaknak” nevezett bérczcsoport egyike azoknak a sziklatömkelegeknek, amelyek a leghozzájárulhatatlanabb és legmeredekebb hegyi legelőket és a legmélyebb szakadékokat rejtik magukban, épp azért legkedvesebb helyei az óvatos és vigyázó zergenyájnak...

Remélte, hogy ott ráakad a keresett zergekirályra is, de alig haladt pár órát, midőn egyszerre sűrű köd, a zergevadászoknak ez a leggonoszabb és legalattomosabb ellensége vette körül...

Helyéből egy lépést se mozdulhatva, várta, míg egyik-másik szakadékból előtörő szélroham szétüzi a ködöt... Egy alpesi holló károgova repült el a feje felett és néhány tovasuhanó zergének a sötét árnyékát látta elvillanni a szomszéd sziklacsucokon, majd pedig egy kisebb csapat vadkecske vonult el alatta visszhangotverő kopogással.

Vadásztürelme ugyancsak kemény próbára lett téve, mert a köd csak délután felé szakadt fel, mire sietve nekivágott az „ördögszarvak” sötétén ásító szoros utjának és midőn a korán beálló havasi alkony sötét fátyolát kezdte a bércekre teregetni, egy szédületes sziklalegelőn találta magát, melyen egyfelől egy magasba nyuló sziklaszál, másik felől pedig feneketlen mélység zárta el a további utat...

Sietségében csak most vette észre, hogy egy kijárat nélküli szorosba került... és mivel már besötétedett, elhatározta, hogy itt várja be a hajnalt és majd a napvilágnál keres utat a továbbmenetelre...

Hosszu és hideg volt az éjszaka... Majd hódara, majd köd, majd pedig jeges eső esett, szürkület felé azonban kitisztult annyira, hogy éles szemeivel a messze távolban, az ébredező zergenyájak mozgó árnyékait tisztán kivehette...

Már halvány vöröses pir mutatkozott a keleti égajlon, midőn fölötte néhány aláomló kavicsnak a zöreijére lett figyelmessé...

Zergék közelednek a legelőre!...

Egy kiálló sziklatömb mellé huzódott, mire csakhamar a mélység tulsó oldalán néhány közeledő zerge árnyéka imbolygott a sziklafalon, feje fölött pedig újra hullani kezdtek a kavicsok és egy ugró állatnak az árnyékát látta gyorsan elvillanni...

Még a szivverése is megállott egy pillanatra, mert az elvillanó óriási árnyékban hatalmas szakálláról, koronás tövü szarvairól a zergekirályt ismerte fel...

Ezalatt a mélység tulsó felén a zergék előbukkanva, csendesen legelészni kezdtek, ő pedig dobogó szívvvel nézegetett mindenfelé a világosodni kezdő szürkületben... midőn egyszerre csak a zergekirályt látta a mélységbe szögellő sziklacsucson hatalmas ugrással megjelenni... és mind a négy lábát egymáshoz szorítva szoborként állott meg a hatalmas állat az alig tenyérsnyi nagyságu hegyes sziklacsucson... de csak egy rövid pillantásra, mert mindjárt rá Ulrick mester fegyvere eldőrdült és a zergekirály magasan a levegőbe szökve, zuhant le az alatta ásító mélység fenekére...

A legelésző zergecsoport riadva menekült tovább, Ulrick mester pedig messzehangzó diadalkiáltást hallatott... és most már csak a napfelkeltét várta, hogy innen szabaduljon és ritka zsákmányát felhozza a mélység fenekéről...

Ismerve az ördögszarvak tömkelegének minden zugát-zegét, már készen is volt ebbeli tervével, midőn azonban a napvilágnál körültekintett, akkor látta csak, hogy a legveszedelmesebb helyzetbe került, mert a körülte tornyosuló sziklákon egy tenyérsnyi párkányt, átjárót, vagy gerinczet se látott, amelyeken át a szorosból kijuthatna.

De azért nem vesztette el nyugalmát és hidegvérét, hanem egészen a mélység széléig kuszva, körültekintett.

A legfenségesebb kilátás tárult fel előtte, amilyent emberi szem valaha csak látott!

Fenn, a mélység felett sötét sziklafalak fehéren szikrázó hókoronákkal, mélyen lent, a mélység fenekén pedig szilaj hegyi patak zuhogott tompa morajlással és mindenfelé nagyobb-alacsonyabb bércek, szakadékok és sziklafalak tömkelege...

Hosszu fontolgatás után végre utat talált a menekülésre. Azon az uton, amelyen idejutott, vissza nem térhetett, a mélység oldalán azonban, alatta vagy két ölnyire egy kiugró sziklaparkányt látott, amelyről átjuthatott annak a bérccszálnak a parkányára, amelynek a csucsán a zergekirály állott és azt megkerülve, feljuthat arra a magaslatra, amelynek végén egy kivezető szoros ut öble nyílik...

Kővágó baltájával lyukakat vájva a meredek sziklafalba, nagy nehezen lejutott a kiugróra és onnan egy merész ugrással a szemközti keskeny sziklapárkányra, a melynek alig tenyérnyi széles gerinczén, kellett a bércszálat megkerülnie. Alatta mindenütt feneketlen mélység tátongott, a sziklafalon pedig nem volt egy lyuk, egyetlen repedés, a melyekben megkapaszkodhatott volna...

Ennek daczára szerencsésen elért a fordulóig és lábait lehetőleg erősen megvetette a keskeny párkányon, hogy lyukakat vájva a sziklafalba, azok segítségével felkapaszkodhassék a feje fölötti lapos tetőre...

Tompa morajjal zuhantak alá a kődarabok a mélység láthatatlan fenekére, melynek falai, minden koppanást csak nagysokára és ezerszeres visszhanggal dörögtek, csattogtak vissza...

- Uristen! A ki innen lezuhan, annak csontjait az itéletnapi arkangyal ébresztő szava se tudja összeszedni, - gondolá elborzadva, midőn feje fölött valami egy pillanatra elsötétítette a napot, mintha futó felhő suhant volna el előtte, azután erős suhogás hallatszott...

Mindjárt tudta, hogy ez csak a hajnalban látott szakállas saskeselyű lehet és a másik pillanatban fején könnyű lökést érezve, kalapja lehullott a mélységbe.

Valóban az volt és a lehulló kalappal mit sem törődve, rekedt pyu-pyu sivitását hallatva, suhogta körül hatalmas szárnyain...

Valószínűleg fészke van a közelben és azt féltve, támadt rám, gondolá Ulrick megdöbbenve, mert a keskeny sziklapárkány csak olyan kevés támasztékot adott neki, hogy onnan egy könnyű ujjlökéssel bárki lelökhette volna... a másik perczben pedig dühösen kiáltotta el magát, mert a keselyű vörössárga tűzben égő szemeit rámeresztve, szárnyaival és csőrével kezdett feléje csapdosni.

- Átkozott haramia! Le akarsz lökni, hogy felemészd husomat és összetörd csontjaimat... S e közben szorosán a sziklafalhoz simulva, nagy nehezen leakasztotta válláról a fegyverét, melynek egyik csöve még töltve volt...

Hogy egyensúlyát el ne veszítse, nem mozdulhatott és fegyvere csövét, fölfelé tartva, a mint tudta, célba vette a le-lecsapó saskeselyűt, azonban az a sötét hatalom, mely az alpesi vadászokat oly gyakran bajba dönti, ezuttal is ellene volt és az eldördülő lövés, csupán csak két szárnya tollát szakította le a ragadozónak, mely a másik pillanatban bősík rikkoltással és a villámnál gyorsabban csapott le a vadászra... kinek előre feszített bal lába, a lövés okozta rázkódtatás és a szakállas keselyű erős szárnycsapásai alatt megcsuszott, mire egyensúlyát veszítve, hajmeresztő kiáltással zuhant le a feneketlen mélységbe...

Az esés okozta kábultság daczára, az önfentartás ösztöne azonban annyira működött benne, hogy maga körül kapdosva, a rácsapó keselyűnek egyik lábát görcsösen megragadta kezeivel... s daczára a ragadozó heves csőrcsapásainak, melyek záporoként hullottak arczába és fejére, nem eresztette el... és csak arra emlékszik még, hogy egyszerre iszonyu ütődést érezve, eszméletlenül terült el a szakadék fenekén, hol a gentiána gyökeret gyűjtő emberek akadtak reá, kik aztán a közeli faluba szállították, hol soká élet-halál között lebegve, felgyógyult ugyan, de örök életére nyomorék maradt, mert tompor- és lábszárcsontjai összetörttek, arcza pedig a keselyű vágásaitól és az éles szikladaraboktól teljesen össze-vissza lett roncsolva és a forradásoktól és mély sebbarázdáktól a felismerhetlenségig eléktelenítve...

A régi vadászjóslat tehát nála is beteljesedett, hogy a ki a zergekirályt elejti, az maga is szerencsétlenül jár...

„Toujours perdrix!”

„Toujours perdrix!”... mondá jóllakottan XIV. Lajos egy lucullusi lakoma után és a gourmandok szintén ismételték az inyencz királynak ezen emlékezetes mondását, miután a vadkereskedők kirakatai, midőn idénye van, mindig tömve vannak ezzel a kedvelt vaddal, a vendéglők étlapjai pedig a szakácművészet leginytingerlőbb és legváltozatosabb fogásaiban kínálják ezt az izletes vadpecsenyét.

A fogolyról (*Perdrix cinerea*) van szó! Ez az ellentétes szinei daczára mégis oly kellemesen összhangzó tollazatu képviselője a tyukfajtáknak, egyik legtipikusabb szárnyas vadja hazánknak; ugyszólván nemzeti szárnyasunk, mert őseink konyhájában ép oly kimagasló szerep jutott neki a szakácművészetben, mint akár napjainkban és a régi jó magyar gazdasszonyok, kik a főzést és tálalást valóságos művészetté avatva, büszkék voltak ebbeli hirnevükre, ugyancsak értettek hozzá és a fogoly tollazatáról az első pillantásra meg tudták itélni, hogy az akkoriban nagyon kedvelt: „*kásás fogolyhoz*” és „*kelemenés csirkéhez*” vagy a „*szalonnával takart s tikmonnyal dugott tarlótyukhoz*” csakugyan idei vagy „*másfélivadú*” foglyokat szolgáltatnak-e be a vadászok, nem pedig vénebbeket, melyek aztán minden rájuk pazarolt szakácstudomány daczára sem adják meg azt az inyenczfalatot, melyet a fiatalabb szárnyas ígér.

Ezeknek a kellékeknek a felismerése ma is csak épp oly kívánatos és szükséges az igazi gazdasszonynál, azért hát azt hiszszük, nem lesz érdektelen, ha leírásunkat a fiatalabb foglyok pregnans ismertető jelével kezdjük el.

Midőn a fogoly már annyira fejlődött, hogy „patkója”, vagyis a mellén levő pajzsdad folt mutatkozik, lábai rendesen sárgás-husszinüek, ellenben a vének lábai szürke vagy feketés-szürke színüek, kivéve a mocsaras, lápos vidéken élőkét, melyeknél a fenti fiatal szín szintén szürkébe hajlik, de azért az öregekétől az első pillantásra megkülönböztethető. A fiatalok felső kávája szarufekete, az alsó pedig lágy és könnyen ide-oda hajlitható, a véneké ellenben halványkékes és jóval világosabb, alsó kávájuk pedig merev és kemény.

Ez általános jelek mellett az idei nemzedéket igen könnyü felismerni arról, hogy harmadik, negyedik és ötödik evezőtolluk nyele még lágy, két külső evezőtollukat azonban nehéz kirántani, mert ezek nyele már kemény, tollas végükön pedig erősen hegyesek; az egy és fél-éveseknél ellenben a szárnyak két első tollának nyelei lágyak, így könnyü őket kirántani és hegyeik gyengén legömbölyitettek, mely ismertető jelek a kétéveseknél viszont a két legelső tollnál teljesen kemény hüvelyben és erősen legömbölyített hegyekben nyilvánulnak.

A fogolykakasnál sötétnarancssárga homlokától ugyanilyen csik huzódik szemei fölött tarkója felé és világosan csikozott olajbarnás fejteteje feketén van szegélyezve, míg a szemei alatt ékeskedő élénk-vörös bibircsós, mezitelen folt a szem hátulján egy kis szögben egyesül. Nyakát, hátát s mellének elejét hullámosan rajzolt élénk hamuszín fedi, mely hátán sárgás árnyalatba játszik, melylyel pompásan összhangzanak oldalainak sárgával szegett vörösbarna foltjai, feketén foltozott fehér hasa és az ennek közepén sötétlő erős gesztenyebarna patkó, vagyis pajzs. Farka élénk rozsdavörös, háta vörösbarnás, feketén és világosan van csikozva. Csőre kékes-szürke, lábai - a vidék talajviszonyai szerint - erősen szürkés- vagy barnás-sárgák.

A jércze, vagyis tyuk valamivel kisebb, nyomottabb alkatu. Fehéren pontozott homloka, ennek vörösbarnás, vörösbibircsós szemfoltja jóval kisebb és halványabb. A patkó a legtöbb jérczénél hiányzik, a melyik nagyon öregnél pedig megvan, az halvány és szakadozott rajzu,

háta azonban sötétebb színezetű, míg farkának rozsdaszíne világosabb. Általában a jérczét világosabb összszínezetéről könnyű a kakastól megkülönböztetni.

Hazája a térs nagy világ, - természetesen, szűkebb értelemben véve - mert egész Közép-Európát és Ázsiát lakja és Németországon át egész Észak-Dániáig található. Ezenkívül Anglia, Spanyol-, Olasz-, Francia- és Törökország állandó vadja, sőt részben Görögországban és Közép-Oroszországban délre egészen a Krimi-félszigetig és Kis-Ázsiában is el van terjedve.

A rengetegeket és nagyobb erdősegeket határozottan kerüli és a hegyes, dombos tájakon is csak elvétve, véletlenül található, mert valódi és kedvelt hazája és tartózkodási helye a sík rónaföld.

A kakas, természetére nézve, a legfürgébb szárnyasok egyike, mindazáltal járásában, mozdulataiban valami patheticus, hogy úgy mondjam, valami színpadias negély mutatkozik. Ugyanis növekedőfélben és szemelgetés közben lapult és hanyag magatartással jár-kele, ellenben a tisztásokon és puszta helyeken, valamint üldözés közben lehetőleg elnyult s magasra meresztett testtel, kissé előrehajtott nyakkal sebesen szalad, hogy mielőbb fedezetet, védelmet találjon a bokrok és gízgaz árnyékában, hol lehetőleg elbujva és meghúzódva lapul le, hogy a veszélyt elkerülje. A lelapulást és fedezést mesterileg érti és gyakorolja.

Felriasztva erős, berregő szárnycsapásokkal emelkedik fel, gekk-gekk vagy gikk-gikk-szerű pityegést hallatva és a felszállásnál szállongó, csapkodó repüléssel kezd, mely egy darabig nyugodt, egyenes szárnyalással, majd pedig megint nyugtalan szállongással váltakozik, de mindig alacsony és egyenes irányban. Egy-két száz lépésen belül azonban már erősen lefelé hajlott és legyezőszerűleg szétterjesztett farkkal s függélyesen hajlott testtel ismét leereszkedik, hogy vagy tova meneküljön, vagy éjjeli szállásra huzódjék.

Éjjeli szállásul a bokrok, gyepük és sövények védettebb tisztásait, leginkább azonban a tarlók és kaszálók efféle részeit vagy a szántóföld barázdáit választják egyenként, páronként vagy csirkéikkel, késő ősszel pedig csapatostól, fejeikkel szorosán egymáshoz bujva, mely éjjeli tanyát a cserkészőnek aztán a sok elhullatott tollról és ürülekről könnyű felfedezni.

Az esti napszállatot és a hajnali szürkület első derengését a jérczék hangos „gorrbikkk”-, a kakasok pedig „girrbákk”-szerű szólással üdvözlik, mibe aztán a többiek is egymásután belebeszólnak éles hívogatással. Ezután neki látnak az élelem-keresésnek és kaparásnak, mely circa délig eltart s utána pár órát pihenve, szundikálva, neki látnak a homokban és porban való fürdéshez, tisztálkodáshoz, vagy pedig felkeresik ivóhelyeiket a csörgedező patakok- és forrásoknál, miután a víz- és a homokfürdő nyáron a foglyoknál elkerülhetetlen életszükséglet, így az erdőszéli tisztásokon, a tarlók és földek szélein, a szerteszt kapart helyekről és a homokban és porban formált, teknőalaku kis mélyedésekről mindjárt fel lehet ismerni, hogy e helyeken egy fogolycsapat kaparászott és fürdött a homokban.

A házi szárnyasok jólérését kifejező, halk „kurr, kurr, kurru, kurrukk-szerű pityegéssel, majd kényelmesen elnyulva, süttetik magukat a nappal, majd pedig minden száll tollzatukat felborzolva, lábaikkal serényen kaparják, rugják a homokot, azután beleheveredve, szárnyaikkal csapkodva és mellük tollzatával felszedve, szórják, hullatják magukra a homokot jó ideig, azután megint elnyulva, elmeresztett nyakkal és lábakkal mozdulatlanul hagyják magukat süttetni a déli és kora délutáni napsugárral.

Előtteleg a tyukok többnejűségétől, a fogoly egynejeűségben, azaz párjával él. Február végével már az egész télen át csapatban élő párok kettesével összeállnak, mely párválasztás a himek közötti szakadatlan küzdelem és berzenkedés között megyen végbe, úgy, hogy már márcziusban csakis kiválasztott párokat láthatunk együtt és a figyelmes észlelő ezeknek legtöbbszöri

tartózkodási helyéről már jóelőre megtudja a kiválasztott fészkelési helyet jelölni, hol aztán április végén, május elején a jércze megkezdi a tojásrakást.

A talajba kapart, kevésbé vagy éppen semmivel se bélelt gödröcskében, melyet kiváló előszeretettel a jércze tüskés talajon, egy-egy hancsikon, mesgyeszélen, vagy az egész költésre oly vészthozó luczernaföldön szeret vájni, - mely luczernaföldön a kasza éle sokszor a kotló fogoly nyakát elvágja - minden reggel egy-egy tojást rakva, 10-től 16-ig, sőt néha többre is megy¹⁴ a körtéded alaku piszkos-szürke vagy zöldes-szürke alapu tojások száma, melyeknek kiköltésére három hét kívántatik. Ezt az első tojásrakást egy második is követi abban az esetben, ha az első megsemmisül, de már a második rakás alig felét üti meg az elsőnek, mert ritka esetben lépi túl az 5-7-es számot.

Nem tudja az ember, mit bámuljon inkább, azt a csodálatraméltó odaadást, avagy azt a szívós kitartást-e, a mivel a fogolyanya tojásait üli, vagy azt a hűséges öröködést melylyel a kakas kotló nőcskéjére vigyáz?

Örökké a fészek közelében tartózkodva, érdesen hangzó „körrr”-kiáltással jelez minden közeledőt és magát bémultnak, szárnyaltnak tettetve, lassu, imbolygón alacsony szállongással igyekszik ellenségét a fészektől jó messzire elcsalni, mely cselet mindaddig különféle fintákkal ismétli, míg csak a veszély el nem vonul, mire aztán félreecsapva, más irányban sebesen visszasurran fészkéhez, de bármilyen szívós szeretettel ragaszkodják azonban a jércze fészkéhez, mégis elhagyja, különösen a tojásrakás idején, ha sokszor zavarva, riogatva lesz.

A fogolycsirkéknél kedvesebb, festeni való szép kis szárnyasokat egyhamar alig lehet találni. Fürge, mozgékony, graciózus kis népség ez, mely zsenge korában a meleget és a gyöngéd, gondos anyai ápolást kényességénél fogva nagyon is igényli; így a nedves és esős nyár a fogolyállományra is kártékony, ellenben a száraz, forró nyarak után az ősz rendkívül dus fogolyállománnyal kecsegtet.

Zsenge koruk első hetében a csirkék férgekkel, kukacokkal, álczákkal, rovarokkal és apróbb magocskákkal lesznek tartva és csak később kapnak rá a nehezebb minőségű magételre és ha a gondos anyja a vágásban, erdőszélen vagy a réten egy hangyabolyra talál, akkor ünnepnapja és lakodalma van a csirkenépségnek, mert a feltárt boly hangyabójainak valóságos farkas éhvel esnek neki és festeni való látvány az, a mint a kis bolyhos népség, suta szárnyacskáit lebegtetve, szalad, igyekszik oda, és kaparászva, forgolódva, vigadozó gögicséléssel eszik, szemelget, a gondos anyja pedig a hangyabolyt folyton széjjelebb kaparva, terítve, gondos szeretettel ügyel, forog közöttük és inkább csak mutatásul egy-egy kövér falatot felcsipve, majd ennek, majd annak a kedvencznek rakja fürgén kapkodó csőröcskéje elé.

Megindító látni azt a gondot és aggodalmat s azt a szeretetteljes iparkodást, melylyel a két szüle apróságait a közeledő veszélytől igyekszik megvédelmezni.

Minden irányban aggodalmasan szerteszt kémlelve, izgatottan lótt-fut a kakas ide-oda, védelmet keresve, a jércze pedig rövid intőszóval maga köré gyűjtve a csirkéket, valósággal megparancsolja nekik, hogy a kijelölt rejthelyre bujjanak, mire nagy gyorsan egyiknek a közeli vetésben, másiknak a fü között, a harmadik-, negyedik-, ötödiknek a bokor alatt, gaz között, barázdában, ökörnyomban vagy kerékvágásban keresi és mutatja ki buvóhelyét, hol a kicsinyek villámgyorsan és ügyesen meglapulnak... és midőn így valamennyit elbujva tudja, a kakással együtt minden cselet és fortélyt megpróbálnak, hogy az ellenséget fiaik rejtekhelyei közeléből lehető messzire elcsalogassák.

¹⁴ Én láttam egy luczernásban talált fészekben egy izben tizenkilencz, más izben huszonegy, sőt huszonhárom tojást is, 1876- és 1878-ban, Zalában, a csácsi és bozsoki határban.

Bátran és önfeláldozólag szállnak szembe a veszélyvel, noha gyengeségük tudatában az ellent megtámadni nem merik, de minden figyelmét magukra irányítva, majd betegnek tetteve magukat, egyik erre, a másik arra száll, lankadtan, támolyogva, majd erőfogyottan vánszorgognak, majd bukdácsolva le-leülnek és midőn ilyen fintákkal az ellent jó messzire elcsalogatták fiaik közeléből, akkor először is a jércze, egyszerre csak láthatatlanná téve magát, surran vissza sebesen fiaihoz, melyek rejtekükből engedelmesen egy lépést se távoztak és nagy sietve tovább menekül velük.

Ezalatt a kakas folyton ide-oda csalogatva ellenfelét, midőn családját biztonságban véli, egy mesterfogással szintén eltűnik előle, de kereső és hívó-szavát csak akkor kezdi hallatni, ha az ellenség egészen elvonult a látkörből és újra zavartalan béke és biztonság honol körülöttük.

Hívó-szavára a jércze azonnal örömteljesen felel, mire a kis család újra egyesül, hogy kettőzött óvatossággal folytassa körutját, mely óvatosságot, akár éjjel, akár nappal, még a legszemesebb ragadozó vad is csak akkor tudja meglopni, ha valami véletlen kedvező körülmény jó segítségére.

A fiókák növekedésével az eddigi családi élet és szokásokban is némi változás áll be. A fiókáknak a szülékhez és ezeknek azokhoz való benső ragaszkodása ugyan megmarad, hanem veszély esetén, a fiókák már a magok eszéből keresnek rejthelyet és menedéket és mindegyik önállóan gondoskodik a maga biztonságáról. Az ellenség közeledtére felrebbennek és csapatosan tovarepülve, ereszkednek le a távolban és ha még egyszer fel lesznek riasztva, csak akkor szaladnak szerteszét egymástól, s egyik erre, a másik arra repülve, lapul meg valami göröngy vagy bozót mögött, vagy pedig több felé szakadozva keresnek más-más irányban buvóhelyet és midőn a kakas a veszélyt elmúltak véle, hívni kezdi őket, melyre a fiókák egymásután felelve, közelednek; mire apjuk egyiket a másik után anyjukhoz vezetve, ez újra átveszi az egybegyűlt család vezetését. A növekedés későbbi stádiumában a fiókáknak - egyiknek a másik után - apjuk vállairól le kell az örökös terhét venni és ki kell állaniuk az örökre, hogy a család biztonságára vigyázva, a környéken szemlét tartsanak. Ez a sorjában levő őrállás az iskola, melyben a fiókák lassanként kiképződnek és ha eközben szüleiket véletlenül elvesztik, úgy valamelyik idegen családhoz vagy csapathoz csatlakoznak, mert az eddigi tapasztalatok már megtanították e zsenge népséget arra, hogy az egyesekre szakadozott csapat ki van téve az elpusztulásnak.

Augusztus közepéig a csapat apraja-nagyja bujkálva, csendesen tartja magát és a tapasztalt vadász örömmel figyel e némaságot, mert ez gazdag akasztékot ígér az őszi vadászatokra, mert tudja, hogy csak a fészektől megrabolt foglyok hívása hallatszik az estalkony és regg óráiban mindaddig, míg csak a második költés örömei el nem némitják bennök a panaszhangokat. E némaság azonban megszakítódik a fiatalok szárnyrakelésével, mely június végén, július elejében történik. Az öregek zajos, aggódó és hívó hangokkal kísérik a fiatalok e röpgyakorlatait, melyet a jércze alacsonyan a föld felett való repüléssel, a kakas pedig oldal-felszállással kísér, mely aggodalmas hívogatásnak és kíséretnek a szülék részéről csak akkor szakad vége, midőn a megerősödött és teljesen röpképesé fejlődött fiatalok a felszállásnál már nem hallatják azt a verébformán karicsáló félős csipogást, melyet a repülés még meg nem szokott és bizonytalan érzete fakasztott belőlük.

Teljesen röpképesé fejlődve, azaz midőn a csapat felkelve, a fiatalok sebes, biztos szárnyalással vagy száz, százhusz lépésnyi tért átrepülnek, lassan-lassan megszűnik a szülék vigyázata és aggodalma és az eddigi féltő gondoskodás, örökös szülői szeretet és gyermeki ragaszkodás az ugynevezett „csapatbarátsággá” változik át, mely a rákövetkező őszi vadászévadra már csak a társas együvértartozóság érzetével fűzi egymáshoz a szülőket és a nagykoruvá fejlődött fiókákat.

A fogolyvadászat népes állományyal bíró vadászterületen egyikét nyújtja a legélvezetesebb vadászörömöknek.

Miként minden vad, úgy a fogoly is a szeptemberi csendes, derült napokon makacsul megfekszik, mert tudja, hogy érzékeire biztos ráhagyhatja magát, ellenben az esős, szeles napokon nyugtalan s rebbenékeny, mert az eső csapkodása, a szél zugása között nem hallva a közeledő veszélyt, nem érzi magát biztonságban és nem állnak meg lőtávolságban a vadász és kutya előtt, hanem messzire felkelve, a nyomaikon kereső kutya előtt messzire elszaladnak.

Míg a harmat szikkadni nem kezd, addig a fogolycsapat reggelijét végezve, a tarlók, szántóföldek tisztásain és a barázdák között heverész és sokkal éberebb, riadósabb, mint napszakában, amikor is a fogoly a rejtett és védelmet ígérő sűrű növényzetet keresi fel.

Ritka vagy csekély állományu vadászterületeken, a fásasztó keresés és kóborlás helyett a foglyok tartózkodási helyére egyenesen és biztosan rátalálhatni, ha a foglyok már leirt reggeli hívásaira ügyel a puskás.

A szürkület első rózsaszínű derengésénél ugyanis már megszólal az ébredező szárnyasok hívogatása, melyből az öregek erős, átható hangja mellett kihallatszik a fiatalok tisztábban és finomabban csengő „girrbikkh”-je és nemsokára rá zajos surrogással az öregek és fiatalok együttes hívogatása között felszáll az egész csapat vagy láncz, melyet egy második, sőt néha egy harmadik felszállás is követ, a végét azonban ennek a mozgalmas és lármás reggeli excursionsnak mindig a kakas többszörösen elnyújtott „girrbäkkh”-je fejezi be, mely egyuttal árulója a csapat tartózkodási helyének, miután e helyen keresgélve reggeli után, a nap legnagyobb részében is e hely közelében telepszik meg és sziesztál, hol aztán kutyával könnyen felkereshető.

Szeptember első fele az igazi és legjobb ideje a foglyászatnak és röviden napszállat előtt egy órával, vagy néha kivételesen kissé ezután is, a vadászat bő zsákmányt ad, mert a foglyok szívosan fekvé tartják magukat, ezen időn túl, a szürkület erősbülésével neszesek, riadósak lesznek s messze, lőtávolságon kívül kelnek fel a kutya elől. Épp így már szeptember végével is. A teljesen kitolladott csapat nem jól türi az állást és csak október hóban, a vedlés néhány napjában tartja meg újra szívos fekvését; mert hát szeptember hó vége tulajdonképp bezárja a fogolyvadászatnak, amint azt egy régi vadászközmondás a következőkkel bizonyítja:

„Mihelyt a fogoly a sarjadzó őszi vetés első zsengejével jóllakik, nem áll meg a vadász előtt.”

Ősz végével, gyakorta több csapat egygyé verődik össze és közösen vándorol, szálldogál avaron, virányon, még pedig néha ugyancsak nagy távolságokra elkóborol nyári otthonától és sokszor megesett az is, hogy egy-egy ilyen vándorló csapatra az erdők s rengetegek mélyén bukkantak rá, s miután ez a vándorló ösztön leginkább a vadászattól és fegyverdurrogástól megkimélt csapatokban szokott leginkább felébredni, általános vadászszabálylyá vált, egyetlen csapatot se hagyni tüzkereszttség nélkül a vadászterületen.

Pár nélkül maradt kakasok, fészüküket vesztett párok, szintén ezidőben csatlakoznak a csapatokhoz, sőt egyes szavahihető vadásztekintélyek azt állítják, hogy a fiatalabb nemzedék a fészékvesztett öregek csapatjából más csapathoz csatlakozik. Ennek bizonyítékául egy esetet magam is láttam, ahol egy csapat fiatal nemzedék, egy nagyszámu, tisztán öregekből álló csapat közeléből riasztatott fel és tizedeltetett meg a Nimródok által.

Az emberek üldözése után, kevés szárnyasnak akad annyi ellensége a világban, mint ennek a szép vörösbarna patkóval ékített, tündöklő világos mellű szárnyasnak.

A négylábu ragadozók népes sorában, a rókától a menyétig, valamennyi ádáz ellensége neki, valamint a nappali és éjjeli orvmadarak is pusztítják, ahol érik, sőt még a földeken méltóságos nyugalommal és filozofáló magábamélyedéssel sétáló gólya, a hollókkal és varjakkal egye-

temben, ugyancsak tizedeli a foglyok nemzetségét, kivált a fiatalját és ha még ezen rablópusztításokhoz egy erős; kegyetlen tél is hozzásegődik, akkor a legnépesebb állományból még irmagul se marad a rákövetkező tavasz rügyfakasztó enyhe napjaira.

Feledhetetlen emlékü B. Dani urambátyámmal, ki a messzevidék kikiáltott vadászauktoritása volt az Alföldön, magam is szemtanuja voltam, mint vadászsa a róka a foglyot. Nincs az a drága és hires vizsla, amelyik különben keresse és állja a vadat, mint ez a vörösbundás rabló. Még egy fűszál se mozdult meg körülötte, midőn a halkan gügyögő és szemelgető csapatot annyira megközelítette, hogy egy ugrással köztük teremhetett. Az ugrást azonban elhibázta, mire az egész csapat nagy zsidajjal a levegőbe szállt, ő pedig lombos farkát csóváltgatva, ravasz szemével ugyancsak megvigyázta, hová vágódik le az izes falatokat ígérő pecsenye és újra a legnagyobb vigyázattal közelükbe lopódzva, másodszorra magát az ugyancsak figyelő vén kakast kapta el remek szökéssel. És Dani urambátyám vadászós káromkodásokkal füszerezett esküdjözei szerint, ez a vörös csuhás lator évenkénti rablóhadjárataiban egymaga a legügyesebb vadásznál több foglyot pusztít el, ha pedig kölykei is vannak, akkor ez a szám megháromszorozódik, megnégyesződik.

Boldogult urambátyám azonban még a rókánál is jobban utálta azokat a lesi puszkásokat, kik tél és fagy idején, a didergő és koplaló fogolycsapatot melegedő helyén, vagy a tanyák és szérük közelében kiszórt etető helyeken lődözik halomra. Ezek annyira a gyomrában voltak neki, hogy egyet in flagranti tetten érve, csaknem megserétezett. Ez azonban csak az ő meleg és érző szivéről tett tanuságot, miután nemcsak szóval védelmezte a tél zordonságaitól amugy is keservesen szenvedő állatokat, hanem még idegen vadászterületeken is, az ő ocsuját és szemes ételét szórták, hintették szét cselédei a koplaló szárnyasoknak, a nyulak részére pedig egy-két darab földjén egész télen át terített asztalként zöldelt az e célra ültetett káposzta és más efféle vetemény... E szerény megemlékezés legyen kis része annak a kegyeletnek, melyben emlékezete minden ismerősének, tudom, hogy még máig is élénken él szívében.

Természetesen a tél fagyától didergő és elgémberedett fogolycsapat, elcsigázva az éhségtől és nélkülözésektől, könnyen prédájává válik a zsákmányra vadászó tollas rablóknak és kivált ónos esők idején, vagy midőn az olvadó óra a hirtelen fagy erős jégpánczélt terít és a kemény takaró alól élelmét ki nem kaparhatva, egyes csapatok pajták, szérük, majorságok, sőt még a kisebb falvak utczáiba is bemerészkednek, hogy a szemétdombok, trágyahalmok, vagy az őszi cséplések helyein sovány élelem után keresgéljenek. Miként a keményre fagyott hó-takaró, ugy a mély és vastag hólepel szintén megnehezíti életüket, ellenségeiknek pedig megkönnyíti a zsákmányul ejtést, miért is a mély hótakaró alatt, részint a ragadozók és a hideg elleni védelem, részint pedig élelemkeresés szempontjából, egész hosszú folyosókat, utakat és üregeket vájnak. Fagyos szelek s nagy havazások idején kedvelt és keresett rejthelyeik a vágások, remizek, bokrosok, kisebb-nagyobb gödrök és szakadékok, miért is az igazi és körültekintő vadász, ha területén az ilyesmik hiányzanak, tüskés gallyakból és más efféle gízgázból védő sövényeket, mesterséges buvóhelyeket s rejteket emeltet állománya részére, hanem aztán ott is legyen ám a szeme, mert az efféléket a róka, nyest, görény és más efféle torkos rablók is csakhamar kiszimatolják és valóságos vérfürdőket csapnak az ott védtelenül meglepett szárnyashad között.

Bár fölösleges ugyan, de a teljesség kedvéért mégis csak megemlítem, hogy a fiatal szárnyasok husa hasonlíthatatlan izü inyenczfalatokat, az öregeké pedig oly felséges ragout-kat ad az ügyes szakács vagy gazdaasszony kezei között, mely még a legkövetelőbb gourmand izlését is kielégíti. A történelem nagynevű, országokat és birodalmakat reszkettető alakjai között, többeket lehetne felsorolni, kiknél a fogoly pecsenye országok és nemzetek sorsába is belezajtszott. Így Antonius azért vesztett el egy ütközetet, mert nem volt képes a kaprival töltött fogolypecsenyét otthagyni, midőn rohamra szóltak a cornuták és tibicenek kürtjei. Nero a

hizott foglyokért elengedte vazallusainak az évi adót. Aemiliust a fogolypecsenye állította talpra, hogy leverhette a fellázadt légiókat. Messalina bájait a fiatal fogolycsirkék husa tette hervadhatatlanná. Locusta fogolypástétommal küldte a Styx alvilági partjaihoz a híres és nagyhatalmu Cajus Apulejust, kinek ékesszólásától annyira félték a hatalmasok.

Az öreg korokban fogott foglyokból - akár a kakasból, akár a tojóból - ritka esetben válik szelid, kezes jószág. Vad, riadós s minden közeledési és szelidítési kísérletet ijedős vadsággal visszautasító szárnyas marad és ha egyet nagynehezen sikerül is végre nem szeliddé, ragaszkodóvá, hanem csak nyugodt, a közeledést megtűrő szárnyassá szoktatni, akkor is nagyon kevés örömet találja benne az illető, mert közönyös, semmiféle törleszkedést nem mutató és a legelső alkalmat a szökésre felhasználó természete végre is unottá és ellenszenvenné teszi.

Butaságnak azonban - mint legtöbben állítják - nem lehet e sajátságait mondani, mert ha a fogoly észtehetsége nem elsőrangú is, de azért nem buta, mert a szabad természetben való élete, viselkedése e ráfogásnak ellentmond.

Tojásait a házi tyukok által minden nehézség nélkül ki lehet keltetni és mint kis csirkéket, szépen fel lehet őket nevelni, csak hogy a növekedés első két hetében hangyatojással, férgekkel és pondrókkal bőven kell tartani őket. A második hét közepén, vagy a harmadik hét elején meg lehet kezdeni akár a hangyatojás, akár vágott hussal és kevés áztatott és kicsavart kenyérral vagy zsemlyével vegyített zöld tápot is; a kissé vízben megpuhított vagy puhítatlan köleskása adagolása mellett. Ez időben a köleskásával és más efféle apróbb szemű táppal kezdhethetjük szoktatni a magételre is, de a negyedik hét végén már megfordíthatjuk az arányt és a vegyített magétket és zöld tápot nemcsak hogy adhatjuk, de egyenesen magvakat kell adnunk a zöld táppal együtt főételnek, miután természetesen egyenesen e tápra vannak utalva. E tartás mellett, akár szabadban, akár zárt helyiségben lesznek nevelve, erőteljes, egészséges ivadékká fejlődnek, ha mindig bőséges homok (folyóvizek fenekéről való) és tiszta víz áll rendelkezésükre és ha ezek mellett fogságuk szűk korlátai között egy darabka gyepes helylyel is kedveskedünk nekik, mindent megadtunk nekik, miket a jólétük, egészségük és tartásuk megkíván. Csak a nedvességtől, lucskos, nyirkos talajtól kell szorgosan óvni őket, mert ezektől elsatnyulnak és mindenféle pusztító betegség csiráját szedik magukba.

Ez dióhéjban a fiatal foglyok nevelése, melyeket kevés gonddal szépen fel lehet nevelni, miután fajtájuk a szárnyasok világában a legerőteljesebb és legszivósabb fejlődésű szárnyasokhoz tartozik. E szivós életerő, vagy hogy úgy mondjam, a külhatásoknak szivósan ellentálló fejlődési képesség már a tojás méhében fejlődő zsenge ivadéknál is mutatkozik, miként azt a következő példából látjuk.

Lenz egy fészekaljja fogolytojást egy tyuk alá téve, ez két napig szorgalmasan ült is rajtok, de azután otthagya őket - és midőn a híres természettudós ezt észrevette, a tojások már egész jéghidegek voltak. Két nap múlva egy alkalmas kis törpe kotlót találva, újra ez alá rakta a fogolytojásokat, természetesen néhány friss törpe tyuktojással egyetemben. A huszonegyedik napon a törpe tyuktojások kikeltek, a fogolytojások azonban nem. Erre a huszonkettedik napon egyet feltörve, egy eleven fiókat talált benne, de midőn a huszonharmadik napon utánuk nézett, a törpe tyuk szintén ott hagyta a kotelást és a tojások már egészen jéghidegek voltak. Kíváncsian törte fel az egyiket és a tojásban ujjal egy eleven fiókat talált. Erre a tyukocskát csirkéivel együtt egy borító segélyével újra a tojásokra ültette, de másnap reggel megint csak elhagyatva és jéghidegen találta a tojásokat, de midőn újra feltört egyet, mindezek dacára ebben is egy életerős eleven fiókat talált. Végül kísérletül az első kotlót kerítette elő, melynek ezalatt annyira megjött a koteló kedve, hogy szorgalmasan megülte a tojásokat, melyekből a következő napon aztán a többszöri elhanyagoltatás dacára, virgoncz és életerős fogolycsirkék bujtak elő és szép, egészséges példányokká nevelődtek fel.

Az így felnevelt fogolycsirkék legtöbbször a házityukok szelidsége és természete mérvéig megjámborul, de kedvező alkalommal a kóbor, bujkáló természet még így is ki-kitör legtöbbszöréből. Ez elismert és sokszor tapasztalt tény, de mindennek dacára, viszont az is elismert és sokszor tapasztalt tény, hogy az így felnevelt fogolycsirkékből a kezesség, szelidség, kedvesség és okosság netovábbjai lettek... Micsoda ellentmondás ez, vélik többen! Nem az kérem, mert ez frappáns bizonyítéka annak, hogy a gondos és szeretetteljes bánásmód és nevelés képes még a legelrejtettebben szunnyadó állati lelket is felébreszteni és intelligenssé tenni. Természetesen az, ki az állatápolást és tartást csakis egyedül az élelmezésben véli és azt tartva, hogy ezzel mindent megtett, azután rá sem néz többet, az ilyen megnyilvánulást nehezen fogja elérni, vagy, ha vakszerencséből néha eléri is, hát az nem az ő érdeme, hanem a véletlené! Ugyanis az állati lélek egyes intelligensebb és finomabban fejlett idegszervezettel bíró példányoknál magától is megnyilatkozik a természettől általában megadott és megszabott határoknál nagyobb mértékben. De csakis egyes kivételes esetekben, míg, ha komolyan és szeretetteljes bánásmóddal foglalkozunk velük, gondozzuk, neveljük őket, még a „*legbutábbnak*” tartott állatnál is felébreszthetjük a szunnyadó értelmet és okossá, intelligenssé és ragaszkodóvá tehetjük, mert ma már nem szükséges azt hosszan bizonyítani, hogy az állatokban az értelem mellett, mint ezzel rokon szellemi tulajdonságokat: többféle nemes érzelmeket is fel lehet ébreszteni.

Nagyon hosszúra lehetne szőni e theoretikus elmélkedéseket, de e rövidke kitéréssel csak azt akarom bizonyítani, hogy a butának, vadnak, és értelemnélkülinek declarált foglyokból honnan és hogyan kerül ki mégis annyi okos, ragaszkodó és intelligens példány?...

Ennek megfejtését rövid szavakban ismételjük tehát még egyszer: a szeretetteljes, gyöngéd ápolás, nevelés és gondozás teremti a szelid, ragaszkodó és értelmes állatokat és azokat teremt a foglyokból is! Én magam láttam vagy nyolc, tíz, melyek csudái voltak a szelidségnek és legalább tízszer-huszsor ennyiről hallottam és olvastam szavahihető egyének állításaiból...

Igy Nyiregyházán egy áldott jósaú öreg kisasszony, ki a mellett, hogy kötőiskolát tartott, egész menageriát tartott az állatokból és leány növendékeivel szintén megkedveltette az állatok iránti szeretetet, mely a mellett, hogy az állatot nemesíti, nemesíti egyuttal a lelket is mindenkinél!

A mindenféle szárnyasok között, volt neki egy fogolykakasa, melyet fiók korában egy erdélyi rokona a csirkékkel együtt hozott neki. A kakasnak „Órás” volt a neve, mert, ha jó kedve volt, hosszú „taktaktak”-szerű ketyegést hallatott.

Ettől kapta nevét! Órás ismerte a tanuló lánykakat egyenkint, sőt, ha nevüket hallotta, tudta már ki jó és szárnyait leeresztve, nagy sietve elibük futott a kis utcaajtóig. A kötőóra alatt, hol az egyik, hol a másik lányka mellett sziesztázott és úgy a reggeli, mint a délutáni osonnákából, mindegyiktől részt követelt magának. Általában a változatosságot nagyon szerette, mert nemcsak a macskával, kutyával együtt evett, hanem a csiz, rigó, vörösbegy, fülemile vályuiból is együtt csipegetett ezekkel. A nap bizonyos óráiban a földön szemelgető galambokkal barátkozott, de a kötőiskola végén, alkony felé a tyukokkal kaparászott és mulatott az udvaron és míg asszonya le nem feküdt, azaz a míg gyertya égett, addig fel nem kereste alvóhelyét, mely asszonyának az ágya mellé állított szék alatti szakajtó-kosár volt. Az idegent az első pillantásra megismerte. Nem félt ugyan tőlük, de nem is közelített hozzájuk, hanem bizonyos távolban, egyik lábát felhuzva megállott és magasra nyújtott nyakkal, hosszan és figyelmesen megnézte őket. Ha valaki megtetszett neki, akkor ismert taktakját hallatta megnyugtató, lassu hangon, ellenben, ha ellenszenvet érzett irántuk, mi gyakran, kivált szeles mozdulatu, hangosan nevető, kiáltozó beszédü egyéneknél történt, akkor taktakját izgatott tollborzolás között, valóságos intő, alarmirozó harczi riadóként harsogtatta. Urnőjétől el nem maradt, még a sétatérre is elkísérte, szorosán mellette szaladozva. Ha idegen kutyát látott,

villámgyorsan szoknyája alá bujt és midőn urnője a padra ült, ő közelében a fűszálakat csipegette és bogarászott a sétatér gyepágyain. A levesben főtt tésztától kezdve a sült, főtt husig mindent megevett. A tejes kukoriczát mód nélkül szerette. Legjobban nyersen, de sültve és főzve is kedvence volt, valamint a főtt kukoriczaszem is, mely szemeket rendszeren csőrével háromfelé vágva, szedegette fel. A kenyérmorzsa, kalács-, kuglóf-, tortadarabkák, édes sütemények egyforma deliciával lettek általa elfogyasztva, ugyszinte a huslevesben főtt zöldség is, kivéve a petrezselymet és hagymaféléket, ellenben a krumpli mindenféle alakban, még nyersen is kedvelt falatja volt neki, sőt urnője nagynevetve emlegette, hogy midőn grojersajtot evett, „Órás” még abból is csipegetni kezdett, a turósgaluskáról pedig a turóval együtt a töpörtyüt is felkapkodta, mely esetekből viszont az világlik ki, hogy szoktatás által mi mindenfélére rá lehet az állatot is szoktatni!...

A másik nevezetes fogoly egy „Panna” nevű volt, mely nőneve daczára egyike volt a legszebb kakasoknak, a melyeket csak láttam.

Ez egy közelünkben lakó nyugalmazott kapitányé volt, ki városunkban arról volt híres, hogy egy farkast és egy hiuzt tartott udvarában.

Panna otthon hűséges kísérője volt gazdájának minden lépésénél és oly bátor és féltékenyen ragaszkodó volt, hogy a kiérdemült vizslát mindig irigyen elverte, ha az gazdájához törleszkedni próbált. A kertben gazdájával egyetemben generális tisztogatást vitt véghez az eper és hónapos retekágyak apró csigái és mindenféle kukacjai között s midőn gazdája - szenvedélyes kertész lévén - virágpalántákat ültetett, Panna oly figyelmesen szemlélte minden mozdulatát és úgy járt, forgolódott a kezei körül, mintha ő is meg akarná tanulni. Reggel, midőn a nap kelni kezdett, hangos szóval hirdette a hajnalt és urához az ágyba repült és rendszeren oldala mellé telepedve, egy félórát ő is elbobiskolt még vele, de a rendes felkelési időn túl nem hagyta nyugodni. Izgett, mozgott, ingét huzogatta, ujjait, kezét kopogtatta, ha nem akart felkelni és midőn ura mosdani kezdett (télen, nyáron övig mosdott hideg vízben és egész tócsát csinált maga körül), Panna a mosdó alatt futkosva, felborzolt tollakkal, leeresztett szárnyakkal engedte magára hullni a cseppeket, melyek néha egész bőrig áztatták, úgy, hogy alig bírta magát a veranda napsütötte küszöbén elnyujtózva, megszárogatni. Ez volt kedvenc helye, miután a veranda oszlopa sűrűn be volt futtatva a gobea skarlátvörös virágtölcséreivel és midőn a nap erősen tüzni kezdett, ennek levelei alá huzódott és onnan észlelte csillogó, okos szemével az udvarban történeteket.

Ebéd után, melyben ő is lehetőleg részt vett az asztal körül sétálva, szedegetve, midőn ura a kávé mellé pipára gyujtott a verandán, akkor Panna homokfürdőt vett. Egy deszkaládácskában állandóan volt készítve neki a pompás folyófenéki homok, melybe egész gyönyörűséggel és kéjjel hevert bele, minden szál tolla közé belerázva a homokszemeket. S fürdés végével pedig, midőn ura a rózsafákat vagy gyümölcsoltványokat nézegette, tisztogatta, ő a közelében tyukként kaparászott és négy óra tájban a mezőkre nyíló hátsó kertajtón át, nagy sétát tett ura társaságában a mezőkön és réteken. A kapitány beszélte, hogy gyakran felelgetett a fürjek pity-palatytyára vagy a bujkáló fogolycsapatok gyügyögéseire, de még csak nyomát se látta nála, hogy hivatkozó, vad rokonait szeretné felkeresni.

Vagy hét évig volt Panna a kapitány birtokában, midőn szeretett ura meghalálozott, kinek elhunytát e hű és ragaszkodó szárnyas annyira szívére vette, hogy harmadnapra rá - bujában elpusztult...

Mélyen megindító volt nézni - hallottam a kapitány jóval fiatalabb öcscsétől elbeszélni, - minő aggályos és szomorú kereséssel futkosta be a házat, midőn hön szeretett urát a temetőbe vitték. Helyét nem találva, nyugtalan, bánatos sietséggel járta be ura szokott tartózkodási helyeit, panaszos hangokat hallatva, kereste a házban, kertben, udvaron mindenfelé... Hiába kínálták legkedvencezbebb falatjaival, többé egy szemet sem evett, hanem a nap nagy részét az

ágy előtt és a verandán való szomorú gubbaszkodásban töltve, harmadnapra, napalkonytáján megdermedve találtuk a verandán a mellett a nagy fonott karszék mellett, a melyben bátyám mindig ülni szokott.

Csak e két hosszabb példát említettem fel a butának és vadnak állított fogolyról, de tudnék még többet is felhozni és cikkemet azzal az állítással zárom be, hogy mindenki többé-kevésbé kedves és értelmes szárnyas barátot nevelhet magának a fiatal fogolycsirkékből! A kinek ez nem fog sikerülni, az magára vessen, mert nem a fogolyban, hanem az ő fonák gondozásában és nevelésében lesz a hiba!

Állatszelistítók.

Harsognak a trombiták, a réztányérok csengnek és menydörög a nagy dob puffogása. Ebbe a lármás zenébe beledörren az oroszán ordítása, a tigris komor bögése s a párducz rekedt nyávogása, a majmok sivitásától, a papagájok rikácsolásától kísérvé és mikor ez a fülsiketítő zajongás elhallgat, akkor a kikiáltó hangja harsan fel, hogy: „most kezdődik az előadás az állatseregletben, melynek centrálkalitjában eddig nem látott mutatványokat végez az állatszelistító betanított oroszánjaival, szelistított tigriseivel s csodaszámba menő dresszirozott párduczaival...”

Az állatszelistító akkor már készen áll, csak a közönség betódulását várja. Hatalmas, herkulesi alak, izmai egy capuai viadoréval versenyezhetnek, mégis, a mint gömbösvégü, rövid korbácsának a nyelét szorongatja, izmos ujjai izgatott remegéssel babrálnak azon, mert, ki tudja, vajjon élve tér-e vissza állatainak a ketreczéből? Ha pedig neje és gyermekei vannak, nem tudja, viszontlátja-e őket?

Ez a gondolat minden előadás alkalmával az eszébe jut - és méltán! Mert hiába vannak vadjai a szelistőség végső fokáig dresszirozva, a vadállat mindig vadállat marad, alattomos és megbizhatatlan természetü; hiába rejt korbácsának gömbje halálosan öló robbanó löveget magában, hiába állnak kéznél az örök, villákkal, elválasztó rácsokkal és más segédeszközökkel, mire ezeket használatba veszik, akkorra már rendszerint megtörténik a szerencsétlenség.

A legtöbb szerencsétlenség abból származik, hogy az állatszelistító állatai szelistőségében elbizza magát, azután nem számol az állatnak faji s egyéni természetével és szeszélyeivel, továbbá figyelmen kívül hagy némely csekélynek látszó jelenséget, a melynek pedig rendszerint nagyon súlyos következményei szoktak lenni, végre pedig nem gondol az állat életkorával.

Az elbizakodottságnak és meggondolatlanságnak kiáltó példáját mutatja a következő eset.

Az „Eagle” nevü gözhajón a Baylei-Armstrong-féle állatsereglet részére egy fekete párduczot szállítottak New-Yorkba, mely egy erős deszkarekeszbe zárt vaskalitban volt a fedélzeten. Midőn az utasok ezt megtudták, mindenki látni szerette volna ezt a ritka pasasért, mit gazdája az élelmes yankee arra használt fel, hogy ülőhelyeket rögtönözve a fedélzeten, a kíváncsi utasokkal belépő díjakat fizettetett.

Miután néhány száz utas volt a hajón, ez az ötlete meglehetősen jövedelmezett, midőn pedig a vele utazó szelistító kijelentette, hogy 150 dollárért kész bemenni a párducz ketreczébe és vele különféle mutatványokat végezni, a közönség szívesen ráfizette ezt az összeget.

Voltak, akik erre a vállalkozásra a fejüket csóválták, mert ez a párducz nem a Szunda-szigetek kisebbfajta fekete párducza volt, hanem egy három és fél éves afrikai Felis pantherának a fekete változata, egy oroszán nagyságu és erejü állat, mely egy kétéves bikát képes elvinni az állkapcsai között.

Ezt a fékezhetetlen vad természetü bestiát a szelistító már négy hónapig Hamburgban dresszirozta és mint elsőrendü ritkaságot akarta New-Yorkban bemutatni.

A feltűnés elkerülése végett eddig mindig csak éjszakánként etették és midőn levették a deszkarekesz falait, az odakészített juhnegyed láttára meglátszott vadulni, olyan szökellést, fuvást és ordítást vitt véghez... midőn pedig betolták neki a juhust, melyet a szakács egy darab marhacsonntal toldott meg, a nézősereg összeborzadt, mert a juhnek gerinczét és az erős lábszárcsontot piskótaként morzsolta szét rettenetes fogaival, miközben fekete pofájából

olyan ördögileg szikrázó szemek villantak a közönségre, hogy néhányan a kapitányhoz siettek és kérték, hogy tiltsa meg a szelidítőnek a bemenetelt.

A kapitány azonban igazi yankee nyugalommal csak vállait vonogatta:

- Psaw! Se apja, se gyámja nem vagyok a szelidítőnek! Tehet, mit neki tetszik! Ha vásárra akarja vinni a bőrét, én nem tilthatom meg neki!... - mondá egykedvűen, s e mellett ő volt az első, ki 100 dollárba fogadott, hogy a szelidítő nem kerül ki ép bőrrel a kalitból.

Ez a példa gyujtott! A többi yankeek is fogadásokat tettek és a nyereség felét mindenki a szelidítőnek ígérte oda, ki jókedvűen mosolygott a bajusza alatt, mert egészen biztos volt a sikerről.

Csak arra nem számított és azt nem vette észre, hogy a párducz az örökös sötétségtől, a hajó folytonos ingásától és a gépezet zakatolásától ki van véve a sodrából, hanem elbizva magát abban, hogy eddigi próbálkozásai baj nélkül sikerültek, félrehuzta a kalit hátulján levő rezeszt és fogai közé véve robbanó golyóval ellátott rövidnyelű vasbunkóját, lehajtott fejjel s négykézláb bujt be a kalitkának alacsony ajtócskáján.

Mielőtt azonban lábraállhatott és a bunkót kezébe vehette volna, azalatt villámgyorsan, rövid pillanatok alatt a párducz az ajtó zöreijére hátrafordulva, egyetlen szökéssel rávetette magát és a másik pillanatban feje kásává morzsolva, eltűnt a vadállat torkában...

A híres Cassanovának és Wilhelmnek az volt a hátborzongató forçemutatványuk, hogy fejüket az oroszán kitért torkába dugták. Ez a mutatvány mind a kettőjüknél számtalanszor minden baj nélkül sikerült. Egyszer azonban a retentő állkapcsok összecsucodtak és mindkettőnek feje ott maradt az oroszánok torkában. A szerencsétlenségnek az volt az oka, hogy Cassanova elfeledte lenyiratni a haját s néhány hosszabb hajszála megcsiklandozta az állatkirály torkát, Wilhelm pedig arcát sértette meg a fogak egyikében és a kibugyanó meleg vér szagára az oroszán önkénytelenül összecsapantotta a fogait.

Wilhelmnek a felesége is ügyes és merész állatszselidítő volt és különösen híres volt nagyon szelid Fatima nevű nubiai nőstényoroszlánjáról. Férjének halálát minden évben meggyászolta és egy ízben az jutott eszébe, hogy ezen a napon szokásos jelmeze helyett fekete utcai ruhában lépjen oroszánjai közé. Fatima a szokatlan öltözék látására morogni kezdett s kedvetlenül és akaratoskodva végezte produkcióit és midőn Wilhelmné erre korbácsával reáütött, nagy ordítással rávetette magát és jobb karját tőből leharapta neki. A segítségére siető személyzet alig tudta kimenteni a feldühödt oroszán körmei közül.

A szépségéről híres Miss Senide esete a legérdekesebb lélektani esetek közé tartozik s páratlanul áll a maga nemében.

1900-ban a párisi Cirque d'Hiverben tartott egyik előadásán Princz nevezetű óriási nagyságu és példátlan szelidségű himoroszlánja, mely öt év óta minden parancsának vakon és készségesen engedelmességet és vele szemben korbácsra soha nem volt szüksége, makacskodni és engedetlenkedni kezdett. A miss erre korbácsával arconlegyintette, mire az oroszán reárohanva, leteperete és fejét kezdte marcangolni, iszonyu ordítás és hördülések között...

„Nem tudom leírni azt az érzést, - beszéli Miss Senide emlékirataiban, - midőn anyám rémült sikoltásait hallottam! A közönség sikoltásai közül csak ez az egy hatott reám és az jutott eszembe, hogy áldott kezeit többé meg nem csókolhatom. Fájdalmat, félelmet nem éreztem; inkább sajátságos tompult érzéketlenség vett rajtam erőt... A pillanatok multak... Éreztem a nyakamon végigpatakzó vér melegét, midőn Princz az arcomba harapott és szikrázó szemei az én elhaló tekintetemet kerestették. Erre egy mentőgondolat villant hirtelen agyamba. Félig aléltnak emelém fel kezeimet és czirogatni kezdtem Princznek haragos ránczokba szedett

po-fáját... Princz! Princz! kiáltottam neki hizelgőleg. Czirógatásaimra rögtön eleresztette fejemet és okos tekintetét rám vetve, farkcsóválva sompolygott a ketrecz másik oldalára...”

„Beismerem, hogy nem számoltam a természetével s nem lett volna szabad feldühösítenem!” - beszéli tovább a miss, de mindezen tanulság daczára, újra beleesett ebbe a hibába Dublinban, hol makacskodó és rosszkedvű nóstényoroszlánját, Fatimát, midőn korbácsával mindenáron engedelmességre akarta szorítani, az úgy összemarczangolta, hogy félévig feküdt sebeiben.

Legendával határos a berlini Berta nevű szép állatszelistőnek a tragikus esete is. Egy lovaskapitánynak volt a menyasszonya, de az esküvőjük előtti napon Szahara nevű oroszlánja halálra marczangolta. Azt állították róla, hogy oroszlánja szerelemféltesből ölte meg. Ez szépen és poétikusan hangzik! Sajnos azonban, hogy az érzékeny sziveknek ezt a gyengéd gondolatát oda kell módosítani, hogy a vőlegény közvetlen a ketrecz előtt gyönyörködött menyasszonyában, kinek szemei inkább ő reá, mint állataira figyeltek és így elfeledkezve a szükséges óvatosságról és vigyázatról, hátrálás közben érzékenyen rálépett az oroszlánra, ki erre aztán fellobbanó dühében szétmarczangolta.

A hetvenes évek elején a francia származású Bidelt nagyon fellengős módon az „állatszelistők királyának” nevezték, pedig éppen nem érdemlette meg e czimet, mert úgy látszik, hogy a saját állatainak a karakterét és természetét se ismerte, vagy elég botorul és vakmerőn nem gondolt vele. Az 1878. évi párisi világkiállítás szenzációi közé tartozott, hogy feltűnni vágyó hölgyek és gavallérok Bidel kíséretében idegizgató látogatásokra jártak az oroszlán-ketreczbe.

Egy ilyen vizitnél azonban majdnem megjárták, mert az egyik oroszlán az ismeretlenek járás-keelésétől nekivadulva, reájuk rontott... A vendégek egymás hegyén-hátán ép bőrrel ugrottak ki a ketreczből, de „Bidel király” urat rutul össze-vissza marczangolta éppen a legszelidebb és legmegbízhatóbb oroszlánja. Nem halt ugyan bele, de egész életére való bánással fizette meg a tréfát!

Hampelt és Kludskyt hasonló sors érte; a nyolczvanas évek híres állatszelistőjét: Helliot Klárát szétlocsecsant koponyával vonszolták ki a ketreczből, a szépségéről híres, francia származású Marguerita kisasszonynak jobb karját többől harapta le kedvenc oroszlánja... Számtalan ilyen esetet lehetne még felsorolni, de még csak kettőt említek fel belőlük.

Az egyik a Bridgman-féle menaszériában történt Angliában, melynek tulajdonosa Tamás, ismert nevű állatszelistő volt és Cordona kapitány név alatt tartotta mutatványait.

Kedvenc oroszlánja, a kitünően idomított Wallace, a vasárnapi előadást megelőző próbák alkalmával igen ingerülten és akaratosan viselkedett és mialatt a többi négy oroszlán Cordona korbácsának engedelmeskedve, a szomszéd kalitba kullogott, Wallace kalitjának egyik szögletébe huzódott vissza és abban a pillanatban, midőn Cordona tekintetét róla elfordítva, másfelé nézett, vad szökéssel reávetette magát és a földre teperve, körmeit urának husába vágta. A nézőközönség rémült orditozása még jobban ingerelte a dühös bestiát! Cordona lélekjelenlétét megőrizve, egy ideig mindenképp védekezett és midőn segítségért kiáltozott, olyasmi történt, ami eddig páratlan és egyedüli a maga nemében!

Cordona segélykiáltásaira a másik négy oroszlán is a kalitba rohant és egyenesen gazdájuk védelmére sietve, Wallace-ra vetették magukat. Rettenetes küzdelem folyt az öt vadállat között és Cordona kapitányt bizonyosan meg lehetett volna menteni, ha a segélyére siető személyzet villáival és vasrudjaival a küzdőket még jobban fel nem böszíti. A nagy felindulásban mindenki fejét veszté és senkinek se jutott eszébe, hogy a kalit hátsó ajtaját kinyissa, így aztán Cordona Wallace által a szó szoros értelmében darabokra szaggattatott.

Cordonát emberei nem egyszer intették, hogy őrizkedjék és adjon tul Wallace-on, mivel az már több izben támadó kedvet mutatott vele szemben, de mivel párját ritkító, hatalmas példány volt az Atlasz-hegységből, nem birta rászánni magát...

Wallace-t ez eset után agyonlőtték, mert az a vadállat, mely gazdáját szétszaggatta, többé idomításra nem alkalmas.

Belgrádban, a Brodar Maxim-féle állatseregletben egyik tigris már napok óta nem akart engedelmessé válni és betanult mutatványait, különösen az abroncson való átugrást egyáltalán nem akarta végezni, s míg a másik két tigris engedelmesen végezte a dolgát, addig ez szikrázó szemekkel a kalit egyik szögletébe húzódva, leső pillantásokkal kísérte az idomitó minden mozdulatát.

Egyik esti előadás alkalmával Maxim mindenáron az abroncson való átugrásra akarta kényszeríteni és midőn a tigris nem engedelmessé vált, korbácsával reáütött, de abban a pillanatban az reáugrott s körmeit a vállába vágva, fogait Maxim fejébe mélyesztette.

A herculesi erejű idomitó erre a tigrist torkon ragadva, egyetlen taszítással messze ellökte magától, midőn azonban ki akart a kalitból menekülni, az ott levő hyéna rohanta meg s ugyanekkor a tigris is megújította támadását. Vértáncos küzdelem állott be az idomitó és vadjai között, melyek ordítva rángatták ide s tova, míg végre az elősiető személyzetnek sikerült néhány pillanat múlva Maximot kiszabadítani. A küzdelem alatt a másik két tigris mozdulatlanul a kalit szögletébe húzódva, torkaszakadtából ordított. Szerencséje Maximnak, hogy ezek nem vettek részt a küzdelemben, mert akkor menthetetlenül ottvesztett volna, így is hét mély tigris marta és több mint harminc hyéna okozta sebbel, törött lábbal és vérében uszva vonszolták ki a kalitból.

A felsorolt példákban láthatni, mely dolgokra kell ügyelni az állatidomítónak és hogy némi csekély elnézés, figyelmetlenség vagy változás okozza a legnagyobb veszedelemet!

Ha jól emlékszem, a hirneves Armstrong mondotta, hogy egyetlen állatszelistítő sem ágyában hal meg, hanem valamennyi a vadak körmei között lehell ki a lelkét és az eddigi példák igazat adtak neki.

A leghiresebb állatszelistítők voltak: a Batty- és Anderson-családok, Bruce, Cassanova, Kaufmann, Prohaszka, Wilhelm, Kleeberg, Martin és a Kreutzbergék stb., mégis közülök is sokan művészetük mártírjai lettek, mert hát a vadállat bármily szelid és tanult legyen is, mindig kiszámíthatatlan vadállat marad.

Pedig hát a Battyak valóságos csudákat műveltek a szelidítés és idomítás terén, úgy hogy azt mondták róluk, hogy bizonyos bódító erejű ázsiai növény segítségével tompítják el és szelidítik meg vadjaiknak az érzékeit.

Mert Batty, kivált az öreg, valósággal kedélyeskedett tigriseivel, oroszlánjaival és párduczaival. Főelve volt neki, *hogy az állatban fel kell ébreszteni a lelket* és nem szabad méltatlanul bántani, kizsákolni és ingerelni. A délelőtti próbák kezdete előtt végigjárta a fenevadak kalitjait. A rácson át benyult hozzájuk, hízogatólag megsimogatta, megveregette őket, nyájasan beszélt hozzájuk, sőt egy izben arcát a rácshoz nyomva, szivarjának füstjét tréfásan oroszlánjainak a szeme közé fujta, mire a hatalmas állatok tüszszögve ugrottak hátra, de azután újra odasiettek, hogy Batty czirogassa és csókolgassa őket. Pedig Batty mindig úgy jött ki a ketreczből, hogy ruhái rongyokban fityegtek le róla és melléből, karjaiból és válláiból a vér serkedezett mindenkor és ha kérdezték tőle, hogy meg van-e sebezve? azt felelte rá: „nem, csak megkarmoltak”, mert ezeket a sebeket állatai nem rosszakaratból, hanem játékból, enyelgésből ejtették

rajta idomítás közben, midőn hatalmas éles karmaikat önkénytelenül jobban kieresztették, mint kellett volna.

Batty egy izben fogadott egy angollal, hogy etetés alkalmával legnagyobb oroszlánjától elveszi a konczot. És ezt a fogadását meg is nyerte! Az oroszlán haragosan ordított ugyan s rettenetes körmeit és fogait mutogatta, de mégse bántotta.

Egyik ápolója szintén utánozni akarva gazdáját, benyult a ketreczbe, hogy megvakarja az oroszlán fejét. De rettentő módon megjárta. Az oroszlánok rárohantak és karját könyökben leharapták. Hiába rohant oda maga Batty, hiába korbácsolta és rivallt rájuk - még az ő mesés hatalma se használt, csak akkor húzódtak vissza, midőn a szerencsétlennek a karját leharapták.

Battynak az elveit, idomítási módját és titkos szereit a többi híres szelidítők is alkalmazták.

Igy egyik-másik opiumot, porráört belladonna levelet, Mandragorát használ, mely bódítószerek eltompítják az állatok érzékeit és ezáltal vadságuk se ébred fel oly könnyen.

Bruce, Anderson, Kleeberg állítólag a macskafaju ragadozókkal való mutatványainál mindig valeriana növénynyel dörzsölte be magát, vagy pedig gamanderrel (*Teucrium marum*), mert ennek szagát a macskafaju ragadozók szerfelett szeretik s ez az illat kellemes bódultságba ringatja érzékeiket.

Azzal pedig, hogy a lelket iparkodnak bennük felébreszteni, már régen el van ismerve, hogy a legtöbbre mennek. Ez és a szelid bánásmód, valamint az állat természetének és egyéni karakterének tüzetes tanulmányozása ma már főfeltételei az idomításnak.

Az állatokat ütéssel, veréssel, tüzes vassal, égő röppentyűkkel, pisztolydurranásokkal megfélemlíteni és ezekkel megszelidíteni és idomítani nem lehet. Ez régi kegyetlen és okatlan slendrián, amelyekkel alaposan el lesznek rontva! Igaz, hogy a csuszás-mászásig meghunyászkodók és félénkek lesznek, de egyuttal ravaszok, alattomosak és boszuállók maradnak és csak a legcsekélyebb kedvező alkalom kell nekik, hogy dühük és vérszomjuk egész vadságában kitörjön.

Prohaszka, Kleeberg és a Kreutzbergék az idomítás további főelveinek tartják, hogy:

állatainak egyetlen mozdulata se kerülje el a figyelmét, hanem mindegyiket külön-külön és azután együttesen folytonosan szemmel tartsa, háta mögé lehetőleg ne engedje kerülni őket és ha valamelyik boszus vagy ingerült, be se lépjen hozzá;

a makacs, engedetlenkedő vagy duzzogó vadat ne erőltesse, ütéssel ne ingerelje, ha vonakodik, hanem inkább hizelgéssel, jó szóval csillapítsa le és hagyja békében, míg magától engedelmeskedni fog;

figyeljen folytonosan állatai szemeire, ha a pupillák nagyok és köralakuan kigömbölyödnek, az a harag és ingerültség jele;

az idomító lehetőleg mindig egy és ugyanazon jelmezben jelenjen meg az állatok között s a rikitó és kiáltó színeket lehetőleg kerülje;

kerülje az erős, ingerlő illatokat és a pálinkát; hanghordozása és mozdulatai lehetőleg nyugodtak és egyformák legyenek.

Áttérve magára az idomításra, minden szelidítő lehetőleg a legfiatalabb korokban szerzi be állatait és lehetőleg maga neveli fel. A vén korokban befogott ragadozókat bizonyos fokig meg lehet ugyan szelidíteni, de idomításuk lehetetlen.

A szelidítő azzal kezdi az idomítást, hogy maga eteti és gondozza állatait, miután az idomításnak legelső feltétele az, hogy az állat megismerje és megszeresse a gazdáját.

Az etetést először a rácson kívül kezdi, azután egyesekhez bemegy a kalitba, s ott adja nekik az étket. Barátságosan szólítgatja őket s erőszakosan nem kényszeríti semmire, nem ijesztgeti, nem üti, veri egyiket sem.

A melyik közeledésére morog, fogait vicsorgatja, azt többszörös jó falatokkal igyekszik megnyerni és mikor már megengedik a hátukat simítani, gyengéden megpróbálja a fejüket vakargatni, mert az oroszlán és tigris, mint macskafajok, szeretik a simogatást s ilyenkor fejüket hozzádörzsölik az idomító kezeihez.

A szelidítő ekkor már hozzá kezdhet a mutatványokra való idomításhoz, melyeknek elseje rendszeren azzal kezdődik, hogy a rácson át egy darab deszkát nyujtanak be neki, a melyet a kalit fenekén keresztbe állít, hogy az oroszlán megtanuljon rajta keresztül ugrani. Ehhez egy rövid korbácsot használ, a mely csakis intésre, pattintásra, nem pedig ütésre való.

Ha ezt már többféle magasságban megtanulta, következik az abroncon való átugrás, a melyet először szorosán a deszka fölé kell tartani, hogy az állat megérthesse, mit akarnak tőle. Ezen a módon tanulja meg az oroszlán urát is átugorni. Ugyanis az úgy áll először meghajolva, később kiegyenesedve, az ugró deszka mellé, hogy midőn az oroszlán ugrik, a deszkával együtt rajta is átrepüljön. Hat-nyolcz leczke rendszeren elegendő, mert az oroszlán e tekintetben igen intelligens és értelmes állat.

A nehezebb mutatványok közé tartozik az, hogy lefeküdjék és ura ráülhessen vagy ráállhasson.

Az idomító először lovagvesszőszerű korbácsával czirógatólag az állat hátára vereget, azután kezeivel lenyomni igyekszik. Ha ez nem sikerül, először kezeivel nehezedik rá és ha ezt eltüri, csak akkor ül vagy áll reá teljesen.

Az idomításnak leghátborzongatóbb mutatványa az, midőn az idomító fejét az állat kitért torkába dugja. Ennél úgy jár el, hogy jobbjával az oroszlán orrlyukait, baljával pedig alsó ajkát erősen megfogja. E fogás következtében az oroszlán állkapcsa nagyrésztben erejét veszti és a száj annyira kitérhető lesz, hogy fejét kényelmesen belédughatja.

Ezt a mutatványt Batty produkálta először és sok idomító világhírnevet szerzett vele és méltán, mert csak egy hajszál csiklandozza meg ilyenkor az oroszlán szája padlását vagy ha érdes nyelve megsérti az arcát vagy nyakát - vége van. A rettenetes állkapcsok olyan erővel csapannak össze, hogy feje a torkában marad.

A másik nagy veszedelem e mutatványnál az, hogy tiz oroszlán közül hat bizonyosan ilyenkor talpával az idomítóba kapaszkodik és körmeit minden rossz szándék nélkül kieresztve husába vájja.

Bármilyen rettenetes érzés is ez, az idomítónak nyugodtan, mozdulatlanul kell maradnia, míg körmeit magától vissza nem huzza, különben elveszett. A legkisebb rángatásra, taszításra, a körmök önkénytelen ingertől indítatva, még mélyebben hatolnak testébe, az oroszlán pedig a ránczígálás s a kiömlő vér láttára rendszeren megvadul és ekkor az idomító elmondhatja a Confiteor-ját!

Az a mutatvány, midőn az oroszlánokat s tigriseket a kalitban korbácscsattogások, pisztoly-lövések és behemoti ordítás között sebes futásban körül hajszolják, kergetik, rendszeren az alsóbbrendű állatseregletek mutatványa és ezt csak fiatal, fejletlen állatokkal lehet produkálni. Ha az oroszlánnak a sörénye kinől, mi rendszeren három-négy éves korában szokott történni - ezt a mutatványt nem lehet vele megkísérleni.

A kapföldi oroszlánt nem igen lehet megszelidíteni és ha megszelidül is, mindig hamis és megbizhatlan marad. A szelidítésre legalkalmasabbak a berberoroszlánok.

Az újabbkori állatszelisták között a vakmerőség netovábbját Martini követte el azzal, hogy a párisi hyppodromban oroszlánjait minden ketrecz és vasrác nélkül a porondra vezette. A közönséget csakis a lámpák és az alacsony korlát választotta el az oroszlánoktól s daczára ennek az eszeveszett vakmerőségnek a közönség zsufolva özönlött a hyppodromba.

Az első jelenetben Martini, mint állatviadalra ítelt római rabszolga jelent meg egy törrel és lándzsával felfegyverkezve az arénát utánzó porondon, tiz éves nöstény oroszlánja pedig dörgő ordítással és fogait vicsoritva rohant reá. Martini lándzsájával feléje döfött, de az oroszlán megragadta s midőn rövid dulakodás után erős kézzel kirántotta a lándzsát, újra reátámadt, Martini úgy tett, mintha a torkába döfné. Ez a mutatvány több ízben szerencsésen sikerült és oly természetűen volt adva, hogy midőn az oroszlán tátott torokkal feléje szökött, a közönség kedvére elborzongott rajta és földet rengető tapsokkal jutalmazta. Egyizben azonban Fatima megvadulva a nagy tapsolástól, dühbe jött és orditva szökött Martinira, úgy hogy ez lándzsáját oly erővel döfte a torkába, hogy hanyatt lökte vele. Az oroszlán fájdalmában elbődült, de ura parancsára mégis engedelmesen melléje telepedett, de fájdalmában még akkor is folyvást üvöltött.

A második jelenetben egy oroszlánt és egy tigrist vezetett a porondra és ezeket lábai elé fektetve, többféle mutatványokat adott velük elő. Pièce de resistance-nak az oroszlán lehevert és Martini melléje heveredve, fejét az oroszlán nyakára hajtotta, mintha aludnék, a tigris pedig melléje feküdvé, talpával átölelte a nyakát és hosszú hajával játszott...

A közönség erre a jelenetre mindig tombolni szokott elragadtatásában, mit egy ízben az oroszlán megunva, felszökött és egészen a lámpákkal megrakott korláthoz menve, fogait mutogatva, iszonyu szemekkel nézett a közönségre. A tapsoló publikumnak erre a jelenetre minden hang a torkába fagyott rémületében, Martini pedig felugorva, az oroszlánt helyére visszaparancsolta. Szerencsére az rögtön engedelmeskedett és nyugodtan visszafeküdt ura lábaihoz, mert különben cifra jelenetet ért volna meg a hyppodrom közönsége...

A tigris ravaszabb, alattomosabb és ezért veszélyesebb az oroszlánnál. Beszéltem a Cross-féle nagy állatsereglet egy állatszelistájával, ki azt mondotta, hogy tiz oroszlánja közé a legkisebb gond és aggodalom nélkül lép be, de valahányszor a tigris kalitjába lép, mindig elszorul a szive és Istennek ajánlja a lelkét!

Ugyancsak ez az olasz származású Vercelli Pietro beszélte, hogy midőn egyizben a tigris kalitjába lépett, csak akkor vette észre, hogy mód nélkül fel van ingerelve.

Gyors ugrással szökött tehát vissza az ajtó felé, de a tigris gyorsabb volt, mert egy szökéssel közte és az ajtó között teremve, elzárta a menekülés útját és lehasalva, szikrázó szemekkel ugráshoz készült. Rettenetes perczek voltak ezek! A tigris egy hétéves óriási himpéldány volt és én hiába iparkodtam tekintetemmel megfékezni. Szikrázó szemeit ráammeresztve, sunnyogó morgás között kuszott felém mindig közelebb és minden bizonynyal ott veszttem volna, ha maga az igazgató, Cross, ki a mutatványoknál mindig a tigris kalitja mellett szokott lenni, ritka lélekjelenléttel be nem nyul a rác között és megragadva a bestia egyik hátsó lábát, a rácson át kifelé rántotta.

E váratlan támadásra és a fájdalomtól a tigris elbődült és arra felé fordult, én pedig ezt a percet felhasználva kiugrottam a kalitból és becsaptam az ajtaját.

A tigrisnél még alattomosabb és gonoszabb természetű az afrikai párducz, a fekete párducz pedig valamennyi között a legvadabb, legveszedelmesebb és legkiszámíthatatlanabb, azért valóságos csodaszámba ment, midőn az amugy is híres Kreutzberg-féle állatseregletben a tulajdonos egy afrikai fekete párducczal végzett mutatványokat. A hyénától gyáva természete miatt nem igen kell félni, de makacssága, konoksága miatt, idomításra nem igen alkalmas. Mindazáltal néha megtörténik, hogy idomítójára támad s ilyenkor isten irtalmazzon

neki, mert a hyena állkapczájában rettenetes erő lakozik. Egy puskacsövet és egy ökör legvastagabb lábszárcsontját piskótaként morzsolja össze és a hyenától mart sebekből az idomító nem gyógyul fel soha!

Az állatseregletek az állatkertekkel egyetemben a tudomány és ismeretek terjesztésének a misszióját végzik - de az állatidomítás izgalma és veszélyes látványosságát be kellene tiltani, mondják némelyek!

Erről lehetne pro és contra sokat beszélni, szerintem azonban, ez - ha nem alacsonyodik le az állatkinzás hóhéri mesterségéig és az eszeveszett vakmerőség oktan hóbortjáig, - szintolyan nemes művészet, mint bármi más, mert benne az emberi szellem és fenségesség magas és nemesítő hatása nyilvánul meg az állatokra nézve.

Az újabb kor híresebb állatseregletei: az amerikai Titus, Ambourgh, Astley, Robinson, az angol Cross, Jamrach, a német Daggefell, Hagenbeck és a Kreutzberg-félék. Kivált ez az utóbbi híres a maga nemében, mert a legritkább állatpéldányok vannak benne valóságos diszpéldányokban képviselve - és a mi fő, a Kreutzbergnek nem kapzsi haszonhajhászatból, hanem nemes ambícióból és szenvedélyből tartják fenn és az idomítást valósággal magasabb művészi ággá fejlesztették.

Az állatsereglet tulajdonosának a helyzete azonban nem valami rózsás!

Először is a rengetegszámu állatnak a fentartása, élelmezése és gondozása, a megfelelő szolgál- és gondozó személyzettel együtt, tömérdek pénzbe kerül, azután annyi mindenféle véletlen esélynek, veszteségnek van kitéve, hogy némelykor a legcsekélyebb elnézés folytán súlyos anyagi károkat szenved!

Igy a Daggefell-féle menageriában történt, midőn az külön vonatján Passauból Bayreuthbe érkezett és sátrának felállításához fogott, iszonyu büz áradt ki abból a ketreczből, melyben nyolcz oroslán volt együttesen bezárva. Midőn a védő deszkafalakat a ketreczről leemelték, rettenetes látvány tárult szemeik elé!

A hét oroslán vérszomjtól szikrázó szemekkel, vértől csepegő torokkal, neki vadulva rontott a rács vaspálczáinak, a nyolczadiknak pedig - a legszebb és legnagyobb Atlasz-hegységi példánynak - csak sörényes feje és egyes szétszagattott testrészei heverték egy óriási vértócsa közepében! Micsoda harc és küzdelem lehetett az, midőn a hét oroslán utközben, a ketrecz sötétjében a nyolczadikra támadt, hogy szétszaggassa és felfalja!

Senki sem emlékszik hasonló esetre, de mégis megtörténik ilyen, sőt még másféle is.

Igy a Kreutzberg-féle állatseregletnél, midőn az előadásnak vége volt, az elefántot ismét visszavezették rendes helyére, a nagy központi kalitkába, mely különben az együttes mutatványoknak szokott a színhelye lenni! Az oroslánketrecz ajtaja azonban rosszul volt bezárva és egyik himoroszlán fellökve az ajtót, besurrant és az otlevő elefántra vetette magát és karmait a hátába vágva, marczangolni kezdte.

Az elefánt, egyik lába a rácshoz lévén láncsolva, nem tudott eléggé védekezni és tehetetlen dühében és kinjában bögött, trombitált és toporzékolt. A személyzet - noha mindjárt segítségére rohant és az oroslánt ketreczébe visszakergette - nem sokat segíthetett, mert az elefánt néhány nap mulva beledöglött rettenetes sebeibe, mi legalább 18-20.000 márka kárt okozott a tulajdonosnak.

Ilyen és hasonló esetek gyakran fordulnak elő. Az állatseregletek zsufoltsága és a ketreczeknél minden talpalatnyi térnek a kihasználása következtében, egyik-másik ragadozó átnyúlhat a szomszéd ketreczekbe és ilyenkor majd a füle, egyik szeme vagy pedig a farka bánja meg a szomszéd lakónak a játék végét. Az ilyen megcsonkított állat aztán fele értékét veszti.

Igy én is láttam egy csoda nagy tigris, melynek farkát egy oroszlán többől leharapta. Az állat azelőtt megért 10.000 márkát és csonkasága miatt 3000 márkára szállt le az értéke!

Az állatszelditést és idomitást már a régi görögök, de különösen a rómaiak, nagy mérvben kultiválták. Keleten pedig különösen Habes, Tripolis és Nubiában, valamint Indiában még a mai nap is nagyon is virágzik.

A tripolisi nagyurak háremeiket oroszlánokkal őriztetik, miután ezeket az éber háremörököt nehéz megvesztegetni. Elfogadják az ajándékot, de felfalják az ajándékozót is vele együtt. Theodor, a volt abessziniai négus, ha trónján ült, mindig négy oroszlán hevert lábai előtt és a halálraitéteket oroszlánjaival szaggattatta széjjel. A mostani négusnak apja, nagyatyja szintén szelidített oroszlánokkal kísértette magát mindenfelé. Az indiai ráhják és maharadzsák udvarában szelid tigrisek járnak-kelnek a csarnokokban vagy pompás ketreczekben fődiszét képezik a kerteknek.

Az európai és az ujvilági állatidomitók őseül azonban, noha 1811-ben született, mégis az amerikai származású Vorboys van Amburghot kell tekintenünk.

Ennek az embernek csudaszerű és rejtélyes hatalma volt az állatok megszelidítésére és születését is a következő csudálatos álom előzte meg.

„1811-ik évnek július havában az Oneida-öböl melletti rengetegben, Vorboys van Amburgh telepesnek a felesége a fáradtságtól ellankadva, mélyen elaludt egy vén hyckory fának a tövében és azt álmodta, mintha a medvék, farkasok, vadmacskák és cuguárok szelid kutyaként ki-bejárnának a házában, ő pedig egy nagy oroszlánfejből és talpából készít ebédet övéi részére.”

Mikor ebből az álomból felébredt, megszületett a fia, kit a keresztségben Izsáknak neveztek.

A szomszéd telepes lett a keresztapja, ki ezt az álmot úgy magyarázta, hogy a kis Izsák egykoron a legvadabb állatokat is meg fogja szelidíteni, az apa ellenben jót nevetett a jövendölésen, mert ő maga olyan leküzdhetetlen rettegést és iszonyatot érzett minden vadállat iránt, hogy ez lett oka a halálának is, mert egy izben, midőn a városba rándult, egy fordulónál véletlenül egy életnagyságra festett vadkannak a képétől annyira megijedt, hogy belebetegedve, többet fel sem kelt ágyából.

A fiatal Amburgh Izsáknál ellenben már zsenge korában beteljesült a keresztapa jövendölése, mert a többi gyermektársai játékát kerülve, bogarakkal, darazsakkal és hangyákkal játszadozott s minden idejét ezekkel töltötte el.

Midőn kissé nagyobb lett, a kisebb fajta emlős állatok iránt kezdett érdeklődni és a szomszéd félszerek egereit és patkányait, valóságos alattvalóivá szegődtette, mert többször látták, a mint szerény vacsoráját az egerek, patkányok és gyikok között szétosztotta, a melyek úgy körül rajzolták, kísérték, mint valami fejedelmet az alattvalói.

Édes anyja, ki minden effélet lelkéből utált, kérte, fenyegette, sőt néhányszor derekasán el is páholta érte, de mind nem használt, Izsák csak annál szenvedélyesebben ragaszkodott az állatokhoz.

Hetedik évében ült először lóra s attól a percztől fogva, a legvadabb paripa se birta levetni a nyeregből s így idővel egyike lett a legjobb lovasoknak, úgy, hogy Kentucky államnak minden vad és fékezhetlen lovát hozzá vezették megfékezni, a mely már 12 éves korában önálló és elég tisztességes keresetmódot biztosított a számára.

Édes anyja jámborul és isteni félelemben nevelte és midőn egy izben a bibliának ezt a helyét olvasták: „Sokasodjatok és szaporodjatok el a földön, hogy urai legyetek a föld állatainak, az ég madarainak és a tengerek halainak...” Izsák, fejét tenyerébe hajtva, gondolkozni kezdett és azt kérdezte anyjától? „Ha így van, miért futnak az emberek a tigris elől s miért engedik magukat a oroszlántól szétszaggatni?”

És midőn édes anyja nem tudott e kérdésre megfelelni, villogó szemekkel így kiáltott fel:

- Hát én megmondom! A vadállatok azért félelmesek, mert mi, emberek, gyávák és kislelkűek vagyunk! Erejük és kegyetlenségük daczára, ők a gyengébbek és az emberi tekintet erejével, az emberi szellem és akarat fensőbbiségével, le lehet őket igazni!

Ezt a theoriát, melyben Amburgh Izsák az állatszelistésnek a titkát már akkor kitalálta, nemsokára a gyakorlatban is teljes mérvben alkalmazta.

Minden szabad óráját Kentucky vad rengetegeknek a bebarangolásával töltötte és a rókák, farkasok, bölények és vaddisznók természetét tanulmányozva, ezek szelistésével tett kísérleteket.

És nemcsak sokat megszelidített közülök, hanem szigorú rendet tartva, valóságos erdei rendőrséget szervezett. Ha valakinek a ragadozók nyulait, birkáját vagy szárnyasait elrabolták, Amburghoz fordultak a tettes megbüntetése, vagy elfogatása végett; ki a legtöbb esetben ki is fürkészte a rablót és derekasan elhúsángolta, de a vérét egy állatnak se ontotta ki soha!

Egyetlen fegyvere egy rövid vaspálcza volt, a mivel az állat hátának bizonyos részére szokott ütni, a nélkül azonban, hogy veszedelmesen megsértené. Nem tartotta szükségesnek, hogy az állatot megfoszszák szabadságától s nem is tette azt soha, hanem vagy a bozótban lesett rá, vagy pedig barlangjába csuszva, lepte meg.

Amburgh barátja: Watt Ephraim az amerikai lapokban következőleg írja le őt:

„Őt láb magas, inkább vézna, mint tellett alakja mellett, ritka erővel volt megáldva és ezt a fizikai erőt vasakarata, aczéledzetségü idegei még inkább nevelték. Vonásai gyengédek s nőiesen lágyak voltak, de szemében valami leirhatatlan erő és kifejezés rejlett. Nem szuró és villogó tüzes fekete szemek voltak ezek, hanem valami oly megbénító és lenyűgöző fakó, hideg nyugalom és szilárd erő rejlett bennük, hogy a vadállatok nem bírtak tekintetének ellenállni és mintha magnetikus erő rejlene bennük, engedelmessé váltak neki.”

Öt évet töltve a rengetegekben, megunta a szárazföldet és tengerre kíváncskozott. Nagy sietve tehát egy feketeszínű Baribal medvét kerített hatalmába és azt Hióbnak keresztelve, vasbotjával maga előtt arra a hajóra hajtotta, mely Bombayba készült.

Ez alatt az út alatt lett Hióbnak az idomítása teljesen befejezve, még pedig úgy, hogy urának intésére, rögtön a habok közé ugrott. Ezzel az eredménnyel azonban nem volt teljesen megelégedve, hanem két főkát is beidomított úgy, hogy medvéjével versenyt usztak, halakat fogtak és apportíroztak, mint a legjobb vizslakutya. A hajón mindenki bámulta ezt a mesterművet, csak Amburgh nem volt megelégedve. Ő egészen másra vágyódott; egy czápát szeretett volna minden áron megszelidíteni és erről a szándékáról, daczára a kapitány és a hajótisztek intéseinek, semmi áron sem akart lemondani.

Egy reggelen, éppen midőn Hióbbal a fedélzeten reggelizett, egy hatalmas czápa bukkant fel a hajó közelében. Vasbotját megragadni, magát a korláton átvetve, a habok közé rohanni, egy pillanat műve volt csak! A kapitány megállította a hajót és az egész legénység a fedélzetre gyülekezett, mialatt Amburgh egyenesen a félelmes szörny felé uszott, mely tátott torokkal siklott feléje és rettenetes fogaival megragadva Amburgh vasbotját, magával együtt azt is a mélybe rántotta alá.

Hiába igyekezett Amburgh botját a fűrészszélű, acélkemény fogak közül kirántani, nem sikerült, úgy, hogy végre is botja nélkül kellett a felszínre küzdeni magát. A czápa azonban nyomon követte és mielőtt a leeresztett mentőkötelet megragadhata volna, már annyira a sarkában volt, hogy csak gyors alábukással tudott a rettenetes fogak elől menekülni és midőn újra felbukott, egy szigonyért kiáltva, nyugodtan várta, míg a tengernek ez a vérszomjas tigrise felé közeledik és midőn ez megtörtént, a szigonyt a czápa hátába lódtva, a rajta függő

kötelet a fedélzetre dobta, mit a matrózok azonnal megragadtak és teljes erejükből a vergődő czápát a víz felett igyekeztek tartani. Amburgh hívására Hiób azonnal a vízbe vetette magát és urának intésére a czápát megragadva, rettenetes talpaival agyonszorítani igyekezett; a miben néhány jól célzott puskagolyó is segített neki, mire hurkot vetve rá, a szörnnyeteget a fedélzetre vontatták.

Bombayba érkezve, a nyughatatlan természetű Amburgh újra Amerikába kívánkozott vissza és szerencsésen New-Yorkba érkezve, Hióbbal együtt, barátságot kötött egy Titus nevű állatsereglet tulajdonossal.

Amburgh az az ember volt, a milyent Titus csak kívánhatott magának. A főszelidítőt egy nőstény oroszlán, midőn a szomszéd ketreczbe akarta áterelni, szétszaggatta és vele együtt a két segédkező ápolót is megsebesítette.

Erre Amburgh vasbotjával felfegyverkezve, a vértől párologó bestia ketreczébe lépett és vasbotjának egy ütésére, szemeinek egy tekintetére, a feldühödött bestia meghunyászkodva feküdt lábai elé, mire Titus azonnal főidomárjává nevezte ki.

Innen Londonba hajóztak át az egész 70 kocsiából álló menageriával, hol az ott működő Astley czirkuszszal egyesülve, Amburgh a nagy cenztralkaliban oroszlánok, tigrisek és párduczoktól körülvéve, mutatta magát.

Itt mutatta be ő lefelől azt a vérjegosztó látványosságot, hogy fejét először annak az oroszlánnak a torkába dugta, mely nem rég a főidomárt szétszaggatta, azután pedig legnagyobb tigrisét kétlábra állítva, ennek a torkába dugta a fejét.

A közönség tombolt elragadtatásában! Ő lett a nap hőse és a czirkusz bevétele hetenként 8000 font sterlingre rugott, miután a közönség, egymásra licitálva a jegyek árát, tolongott az előadásokra.

Irók, tudósok s az előkelő világ eleje vizitáltak nála, fiatal nemesek nagy összegeket ajánlottak fel neki, ha megtanítja őket az idomítás titkaira.

A bámulat és csudálkozás azonban akkor hágott tetőpontra, midőn Amburgh kihirdette, hogy kedvencz tigrisével együtt léghajón fog felszállni a magasba és onnan szállóernyő segítségével fog leereszkedni.

Midőn azonban egész London erre a sohse látott mutatványra tódult, az óvatos rendőrség az utolsó pillanatban betiltotta, mire Titus-Astley önértékben megsértve, elhagyták Londont és Párisba utaztak.

Itt szintén Amburghot ünnepelte az egész francia Babylon, de a szemfüles rendőrség a léghajó-mutatványt itt is betiltotta, a mire innen egyenesen New-Yorkba hajóztak vissza és Amerika szabad földjén, végre sikerült ez a sohse látott hallatlan mutatvány. Amburgh felszállott és baj nélkül le is ereszkedett kedvencz tigrisével, - de csak egyetlen egyszer.

Itt Titus nemsokára meghalt és Amburgh lett a menageria tulajdonosa, de néhány év múlva ő is megunt a vándoréletet és állatseregletét eladva, megnősült és New-Yorkban pompás palotát építtetve, mint gazdag ember, gyöngéd családapa és a szegényeknek és szűkölködőknek legjobb barátja halt meg egy *légycsipés* következtében.

Csudálatos iróniája a sorsnak! Az az ember, ki tekintetével és energiájával a legfélelmeesebb vadállatokat igázta és győzte le, a legkisebb és leghitványabb állatnak, egy nyomorult légynek a csipésétől halt meg. Egész New-York siratta és sirkövére ezt vésték fel: „Amburgh Izsák, az állatok királya.”

A fürjek viadora.

Madrasz-fürjnek (*Coturnix cambayensis*), de cambay-fürjnek is nevezik ezt a jó rigó-nagyságu, de a mi fürjeinknél jóval kisebb szárnyast, melynek hazája egész India, a melynek minden részében feltalálható. A nyílt erdőségekben, a sűrű dsungel bozótokban, a helyenként bokrokkal benőtt füves hegyoldalakon épp oly otthoniasan tanyát üt, mint a termőföldeken, a hol 6-8 főnyi s néha nagyobb falkákban is apróbb rovarokra s férgekre vadászatva, a különféle magvakban leli táplálékát és midőn a nász ideje nála is beköszönt, egy-egy bokrocskának vagy lombosabb fücsomónak árnyas tövében sekély gödröt kaparva, azt vékony szálú füvel lazán kibéleli és abban többszöri párzás után rakja le január és márczius közötti időben, 5-7 darab tojását, melyet a nőcske 21 napig ül, mialatt a himecske szorgosan vigyáz a fészekre.

A mint látjuk tehát életmódja s természete sokban egyezik a mi fürjünkével, sőt még színezete is megfelel a fürjköntös tipikus rajzolatának, a mennyiben a himecske feje, pofácskái szép barnásvörösek, fejhátulja világosan hullámszürkésbarna s ugyanilyenek feketén hullámvonalazott háta és szárnyai. Farka barna, fekete sávval, hasa szürkésbarna, melle feketén hullámszürkésbarna színű. Csőre s szemei szintén feketék, lábai vörösek. A nőcske ellenben sötétbarna, fejének elején világos és feketés pontokkal finoman tarkázott; felső és alsó háta szürkésbarna feketén és világosan csikozva, szárnyai fakóbarnák, farka feketés, világos hullámcsikozással, torca fehéres, pofái, melle, hasa, világos vörösesbarnák, csőre fekete, de lábacskaik világosszaruszürkék, tehát a himtől könnyen megkülönböztethető.

Midőn Hagenbeck Krisztina árjegyzékében e fürjecskét 1887. évben jelezve láttam, először kérdést intéztem hozzá egynémely tulajdonságaira nézve, mire ő a következőket írta: „Ez a fürjecske a tulajdonképeni „viadorfürj”, mert ha két himecskét egymásra eresztenek, a nézők a legkecsesebb harci játékot élvezendik, mert két betanított vivókakas nem verekszik olyan elszánt dühvel és makacs kitartással, mint ez a kis szárnyas, a mely különben pompás énekével is megérdemli a gondozást.”

E tulajdonságaiért Indiában is, hol „*Girzának*” vagy „*Girza pittának*” nevezik, egyike a legkedvelt szárnyasoknak. Alig van kunyhó, hogy az eresz alatt egy bambuszból font hosszú, lapos kalitkában ne hallatná egy-egy himecske, kivált napkelte és napnyugta táján üvegtisztán csengő és fokozatosan mindig a felsőbb regiszterekbe emelkedő rythmikus verését, a mely a mi fürjünkéhez csak annyiban hasonlít, hogy meg van benne is az a bizonyos tiktakszerű menet, de sokkal lágyabb, üvegcsengésszerűen édesebb tisztasággal és sajátos fülbemászó modulációkkal...

De nem ez a szép ezüsttiszta csengő éneke az, a miért Indiában annyira kedvelve van, hogy a módosabb benszülöttek ereszei alatt öt, hat, sőt néha egy tucat kalitka is függ, hanem harcias és verekedő tulajdonsága tesz kedvelté és keresetté, hogy néha még az a szegény vízfordó is, kinek nemcsak kunyhója, de jóformán betevő falatja sincs, az oldalán függő zacskóban, vagy csinosan fonott táskában egy-egy girzát rejteget, hogy szomszédjának a girzájával szembe állítva, fürjviadalt rendezhessen és keservesen szerzett néhány garasát az ezen való fogadásban elveszithesse.

Az európai lóversenyeken sem tétetnek a fogadások lázasabb izgalommal, mint a girzaviadaloknál és a mint nálunk egy-egy délczeg paripa miatt a gazdája lábai alól elfut az egész vagyona és minden dominiuma, ugy Indiában is egy-egy girzának a kitartása és ügyességétől függ, hogy gazdag tulajdonosa nem-e mint koldus hagyja ott a küzdő teret?

Ez a sport Indiában már az ősidőktől kezdve virágzik s maguk a szentnek tartott brahminok is hódolnak e szokásnak egész szenvedélylyel.

Miután ez a fűrjfaj igen könnyen szelidül és hamar kezes lesz, a viadalra könnyen betanítható, annál inkább, mivel nem sok tanítás kell neki, mert a himecskék nemcsak a pázrás idején, de minden perczen tüzbe jönnek és harcra készek, alig, hogy egymás csatára hívó jelhangját meghallják. A mint pedig megpillantják egymást, villogó szemekkel, felborzolt tollazattal rohannak egymásra és minden elképzelhető módon, csőrvágásokkal, rugással, sarkantyuzással, szárnycsapásokkal és egymásra való ugrálással igyekeznek egyik a másikat leteríteni, vagy mennél több tollát kitépve, a küzdhelyről megfutamítani.

Hogy a himecskék harcias kedvét fokozzák és még bőszebbé tegyék őket, mint ezt a viadalra betanított egyes bülbül fajoknál is tenni szokták, bizonyos borsnemű növénynek a törött magvait keverik ételük közé, a melynek erejétől aztán valósággal megvadulnak s megrészegülnek. Egy-egy erőteljes, jó viador hírében álló girzáért néha két-háromszáz koronát is fizetnek, miután a fűrjviadaloknál, melyet „*girzambiának*” neveznek, épp úgy, mint a chinai és délamerikai kakasviadaloknál, magas pénzben járó fogadások történnek, sőt egynémelyik szenvedélyes fogadó, mint elébb már említettük, minden vagyonát elveszti a fűrjviadalokban, mely annyira nemzeti szokássá nőtte ki magát, hogy az angol hódítás előtt az audhii, a nepali és egyéb indiai fejedelemségekben, a girzáknak külön udvartartásuk és személyzetük volt, melynek feje egyike volt az udvar főbb méltóságainak, sőt maguk a maharadszák is saját magas személyükben leereszkedve, nagy szenvedélylyel üzték a fűrjek harcra való idomításának nemes passzióját.

A madraszfűrjek fogása hálókka, hurkokkal és csalmadárral történik, vagy pedig egy szabadillafajtájú növénynek a bódító nedvébe áztatott magokat szórva el, könnyedén elfogdossák az elkábult és repülni nem tudó szárnyasokat.

Az angol tiszték és európai vadászok azonban kicsisége daczára, elég passzióval lövöldözik őket, mert husuk, kivált az év bizonyos szakában, midőn a vadköles és bizonyos borsónemű növények apró magvaitól és a vadkendertől jól felhiznak, igen izletes.

Vadászatuk a csendes, száraz és forró napokon, daczára neszes és igen óvatos természetüknek, nem nehéz, mert ilyenkor kevés bujkálás és hajszolás után, erős szárnycsattogás között, hangos hívószavukat hallatva, egyszerre felkelnek s egyenes irányban tovahuzva, rövid repülés után, levágódnak a fü, vagy gazos közé. Zivatarra hajló, szeles, borult vagy esős napokon ellenben igen nehéz őket felzavarni, mert ilyenkor olyan gyorsan, olyan ravasz és óvatos bujkálással surrannak mindenfelé, hogy alig lehet puskavégre kapni egyet is belőlük, sőt még a kutya is csak nehezen tudja őket rövid felrebbenésre birni.

Annál érdekesebb azonban, a hogyan a benszülött ind főurak és a jobbmódu birtokosok vadászszák őket és ebben is, mint minden ilyen fajta dologban, hihetetlen fényt és pompát fejtenek ki.

E czélra ugyanis egy piróknagyságu, kicsi sólyomfajt, a *Hierea coerulescenst*, vagy mint benszülött nyelven nevezik, a „*Mutit*” használják.

Ez a szó annyit tesz, mint: „*maroknyi nagy*”, vagy: „*egy marékra való*”. Ezzel a sólyom kicsinységére czéloznak, miután az embernek a markába kényelmesen belefér és midőn a társaság girzavadászatra indul, mindenki valósággal markába szorítva, viszi magával szelidített és betanított Mutiját s midőn végre a lármától és hajszolástól ijesztett fűrjek a sok ideoda bujkálás után végre felrebbennek, a Mutit, mint egy követ, valósággal utánuk hajítják.

Ez a karcsu testü, felül kékesfekete, alól fehér és rozsdavörös kis sólyom, merészségre és támadó vérszomjra nézve vetekedik bármelyik nagy sólyomfajtaival és midőn sebes dobással tova repittetik, éles visitást hallatva, szárnyal a menekülő fűrjek után és egyet kiválasztva, nyilgyorsan a fölébe röppen és addig veri, tépi, szaggatja rá-rácsapó szárnyalással, míg a halálra rémült és ellankadt fűrj a földre nem zuhan és ekkor reácsapva, szemeit vagdalja és

addig marczangolja, míg gazdája oda nem siet és újra a markába nem veszi. Jutalmul rendszeren ez a kis rabló a fürjnek agyvelejét kapja, mely, mellesleg megjegyezve, mint a némaság és süketség elleni gyógyszer szerepel a bráhmínok régi orvosi könyveiben.

Ugy emlékszem, hogy Dél-Franciaországban és Olaszországban kísérletet tettek e fürjfajtának a meghonosításával. Ez a kísérlet azonban, mely inkább curiosumnak, mint komolynak volt vehető, nem sikerült, miután a kitelepített és meleg éghajlathoz szokott fürjek a rá következő hűvösebb esős napok alatt elpusztultak.

Ez természetes is, mert ez a fürjfaj meghonosításra nem való, mert annyira kényes természetű, hogy a mi mérsékelt és változatos klimánkat nem állja ki.

A fogságot ellenben, *megfelelő, gondos* ápolás mellett jól kiállja. Én 1887-ben Hagenbecktől hoztattam egy himet, azután pedig az alföldi Reihe cégétől egy párt. Táplálékul fehér, senegal köles és fénymagból álló keveréket kaptak, egy kevés mák s törött kendermag, valamint fülemile-étek hozzáadásával. E mellett bőven lisztférget, félig érett utifümagfüzéreket, kölest kalászban (Kolbenhirse) és igen tágas, hosszú lapos kalitkát, bőven homokkal, mert a mozgásra és futkosásra tágas helyet kívánnak. Télen átlag 16-18 foknyi meleg, világos, derült és nyugodalmatlan helyen voltak, hová a nap besütött, mert a napsugárban és homokban szerfelett szeretnek heverni és kotorászni. E tartás mellett igen jól megmaradtak, vigan és szorgalmasan énekeltek.

Nálam nem költöttek, de, mint tudom, több madárbarát szerencsésen tenyésztette őket volierekben és madárszobájában, a hol épp úgy, mint hazájában, a lerakott gyepázsitba, csekély gödröt vájva, laza módon kibélelték fűszállal és más effélével. A költés márczius végén történt és 21 nap múlva a fiatalok kikelve, vidáman követték szülőiket. A fiatalok apróra vágott tojássárga, duzzasztott hangyatojás és vízzel kevésbé megnedvesített édes kukoriczaliszt, vagy buzadara keverékkel lettek mindaddig tartva, míg magra kaptak. A fenti ételnél, a kukoriczaliszt és dara helyett, tojáskenyérmorzsát is lehet venni. A fiókák igen kecses és fürge kis teremtmények s anyjuk a legkisebb zörejre, rögtönösen hívó hangját hallatta, mire, ha messzibb voltak tőle, lelapulva rejtőztek mindaddig, míg csak védőleg a szárnyai alá nem szedte őket.

A tevepárducz.

A régiek így nevezték a zsiráfot, miután latin nevét (*Camelopardalis giraffa*) a tevéből és párduczból kombinálták össze elég találóan teveszerű magas alakja és párduczszerűen foltozott színezete után. A ki a zsiráfot a mérsékelt éghajlatu országok állatkertjeiben, kivált a mi nyomoruságos állatkertünkben látta, hol az állatok akklimatizálás helyett, torquemadai kinzással párosult vak tudatlanságból, pusztulásra vannak kárhóztatva, annak fogalma sem lehet arról a festői és plasztikus szépségről, a mit ez az állat tropikus napfénytől izzó hazájában mutat, a hol sötéten foltozott világos-vöröses narancsszinű bőre minden izommozdulatra más-más színekben játszik, akár a napfény teljvilága aranyozza, akár pedig a mimozák sötétzöldje vet reá árnyékos reflexet...

Ez a hatalmas vad az állatvilág egyik legszebb, legsajátosabb és legérdekesebb egyede!

Ugyanis a kérődzők csoportjában egymaga alkot egy fajt s fájának mását hiába keressük az állatvilágban.

Teremtésénél, mintha a természet szintén szeszélyeskedni akart volna, miként a gnunál! Csakhogy, míg a gnu teremtésénél a természet szörnyeteget produkált, addig a zsiráfnál egy fenséges óriást alkotott a vadász és természetbuvár szívét megdobogtató minden szépséggel felékesítve s daczára annak, hogy alkatának minden része más-más állatéből látszik összetéve lenni, egészében mégis harmonikus, szép és egyöntetű.

Alakja egy rézsutosan épített lótest, melynek hátulja majd egy félméterrel alacsonyabb a három méter magas előtestnél. Hátulján a szamárhoz hasonló hatalmas bojtos fark fityeg, elején pedig a hosszú tevenyakon egy finom és ékes lófej nyugszik, a legszelidebb tekintetű gazella szemekkel és két, felálló szarvacskához hasonló szőrrel benőtt nyulvánnyal, ellenben a szemei fölött látható harmadik szarvféle nem egyéb, mint egy meglehetősen nagyságu csontkidudorodás. Nyelve óriási féregalaku és hosszan kinyújtható, lábai az antilopokéra emlékeztetnek, ellenben vöröses fehér, vagy fehéres vörös narancsszinű sötétbarnásan foltozott bőre a párduczéhoz hasonlít. Magassága az öt, öt és fél, sőt majdnem a hat métert megüti, miután Stanley Közép-Afrikában több ilyen nagyságu zsiráfot elejtett, sőt elejtett egy olyan válfajt is, melynek foltjai nem sötétbarnák és három-négyszögletes alakúak voltak, mint a zsiráfoké rendesen lenni szokott, hanem majdnem egészen gömbölyűek és koromfeketék.

A zsiráftehén kisebb és gyengébb alkatu a himnél, kisebb szarvakkal, halványabb színezettel, vékonyabb lábakkal és kisebb patákkal.

Hazája egész Közép-Afrika Nubiától kezdve, egészen a Kapföldig. Itt él a tulajdonképpeni erdőket és a sivár pusztákat kerülve, azokon a bozótos és fás mezőségeken, hol a hosszuszálú mohfélékkel és folyondárokkal benőtt, ernyőalaku mimozák és akáczfák bőségben diszlenek és apró, vigályosan szétszórt ligeteket alkotnak.

Az ilyen vidékek kedvencz legelőhelyei és a hol a vadászoktól nem lesz zaklatva, tiz-husz főből álló csapatokban él, egy vén, tapasztalt him vezetése alatt, mely magasságra, erőre a csapat valamennyi tagját felülmulja és daczára ismert szelid természetének, a nyájában nem tűr semmi rendetlenkedést, hanem keményen össze-vissza rugdalja s hosszú nyakával felökleli a rendbontókat.

Féregalaku, hosszan kinyújtható s izomdu nyelvvel a tövises zsiráfakácok és mimozák leveleit, virágait s fiatal ághegyeit könnyedén eléri és lecsipkedi és ez a tulajdonképpeni legelés módja, ellenben annál fáradtságosabb, ha a földről a füvet akarja lelegelni, mert akkor hosszú lábait, a mennyire csak lehet, szét kell terpesztenie, hogy szájával a földet elérhesse.

Bármilyen hihetetlenül hangzik, de való, hogy ez a tarkabőrű nagy állat, ezekben a ritka és világos mimoza-ligetekben, éppen tarkaságánál és kolosszális nagyságánál fogva, úgy beleolvad a tájba és a környezetbe, a mimozák törzsének, a mohok és bozótok szineibe, hogy bizonyos távolságból ugyancsak éles és gyakorlott szemnek kell lenni, hogy észrevegye, kivált, ha figyelve, vigyázva, mozdulatlanul áll... Ilyenkor hosszú felnyújtott nyaka csalódásig hasonlít és beleolvad a mimozák törzsébe és ágaiba.

Járásuk lassu, méltóságos, de azért kecses és könnyed, ellenben futásuk esetlennek és nehézkesnek látszik, erőlködő ugrásaikkal és ingaként előre-hátra löbbálózdó hosszú nyakukkal. Egészen véve, noha iramjuk csudálatos és komikus hatást tesz, mindazonáltal nem nevet az, ki üldözőbe veszi őket, mert ugyancsak gyors iramu és kitartó jó lovának kell lenni, ha be akarja érni őket, mert hosszú és kitartó ugrásaikkal a legjobb ló és a legjobb Bischari-fajta futóteve elől elmenekülnek, kivált ha egy kis térelőnyt nyerhetnek.

Már a régi görögök és rómaiak előtt is ismeretes volt. Aristoteles Hipparion, azaz lópárducz néven írta le, Plinius párduczlonak nevezte el s felemlíti, hogy Julius Caesar volt az első, ki az Amphitheatrumban a római népnek is bemutatta. A középkorban szintén több zsiráf hozatott Európába. Az egyiptomi szultán a hohensaufi házból származó II. Frigyesnek küldött egyet ajándékba, valamint Medici Lorenzo is kapott egyet Keletről. Ettől kezdve majdnem 300 év mulott el, a nélkül, hogy a zsiráfról megemlékeztek volna, sőt egészen a feledés világába látszott merülni és miután csak itt-ott hiányos s csudásan elferdített leírások és rajzok maradtak fenn róla, utoljára létezését is tagadásba vették és az egyszarvuak, griffmadarak, satyrok, sphynxek és kutyafejű emberek mesevilágába sorozták, míg végre 1827-ben az első zsiráf újra Európába érkezett és a tudós utazó Levaillant szakszerű leírást adott róla, miután Kapföldről belső Afrikába egészen a Namaquák földjéig hatolva, maga is elejtett néhányat, a benszülöttek birtokában pedig nagyszámu zsiráfborrt látott.

A zsiráf husa nagyon jó és izletes, ha az állat nem tulságos vén és ha kövér és jól táplált. A vének és soványak husát kemény, izetlen és szívós voltak miatt alig lehet élvezni, ellenben hosszú lábszár és egyéb csontjainak igen dus velőtartalma nemcsak a benszülöttek, de jól elkészítve, még az európai emberek előtt is kívánatos inyenczfalatnak tekintetik. Épp ezért nemcsak értékes és szép bőre miatt, de ezért is szorgalmasan vadászzák, de ritkasága miatt az állatkereskedésben minden időben igen keresett és drága czikk volt a zsiráf és ezelőtt 10-12 évvel Hagenbeck, Jamrach, Reiche, Cross stb. állatkereskedők 10-12,000 márkáért adták el darabját, sőt néha drágábban is.

A benszülöttek veremekben vagy lesből ejtik el, de leginkább a „hopo”-nak nevezett veremben vadászzák. Ez a hopo egy valóságos állatmészárszék en masse, vagyis az igazi vadászember előtt egy undorító óriási hekatomba!

Ugyanis egy negyven-ötven méter széles s hosszú és megfelelő mélységü gödör, verem lesz ásva, vagy egy ennek megfelelő természetes szakadék lesz kiválasztva egy alkalmas és vadbő tájékon. Ez a verem vagy szakadék ágakkal, fatörzsekkel erősen be lesz kerítve, valamint két oldalról az eleje is, hogy a vadak oldalt ki ne törhessenek Néha magát a vermet is csalókan és könnyedén befedik gyeppel és ágakkal. Ekkor a törzsnek valamennyi vadászférfia, a szükség szerint felállítva, nagy lármával megkezdi a hajtást, úgy, hogy néha százakból, ezrekből álló antilopnyáját a belékeveredett zebra és gnunyájakkal, zsiráfcsapatokkal, struczczokkal együtt hajtának bele a hoponak nevezett verembe, a mely sokszor szinig megtelik a beléhullt állatokkal és ezek hulláival.

A megriasztott állatok ész nélkül, vad kavarodásban egymás hegyén-hátán gázolva, rohannak a hopo felé, melynek csalóka teteje azonnal beszakad alattuk. A hátulsók nyomják, tasztják az elsőket. Kétségbeesett ugrás, tombolás s vadul hangzó nyerítés, bögés között zuhannak össze-vissza törve a hopo fenekére, mely csakhamar szinig telik a gomolygó állattömeggel.

Egy-egy zebra, egy-egy hosszunyaku zsiráf a gomolygó tömegben gázolva, nyargalva, iparkodik kétségbeesett ugrásokkal a hopokerítésen átszökni, az antilopok bégetve eviczkelnek, amott egy-egy vergődő struczszárny leng s hosszú nyaka kigyóként hajladozik ide-oda. A kiszökni próbálókat bunkóütésekkel, lándzsaszurásokkal terítik le és csak az állatok igen kis részének sikerül a hopo oldalát kidöntve, megmenekülni, mikor az már szinig telve van a vadak minden nemével.

Ez undok mészárlástól elfordulva, a zsiráf vadászatnak egy másik nemét mutatjuk be, a melynek olvasására bizonyára minden igaz vadásznak a szive hevélyesen és vadászvágytól izgatva, feldobog, mert egyedül ez a méltó ehhez a nemes és fejedelmi vadhoz és e módon vadásztak rájuk a híres Baker, Gordon-Cumming, Bennett, Anderson, Farini, Belloni stb. Nimródnek mindmegannyi lelkes és méltó hivei...

„A tizenöt-husz főből álló zsiráfcsorda szokása szerint a legmagasabb helyet választotta, a honnan a vidéket szélében-hosszában beláthatták, a mint ezt távcsövemen át jól láthattam, - beszéli Anderson.

Tudtam, hogy a völgyoldalt egyenesen meg nem mászhatom, mert hosszú nyakuknál fogva mindjárt észrevettek volna, e miatt tehát nagy kerülőt téve, a völgyoldal minden mélyedését és domborodását felhasználva, felülről igyekeztem őket meglopni, ami sikerült is, mert nem-sokára balfelül megpillantottam a vezető himnek karcsu, hatalmas nyakát s mellette a többieket is, a mint a fák és bokrok galyait legelték.

Egy sűrű bozót mögé lapulva közeledtem, a mennyire csak lehetett. Az állatok szél mentében legelészve, lassan vonultak tovább, ellenben én még kétszáz lépésnyire sem közeledhettem a hatalmas nagyságu vezető himhez. Kísérőmmel együtt a bozót mögé óvatosan a földre hasalva, dobogó szivvel lestem a vezérhimet, minden pillanatban attól félve, hogy szelet fog felőlem. Csakhamar másik két pompás állat szegődött melléje, a meredek völgyoldalon pedig számos zsiráfot láttam legelészve, fölfelé vonulni. A sok légy és szunyog láthatólag bántotta őket és többféle madarat, köztük az érczesen fénylő Lamprotornis-fajtákat, apró fehér gémekeket láttam fejük fölött repkedni, sőt fejükre is szállni, hogy az orrlükeikbe telepedett legyeket elkapdoshassák, a mit a zsiráfok jólesőleg eltűrték. Ezt a tisztet különösen a vörös-csőrű Buphagusok végezték nagy serényen s éles csőrükkel, mint valami sebészi eszközzel, nyitogatták fel a bőr alatt rejtőzködő álcák rejtekeit.

Egyszerre azonban összerezzenem, mert tarkómat erősbödő széláramlat hűsítette, a mely ittlétünket a zsiráfoknak is elárulhatja és csakugyan pár pillanatra rá a három nyulánk nyak magasan a levegőbe emelkedett s nagy fekete szemeiket felénk irányozva, szobor mozdulatlansággal figyeltek és néztek a bozót felé.

E figyelő állásra a nyáj többi része is neszelni kezdett s az alantabb legelők siettek felfelé a többiekhez csatlakozni és csakhamar az egész nyáj magasra nyújtott nyakkal, mohó pillantásokkal nézett leshelyünk felé. Ez pompás látvány volt! Remekül foltozott bőrük velencei brokátként csillogott a napfényben, a mint narancsszin szobrokként emelkedtek ki a mimozák sötétzöld háttéréből.

Biztosra vettem, hogy a következő pillanatban tovarohannak. A talaj emelkedését végigtekintve, majdnem megközelítő biztonsággal kiszámítottam, mely irányba fognak fordulni, azért hát kísérőimnek intve, a milyen gyorsan csak lehetett, rohantam előre.

A megriadt nyáj a legsebesebb iramban vágatott tova és hosszú, bojtos farkukat hátuk felett lebegtetve, éppen abba az irányba csaptak át, a hogy én gondoltam, a mi által nekem alkalmam nyilott, hogy nem egészen kétszáz lépésről oldalt rájuk löhessek. Szerencsétlenségemre egy gödörbe estem, melyet nem vettem észre a magas fü között és mire kikapaszkodtam belőle, a lőtávolság jóval megnagyobbodott. Észrevettem azonban, hogy a vezető him,

egyenesen jobbra törve, keresztül rohant néhány alacsony mimozafa között, hogy a nyílt fensikot elérhesse. Erre én is minden erőmből neki iramodva, hogy a csordának útját vágjam, oldalt fordultam és alig hogy megálltam, az egész csorda előttem rohant el földet rengető dobogás között. Fegyveremet arcomhoz kapva, a vezető himet célba venni egy pillanat műve volt s mindjárt rá kimondhatatlan meglepődéssel hallottam golyómnak a vágását, mindazáltal feltartóztathatatlanul még tovább rohant, de vagy kétszáz lépésnyire nagy zuhanással az alacsony bokrok közé zuhant. Második golyómmal egyet elhibáztam, mire kísérőm gyorsan másik fegyvert adott kezembe. Egy sötéten foltozott pompás himet célba véve, ez lövéseimre térdeire rogyott, de mindjárt feltápáskodva, sántikálva továbbügetett. Fegyveremet megtöltve, az elejtett zsiráfhoz siettem, melyet golyóm lapoczkán érve, azonnal megölt. Ekkor láttam, hogy a második zsiráf, melyet elhibázni hittem, vagy száz lépésnyi távra álldogál. Közeledésemre menekülni akart, de pár ugrás után felbukott, a mire kísérőm megadva neki a kegyelemdöfést, azonnal végzett vele. Vagy félóráig üldöztem még a futó nyáját, azután minden eredmény nélkül tértem vissza zsákmányomhoz, hogy kedvem szerint megcsodálhassam. Noha ez volt az első zsiráfom, mégis a vadászörömet és büszkeséget a sajnálkozás egy neme váltotta fel bennem, midőn e pompás, de teljesen védtelen állatot megpillantottam, mert daczára husz lábnyi magasságának, a természet semmiféle védőfegyvert nem adott neki és minden védelme csak gyors lábaiban és bámulatraméltó éleslátásában nyilvánul.”

Az emberen kívül, az állatvilágból az oroszlán és párducz a legnagyobb ellensége neki. A párducz többnyire lesből rohan rá, az oroszlán pedig rendesen párjával, vagy többedmagával hajtja és midőn a vezető him beérve, egy szökéssel a hátán terem, a meghajszolt állat, minden erejét összeszedve, egy darabig még tovább rohan rettenetes lovagjával, mely hörgő ordítás között, nyakcsigáját átharapva leteríti, a többiek pedig az alatt villogó szemekkel, oldalaikat bojtos farkukkal korbácsolva, állják körül, míg a legvénebb him végez vele.

Midőn lóháton és kutyákkal lesz hajtva, ha ezek bekerítik, iparkodik ugyan rugásokkal védeni magát, de ebben sem valami nagy mester. A himek párosodás idején viaskodnak ugyan s rugják, harapják néha egymást, de azért nem sok kárt tesznek egymásban, szóval teljesen védtelen állat, de azért mégis egyike a leghevélyesebb vadászélveknak, a gyors iramban száguldó jó paripa hátán ennek a szélesebb állatnak hegyen-völgyön utána vágatni és egy jól irányzott golyóval leteríteni.

Az erdők haramiája.

„...A farkas az, mely egy leeresztett farku, sovány és hosszulábu nagy kutyához hasonlít”, mondja Giebel, de talán csak az első, felületes megtekintésre, állítjuk mi és velünk együtt mindazok, akik nem akarnak azoknak a természettudósoknak a hibájába esni, kik majd a farkast, majd a sakált mondják kutyáink ősapjának - és ezen a réven akarják nekünk a közeli fajatyafiságot bebizonyítani.

Mert azt hiszem, hogy azt mindenki elismeri, hogy erdeinknek ez a falánk rablója csak bizarr és elvadult torzképe lehet az ember által régidőktől fogva megnemesített kutyafajoknak, annyit azonban nem lehet eltagadni, *hogy a vadon lakói közül ez áll legközelebb a kutya legősibb karaktertypusához és csakis egyedül ezen a réven lehet „rokonságba” hozni a kutya-félék családjával*, miután beható megtekintésre épp annyi hasonló, mint eltérő alaki ismertetőjelet lehet rajta felfedezni...

A hasonló ismertetőjelek: a kutyákéval egyforma gömbölyü pupillák, a Spitz-fajok felálló, hegyes fülei, a fogazat, a vékonyakon bemélyedő horpaszok és a soványas lábszárak, mely utóbbiak a juhászkutyáknál, ha nem is valami nagy mértékben, de mégis föllelhetők; ellenben rézsutosan álló szemeivel, csapott állásu koponyájával, a rókáéhoz hasonlóan, erősen hegybefutó pófájával, hosszas keskeny lábfejevel erősen eltér a kutyáktól, éppen úgy vastag bozontos farkával, melyet behuzva vagy lomposan leeresztve, lógat és sohase kondorit fölfelé, mint a kutyák szokták, melyeknél a nagy Linné is félreismerhetetlen faji jelleg gyanánt utalt farkuknak kissé fölfelé való kunkorodására.

Hát bizony elismerjük, hogy ez olyan: „nesze semmi, fogd meg jól” bizonyíték a faji rokonság mellett, de nem tehetünk róla, miután a felhozott tényleges bizonyítékokkal ugyanannyi nemleges áll szemben s végezetül sem bizonyíték, sem tagadás nem marad feleslegben, mely vagy az egyik, vagy a másik részére döntené el a kérdést. Ezzel azonban nem azt akarom mondani, hogy nem lehetne még több alaki ismertetőjelet felsorolni, de igenis azt állítom, hogy ezekre szintén épp annyi eltérő és tagadó sajátságokkal lehetne ráduplázni - amelyekből aztán megint csak a fentebb már elmondott circulus vitiosusba kerülnénk bele.

Ellenben, ha ezen messzire álló alaki atyafiságot a kettőnek individualitásával és karakterével állítjuk szembe, akkor ez az állítólagos rokonság őszi ködként foszlik széjjel, mert ez a telhetetlen belü s éhségében örökké kielégíthetetlen bestia általában annyira alantas fokon áll az állat-egyedek sorában, hogy még a legsundább ragadozók között is ő a legundokabb és legvisszataszítóbb. A legdühöngőbbel versenyez falánságban, alattomoságban és álnokságban és még csak parányát se rejtegeti magában az oroszlán nemességének, az erdei medve humorának, a jegesmedve egyenesen nekitörő bátorságának és a kutyák ragaszkodásának és hűségének. Ismétlem, általánosságban beszélek, mert a farkasok között is akad elvéve, amelyik kivételt képez, vagy legalább annyira-mennyire levetkőzi álnok tulajdonságainak nagy részét az emberreli érintkezés, vagy szelidítés hatása alatt, de ez a ritka kivétel csakis egyeseknek az individualitása javára irható, mely individualitás többé-kevésbé majdnem minden állatnál feltalálható.

A farkas bundája szőrözetében, mint színezetében csak úgy alá van rendelve a természet és a környezet nagy szintörvényeinek, mint a többi állaté, s e mellett a fény és meleg, a nyár és tél, valamint lakóhelyének északi vagy déli volta észrevehető különbséget idéz elő bundája színezetében és minőségében...

Igy az északi tájak lakóinál a szőrözet hosszú, durva és sűrű minőségű, a déliekénél ellenben rövid és göndörded. Színezete nyáron inkább rőtes, télen pedig sárgás-szürkében játszó, mig

az északi vidékeken, például a Lappföldön tartózkodóknál hiányzik a sárgás árnyalat és e helyett a sok fehérrel kevert fekete szín az uralkodó - szóval, színezete mindig összhangzik a tájék uralkodó színárnyalatával, akár a déli tájak tarkább koloritja, akár az északi tájak egyhangu, hótól és jégtől szürke árnyalata képezze környezetét...

Igy például a mi farkasunk nyáron itt-ott szürkével vegyes rőtvröses bundát visel, télen pedig feketével árnyalt s fakó-sárgával kevert szürke a színezete, fején, czombjain és hasán fehérrel keverve. Szőrözete nyakán, hátán felálló s durván bozontos és leghosszabb a hasán, czombjain, farkán és ez alatt a bozontos szörme alatt - második bundaként - egy gyapjas köztakaró található, amely a kutyáktól szintén jelentékenyen megkülönbözteti.

Feltűnően erős testének az előrésze: a rövid, izmos nyak a széles tarkóval és a fejtetővel, ellenben hátsó része jóval gyengébb, s majdnem úgy néz ki, mintha az izmos előrészszel szemben, kissé el lenne nyomorodva és tény, hogy a farkasnak leggyöngébb és legérzékenyebb része a dereka, mert egy becsületes furkóúttal meg lehet bénítani, annál fejlettebb azonban az eleje, mert egy birkával vagy őzzel a szájában, a legnagyobb könnyűséggel tovább tud állani, noha nagysága körülbelül megegyezik egy nem tulnagy juhászkutyáéval, csak hogy természetben jóval vékonyabb és soványabb, mindazonáltal egy vén kifejlett ordas test-súlyban eléri a 40-50 kilogrammot is.

Színezetére és nagyságára nézve a farkasnak két nemét különböztetik meg, u. m. az erdei vagy hegyi és a réti farkast. Ez a megkülönböztetés azonban úgy természetrajzilag, mint vadászatilag téves, mert igen bajos volna őket akár egyik, akár másik szempontból megkülönböztetni, kivált ott, hol a nádasok környékén közelebb, vagy távolabb erdők, rengetegek, vagy erdős hegyek húzódnak végig. Mert midőn az erdőt meghajtják, akkor a nádasba keres buvóhelyet, mikor pedig kizargatják a nádasból, akkor a rengetegek fái és bokrai között keres menedéket, az pedig meg éppen a teljes lehetetlenségek közé tartozik, midőn a forgás idejében éjjelenként a nőstény elnyújtott üvöltéssel hívogatja maga köré a kanokat, hogy ez a két külön nemnek állított nádi és erdei egyed egymással össze ne keveredjék.

Állítják továbbá, hogy a nádi, vagy réti ordas véznább és kisebb volna a hegyi vagy erdei egyedeknél. Ez sem áll! Mert az alföldön és a Tisza körüli nádasokban tanyázó farkasoknak juhok, marhák, csikók és sertésekben sokkal dusabban terített asztala és választéka van, mint a rengetegben és a hegyi erdőkben csupán a vadra utalt erdei farkasoknak és miután pedig a farkasnál is - mint egyéb más állatnál a bő táplálék a fejlődésnek legelső és legfőbb tényezője, a réti farkasnak tehát nem véznábbnak, hanem fejlettebbnek kell lennie az erdeinél.

Nem beszélek egyes esetekről, azaz kivételesen nagyra fejlődött példányokról, valamint azt sem tagadhatom, hogy a nádi, vagy réti farkas rendszeren fakóbb, vörhenyesebb színű és lomposabb az erdeinél, de ennek is megtalálhatók a természetes okai és pedig a nádasok és zombékok, tehát a környezetnek bundájához hasonló fakón rőtvrhenyeges színezetében és abban, hogy a rónákon és lapályokon, hogy röviden fejezzem ki magamat, a rátűző nap jobban megfakítja bundájának a színezetét, mint az erdők és rengetegek árnyas, nap nem sütötte mélyében tanyázó farkasnak.

A mi hazáját illeti, ordasunk ebben meglehetősen világpolgár, mert az északi félteke ó- és ujvilágában sűrűbben vagy szórványosan, de majdnem mindenütt otthon van. A Pyrenék, az Ardennek és a Kárpátok hegységeiben, az Alpokon, a bérczek és szakadékok öblei között, egyiktől a másikig harsog borzalmas üvöltése, kivált a fagytól csikorgó, visszhangos téli éjszakákon. Norvégiában, Orosz-, Lengyelországban, Szibériában, nálunk Magyarországon és Erdélyben jól ismert rabló, továbbá lakja még Ázsiát is, Amerikának pedig Mexikó és Flóridától a Jeges-tengerig húzódo roppant területeit minden irányban bekalandozza.

Közép- és Dél-Európa kultivált területein, Angliában és Szardinia szigetén stb. teljesen ki van már irtva, Németországban pedig szórványosan itt-ott, nagy ritkán és csakis akkor kerül egy ordas puszkavégre, ha a határerdőségek és hegyek rejtekeiből odatéved. Izland, Grönland és a Közép-tenger szigetein, valószínűleg sohse tanyázott, ellenben Oroszország, Szibéria és Lengyelország még valóságos paradicsoma nekik - de legkorlátlanabb paradicsoma és leggazdagabb vadászterülete a farkasoknak Észak-Amerika, a Jeges-tenger partvidékétől egészen le Mexikóig...

Mert e mérhetetlen terület végtelen hegylánczai, szakadékos rengetegei, az óriási sziklahegység (Rocky-Mountains) éppen úgy, mint az északon fekvő Lorenzo-tótól a felső Missouriig terjedő 100,000 négyszögmérföldnyire huzódó terület és a Mississippi-folyó vidékének 70,000 négyszögmérföldnyire terjedő fütől hullámzó és vadban gazdag savannái, ontják neki a zsákmányt és prédát az itt lakó hét szarvasfajban, a megszámlálhatlan bölénycsordákban, a Kabrit antilopban és a gyarmatosok marhái, lovai, disznói és juhaiban...

Nálunk a farkas, a Kárpátokon kívül, nagyobb erdőségeinkben, az Alföldön, a Tisza nádasai-ban, Erdélyben majdnem mindenütt előfordul és zord teleken néha még a falukba és a kisebb városvégi házak közelébe is bemerészkedik. Így diákkoromban hallottam Nagy-Kanizsán, hogy egy leölt hasasdisznónak a beleit, melyeket egészen a szántóföldekig nyuló kert végébe hajítottak ki, egy farkas elvitte; Zala-Egerszegen pedig megtörtént, hogy egy gazdának szemeláttára fojtotta meg és vitte el a kutyáját városvégi portájáról, midőn éjszaka a nagy lármára kiment körülnézni, mert élelmében éppen nem válogató és kielégíthetetlen falánkságában felfal és elfogyaszt mindent, ami elébe kerül s ezért elmondhatjuk róla, hogy a ragadozók között ő a sokatevő és mindentfaló, mint a keselyű a szárnyasok között.

A kisebb-nagyobb vadakon, háziállatokon kívül, megeszik mindenféle dögöt s ebbeli kiváló előszeretetében közel áll a délvidékek hiénáihoz és dögkeselyüihez. Ezeken kívül befal, felemészt rókát, nyulat, egeret, madarat, gyikot, kigyót, békát a cserebogárral egyetemben, sőt mint egyik-másik észlelő állítja, szükség esetén a kukoricza mellett nem veti meg az egyéb növényi eledeleket sem.

E notorius rabló - sunnyogó és haramia természetének egészen megfelelő lakást választ magának. Vad hegyi erdők, messze elhuzódó, sűrű rengetegek, zezugos szakadékok, lápok, nádas mocsarak, morotvák, járhatlan és hozzáférhetlen berkek, rétségek a legkedvenczebb tartózkodási helyei, kivált száraz évszakokban, midőn a magasán kiálló nád- és gyékénytövek össze-visszafonódott zombékjai között mély üregek és szakadékok támadnak.

Bárhol üsse is fel azonban tanyáját, éhségzakkalta zsákmányszomjában szinte hihetetlen messzeségű területeket bekóborol, mely kóborlásra hosszú és inas lábai, kifejlett csontos alkata s nem éppen nehéz testsulya kiválóan alkalmassá teszik. Egy éjszaka hat, nyolcz- vagy tiz mérföldet bekóborolni játék neki, vándorlásaiban pedig rónákon, hegylánczokon keresztül 100 vagy 150 mérföldnyi utakat is megtesz, amint ezt I. Napoleon oroszországi hadjárata bizonyítja, ahonnan a vert francia seregeket a farkasok egészen a Rajnavidékig falkásan követték és a fagytól elhullott embereket és lovakat még elevenen felfalták.

Kóborlásairól rendszeren reggszürkület tájban tér vissza tanyájára, rablóhadjárataira ellenben nemcsak az éjszaka setétjét, de a holdvilágította éjket is választja, így elmondhatjuk róla, hogy nappali ragadozásai mellett, egyuttal hivatásos éjjeli rabló is.

Szerfölött éles érzékei, okossággal, elővigyázattal és mindezeket felülmuló féktelen vészomjjal és rablónagygyal vannak párosulva, minek következtében sokkal többet szétmarczangol, mint a mennyit el képes fogyasztani. Tiz-tizenöt percz alatt ugyanannyi juhot képes szétszaggatni, amelyekből aztán egy darabbal a legközelebbi sűrűségbe vagy szakadékba vonul, hogy ott széttépve, fölemészsze. Kielégíthetetlen éhségében s végzetlen falánksá-

gában egy juhot egész a csontjáig egy szuszra képes felfalni, nagyobb ragadmánynál pedig a maradékot, a kutyához hasonlóan elássa és ha biztosnak érzi magát, pihenni rendszerint valami közeli rejtekbe vonul, a honnan csak az éjszaka beálltakor indul éjjeli kóborutjára, miután egy helyen nem igen szeret sokáig időzni.

Végtelen vérszomja mellett legjellemzőbb vonása a gyávaság és ezt csak a hajszolás és a menekülni nem tudás végső szükségében vagy kinzó éhségében vetkőzi le s ilyenkor aztán gyávasága, furfangos és gyanakvó elővigyázata féktelen vadsággá és veszedelmessé változik, s vakmerően neki támad az embernek és nagyobb állatnak egyaránt.

Ez a kinzó éhség indítja arra a farkasokat, hogy télen kisebb-nagyobb csapatokba gyülekezve, közösen vadászszanak préda után... Az ilyen rablócsordákat - daczára, hogy közös és jól átgondolt támadási terv szerint üzik a vadászatot, az éhség és falánkság kielégítésén kívül, semmi nemesebb érzés nem fűzi egymáshoz. Mutatja ezt az, hogy súlyosan megsebesült vagy elhullt társaikat kannibáli módon irgalmatlanul szétszaggatják és főlemésztik, sőt nemcsak ezeket, hanem még elsatnyult, beteges fajrokonaikat is.

Hogy mennyi előrelátással, milyen átgondolt és jól megfontolt tervvel vezetik és végzik ugy az egyes, mint a csapatokba verődött farkasok a vadászatot, az kiviláglik a következőkből:

Lépésben vagy ügető futásban, de mindig nagy körökben kóborol rablótúján s meggondolt elővigyázattal, gyanakodó óvatossággal sunnyog a tanyák, falvak, cserények és legelők körül... A szél és hang iránya legbiztosabb utmutatói neki... s hegyezett fülekkel, csalhatlanul éles szaglásával, legügyesebb kutyaként követi egyik-másik vad nyomait, melynek először is óvatos bujkálással igyekszik a közelébe férni, hogy pár ugrással vagy rövid hajszolás után beérhesse és levághassa. Ha elhibázza, utána rohan és szívós kitartással üzi, hajszolja, míg csak le nem vághatja.

Rabló vágyait természetesen sokkal könnyebben kielégítheti a legelő háziállatokon, mint a neszes és könnyű lábu erdei vadakon s azok a pusztítások, melyeket csikókban, borjúkban, a juh-, kecskenyájak- és disznócsordákban okoz, eléggé ismeretesek és ezekről pásztoremberünk sok érdekeset tudnak beszélni... Kevésbé sikeresen támadja a vénebb marhákat és lovakat, mert ezek rendszeren sikeresen tudnak védekezni, azért rendszeren vigyázva körül-sunnyogja a legelőket és azokat a fiatalabb marhákat és csikókat támadja meg, a melyek a legelésző csorda vagy ménes köréből félreacsapnak vagy elkószálnak... s ezekre aztán szél-gyorsan rácsapva, torakonragadja és megfojtva, leteperi őket...

Ellenben éhségtől üzelve, vagy csapatokba verődve vakmerően nekitámadnak ménesnek és marhacsordának egyiránt - mire ezek megneszelve az óvatos bujkálással közelgő ordas rablókat, sajátságos, mondhatni intő nyerítéssel vagy bőgéssel figyelmeztetik a többieket a veszedelemre. A másik pillanatban aztán földet rengő galloppban rohan nekik a ménes és előlábaikkal levágják, ha nem tágítanak, sőt a csődörök nemcsak előlábaikkal, hanem fogaikkal is harapva, marva, vagy legyürik vagy megfutamtják a rablót...

Nem utolsó látvány a szarvasmarhák védőtámadása sem, melyek szarvaikat hegyezve, a düh kitörő bőgésével rohannak a támadókra és szarvaikkal s lábaikkal verik le vagy üzik el őket... Az, hogy a lovak és szarvasmarhák a farkasok támadásainál körbe állva és a gyengébbeket közre véve, hátsó lábaikkal kirugva vagy szarvaikat előre szegezve, védik magukat, nem egyéb szépen kiszinezett mesénél és vadászos lóditásnál...

Továbbá az sem lehetett utolsó jelenet, midőn ezek az éhdühös bestiák a berni Lützelthalban - egy sikertelen hajtóvadászat után, másnap éjjel közvetlen a faluvégen huszonöt juhot szaggattak szét; a temesvári kamara-erdőben pedig a tél folyamán hetven özet emésztettek fel s ezeken a vadászatokon jeltadó üvöltéseiket jól hallották a környék lakói, mert csak ugy visszhangzott tőlük a fagytól visszhangos reneteg. Az az élet-halál küzdelem meg éppen

festőnek való jelenet lehetett, mely a Kleinlützel falu közelében levő erdős szakadékban egy konda vaddisznó és egy éhes farkascapat között lefolyt. Ugyanis a farkasok éjnek idején rárohantak a kondára, mely azonban vitézül helyállott és bátran felvette a harcz keztyűjét... hogy mily iszonyu dühvel folyhatott ez az élethalálharcz, az kitetszett a farkasok ádáz dühordításából és a vaddisznók rémségesen felhördülő röffenéseiből, a melyek a mély szakadék hangzáró öble daczára, úgy végig harsogták az egész falut, hogy minden lakó felriadt álmából... reggel pedig a letiport és felturt csatatéren, a megfagyott vértócsák között, három szétzaggatott kant és négy felhasított bélü ordast találtak...

Marggraf szerint élénk világot vet a farkasok szellemi világára az a jól átgondolt támadási terv, a melylyel a hatalmas jávorszarvast (*Cervus alces*) kivált egy sűrű, sudaras szálerdőben elejtik...

A 12-14 ordasból álló falka ezt a hatalmas vadat egy ilyen szálerdőnek hajtja, a hol közülök a legvénebb és legerősebb kan az üldözöttet valamelyik oldalon fülön ragadja, miközben testét és lábait a sudár törzseknek vetve, még legsebesebb futásában is addig fel képes tartóztatni, míg az üldöző falka oda nem ér és minden oldalról belécsimpajkodva, le nem vágja vagy pedig erős teleken az erdők eme hatalmas királyát a mély hóba kergetik, hol ez besüppedő patáival nem védekezhetik... És míg előlről hatalmas, lapátalaku agancsaival sikerrel védi magát agyaraikat csattogató támadói ellen, addig a többiek hátulról és oldalról levágják, miután a jávor nem tud elég gyorsan megfordulni...

A berkekben és legelőkön az ilyen farkascordák a vadakat és háziállatokat körben igyekeznek körülfogni és majd erről, majd amarról egymásfelé hajtva, igyekeznek körülkeríteni és lerántani. Leggyakrabban azonban csak egy rohan a kergetett nyul, őz vagy rókának a nyomain, mialatt a többi rabló kétfelől száguld a nyomában, hogy a vad egyik vagy másik oldalon ki ne törhessen a hajtásból. Nem ritkán azonban megoszlanak és elállva a vadváltókat és a sűrűség előtti utakat és tisztásokat, egy közülök egyenesen eléjük hajtja az üldözött vadat - és ezen a módon nem menekül előlük a gyorslábu nyul, őz, de sőt még az üldözőit különben ügyesen kijátszani tudó ravaszszü róka sem.

De nemcsak az állatokra, hanem az emberekre nézve is veszedelmes az ilyen éhdühös farkascordával a találkozás, mert a kit vagy a kiket a végzetük ezeknek az utjába sodor, azok rendszerint el vannak veszve és ha csak egy része igaz azoknak a hátborzongató történeteknek, melyek a farkastól felfalt emberekről és ezek kétségbeesett küzdelméről időnkint szárnyra kelnek, hát ezek is eléggé illusztrálják e vérszomjas bestiák veszedelmességét... Jóízűen mosolyogni lehet azokon a sokat leirt és szép illusztrációktól kísért vadászalandokon és elbeszéléseken, melyeknek színhelyét különösen Oroszországba szeretik áttenni, a hol még nagyon is nagyszámu farkascordák kóborolnak mindenfelé. Ugyanis befognak egy szánba néhány erős és gyorslábu lovat és végigszáguldva a rengetegeket szegő rónákon és avarokon, midőn a troikák csengő szavára vagy a csalogatóul velük vitt malacz visitására, a farkascapatok előrohannak, a szánon ülő vadászok szép kényelmesen közibük puskáznak és vitézül visszaverik a támadókat. Ezt a szépen kigondolt, kedélyes vadászjelenetet az igazi vadászok, kiváltképpen azok, kik Oroszországot ismerik, tagadják, mert a többi között, az az egy fő bibije van, hogy az ilyen vérszomjtól és kinzó éhségtől neki dühödött farkascorda - közmondásos gyávaságát egészen levetkőzve, nem retirál meg a leghatályosab tüzelés elől sem, hanem csak egy nagyobbssámu vadászseregnek irtó tüzelése képes kemény küzdelemmel visszaszorítani...

Dél-Oroszország fenyérein kopókkal vagy agarakkal lóháton is vadászszák. Ez tulajdonkép egy neme a körvadászatnak, mert a kört egyre szűkebbre zárva, egyik-másik falkával, hosszabb vagy rövidebb mezőnyü hajtás után, az ordasokat egy kijelölt helyre szoritják, a hol azután rendszerint egy ehhez készült ostorral vagy rövid doronggal egy-két orrára mért erős

ütéssel leteritik és ha nagy ritkán megtörténik, hogy egyik-másik farkas, akár elől, akár hátul, kitör a hajszából, akkor a főkört negyed- vagy félórányi távolságban követő tartalékkörök állják el az utját, a melyek kopó- vagy agárfalkáikkal a leirt módon üzőbe véve, ejtik el.

A mint olvastam, az orosz parasztnak is kedvelt multsága a farkashajsz! Ugyanis többen összeállva, lóháton addig üzik és kergetik a felhajszolt rablót, míg ez tovább nem bírja a hajszát és szembe fordul üldözőivel. Ekkor egyik-másik leugorva a lóról, nemez süvegét vagy prémkucsmáját balkezére csavarva, e módon felkeztyüzött kezét a fogait csattogató rabló torkába dugva, míg az azt dühösen tépi és marcangolja, addig jobbával egy elkészített hurkot vet az orrára és nyakára, azután pedig leteperve, egy nagyobb ketreczbe vagy félszerbe zárják.

Rövid idő múlva, rendesen valami védőszent ünnepén, egy e célra betanított komondort uszitanak rá, hogy a kutya és farkas közti párharczban gyönyörködjenek, mely némelykor hol a kutya, hol a farkas győzelmével végződik.

Valamivel nemesebb a tatárok és kirgizek farkasvadászata. Ezek sólyom módjára betanított sast eresztenek a felvert farkasra, mely addig üzi és csapdos le reá, míg csőrével, karmaival ki nem vájja a farkas szeméit, melyet azután az utána lovagló vadászok nagy diadallal lebunkóznak vagy leszurnak.

A farkasvadászat általános módja még a leshelyről vagy lesgunyhóból való lövés, melyeknek közelébe akár valami élő állatot vagy dögöt tesznek ki, vagy pedig farkasvermekben ejtik meg.

A kinek az első, hosszas türelmet igénylő vagy a második sok munkát és fáradságot kívánó megejtési mód nem tetszik, az e célra készült vasakkal vagy törökkel igyekszik ártalmatlanná tenni vagy pedig strychninnel megmérgezett csaldögöt tesz ki.

Ha van valami szép és dicsérendő jellemvonás ezekben az ádáz és vérengző természetű, bestiális ragadozóknak, az a nőstényfarkas anyai szeretete kicsinyei iránt, melyeket nemcsak hűségesen gondoz, táplál és dédelget, hanem önfeláldozó bátorsággal és körömszakadtig való önfeláldozással védelmez minden veszedelem ellen s épp azért választja ki kölykei számára a leghozzáférhetetlenebb és legrejtettebb buvhelyeket, hogy ezeket a *hímek falánksága elől elrejtse*, mert azok a kicsinyeket minden teketória nélkül felfalják, ha rájuk találnak és ha anyjuk nincs ott, hogy őket megvédelmezze, mely annyira félti ivadékait, hogy a legkisebb gyanus jelre, egyiket a másik után, szájában egy más, biztosabb buvóhelyre hordja át.

Épp ezért a kölykezés utáni első napokban nem hagyja el őket egy perczre sem, hanem csak egy-két nap múlva keres a maga számára valami prédát, akkor is valahol a közelben, hogy vaczkát mihamarább elérhesse és mivel a himfarkas absolute nem törődik a kölykek táplálásával és fölnevelésével, a nősténynek ugyancsak nehéz munkájába kerül, hogy a négy, hat, sőt nyolcz éhes apróságot mindennap a kellő mennyiségű táplálékkal elláthassa. Épp ezért ez időben a legnagyobb vakmerőséggel kerülgeti a nyájakat, tanyákat és emberi lakokat, ahová azután bátran és merészen betörve, elragad mindent, mi körme közé akad, a tyuktól, kacsától és libától kezdve, juhot, kecskét, borjut, malaczt, szóval mindenfajta kisebb-nagyobb háziállatot.

És mikor aztán így három hónaposra felnevelte a kölykeit, ettől kezdve ezek is elkísérik anyjukat rablóportyázásaira, hogy leczkéket vegyenek tőle a préda megszerzésében. Az ily rablóportyázásoknál az indulásra rendesen anyjuk adja meg a jelt elnyújtott üvöltéssel, amelyre a fiatal rablóivadék egész kórusban felel, melytől pár pillanatig szinte harsog a farkastanya környéke.

A kölykeknek ez a viselkedése lehetővé teszi, hogy az alábbi vadászfurfanggal, gondosan elrejtett tanyájukra rá lehessen akadni és amint hallomásból tudom, ezt a módot nálunk is sikerrel uzoválják.

Ugyanis az erdő minden zegét-zugát ismerő vadászok, néhány éjen át egymás után, az erdő azon részét, hol a farkastanyát gyanítják, óvatosan elállják, hogy a portyázásra induló farkascsalád üvöltéséből legalább a tanya környékét megtudhassák, mert az anya először is a fészkek közelében kezdi rá jeltadó üvöltését, azután tovább menve, időközönként újra, meg újra rákezd, míg csak üvöltése a messze távolban el nem hal... ha tehát ilyenkor egyike a vadászoknak utánozza az anyafarkas üvöltését, a kölykek azonnal kórusban felelnek reá és ezzel elárlják tanyahelyüket.

A többféle nyavalya közül, melyek soraikat ritkítják, mindenesetre a legrettentőbb és a legveszedelmesebb a hydrophobia, vagyis a veszettség, melynek indító okai, épp úgy, mint a kutyáknál, többfélék lehetnek. Hogy minő károkat és szerencsétlenséget képes egy veszett farkas a messze környék minden élő teremtménye között felidézni, azt hosszasan taglalni fölösleges! Elég, ha annyit mondunk, hogy minden utjába kerülő és elérhető embert, állatot, kutyát, szarvasmarhát össze-visszaszabdál és marczangol.

Köztudomásu dolog, hogy a kutya és farkas között leküzdhetetlen ellenséges viszony uralkodik, ennek daczára, amint ezt számos példa bizonyítja, mégis összepárosodnak egymással. Ivadékaik, vagyis a korcsok e kettő között olyan közép-hybridumok és ugatás helyett a farkaséhoz hasonló visszataszítón üvöltő vonítást hallatnak. Az eszkimók vérfrissítés és erősítés céljából gyakran párosítják kutyáikat elfogott farkasokkal s ez az oka, hogy ezek úgy alakra, mint természetre nézve, inkább a farkashoz hasonlítanak és ezt a hasonlóságot melancholikus és hátborzongató vonításuk még jobban emeli... De nemcsak a fogságban, hanem a szabadban is előfordul e két ellenséges faj között a párosodás és kis részben tán, a főokok mellett ez is hozzájárul ahhoz, hogy egészen fehér vagy fekete színváltozatok is előfordulnak a vadonban élő farkasok között...

Nemzetgazdasági szempontból épp olyan káros duvad, úgy a házi-, mint a vadállományra nézve, akár csak az ázsiai vagy afrikai ragadozók, miről a következő rövid kis statisztika eléggé megvilágító képet nyújt.

Igy az oroszországi Livland-kormányzóságban egy év alatt 15,182 juhot, 1807 szarvasmarhát, 1871 lovat, 3270 bárányt és kecskét, 4190 sertést, 703 kutyát, 1873 ludat és tyukot és horribile dictu tizenkilencz felnőtt embert és hét gyermeket szaggattak szét és faltak fel a farkasok, nálunk pedig évenként egy farkasra körülbelül 6-800 korona értékü kárt lehet számítani, amelyet lovakban, marhákban vagy egyéb apró háziállatokban véghez visznek és ha ezt az összeget a farkas életkorával megsokszorozzuk, mindenki könnyen kikalkulálhatja, mennyi kárt okoz egy ilyen bestia, melynek életkorát, a kutyáéhoz hasonlóan, átlagos számítással 15-20 évre lehet becsülni.

Ez a jellemrajz nem lenne teljes, ha curiosumkép meg nem emlékeznénk a régiek babonás tévhite által teremtett „szakállas farkas”-okról, melyeket a németek „*Werwolf*” néven hittek létezni. E babonás tévhit valószínűleg abból a rémületből és ijedelemből származott, melyet egy-egy veszett farkasnak a dulásai, vérengzései és támadásai okoztak, miután az ilyen állat szünet nélküli kóborlásaiban, minden utjába került embert és állatot össze-vissza marczangolt és levágott... A megrémült emberek fantáziája könnyen hajlik a mesékre és képtelenségekre és így született meg a *kisértet*- és *rém*-farkasokról 1605-ben Amszterdamban megjelenő könyv, mely róluk a következőket írja: „A szakállas farkasok nem egyebek, mint varázslók és bűbajosok, kik, ha testüket a sátántól ajándékozott bűvös kenőcsessel, vagyis régi magyar nyelven szólva: „az Ármány által készített „kantairral” bekenik és ha derekukra körítik a

farkasbőrből készült bűvös övet, nemcsak farkassá változnak, hanem ennek minden vadságát és vérszomját is öröklik mindaddig, míg a bűvös övet magukon viselik.

Ezek azután farkasalakban bekóborolják a környéket és farkasként üvöltve, csaholva kiássák és fölemésztik a halottakat, minden élő, kit elől-utól találnak, még saját hozzátartozóikat is, vad dühvel széttépnek, fölfalnak”... etc. etc.

E rémmeséket akkoriban nemcsak a köznép, de maguk a tudósok is annyira egész komolyan hitték és pertraktálták, hogy 1589-ben és 1607-ben Hollandiában és Németalföldön két embert kínos torturázás után máglyára ítéltek és elégettek, mert azzal vádolták őket, hogy rémfarkasok képében több embert és gyermeket szétszaggattak és felfaltak.

Az őserdőkben.

(Egy gyűjtő élményeiből.)

A muzeumok vagy gyűjtemények természetrajzi osztályain végigmenve, alig jut valakinek eszébe rágondolni arra, minő hihetetlen fáradtság, veszedelem és nélkülözések árán lettek azok a fénylő tollu kitömött madarak, aranyos szárnyu rovarok, pillangók és növények összegyűjtve és a vadon mélyéből ide, a művelt világ közepébe szállítva! és minő elismerést érdemel az az elszánt és bátorlelkű ember, ki azokat a vadon veszélyeivel és nélkülözéseivel daczolva, összegyűjtötte!...

Ezeket az élményeket nagyjából egy gyermekkori jóbarátom leveleiből meritem, ki összejárva Dél-Amerikának nagy részét, jelenleg Assumptionban telepedett le, mint a város vegyésze és orvosa.

* * *

Végre készen van minden! A hosszú sor öszvér ládákkal, kosarakkal, göngyölegekkel, gyékénykasokkal és kisebbfajú hordókkal megrakodva, a ház előtt áll, hogy a tartomány lakatlan belseje felé, az őserdők mélyébe indulhassanak.

Ez a sok czók-mók, noha csak a legszükségesebbet tartalmazza, mégis ezerféle dolgot rejt magában. Ruhák, könyvek, műszerek, fegyver és vadászeszközök, lőszerkészlet, festőkészlet, borszeszes üvegek, mappák, gyógyszerek, legfőképp a chinin nagy mennyiségben, szivar, csokoládé, thea, kávé, különféle conservdobozok, apróságok, tü, cérna, drót, itatós papír, gyps, viasz, gyufa, gyertya, zsineg és még más egyéb nélkülözhetlen dolgok vannak sorjában elpakolva, hogy szükség esetén mindjárt kéznél legyenek.

A Lopez nevű félvér vadász, ki tizenötéves fiával, Frazcoval vezető, kalauz és minden egy személyben, mély torokhangon indulásra hőrögeti az öszvéreket, mire néhány óra múlva el is érik a selvának nevezett ritkás erdővidéket, melynek gidres-gödrös talaján, csülökig dagasztottak az öszvérek a latyakban.

Az ösvénynek csufolt törésen lépten-nyomon a kuszó növények, liánok és a pasimba tüskés, szuró indáival kellett küzdeniök és midőn veritékbe fűrődve és holtra fáradva, a csökönyös öszvéreket egyenként átvezették a patakon, egy közülök terhét ledobva, tovább iramodott.

Lopez a fiát küldte utána, ki majd egy óra múlva tudta csak a makacs állatot visszavezetni, miközben mezitelen lábaival majd rálépett az uton sütkérező aranyzöld micára, a mérges kigyók egyik legveszélyesebbjére. Szerencséjére az öszvér elébb észrevette és félreugrott, mire Frazco egy vesszővel ügyesen agyoncsapta és a ritka szép példányt elhozta a tudósnak.

Ilyenformán ment majd öt napon keresztül. Minden nap leirhatlan fáradtsággal, idővesztégetéssel és vesződéssel lehetett csak az öszvéreket rendben tartani, míg végre a hatodikon elértek a vadon mélyére, közel az Apure folyó egyik mellékágához, melytől alig egy félóránnyira egy darab savannaszerű tisztás terült el.

Az öszvéreket három kivételével visszaküldötték, az utolsó tanyán bérelt vezetővel, azután hozzáálltak a kunyhó építéséhez, melynek tetejét és oldalait pálmalevelekkel s náddal fedték be.

A függőágyak az e célra levert ágasokra lettek felakasztva, az asztal kikerült a velük hozott összetolt ládákból, amelyek egyuttal székek gyanánt is szolgáltak.

Minden nap azzal a kellemes érzéssel keltek fel és feküdtek le, hogy rajtuk ütnek a botokudok és patachosok, kiknek nemcsak nyilaik vannak megmérgezve, hanem jobb kezüknek hüvelykujján a kiélesített körmük is, úgy hogy ezzel a legkisebb sértés menthetetlenül halált okoz.

Leirhatlan sokat szenvedtek a forró égőveknek egyik legnagyobb csapásától, a Mosquitóktól. Ezekről a szunyogfajta kinzó szellemektől egy perczig sem volt nyugtuk. Reggel hat órától esti 5-ig a Mosquitosoknak nevezett barna hátúak zümmögtek körülük csapatostól, öt órától napnyugtáig a Simuliák kinozták őket tüzként égő maró csipéseikkel, s ezekhez csatlakoztak a Tempranerosoknak nevezett apró szunyogfajták, éjszaka pedig a Zancudosoknak nevezett Mosquitok marták őket reggelig. Mikor felkeltek, egyik se ismert a másikra, mert arcuk, kezük vörösre volt puffadva, dagadva, égett, fájt és olyan kiállhatatlanul viszketett, hogy majdnem ordítottak bele. Emellett heves láz borzongatta kivált a tudóst, mert Lopez és fia benszülött létükre kevésbé érezték a Mosquitó-méreg hatását.

Midőn egyesült erővel elkészültek az öszvérek számára erős faderekakból összetákolt istállóval, nap-nap után, reggeltől estig a rengeteget járták, melynek nap nem járta, kuszó növények és liánoktól összeszótt, járatlan szövevényében és a kidőlt, egymáson korhadó fatörzsek tömegében, lépten-nyomon a machetével, ezzel a kardforma, nehéz növényvágó késsel kellett utat vágniok.

Egy ilyen utjukban egy kisszámra olvadt barátságos tupinamba törzs tanyájára akadtak, amelyek a botokudok elől menekültek arrafelé, akiktől azonban azt a nem éppen vigasztaló hirt hallották, hogy a botokudok délfelé, patachosok pedig keletfelé, nem éppen messze tanyáznak, mindazáltal a tupinambák megígérték, ha valami ritka állatot, vagy növényt találnak, azt a tudós tanyájára viszik.

A tájék és a környezet leirhatlanul szép és megragadó volt.

A kunyhótól pár lépésnyire óriási desmanthus, Bertholletia és mahagonifák terjesztették ágaikat, melyeknek lombjai csak száz lábnyi magasságban kezdődtek. A myrthus s babérfélék és a balzsamos Irika-fák bódító illatot terjesztettek és meg voltak koszoruzva, össze-vissza voltak szöve a kuszó növények minden fajtájától. Fehér, sárga, piros, lilaszínű virágok, óriási gyümölcstokok, fürtök csüngtek mindenfelé, a bejake kuszó növény czomb és karvastag indái pedig hosszú füzerekként a magasból csüngtek alá és a földön újra gyökeret verve, kusztak tovább másféle kuszó növényekkel összeölelkezve a többi fákra...

A fák mohos ágain az élősdie növények között a pompás illatu orchideák bókolnak csudás alaku virágaikkal, a talajon az arumok, kaladiumok virágos szőnyege terült el árnyas, nedves rejtekül szolgálva a mindenféle csuszómászóknak.

A gyűjtő azt se tudta, hogy ebben a buja gazdagságban merre nézzen, melyikhez nyuljon! A puskáját kapja-e le vállairól, vagy pedig metszőkését vegye elő övéből?

Vesztére ez utóbbihoz nyult, hogy egy festőileg aláhajló biborvörös virágu Pauliniaágot és egy fehér virágu calyptrika füzért herbariuma számára lecsikkantson... De alig hogy le-metszette, a megrázott ágról egész felhője hullott valami vörös színű apró szőröknek az arcába és nyakába, úgy hogy az égő viszketéstől majd megőrült. Hiába mosta, törülgette, annál jobban csipték, égették a Dolychonix pruriensnek nevezett növény magtokjainak ezek az égető szőrszálacskaí.

Az egész délelőtt azzal telt el, hogy nyakát és arcát borogatta, a délután azonban kinjaiért kárpótlással látszott szolgálni neki, mert egy hatalmas pipinha fának a törzsén a Salaginellák, Triurideák és másfajta élősdieket látott virulni.

Hogy ezeket sértetlenül megszerezhesse, maga készült értük menni, de alig kuszott a törzs közepéig, az erősnek látszó faóriás ropogva szakadt be alatta és az összeomló rohából a

mérges és undorító skorpióknak, százlábuaknak, pókoknak és hangyáknak ezrei másztak, támadtak reá, úgy hogy alig tudott épkézláb az undorító környezetből kimenekülni és azt gondolva, hogy onnan szilárd, kemény talajra kerül, alig hogy a rohatömegeből, a Dracénák, Maranthák és Pontaderiák széles levelei közé ugrott, önkénytelen undorral szökött visszafelé, mert kalapnagyságu varangyok, hegyesszarvu túskebékák egész bizalmasan ugráltak a lábai körül, mintha várnák azt a megtiszteltetést, hogy spirituszba rakja őket, egy kigyó pedig, amelyről nem tudta, hogy vajjon nem mérges-e, nagyon fenyegetőleg emelte lapos fejét hátrafelé...

Megfordulva, egészen ismeretlen alaku, nagy sárga és kék virágokat látott egy buja, zöld, sűrű gyepágyból kiemelkedni, midőn azonban kezét utánuk nyujtva, lehajlott, hogy előre lépjen, borzadva szökkent visszafelé, mert csalóka, feneketlen mocsártalajt érzett inogni maga alatt és annak széles vizilevelekkel fedett sűrűjéből a mocsári polyp undorító szőrös karjai kaptak a keze után, hogy reája fonódhassanak.

Sokat hallott erről a veszedelmes undorító szörnyről, melynek létezését a tudomány kétségbe vonja, de midőn napalkony táján tanyájára ért, Lopez szerencsét kívánt megmeneküléséhez, mert ha az az undok szörny süppedékes mocsártanyáján egyszer valakibe belekapaszkodik, addig el nem ereszti, míg egy csep vért érez benne.

Sajátságos, tompa nehézséget érezve fejében és minden tagjában, fáradtan ült le, de úgy se volt nyugta. Ujjai között és kezei felsőrészen kiállhatatlan égő viszketést érzett. Hiába nézte, vizsgálta, nem látott mást rajtuk semmit, csak alig észrevehető keskeny fehéres sávokat... Mégis megmutatta Lopeznek.

Alig vetett ez azonban rájuk egy pillantást, odaintette Frazcot, ki egy vékony, kihegyezett fapálczikát keresett elő iszákjából.

- Ezek az aradoresek, - szólt és a pálczácska begyét a husba furva, hosszas alaku fehér hólyagocskákat huzogatott kifelé, mert a befuródott apró féreg, már akkorára teleszivta magát.

Másnap reggel megtudta, mi volt a tegnapi tompa nehézség tagjaiban, mert kitört rajta a láz, az utazóknak a réme. Egy jó adag chinint egy kevés arzenicummal bevéve, nekiállott metszőkésével egy pompás ernyőpálmának és arról egy levelet akart a szárával együtt, közvetlenül a törzsnél levágni, miközben úgy megsértette tenyerét annak tüskéivel, hogy két napig fogni nem tudott vele, balkezét pedig egy pokoli növénynek pusztá érintésével annyira összeégette, hogy egy hétig bekötve kellett hordania.

Lopez nagyobb vigyázatra intette, mert az őserdőknek penészszel és erjedéssel telített párás levegőjében a legkisebb seb is halálössá mérgesül a legrövidebb idő alatt.

A gyűjtemény e közben szépen szaporodni kezdett. A kunyhó falain tarkatollu madár és apróbb emlősök bőrei száradtak, a szögletekben óriási levelek, kuszó indák, csudálatos alaku magtokok, füzérek, hüvelyek, csövek, gumók, gyökerek voltak felhalmozva.

A tudós a vasárnapot naplójának írására s ezeknek rendezésére és praeparálására szánta. Lopez ellenben száraz fát gyűjtött, mert vihart jószolt nemsokára.

Az igaz, hogy egy szellő se mozdult s a levegő elviselhetetlenül forró és tikkasztó volt már napok óta és az árnyékban már reggel 45-55 fokot mutatott, hogy alig tudtak lélegzeni.

Éppen egy nagy Bertholletia gyümölcs után nyult, midőn csizmaszárán könnyű ütést érzett, mintha hozzája vágódott volna valami és odatekintve, a haja szálai felborzolódtak a réműlettől, mert lábainál a legveszedelmesebb mérges kigyók egyike, a másfél láb hosszú barna vipera ágaskodott felfelé, hogy másodsor is feléje vágjon. Szerencséjére vastag csizmaszárán nem hatoltak át a kigyó méregfogai, amelyet egy kezeügyébe eső pálmahusággal menten

agyoncsapott, azután nagyobb óvatossággal és vigyázattal, mint eddig tette, nyult mindenhez, mert nem tudta, nem-e rejtőzik alatta, mögötte valami mérges csuszómászó.

Szerencséje hogy erre vigyázott, mert alig emelt föl egy széles corypha levelet, az alatt egy másik mérges dögöt talált, könyvei közül pedig egy undok vörösbarna scorpio mászott elő tüskés farkát fenyegetőleg emelgetve, de mihelyt meglátta azt a majdnem arasznyi hosszú százlábut, mely szintén valahonnan előmászott, rögtön arra rohant.

A tudós érdeklődéssel nézte ennek a két mérges marású féregnek az élethalál harcát. A százlábu két mérges rákonyát nyitogatva, ágaskodott, a scorpio pedig felfelé görbitett farkkal és ollóit csóválva addig kerülgette, míg az egyik ollójával derékon kapva, a farka hegyén levő méreg-tartalma tüskéjével beléje szurt, mire a százlábu rövid vonaglás után felfordult, midőn azonban a scorpio neki állott, hogy felemészze, ő is és a százlábu is a spirituszos üvegbe vándoroltak.

Estére megint egy nagy adag chinint kellett bevennie és soká nem tudott elaludni, mert heves főfájás és szédülés kizozta. Alig hogy elaludt azonban, arra riadt fel, hogy valami hideg, viczkánczó test hullott az arczára, majd meg valami ökölnagy szőrös, undorító büzü pókféle szaladt át arczán. Riadtan ugrott le függőágyából hogy gyertyát gyújtson, alig értek azonban lábai a földre, érezte, hogy valami sikos testre hágott, mely mérges sziszegéssel tekergett alatta és többször a csizmaszarához vágott.

Rémülten szökött hátrafelé és nem mert jó ideig megmozdulni, azután fojtott hangon Frazcot ébresztette fel, kinek függő ágya a kunyhó másik végében közel volt az asztalhoz...

Erre a zajra Lopez is felébredt és midőn megtudta a lárma okát, nagy ásítózva csak ennyit mondott:

- Ah, santa Virgen! Ha itt minden lehulló pókra és gyikra felriadoznánk, sohse aludnánk egy cseppet se! A függőágy magas, kigyó nem tud hozzá félni.

- De fel tud kuszni a tetőre a nád közé s onnan ránk eshetik! Hallja! az egész tető zörög felettünk! - felelte boszusan a tudós.

- Az igaz! De jó az Isten és vannak őrző angyalai! - válaszolta rá nagyot ásítva és azzal másik oldalára fordulva, tovább aludt.

E közben Frazco meggyújtotta a gyertyát, melynek világánál a kunyhó tetején másfél tucat mindenféle nagyságu gyikot láttak, bogarakra vadászva szaladgálni, a szarufákon pedig két kigyó tekerődött gyikokra vadászva.

A falon pedig egy jó ökölnagyságu feketés barna szőrös pók, a madárölő Mygale szaladgált hosszú lábain megfelelő számú gyik és százlábu társaságában, a földön ellenben pár kalap-nagyságu varangy és rétesformán összekunkorodott Cascavela kigyó sziszegett...

- A csizmáim nélkül halott lennék! - gondolá elborzadva, mialatt botjával a kigyót agyonverte és újra függőágyába mászott elhatározva, hogy másnap egy darab mouszlint fog ágya fölé kifeszíteni.

De meg volt írva, hogy ezen az éjszakán keveset fognak aludni... mert csakhamar az öszvérek ijedt horkolása és tomboló ugrálásai verték fel őket, a melyre haragosan dörgő, mély ordítás harsant fel, melyre a távolból hasonló kurrogás felelt...

- A jaguárok akarnak öszvéreinkre törni! - ugrott fel ijedten Lopez, midőn azonban a tudós lámpát akart gyújtani, nem engedte.

- Az öszvérekhez nem tud betörni, ide azonban könnyen betörhet... - mondá suttogva és midőn másodszer is felharsant a jaguár és párjának az orditása, a kunyhó résein kitekintett az éjszakába...

- A félszer tetején próbál betörni s körmös talpaival a tetőgerendákat feszegeti... - Erre a tudós is kitekintett és fegyvere csövét a nádfonadék között óvatosan kitolva, célba próbálta venni a vadat, de a vak sötétségben nem látott egyebet egy határozatlan körvonalu ide-oda mozgó árnyal...

Bármilyen halk volt is a zöreje, a jaguár figyelve kapta fel a fejét és szikrázó szemekkel meredt a hang felé...

Két szeme párosan égő zöldessárga lángként villódzott a sötétben... Oda célzott tehát taláalomra a két pont közé és lövésére fájdalmasan felbödülő dühordítás, nehéz zuhanás és az öszvérek még vadabb tombolása következett... mely lassan-lassan elcsendesedett... mire a tudós gyertyát gyújtva, lövésre emelt fegyverrel kitekintett a kunyhó ajtaján.

Nem messze az öszvérek óljától egy sötét mozdulatlan tömeg hevert és midőn Lopeztól kísérve, megérintette fegyvere csövével, nem mozdult. Golyója a jaguárt éppen szeme között találta... Ott hagyták tehát reggelig és midőn Lopez segítségével a pompásan pettyezett bőrét lehúzták, az némi irigységgel szemlélte és fogadkozott, hogy a nőtényt majd ő fogja elejteni, mert, hogy párja után az is megjelenik valamelyik éjszaka az olyan bizonyos, mint a halál!...

A fürge és evetügyesen mászó Frazco mindjárt az első napok egyik ködös reggelén egy fiatal Sagouin majmocskát hozott le a Swietenia fák üregéből, a mely olyan kezes és szelid lett, hogy szabadon futkározott és mászkált a kunyhóban, legjobban azonban a tudóshoz ragaszkodott és nappal rendszerint ennek vállain tartózkodott, éjszakára pedig a függőágya oszlopára erősített szivarskatulyában ütötte fel tanyáját. Ezenkívül a tupinambák egyéb más mellett egy kapuczinus majmot is hoztak, mely szintén egész otthonos vendég lett a kunyhóban, csak azt a részét kerülte neki, a hol a jaguár pettyezetett bőre volt felakasztva...

A második éjszaka is eltelt, a nélkül, hogy a jaguár mutatkozott volna, a harmadikon azonban úgy éjfél felé, egyszerre a rémület minden jeleivel ugrott Lopez függőágyába és reszketve huzódott annak oldalához...

Künn heves szél rázta a kunyhó oldalait és suhogtatta a fák lombsátorát, úgy, hogy a könnyű alkotmány zörgött, recsegett minden ízében. Lopez éles fülei azonban, ezenkívül más gyanus zörejt is meghallottak. Mintha a kunyhót feszegette, kaparta volna valami...

Mindjárt megsejtette, hogy az nem lehet más, mint a nőtény jaguár, mely megérezve himjének a bőrét és az emberszagot, a kunyhóba készül betörni.

Zajtalanul lecsuszszant tehát ágyáról és a nehéz machéte kést jobbába szorítva, odalopódzott, hol a jaguár a nádat feszegette. A kunyhó a réseken betüző holdfénytől annyira meg volt világítva, hogy midőn a vadállat fejét szuszogó fuvással betolta a nyíláson, minden erejét összeszedve, olyan csapást mért rá a nehéz machétevel, hogy majdnem kétfelé szelte.

A többiek már csak a jaguár hörgő ordítására riadtak fel, amely végvonaglásában törte-zuzta a nádfalat, de az alvásról szó sem lehetett, mert a betolakodott szarvasbékák (Ceratornis) olyan pokoli brekegést és kuruttyolást csaptak, hogy alvás helyett a békavadászathoz fogtak, miközben megint nagyszámu skorpiót, százlábut és más efajta mérges rovarokat vertek agyon.

Mire ezzel végeztek, már közeledett a reggel és alig, hogy a nap első sugárküllői felbukkantak az őserdők lombsátora mögül, mintha reggeli üdvözletre harangoznának, megcsendül a fehér tollazatu campaneronak, a harangmadárnak (Chasmorhynchus nudicollis) ezüst tiszta hangja, mely csalódásig a harang csengéséhez hasonlít, utána pedig a calmonte (Coracina

ignita) éles kiáltása harsog, mintha ezt mondaná: Cevante! cevante! (ébredjetek! ébredjetek!) és erre mélyen zengőn rákiáltja a purgata (Cassica purpurea) Dios te de! Dios te de! (Isten nevében, Isten nevében!)

A tudós ezen a reggelen, daczára az álomtalan éjszakának, annyira jól érezte magát, hogy pillangóvadászatra indult a savannára, ahová Lopez csak délfelé volt követendő.

A folyón való átkeltében, a mocsaras zátonyokról egy pár sziesztázó alligátort riasztott fel, melyek közül egy majd huszonöt lábnyi nagy szörny igen nagy kedvet mutatott, hogy utána menjen és csak egy puskalövés térítette vissza a nyomaiból...

A savanna nagy része szintén árnyas facsoportokkal volt benőve, süppedékes, mocsaras talajjal. Igaz, hogy itt a lepkék valóságos Eldorádójába jutott, mert a kéken ragyogó Morpho Menelaus, a kéken övelt Hector, a gyönyörű opálragyogású Cyprisek, Telemachusok, más ritka fajokkal együtt, ott ringatóztak, lebegtek a szeme előtt, de két-három emeletes háznyi magasságban a folyondárok és orchideák szindus virágai fölött...

A szerencse azonban ennek daczára mégis kedvezett neki, mert a fehérvirágu, alacsony calyptrika bokrok édes illata sokakat lecsalt a magasból s daczára, hogy a szemeibe patakzó veriték majd megvakította, mégis árkon-bokron utánuk rohant és éppen egy nagyon ritka ismeretlen fajtát kergetett az erdő és a folyó mocsaras és szakadékos választója között és nem nézve, merre, hová, hanem amint vakon utána rohant, egyszerre övig sülyedt a buja füvel benőtt csalékony mocsárba.

Mennél jobban iparkodott kigázolni, annál mélyebben sülyedt alá és irtózva érezte, hogy lábai alatt feneketlen hig latyak tátong, mely minden mozdulatára lassan ugyan, de menthetetlenül folyvást lefelé huzza...

Torkaszakadtából kiabálni kezdett, míg csak be nem rekedt, de a sok vizimadár lármájában egészen elveszett a hangja, majd kilőtte fegyvere egyik csövét, de Lopez és Frazco nem mutatkoztak, pedig már majdnem melléig alásülyedt a bűzös iszapba, melynek nyomásától feje szédült, lélekzete pedig akadozott...

Ujra kiabálni kezdett, de kiáltásaira nem Lopez, hanem olyan valaki jelent meg, akit nem várt és nem óhajtott... egy vén alligátor kuszott le a folyóparton és hosszú testével s rövid lábaival fenn tudta magát tartani a süppedékes talajon és tátott torokkal közeledett feléje...

A szörny torkából émelyítő pézsmabüz fuvallt feléje és midőn meg akarta ragadni, fegyvere csövét a torkába nyomva, elsütötte, mire az alligátor tompa bögéssel, egész vér- és iszaposót fecskendezve rá, megfutott.

Irtózva gondolt arra, ha még egy ilyen szörnyeteg talál közeledni?! Most már kiáltozni se mert, nehogy odacsalogassa őket, hanem kétségbeesve várta Lopeznek az érkezését, ha ugyan addig fenn tudja magát tartani?!

Végre, midőn már majdnem nyakig alásülyedt, az odaérkező Lopez nagynehezen kimentette a felszálló rothatag gőzöktől és az odatüző forró naptól, a félig eszméletlen tudóst, ki ezt a kalandot három napi rosszulléttel és heves lázzal fizette meg...

De megvolt az az elégtétele, hogy Lopez a torkonlőtt alligátor bőrét és koponyáját megszerezte gyűjteménye számára.

Az ezután tett első kirándulás alkalmával, két hokkot (Crax alector) lőtt le a folyóparti fák ágairól, melyeknek bőrét kitömní, pulykaizü, pompás fehér husát pedig jó étvágygyal akarták elfogyasztani. A két hatalmas szárnyast keskeny csónakuk hátuljába tették, a folyó közepén azonban egyszerre erős lökést érezve, midőn hátrapillantottak, a két hokkoval ép akkor merült egy rabló alligátor a víz alá.

Mit volt tenniök, újra visszafordultak tehát, mert ezek a buta szárnyasok, ha egy párt lelőnek közülök, csak a nyakukat nyujtogatva néznek lefelé és nem szállnak tovább.

A hokkok csakugyan még a helyükön tollázkodtak és csak akkor szálltak át a szomszédos ágakra, midőn három lehullott közülök.

Ezeket újra csónakra szedve, úgy öt óra táján értek kunyhójuk közelébe.

A tudósnak feltűnt, hogy kis kedvencze, a nistiti majom nem várja szokása szerint a kunyhó ereszén és Lopez csuklyás majma se mutatja magát a nyílt félszer alatt, mely különben kedves helye szokott lenni. Az ajtó nyitva volt, hogy a levegő járja és amint betekintettek, a Sagouin majmocska és a csuklyás majom a tudós függőágyának az oszlopán mozdulatlanul, mintha oda lennének bűvölve, minden izükben reszketve, mereven néztek a függőágy tulsó végére, ahol a tető gerendájáról egy legalább tizenöt láb hosszú, hatalmas Jiboa kigyó lógott alá czombvastag testével, tüzesen lángoló szemeit a reszkető állatokra szegezve...

A tudós egy lövéssel szétzúzva a betolakodó hulló fejét, mire a két majom, mintha bűvölettől szabadultak volna meg, visitva menekült a kunyhó másik végébe...

Másnap megeredt az eső, mintha cseberből öntötték volna, s miután a kirándulásról le kellett mondaniok, Lopez és fia nekiálltak a ruha és csizmafoltzásnak, a tudós pedig a kunyhó közepén festegetett.

Java festés közben, amint a ládák felé pillantott, egy jókora lyukat vett észre a földön, a melynek sötét üregében mintha mozgott volna valami.

Amint kissé előrehajolva kíváncsian odanézett, egyszerre a vére meghült ereiben, mert a lyukból egy az eső elől odamenekült Labaria kigyó (*Bothrops labaria*) mászott nagy lomhán elő. Lopez rézszínű arcza szintén fakóvá változott.

- Nem mozdulni, sennor! - suttogá alig hallhatóan...

Ez a mérges és támadó természetű dög, melynek marása pár pillanat múlva menthetetlenül öl és mint egy ficzánkoló ördög tudja magát nyilgyorsan ide-oda vágni, nagy lomhán az ajtó fele kuszott, onnan azonban visszafordulva, egy lehajított pokróczon kunkorodott rétesformán össze... és midőn ott elaludt, csak akkor mertek megmozdulni és Lopez machetájával egy csapásra leszelte undok háromszögletű fejét...

- Ez a nap megint rosszul kezdődik, - dörmögte Frazco! De nemcsak rosszul kezdődött, hanem rosszul is folytatódott és rosszul végződött. Mert a tudóst egyik kellemetlen meglepetés a másik után érte.

Az őserdők gőzös, párás levegőjében itatós papiros közé rakott ritka növényei száradás helyett megpenészedtek s elromlottak, a ruha és szijnemü penészszel boritva, széjjelmállott. Sója, czukra elolvadt, teája, kétszersültje a penészgombáknak egész telepévé változott át...

Gonddal őrzött rovarait, pillangóit pedig az a veszedelem fenyegette, hogy a mindenhová betóduló hangyák és más egyéb számtalan féreg felfalják, megőrölik...

Átkozta is az esőt minden cseppjében és miközben kinyitott egy rovaros skatulyát, abból egy ökölnagy, hosszuszőrű, fekete madárpók ugrott a kezefejére és olyant harapott a mutató ujján, hogy felordított bele...

Frazco ugyan egy fahasábbal agyonverte az undok férget, de a tudós keze délfelé egészen a válláig veszedelmesen feldagadt és a heves láz mellett szédülés és ájulás környékezte, a sebbe hatoló méregtől.

Ez azonban még nem volt elég, mert Frazco délután három öszvér helyett csak kettővel tért vissza, mert a harmadikat egy zsakaraka (*Bothrops jacaraca*) kígyó marta meg és ott fekszik döglötten a tisztás tulsó végén...

A tudós, kinek a karja rettentően fáj és szüntelen heves láz borzongatta, nem törődött semmi-vel és annyira le volt gyötörve, hogy Lopeznak kellett a függőágyába emelni...

Másnap reggelre azonban jobban lett. Az eső is koronként el-elállott s az ég derülni kezdett, úgy hogy éjszakán már a legtisztább csillagos ég ragyogott felettük, mit a legpompásabb napkelte követett.

Ezen a napon megjelent kunyhójuknál a tupinamba törzs apraja-nagyja. Mindegyik hozott valamit, úgy hogy a nyitott félszer csaknem szüknek bizonyult a sokféle négylábu, madár, növény és gyümölcsnek a befogadására, amitől a tudós nyomott kedélye is felderülni látszott, mert vállán a hűsége kis sagouinnal, két kézzel osztogatta nekik az ajándékokat.

Az egyik egy capybarát, a másik egy agutit és majmokat hozott mindenféle apró emlőssel és négylábuval. Pompás színezetű madár és papagájbőrök között kígyók, gyíkok és békák példányai voltak a fonott kasokban, míg a másik ügyesen font vesszőkalitkában eleven papagájokat kínált s a harmadik madártojásokat. Az asszonyok mindenféle gyümölcsrel, gumókkal, virágokkal kedveskedtek néhány tüért és szalagért, a gyermekek rovarokat, lepkéket hoztak neki olyan mennyiségben, hogy a szíve nevetett örömeiben és minden baját feledte, midőn az össze-visszahányt tarka kincshalmazra rátekintett.

Ezen lesz mit rendezni és csomagolni!

Neki is fogott izibe!

A halom tövében heverő vörös ibisznek egy majom tépdeste a tollát. Azt kalitba kellett dugni, hogy kárt ne tegyen. A nyitott ládák mellett a dinnyefa (*Carica papaya*) hatalmas gyümölcssei heverték szépen osztott leveleivel, ezek mellett a földbe vert kecskelábu asztal alatt egy pompás Ararának skarlátvörös tollai még szebben ragyogtak a fekete tollazatu Mitu hokko szomszédságában s mögöttük a hizott Capybara várta Lopeznak a kését és szakácstudományát. A viktoría regia rózsaszínnel lehellt virága pompás illatot árasztott, a szögletbe halmozott óriási banánfűzér gyümölcssei és az asztalon heverő orchideákkal egyetemben, amelyekre szinte árnyat vetettek a Philodendron pertusumnak osztott levelei, a legyező-pálmák, a *Dracaena brasiliensis*, a *Desmanthus* és a többi óriás növénynek az ágai és levelei. A kuszó növények indiái, mindenféle vastagságban oda voltak a kunyhó falához támogatva, melyről a braziliai erdők zsarnoka: a harpya sas (*Harpya destructor*) lógott kitömve alá, az asztalon pedig a borszeszes üvegek, hőmérők, hygrometerek és egyéb más eszközök között, segédkönyvek, mappák heverték az elcsomagolást várva.

Lopez a tüznél süített-főzött, a tudós pár perczre pihenőt tartva, a karján ülő nistitivel játszott, midőn Frazco lélekszakadva berohant ezzel a kiáltással:

- A fehér hangyák! A fehér hangyák!

Erre a rémkiáltásra Lopez a kését, a tudós a sagouint földre dobva, a kunyhóba rohant, hogy legalább az értékesebb példányokat megmenthessék, mert a fehér hangyák csapatja, ami megehető és széjjelrágható, azt megeszi és pozdorjává rágja. A kunyhó azonban alaposan ki lesz takarítva mindenféle féregtől és csuszómászótól, mert nem kegyelmeznek semmiféle élőnek sem... sőt az alvó embert, a jóllakott és mozdulni nem tudó boát is megtámadják és töméntelen sokaságukkal, mielőtt védekezhetne és menekülhetne, a szó szoros értelmében ellepik és felemészik.

A forró égövek lakói, kiknél az a sok számtalan élősdie és féreg a hét egyiptomi csapást képezi, örülnek a fehér hangyák látogatásának, mert alaposan kitisztogatják a kunyhókat és házakat. Amit lehet, kihordanak előlük és míg azok munkálkodnak, a lakosság a mezőre vagy erdőbe menekül. A fehér hangyák jövetelét az egerek és patkányok czinczogó, sivalkodó riadala, a gyikok, férgek ijedt kavargása jelzi és csakhamar el lesz lepve a háznak és kunyhónak minden zuga. A tetőnek minden egyes nádszála, a vályogfal minden lyuka, repedése át lesz tőlük kutatva, vizsgálva és midőn az utolsó pete és álcza is fel lett emésztve, amilyen hirtelen és látatlanul jött, úgy tűnik el az egész csapat, hogy másfelé vegye az utját...

Igy volt a tudósnál is, akinek a kunyhójában szintén alapos tisztogatást vittek véghez. A menekülő egerek és patkányok támolyogva, sivalkodva rogytak össze, kigyó, gyik, denevér, pók, százlábu vonalozva potyogott le a tető nádjai közül a kunyhó talajára, ahonnan egyszerre nyom nélkül eltűntek, mintha csak semmivé változtak volna.

Néhány kikészített madárőr, pokrócz és egyéb más áldozatul esett ugyan ennek a mindent megőrlő hadnak, de a félszer a gyűjteménnyel meg lett kimélve, mert a tudós spirituszt locsolt szerte-szét, melynek a szagát messze kerülnek...

Igy tehát szerencsésen menekültek e csapásból is és megvolt az a gyönyörűségük, hogy az éjszakát nyugodt álomban töltötték volna el, ha a tudós véletlenül fel nem ébred valami különös, megnevezhetetlen émelyítő érzésre.

Ébredésekor olyanforma hüvös szellőt érzett arcza körül elsuhanni, mint a legyező hűsölése s nemsokára érezte, hogy torkáról valami melegség folyik csendesen a melle felé.

Rosszat sejtve, gyertyát gyújtott és látta, hogy egy hatalmas vampyr-denevér szállong nesztelen repüléssel köröskörül a kunyhóban, egy másik pedig a gyertyavillanásra Frazconak a mezitelen lábaszáráról röppen föl...

Nagyot káromkodva kapott botja után, hogy leüthesse őket, a praktikus Lopeznak azonban, alig hogy a zajra szeméit kinyitotta, mindjárt az öszvérek jutottak az eszébe.

Egy gyantás Irika ágat meggyújtva, az öszvérek félszerébe ment és azokról hat ilyen vérszopó dögöt riasztott el és a szegény állatok vérbeuszva heverték alomjukon, a nélkül, hogy valamit észrevettek volna.

- Ha szét nem nézek, reggelre nem maradt volna egyetlen öszvérünk se, mert annyira elerőtlenedtek volna a vérvesztéstől, hogy beledöglöttek volna - mondá és újra kimenne, bedörzsölte a vérző helyeket sóval és hamuval, a mi a vérzést csakhamar megszüntette.

A rendezkedés nap-nap után folyt és a gyűjtemény annyira gazdagnak és változatosnak bizonyult, hogy a tudós a hazatérésre készülődött, mert már chinin-készlete a vége felé járt és nagyon is érezte, hogy az őserdőbeni további tartózkodás veszedelmes lesz reá nézve.

Lopeznek tehát utra kellett készülődnie, hogy az öszvéreket a málhák elszállítása végett elhozza.

Mielőtt azonban hosszú utjára indult, keserves operatiót végzett magán és a tudóson is.

Ugyanis mindketten érezték, hogy lábujjaikon, kivált a körmök alatt kiállhatlanul égető viszketés jelentkezik.

Ez volt a homoki balha (Pulex penetrans). Alig egy milliméternyi parányi állat, mely a homokban élve, az emberek bőre, kivált a lábujjak körmei alá furja magát és ott meglepszik. Eleintén csak könnyű viszketés jelentkezik, mely később, midőn tojásait lerakta, égő, fájdalmas viszketéssé erősül. A dörzsölés és vakarás következtében az illető tag erősen meggyullad és ha idejében nem lesz kezelve, elüszkösödik és ha az illető tagot le nem vágják, beáll a halál is. Lopez mindjárt felismerte ezt a veszedelmes vendéget és egy lancettával a tudósnak mind a

két nagylábujjának a körme alját felhasítva, ügyesen kiemelte a hólyagba zárt tojasokat, melyek a gyulladást okozzák.

Ennél az operációnál azonban nagyon vigyázni kell, hogy a legkisebb rész se szakadjon bele, különben veszedelmes és rosszindulatu genyisedés áll be.

A maga lábait is megoperálva, Lopez másnap utnak indult és a negyedik napon az ösvérekkel együtt megérkezve, a keserves fáradtsággal teljes visszautazás megkezdődött hegyen-völgyön, mocsáron és vizeken keresztül, míg végre a gyűjteménnyel együtt szerencsésen megérkezett az óhajtott kikötő városba, hol fáradtságos veritékkel és veszedelmekkel szerzett tudományos kincseit végre hajóra rakva, utnak indult velük Európa felé.

Czoboly helyett párducz.

Az ősz vége már jégkristályokkal szegte be a Szoszera partjait, mely az Ural hegység érczdus kebeléből eredve, sebesen zajló hullámokkal sietett a hatalmas Ob folyam felé.

Ennek a partján lakott a két régi gyermekkori jóbarát és szomszéd: Cseremikoff Jukey és Gelidoff Iván, a két prémvadász, kik közül Gelidoff, mélyen elgondolkozva, házának oszlopos tornácza alól, az udvarát szegélyző fenyveserdő felé nézett, mely mögött ép akkor nyugodott le a kora őszi nap.

Az ősz már vége felé járt! A zabtermés utolsó szálig be volt takarítva, a fenyőfa ágain szökdelő evetek vöröslő bundája szürkévé változott, a tolvaj menyét pedig rőtbarna bundája helyett felöltötte a hófehér téli mezt...

E gondolatra megcsóválta a fejét és benyitott a tágas szobába. A nagy szögletkályha pompás meleget árasztott, melynek padkáján felesége: Iwanowna éppen kwaszt erjesztett. Melléje ült tehát ő is és a felhalmozott nagy napraforgótányérokból egyet felvéve, annak magvait kezdte kopasztani, hogy majd főzéshez való olajat üthessenek belőle.

Java munkájában egyszerre csak erős lódobogás hallatszott odakünn és valaki korbácsa nyelével erősen megzörgette az ablak fatábláit. Iwanowna hangos sikoltással elejtette a fagyalbogyóval telt tálat, mire Gelidoff még jobban megijedt, de azután mégis megemberelve magát, oda ment az ablakhoz és nagy óvatosan félretolta a külső fatáblát.

- Ne sivits, Iwanowna, a kormányzó kozákja van itt! - szólott megnyugodva, azután kidugta bozontos fejét az ablakon.

- Uram, teremtöm! Mit akar? - kérdezte még mindig reszketeg hangon az asszony.

- Gelidoff Iwán! - kiáltá erős hangon a kozák. - A negyven martYROK napján a czár részére három czoboly és három kékróka gereznát kell a kormányzó udvarába szállítanod! Értetted, batuska!

Ezzel a kozák hosszú sörényü ukrániai lován tovább vágatott Cseremikoff portájáig és annak is hasonló parancsot adva, eltűnt a fenyőrengeteg sötét homályában.

Gelidoff Iwán tarkóját vakarva, ült le a padkára s azon kezdte törni a fejét, honnan vegyen elő három czoboly és három kékróka gereznát a negyven martYROK napjára?...

Java fejtörése között bekopogtatott barátja és szomszédja, Jukey is, nagyon hosszúra nyult, savanyu ábrázattal, a melyet még Iwanowna asszony pompás kwaszitála se tudott felderíteni, de hiába ittak, hiába törték a fejüket, egyikük se tudta kitalálni, hogy honnan kerítsék elő a kívánt prémbőröket?

- Ide hallgassatok, batuskáim! Tudjátok mit mondott az én boldogult édes anyám, mikor még hosszúra eresztett hajamat pántlikába fonta? - kezdé a beszédet Iwanowna asszony: „Még a fülemilének sincs olyan édes hangja, mint a pénz csengésének!” Midőn Szemenov pópa a kolostora számára gyűjteni legutóbb nálunk járt, azt beszélte, hogy a czárnak igen-igen sok czoboly prémre van szüksége, hogy sáraranyért eladhassa a chinaiaknak, azért mindenkinek azzal kell adóznia a szent Oroszországban. Menjetek hát ti is az erdők mélyébe és vadászátok ezeket a drága gereznáju állatokat, különben itt lesznek a kormányzó kozákjai a kancsukával.

A két férfi egymásra nézett s nagy füstfellegeket fujtak a pipájukból, némán a fejüket rázták, mire Anna Iwanowna újra biztatni kezdé őket:

- Mint fiatal suhancok elég czobolyt fogtatok Kracsimkoff prémkereskedő részére. Értitek a módját, a hurkokat fektetni és a világosabb bőroket sötétre változtatni, hogy többet érjenek. Egy-kettő, ne tátsátok hát a szátokat, hanem készülődjete a czobolyfogásra!

A pipák még erősebben füstöltek és mind a ketten nagyot huzva a kwaszból, a szoba tetejére néztek:

- Vajjon áll-e még a valászkunyhó a Jelagui mellett? - kérdezte huzódozva Jukey.

- Bizonyosan áll! Hat éve, hogy egyetlen czobolyvadász se tette a lábát a pochotkoi erdőbe. Hej, de jó fogásra tennék szert, ha odamennénk! - felelte rá ugyanolyan hangon Gelidoff.

- Szent Miklós és György el ne hagyj! Miért nem mentek hát? - rivallt rájuk mérgesen az asszony. Tán az egész telet a padkán akarjátok áthorkolni, hogy a negyven martYROK napján több kancsukát kapjatok ketten, mint azok együttvéve?!

Jukey erre magasra huzta bokros szemöldökeit:

- Ugy látom, bratinkó, nekünk mennük kell!...

- Akkor hát menjünk! - válaszolta rá bele nyugodva Gelidoff, minek megpecsételéseül mind a kettő kiürítette a hársfából faragott öblös poharat.

Iwanowna asszony erre örömet töltötte meg újra kwaszszal a nagy fakantát és pergő nyelvvel ecsetelte a két huzódozó lustálkodónak, hogy a fogott czobolybőrök árán milyen szép aranyakat, mennyi teát és még más mindenféle szép és jó dolgot lehet beszerezni, azután pedig olyan rémségesen hü szinekkal ecsetelte a kormányzó kozákjainak a kancsukáját, hogy a férje és barátja már szinte a hátukon érezték, azért nem is késlekedtek sokat, hanem már másnap nagy serényen neki láttak a hurkok és csapdák készítésének, kijavították és a hosszú utra megfelelőleg összetatarozták a könnyü szánkót, tanították és idomították a kutyákat, legvégül pedig a tompavégü nyilakkal való lövöldözésben gyakorolták magukat, mely nem tesz kárt a vadak drága szőrméjében.

Végre megérkezett az óhajtvá várt utrakelés ideje, az első nagy hóesés, mire a bőséges bucsuvacsora után, melyen rogyásig járta a mézes és fűszeres meleg wutki, a két jóbarát felkötötte széles hóczipóit és neki indult a hófedett végtelen rengetegnek.

A szárított hallal, füstölt hussal és keményre süített kenyérral terhelt könnyü szánkó vigan repült előttük a keményre fagyott hótakarón és a tizenegyedik napon rátaláltak a Jelagui mellett régi vadászkunyhójukra, olyan jó és lakható állapotban, a mint hat évvel ezelőtt elhagyták.

A gyeppel fedett eresz alatti rejtekben megtalálták a fából faragott nagy kulcsot, mire a tűzhelyen hatalmas tüzet rakva, még azt a kihégyezett vastag fakölönczöt is meglelték a kunyhó belsejében, a mire régente a lefejtett friss bőroket ráhuzva, a tűznél megszáritották.

Egy óra mulva már olyan otthoniasan berendezkedtek, a mint csak egy vadásznak a szibériai erdők mélyén szüksége van. A fiatal fenyőágakból puha és illatos fekhely kínálkozott számukra a ráterített meleg juhbörtakaróval és jól bevacsorázva, egész kényelmesen és jólesőleg el is aludtak volna rajta, ha egyszerre csak egyik kutyájuk: a vén Schäppka hosszan és félelmesen el nem kezdett volna vonítani. Hiába csitították, hiába hizelkedtek neki, nem állt be a szája és látszott rajta, hogy fél és borzad valamitől...

Erre a rémes vonításra a két jóbarát is félve huzódott egymás mellé és valami szerencsétlenséget gyanítva, nagyon megbánták, hogy az asszonyok szavára hallgattak, de meg is fogadták, hogy ha az Isten szerencsésen hazasegíti őket, a legnagyobb aranyos gyertyát fogják a Szent Demeter kolostor részére felajánlani.

Nagysokára azonban mégis elaludtak és a világosodó nappal a gondok és aggodalmak eloszoltak. Az éjszakán át könnyű és friss hó esett, amelynek illetlen fehér takaróján számtalan czoboly, róka, nyest, menyétnyomok keresztezték egymást, sőt még egy hatalmas szarvasnak is látszott a csapája a kunyhó körül.

Mielőtt a nap lenyugodott volna, Gelidoff Iwán egy igen szép czobolyt ejtett el tompa nyilával egy vén fenyőnek a vízszintesen kinyuló ágán, Jukey pedig néhány tuczat csapdát készített és számtalan hurkot rakott le a rengetegnek legalkalmasabb helyein, aminek meg is volt a jutalma, mert a rákövetkező hajnalon egy pompás róka vergődött az egyikben, sőt mielőtt a hét elmúlt volna, Jukey, ki a puskáját is magával hozta, mely családi ereklyeként maradt reá a francia-orosz háborúból, elejtette vele azt a hatalmas szarvasbikát is, melynek nyomait annyira megcsodálták...

Most kezdődtek még csak a vidám napok! A pompás szarvaspecsenye után még a szájukat is megnyalták és kunczogva a markukba nevettek arra a gondolatra, hogy mennyire fog majd az asszonyok nyála folyni, ha majd azokról a fölséges szarvasszeletekről és lapoczkákról beszélnek nekik, amiben most kedvükre duscálgathatnak.

Igy éltek már majdnem egy hónapig a Pochotkoi és Jelagui között fekvő szibériai rengetegek magányában. Tizenhét pompás sötét czobolygerezna, egy kék, két fekete és hat hófehér szibériai rókabőr száradt kifeszítve kunyhójuk falain, vadpecsenye pedig annyi volt, hogy már szinte unni kezdték a legjavát is.

Egyik nap a hirtelen rájuk zuduló hózivatar a szokottnál korábban kunyhójuk védőfedele alá kergette őket. Mit tehettek volna mást, mint enni, rágyújtani, azután aludni? Nekiláttak hát derekasan, amint azonban Iwán az izes falatokat a lapoczkacsontról ráfogatta, egyszerre nagyon gondolkozó arcot vágott és először kifelé hallgatózott a vadul dühöngő s kunyhójukat egészen az alapjáig megrecsegtető hózivatarra, azután pedig hátranézett a szöglet felé, hol a vadpecsenye volt felakasztva.

Jukey, ki hűségesen követte tekintetével, megértette, mert egyetértőleg bölintott reája. Ő is ugyanazt gondolta, hogyha a purga (hózivatar) mint gyakran történik, hét-nyolcz napig eltart, miből fognak élni? mert a szarvasból már alig volt valami.

Megszokva azt, hogy odahaza az asszonyok gondolkozzanak helyettük, tanácstalanul bámultak egymásra, azután pipára gyújtva, órákon át bámultak a lobogó lángokba, anélkül, hogy egy szót szóltak volna egymáshoz, midőn pedig lefeküdtek, nem akart álom jönni a pillájukra.

A szél künn orkánszerűen bőgött, üvöltött, a fenyőfák csikorogva ropogtak, hajladoztak, nagyokat recscsenve, durranva, mikor egyet a szélvész derékban kettétört. Ha egy ilyen óriás a kunyhóra dől, azt izzé-porrá zuzza velük együtt.

Szorongó szívvel hallgatták tehát az elemek szilaj csatározását, amelynek zürzavaros tombolása között kunyhójuknak oldalán egyszerre erőszakos kaparást, recsegő feszegetést és félelmesen mély morgást hallottak, melynek hangjaira kutyáik behuzott farkkal, minden izükben remegve, félelmes vonítás között huzódtak lábaik elé.

- Mi ez? - kérdezte remegve Jukey...

- Miféle vadállat akar betörni hozzánk? - mormogá fogvaczogva Gelidoff...

Rémitő félelem között álmatlanul töltötték az egész éjszakát, míg végre felderült a virradat vigasztaló koránya. Ólomszürke égbolt terült el a komor fenyőerdőség felett és kietlen fakó világosság jelezte a nap állását, midőn Jukey óvatosan feltárta az ablak kis fatábláját, de iszonyodva szökkent hátrafelé, mert az ajtójuktól alig tiz lépésre heverő vastag fenyőtörzs

mögött egy sohse látott, hatalmas állat guggolt ugrásra készen, kunyhójuk körül a hóban pedig akkora karmos nyomok látszottak, mint a legnagyobb férfi keze...

- A kazáni szent Szűz oltalmazzon bennünket, miféle szörnyeteg ez? - rikoltá kétségbeesetten... - Se nem farkas, se nem medve!... Bizonyára maga a pokolbeli Erlik¹⁵ lesz, hogy bennünket kárhozatba vigyen!...

Gelidoff nevetni próbált, de a nevetés nagyon kényszeredetten hangzott elfehéredett ajkai közül:

- Bratinko, talán a ködös Purga kápráztatja a szemeidet? Bizonyára egy karkaju, vagy egy hiuz lesz az, amitől megijedtél...

- Iwán barátom, az én szemeim nem csálnak! - felelte szörnyü komolysággal. - Ne tréfálj most, midőn életünk forog a kockán! Erlik hatalmába estünk, mint a csapdába szorult görény!

Gelidoffot barátja szavaira, mintha hideg vízzel öntötték volna nyakon, ijedten elhallgatott.

Jó ideig némán fontolgatta, mit lehetne tenni, azután azt a legerősebb fiatal kutyát, mely éles fogainak és vakmerő bátorságának már nem egyszer tanujelét adta, nyakánál fogva megragadta, az ablakhoz hurczolta és uszító kiáltások között kidobta a kunyhóból.

A kutya dühös ugatással rontott a rézsutosan fekvő fatörzs felé, mely mögül nyilsebes szökéssel egy sötéten foltozott sárgás bőrű szörnyeteg ugrott elő és felharsanó ordítás között rettenetes talpával letörve a bátor kutya derekát, azt, mint valami egeret, a fogai közé kapta, azután félelmes morgással a fatörzs mögé hurczolva, szemük láttára szétszaggatta és felfalta, mialatt a többi kutya rettenetes vonítást és üvöltést csapott a kunyhóban.

A rövid téli napot aggodalmas töprengésben s hasztalan panaszkodással töltötték és emellett mindent megpróbáltak, hogy félelmes ellenségüket a kunyhó közeléből elzavarják. De nem használt semmi! A lárma, lödőzésre és a tüzes üszkők hajigálására a félelmes bestia fenyegető ordítással és dühös szökésekkel válaszolt, miközben leszállott a hosszú téli éjszaka, melynek rejtelmes sötétjében helyzetüket kétszerte vigasztalanabbnak, a fenyegető veszélyt pedig még nagyobbannak látták.

A sötétség beálltával a párducz dühe és támadási kedve szintén növekedni látszott. Süket ordítóására Jukeynek minden bátorsága az inába szállott és kezeit tördelve kuczorgott a szögletben, Iwán ellenben annyira neki látszott bátorodni, hogy vigasztalni kezdte:

- Kelj föl, bratinko s egyél, mig van mit! Adj Schäpkának és a többi kutyának is, hogy ne éhezzenek!

- Jaj nekünk, Iwán, jaj nekünk, mert nemsokára kutyáinkkal együtt minket esznek meg!... - felelte siránkozó hangon.

- Lehet, Jukey, lehet, hogy ránk feni a fogát! De nem szabad mindjárt kétségbeesni! Én bizom a Magasságbéli kegyelmében! A kazáni szent Szűz meg fog bennünket szabadítani...

Ebben a pillanatban az egész kunyhó megrázkódott és olyan ütés csattant az ablak fatáblájára, hogy majd beszakadt alatta...

- Szent Miklós segíts! A párducz mindjárt ránk dönti a kunyhót... - jajgatott Jukey.

- Meg fog segíteni bennünket! Add ide a puskát... Kilövök rá, hátha eltalálom! - bátorította Gelidoff, midőn újra pokoli lárma kerekedett, mert a párducz újra nekiugrott az ablaknak és talpával döngötte, rázta a fatáblát, a kutyák pedig félelmükben torkuk szakadtából vonítottak.

¹⁵ Erlik, az orosz babonának egy állatalakba bujt gonosz szelleme.

- Szent Prokop és minden martyrok! Mindjárt betörik a tábla... - óbégatott Jukey, miközben a haját tépte halálos félelmében. Gelidoff Iwán pedig széles kését kirántva övéből, az ablak alatt levő hasadékon át beledöfte a felkapaszkodott párducz testébe, úgy, hogy az dühös ordítózással zuhant le a hóba...

Erre aztán elcsöndesült minden, csak a szél üvöltözése zugott, harsogott és midőn a tüzet újra felszitották, Iwán látta, hogy kése egészen a markolatig véres lett.

- Erre az éjszakára eleget kapott, - szólott elégült vigyorgással és Jukey kimondhatatlan irigységére kényelmesen végigvetette magát fekhelyükön, hol nemsokára horkolva elaludt...

Bármily lassan multak is az éj órái, végre mégis csak megvirradt és amint az ablak hasadékán át kitekintettek, a párducz ott hevert a fatörzs előtt, mert már nem volt ereje azt átugrani és az egész hó a véretől piroslott köröskörül...

Gelidoff erre bátran kitarta a fatáblát, melynek zörgésére a sebesült vadállat rettenetes fogait mutogatva, dörgő ordítást hallatott, de bármint erőlködött is, nem birt feltápaszkodni.

Jukey ennek láttára, amilyen gyáva volt, olyan vitéz lett egyszerre.

- Hohohó, bratinko! Tarka bőrdöd az enyém lesz! Kimegyek és agyonütöm a fejszével a bestiát! - hetvenkedett nagy bátran és nem hallgatva barátja józan intéseire, magasra emelt fejszével rohanta meg a hóban fetregő párduczot, mely utolsó erejét összeszedve, egy villámgyors ugrással rávetette magát és talpának csapására a fejsze messze röpiült Jukey kezéből, ő maga pedig hajmeresztő ordítással a hóba hemperedett...

Szerencséjére a kutyák is nekibátorodva, nyomában rohantak és mielőtt a párducz rávethette volna magát, torkon ragadták, a segítségére rohanó Gelidoff Iwán pedig egy lövéssel leterítette.

Jukey nyögve, sivalkodva tápaszkodott fel, mert karját eltörte és rutul felhasogatta a párducz talpcsapása. Iwán azonban tudta a módját, hogyan kell ilyenkor eljárni és kalmukmódra friss, ruganyos fenyőkéregbe pólyázva a törött kart, gondosan bekötötte sebforrasztó balzsammal, amelyet szükség esetére szintén magukkal hoztak.

Azután nekiállott és míg Jukey nyögve hevert nyughelyükön, lehuzta a párducz pompásan pettyezetett bundáját és nap-nap után maga látott utánna mindennek és midőn a negyven martyrok napja elérkezett, Jukeynek akkor már nemcsak a karja gyógyult meg gyökeresen, hanem beszolgáltatta a rájuk eső prémadót a kormányzóságnak, nemcsak mindenféle hasznos és jó dologgal, hanem még pénzzel is bőven ellátva, vig lakmározással ünnepelték meg szent Miklós napját.

A tengerek tűzijátéka.

Az Adriai-tenger halásznépe között általánosan az a poétikus hiedelem van elterjedve, hogy a tenger fénylését a tenger mélyébe hulló csillagok visszfénye idézi elő.

Aemilianus ennél még költőibb formában magyarázza a tengerek tűzijátékát. Szerinte a csillagoknak a habokba tűző sugarait szivják magukba azok az apró állatkák és ezt a fényt lövellik vissza. Tertullian ellenben azt állítja, hogy a habok által nappal elnyelt napsugarak tüze villózik vissza éjszaka a tenger vizéből, a hitrege szerint pedig a szép Panthatheianak tengerbe fult kedveséért ontott égő könyei változtak millió és millió fénylő pontocskává. A régi görögök szintén a csillagok kisugárzásából, még pedig Castor és Pollux csillagainak a ragyogásából hitték keletkezni...

Az ó-korban általában szokás volt a természet meg nem magyarázható tüneményeinek okát az isteneknek tulajdonítani s ennek folytán a tenger vizének ezt a káprázatos tüneményét is az istenek természet fölötti hatalmának tekintették.

Az ó-kor tudósai már komolyabban foglalkoztak ezzel a tüneménnyel. Aristoteles a tenger fénylését „a tenger zsiros és olajos sajátságának” tulajdonította, Aelianus pedig a partszéli algák végtelen sokaságától származtatja, úgy, hogy azok fakadó rügyeiből támadnak és lég-buborékokként szállnak fel a felszínre. Plinius ennél többet tudott. Ő már világító tengeri állatokat is ismert és azt írja, hogy egy meduza fajnak a teste, ha valamihez hozzádörzsölődik, sajátságos fényt áraszt magából. Azonkívül Plinius ismerte még a világító Pholas-féléket is, de általában azt hitték, hogy a fénylést a tenger sótartalma idézi elő, amely hiedelem még most is általánosan el van terjedve az északi tenger partmenti lakossága között, kik azonban ezen hiedelem dacára szintén mindenféle regét és legendát fűznek hozzá, melyek közül a legszebb az a rege, mely szerint azokon a helyeken, hol a tenger fényleni szokott, ősidőkben hatalmas és gazdag városok álltak, aranytól, ezüsttől ékített épületekkel és palotákkal, de büneik miatt a tenger fenekére merültek és éjjelenként a kivilágított paloták és templomok fénye sugárzik fel a mélyből és azok a halak és vízi állatok, a melyek világitanak éjszaka, szintén ezeknek az elmerült városoknak az elvarázsolt lakói, kik majd csak az utolsó ítélet napján szabadulnak fel a varázs alól...

Az ujkorban csakis a XVII. században kezdtek behatóan foglalkozni a tenger fénylésének tanulmányozásával.

Legelső Boyle Róbert angol tudós volt, ki azt állította, hogy földünk forgása következtében az atmoszférának földgömbünk felületéhez való surlódása folytán az oceán tükrén bizonyos mennyiségű melegség és fény fejlődik, a melyet a hullámok rhythmikus ringása még jobban fokoz...

Mayer pedig e tüneményt, ép úgy, mint Tertullian, a tenger vize által abszorbeált napfény éjjeli sugárzásának tulajdonította.

Az elektromosság fölfedezése után a természettudósok számos fénytüneményt a villamosság jelenlétével igyekeztek megmagyarázni és így a tenger fénylését is bizonyos vízi elektromosságnak tulajdonították...

Forster, midőn Cockkal a világot körülhajózta, ezt a villózást egyenesen a hajó érclemezei és a tengervíz sóatomjainak egymáshoz surlódásából előálló villamos kisugárzásnak tartotta, azt állítva, hogy a hajót burkoló érclemezek és a tengervíznek só- és ércztartalma valóságos villamfejlesztő telepet képez. Ez a sok ellenkező vélemény természetesen a feltevések százait szülte, mert mikor a phosphort feltalálták, ezt a fénylést a tengeri állatok hulladékainak

rothadásából és a tengerben levő nagy mennyiségű nyálkás állatok foszforos szerves állományából eredőnek hitték.

Ez a sok elágazó vélemény beható kutatásra ösztönözte Vianelli és Grisellini olasz természetbuvárokat, s midőn ezek az Adriai-tengerben egy kis állatkára akadtak, mely a sötétben villódzó fényt árasztott, a nagy rejtély meg lett fejtve és a sok régi téves nézet és hypothesis mind a sutba lett hajítva és egész serege a tudósoknak kezdte lázasan tanulmányozni és midőn a nagy Linné Vianelli és Grisellini világító állatkáját elnevezte *Nereis noctilucának*, egymás után egész seregét fedezték fel azoknak a fajoknak és egyedeknek, a melyek a tenger világító állatkáit képezik...

Spallanzani 1776-ban egy a Közép-tengerben élő meduzának a *Pelagia phosphoreának* világító tulajdonságára bukkant és eme század elején Viviani már tizennégy faj világító állatot ismert; ugyanabban az időben Scoresby és Riville tengerészek megint új világító puhányokat fedeztek fel, Macarthey pedig az angol partokon akadt a *Medusa scintillans*, a *M. lucida* és a *Beröe fulgens* világító fajaira. Suriray 1810-ben *Noctiluca miliaris* névvel egy parányi világító állatot ír le, a mely szerinte a tenger fénylésének egyik legfontosabb tényezőjét alkotja. Később Michaëlis és Ehrenberg már határozottan állítják, hogy a tenger fénylését tömérdek számu protista idézi elő, mire aztán Ehrenberg is egyik munkájában százegyféle világító állatnak a leírását bocsátotta közre.

De még ezek a leírások és kutatások is magától érthetőleg sok hibás nézetet és valótlanítást foglaltak magukban, mert akkor még annak a sok eszköznek és tanulmánynak, melyek ma már a tudósvilág kutatásait megkönnyítik, alig egy századrésze létezett. Ma már e célra berendezett hajók, a microscopok legjobbjaival, a fenékhálókkal, mélységmérőkkel, talajkutató eszközökkel és műszerekkel felszerelve állanak rendelkezésre - akkor pedig a tudósok csak azt vizsgálhatták, a mihez minden segédeszköz híján hozzájuthattak, vagy a mihez a véletlen segítette őket...

A tenger tündéri ragyogása a világtengerek végtelen régióiban nem mindenhol egyforma és éppen ez a különféleség teszi oly tündérivé és varázshatásúvá mindenki előtt, mert más a változó fénylés, más a sük tenger tüzijátéka és viszont ezektől egészen eltérő a tenger partszéli világítása...

A tenger állandó fénylése a föld összes tengerein tapasztalható... Ez a fény rendszeren halvány-piros vagy narancssárga s úgy tűnik elő, mintha millió, meg millió ragyogó és folytonos hullámzó rezgésben ringó szikráknak a halmaza lepné el a tenger lágyan ringatózó felületét. Rendszeren akkor észlelhető, ha a tenger vize nincs teljes nyugvásban, azaz, ha a tenger apró hullámokat és fodrokat vet. Olyankor a hullámok lejtői gyönyörű halvány rózsaszínben derengenek, ellenben taréjai ragyogó és szikrázó narancssárga sugarakban világolnak. A fény intenzivitása és színe egy és ugyanaz marad egész éjen át; jellemző azonban, hogy a vízterületen erősebben fénylőbb helyek sehol sem vehetők észre. A tenger fénylésének erre a nemére az időjárás vagy az évszakok nem gyakorolnak befolyást.

A tenger tüzijátékának ez a formája az oczeánban milliárd és milliárd számban nyüzsgő parányi protisták, polypok, molluszkák és krusztaceák álczáinak roppant tömegétől származik...

Ezzel ellentétben a tenger változó fénylése csupán egyes tengereken és ezeknek is csak bizonyos részein észlelhető. Leginkább a forró égövek tengerei ragyognak ebben a pompában és azokon az éjszakákon, midőn a hullámok mértföldekre terjedő helyeken, vagy szaggatott foltokban lángba borulnak, e villódzás oly erős és oly ragyogó, hogy a hajó kabinjában fölösleges a lámpavilág, mert akár olvasni lehet ennél a tündéri világításnál...

Egy kapitány, ki Jáva szigete felé hajózott, beszéli, hogy utinaplóját gyakran a tenger fénylésénél írta, a matrózok pedig ugyanennél a fénynél kabinjukban kártyáztak. A tenger tüzijátékai között a változó fénylés a legszebb, legvarázsteljesebb és a legváltozatosabb, mert három főszín: a zöld, kék és piros olvad össze benne és játszik a szivárvány iridikus pompájában és a nemes opálnak káprázatos színjátékában...

Növeli ennek a tündéri világításnak a varázsát az is, hogy a fénylés nem mindenütt egyforma. Néha csak egyes helyeken tündökölnek a habok s csak később olvadnak össze, hogy aztán végtelen lángtenger gyanánt öntsék el az oczeán felületét. Ilyenkor a hullámok majd piros, majd kék, majd meg zöldes fényben ragyognak és gyors egymásutánban különféle alakú és színű tündöklő pontok, karikák és hullámvonalak jelennek meg, majd pedig a fenti színekben izzó gömbök, csillagok, tollak, lángoló fodrok, félholdak, tüzes kigyók karikáznak, kerengnek, forognak és czikáznak leirhatatlan tarkaságban és alakváltozatosságban...

A trópusi zónák alatt azonban ezen állatkáknak a fénylésére már az időjárás és az évszakok változása nagy befolyással bírnak.

Sötét, csendes és meleg éjszakákon a fénylés rendszeren élénkebb és legragyogóbb, holdvilágos éjszakákon azonban alig vehető észre, mert ekkor a tenger halvány, de fénylő kékes színben csillog. Hullámzó tengernél a fénylés éppen nem észlelhető, mivel ilyenkor a világító állatok a nagyobb mélységekbe vándorolnak a hullámok zajlása elől. A tenger változó fénylése legpompásabb nyár végén és ősszel. A hideg éjszakák beálltával pedig a fénylés lassanként csökkenni kezd, télen pedig egészen elenyészik, mert a világító állatok a hideget nem türik, hanem elhagyva a tenger felületét, lemenekülnek a mélységek világába, a hol jóval enyhébb a hőmérséklet...

A tenger változó fénylését előidéző állatokat világító tengeri állatoknak nevezzük. Ugy a parányi protisták, valamint a nagyobb szervezetű állatoknál is észleltek már világító tulajdonságot. Nagy fényt árasztanak különösen a tunikáták és molluskák, továbbá több meduza faj és végre a protistákhoz tartozó *Noctiluca miliaris*. A legnagyobb fénynyel bírnak a pyrozomák és a salpafélék...

Hogy mi okozza a fénylést a világító állatkáknál, sajnos, az még ma sincsen kiderítve. Panceri vizsgálatai szerint a magasabb szervezetű világító állatoknál a testnek egy szigorúan elkülönített részéből, az ugynevezett világító szervből áramlik ki a fény, mely zsiros anyagokból álló czellákból van összetéve, mint a *Pyrosomáknál*, vagy pedig ez a szerv idegsejtekből áll, mint a középtengeri *Phylliroë bucephalánál*.

Továbbá joggal feltételezhetjük azt is, hogy ez a világítás, az a víz hatásával kapcsolatos zsiros élegülésnek egy lassu processusa. Haller szerint, ha egy *Pyrosomáknak* a nedvét kipréselik és beszárítják, még egy év múlva is világít, ha édes vízzel megnedvesítik, valamint közismert tény az is, hogy a rothadó, tehát a nedves szétbomlásban levő tengeri állatok teste intenzíven világít és ez a világítás annál erősebb, mennél zsirosabb a test. Martin ez irányban kísérletezve, három-négy darab rothadni kezdő heringet tett egy üvegbe és ezeknek a teste a sötétben oly erősen villódzott, hogy az üveg közelében olvasni lehetett, ahol pedig számos pelagicus állat, mint a *Qual*, él a tenger vizében, ott maga az állatok között lévő víz is világít, mivel az, telítve van ezeknek, valamint a világosság bomlasztó hatása folytán eloszlott testmaradványaiknak az organikus nyálkájával és rostjaival.

Hogy miért világítanak ezek az állatkák, annak oka szintén nincs még megfejtve. Talán általa az élelemkeresés munkája van megkönnyebbitve a víz sötétjében, vagy pedig arra, hogy a magasabb szervezetű ivarok a sötétben egymásra találjanak, mint ez a világító rovaroknál történik. Természetesen ez a feltevés a vak mikroszkopikus állatoknál elesik...

Azok, kik tudják, hogy a tengerek káprázatos tüzijátéka apró állatkáktól származik, nem a szemet gyönyörködtető tüneményt látják benne, hanem a végtelen tengereknek milliárd és milliárd állati élettől lüktető munkáját, melynek minden hullámverése, minden vízcseppje új és új állati életnek a magvát rejt magában...

A Behemoth.

Égetőn tűz alá a forró délövi nap a Nyassa-tó körül elterülő sycomor-, mimoza- és babyloni fűzfából álló erdőkre, melyeknek hatalmas lombóriásai alig vetnek némi árnyékot a lagunaszerűen bemélyedő öblökre és ezeknek kopár homokszigetkéire és iszapos földnyelveire...

Erdő, nádas, mocsár... mind néma és hallgatag!... A rekkenő, ónsúlyu forróság elől minden élő a lombok és sűrűségek hűvös rejtekébe vonult... csak néha-néha hallik egy-egy tschíp, tstschip-hoit formán füttyülő madárkiáltás és nemsokára rá zajos szárnycsattogással néhány fehér és fekete tollazatu gázló madár ereszkedik le a homokszigetekre...

Fekete sávós fehér mellüket villogtatva, fürgén futkároznak világosszürke lábaikkal a homokon, serényen keresgélve férgek, rovarok és apró csigák után, folyton hangoztatva éles, füttyülő kiáltásaikat, mintha csak jelezni akarnák az ottlétüket...

Füttyülő kiáltásaikra egyszerre csak gyűrűzni kezd a víz felszine és erről is, amarról is óriási krokodilok kapaszkodnak a homokpadokra, csuszó-mászó czammogással és hasukra heveredve a forró homokon, szélesre kítátják ijesztő fogakkal fegyverzett állkapcsaikat... a madarak pedig, mindegyik kiválasztva egyet a szörnyek közül, először is annak pánczélos hátán szaladoznak végig, minden dudort, minden mélyedést gondosan kikeresve, hogy az ott rejtőzködő férgemet, pióczákat és álcákat lecsipkedjék és mikor ezzel készen vannak, akkor nekilátanak a tátott toroknak, hogy a fogak közé ragadt ételmaradékokat, husczaftákat, valamint a foghusba csimpeszkedett nadályokat, férgemet, vízi kullancsokat leszedjék és elnyeldessék.

A krokodilusok, ezek a falánk szörnyek, nemcsak a legnagyobb békével és nyugalommal türik a *krokodilöröknek* (Hyas egyptius) tisztogató munkásságát, hanem még édesdeden el is alusznak mellette, tudva azt, hogy figyelmes öreik és komornáik a veszély közeledtére jelt adnak és felébresztik őket éles kiáltásaikkal.

A krokodilór madaraknak ezt a sajátságát már az öreg Plinius is ismerte és Trochilus néven le is írta őket következőképpen:

„Midőn a krokodilus tátott állkapcsaival a homokra fekszik, rögtön megjelennek a Trochilusok és szája bujva, gyökeresen megtisztítják minden beleragadt féregtől és pióczától. Ez a krokodilusnak annyira jól esik, hogy daczára torkos falánkságának, nemcsak nem bántja szárnyas barátját, hanem torkát még szélesebbre eltátja, hogy hozzáférhessen. A Trochilusok rigónagyságu madarak, jóbarátjai a krokodilusoknak, mert midőn ezek alusznak, az Ichneumannak és a veszélynek a közeledtére, orrukát csipdesve, éles kiáltásukkal felébresztik.”

Ebben a leírásban a való keverve van a mesével! Mert az Ichneuman (Herpestes pharaonis) a krokodilnak nem képes ártani, hanem csak a tojásait pusztítja, azért a régi egyiptomi papok, ezt az állatot szentnek tartották és azt a mesét költötték róla, hogy egy ugrással az alvó krokodilus torkába szökik és annak egész belsejét elpusztítva, az oldalán ismét kirágya magát. Az azonban való tény, hogy a krokodilus nem bántja ezt a szárnyas jótevőjét. Ezt azonban nem jóbarátságból teszi, hanem azért, mert tudja, hogy hasznára van neki... és a tisztogatás mellett éles kiáltásaival, zajos felrepülésével a közeledő veszélyt tudatja vele...

Ami meg is történt, mert alig hogy a vizilóvadászatra kivonult Gordon őrnagy csapatjából néhány néger megjelent az erdőszélen, a trochilusok riogató füttyüléssel köröskörül szaladgáltak, azután pedig zajos szárnycsattogás között tovaszálltak, a krokodilok pedig erre a jelre, hanyatt-homlok vetették magukat a vízbe.

Gordon őrnagy négereivel egyelőre az erdőszélen bivalyok után portyázott. Ezek azonban már a mocsárból, a rengeteg bögöly- és szunyogmentes sűrűbe húzódtak - és éppen annakrotang-féle náddal vegyes sűrűjét akarták meghajtani, midőn az egyik néger vadász örvendezve csattintott a nyelvével és a bokrok szélén szállongó barna-szürkés madárkára mutatott...

Ez a rigónagyságu madár éles csiripolással szálldogált körülöttük bokorról-bokorra és olyan lármát csapott, mintha a figyelmet mindenáron magára akarná vonni. Eléjük repült, körülszálldogálta csapatjukat, el-elszállt és megint visszatért, szóval, mintha vezetni akarta volna őket...

- Micsoda madár ez? - kérdezte az őrnagy, midőn a négereknek örvendező zsibongása az ő figyelmét is felébresztette...

- Oh, uram, ez a *mézmutató madár* (*Cuculus indicator*) - felelték ezek. - Jerünk csak utána, bizonyosan valami gazdag méztelephez fog bennünket vezetni...

A madarat követve, az csakugyan egy élősdű növényekkel és kuszókkal fedett, odvas sycomorfához kalauzolta őket, amelynek odvában egy nagy vadméhraj tanyázott...

A fához érve, a madár először izgatott csiripolással körülszállongta, azután egyik ágára telepedve, farkát és szárnyait terjesztgetve, kinyújtott nyakkal nézegetett arrafelé, hol a levél és kuszó szövevény között a vadméhek sűrűn ki-beszálltak...

- Ott a mézodu! - szólott az egyik vadász... és valóban, midőn felmászott, a sycomor tágas odvát tömve találta lépekkel. A délután nagy részét a méhek kifüstölésével és a lépes méz kisedésével töltötték, jó részt hagyva a mézmutató madárnak is, mely mohón falatozta a mézzel és bábokkal teli sejteket.

Gordon érdeklődéssel kérdezősködött a madár felől, mire a benszülöttek elmondták, hogy a méz- és viaszgyűjtő vadászokat rendszeren ez a madár vezeti a vadméhek rejtett odvaira, melyekre különben az erdő kuszó növényektől járhatlan sűrűségeiben reá nem akadnának. A madár nélkülük a méhek mérges fullánkjai miatt, nem juthatna a mézhez, azért figyelmezteti rá az embereket és a vadászokat, mihelyt egy ilyen előttük repkedő mézkekukkot meglátnak, vakon követik és hálából egy részt mindig ott hagynak neki az oduban...

Az előre küldött csapások e közben azzal a jó hírrel tértek vissza, hogy másfél órányira több vizilovat láttak a náddal, papirusbozóttal borított iszapadokon, mire az egész csapat nekiindult, hogy lehetőleg még a napalkony beállta előtt odaérve, jó leshelyet kereshessenek...

A tó partján és a közeli mocsaras szakadékok oldalain helyenként nagy üregek tátongtak, melyeket a *szömölcsös disznók* (*Phacochoerus aethiopicus*) ástak maguknak. Ez az egyetlen vaddisznófaj, mely üregeket ás magának, amelyekbe mint a rák, hátrafelé bevonulva, villámgyorsan ront elő a vadászokra, vagy a ragadozókra, hogy negyedméteres hosszú agyaraival hasukat felhasítsa...

Nem messze ezektől az üregektől tompa rőfögés és éles malaczvisítás hallatszott a nád közül, mire óvatosan előrehaladva, a meredek partoldal sűrűjéből egész csorda szemölcsös disznót láttak a mocsárban hütözni...

A vén kanok előlábaikkal nekitérdeelve, undok, busa fejükkel, melyből négy félelmes agyar villogott elő, a mocsári növények husos gyökereit turták, szaggatták fel a talajból, a malaczok játszadozva pocskoltak a sáros vizü tócsákban, a többiek pedig a lótoszok és nelumbiumok érett magtokjai fölött rőfögtek és czivakodtak, mialatt néhány nőstény malaczai társaságában uszkált és bukdosott a mélyebb vízben...

Egyik-másik him koronként felemelte ördögileg rut fejét és bős pillantásu szemeivel körültekintve, szimatolt széles orrlyukaival... A hátán meredező hosszú serték, a szemei alatt kiemelkedő porczdudorok s alattomosan mozgatott apró fülei, sarlóalakulag görbült agyaraival, egy mesebeli szörnyhöz tették hasonlóvá.

Egyszerre az egyik néger Gordon vállát megérintve, a malaczkok felé mutatott...

Gordon először mitsem látott. A malaczkok egy kimagasló iszappadon játszottak, melynek vége menetelesen a tó felé hajlott, de midőn figyelmesebben körülnézett, a nád- és sásféle növények sűrűiből egy hatalmas krokodilfejet látott felemelkedni, falánkságtól villogó szemekkel...

Időnként le-lebukva csuszott, siklott a szörnyeteg a malaczkok felé, midőn egyszerre a vízben uszkáló nőstények és malaczkok között dühödő rőfögés és ijedt visítózás keletkezett, mert egyik malacz fájdalmasan felvisitva tűnt el a víz alá, mire a többiek riadtan kapaszkodtak kifelé...

A vén himek és nőstények agyaraikat csattogtatva füleltek arrafelé... és ezt a perczet felhasználva, a krokodil egy lökéssel félig az iszappadra lóditva magát, a malaczkokra támadt és egyet hátuljánál fogva megragadva, hátrált a víz felé, farkával törve utat a nád között...

A malaczkok ijedt visítózására azonban villámként ott termett a vén csordavezető him és sörényét berzengetve, felhörrenő dühröffenés között, olyant döfött agyaraival a krokodil oldalába, hogy a kemény pánczél felhasította, azután mint a pergő orsó olyan villámgyorsasággal forogva, a hátát tiporta, vágta a farkával iszonyatosan csapkodó szörnynek, mely zsákmányát erre eleresztve, tompa bögéssel, tátott torkával fordult a kannak, ez azonban a bozótot pozdorjává zuzó farkcsapásokat ügyesen kikerülve, midőn a krokodil fordulni akart, térdre vágta magát és óriási fejét annak lágyéka alá vágva, olyant hasított rajta rettenetes agyaraival, hogy a krokodilnak a béle kifordult és nyögő vonaglással fordult az oldalára...

A csorda a megriadt malaczkokat közre véve, sörényét berzengetve, agyarait csattogtatva nézte vezérének a küzdelmét és midőn az még egyet hasított bős dühében utolsót vonagló ellenségén, annak vezetése alatt dühös rőfögéssel szélvészékként tova rohant...

A nap már nagyon alacsonyan járt, mire a vezető sietésre ösztökélte Gordont, ki midőn tovább akart indulni, az Isten őrizte, hogy egy barnásan foltozott mérges vízi viperára nem hágott, mely egy széles levelű liliom-féle növénybokor alatt éppen lapos háromszögletű fejét emelgette, hogy méregfogaival feléje vágghasson, kísézője azonban még idejében a földhöz szegezte lándzsájával...

Elérve a vizilovak tanyáját, Gordon gyakorlott szeme felismerte azokat az utczaszélesre gázolt csapákat, melyek a szárazföld felé vezettek és a friss nyomokról látta, hogy a vizilovak hajnaltájt térhettek vissza tóbeli tanyájukra.

Csakhamar alkalmas helyet találva a szakadékos partnak fákkal és bozóttal borított oldalán, lelátott a tónak kisebb-nagyobb szigetekként kiemelkedő iszap- és homokpadjaira, melyek kedvencz pihenő helyei már a biblia által is ismert és Behemothnak nevezett vizilovaknak, melyeknek egyik faja a nilusi viziló (*Hyppopotamus amphibius*), másik pedig a nyugat Afrikában élő kisebb faj a *liberiai viziló* (*Hyppopotamus liberiensis*).

A nap még nem tűnt le és sugarai aranyos, tüzes fénynyel öntötték el a nádas és papirus-növények tömegét, mely itt-ott erősen hullámozni kezdett s nemsokára rá fujtató szuszogással felbukkant a tó Leviathánja, széles nyakán ülő borjával és egyik kiemelkedő szigetke felé uszott...

A disznónagy borju ficzkándozva csuszott le anyja hátáról, mint valami sikos, nyálkás iszapmeredekről a kövér levelű vizililiomok és sáslevelek közé, anyja pedig kemenczenagy száját eltátva, karnyi vastag fogaival azok gumós gyökereit kezdte szaggatni, morzsolgatni... fél szemével azonban folytonosan a fürgén csuszkáló és hengergőző esetlen bornyán csüngött...

Még néma csend uralgott a tájon, így a legkisebb nesz is erős visszhangot vert mindenfelé...

Egyszerre zajos nádtopogás és suhogás zördült meg a háta mögött, mire villámként kapta fel rettenetes fejét és bikabőgéshez hasonló komor dühordítással nézett az iszappadra kapaszkodó krokodilcsapatra, melyeknek iszapból és rohatag növénymaradványokból épített fészkei valószínűleg a közelben lehettek...

A krokodilok éhvillogásu szemekkel meredtek a hátsó lábain üldögélő bornyura, mely nyafogón mekegő röffenéssel felelt anyjának kihívó dühordítására...

A pánczélos szörnyek farkukkal a bozótot zuzva, csattogtatták fogaikat és a feléjük törtető vizilóval merészen farkasszemet nézve, készen voltak elfogadni a csatát, ez azonban, mintha csak megsejtette volna, hogy az alatt, míg ő ezekből agyongázol néhányat mázsás lábaival, vagy derékban kettéharap rettenetes fogaival... az alatt a többiek védtelen kicsinyére támadhatnak... ami bizonyosan meg is történt volna...

Taktikát változtatva tehát, még egyet ordított, azután bornyához törtetve, védőleg föléje állott... és hiába kerülgették, hiába sunyinyogtak körülötte, a Behemoth vigyázott a bornyára, miután nálánál gondosabb, örködőbb és önfeláldozólag szeretőbb, hűséges anya nincs az állatok között és mihelyt valamelyik krokodil a közelébe merészkedett, hozzávágott rettenetes agyaraival, amelyek tompák ugyan, de olyan erősek, hogy egy csónaknak az oldalát piskótaként morzsolják össze...

Nem egy vizilóvadász, nem egy csónak járt szerencsétlenül, midőn a megsebesült vizilóvat üldözte, vagy véletlenül egy a víz alatt pihenő vizilócsorda közé tévedt.

A felemelkedő busa fejnek egy lökése a levegőbe lökte és betörte a csónak fenekét, ha pedig beleharapott, egy roppantásra félöles léket hasított az oldalán, a vízbe merült vadászok közül, pedig ha egyet megragadhatott, azt egy harapással derékban kétfelé szakította...

A viziló dühordításaira innen-onnan is hasonló bömbölés felelt a tóból és bozótból és midőn a krokodilok már rég eltakarodtak, még azután is sokáig hangzott a dühös, fiát féltő bömbölése a papiruszcserjék bozótja közül...

Gordon leshelyén megvárta, míg a holdvilág felkel és midőn egy ilyen óriás nagy fujtatással a partszélig uszva, rengeteg testével felkapaszkodott a meneteles lejtőre, hogy szokott csapáján a szárazföldre induljon, hol a bensülöttek durrah, köles és egyéb veteményeiben rettenetes károkat szokott egyetlenegy éjszakán át is okozni, első lövésével a szeme alatt sebezte meg, mire a Behemoth fujtató bömböléssel leshelyére rohant, második lövésére azonban megfordult és a tónak egy félig mocsarassá sekélyesült szakadékába vonult vissza nagy bömböléssel...

Daczára a hold nappali fényének, a bozót sűrűsége között nem tudta lövésre kapni, mire kísérői egyike, egy Mandoka nevű, értelmes képű, szikár, de aczélizmu néger, ki mint szerencsés és bátor vizilóvadász volt ismertes, társaival való rövid megbeszélés után nekiindult, hogy kizavarja rejtekéből és Gordon puskája elé hajtsa...

Rhinoczeroszbőr pajzsát letéve, görbe, handzsárszerű késén és két szélesvasu lándzsán kívül egyebet nem vitt magával, kísérője azonban még két tartaléklándzsát vitt utánna - mire csakhamar eltűntek a szakadék mocsaras bozótjai között.

Alig egy negyedóra múlva már a szakadék tulsó részén pillantották meg őket, honnan a sebesült vizilóhim mozdulatait vigyázta és midőn az sebeit szivatva a víz alá bukott, akkor Mandoka is gyorsan a vízbe vetve magát, alkalmas helyet keresett magának...

Egy víz alatti sziklát találva, melyet alig másfél arasznyi víz borított, felkapaszkodott rá és midőn a viziló felbukott, nagyot villanva repült az egyik lándzsa a testébe, mire nagyot szökve, az óriási test újra alámerült, de felbukásakor a második lándzsa is a testébe furódott...

A Behemoth erre az újabb támadásra dühbe jött és iszonyu testével a vizet habosra zavarva, kereste támadóját, mely szobormozdulatlanul állott a sziklatömbön...

A Behemoth ordítására több viziló feje és teste jelent meg a szakadék előtti öbölben, mire a sebesült feléjük uszott, Mandoka pedig ekkor a vízbe ereszkedve, kihálászta azt a két tartaléklándzsát, melyeket jeladására kísérője a vízbe hajított, hogy az ár feléje sodorja...

A sebesült vizilovat társai, úgy látszik, nem fogadták maguk közé, mert dühös horkolással újra a papiruszcserjék és a nádas közé vonult. Mandoka oda is utána merészkedett, mert azt akarta, hogy a sebesült viziló üldözőbe vegye - és a nádat óvatosan szétválasztva, mind a két lándzsát a testébe repítette, mire az egész hullámhegyet zudított rá a vízbe rohantában. Mandoka ekkor az egyik lándzsát kirántva belőle, újra belédöfte, de utána rögtön megragadta a másikat, mivel azonban az mélyen fészkelte a Leviathán testében, egykönnyen nem birta kirántani és ezalatt a bőszülten fujtató állat olyanokat lóditott rajta, hogy többször a víz alá merült...

A viziló erre bősz dühvel támadt Mandokára és a sűrű bozótot szalmaként törve-zuzva maga előtt, törtetett, uszott utánna, miközben a hátában ingó lándzsa a nád és ágbog által le-sodortatva, újra Mandoka birtokába került, azt éles diadalrikoltással megcsóválva, a viziló lapoczkájába döfte...

Gordonnak a hideg veriték csorgott homlokáról, midőn Mandoka uszva, bukva menekült a dühében tajtékozó óriás elől, mely néhányszor már majd elkapta rettenetes agyaraival, azonkívül a víznek ez a része nyüzsgött a krokodiloktól, melyek fejüket felútve bukdestak körülöttük... Mandoka eközben olyanokat lökött magán, hogy szinte féltestével kiemelkedett a vízből és koronkint éles diadalkiáltását hallatva, uszott a sekélyes felé, mert látta, hogy ellenfele a nagy vérvesztéstől nem bír a vízben maradni...

Csakugyan, amerre a Behemoth uszott, a víz köröskörül vörösen csillámlott patakozó vérétől, de azért vak dühvel nyomon követte Mandokát, ki a sekélyes vízben pisztránggyorsan uszott a part felé, a vizilónak pedig már lábalni kellett az iszapot és rengeteg teste nyomról-nyomra jobban kiemelkedett a véres hullámokból és abban a pillanatban, midőn Mandoka a partra szökött, a viziló is utána akart kapaszkodni, de Gordon lövéseitől szemén és lapoczkán találva, súlyos zuhanással hullott vissza a partszélre...

A benszülöttek izletes husáért, roppant mennyiségű zsirjáért, bőréért, de különösen fogaiért, melyek vetekesznek a legjobb elefántcsonttal, szigonynyal is vadászszák.

Ez a szigony egy méternél hosszabb, vastag nyélre erősített szakállas horogból áll. Ez a nyílforma vashorog azonban, melynek rövid nyelére erős kötél van fűzve, úgy van a nyélhez erősítve, hogy midőn a horog a viziló testébe furódik, a nyél leválik és a rajta csüngő fonálnál fogva, mint a halászhorog a buktató, a víz színén lebegve, a menekülő állatnak az irányát jelzi a víz alatt... Valahányszor az állat felbukik, a szigonyvető vadászok lándzsákat s asszagájokat röpitenek a testébe, mindaddig, míg csak a vérvesztéstől el nem gyengülve, a szigonyra erősített kötélnél fogva a parthoz vonszolják, hol azután újabb lándzsadöfésekkel végleg leterítik...

Vadászatának másik módja pedig az, hogy éjjeli csapáját kilesve, a legalkalmasabb fának az ágára egy vasfából készült nehéz kölönczöt függesztenek fel vékony kötélre, olyanformán, hogy a kötélnak a végét keresztülhúzzák a viziló ösvényén, úgy, hogy járásközben beléje akadva, el kell szakítania, mire a fölötte függő kölöncz a hátára, vagy derekára esik.

Ennek a kölöncznek a végére egy nyilméreggel bevont szigony van erősítve, melynek legcsekélyebb sértése is halált okoz, így ennek az óriási állatnak is a hulláját rendszeresen már pár száz lépésnyire meg szokták találni...

A régi egyiptomiak ékirása között a viziló alakja is szerepel, bőréből pedig pajzsokat, páncélokot és sisakokat készítettek, a régi rómaiak ellenben a circusok és amphitheátrumok állatviadalain mutatták be az első krokodilokkal együtt a bámuló népnek, mint Afrikának egyik csudáját - ennek dacára az európai állatkertekbe az első viziló csak az ötvenes évek elején került az egyiptomi alkirály jóvoltából, ki azt a párisi Jardin de Plantes-nek ajándékozta, pár évvel később pedig a londoni állatkertnek juttatott egyet. Az amsterdami állatkertnek az olasz Cassanova szállított egyet, utána pedig a frankfurti állatkert jutott egynek a birtokába, ma pedig már annyira nem ritkaság, hogy a világ nyolczadik csudájára, még a mi nyomorúságos állatkertünk is dicsekedik egy „Jónás” nevűvel, amiben a nagyközönség a világnak azt a kilencedik csudáját bámulhatja, hogy még meg nem döglött - mikor olyan igazgatók kerülnek az állatkert élére egymás után, akik mindenhez értenek, csak az állatokhoz nem...

Az állatvilág csudaszörnyei.

Az emberi fantáziának nem volt és nem is lesz határa!...

A távoleső, ismeretlen dolgokat, a tengerentuli országokat, - de leginkább a Kelet regés országait, még mai nap is szeretik a csudák és a titokzatosság rejtélyes fátylába burkolni s azokat fantasztikus s regés alakokkal benépesíteni...

Az ó-korban és középkorban, a földrajzi és természetrajzi tudományok még bölcsőkorukat éltek és azok a hajósok, utazók és kalandorok, kik a kereskedés, meggazdagodás vagy a kalandok vágyától üzetve, a messze tengerentuli országokba merészkedtek, csudaszerű és a mesével határos dolgokat beszéltek, a tenger borzalmairól és csudás szörnyeiről, a távoli országok és vadonok népeiről és állatvilágáról...

Voltak a kik ezt egész jóhiszeműleg cselekedték és az idegen országokban hallott csudálatos dolgokat, mint igazságokat adták tovább. Továbbá az ismeretlen országokba utazók már előre is azzal a tudattal indultak utra, hogy szem nem látta csudákat fognak látni. A képzelet már előre fel volt izgatva és ehhez járult még az is, hogy a látszat és távolság többnyire nagyon csal, így, ha a tengerekben egy delfint, czápát, vagy kalapács-halat láttak pár pillanatra felbukkanni, azt egészen másnak látták, mint a milyen a valóságban volt...

Azután minden kornak meg voltak a maga Münchhausenjei és Hány Jánosai, kik feltűnési vágyból vagy haszonlesésből szerettek nagyokat lóditani és képtelen mesékkel bolondítani az embereket, sőt voltak a hazugoknak azok a veszedelmes fajtái is, kik az igazságot a mesével összekeverve, utóbb maguk is elhitték, a miket összehazudoztak vagy felhevült fantáziájuk a világra hozott...

A legtöbb ok azonban az emberek tudatlanságában rejlett...

Mennél kevesebbet tud valaki, képzelete és lelki világa annál inkább hajlik a csudaszerű és mysticus felé és a minnek eredetét nem tudja megmagyarázni, azt szereti a rejtélyesség és csudaszerűség mögé bujztatni... így azután nem csuda, ha megszülettek: a hajókat magához vonó mágneshegy, az egyszemű és kutyafejű emberek, a sárkányok, baziliszkuszok, az egész hajókat elnyelő czethalak, a vitorlás gályákat a tengerfenékre süllyesztő mértföldhosszu testű krákok, egyszarvuak, törpék, óriások, a füvet lelegető fák, az eleven madárfiókákat tartalmazó gyümölcsök, a ludakat termő fák meséi, melyeket a régiebb korokban nemcsak elhittek, de neves tudósok egész komolyan pertraktáltak és kötetekre menő tudományos értekezéseket és disputákat folytattak fölöttük...

Igy például a tudós Verulami Baco, Angliának a kancellárja és hires botanicus, fényesen bebizonyította a nagyhirű Bauhinius orvosnak és botanikusnak, hogy a hires Borametzfa, melynek virágai az alattuk növeő füvet lelegetik, nem India Cinnamomiferában, hanem Scythiának a déli részén terem.

Mindennek az oka - ismétlem - abban rejlett, hogy a földrajzi, természetrajzi, az anatómiai, a physikai, chemiai, a fejlődéstani stb. stbi tudományok még csak embryóban voltak - így tehát senki se tudta megczáfolni azoknak a csudaszörnyeknek a létezését és csudás erejű tulajdonságait, a melyek az élettan, a zoologia és a többi tudományok törvényei szerint a lehetlenségek közé tartoznak...

A mennyi sok lehetetlen mesét a jó öreg Plinius összeirt, azokat a régiebb korok tudósai nemcsak elhitték neki, de még ki is bővítették és így született egyik csudaszörny a másik után, melyeket azután monstruozus alakjuknál fogva, természetesen még monstruozusabb tulajdonságokkal és csudaerővel kellett felruházni...

Egy-egy ősvilági Ichtyosaurusnak, Plesiosaurusnak, Mammuthnak vagy más őszállatnak colosszális maradványait kiásva, mindjárt akadt tudós, ki ebből egy egészen új csudaszörnyet fabrikált, így aztán ezen a módon szépen felszaporodott a tengeri és szárazföldi csudás szörnyek száma és azoknak még csudálatosabb születése és fejlődése, amelyekről: Avicenna, Samasetai Lucian, Megasthenes, Ktesias, Albertus Magnus, Olaus Magnus, Johannes de Montevilla, a párisi Livre des merveilles stb., annyit irtak, és a melyeket a németek Plinius, a jó Gessner Konrad, könyveiben nemcsak szépen összegyűjtött és természetesen egy-néhánnyal meg is toldott, hanem azokat a közönség épülésére, még le is rajzolta.

A mesés *főnix madár*, melynek tollazatát az arany és drágakövek ragyogásához, a szivárvány színeihez hasonlították és gyémánt körmöket, rubin szemeket és smaragdból való csőrt adtak neki, Egyiptomban született és ötszáz évig szokott élni. Midőn megvénült, akkor elrepült Arábiába és Indiába és onnan myrrhát, tömjént, illatos fahéjat, aloé fát, santal és egyéb jószagú balsamokat hozva, abból máglyát rakott és a naptól kölcsönzött tüzellel meggyújtva, megégette magát rajta. A máglyának és testének megmaradt hamumaradványaiból az új főnix szállt ki megszépülve és megfiatalodva...

A *pelikánra* ráfógták, hogy annyira szereti a kicsinyeit, miszerint a saját mellét hasítja fel csőrével és kiömlő vérével táplálja őket...

Még érdekesebb ezeknél, a miket a skót történetíró: Boëce a *Bernikla ludakról* (Anser bernicla) ír:

Ezek szerinte nem tojásból kelnek ki, hanem a tengerekben uszkáló rothadt, podvás és féreg-rágtatörzsekben fejlődnek.

„Az ur 1480-ik évében - egész sereg ember szeme láttára, Pitselge vár mellett, a tenger hullámai egy nagy podvás és fégerágtatörzset sodortak a partra. Ez a csudálatos fatörzs a kastély urának a parancsára szétfűrészeltetvén, annak lyukaiból és repedéseiből tömérdek kisebb-nagyobb féreg mászott elő. Ezek egyrésze még fejletlen vala, a többinek azonban feje, lábai és szárnyai voltak, de tollai nem, végre azonban találtunk olyanokat, melyek teljesen kifejlődött tollazattal bírtak, mert ezek a férgek, ha elérik a Bernikla ludaknak a nagyságát és fejlettségét, ép úgy repkednek a levegőben, mint a többi madarak.”

Gallowey, lincolni lelkész, meg akarván ennek igazságáról győződni, kutatni kezdett és több olyan tengeri növényt talált, melyeknek gyökereinek ágain kagylók csüngöttek. Egy ilyen kagylót felnyitva, abban legnagyobb bámulatára nem nyálkás csigaállatot, hanem teljesen kifejlődött madarakat talált a kagylók nagyságának megfelelő alakban.

Gallowey tiszteletes, tudva, mennyire érdeklődöm ezek iránt a dolgok iránt, megmutatta a csudás növényeket és úgy ezekből, mint más bizonyítékokból meggyőződtem, hogy a Bernikla ludak - nem mint a tudatlan nép hiszi bizonyos fán és annak gyökereinek nőnek, - hanem a tenger csudákat rejtő méhe által ajándékoztatnak nekünk.

Továbbá, mivel a tudatlan és együgyű nép a tenger mellett tenyésző fák vízbe hullott gyümölcséből bizonyos idő múltán ezeket a ludakat látta kikelni, azt hitte, hogy ezek a ludak, alma és körteként, csőrüknél fogva a fák ágain vagy gyökereinek lógva, teremnek; pedig hát íme most már be van bizonyítva, hogy azok a vízbe hullt rothadó és férges gyümölcsökből kelnek szárnyra.

Turner angol író és természetvizsgáló szintén azt írja, hogy egyetlen ember se látta a Bernikla ludaknak a fészkeit és tojásait, mert azok nem tojásból kelnek ki, hanem a tenger vizében elrothadó régi hajódeszkák és árboczok fán egy tapló-féle gomba szokott képződni, mely bizonyos idő múlva a ludaknak az alakját veszi fel - és midőn a tollai is kinőnek, elválnak a fától és elrepül, mint a többi szárnyasok...

És ezt nem csak az angol, ír és skót parti lakók, hanem a híres történetíró, Gyraldus is bizonyítja, írja a jó Turner, ki még azt is felemlíti, hogy a híres *Bauhinius* fűvészetű könyvében olyan *ludtermő tengerparti fákról* ír, melyeknek a levelei, ha a szárazföldre esnek, ludak fejlődnek belőlük, ha pedig a vízbe hullnak, akkor halakká fejlődnek...

A mesés *egyszarvu*, a *Monoceros*, Angliának a czimerében is ott büszkélkedik és az öreg Gessner azt írja róla, hogy Indiában, Arábiában és a sötét Szerecsenországban van a hazája.

Ezt a csodaállatot Arábiában „Mechában” a próféta sirjánál, Roman Lajos a saját szemével látta, miután a törökök kettőt tartottak befogva. Az egyik akkora volt, mint egy másfél éves csikó és a homlokán öt láb hosszú hegyes szarvat viselt. Szálkás szőre az őzéhez, hasított patái a kecskééhez hasonlítottak, sörényes feje ellenben a szarvashoz hasonlított. Igen bösz és támadó természetű állat és szarvának a hegyében, mit arannyal mérnek fel, igen nagy gyógyerő lakozik, azért az arab és mór kereskedők erősen vadásztatnak rájuk, de nagyon nehéz és veszedelmes elejteni.

A tudós Johannes Tzetze azonban - írja tovább Gessner - kitalálta a vadászatának a módját.

Ugyanis a veszedelmes egyszarvu kiválóan szereti a szende szüzlányokat. Egy fiatal és erőteljes vadász tehát ékes szütleány ruhába lesz öltöztetve és a legdrágább és legfinomabb illatszerekkel belocsolva, az egyszarvu barlangjának a közelében leül egy kőrisfa alá és úgy tesz, mintha elaludt volna. Az egyszarvu már messziről megérezve a finom illatokat, kirohan a sűrűségből vagy barlangjából és elbájolva a fényes öltözettől, fejét az ifju ölébe hajtva, az illatoktól elkábulva elalszik, mire előrohannak a vadász cimborái és egy baltacsapással leütve a szarvát, ártalmatlanná teszik.

Az egyszarvu után a *szárnyas-* és *szárnyatlan sárkányok* és sárkánykigyók következnek, melyek leginkább Arábiában, Egyiptomban és Szerecsenországban tartózkodnak, hol a levegőt és az embereket mérges lehelletükkel megmérgezve, - tömérdek károkat okoznak.

A 4-5 rőfnyi kisebb sárkányok Aethiópiában, a harmincz-negyven rőfösek pedig Afrikában lakoznak és sas anyától és farkas apától születnek. Színezetük többnyire fekete, zölden csilámló mellel. Lángoló szemeik akkorák, mint egy pajzs és egész testük kemény pikkelyekkel van fedve...

Miután vérszomjas szörnyű természetüknek sok ember áldozatul esik, legkönnyebben a következő módon lehet őket elejteni:

„Egy skarlátvörös terítőt, melyre aranyfonállal varázsigék vannak himezve, napvilágnál a sárkány barlangja elé kell teríteni, erre néhány varázsigét elmondva, a sárkány előcsuszik barlangjából és mikor a terítőre leheveredve, elalszik, egy bárdal vagy karddal le kell a fejét csapni.”

„A sárkányok fejében rejtett kő vagon. Drága, tűzpiros színű és csudálatos erejű. Ilyent viselt Gyges a gyűrűjében, mely láthatatlanná tette. A sárkányszir mézzel és olajjal összekeverve, hathatós erejű a vakság, rövidlátás és a hályog ellen...”

„A *griff*, az egy rettenetes szörnyeteg! Oroszlán czombjain ujjnyi vastag aczélkarmok, feje és csőre, mint a sasé, szárnyai mint a denevéré, farka, teste, lábai pedig, mint az oroszláné, olyanok. Ereje rettenetes, Ázsiában azokban a völgyekben él, a melyek arannyal és drágakövekkel vannak telve, de minden odatévedő vándort összetép és széjjel szaggat. Némelyik Juan de Montevilla szerint, akkora, mint nyolcz oroszlán és egy elefántot könnyen felkap a levegőbe. Tollai nincsenek. Elöl tűzvörös, hátul koromfekete, szárnyai pedig fehéresek. Fészkében egyetlen egy tojása van, melynek héja tűzvörös agátkőből áll és éjjel úgy világít, mint az izzóparázs...”

„A *bazilizkus* a kigyóknak a királya. Fején hatágu hegyes koronát visel, mérgetokádó nyelve pedig, hegyes és szakállas, mint a nyilvessző. Jaj, a kire ránéz, jaj, a kire a nyelvét ölti... Az kővé válik, szörnyet hal és hamuvá ég! Már a születése is rejtélyes és titokteljes! Apja egy nagyon vén, fekete kakas szokott lenni, mely kánikula közepén egy egészen gömbölyű sárga, kék vagy foltozott tojást rak és azt kikölti.”

„Tapasztalásból tudom, - írja Gessner - ha a kakas tojik, azt maga költi ki - s nem csoda tehát, ha ilyen kakasfajta tojásból egy mérges, másfél láb hosszú, koronás és tüskés szörnyeteg kél ki, mely vörös szemével, mérges lehelletével és pikkelyes kigyóbőrével pusztá ránézésre is megöl minden emberi teremést...”

Rettenetes szörnyetegei a norvég tengereknek a kilenczven rőf hosszú óriás tengeri kigyó, azután a mértföldhosszu testű *Krákok*, melyek egész nagy vitorlás gályákat a tenger fenekére süllyesztenek le, vagy pedig a hajóra kuszva, annak egész népségét felfalják és elnyelik...

Különben Gessner szerint a tenger szülőfészke a legrettenetesebb csudaszörnyeknek, melyeknek a *szarvas tengeri ördög* (Triton marinus, Ichthycenturus és Pan marinus) párducz fejjel, félig hal és félig emberi testtel; a viharban borzalmasan sivitó, nyögő és hahotázó *tengeri lányok* (Nereides) félig nő, félig haltesttel, uszóhátyás karokkal, továbbá a *tengeri barát* (Monachus marinus), a melyből héringhálókkal hármat fogtak ki Dietz és Elbön norvég városoknál, egy *tengeri püspököt* (Episcopus marinus) pedig 1531-ben Polandnál halásztak ki a mélyből, de a halászok annyira megijedtek ezektől a szörnyü alakoktól, hogy tüstént visszakeresztették őket a tengerbe...

A hétfejű, krokodiltestű és oroszlánlábu *tengeri hydra*, szintén egyike volt az ókor legrettentőbb szörnyeinek, melyet a középkor ájtatos félelemmel megcsodált, leirt és a természetrajz állatai közé sorozott és ezeken az elmondottakon kívül még egy nagy csomó badarabbnál badarabb alaku csodalény élt a tudós urak fantáziájában és nem egynél gyűjteményének a diszét és büszkeségét képezte az Indiai-oczeánban fogott *hableány*-nak kitömött és praeparált teste, melyet azonban az ügyes csalók egy majomnak és egy nagyobbfajta halnak a kikészített és összevarrt testéből készítettek, a híres egyszarvu szarvának a vége pedig, melyet a régi patikákban rémdrágán árultak, közönséges *narval-agyar* (Monodon monocerus) volt.

A természetrajzénál nem állott erősebb lábon a földrajzi tudomány sem, mert ebben is csudásnál csudásabb hiedelmek és mesék izgatták az emberek képzelődését...

A hajósoknak a legfélelmesebb réme volt a világoczeánon a Mágnes-hegy, mely vasrészeinél fogva, már félmérföldnyi távolságból magához ragadta a hajókat. Minden vas, minden szög, csavar és karika nagy zörejrel repült és tapadt a hegy oldalához, a hajó pedig eresztekeiben elválva, mindenestől a tenger mélyébe süllyedt.

Midón II. Frigyes, Dánia királya Mogens Heinsont 1578-ban Grönlandba felfedező utra küldte, ez visszatért anélkül, hogy bármit is felfedezett volna, mert ugymond, midón Grönlandhoz közeledtek, a sziklák mágnes ereje a hajót úgy megakasztotta, hogy se előre, se hátra nem birtak mozdulni a sziklák közül mindaddig, míg csak egy nagy szél ezt a mágneses erőt, meg nem gyengítette...

A régi friziai tengerészeknek a *májtenger* volt a réme. Ezen, az Európa északi és északnyugati részén fekvő tengeren az örök setétség mellett, örök viharok dultak és víz helyett epeszerű, sűrű folyadék hullámozott, a melyet egy óriási barlangnak az öble időnként beszivott, azután borzasztó zugással és háborgással újra kilövellt magából, hogy minden odakerült hajónak el kellett benne süllyednie.

A középtengeri hajósok, kik Herkules oszlopain át az Atlanti-oczeánba jutottak, borzasztó dolgokat meséltek egy óriásról, mely a Kanári-szigetek csucsán és a Jóremény fokán állva, egy iszonyatos bunkóval a tenger hullámain annyira felkavarta, hogy a háborgó tenger a hajókat elsüllyesztette.

Továbbá rémségei voltak a tengereknek a *krákok*, ezek a polypszerű óriási szörnyetegek, melyek karjaikkal a hajókat a tenger fenekére huzzták le, az *óriási egyszarvu halak*, a melyek a hajókat átfurva, sülyesztették el, az arab földrajzirók és tengerészek pedig a Setétség-tengerén - a hogy az Atlanti-oczeánt nevezték - a *sátán kezével* rémitették az utazókat, azt mondva, hogy a Setétség-tengeréből egy szikla nyulik ki, mely egy ragadozásra görbült óriási csontos kezét ábrázol. Ez a kéz valóban a sátán keze, mert az arra vitorlázó hajókat mind összetöri rajta a tenger viharos áramlata.

A velencei Marco Polo, ki 1294-től 1313-ig Ázsiában és ennek szigetvilágán utazott, nagyon sok csodás és mesés dologról tesz említést.

Igy az Anganan-szigeten olyan embereket látott, kiknek fejük a kutyáéhoz hasonlított, Indiában pedig olyan nagy zöld gyümölcsöket látott a fákról lelőgni, melyeket, ha leszakítottak, egyikben tojásokat, másokban eleven madárfiókákat találtak. (Ezek a csodás gyümölcsök a szövőmadaraknak füből font, hosszuszáru lopótkhoz hasonló fészkei voltak).

Marco Polo csudadolgait olvasva, annyira fellelkesültek az akkori illusztrátorok, hogy a párisi „Livre des merveilles” című könyvben a miniatüristák le is rajzolták a kutyafejű embereket, továbbá az Afrikában és Arábiában élő egyszemű embereket; szemmel a homlokuk közepén, a fejetlen embereket, kiknek fejük, nyakuk helyett mellük közepén volt, az egy lábú embereket, egyetlen hatalmas lábfejjel, a kik nem ezen jártak, hanem a hátukra feküdve, szöcskeformán előre rugták magukat.

Kielmayer Tamás, a 18-ik századnak ez a földrajzi Münchhausen bárója, kinek a nagyotmondásban alig akad párja, Hamburgban 1705-ben kiadott „Neueröffnetes Raritäten Cabinet Ost-West-Indianischer und ausländischer Sachen” című könyvében tulliczitál minden ó-kori és középkori Hány Jánost a nagyotmondásban, a lehetetlenségekben és absurdumokban.

Csak néhány rövid szemelvényt belőle izelítőül:

„Peruban, a Conchucos-ok tartományában van egy magányos fekete szikla, melybe fehér kövek vannak beékelve, de szép formában és alakzatokban, mintha valami művész keze rakta volna ki...

Ez a fekete szikla egy valóságos csudapatika! Mert ugy az embereknél, mint az állatoknál minden sebet meggyógyít, de csak a fehér kő, mely porrá törve és borban bevéve, belső betegségeket is meggyógyít és az a csudálatos, hogy bármennyit törjenek is ki belőle, a jóságos természet ugyanannyit utána növeszt. De még csudálatosabb az, hogy a szikla alatt elterülő koromfekete föld a leghalálosabb méreg, ugy, hogy ha egy állat fölötte elfut, azonnal összeesik, ha pedig valakire egy szemernyit ráfujnak belőle, stande pede vége van neki, de, ha a fehérkő porából beadnak neki, ujra feltámad halottaiból...

Másik ilyen nevezetessége Perunak egy csudanövény, melyet ha egy beteg a kezébe vesz, rögtön megmondja, hogy meghal-e, vagy meggyógyul-e? Első esetben a növény minden levelét szomoruan leereszti és összezsugorítja, a másokban pedig „vidáman” felemeli és bimbója kivirágzik.”

Beszél továbbá a csudálatos *Achämenis* növényről, melynek szárított porát borban beadva, a legelvetemültebb és legcsöknyösebb gonosztevő is minden bűnét bevallja, azután a Thalassagle növényről, melyek nedvétől a legcsudálatosabb látományok jelennek meg, a Gelataphillis pedig folyton hahotára és kaczagásra ingerli még a legelsavanyodottabb

melancholicust is, ha pedig az *Ophiusa* porát adják be a tagadó gonosztévőknek, akkor kigyók jelennek meg, a melyek vallomásra kényszerítik...

Azt hiszem, mutatóul elég volt ennyi is, hogy mindenki méltán csodálkozzék, hogyan lehetett ennyi badarságot kigondolni, leírni és kinyomatni?... Ezen azonban nem lehet annyira csodálkozni, mint azon a való tényen, hogy ezeket a leirt dolgokat az elejétől végig valósággal el is hitték az emberek!...

A félelmes vesztegjár.

A Fiuméből elinduló s rizszsel megrakodott „Zrinyi” nevű háromárbozcos hajó a ranguni kikötőben horgonyzott, midőn kapitánya azt a táviratot kapta, hogy rakományát haladéktalanul a Vörös-tenger mellett fekvő Dschiddába szállítsa, miután az assir-beduinok törzse betört Hedzsasba, hogy a prófétának két szent városát: Medinát és Mekkát megszállja.

A hajórakomány rizskészlete a török helyőrség élelmezésére volt szánva. Orsics kapitány tehát haladéktalanul felszedte horgonyait és a kedvező észak-keleti Monsun szelek segítségével az Indiai-oczeánon át, szerencsésen elérte Perim szigetét, a hol egy arab hajókalauzt kellett felfogadnia, ki a hajót a Vörös-tenger veszedelmes és álnok sziklazátonyai között baj nélkül átvezesse.

A vezető Abu Omár, fiával: Abdullal, egy tizenöt-tizenhat esztendő, okosképű, fürge fiúval jött a fedélzetre és a hajó egész legénysége megbámulta, milyen ügyesen kezére járt apjának, midőn az a hajó járását, a veszélyes korall-szirtek sorai között s a minden lépten-nyomon ásitó halálveszéllyel szemben irányította.

A hőség leirhatatlan volt. A hajó eresztékei között a szurok megolvadt és az ellenkező szelek annyira megnehezítették a hajó járását, hogy a kalauz tanácsára, már kora délutánoként horgonyt vetettek és csak napkeltével folytathatta a hajó lassu, zeg-zugos irányban tartott futását.

E miatt a legénységnek alig akadt dolga és a végnélküli hosszúnak látszó délutánokat halászzal, kagylók s korallok gyűjtésével, de leginkább czápavadászattal töltötték, mert ezektől az undok és veszedelmes szörnyektől szinte hemzsegett a Vörös-tenger minden részében.

Egyik délután négy óra tájban, a kalauz megint leeresztette a horgonyokat, miután a tenger köröskörül korall-szirtektől és zátonyoktól meredezett, a melyeknek közelebbi megtekintését a kapitány szükségesnek tartotta.

Parancsára nyomban leeresztettek egy kisebb csónakot, melybe a kapitányon és a hajóorvoson kívül négy matróz és a virgoncz Abdul is beleugrott, ki fiatal kora daczára hajlékony volt, mint a kigyó, fürge és ügyes, mint a majom és bátor, mint az oroszlán.

A sima árbozoknak, alig, hogy hozzá kezdett, már a hegyén himbálódzott és rongyos fehér sapkáját a szélvitorla hegyére tűzve, a másik perczben már a fedélzeten ugrált, ha pedig valaki a fedélzetről egy ezüst piasztert hajított a tengerbe, az öt-hat fonálnyi mélységből halként felhozta és oda se nézett neki, hogy egy hatalmas czápa alig husz méternyire a hajótól leskelődik zsákmány után.

A csónak gyorsan siklott tova a csendes és átlátszó hullámok felett. A kapitány a kormánynál ült, vele szemben az orvos és mialatt a matrózok eveztek, Abdul éles szemeivel a környéket kémlelte köröskörül.

Csónakjuk már közeledett a célba vett korallzátonyhoz, mely homokkal és a hullámokból oda sodort mindenféle hulladékkal volt terítve és alig harmincz ccentiméternyire magaslott ki a tenger vizéből.

Óvatosan kötött ki a csónak, nehogy az éles korall-csompók fenekét átlukaszszák, azután valamennyien a szárazra léptek.

Az egész korallzátony, melyet a víz alatti állatkák építettek, úgy nézett ki, mint valami ékes csipkeszövet, olyan lenge, olyan finomszálu, mint valami gazefátyol, mégis olyan szilárd,

hogy akár egy elefántot is megbirt volna! Ha pedig széleinél a tenger átlátszó mélyébe néztek, a tenger feneké, mint Armidának a varázskertje tárult fel előttük ragyogó szinpompájával és csudás állatnövény életével.

A tengeri anemonák s tulipánok, a kék, zöld, vörös és a violaszinnek minden árnyalatában égve, csudás alaku virágokként terjengtek százkaru csápjaikkal s czafrangos szálaikkal. A fukuszok, moszatok és laminariák leveles bozótjai császárzöld és lángveresen izzó skarlát-piros színekben ragyogtak s közöttük a korallok terjengő ágbogai, a spongyák, pennatulák csipkeszerű szövevényei kápráztatták a szemet. Ebben a csuda világban színes lepkékként, tört szivárványdarabokként ragyogó színű halak siklottak, viczkándoztak, élénkszerű apró rákok, pókok s tarka kagylók csusztak-mászkáltak és a polypok lebegtették karjaikat.

Ebben a nagy bőségben senki se tudta, merre nézzen s mihez kapjon s rövid idő alatt elég szép számu koralldarabot gyűjtöttek össze abból a keresett rózsaszínű fajtából, a mely legdrágább és legbecsesebb és a hajóorvos éppen két furcsaalaku tengeri pókra figyelmeztette őket a zátony tulsó végén, midőn valamennyiüket Abdul éles kiáltása riasztotta fel:

- Kapitány, a csónak, a csónak!

Mindenki aggodalmasan nézett a mutatott irányba, mert a csónakot - valószínűleg rosszul lévén kikötve - a tenger áramlata keletnek, az arábiai partok felé ragadta...

A kapitány néhány erőteljes tengerészátokkal könnyített boszuságán:

- De hát hová lett Dániel, a kire a csónak őrzése volt bizva? - kérdezte mérgesen.

- Valószínűleg a csónak fenekén alszik! - válaszolá a doktor és mivel a csónak még eléggé halltávolban lebegett, mindenki torkaszakadtából kiabálta Dániel nevét...

De a csónakban senki sem mozdult és ez a talányos eltűnés még jobban elkomorította a zátonyra szorult társaságot.

- Bármilyen történt is, nekünk a csónakot mindenáron hatalmunkba kell keritenünk, hacsak az egész éjszakát ezen az átkozott zátonyon nem akarjuk tölteni! - mondá a kapitány komoran...

A hajóorvos boszusan vonogatta a vállait.

- Itt, az éjszakát? A dagály beálltakor ez a zátony legalább is néhány öl mélyen víz alatt fog feküdni - felelte rá szárazon.

- Ezer czápa és tengeri ördög, erre nem is gondoltam - káromkodott a kapitány, azután tanácskozni kezdtek, hogy mi módon lehetne a csónakot megkeríteni, mely már csak alig látható pontként tánczolt a lenyugvó nap aranyozta hullámok messzi távolában.

- Hiába törjük a fejünket! Más módja nincs, mint utána uszni... - szólott türelmetlenül a kapitány. - Ezt megteszem én! - s ezzel a zátony szélére lépve, lerugta czipőit és éppen kabátját készült lehajítani, midőn Abdul megragadta a karjait.

- Allahra és a szent kalifákra kérlek, egy lépést se mozdulj, különben veszve vagy! - kiáltá szenvedélyesen és miközben barna kezével a tenger mélye felé mutatott... - Nézzetek oda!

Szavai alatt az átlátszó mélységből egy sötét tömeg emelkedett nyilgyorsan felfelé és farkával szétcsapva a hullámokat, újra alámerült, úgy hogy csak hegyes hátszonya meredt ki félelmes intőjelként a hullámokból...

- A czápa! - mormogta valamennyi összerázkódva és maga a bátor kapitány is összeborzadt, ha arra gondolt, hogy Abdul éles szemei nélkül most már a szörnyeteg gyomrában feküdnék...

Még jóformán magukhoz se tértek az ijedelemből, midőn a zátony másik oldalán egy másik, még nagyobb czápat láttak felbukkanni s nemsokára megjelent a harmadik is és vigyázó ör-

szemként, lassan ide-oda uszkáltak a zátony körül, álnok, vérszomjas szemeiket az ottlevőkre meresztve, kik valóságos vesztegzár alá lettek véve a tengereknek eme falánk szörnyeitől, amelyek mintha csak megsejtették volna, hogy onnan nem tudnak szabadulni.

A nap már lassan-lassan alábukott a vöröslő mészhegyek mögött és a zátonyra szorultak helyzete minden perczzel válságosabb kezdett lenni. Egyik-másik czápa annyira közel férközött a zátonyhoz, hogy kezeikkel elérhették volna és rettenetes torkát kitátva, össze-csappantotta, mintha már előre köszörülni akarná fogait az áldozatokra...

- A dagály emelkedik!

A doktornak eme rövid szavaira mindenki összerázkódott, mert valóságos halálharangként csengett füleikbe...

Igen, a dagály emelkedni kezdett és a fodrosodó hullámok sisteregve kezdtek nyaldosni a zátony homokfelületét és néhány óra mulva már olyan magas víztömeg fog hömpölyögni a zátony felett, hogy a czápák megrohanhatják őket.

Mindenkit félelem és csüggedés fogott el a rájuk váró irtózatossal halál gondolatára, midőn a kapitány egyszerre csak felkiáltott:

- Hol van Abdul?

Mindenki keresve körülnézett, de a bátorszivű fiu nem volt látható sehol! Talán megkísérelte a csónak után uszni és prédája lett a körülöttük ólalkodó szörnyetegeknek? Nem, az nem lehet! Mert mind a három szörny prédaéhes szemekkel és torkukat tátogatva uszkál és örködik körülöttük...

- Jézus Máriám, itt van a negyedik is! - kiáltá el magát az egyik matróz remegve és valóban ugyanabban a perczen a hullámok sisteregve kétfelé váltak és felbukott egy valamennyinél nagyobb szörnyeteg és az is örködve kezdett fel-alá uszkálni...

- Ott van Abdul is! - kiáltá el magát a harmadik matróz egyszerre és valóban ott látták a zátonynak a legtávolabb eső, lejtős csucsán épp akkor ereszkedett egész zajtalanul a vízbe, hogy visszahozza az elszabadult csónakot.

A hajóorvos kiáltani akart, hogy visszahívja, de már késő volt... A fiu eltűnt a homályosodni kezdő távolban.

- Mi már nem, de ő még segíthet rajtunk, mert az övével együtt mindnyájunk sorsát a kezében tartja... - dörmögé az orvos, a kapitány azonban, aki egy pillanatig szoborrá merevülve nézte a fiu önfeláldozó vállalkozását, egyszerre vállonragadta és harsányan reárvallt:

- Mindenki nyargaljon fel-alá a zátonyon és orditson, kiabáljon torkaszakadtából! Dobáljátok koralldarabokkal a szörnyeket, hogy figyelmüket lekötve, észre ne vegyék a fiu távozását!

Parancsát nem kellett ismételni! Valamennyien, mint a sakálok és eszeveszettek bömböltek, orditoztak, a koralldarabok záporként hullottak a négy szörny felé, amelyek végre is megriasztva, továbbsiklottak ugyan, de csak olyan távolra, hol a kövek már nem érték őket és ott újra folytatták uszkáló örködésüket...

- Hála Istennek! Az élesfülü bestiák mit sem vettek észre!... - szólt homlokát törülgetve a kapitány. - De azért csak folytassuk a dobálást! Ki tudja, mi történhetik!...

Két végtelennek látszó hosszú óra mult el tele aggodalommal és halálos gyötrellemmel, de segítség sehonnan se mutatkozott... A szerencsétlenek már elvesztették minden reményüket. A hajóról nem várhattak szabadulást, mert ott nem sejtették szorultságukat és nem tudták merre vannak. Abdul már rég eltűnt szemeik elől és sűrű sötétség ereszkedett alá mindenre,

melyből csak a hullámok tarajának foszforszerű fehér villogása és a tenger világító ázalaginak a fénye világított kísértetiesen elő...

A dagály folyton és mindig erősebben emelkedett s már alig volt egy talpalatnyi száraz helyük... és a sötétség beálltával a czápák újra a zátony közelében folytatták rémes örkődésüket, de csak hárman, mert a negyedik, ez az óriási Leviathán eltűnt.

Mennél feketébben ereszkedett alá a hollószárnyu éjszaka, annál kietlenebb csendesség uralgott körülük... A legkisebb hang, a legcsekélyebb hullámcsobbanás visszhangot verve dübörgött az éjben... és ebben a néma, szivszorító csendességben egyszerre úgy tetszett nekik, mintha elhaló sikoltást hallottak volna a távolban...

Mindenki a bátor Abdulra gondolt! Vajjon nem-e az ő halálsikoltása zajgott az éjszakában? Szorongva, aggodalmasan hallgatództak tehát, de minden csendes maradt, egyszerre azonban mindnyájuk ajkáról a rémület elfojtott kiáltása tört elő, mert a tenger hollófekete mélysége egyszerre csak derengeni, világosodni kezdett... és mintha maga a poklok tűzokádó réme bukkanna elő, megjelent újra a negyedik czápa is...

Rengeteg teste, mintha tűzbe mártották volna, fehéren világított, rettenetes torkából pedig, mint az izzó kemence száján, csak úgy omlott, gőzölgött a foszforeszkáló világítás és amerre siklott, maga körül messzire bevilágította a hullámokat...

- A tintorera! A tintorera! Ez a czápák legvadabb és legveszedelmesebb faja!... - mormogá a doktor...

Már lábuk fejét nyalogatták a hullámok habos tarajai és siri csendesség ült mindenfelé, csak a dagály locsogása és a korallzátony szörtyögő sisterékelése erősödött, amint lyukacsai mohón magukba szívták a vizet...

Egyike a czápáknak megunva a várakozást, hosszas kerülgetés után a zátonyra akart siklani, de még annyira alacsony volt a vízállás, hogy mindjárt a széleken fennakadt és farkával rettentően korbácsolva a vizet, egész hullámhegyeket zuditott a megriadt emberekre...

Hosszas vergődés után végre sikerült visszarugni magát a mélybe és újra az elébbi siri csend állott be, melyet a legöregebb matróz szakított félbe, ki a haldoklók imáját mormogta, a doktor azonban csendre intette, mert úgy tetszett neki, mintha gyenge jeltadó kiáltást hallott volna a távolból...

A kapitány azonban kételkedve csóválta a fejét, annál inkább, mivel az éji szél is épp akkor kezdett füttyülő sivitással feltámadni...

Daczára, hogy a zátony legmagasabb gerinczére vonultak, a hullámok mégis már bokájukat nyaldosták... A csillagtalan, holdvilágtalan sötétség egyre sűrűbb lett... csak a tintorera kísérteties fénye villódzott, egyéb semmi! A másik háromnak ellenben csak hangját lehetett hallani, amint farkukkal türelmetlenül paskolták a hullámokat...

- Ha a víz térdünkig ér, elvesztünk! - mormolá a kapitány sötéten...

Nemsokára azonban halvány világosság kezdett terjengni és keleten kibukkant szelid fényével a holdvilág, nappali fényvel árasztva el a tenger tükrét, melyből a négy rettenetes órnék hegyes hátszónyai mozgó lándzsákként tünedeztek elő...

A dagály már annyira emelkedett, hogy egyik-másik szörny a zátony széle fölött ficzánkolhatott és olyanforma mozdulatokat tett, mintha farkával akarná leütni a gerinczen szorongó embereket...

Mindenkinek a szeme a félelmes vesztegzárőrökre volt irányozva! Már csak percek vannak még hátra! Vajjon ki lesz közülök az első áldozat?...

Ebben a kétségbeesett és reménytelen pillanatban egyszerre csak harsány tengerészfütyty hasította a levegőt, melyre a zátonyon szorongó embereknek harsány örömrriadala válaszolt, mert a zátony felé egy csónakot láttak sebes evezőcsapásokkal közeledni... és a csónakban az arab fiu mezítelen teste barna ércszoborként fénylett a holdvilágban...

- Abdul! Abdul!...

- Hála néked jószágos Istenem! - szólt mély megindulás között térdre ereszkedve a kapitány, mialatt a csónak gerincze csikorogva surolta a zátony homokját.

Abdul, szokása szerint, ügyet se vetve a körülöttük ólálkodó czápákra, fürgén és vidoran ugrott ki a gerinczre.

- Elhoztam a csónakot, kapitány!... Sajnos, korábban nem tudtam vele ideérni!

- Elég korán értél vele ide, hogy mindnyájunkat megments a halálveszélyből, derék fiam, - mondá a fiut melegen megölelve a kapitány, mialatt a többiek a kezeit szorongatták, azután erszényét övéből kivonva, Abdul markába nyomá:

- A fődélzetem majd kipótolom, hogy tiz egész török font¹⁶ legyen benne!

Abdul nem akart hinni a saját füleinek...

- Tiz török font! Oh, uram, te maga a jószág vagy! Azért a kis utért öt shilling¹⁷ is bőven elég lett volna!

- Amit mondtam, megmondtam... Most azonban gyorsan csónakba mindnyájan, hogy mielőbb elhagyhassuk ezt az átkozott zátonyt, ahol olyan *félelmes vesztegzárt* állottunk ki órákon keresztül... - vezényelte a kapitány és néhány pillanat múlva a csónak egyenletes evezőcsapásoktól hajtva, a holdezüstözte hullámokon a hajó felé vette útját...

- Csak azt szeretném tudni, Dániel hová tűnt el olyan nyomtalanul? - kérdezte komoran...

A doktor egyszerre a homlokára ütött.

- Persze, persze! Hogy elébb nem gondoltam rá!... Kapitány, Dániel a czápák martaléka lett!... Nem lehet máskép!... Midőn mi a zátony vége felé indultunk, ő a csónak szélén ülve, a vízbe lógatta a lábait és utánunk való bámulása közben nem vette észre a mélyből felbukkanó szörnyet, mely villámgyorsan a víz alá rántotta. A csónak is annak következtében lódulhatott a vízre, hiszen orrával a zátony homokjára volt huzva...

Valamennyien néma megindulással hallgatták a doktor szavait, aki csakugyan el is találta a valóságot.

¹⁶ Circa 200 korona.

¹⁷ 5 korona.

A parányok hatalma.

A tudomány hatalmával ma már az ember bele mer nyulni a természet titkos műhelyébe, végigszántja a tenger viharos hátát kolosszális hajóival, gátat vet az áradásoknak, a villámok romboló erejét tovavezeti, béklyóba veri és szolgájává teszi...

Ennek a hatalmas embernek azonban ha csak egy paránya, egy elképzelhetetlen kicsi része a nyilméregnek vagy kigyóméregnek a vérébe kerül, megsemmisül és porrá válik. A tudomány óriási hatalma nem képes megmenteni egy parányi légynek a csipésétől, melynek tühegyes szipókáján a méregnek csak olyan parányi része tapad, hogy a mikroszkop is alig képes megmutatni.

Midőn Swammerdam belepillantott az ázalagok parányi világába, elrémült attól a végtelen hatalomtól, amelyet ezek a mikroszkopikus lények a természet háztartásában kifejtenek... Valóban szédítő, lesújtó hatalom ez!... de még lesújtóbb az a gondolat, hogy az az ember, ki egy világot kormányzó tudományt hordoz a fejében, a természetnek egy parányi, mondjuk legmegvetettebb lényétől, egy légynek a csipésétől meghaljon, elpusztuljon! Ez az óriásnak a harca a parányok hatalmával! És hiába küzd ellenük az ember, minden harczvonalon csatát veszít ellenük.

A korallszirteket, melyeknek éles csompóin emeletes háznagyságu hajók törnek össze, alig látható parányok készítik, a korallszigeteket, melyeken az emberek, állatok ezrei élnek, ezek építik! A vándorsáskák milliókra menő tömegével, a tsetse és kolumbácsi legyek rajaival, hiába küzd az emberi hatalom! A homoki balha, a medinai fonálféreg, lopva, láthatatlanul furódik az emberek testébe és ez a parány tönkreteszi, gyulladásba hozza és megsemmisíti a hozzá képest óriási emberi testet...

Ugyanilyen veszedelmesek néhány légyfajnak az álczái, amelyek életüket és fejlődésüket az emberi testben tengetik.

Kivételes eset ugyan, hogy ezek a légyálczák az emberi testbe férközzenek, de még sem olyan ritkák, hogy csak véletlen eseteknek lehetne minősíteni, azért nagyon is érdemes, hogy foglalkozzunk vele, miután az ilyen légyálczáktól megfertőzött emberi testet rendszeren a halál szokta leirhatatlan szenvedéseitől megváltani, miután vele az orvosi tudomány ereje megküzdeni a legtöbb esetben képtelen...

A legyek petéi, minő nálunk a *közönséges huslégy* (*Musca carnaria*) és *döngő légy* (*Musca vomitoria*) - különféleképp kerülhetnek az emberi szervezetbe. Az álczák befuródnak az ember bőre alá; peték vagy álczák alakjában pedig az emberi test nyílt sebeibe és a szemhéjak alá.

Ha a gyomorba kerülnek, ott nem ártalmasok, miután vagy hányás által távolíttatnak el a gyomorból, vagy pedig a maró gyomornedv rendszeren megöli őket, akár pete, akár álcza képében kerüljenek az étel útján a gyomorba, miután ez a két légyfaj úgy a nyers, mint a főtt és sült husba szereti rakni a petéit. Különösen a rothadt húst és állati hullákat kedvelik, mert ezekben a bábállapotba való átmenetig az álczák táplálékot találnak, a különbség azonban abban nyilvánul, hogy a közönséges huslégy inkább kibujt álczákat, a döngő légy ellenben petéket rak a husra.

Az álczákat köznyelven *nyüveknek* nevezik és ha ezek akár pete, akár álcza alakban a sebekbe kerülnek, a seb váladéka lesz főtáplálékuk, melynek elválasztása a nyüvek következtében beálló izgatás és gyulladás folytán fokozódik.

A forró égövi Cayennenak egyik csapása az *emberölő légy* (*Lucila hominivora*), mely némileg a mi közönséges döngő legyünkhöz hasonlít. Ez a légy álczái az ember orr-, fülüregeiben, szemhéjai alatt, a szövetekbe furják magukat s azokból táplálkozva, majdnem minden esetben halálos tüneteket okoznak.

A megtámadott ember először csak gyenge, sajgó kaparást érez orrüregeiben, a homloktáján, füleiben, vagy szemhéjai alatt, a melyet heves és szaggató főfájás szokott követni. Az orr, homlok vagy fül környéke megdagad, lobosodni kezd, a szemhéjak tüzesen felduzzadnak, s majd genyszerű büzös váladék, vagy vér folyik a megtámadott részekből és a felszakadó daganatokból legyek, nyüvek kerülnek napvilágra.

Ennek következtében a szervezet összműködésében zavar áll be, a beteg lesoványodik és az irtózatossá váló fájdalom alatt végre annyira elgyengül, hogy majdnem a vérmérgezéshez hasonló tünetek közt megjelenik a szabadító halálángyal...

Ezek a rettenetes állatok az egyes testrészeket a szó szoros értelmében felfalják! Először az a rész pusztul el, hol a betelepülés kezdődött, leginkább az orr, onnan pedig a szájba és szemüregekbe rágják magukat, hol minden ehető husrészt felemésztenek, úgy hogy csak a csontok és porcok maradnak meg.

Perthet, Coqueral, Saint-Pierre, Dubois orvosok Cayenneban és Guyanában évekig tanulmányozták ezt a rettenetes kis szárnyast és az általa okozott nyavalyákat és hajmeresztő eseteket írta róla.

Volt kezelésük alatt olyan beteg, akinek egész állat a pusztaságot elpusztították, másoknak a szemeit rágták ki, a harmadikat pedig dühöngő örülési rohamok lepték meg, mert a füleiben fészkelő légyálczáik az agyvelőig hatoltak és említettek olyan eseteket is, hogy az illető orra, félszeme, vagy szemhéja elvesztésével megmenekült a haláltól, de ezek kivételes ritka esetek, mert tíz eset közül rendszeren nyolc-kilencz bele szokott pusztulni, a halálozási arány tehát rémületes!...

Pedig ez a kis legyecské sem méregfulánkkal vagy mirigyekkel nem bír, olyan ártatlanul zúg, dönög ember, állat körül, hogy figyelembe sem veszik, pedig akkor már a halál angyala suhogtatja felettük sötét szárnyait... Embert, állatot orvul, álmában lep meg és fülébe, orrába, sőt nyitott szájába is rakja parányi petéit, melyeknek mindegyikében a halál rejtőzködik. Veszedelmességét fokozza még az is, hogy petéi és álczái azok iránt a pusztító anyagok iránt, melyektől más álczáik eldöglenek, teljesen érzéketlenek. Terpentin, ammoniák s chloroform, valamint az oleum cadini és cornucervi rájuk nézve teljesen hatástalanok, erősebb és roncsolóbb marószereket vagy savakat pedig a beteg veszedelme nélkül, nem lehet használni...

Az emberölő légynek veszedelmességben méltó testvére, az Uj-Granadában élő *bőrfuró légy* (*Cuterebra noxalis*), vagy mint a benlakók nevezik: „aratores”. Ezt a nevet onnan nyerte, hogy a bőrön, a hová befurja magát, először hosszas fehér barázdák látszanak, azután pedig azokon a részeken csomós daganatok keletkeznek, melyek az egész testet elformátlanítják. Humboldt látott indiánokat, kiknek egész teste formátlanul fel volt puffadva, Guyon és Robin katoniorvosok pedig több halálesetet említettek, melyeknél ezek a daganatok felfakadtak és az egész test egy nyitott büzös sebné látszott és a szerencsétlenek ugyszólván élve feloszláznak indultak...

Bizonyos helyeken és vidékeken az aratoresek által okozott daganatok begyógyulnak és az illetők kisebb-nagyobb szenvedések árán megmenekülnek a bajtól. Ez különösen a magasabb és szárazabb vidékeken fordul elő, az esős évszakok előtt és a lapályos, nedves vidékeken azonban a baj rendszeren rosszindulatúvá változik...

Ezek az undok paraziták történelmi multtal is dicsekesznek!

Aristoteles, Plutarchus, Plinius és egy bizonyos Anaxagetos nevű görög orvos, ki sokáig élt a perzsa királyok udvarában, megemlíti, hogy a persa királyok és satrapák az árulókat, az apa-, anya- és testvérgyilkosokat a legyek általi elevenen való felfalásra ítélték.

Az ilyen gonosztevőket ugyanis összekötözve vagy egy nyüvektől hemzsegő gödörbe dobatták, vagy pedig két ladik közé zárták olyanformán, hogy csak feje, keze és lábai maradtak künn, az áldozat arcát azután mézzel, vagy vérrel kenték be.

A legyek a szerencsétleneknek arczára, füleibe, orrlyukaiba és szemhéjai alá, sőt még a szájába is rakták petéiket, amelyek teméntelenre szaporodva, a szerencsétleneket lassankint élve felfalták. A híres Mithridates szintén ilyen rettenetes halálra ítélte a nehéz bűnösöket és egynémelyik elítélt három, négy hónapig is elkinlódott. Egész testük egy nyüzsgő féregtömegnek látszott, a hasizmok helye pedig egy nyüvektől hemzsegő üreggé változott...

A forró égövek sujtó csapásának lehet nevezni még a homoki balhát (*Pulex penetrans*), mely az emberek lábujjainak a körmei alá furja magát és ott egy hólyagforma képződményben rakja le petéit, a melyeket, ha idejében és ügyesen el nem távolítanak, az illető tagot amputálni kell, vagy pedig veszélyes gyulladásokat idéz elő.

A medinai féregnek (*Filaria medinensis*) nevezett fonálvékony élősdű fürdés közben furja magát az ember testébe, vagy pedig az ivóvízzel a szervezetbe kerülve, a testnek egyik-másik részébe furja magát. Ott azután hosszúra megnövekedik s fájdalmas és veszedelmes gyulladásokat s daganatokat idéz elő. A fülbe kerülve örökös sükettségnek és agybántalmaknak, a szemekben pedig vakságnak lehet az okozója. Ennek az eltávolításánál is nagyon kell ügyelni arra, miután könnyen szakad, hogy legkisebb része se maradjon a testben, mert akkor veszedelmes tünetek lépnek fel.

A benszülöttek különösen ügyesek az eltávolításában. A daganatot felvágják, azután a testnek illető részére egy kis forgatható hengert erősítenek, a melyre a férget több napi időközökben óvatosan felgombolyítják, hogy a sebbe ne szakadjon...

Az afrikai *tsetse légy* (*Glossina morsitans*) nem az emberre, hanem a lovakra és szarvasmarhákra veszedelmes és egyes vidékeken, a hol elszaporodva él, szarvasmarhát egyáltalán nem lehet tartani. A tsetse légy csípése az állatok testén heves lázaktól kísért fájdalmas daganatokat okoz, a melyektől rohamosan elerőtlenedve egy-két nap alatt elhullnak...

Nem egy utazó vesztette el összes igavonó állatjait és lovait a tsetse legyek csípése következtében s nem egy farmer lett koldussá, hogy egész marhaállománya elhullott - és maguk a marhák is annyira félnek tőle, hogy a csorda megvadul és szétszalad, mihelyt a dongását meghallják.

Testvéreinek lehetne nevezni hazánk déli részében, különösen a régi Bánság területén, s Kolombács és Galambócz vidékén élő *Kolombácsi legyet* (*Simulia kolombácsiensis*), mely daczára, hogy nem nagyobb a boroshordók csapjai körül nyalakodó musliczánál (*Drosophila erythrophtalma*) mégis pár óra alatt tönkre tesz egész marhaállományokat és koldusbotra juttatja az egész vidék marhatenyésztőit.

Krassó-Szőrény-, Temes-, Torontálmegyékben, mintegy 10.000, a szomszéd Szerbiában pedig 12.000 négyszögkilométer a tenyészhelyük és álczái Tömösváry Ödön szerint a tisztavízű rohanó hegyi patakokban élnek, mások szerint pedig a Kolombács és Galambócz körüli sziklabarlangok és szakadékok a tenyészhelyeik.

Álczái ős felé bebábozódnak és április hó 20 és május hó 10-ike közötti időben azután, mint óriási kavargó füstfelleg, vagy mint vészterhes fekete viharfelhő gomolyognak milliárd és milliárdnyi rajokban elő és lepik el a legelőket. Jaj annak a gulyának, melyre rátámadnak,

mert az ott levő állatokat százezerszám lepik el a vérszomjas nőtények és szurásaikkal heves, gyorsan öló mérgezést okoznak.

Az ember, noha védekezni tud ellenük, mégis nem egy pásztorgyerek esik e vérszomjas parányi legyek áldozatául és nem egy csecsemő hal meg mérges szurásaiktól, kiket anyjuk magával vitt ki a mezőre. 1880-ban Kubinban 4 óra alatt 400 sertés, 80 ló, 40 szarvasmarha, Hunyadmegyében 50 sertés, öt ló és 100 szarvasmarha hullott el a mérge következtében.

A legelő marhák ösztönszerűleg megérik a rajok közeledését, mert nyugtalanul ide-oda ugrálva, végre bőgve rohannak haza az istállók védő falai mögé, melyeknek ajtóit és ablakait ilyenkor szorgosan bezárják és füstöléssel igyekeznek az odatévedő rajokat elzavarni.

A biblia, a történelem több esetben megemlékezik a férgek és nyüvek által elevenen felfalt emberekről, valamint a régibb és újabbkori orvosi tudomány is több hasonló esetet sorol fel.

Dr. d'Astros aixi orvos egy parasztasszonyról beszél, hogy midőn a mezőn elaludt, a legyek orrlyukaiba rakták petéiket vagy álczáikat.

Az első három napban tompa fájdalmat érzett homlokában, mintha hangyák bizseregének benne, füleiben pedig olyanforma perczegés jelentkezett, mint mikor a szú a száraz fát rágja. Szerencséjére erős orrvérzése támadt, melylyel az álcák orrlyukaiból eltávolodtak.

Egy lincolnshirei koldus a forró nyári napokban ebédje maradékát, a kenyeret és hust inge alá rejtette és a mezőn elaludt. Alvása alatt a legyek a hust annyira telerakták álczáikkal és petéikkel, hogy azok a koldus bőre alá furták magukat és ott elszaporodva, halálát okozták.

Egy 50 éves rongyszedő alvó tanyául a párisi külvárosok egyik árkat választotta. Egy idő múlva azonban a kórházban felvételre jelentkezett, mert egész feje tele volt kisebb-nagyobb, szerfelett fájdalmas daganatokkal s midőn e daganatok felszakadtak azokból büzös geny és nagyszámu légyálca ömlött kifelé. A nyüvek még a dagadt szempillák alatt is mutatkoztak, mire alaposan megvizsgálva, rájöttek, hogy mind a két szemgolyó üresre ki van rágva és az orr- és fülüregek is hemzsegek a nyüvektől...

Minden marha és juhtenyésztő gazda átkozza a *marhabögölyt* (*Oestrus bovis*) és a *juhögölyt* (*O. ovis*), melyek néha az emberbe is lerakják petéiket.

A marhabögöly petéit a szarvasmarhák bőre alá rakja olyanformán, hogy petefullánkját a bőrbe befurva, minden szurásnál egy-egy petét hagy a sebben, mely petékből rövid idő alatt álcák fejlődnek ki és azok a test nedveiből táplálkozva, hamarosan megnőnek s a bőrön majdnem diónyi daganatokat idéznek elő. Midőn azonban az átalakulás ideje elkövetkezik, a báb a szurás helyén a földre hull, hogy utolsó átalakulását ott bevégezze.

A birkabögöly ellenben a juhnak orrlyukaiba helyezi el a petéit, honnan az álcák a homlok-üregbe jutva, majdnem egy évig kinozzák a szegény állatot, mely kinjában megszedülve, megkergülve forog maga körül.

Bármilyen ostobának is mondják különben a birkát, ezt az ellenségét nagyon jól ismeri és mihelyt egynek a döngését meghallják, a nyáj nyugtalanul zavarogni kezd és fejüket összedugva, fujnak, prüsszölnék, vagy pedig orrukat a földhöz nyomják, hogy kinzó ellenségük belé ne bujthasson...

„Old Ephraim.”

Az amerikai világrészben a természet sokkal óriásabb méretekben végezte a teremtés munkáját, mint a többi világrészeknél...

Hatszáz mértföldnél hosszabb, több mértföldnyi széles folyamait, tengerhez hasonló tavait, gigantikus fáit és mezőségeinek famagas füveit, csudálattal bámulja a törpe emberi nem és a milyen óriási méretűek ezek, hozzájuk hasonló arányban van teremtve ennek a földrésznek az állatvilága is és ebben a mezőségek és a sziklahegység réme: a szürke-medve.

A vadászok és trapperek egy része „Kalebnak”, másik része „Old Ephraim”-nak nevezi, természetrajzi neve pedig: Ursus horribilis. Ez a jelző maga is mutatja minő hatalmas és félelmes vadállatnak kell lennie!...

Valóban az is! Mert vadságában vetekedik a tigrissel, erőben az oroszlánnal. Majdnem bikanagy óriás, olyan nagy és éles karmokkal, mint a vadkan agyarai és óriási testtömege daczára, gyorsaságban és kitartásban tultesz a lovon, erejével pedig egy nagy szarvast, vagy bölénytehenet futva képes elhurcolni és ezen ijesztő tulajdonságok mellett némelyiknek az élete oly szívós, hogy a fejébe, szívébe vagy tüdejébe furódott golyóval képes még egy-két mértföldet szaladni...

Szerencse, hogy ez a félelmes vadállat nem szapora, hanem egyenként vagy párjával él a nyugati sziklahegységnek (Rocky Mountains) nevezett hegyláncz barlangjaiban, szakadékaiban és az azt környező mezőségeken. A legerősebb bölénybikát levágja és érczkemény koponyáját talpának egy ütésével dióként beszakítja, mert legkedvesebb csemegéje az agyvelő és hatalmas fogaival péppé ropogtatja a bölények lábszárcsontjait, hogy a velőhöz jusson.

Az embernél szintén a fején kezdi, melyet a vadászok tanúsága szerint egy harapással összeroppant és péppé őröl rettenetes fogaival.

Alakja a megtettesült vadság és vérszomjas mogorvaság. Apró szemei vadul s izzó parázként szikráznak bozontos fejében, vörös torkából hüvelykujnyi agyarak villognak elő, midőn pedig két lábra állva, süketen kongó, mélyhangu támadó ordítását hallatja, a legbátrabb vadász szive is nagyot dobban, e semmihez sem hasonlítható félelmes ordítás hallatára, azért úgy az indiánok, mint a rétségek és hegységek rettenthetlen vadászai között csak az viselheti a szürke-medve karmaiból készült nyaklánczot és csak az ékesítheti süvegét füleinek a szőrpamacsaival, a ki maga ejtette el a mezőségek rémét és az ilyen bátor és szerencsés vadászt nagy tisztelettel és hódolattal környezik...

A sziklahegységtől a Vörös-folyó felé való utjában, a híres és bátor trapper: La Ronde egy izben eltévedt és olyan kopár és terméketlen tájakra jutott, hol a vadnak még csak nyomait se találta.

Minden ételmisszerből kifogyva, hiába keresgélt valami vad után, míg végre, eljutott a Vörös-folyó partjára, hol bölényt, szarvast s antilopot remélt találni.

Két napi cserkészés után, mely alatt lova, a buja legelőn minden erejét és ruganyosságát visszanyerte, lőtt is egy antilopot és éppen a bőrét készült lehuzni, midőn alig két puska-lövésnyire az estalkony kétes homályában egy hatalmas állatot látott a fű között, melyet nagysága után bölénynek tartott...

Az antilopot ott hagyva, nagy örömmel éppen puskája után akart nyulni, midőn félelmes mormogás riasztotta fel és kimondhatatlan rémületére bölény helyett óriási szürke medvét látott feléje közeledni.

Lova, melyet hosszú pányvájával egy gyapotfához kötött, megvadulva ágaskodott és mindenáron el akarta a szijpányvát szakítani; ő pedig, a mennyire csak éhségtől elgyöngült lábai engedték, oda rohant, de mielőtt a nyeregbe szökött volna, a közeledő gryzzlit egy golyóval köszöntötte, azután a szijat elvágva, tova vágatott, a mint csak lova bírta...

Golyója a medve bozontos bundájáról visszapattanva, annak dühét és vérszomját még jobban ingerelte, de pihent lova csakhamar olyan térelőnyt nyert, hogy az üldöző medvét elvesztette szemei előtt... mire kissé meglágyította lova futását, hogy erejét kimélje. Miután tudta, hogy üldözője nem fog egyhamar nyomaiból elmaradni...

Csakugyan negyed óra múlva már látszott a távolban a gryzzli sötét alakja, melyet azonban hamarosan elfödött a beálló éjhomály, de azért haragos dörmögését hallani lehetett folytonosan...

Kissé gyorsabb ügetésre fogva lovát, a fehér, mészköves talajon egy idő múlva újra feltűnt az óriás fekete testtömeg, mely egyenletes futását betartva, lassan-lassan egyre közeledni látszott, La Ronde lova pedig már fáradni kezdett. Oldalairól a hab rongyként szakadozott és a félelemtől tágult orrlyukai hörögve, szagatatottan szívták be a levegőt.

Két óra mulott el ebben a rettenetes hajszában. Két óra, melynek minden percze ugyanannyi órának tetszett La Ronde előtt. A medve mindinkább közeledett, lova pedig hiába feszítette meg minden erejét, érezte, hogy minden izében reszket alatta, botlani kezd, míg végre a nemes állat egy nagyot szökve, aggodalmas nyerítéssel összerogyott alatta...

Ezt előre látva, La Ronde nem került alája, hanem talpra szökve, az alig pár lépésnyire álló jávorfa felé szaladt és sietve kuszott felfelé, mert a medve már annyira beérte, hogy kuszás közben egyik lábáról a sarkantyut leszakította körmeivel...

A szürke-medve nem tud fára mászni, e miatt bösz mormogással kerülgette a jávorfa törzsét, vadul szikrázó szemeit az ágak között rejtőzködő La Rondera meresztve, azután a rémesen felnyerítő lónak, egy csapással a gerinczét törve, a fa alá hurczolta és fejét összeroppantva, nagy csámcsogással kezdte falni és szétszaggatni, időnként vad pillantásokat vetve felfelé, mintha azt akarná mondani, hogy a lovat csak részletnek fogadja el...

Sokáig hallgatta a csontok ropogását és a vadállat szuszogó mormogását, azután látta, hogy a sötétségnél egy még feketébb tömeg heveredik le a fa tövébe, mire nem sokára az ő fáradt és kimerült pillái is nehezedni kezdtek. Hogy le ne essék, egyik karját kardja szijával, derekát pedig övével, az ágakhoz kötve, daczára félelmes helyzetének, elaludt és midőn felébredt, a nap már magasan járt az égen, a gryzzli pedig eltűnt és csak egy nagy fekete, beszáradt vértócsa mutatta a véres lakoma helyét, mert a ló maradványait a nyereggel és kantárral magával hurczolta...

Erre a nehéz éjszakára még nehezebb nap következett, mert az éhség és szomjuság rettenetesen kinozta, e mellett hallucináló érzékei minden bokor és mélyedés mögött egy-egy szürke-medvét láttattak vele... Ilyen állapotban kóborolt estélig és a mikor már közel volt a végkimerüléshez, akkor a távolban egy füstoszlopot pillantott meg és azt elérve, néhány indiánt látott ülni a tűz körül, kik barátságosan megvendégelték a sülfélben levő bivalygerinczből.

Még érdekesebb ennél, hogy Boone, a nagy hirre vergődött vadász és telepes, miként ejtette el az első szürke-medvét.

Tizenhat éves korában, miután szülei elhaltak, egy vadászokból és trapperekből álló társasághoz csatlakozott, mely a nyugati sziklahegységek felé vette az útját.

Fiatal kora daczára rendkívüli testi erővel és saséles tekintettel bírt, a vadcsapák kutatásában pedig még a tapasztaltabb vadászok között is alig akadt párja és a melyik vadra ráfogta a puskáját, azt el nem hibázta soha, mégis ezen kiváló tulajdonságai daczára öregebb társai, fiatal kora miatt, folytonosan ingerkedtek vele és éretlen tacsónak s tejfeles száju ficzkónak csufolták, mi a fiatal Boone annyira elkésértette, hogy életét is szívesen feláldozta volna, hogy gunyolót valami merész vadászkalanggal lefőzhesse.

Egy nap a husz tagból álló csapatot egy vén gryzzli medve támadta meg és daczára, hogy vagy husz golyót kapott a bundájába, mégis olyan dühvel támadt rájuk, hogy csapatjuk a futásban keresett menedéket és a legszájasabb csufoló a medve elől a folyóban keresett menedéket és ott is csak úgy menekült meg az utána rohanó medve óriás karmai közül, hogy a folyó sebes áradata gyorsan lefelé sodorta.

Ez a küzdelem olyan félelmes és veszedelmes volt, hogy Boone először reszketett életében, sőt még másnap is, midőn a neki dühödött vadnak ördögien vad támadására gondolt, a hideg futott rajta végig, ennek daczára mégis szilárdul elhatározta magában, hogy addig nem tér vissza a csapathoz, míg a sziklahegységek rémét egymaga el nem ejti. Ezzel akarta gunyolót egyszer s mindenkorra elhallgattatni.

Már két napja járta a hegység magányos és vad szakadékait, hol a hegyi patakok dörgő moraján és a vadak ordításán kívül, más hang nem hallatszott, midőn alkonyat tájon a sűrű gyalogfenyő bozót mögött egy összehasadozott sziklafal tövében egy komoran ásitó sötét barlangra akadt...

Az üregből kiáramló penetráns bűz, a naptól és esőtől halványított lerágott csonthalmok, melyek a bejárat előtt heverték, elárulták neki a szürkemedve tanyáját...

Mivel azonban a nap már a hegyek mögé ereszkedett és az alkony kétes homálya derengett a sziklavölgyben, nem hatolt be a barlangba, mert tudta, hogy a szürke-medve ilyen tájban úgy sincs barlangjában, hanem zsákmány után jár, azért tehát, hogy visszatérését kileshesse, elhatározta, hogy felmászik a szemközt álló vén fenyő ágai közé és ott várja be a reggelt.

A fenyő ágai között kényelmesen elhelyezkedve, hogy álmában le ne essék, fegyverét és magát erősen odakötözte egy hosszú szijpányvával, a mi nélkül egy vadász se indul útjára, azután a hosszas hegyen-völgyön való barangolástól elfáradva, csakhamar mély és nyugalmas álomba merült, a melyből nem zavarta föl a nagy szikla-baglyok kísértetiesen hörgő jajgatása, a farkasok üvöltő kardala és a feje fölött elvonuló hattyucsapatok harangzugásként aláhangozó éneke... Megszokta ő ezeket a hangokat már régen...

Napkelte táján azonban ijesztőn mély mormogás és fujtató dörmögés riasztotta fel álmából... Mintha egy lokomotív fujtatna, zihálna és dübörögne, mit az alágördülő kövek és mázsás szikladarabok görgő zuhanása követett...

Óvatosan kipillantva az ágak közül, egy óriási vén gryzzli medvét látott két lábon közeledni. Egyik talpával egy félig szétszaggatott szarvast czepelet, a másikkal pedig, hogy ne kellessék kerülgetni, a mázsás szikladarabokat lóditotta félre pehelykönnyűséggel az utjából...

Boone csendesen helyén maradva, még pár órát aludt, hogy Ephraim zsákmányát elköltve, szintén álomba merülhessen, azután óvatosan és minden zaj nélkül leereszkedve a fáról, fegyverét a sziklafalhoz támasztotta és négykézláb a barlangba kezdett kuszni, hogy annak belsejét szemügyre vehesse.

Midőn térdeire ereszkedett, a szétrágott csontok közül egy összeroppantott emberi koponya vigyorgott rá üres szemgödreivel...

Boone szive egy percze aggodalmasan összeszorult, a reá várakozó veszedelmek gondolatára, de vakmerősége nagyobb volt félelménél és inkább a medve karmai között akart elpusztulni, mint továbbra is gunyoltatni magát.

A barlang sötét volt, levegője pedig undorítón nehéz a rothadó állati maradványoktól és a medve penetráns büzétől. Midőn szeme kissé hozzá szokott a homályhoz, Kalebet tőle vagy tiz lépésnyire, a barlang szájától pedig vagy husz lépésnyire látta heverni a földön... Zajosan és mélyen hortyogott, mi arra mutatott, hogy torkig falta magát és most mély álomba van merülve...

A mellette levő mélyedésben szintén nagy halom összerágott csont hevert a beszakított bivaly- és szarvaskoponyákkal egyetemben, a melyek között két emberi koponyát is látott... és ezek között a csontok és rothadó husczaftok között a patkányok és kigyók serege nyüzsgött, melyek közeledtére nagy zörejjel, sziszegő s czinczogó visitással szaladtak szerteszt, sőt néhány kihizott patkány az alvó medve hátára ugrálva, menekült előle...

Boone megijedt, hogy erre a nagy zörgésre a vén Ephraim fel talál ébredni, de az tovább aludt, mire jól szemügyre véve, a barlang minden részét, visszakuszott a szabadba...

Mindenekelőtt nagyot lélekzve a dögleletes levegő után, levágott tarisznyája mellett lógó baltájával egy hat lábnyi hosszú vastag fenyőágot és a tarisznyájából elővett vadméhviaszt olyanformán tapasztotta a fenyőág végére, hogy az egy kehelyforma mélyedést képezett... Ezzel újra visszamászott a barlangba és a fenyőágot egy sziklahasadékba szorítva, a kehelyforma mélyedésbe butykosából erős pálinkát töltött...

Most még alkalmas gyujtóról kellett gondoskodnia. Ujra visszatért tehát a szabadba és egy kevés gyapotot összezsavarva, a maradék viaszba göngyölte és aztán kicsiholva, meggyujtotta ezt a kezdetleges gyertyácskát.

Fegyverét gondosan megvizsgálva, vállára akasztotta és tenyerével a gyertya lángját elfödve, az üregbe kuszott és meggyujtotta a fenyőágon levő pálinkát, melynek lángjától és az olvadó viasztól csakhamar a gyantás fenyőág maga is lobogni kezdett és a barlangüreget egészen megvilágította.

Boone fegyverét lövésre emelve, gyors pillantást vetett a medve felé, a mely még folyton mély álomba merülve, hortyogott és mivel igazi vadász léte, még ezt a félelmes vadat se tudta védtelen álmában legyilkolni, felkapott néhány szarvas- és bivalylapoczkát és addig dobálta vele a vén Ephraimot, mig az nagy horkantással felébredve, dörgő orditással talpra szökött, de az égő fáklyától megvakitva, egy pillanatig szemeit pislogatva állott, azután talpait emelte, hogy az égő fáklyát leüsse a sziklafalról...

Ebben a pillanatban dördült el földrengető visszhangot verve, Boone fegyvere, ki figyelmesen célba vette Kaleb mellén azt a sugárformán szétágazó szörkoszorut, mely mögött a sziv dobogott...

A barlang üregét megrázó dörrenést ugyanolyan felharsanó süket ordítás és utána nehéz zuhanás követte... Old Ephraim halálosan találva, hörögve vonaglott a csontok között...

A fáklya elaludt és Boone szivdobogva, mozdulatlanul hallgatódzott a sötétségben, mindaddig, mig csak minden el nem csendesedett...

Két nap mulva Boone éppen reggeli idejében akadt rá a csapatra. Azok már azt hitték, hogy elveszett, vagy a világba szaladt a szürke-medve elől, mely őket is szétkergette...

Boone nyugodtan üdvözölte őket, azután átizzadt tarisznyájából két óriási medvetalpat véve elő, odalökte a gunyolódók elé.

- Egy kis reggelit hoztam! Ki meri mondani most már, hogy Boone Dávid éretlen, tejfeleszájú tacskó? Az vegye a kését és jöjjön odébb pár lépésnyire! - szólott merész és kihívó tekintettel...

A gunyolódók megszégyenülve sütötték le szemeiket, a többiek azonban felugrálva a tűz mellől, zajos dicsérettel szorongatták a kezeit és e naptól fogva a fiatal gyerek velük egyenrangú férfiuvá és vadászszá lett avatva...

A milyen szerencsésen folyt le Boone küzdelme a gryzzlivel, olyan megrázó és szomorú a következő történet.

Egy Pelletán Dániel nevezetű francia bevándorló, a Vörös-folyó északi részén telepedett meg családjával és egy hatalmas tuskóházat építve, tél idején hófogással és vadászattal foglalkozott.

Egy kemény téli estén azzal távozott hazulról, hogy csak másnap reggel felé fog hazatérni, mire a felesége megigérte, hogy friss lángossal és kenyérral fogja várni.

Minthogy kemény téli idő volt, a tüzhelyen éjjel-nappal egész máglya lobogott, mi a ház belsejét teljesen megvilágította és midőn az asszony éjfél tájon felkelt, hogy a kenyérsütéshez lásson, erre a lángost ígérő műveletre a két gyerek, egy négy éves lányka és egy kilencz éves fiu is felkelt és mialatt anyjuk a ház előtt künn a sötétben aprófát hasogatott, a kislány a földön ülve, egy iromba babával játszadozott, a fiu pedig az asztalra állva, egy nagy késsel a kunyhó végig nyuló mestergerendájába valami ákombákomfélét vésegetett, amelyekről azt hitte, hogy betűk lesznek...

Mind a ketten annyira belemerültek a munkájukba, hogy a tűz ropogása és a szél sivitása közben, nem hallották azt a rövid halálsikoltást, mely kívülről behangzott. Csak arra riadtak fel, midőn az ajtó recsegve feltárult...

A fiu azonban azt hitte, hogy most is mint rendesen, anyjuk fával megrakodva löki be az ajtót, azért oda se nézett, hanem gyermekes dicsekedéssel kiáltotta:

- Mindjárt segíték, anyácskám, csak még a te neved betűjét végzem be!...

Kis hugának rémült sikoltására azonban odatekintve, a sikoltás ajkaira fagyott a rémülettől, mert a belökött ajtón egy iszonyu nagyságu szürke medve rontott a konyhába. Bozontos bundája jégcsapokkal volt tele, vértől csepegő torka pedig gőzölgött...

A kis lányka ijedtében babáját tartotta a fogait csattogató szörny elé, mintha azzal akarná megengesztelni, de az a kislány fejét egy harapással péppé morzsolva, üszökként villogó szemeivel a fiu felé pislantott, ki a késsel a kezében, a rémülettől mozdulatlaná merevedve, egy hangot se birt szólani...

Midőn azonban a szörny feléje indult, a rémület velőtrázó sikolyával karolta át a mestergerendát és felkapaszkodott reá. A medve oda is utána indult, midőn azonban az asztalra akart kapaszkodni, az felbillent a bika nagy teher alatt, mire bösz mormogással két lábra ágaskodva, talpaival igyekezett a fiut elérni, ki erre kétségbeesett segélykiáltásokkal hívta anyját és édesapját, közbe azonban a kezében maradt nagy késsel véresre vagdalta a medve utána nyujtogatott talpait, mely olyanokat vágott dühében a gerendára, hogy az egész ház megrendült bele...

Ekkor érkezett haza az apa, ki a ház előtt nejét, kit a medve faapritás közben lepett meg, szétszagatva találta, a kunyhóból pedig fiának kétségbeesett segélykiáltását és a medve haragos mormogását hallotta. Kuttyája dühös csaholással rontott be és támadt a medvére, mely most a kutya ellen fordult és e közben Pelletánnak sikerült két jól célzott lövéssel leteríteni

és fiát, ki akkor már az izgalmaktól eszméletlenül hevert a gerendán, vészteljes helyzetéből kiszabadítani...

A legnagyobb jelenetek egyike, midőn a gryzzli a prairieken legelő bölénycsordák bikájával viv élethalálharcot.

Mind a kettő hatalmas kolosszus. A föld döng és reng, midőn Kaleb szökellő futással a bölénybikára támad, mely óriási fejét nekiszegezve, vérben forgó szemekkel lesi minden mozdulatát és nem egyszer két-három öltre löki homlokával és szarvaival. Ha azonban Kaleb a karmaival belékapaszkodhatik, vagy, ha rávetheti magát, akkor ezt a rengetegtestű óriást is a földre zuzza ellenállhatlan erejével és ércskemény sörényes homlokát, melyen a golyó ellapul, behorpasztja mint a tököt...

Boone beszéli, hogy apósának a telepén a marhaól ajtaja olyan vastag és erős hyckori deszkákból volt összeácsolva, hogy a puszkagolyók - melyekkel néha célba lóttek rajta, nem ütötték keresztül, sőt egy ízben ellentállott egy megvadult bika legdühösebb rohamainak, mégis, midőn egy éjszaka Old Ephraim apósának a marháira ütött, ezt az ajtót néhány talpcsapásával pozdorjává zuzta és egy tehenét elhurczolta...

A mint a bölény Észak-Amerikának végtelen mezőségein, hol még egy félszázaddal ezelőtt száz és százezerekre menő csordákban legelt, az oktalan pusztítás következtében annyira megritkult, hogy alig van belőle pár ezer darab az Egyesült-Államok területén, ugy a szürke medvék száma is az azelőtti időkhöz képest, a lőfegyverek tökéletesedése következtében, némileg megcsappant ugyan a Sziklahegység területén, ennek daczára azonban még ma is olyan számban él ezen a rengeteg területen, hogy évenként hat-hétszáz darab gryzzli bunda kerül a szörmepiaczokra...

A tavak vampyrja.

Csendes szellő suhan át a tó felett, melynek lehellete még csak gyenge fodrokat se gyűrüz a tó tükrén. A habok átlátszó kristályán át le lehet látni a fenékgig, a meneteles part oldaláig...

A fenék lágy iszapján és a part oldalain számtalan apró lyuk feketélik, amelyekből egyszerre egy kis ujjnyi nagyságu zöldes-fekete féreg buvik elő és testének kecses s gyorsan hullámzó mozdulataival nyilsebesen szeldeli a hullámokat. Majd a hullámok mélyén, majd a felszínhez közel cikázik nyilsebes hajlongásokkal, majd zsinóregyenesen lökődik előre-hátra, minden mozdulatában a hullámvonalaknak százféle kecses és lágy görbületével...

Testének szinezete nagyon szép! Bársonylágy zöldes-fekete alapszínét téglavörös vonalak tarkítják s gyűrüzött, lapos testén elül-hátul parányi tányérkákhoz hasonló gömbölyü tárcsák vannak, amelyekkel majd egy sáslevélhez, vagy a fenékhez tapadva, engedni lapos elnyújtott testét a hullámoktól ringattatni, majd pedig kéjesen elnyulva, tapasztja magát a partoldal nap-sütött oldalához a sekély vízben melegedni.

A mint ott hosszura nyulva, sütkörészik, a fehérvirágu tavi rózsa széles levelei alól egy másik vizlakó bukkan elő, a tarajos göte... Üvegszerűen átlátszó, vörösbarnás, feketén foltozott testével, fésüszerűen cikk-czakkozott lapos farkával, apró kezeivel és lábaival, vigan uszkál, portyáz a hullámokban, aranyos szemeivel apró vízi álczákra és férgekre vadászva...

Amint így uszkálgat majd elfekve a hullámok hátán, majd függőlegesen lebegve, egyszerre csak a hosszas, fekete jószág elrugja magát a partoldaltól és olyan biztosan kiszámított lökéssel, mint a tigris szökése, a tarajos gótén terem és gömbölyü szívótárcsáival belekapaszkodva annak hátába és oldalaiba, vérét kezdi szivni.

A göte riadtan menekülne, le, föl, a tavi rózsa levele alá, a felszínre, onnan le a fenékre, de hiába. Rettentő lovagjától nem bir menekülni, annak szívótárcsái addig el nem eresztik, míg egy csepp tápláló vér, míg egy szikra élet van benne. Mozdulatai lassan-lassan erőtlenek, vonaglóknak kezdenek lenni, míg végre reszketegen lankadt libegéssel a fenékre száll alá, hol, midőn utolsó csepp vérét is kiszivta testéből, fekete lovagja lomhán és jóllakottan majd az egyik, majd a másik szívótárcsájával eleresztve, ő is bevonul puha iszaplakásába, hogy a harc és küzdelem fáradalmait kipihenhesse!

Ez a fekete lovag, ez a vérszomjas támadó, a vizek vampyrja, *az orvosi nadály, vagy piócza* (*Hirudo officinalis*), mely Magyarország, Lengyelország, Déli-Oroszország és a Kelet taviban mindenütt előfordul.

Nálánál azonban sokkal vérszomjasabbak és veszedelmesebbek a trópusi őserdőknél az *ugró nadályok*, melyek Jáva, Szumatra és az indiai belföld nyirkos és mocsaras rengetegekben a növényzet harmattól csepegő levelei közé rejtőzve, telhetetlen sóvársággal leselkednek a préda és meleg vér után...

Az esős évszakban ember, állat egy lépést se tud tenni, hogy ezek a láthatatlan, czérnavékony vampyrok százával testébe ne ragadjanak. Mint a kilőtt nyíl, vetik magukat a bokrok és a fák alacsony galyairól és leveleiről, mindenre, ami él és mozog és néhány perc alatt ujjnyi vastagra dagadva a hihetetlen mohósággal kiszivott vértől, lógnak az áldozat tagjain.

Ellenük nem véd meg semmi! A ruha, csizma, akármilyen vastag legyen, akármilyen jól fedje is a testet, minden legkisebb nyilást, lyukat, hasadást felfedeznek és hajszálvékonyra nyulva, bámulatos gyorsasággal furják be magukat az elevenig és az áldozat csak akkor veszi észre őket, midőn már vastagra dagadva lógnak rajta és az elveszített nagy vérmennyiségtől szédülést és fáradtságot kezd érezni minden tagjában.

A Junghuhn-féle expeditio egy éjszaka kilencz öszvérét veszttette el az ugrónadályok támadása következtében, Morris angol utazó pedig elaludva, midőn felébredt, a karját nem bírta felemelni a nagy vérvesztéstől támadt gyengeségtől és ha véletlenül egy camphorgyűjtő benszülött csapat rá nem akad, ott veszett volna a vadonban.

A benszülöttek és egyes utazók beszélnek, hogy Brazília és Surinam őserdeinek rejtett mocsaraiban él egy félig nadály, félig polypféle undok szörnyeteg, mely a vizinövények közé rejtőzködve lesi áldozatait és tigris gyorsaságával rájuk vetve magát, vérüket az utolsó cseppig kiszipolyozza nadályforma szőrös csápjaival. Amit egyszer megragad, legyen az ember, állat, azt többé el nem ereszt, hanem úgy kell darabokban levagdalni róluk. De az áldozatnak erre ritkán van ideje, mert az undok szörny oly szédítő büzt áraszt, hogy el-kábulnak tőle és szívó csápjai olyan erővel és szédítő gyorsasággal működnek, hogy áldozatai az undortól, rémülettől és a gyors erővesztéstől nem bírnak védekezni, hanem alásülyedve a mocsár iszapfenekére, a nadálypolyp áldozataivá lesznek.

Az orvosi tudomány többfajta nadályt ismer, melyek közül a magyar nadály egyike a legkeresettebbeknek, azután jó a német, franczia és a kisázsiai nadály. Valamennyi fajt a gyulladáshoz bajoknál a vér eltávolítására használják, miután egyedüli tápláléka a meleg és hidegvérű állatok vére.

A vér kiszívására a természet igen alkalmas szívókával ruházta fel, mely alkalmazhatóságára és szerkezetére nézve, a legfinomabb orvosi műszerekkel vetekedik.

Ugyanis száz gyűrűből álló szívós és rugalmas testének elő részén szívókával ellátott szája, hátsó végén pedig a köpölyszerű tapadó tárcsa van, amelylyel áldozata testére erősen odaszívja magát. Szájának szerkezete egy orvosi köpölyöző műszerhez hasonlít, melylyel a bőrt felvágva, a vér kiserkedését eszközli. Ez három éles fogból áll, melyeknek alakja háromszögletű és élességben, hegyességben az orvosok finom lancettájával vetekesznek, miután a fogak éles szélei még vagy száz igen finom, fűrészforma bevágással vannak ellátva. Ennek a szerkezetnek azonban még más segédeszközei is vannak. Az egyik a teste hosszában végig húzódó és minden oldalán számtalan tömlőcskével ellátott, erősen kifejtett bél, a másik pedig a dus véredényhálózat, a hozzá tartozó izmokkal, melyekkel a vér szívását és kilövellését, valamint testének petyhüdségét és megmerevítését eszközli, aszerint, amint ide-oda való mozgása megkívánja.

Ezeken kívül még éles szaglása, feje elején elyipsis alakban elhelyezett tíz szeme, mind arra szolgál, hogy zsákmányát már messziről megérezve, arra észrevétlenül rátapadhasson.

Amilyen mohón ő vadászik a tápláló vérré, épp oly serényen vadászik ő reá a szenvedő emberiség.

A pióczafogás legősibb és legegyszerűbb módja az volt, hogy a pióczafogók mezitelen lábukat az erdei tavakba egyszerűen belelógatták. Alig ültek ott néhány pillanatig, a víz máris gyengén ringatózni és zavarodni kezdett a tömegesen közeledő nadályoktól, amelyek mohón beleragadtak az illetők lábaiba, ahonnan aztán óvatosan ledörzsölve, nedves mohval töltött vizes vászonzacskókba lettek helyezve; vagy pedig vérrel töltött zacskókat sülyesztettek a vízbe, mely fogási mód a Keleten mai nap is nagyon divatozik.

A nadályok óriási kereslete következtében, mesterséges nadálytavakat és tenyészdedeket rendeztek be, hol a nadályok a vágóhidakról beszerzett vérrel, vagy pedig vén és elbetegesedett lovak vérével lesznek táplálva. Ugyanis, mihelyt etetés idején a tenyészárkok vizeit egy nyirfapróval csapdosni kezdik, a nadályok erre a jelre tömegesen bujnak elő lyukaikból és a térdig vízben álló lovat a szó szoros értelmében megrohanják. Rövid idő múlva a ló hasa és lábai méhrajhoz hasonló tömegekben lesznek ellepve az éhes nadályoktól, amelyek jóllakva, visszapotytyantják magukat a vízbe, a lovakat pedig kivezetik. Ennek az etetési módnak

kettős haszna van, mert legtöbb esetben a beteg lovak a vérelvonás következtében meggyógyulnak és jó áron eladhatók lesznek.

A nadályok tojások által szaporodnak, melyeket a partok iszapos helyeire raknak le. Ezek a tojások nyálkába vannak burkolva, mely nyálka egy idő múlva megkeményedik és egy szívós szálakból szőtt selyembogár gubóhoz hasonlít.

A gyógynadályokon kívül élnek még erdei tavainkban a nép által *lópióczának* nevezett fekete nadályok, melyek daczára annak, hogy szintén beleragaszkodnak emberbe és állatba, gyógy-czélokra mégsem alkalmasak, mivel tompább fogaik és kisebb szívóerejük következtében nehezen kezelhetők, azaz könnyelven szólva, a szárazon nehezen ragadnak.

Hogy milyen fontos nemzetgazdasági tényezővé nőheti ki magát az okszerű nadálytenyésztés, mutatja az, hogy ezelőtt tizenöt-husz évvel Franciaország három-négy millió frank ára nadályt vásárolt Olasz- és Spanyolországból. Ma már azonban vannak neki olyan kiterjedt nadálytenyésztői, hogy a belfogyasztás mellett, másfélszer annyit exportál a világ különféle részeibe.

Németországnak évenként másfél-két millió márkát jövedelmez, Magyarországnak pedig, daczára, hogy a mi nadályaink a legkeresettebbek, szokott indolentiánk folytán, alig van belőle számottevő jövedelme, noha bátran versenyezhetne e tekintetben a föld minden országával.

Kanári-kajdácok.

Igy nevezhetjük a hullámos papagájt (*Melopsittacus undulatus*), mert a kanári mellett, ez a legelterjedtebb és a legkedveltebb diszmadár a világon, és midőn Gould, Ausztrália Ornisának, ez a legavatottabb ismerője az első párocskát 1840-ben Európába hozta, a madárkedvelőkön valóságos láz vett erőt, ezeknek a gyönyörű kis jószágoknak a láttára és azóta oly általános kedveltségre és elterjedésre tettek szert, hogy évenként 10-12.000 darab, sőt néha több is, importáltak belőlük Európába.

De méltán is! Mert szépsége elsőrangú. Ugyanis homloka és pofácskái élénksárgák, fénylő kékesviola és feketés cseppecskékkel; feje hátulja, háta és szárnyai sárgán és feketén hullámzottak, fara, melle és hasa a legragyogóbb világos füzöld, hosszú farktollai és evezőtollai sötétzöldek sárgán foltozva.

Csőröcskéje világosszürke, orrlyukai körül kékeszínű magas dudorodással, apró okos szemecskéi aranysárgák. Nagysága akkora, mint egy kanárié, csak hogy karcsubb, hosszabb és kecsesebb. A nőcske hasonlít ugyan a himhez, de egymás mellett megkülönböztethetjük őket, miután a him orrlyukdudorai sötétebb színűek, alakja kissé erősebb, vaskosabb és színezete is valamivel élénkebb a nőcskéjénél.

Hazája Ausztrália, hol nagyszámu csapatokban egyik tájról a másikra vándorolva, a különféle fümagvakkal táplálkozik.

Némely vidékén Ausztráliának hónapokig, sőt évekig sem lehet hullámos papagájokat látni. Egyszerre azonban, akár csak a vándorsáska, óriási csapatokban, éles, de még sem kellemtelen fecske- és kanáriszerű csiripelésből álló zajgással töméntelen sokaságban jelenik meg és megtelepedik a folyók, tavak, patakok körül levő erdők, ligetek vagy bokrosokban és a gummifák, akácok s eukaliptuszok vagy banksiák oduiban a fészkeléshez készülődik. E vándorlások oka rendszerint a vízhiány és a különféle fümagvak érésében rejlik és mint Gould írja, valami leírhatatlan szépségű látvány az, midőn egy-egy ilyen nagyszámu ragyogó tollazatu csapat megérkezik és egymás mellett szorongva, hosszú sorokban, mint valami ékes színekben csillogó élő nyakláncz, teleülnek a gummifák és eukaliptuszok ágait, vagy az egyik fától a másikig huzódó folyondárszerű növényeket és csevegnek, csicseregnek s tollaikat igazgatják. A párocskák egymást gyengédséggel halmozzák el és ide s tova mászkálnak, kusznak, kecses, ürge mozdulataikkal a lombok között. A csapat másik része a magvakkal telt fűkalászokat lepi el. Minden fűkalász olyan ilyenkor, mintha egy csodaszép, változatos színű élővirág himbálóznék rajtuk, a földön pedig mozgó színes szőnyegként százak, ezrek szaladgálnak a lehullott magvakat szemelgetve, vagy pedig a patakok és tavak homokos, sekélyes szélein fürödnek, lubiczkolnak. Csupa élet, csupa zajgás mindenfelé! A méla, kihalt ausztráliai vidék egyszerre megelevenedik és a néma, szomorú táj életet, mozgást és hangot nyer minden zugában és szegletében.

Amilyen ürgek, vidámak és mozgékonyak a szabadban, épp ilyenek a fogságban is. Egyesek is lehet ugyan tartani őket, de páronként szebb és czélszerűbb, mert csak ilyenkor fejtik ki kecses ürgeségüket és gyönyörködtető mozgékonyágukat. A párocska mindig együtt van és az egymás iránt való kedveskedésnek, gyöngédségnek és szeretkezésnek vége-hossza nincs. Ha a nőcske enni megy, ürgén utána kuszik a himecske; ha ez mászkál, kecsesen utána mászkál amaz is, ha pedig egymás mellett ülnek, akkor sem pihennek, hanem folytonosan csókolódnak, tollaikat rendezgetik, kaparászszerű egymást, s e közben vidáman csicseregnek, csacsognak fecskeszerű kedves gögicséléssel, melodikus csiripeléssel. Hangjuk meglehetősen

erős és éles, de azért nem kellemetlen, mert mintha a fecske lágyságából, folyékonyságából és a kanári érzességéből lenne összeszöve.

Ez a kis liliput papagájfaj fogságban kicsisége dacára a legerősebb és legkitartóbb madarak közé tartozik, mert egy cseppet sem kényes. Egy párnak, ha költetni nem akarjuk őket, egy közép nagyságu kalit elégséges. Bő s tiszta homokot és a fürdéshez való vizet megkivánják, mert szeretnek a homokban szemelgetni és gyakran fürödni. Eledelük egy rész fehér köles, egy és fél rész fénymag (Glanz) és senegalköles keverékéből álljon, amelyhez egy kevés hámozott zabot is vegyítsünk. Kölest kalászban (Kolbenhirse) igen szívesen vesznek és czélszerű, ha koronként ezzel is változtatossá tesszük élelmezésüket. Csemegéül néha adhatunk nekik vagy tiz szem kendermagot is, a melyet nagyon szeretnek, de többet nem, mert a bő kendermagevéstől görcsöket és gutaütést kapnak, mint az ausztráliai papagájfajok legtöbbje. Csemegéül veszik továbbá a füzfa fiatalabb hajtásait, alma, cseresznye, ribizkeágakat, akác, hárs galyakat, melyeknek nedvdus kérgét nagy élvezettel fosztogatják és rágicsálják. Ezek, valamint a hetenkint egyszer-kétszer zöldtáp gyanánt adott tyukhur, félig érett utifü és zabkalászkok, rezeda stbi, szerfelett elősegítik, hogy vigak, elégedettek és egészségesek maradnak, csak nedves, vagy harmatos ne legyen a zöldtáp, mert ez méregként hat rájuk.

A fogságban épp olyan könnyen költ és szaporodik, akár a kanári. Németországban évenként körülbelül 250.000, Angliában 44.000 főre megy a kiköltött fiókák száma és amint én becsülöm, nálunk is egy-kétszáz főre rughat az évenként felnevelt ivadék száma, pedig bizony, sajnos, de ki kell mondanom, hogy nálunk még bölcsőkorát is alig éli a madárkedvelés és tenyésztésnek nemes passziója, mely amellet, hogy vele a tudománynak is szolgálunk, még hasznóhajtó kereseti ággá is kinőheti magát, aszerint, ki hogyan műveli. Költőkalitul azonban egy pár részére legalább is egy seregélynek való jó nagy kalit szolgáljon, amelynél czélszerű, ha csak az előoldala van drótból, a többi pedig deszkából. Kisebb kalitokban nem igen szeretnek költetni, mert a kuszásra, röpködésre való tágas helyet megkivánják. A fészkek közönséges odufészkek legyen, melyet helykimelés szempontjából a kalit külső oldalán helyezünk el befelé nyiló bejárólyukkal és az odufészkek fenekére egy-két ujjnyi fűrészpport kell hinteni. Ez szolgál nekik tojóágyul.

Költési időül leginkább november, deczember, január és február, szóval a téli hónapokat választják. A nőcske egy-egy napi időközökben rakja le átlag négy tojását, de rak néha 6-8-at is. A költési idő 16-18 nap a körülmények szerint és 30-35 nap mulva a fiatalok élénk csicsérgés közt, vigan kirepülnek a fészkekből. A költést rendszerint a nőcske maga végzi és a him a bejárólyuk előtt ülve, vigyáz és éteti, de megtörténik gyakran, hogy a himecske is segít a költésben. A fiókák tollazata hasonlít az öregekéhez, de fakóbb, elmosódottabb és fátyolozottabb színü emezekénél.

Mihelyt a párocska fészkelni, azaz a nő tojni kezd, a fent leirt étekhez, még a következő keverék adandó, amely egyuttal a fiatalok táplálékául is szolgál. Ez a keverék természetesen minden nap frissen készítendő. Keményre főtt és apróra vagdalt tojássárga, forró vizgöz által megpuhitott hangyatojás és vízbe áztatott, de erősen kicsavart száraz zsemlye, egymással jól összekeverendő, egyenlő részekben. E mellé forró vízben megpuhitott, de teljesen szárazra törült hámozott zab. Meg lehet próbálni a rizkását is. Ezt annyira kell főzni, hogy puha legyen, de kásaszerűen össze ne ragadjon, hanem a szemek szétperegjenek. Én nálam szívesen ették ugy az öregek, mint a fiatalok a maláyi módon így megpuhitott rizkását, sőt még az öregebb szemü édes kukoriczadarát is és igen jól és hamar fejlődtek mellette.

Hogy milyen kitartó és erős természetü ez a kis szárnyas, mutatja az, hogy a mi telünket nemcsak a fütetlen szobában, hanem még a szabadban is minden baj nélkül kiállja.

Gourcy B. belga grófnak két pár hullámos papagája kirepült a kalitból és eltűnt. A gróf már egészen elveszettnek hitte őket, midőn legnagyobb meglepetésére ősz táján az érett zab-

földeken egy tizennégy főből álló ragyogó papagájcsapat jelent meg hangos csiripelés közt, mely lakmározása után visszatért a folyó melletti füzesbe. Ez volt a lakóhelyük és a fűzfák odvaiban költöttek. Althammer Luiginak Tirolban repült el egy pár kis hullámos papagája, mely a telet egész jól kiállta és május végén egy odvas almafában fészkelni kezdett és hat fiókát nevelt fel. Hollandiában, Németországban szintén több esetben egész jól megmaradtak és szaporodtak az elszökött párocskák, amelyeknek egy részét sikerült újra befogni. Ezeknek a tollazata sokkal fénylőbb, ragyogóbb és szindusabb volt, mint a fogságban élőké. Több német és francia madártenyésztő pedig a kertjében és parkjában álló szabad, fütetlen volierekben és kalitokban teleltette ki őket minden baj nélkül.

A nymphapapagáj mellett ez a második kajdácsfaj, amelyről bebizonyosodott, hogy mérsékelt égövünk alatt, tehát hazánkban is egész szépen meg lehetne honosítani őket. A kinek parkja és kertje van, ezt a kísérletet könnyen megtehetné, mert nem kerülne sokba. Micsoda remek diszei és ékei lennének ezek a kecses kis szárnyasok parkjainknak, ligeteinknek és erdeinknek. Természetesen okszerű felvilágosítással és védelemmel kellene vidék és megyeszerte gondoskodni arról, hogy ezeket a kis megtelepülőket a vasárnapi puskások le ne lövöldözzék, vagy pedig a notoriusan ismert s madárfogóknak nevezett rablók be ne fogdossák.

Gazdászaink, vadászaink erre ugyan azt mondhatják, hát mi haszon lenne ebből a meghonosításból?

Hát az, hogy ők is közreműködnének abban az általános munkájában a természetnek, melyet az a madárvilágra rótt, t. i. hogy az ezerszemű és ezerkaru kertész munkáját végezzék a növényvilágban, megnépesítsék, élénk, mozgó zajgásukkal és pompás színeikkel felékesítsék és felvidámitanak kihalt ligeteinket és minden embernek, aki csak nincs egészen a szive fenekéig elfásulva, örömet és gyönyörűséget okoznának.

Ugy hiszem ezekkel bőven kárpótolva lenne a meghonosítás csekély munkája!

A hullámos papagáj állandó és legközönségesebb vendége a madárpiacznak. Minden időben és majdnem mindenhol kapható, ahol madarakat árulnak, mert évente nemcsak nagy import kerül belőle Európába, hanem kétszer-háromszorannyi itt költött példány kerül belőle piacra. Az Európában tenyésztettek arról ismerhetők fel, hogy színezetük kissé halványabb, tollazatuk nélkülöz minden fényt és élénkséget.

Az utóbbi években nagy ritkaságként és igen drága árban tiszta kanárisárga tollazatu hullámos papagájok is kerültek piacra. Szerintem azonban az eredeti színűek sokkal szebbek és kedvesebbek, mint ezek a kényes természetű fakósárga kísértetek, amelyek inkább kísérleti curiosumoknak tekinthetők, mint diszmadaraknak. Tollazatuk fakó kanárisárga, az eredeti törzs hullámvonalas rajzai nélkül, s amilyen virág, mozgékonyak azok, ép olyan lusták és egykedvűek ezek, mert a rendellenes tenyésztés elgyengítette és kivetköztette őket eredeti mivoltukból.

Ma már nem mennek ritkaságszámba és olcsóbban kaphatók, mert azon a módon, ahogy az eredeti zöld kanáriból sárga lett, tenyésztik ezeket, vagy pedig olaj és szalonnával való táplálás által érik el azt a nagyon is kétes értékű eredményt.

A koronás galamb.

Az eddig elismert galambfajok között a legnagyobb és öt fajtája ismeretes, a melyek a mesés bujaságu növényzettel megáldott Uj-Guinea és szomszédos szigetvilágán élnek. Ebből az öt fajtából a *fentnevezett* és a *Victoria koronás-galamb* (*Lophyrus Victoriae*) kerül hozzánk leggyakrabban. Testnagyságuk egy tyukénál jóval nagyobb és szép színezetükkel s legyezőszerűleg felmereszthető, pompás bóbitájukkal, a legragyogóbb színű exotikus galambfajok mellett is méltán helyet foglalhatnak, mert az elsőnek alapszínezete igen szép pala-kék, vörösded-geesztényebarnás háttal és szárnyakkal, melyekben fehér sáv ékeskedik s kócsagtollformán foszlósan szálalt lenge tollkoronája alatt feketével szegett skarlát-vöröses szemei s fehéren beporzott pirosas lábai mellett, meglehetősen hosszú farka fehérrel van a végén övelve. A *Victoria koronás-galamb* valamivel nagyobb testalkatu, főszíne ennek is élénk palakék, de alsó teste vöröses-geesztényebarna, szárnyöve kékes-, farköve ellenben fehéresszürke, tollkoronája pedig végein nem foszlósan szálalt, hanem mindegyiken egy háromszögalaku díszes tollzászlócska ékeskedik, mely leirhatatlanul kecses formát kölcsönöz ennek a legyezőszerűleg szétterülő dus tollkoronának, amely mint egy indiánfőnöknek a tollkoronája ékesíti fejét.

Ezeket az impozáns nagyságu galambokat körülbelül 1700. óta ismerik Európában, különösen a diszszárnyasokat nagyon kedvelő és ugyyszólván legrégebben importáló Hollandiában, ellenben az öreg Dampier már 1660. körül látta őket Kelet-Indiában és a Szunda-szigeteken meghonosítva, hol az udvarokon és majorságokban háziszárnyasként, a pompakedvelő rajáhk és maharadzsaák állatkertjei és parkjaiban pedig diszmadarakként neveltettek.

Ami életmódjukat illeti: Uj-Guinea partvidékén és Waigiu-, Salavati-, Misool-szigeteken a koronás galamb, melyet a benszülöttek Mambrukna neveznek, elég nagy számban él, mert a ragadozó állatok, orvmadarak és a nagyobb hullófélék majdnem teljesen hiányozván, nem pusztítják e pompás szárnyasokat; a Titinek nevezett *Victoria koronás galamb* ellenben valamivel ritkább és Uj-Guineának a délibb vidékeit lakja, mindazáltal Amboinán, Bandán és Jáván át oly gyakran kerül ez is, a másikkal együtt Európába, hogy a nagyobb állatkereskedőknél rendszeren kapható...

Ami természetüket illeti, sok van bennük a tyukokéból, azaz inkább a fácánokéból, mert kisebb csapatokban jóformán egész nap az erdőben és cserjésben, a fák és bokrok alján ideoda kóborolnak a lehullott gyümölcsökből, bogyókból és husosabb magvakból táplálkozva, a lehullott levelek közt kaparásznak és csak felriasztva szállnak a legközelebbi fára, s ugyanigy éjjeli tanyául is annak a legközelebbi fának az ágait választják, ahol éppen rájuk esteledik.

Vadászata mód felett könnyű, azért az igazi szenvedélyes vadásznak kevés élvezetet nyújt, miután felzavarva, a fák ágairól egyik a másik után, minden bujkálás és meglopás nélkül könnyen lelőhető. A durranásra a csapat a szomszéd fára száll és ha innen is lelőnek egyetkettőt közülök, átszállnak a harmadik, negyedik fára, úgy, hogy kevés idő alatt, mintha csak egyszerű czéllövészet lenne, az egész csapat minden fáradság nélkül egymásután ledurrantható.

Ez az ostoba és kevés észtehetségre mutató viselkedésük daczára, elég eszes és intelligens szárnyasnak mondható mind a két faj, ami pedig állatkerti és park- vagy diszszárnyas értéküket illeti, abban szépségük, a fogságban való kitartásuk, viselkedésük a szárnyasok között első rangot biztosít számukra...

Természetesen ez az állításom egészen relativ dolog, mert egyenesen ki merem mondani, hogy kényes madár, vagy állat nincs, csak a neki megfelelő ápolást és létfeltételeket megadja nekik az ember mindenha, mert a dolog kriteriuma és nehézsége csak abban kulminál, hogy

munkát, fáradságot és tudást nem kimélve, a szabad életmódot legjobban megközelítő lak-helyet, eledelt és egyéb szükségletet megszerezzük nekik.

Két pár volt belőlük birtokomban, s midőn megérkeztek, vadak voltak ugyan egy kissé, de ezt a vadságukat pár nap múlva teljesen levetkőzték és a világ legszelidebb teremtményei lettek. Megengedték pompás hátukat simogatni, kézből ettek és pompás gránátvillogásu szemekkel minden mozdulatomat kísérték.

Mind a két párt 1884-ben Ziwsa G. troppai állatkereskedőtől hozattam s akkoriban még nagyon drágák voltak, mert egy pár *Lophyrus coronatus*-ért 140 márkát, a *Lophyrus Victoriáé*-ért pedig 185 márkát fizettem. Noha ez utóbbiakat három hóval később kaptam, mégis midőn betettem a másikakhoz a volierba, mindjárt az első perczekben összebarátkoztak.

A volier két és egynegyed méter hosszú, egynegyed méter széles és két méter magas volt, homokkal behintve, két ágas-bogas lycium bokorral és ülő fákkal. Eledelül pár hétig vízben lágyított, de szárazra törölt tengerit, vízbe áztatott és jól kicsavart fehér kenyeret, zsemlyét, salátát, darabokra vágott sárgarépat, főtt burgonyát, ribizlit, egrest, almát kaptak, midőn pedig a bodzabogyó érni kezdett, ezt kapták, később pedig a lycium bogyóit... Pár hét múlva a kukoriczát keményen kapták és ezt nagyon szerették és vegyesen ették a zöldség-, bogyó-, vagy gyümölcsfélével és pompásan érezték magukat mellette. Vízet nem tulsokat ittak, fürödni egyszer láttam egyiket a vízben, a homokban ellenben egész kényelemmel elnyújtóztak és fürödtek néha naponként többször is. A nap sugarai után nem nagyon vágyódtak, mert ha besütött kalitjuk egy részébe, legtöbbször az aláhajló lycium bokor alá vonultak.

Nagy szelidségük daczára a lárma és nesz iránt - kivált, ha az közelükben történt - mindig érzékenyek és ijedősek maradtak, ugyszintén az idegenek jelenléte is zavarta, neszessé tette őket, ellenben akit párszor már láttak, vagy aki néhányszor enni adott nekik, annak a jelenlétét fel sem vették, aki pedig rendszeren gondozta őket, az benyulhatott a kalitjukba, rendezhetett s tisztogathatott kedve szerint, anélkül, hogy legkisebbet is megriadtak volna. A fészkeléshez, párzáshoz nálam semmi kedvet se mutattak és úgy tudom, még eddig egy állatkertben sem nevelték fel fiaikat, ha a tojás kikelt is, mert a fogságban nagyon gondatlan és lusta szülőkké változnak át. Ha a nőtény 2-3 napig szorgalmasan üli is a tojást, a negyedik napon már otthagyja, ha pedig a tojás kikel, akkor már ráunt a fiókák felnevelésére.

Hogy mennyire kitartók és szívósak jó gondozás mellett a mi éghajlatunk alatt is, azt mutatja az a körülmény, hogy az akkori meglehetősen kemény télen nálam fűtetlen szobában igen jól érezték magukat és midőn egy vasárnap délután egészen hétfő reggelig véletlen elnézésből a szoba ablakai és ajtója nyitva maradtak, azt absolute fel sem vették, noha vagy 12 fok hideg volt és a szél egész csomó havat sodort kalitjukba.

E pompás galambfajták circa egy és háromnegyed évig voltak birtokomban s ekkor megváltozott körülményeim úgy kivánták, hogy megváljak tőlük és tőlem gróf York-Wartenburg, a híres német madártenyésztő és kedvelő birtokába jutottak, kinél a leirt gondozás mellett szintén igen jól kitartottak, sőt, mint hallottam fészkelni is kezdtek pompásan berendezett madárszobájában, miután jámbor és a többi szárnyassal nem törődő természetük miatt, más egyéb kisebbfajta madarakkal is együtt tarthatók...

Ma már, mint a legtöbb importált exotikus szárnyasnak, nekik is jóval alább szállott az áruk, úgy, hogy páronként 70-80 koronáért, sőt még olcsóbban is beszerezhetők a nagyobb állatkereskedőktől vagy szállítóktól.

A kanadai lud.

A ludfajok között ez az óriás és mellette egyike a legnemesebb és legtetszetősebb egyedeknek minden tekintetben. Majdnem egy méter hosszú, hatalmas, imponáló testű szárnyas; feje, nyakának hátsó része és farka fekete, pofái és torka világosszürkék vagy fehérek, felső teste szürkésbarna világosan szegett tollakkal, nyakának felső része és melle hamuszínű, hasa fehér. Csőre fekete, lábai feketések és szemei szürkésbarnák. A nőstény kisebb a gunárnál.

Hazája egész Észak-Amerika, de Bonnaterra, Coves és Stevenson állítása szerint, vándorútjában néha Európába is áttévedt az északon fekvő nagyobb vizekre. Sajátságos, hogy a déli részeken, hol az európai bevándorlók megtelepülnek, a település arányában mindinkább ritkul és észak felé vándorol, miután az ember közellétét és a kulturát, neszes, óvatos természete miatt kerüli. Vándorlása leginkább október hóban történik dél felé, ahonnan áprilisban tér vissza északi honába 20-30 főből álló csapatokban. Eledele ugyanaz, mint a mi vadludunké, épp úgy szeret legelni, mint ez; továbbá igen szeret gágogni, hangja azonban nem a ludakéhoz, hanem inkább a hattyúéhoz hasonló, érczesen bugó, erős kiáltás trombitaszerű recsegéssel.

Fészkelése rendszerint márcziusban kezdődik és ebben az időben a gunarak annyira harcra-készek és ingerültek, hogy folytonosan tépik, cibálják egymást. Fészküket a vitzől félreeső helyen, a sűrű fű közé, vagy bokrok tövében építik, sőt nem ritkán egyik-másik magas jegenye- vagy gyapotfára is rakja. Wied herczeg említ egy esetet, hogy egy magas jegenyefán egy pár kanadai lud a fehérfejű halász sas fészke alá rakta az övét; Bonnaterra pedig egy, a víz által összehordott uszófa és tuskóhalom között akadt egy kanadai ludfészkekre. A fészkek rendszerint nagy gonddal lesz építve és szalmaszerű, erős füvekből összehordott magas halomból áll, a tojóagy pedig pehelylyel van dusan kibéllelve. A tojások száma 3-7, vagy 4 és 9 és huszonnyolc napi keltés után bujnak ki a pelyhes fiatalok, melyek egy-két nap múlva már vigan követik anyjukat a vízre és csak estefelé térnek vissza a szárazföldre pihenni, sütkérezni és hogy az éjszakát anyjuk meleg és védő szárnyai alatt töltsék. Fiait mind a két ivar nagy szeretettel gondozza és még nagyobb bátorsággal védelmezi minden veszély ellen. Szülei szeretetétől ösztökélve, a gunár nálánál nagyobb állatokat is megtámad, sőt még az embert is erős szárnycsapásokkal támadja meg, ha fészkéhez közeledik...

Audubon egy izben tanuja volt egy ilyen küzdelemnek egy vadmacskával. A him és nő a fészkek mellett foglaltak állást és a rájuk szökellő macskát szárnyaik ütésével néha két-három méternyire is ellökték. A macska fujt, nyávogott és vertyogott valahányszor a him erős csőrével egész csomó szórt tépett ki bundájából és utóljára is holtra fáradva, feladta a harcot és elsompolygott, a két lud pedig, mintha győzelmüket akarnák ünnepelni, hatalmas trombitaszerű gágogással adott kifejezést örömeinek.

Ez a rövid biográfiája ennek a pompás szárnyasnak, amely azonban nagyon hiányos lenne, ha ki nem egészítenők még a következőkkel:

A kanadai lud (*Anser canadensis*) szokásaiban, életmódjában és tulajdonságaiban egyezik ugyan a mi vadludunkkal, de mégis ég és föld különbség van közöttük. Ez, bár ellentmondásnak látszik, de mégis úgy van!

Vadászaink egész regekört tudnak beszélni a mi vadludaink, szemességéről, óvatosságáról és elővigyázatosságáról. Nos, hát a mi vadludunk ebben a tekintetben olyan, mint a terdziás diák az első eminens mellett, azaz a mi vadludunk szemességet, okosságot, elővigyázatot és ravaszságot a kanadai ludhoz mehetne tanulni, mert ennél okosabb, elővigyázatosabb, agyafurtabb ravaszságu és élesebb érzékű szárnyas alig létezik a világon és ugyancsak összeszedje

mind az öt érzékét és ha több volna ennél, még azt is, az a vadász, aki ezt a szárnyast meglepni vagy meglopni akarja.

Mert a kanadai lud legyen akár a legkövérebb vetések eldorádójában, akár a minden jóban bővelkedő tavakon, a szemességről és elővigyázatról sosem feledkezik meg. Őrt állít mindenkor, mely a közeledő veszélyről jó idejekorán hirt ad és alarmirozza az egész csapatot. Egy közeledő ökörcsorda, vagy egy átvonuló bölénycsapat a legkisebb nyugtalanságot se okozza közöttük, de közeledjék csak egy medve, róka, jaguár vagy más efféle meg nem bízható karakterű állat, az egész csapat egy pillanat alatt a tó közepére vonul és ha a közeledő ellenség a vízbe is szándékszik követni őket, a vezérgunár szavára az egész csapat a levegőbe emelkedik és ékalakban sorakozva, menekül tovább.

Éles hallásával nemcsak a legtávolabbi zajt is észreveszi, hanem ezt a zajt csudálatraméltóan meg is tudja különböztetni, hogy micsoda! Ha egy száraz ág a közeli erdőben megreccsen, rögtön megtudja, hogy azt valami kóbor állat vagy egy közeledő ember léptei okozták-e és egész nyugodtan uszkálnak, bukdácsolnak, ha egy-egy tuczat nagy teknősbéka vagy egy-egy természetes alligátor bármily nagy zajjal veti is magát a vízbe, ellenben az egész csapat azonnal szárnyra kerekedik, mihelyt a távolban a legkisebb evezőcsapás hangja hallatszik, vagy pedig, ha a nádas és szárazgaly emberi léptek alatt ropog.

A rejtőzködésben és tettetésben szintén a legnagyobb mesterek! Akárhogy ügyeskedjék is a vadász, akárhogy, akármerre kerülgesse is őket, a fű között, a bokrok alatt, oly ügyesen, olyan észrevétlenül ellopják magukat, mintha ott se lettek volna, vagy úgy lelapulnak és eldugják magukat a fű közé, hogy ritkán akadni rájuk. Amelyiket szárnyon éri a lövés, az úgy tettei magát, mintha semmi baja se lenne s addig lótfut, míg el nem tudja rejteni magát a növényzet, vagy a part leomló görgetejei között.

A híres Audubon beszél, hogy Labrador tartományban tett tanulmányutjai egyikén egy kanadai ludra akadt, mely a vedlés következtében nem volt képes repülni. Midőn csónakján üzőbe véve, hol itt, hol ott bukott le, míg egyszerre csak végleg eltűnt a szemei elől. Hosszu keresgélés után, végre rátaláltak. A csónak hátulja mögé rejtette magát, úgy, hogy csak a feje látszott ki a vízből és oly gyorsan követte a csónakot, hogy mindig fedezve maradt annak fara által és nem vették észre. A vadászok egyike meg akarta fogni, mire villámgyorsan alábukott és hiába iparkodtak a többiek is; a ravasz, vén gunár oly ügyesen bukdosott a csónaknak majd az egyik, majd a másik oldalán, hogy sohse ott jött fel, ahol várták és bármit csináltak is, nem birták elfogni. Óvatos elővigyázatosságára mutat továbbá az is, hogy napközben mindig oly magasan repül, hogy a fegyver be nem éri; csakis éjjeli vándorlásaiban száll alacsonyabban és ilyenkor néha megesik, hogy a sűrű ködben a csapatok eltévednek és a világítótoronyok üvegeinek repülve, összezúzzák magukat, amint ez a különféle vándormadár csapatokkal is megtörténik.

Amerikában egyike a legkeresettebb és legvadászottabb szárnyasoknak, mert husát frissen, besózva vagy füstölve egyaránt kedvelik és egyik legkeresettebb czikke az ételmi-piaczoknak, azért nemcsak vadászva, hanem betanított csalgunarakkal és ludakkal, továbbá hálók, török s e célzatra készített fogdák segítségével százanként és százanként fogják őket.

Az Egyesült-Államok északi részében pedig mai nap már egészen háziszárnyassá nevelődött. A legkisebb telepen épp úgy, mint a legnagyobb gazdaságok udvarain feltalálható, mert több hasznot hajt s így többre is becsülik a rendes házi-ludnál. Nagyon el van terjedve a háziluddal való keresztezése is, mert ez az ivadék sokkal hamarabb és sokkal nagyobbra hizik, mint maga a kanadai vagy házi-lud és husa is levesesebb, izletesebb, mint emezeké, tollazata és pelyhe pedig minden tekintetben felülmulja a házi-ludét - és különösen a pelyhe mennyiségre, finomságra, könnyüségére és melegtartásra nézve közel áll a drága és keresett dunnakacsapelyhez.